

CLAVDII GALENI

PERGAMENI OPERA, IAM RECENS VER
SA: QVORVM CATALOGVM PRO-
XIMA INDICABIT PA
GINA.

CVM GRATIA ET
PRIVILEGIO.

BASILEAE EX AEDIBVS AND.
Cratandri, Anno
M. D. XXXI.

HOC OPERE CONTENTA.

INTERPRETE

Theodorico Gerardo Gaudano,
De simplicium medicamentorum facultatibus, lib. XI.

Ioachino Martinio Gaudano,
De alimentorum facultatibus, libri III.

Ioanne Guinterio Andernaco,
De ratione uictus priuatorum in Hippocratis libellum Com-
mentarius.

Ioanne Fichardo Francofordiano,
De libris proprijs liber.

De ordine librorum suorum.

De praesagijs ex insomnijs sumendis.

Quomodo morbum simulantes sint deprehendendi.

De exercitatione paruae pilae

Consilium in morbo comitiali.

ILLVSTRISSIMO VIRO, DOMINO IOANNI AB HAN-
GESTO, EPISCOPO ET COMITI NOVIODV-
nensi, patricioq; Franciae, Ioannes Sturmius S. P. D.

Aepenumero eorum admiratus sum industriam, qui studioforum cau-
sas eo nostris temporibus, in summa omnium desperatione, reduxe-
runt, ut nunc ferè pristino loco uideantur esse restitutae. Diuturnum
enim his & difficile bellum aduersus odiosissimam Barbarorum tur-
bam haecenus extitit. Conflictatum utrinque neque raro, neque leuiter
est, diuque in ancipiti stetit belli fortuna; hinc scilicet prudentia feliciter quidem, sed
non sine magna suorum iactura propugnante; illinc tumultuante multitudine, solici
tantibus diuitijs, & undique inuidia grauius cum calumnia urgente. Sedenim iuuu-
it deus partes meliores, & hominum acerbitates respexit, superiorumq; aetatum da-
mna praesentium rerum felicitate pensauit. Magnam laudem retulerunt literarum proce-
res: quos in hoc deus esse uoluit, ut saniore iudicio tractaretur Christianorum status.
Horum iam pars mortua, Christo uiuit, & coelesti fruitur hospitio: pars adhuc super-
stes, & recreatur anteaetis, & expectatione futurorum, optatissima mortis desiderio
tenetur. Satis nunc ferè debilitatae sunt Barbarorum copiae: & si quid reliquum est,
propter praesentem tamen hominum persuasionem desinet esse molestum; qui nobis
libenter cedunt, quod ipse rerum exitus ostendat quam necessarius sit artium atque
linguarum usus. Silent igitur canes, & se cohibent in locis alienis, fortasse sequituri rur-
sus, si quid ueteris potentiae, si qua occasio contingat. Etenim ne nunc quidem prope-
sus euauit haec pestis; adhuc se spe tempestatis aduersè fouet, si quando suo more ho-
minum res uastare possit. Veruntamen eo nunc nostra felicitas redijt, ut saepe in do-
ctorum congressu oriatur temporum collatio, dubitentq; an post Ciceronis seculum
fuerit unquam ullum doctius. Quamobrem & mihi talia consideranti, uidetur haec
aetas magnam suo prouentu studijs spem dare syncerè eloquentiae, iucundissimae tran-
quillitatis, summæq; prudentiae. Sunt enim magna adiumenta cum à librorum copia, quā
nobis res typographica suppeditat: tum ex doctissimorum ingeniorum admiranda
foetura. At nihil ex omni parte beatum est, neque ullus tam felix, quem non aliquando
perturbet fortunae mutabilitas. Video magno suo periculo bona studia laborare, dum
quidam laudis ambitione, aut auaritiae stimulis moti, multa ineptè scribunt; quidam
etiam exemplo uitae, magno sunt dehonestamento humanitatis coetui. Hic inuecti-
uis stomachatur inutiliter, ille apologijs impotenter repugnat; est alius qui in audito-
rum corona clamat ridiculè, nulla demulcens auditores utilitate; item alius (quod o-
mnium est perniciosissimum) apud uiros principes, quibus cordi essent literae, sermone
stulto & gestulationibus ineptis se turpiter dat, & magnum stultitiae documentum
praebet. Perditur his literarum autoritas; & paucorum uitio fit, ut earum amor in a-
lijs refrigescat, in alijs non accendatur. Si hic ambitionis & auaritiae affectus apud
homines stultos desineret, meliora essent quae hodie aduntur in uulgus, & principes
haberemus magis fauentes: qui ut tum fouerent studia, ita etiā in rebus administran-
dis eorum qui haec prudenter secuti essent, uterentur prudentia. Sed rebus suis pru-
dentissimè Christianissimus Franciae rex consuluit, cuius iam aula plena doctorum ui-
rorum est, & qui studijs magnam excitauit expectationem: olim optimarum artium
& disciplinarum domicilio promisso; nunc autem uiris doctissimis in hoc delectis &
ordinatis, ut ne quid dubij possit esse reliquum. Faxit Christus ut nobis hic uir quam-
diutissimè seruetur incolumis, quod iam pridem pacis commoditate uniuersum orbem
mirabili gaudio perfudit: & hoc instituto suum imperium tranquillum, praclarum,
& beatum reddet, reliquasq; nationes impensissimè iuuabit: omnibus ad haec princi-
pibus ornamento erit, & exemplo. Repeto haec apud te uir clarissime, non quod tibi
inaudita & incognita putem, sed quod te scio maximopere promouere bonorum stu-

dia, & mirifice delectari, si huiusmodi identidem tibi commemorentur. Facis autem melius quam Athenienses in Harmodij decantata passim cantilena. Nam hac illis Tyrannicidarum mortis memoriam non sine commiseratione renouabat; te uero rei pulcherrimæ & utilissimæ consideratio, summa cū uoluptate lenit exhilaratq. Prædicant de te plerique tantum illum erga studiosos amorem; & tuo iure omnium laudes mereris. Volui huius rei indicium publicè ædere, unde etiam tu intelligas, quanta sit bonorum de te æstimatio, quamq. ignotis sis admirationi, qui ex aliorum prædicatione tuas laudes silentio præterire non possunt. Cape igitur, o uir amplissime, excellentissimi medici opus utilissimum, summaq. cura meditatum: & tuo patrocínio nitatur. Bonam operam nauauit Theodoricus Gerardus in uertendis his Galeæ ni libris: atq. utinam neq. hæc diligentia ipsi desisset esse salutaris. Vix enim his primum celeriter uersis, mors præuenit: ipsumq. magno literarum damno continuo occupat. Quanquam non eo translati erant, ut æderentur, (non enim tantū sibi tribuebat) sed ut suis priuatim studiis consuleret. Habuit autem eum morem, ut si quem Græcæ facundia bonæ notæ scriptorem legeret, eodem labore Latine etiam interpretaretur. Etenim prudenter sibi persuadebat, non satis diligenter legi, quod non recte intelligeretur; nec se posse intelligere, quod uix uertendo assequeretur. Quam uelim ut hoc exemplum studiosi imitarentur: nam hoc modo & circumspicientes fierent, & minor esset pessimorum librorum copia. Transtulit præterea in sermonem Latinū & alia multa huius autoris, quæ ipse moriens amicorum fidei commendauit: quæ uel ante uersa non erant: uel si erant uersa, at certe infeliciter, & barbarè. Porro tamen si tantum nobis in hoc amici opere restituendo effectum sit, quantum scilicet licuit in imperfecto, & in lectione propter occupationes subsultanti, consilium tamen erat, haudquaquam sinere hominis diligentissimi labores interire, atq. id curare, ne quid pereat publicæ utilitati: quandoquidem & optima fide uersum est, & Latine, quod hæcenus inter manus fuit barbarissimum. Sunt autem necessaria omnino hæc translationes huic seculo, quod quidam senes ad Græcam linguam accedunt, quidam infeliciter operam impendunt, atque his adiumentis opus habent. Antiqui interpretes etiam hoc nomine commendandi sunt, quod scripta illis erant exemplaria, & multa habuerunt bene, quæ nunc typographorum imperitia & negligentia sunt corrupta, ut ex illis etiam in integrum autorem restituere liceat. Nisi hæc causæ essent, malim in uniuersum interisse interpretationes, atq. nullam indoctis occasio-

nem contemnendi optima relinqui, qui uana dicuntur Græcorū studia, quod omnia Latina facta habeant. Sed ualeant tam inepta iudicia, neq. bonorum utilitates interrumpi sinamus, & pro se quisque nitatur esse commodo mortalibus.

Tu uero perge
ut coepisti, uir illustris
sime, rei ut honestæ, sic etiam
utili, esse fautor & adiutor. Vale.

EORVM

EORVM QVAE

HIS LIBRIS A GALE
no traduntur, index.

Brotonum.	55. B	Alisma.	63. B	Antirinum.	59. D
Abinthiū.	61. A	Allium.	83. D. 141. C	Antispodium.	97. C
Acacia.	57. C	Aloë.	58. A	Aparine.	59. D
Acacalphe.	57. C	Alphitum.	122. C	Aphace.	61. A
pag.	139. A	Alfinc.	58. B	Aphædes.	77. A
Acantha aegyptia.	57. D	Althea.	64. A	Aphaca.	127. D
Acantha leuce.	57. D	Altercum.	86. C	Aphrolitrum.	94. D
Acanthion.	57. D	Alumen fissile, rotundum, &	97. D	Aphronitrum.	94. D
Acanthos.	57. D	humidum.	97. D	Aphroelinus.	92. D
Acetum.	5. D. 6. A. B. C. D	Alysson.	58. B	Apium.	82. D. 138. D
& pag.	7. B. & 79. A	Amaracon.	58. B	Apocynum.	59. D
Achrades.	59. D	Amarantum.	58. C	Aquatilium animalium alimen-	58. C
Acinorum uuae nuclei.	62. C	Ambrosia.	58. C	tum.	147. D
Aconitum.	58. A	Ami.	58. C	Aqua pura quod iudicada.	2. C
Acorum.	57. D	Amomum.	59. A	Aqua potabilis humida.	2. D
Acte.	58. A	Ammoniacum.	59. A	Aqua calfacit et frigefacit.	3. A
Aculeata plantæ.	138. C	Amorge.	58. C	Aquæ facultas.	2. A
Adarcion.	114. B	Ampelos agria, hemeros, leu-	58. D	Aqs in salis puenictia.	114. B
Adeps, & pinguedo.	108. C	ce, melana.	58. D	Arabius.	93. D
& pag.	144. B	Ampeloprason.	58. C. 141. C	Aracus.	126. C
Adiantum.	57. B	Amurca.	58. C	Arborum fructus.	130. B
Adstringentia quæ.	88. B.	Amygdala.	59. A. 135. A	Arbutus.	71. D
& pag.	34. D	Amylum.	121. D	Arceuthus.	60. A
Adstringens quod differat ab	10. D	Anagallis.	59. A	Arctium.	60. A
austero & acerbo.	10. D	Anagyris.	59. B	Argemone.	59. D
Aegilops.	57. B	Anatome uisorum si à regibus	59. B	Arrhenicum.	94. D
Aegyris.	57. B	fiat in hominibus mortis cō-	59. B	Arisarum.	60. A
Aezoon.	57. B	demnatis, nihil graue cō-	59. B	Aristolochia.	60. A
Aërtenuis.	7. A	mitti.	99. D	Arnoglossum.	60. B
Aera.	57. B	Anatomici libri Gal.	162. A	Artemisia.	60. C
Aes uustum.	98. C	Anchusa.	56. D	Arum.	60. B. & 104. C
Aeris & ferri squamma.	96. B	Anchusæ.	Ibidem.	Armeniacum.	94. C
Aeris flos.	98. C	Andrachne.	59. B	Armeniacum mala.	133. A
Aerugo.	95. B	Androsaces.	59. B	Asarum.	60. C
Agarici radix.	57. A	Androsamum.	59. B	Asclepias.	60. C
Agerantum.	57. B	Anemone.	59. C	Aspalathos.	60. C
Ageratus.	93. B	Anethum.	59. C	Asparagus.	60. C. 139. B
Agnos.	56. B	Anisum.	59. D	Asphalmon.	86. B
Agrostis.	56. C	Animalia cartilaginea.	151. B	Asphalton.	115. A
Agrostis esculenta.	56. D	Animalia crustata.	151. B	Asphodelus.	60. D. 140. D
Alabastrites.	93. D	Animalia mollia.	151. B	Asplenium.	60. D
Albucus.	140. D	Animalia testata.	151. A	Assius.	93. B
Alcyonia.	114. B	Animalium pedestrium nutri-	141. D	Astaphis.	60. D
Alectorides.	113. B	mentum.	141. D	Astragalus.	60. D
Alexiteria & Alexipharma-	50. C	Animalium pedestrium lingua.	143. B	Aster atticus.	60. D
ca facultates.	50. C	pag.	143. B	Attalus rex.	99. D
Alga.	62. C. 87. B	Animalium ferorum & dome-	144. C	Atractilis.	60. D
Alinum.	58. A	sticorum differentia.	144. C	Atramentum scriptorium.	96. C
Alica.	121. A	Anodyna facultas.	51. A	Atramentum sutorium.	98. A
		Anseres.	147. B	Atraphaxys.	60. D
		Anticyricos helleboros.	83. A	Atriplex.	60. D. 138. B
		Anthemis.	59. C	Auellana.	69. B
		Anthillis.	59. C	Auena.	57. B

I N D E X.

Auricula muris.	58. B. 77. D	Cantharides.	113. C	Chamæmelum.	25. A. 59. C
Auripigmentum.	94. D	Capparis.	68. C. 136. A	Chamapitys.	87. C
B		Capnios.	68. C	Chamasyce.	87. C
Alanos.	61. B	Capnos.	68. C	Chelidones ustræ.	113. A
Balaustium.	61. B	Caput leporum.	109. D	Chelidonium.	87. C
Balsamum.	61. B	Caput manidum.	109. D	Chole.	102. D
Batrachium.	61. D	Caput saurum.	109. D	Chondrus.	87. D
Batus.	61. C	Carcini ustri.	112. C	Chondrila.	87. D
Bdellium.	61. D	Cardamomum.	69. A	Chrysites.	87. D
Bellaria.	120. C	Cardamum.	68. D	Chrysocome.	87. D
Bechium.	61. D	Caries lignorum.	82. D	Chrysocolla.	98. D
Beta.	85. B. 137. D	Carya.	69. A	Chrysocolla medicamentum	
Betonica.	70. B	Carnis consideratio.	107. A	ex urina pueri.	104. A
Bitumen.	115. A	Caro uiperæ.	107. A. 108. A	Cicada.	113. A
Bitumen proueniens in mari		Caron.	69. A. 141. A	Cicer.	65. B. 125. C
mortuo.	115. A	Carpesium.	69. B	Cici.	70. C
Blitum.	62. A. 138. B	Cartilaginea animalia.	151. B	Cichorium.	82. D
Bolbos emeticos.	62. A	Casseus.	102. A. 146. B	Cicuta.	74. B
Brassica. 26. D. 72. D. 138. A		Cassa.	69. A	Cimices.	113. C
Brassica agrestis.	72. D	Castorium.	110. B	Cinara.	138. D
Brassica marina.	72. D	Cathartica, hoc est purgâs fa-		Cinnabari.	95. D
Brathy.	62. B	cultas duobus modis dici-		Cinamomum.	70. D
Bretanica.	62. B	tur. pag.	51. C	Cinis.	85. B
Bromus.	62. C. 124. B	Caucalis.	69. B	Circæa.	70. D
Bryon, aut splâchnon.	62. C	Cauda equina.	67. A	Ciseris, pumex.	92. C. 96. A
Bryon thalattion.	62. C	Cecis.	70. B	Cissampelos.	65. A
Bubonium.	62. A	Cedrus.	69. C	Cissos.	71. A
Buccina, & purpuræ.	111. A	Cedri fructus.	132. D	Cistharus.	70. D
Buglossum.	62. A	Cenchrum.	69. B	Cisthus.	70. D
Bulbi.	140. D	Centaurium maius.	69. D	Citrigo.	76. C
Bulbus sativus.	62. A	Centaurium minus.	70. A	Citria.	136. B
Bulbus uomitorius.	62. A	Cepa.	73. C. 141. C	Clematis.	71. B
Bunium.	62. A	Cera.	70. C	Clinopodium.	71. B
Buphthalmum.	62. B	Ceratia, id est siliquæ.	136. A	Cnicum.	86. B
Buprestis.	113. D	Cerasus.	70. A	Cnicus.	71. B
Butyrum.	102. B	Cerasia.	132. C	Cnide.	139. A
C		Ceratonia.	70. B	Coagulum.	102. C
Acalia.	68. B	Cerebrum.	144. A	Cocalon.	74. B
Cadmia.	95. C	Cerebrum leporis.	109. D	Cochlea.	112. C
Calamintha.	67. D	Cerussa.	98. D	Cochlearum caro.	108. B
Calamus odoratus.	68. B	Cestrum.	70. B	Coccymelea.	71. C
Calamus phragmites.	68. B	Cetacea animalia.	151. C	Coccus baphicos.	71. B
Calidum quot modis dicatur.		Chalbane.	87. B	Cocum cnidium.	71. B
pag.	22. C	Chalcanthos.	98. A	Cœruleus.	96. A
Calidū per se, refrigerare ui-		Chalcitis.	98. C	Colla, aut gluten.	71. B
detur quandoq.	24. A	Chalcos cecaumenus.	98. C	Colocynthe.	71. B
Calx.	98. A	Chalcu anthos.	98. C	Colocynthis.	71. D
Canabis.	68. C	Chamæcissos.	87. B	Comarus.	71. D
Cannabis semen.	127. D	Chamædaphne.	63. C	Cōmentarij Galeni.	160. C
Cancanus.	68. B	Chamædryes.	87. B	Commī.	71. D
Cancrī ustri.	112. C	Chamælea.	87. B	Congelatio quo à refrigerat-	
Canis sentis fructus.	132. C	Chamæleon.	87. C	tione differat.	5. B
Canna.	68. B	Chamæluce.	87. B	Conia.	71. D. 96. A

Conson

I N D E X.

Conson.	74. B	Daucus.	63. B. 141. A	Erinaceus combustus.	112. C
Conyza.	71. D	Daucus sylvestris.	69. B	Erinacei terrestres caro. pa-	
Conos.	74. B	Diasmyrnon collyriū.	100. C	gina	108. B
Consilium Galeni in morbo		Dictamnū.	63. C	Erpylus.	65. C
Comitali.	170. A	Dioscorides Anazarbensis		Eruangina.	79. B
Copros.	104. C	omniū perfectissime de me		Eruca.	139. A
Kαποφάγος ignominiosus uo		dicamentis scripsit.	54. D	Eruum.	79. B. 127. B
cabulū, quā uel fellator,		Dioscoridis Thyites.	92. D	Eruilla.	126. B
uel cinædus.	99. C	Diphryges.	95. A	Erysimum.	65. C. 127. B
Coriandrum.	72. A	Dipsacos.	63. C	Erythrodanum.	65. C
Coriannon.	72. A	Dolichum.	126. D	Escharotica.	49. C
Coria uetera.	111. A	Dorycnidium.	63. D	Eupatorium.	65. C
Corydos.	113. A	Draco marinus.	113. D	Euphorbium.	65. D
Corion.	72. A	Dracuntium.	63. D. 140. C	Experientia iudicatur medi-	
Coronopus.	72. C	Dracunculus.	63. D	camentorum facultas. pa-	
Cornua cerui, & capræ, pa-		Dryopteris.	63. D	gina	12. B. 24. C
gina	109. D	Drys.	63. D	Experientia ratio quo pacto	
Cornus.	72. C	Dulcis radix.	62. D	subscribat.	Ibidem.
in Corpore prueniētia. 104. C		Dura omnia an p decoctionē		F	
Corpora quot modis dicant-		falsos succos gignāt. 150. C		Faba.	73. C. 125. B
tur, calida, humida, frigida		Durum & molle tribus mo-		Faba Aegyptia.	125. C
& sicca.	22. B	dis dicitur.	44. C	Facultas quid dicatur.	1. A
Costus.	72. C	E		Facultas quo pacto iudicari	
Cotyledon.	72. C	Benus.	64. A	oporteat.	1. C. 53. C
Crambe.	72. D	Ebisus.	64. A	Facultate propria quod fit,	
Crania.	72. C	Ebulus.	58. A	quomodo discernat ab eo	
Cratæogonos.	73. A	Echinus combustus.	112. C	quod ab accidente.	1. D
Crethmon.	73. A	Echinus herba.	65. D	Facultates à corporis parti-	
Crimnon.	73. A	Echinus marinus.	151. C	bus cognominata.	53. A
Crinos.	73. A	Edulia media.	152. D	Fel.	102. D
Crithe.	73. A	Elæa.	64. B	Fera regia.	99. C
Crocus.	73. C	Elæon.	64. B	Fermentum.	66. A
Crocodilum.	73. B	Elaphoboscus.	64. D	Ferri & aris squamma.	96. B
Crustata animalia.	151. B	Elatine.	64. D	Ferula.	78. B
Cucumis.	83. A. 129. D	Elleborus.	65. A	Ficus.	84. C. 130. B
Cucumis agrestis.	83. B	Eleliphacos.	65. A	Filicula.	63. D
Cucurbita.	71. C. 129. A	Elenium.	64. D	Filix.	81. C
Cupressus.	74. A	Elxine.	65. A	Flos aris.	98. C
Cuminum.	74. A	Elymus.	65. A. 124. C	Foeniculum.	76. A. 139. B
Cyamos.	73. C. 128. A	Empetron.	65. B	Foenumgræcum.	85. D
Cyanos.	96. A	Empiricis contradicendi oc-		Folium malabathri.	87. B
Cyclaminos.	73. D	casione qui prabeant.	8. A	Fructus arborum.	130. B
Cyminum.	74. A	Emplastica medicamēta. pa-		Fructus fugaces.	128. D
Cynos batus.	74. A	gina	34. B. C	Frigidum quot modis dica-	
Cynocrambe.	59. D	Enula campana.	64. D	tur. pag.	22. C
Cyparissus.	74. A	Ephemerum.	65. D	Frigidum per se, sapenumē-	
Cyperus.	74. B	Epimedium.	65. B	ro exalfacit.	24. A
Cypros.	74. B	Epimelis.	65. B	Fuligo.	75. B
Cytisus.	74. B	Epithymum.	65. B	Fumus.	68. C
D		Equapium.	138. D	Fungus.	77. C. 141. B
Damasonium.	63. B	Equorum lichenes.	111. A	G	
Daphne arbor.	63. C	Erebīnthus.	65. B	Agathes.	93. C
Daphne herba.	63. C	Erice.	65. C	Γάλα, lac.	101. B

I N D E X.

Galbanum.	87. B	Hedera.	71. A	Iuniperi fructus.	132. D
Galla.	70. B	Helleborus.	65. A	Ixos.	66. D
Galactites.	93. D	Hemerocalles.	66. B	L	
Gale.	113. B	Heraclea.	65. A	Lac acidum.	145. C
Galenus in his libris nihil fe-		Heraclea.	93. C	Lac animalium.	144. D
re scribit quod non sit ex-		Herigeron.	66. B	Lac cur semper dulce.	39. D
pertus.	99. A	Heryngium.	66. B	Lactis serum.	101. C
Galenus mundities ac religio.		Herpylus.	65. C	Lactis consideratio.	15. D. &
pagina.	99. C. D	Hios, quare Ios.		pag.	101. B
Galerita.	113. B	Hippocampus.	113. B	Lactuca.	66. B. 137. A
Gallina.	113. B	Hippomarathrum.	67. A	Ladanum.	70. D
Gallium.	62. C	Hippuris.	67. A	Lagopus.	74. C
Garus, uel Garum.	115. B	Hirundines ustae.	113. A	Lampsaene.	74. C
Genista.	84. B	Hominis ex partibus mede-		Lana hysopera, hoc est succi	
Gentiana.	62. C	la, pag.	99. B	da, pag.	111. D
Gigarta.	62. C	Horai, siue horarij fructus.		Lapathum.	74. C. 138. C
Gingidium.	62. D. 139. B	pag.	128. D	Lappa minor.	60. A
Gladiolus.	78. D	Hordeum.	73. A. 121. D	Lapidum consideratio.	92. A
Glandes.	143. C	Hordeaceus panis.	122. B	Lapides qui in spongijs repe-	
Glandes robustae.	136. C	Humanarum carniū elus.		riuntur.	92. C
Glaux.	62. D	pag.	100. A	Laserpitium.	83. B
Glaucium.	62. D	Hyacinthus.	86. C	Lathyrus.	74. C
Glichon.	62. D	Hyana.	114. A	Lathyrus.	126. C
Glceos.	62. D	Hydnon.	86. C	Laurus.	63. C
Gluten.	71. C	Hydras, sudor.	103. B	Laurax piscis.	148. C
Glycyfida.	63. A	Hydropeperi.	86. C	Legumina.	124. C
Glycyrriza.	62. D	Hydrargyros.	98. A	Lechen.	74. C
Gnaphalium.	63. B	Hyoscyamus.	86. C	Lemonium.	74. C
Gobio.	149. B	Hypecoon.	86. D	Lemniū sigillū quō fiat.	89. B
Gongylis.	63. B	Hypericum.	86. C	Lentes.	86. D. 124. D
Gramen.	56. C	Hypocistis.	70. D	Lenticula palustris.	86. D
Granum gnidium.	71. B	Hypoglosson.	86. D	Lentiscus.	85. A
Granum tinctorium.	71. B	Hysopum.	86. D	Leontopetalon.	74. D
Grossi.	78. D	I		Lepidium.	74. D
Gummi.	71. D	Iaspis uiridis.	92. D	Lepis.	96. B
Gypsum.	94. D	Ildaia radix.	66. D	Letaliū medicamentorū non	
Gypsum xenauphrop, hoc est		Iecur lupinum, caninū, capri		esse tradendā peritiā, 99. D	
deustum.	95. A	num, lacertae.	100. A	Leucacanthion.	74. D
H		Ignis facultas.	3. C. D	Leucas.	74. D
Haelurorū caro.	108. B	Intybus.	137. C	Leuce.	75. A
Hama nycteridos, pa-		Intestina animalium quadru		Leucoion.	74. D
gina.	100. C	pedum.	144. C	Liba.	120. C
Hama peristeras.	100. B	Intestina terrae.	113. C	Libanotides.	75. A
Hamatites.	93. D	Ios.	67. A. 95. C	Libanotus.	75. A
Hama.	100. A	Isatis.	67. A	Libri, pprii Gal. qui.	160. A
Hamionitis.	66. B	Isopyron.	67. B	Libri Anatomici Gal.	162. A
Hales.	94. C	Itea.	67. B	Libri Therapeutici Gal. pa-	
Halme.	115. B	Itria.	120. C	gina.	162. D
Halos achne.	115. A	Iudaicus lapis.	93. A	Libri prognostici Gal.	163. A
Halos anthos.	114. D	Iuglans.	69. B	Librorū. Galeni ordo.	165. B
Hastula regia.	140. D	Iuncus leuis.	85. B	Limaces.	112. C. & 142. D
Hediosmos.	66. A	Iuncus quadratus.	74. B	Lignys.	75. B
Hedysarum.	66. B	Iuniperus.	60. A	Lilium.	75. A
				Lini	

I N D E X.

Lini semen.	25. B. 75. B. &	Medicamenta quomodo la-	Minyanthes.	86. B	
pag.	127. C	uentur.	16. C	Misy.	96. C
Linospermon.	75. B. 127. C	Medicamenta putrefactione		Molibdena.	97. A
Linozostis.	75. B	& erosione necantia.	30. C	Molibdos.	97. A
Lithargyros.	96. B	Medicamēta mollientia, &		Moly.	78. A
Litrum.	114. D	quomodo à pus mouentia		Molle & durum tribus modis	
Lixiuum.	71. D. 96. A	bus differant.	46. B	dicitur.	44. C
Lolium.	57. B	Medicamēta pus mouentia.		Mollia animalia.	151. B
Lonchitis.	75. C	pag. 4. 4. B. 4. 5. C. 4. 6. B		Mora.	132. C
Lotos.	75. D	Medicamenta tendentia & la		Morbum simulantes quomo-	
Lumbrici.	113. C	xantia.	47. D	do deprehendant.	167. C
Lupinus.	66. C. 125. D	Medicamenta purgantia, pa		Morea.	77. C
Lupinus agrestis.	66. C	gina 31. C. & 48. A		Morus.	77. C
Lupus piscis.	148. C	Medicamenta multa à multis		Mugil.	148. A
Lychnis.	75. D	medicis tradi uel impossibi		Mullus.	148. D
Lycion.	75. C	lia, uel possibilia quidē, sed		Muscus.	62. C
Lycostonum.	58. A	uitae hominū noxia.	99. D	Mustela.	113. B
Lysimachios.	75. C	Medicamentorū facultates		Mustelae caro.	108. B
		ad nostram naturā iudican		Mutulorum caro.	108. B
		da, pagina	11. B	Myagros.	77. C
M		Medicamentorū usus.	43. B	Myelos.	109. C
Macer.	75. D	Medicamentorum pernicio-		Myle.	77. C
Magnes.	93. C	forum ac letaliū exhibitio		Myosotis.	77. D
Magnites.	93. C	nō tam mala, quā per lite		Myrrha.	77. D. 83. D
Maiorana.	58. B	rarum monumēta in poste		Myrrha beotia.	84. A
Malache.	76. A	ros traductio.	99. D	Myrrhine.	77. D
Malabathrum.	75. D	Medicamentorum adstringen		Myrrhis.	77. D
Malua.	76. A. 137. D	tiū facultas qualis sit.	88. B	Myriophyllum.	77. D
Mālus.	77. A	Medicamina quae uidentur sim		Myrice.	77. D
Mālus armenica.	77. B	plia cōpositas & contra		Myrtus.	77. D
Mālus persica.	77. A	rias obtinent uires.	26. C	Myrti fructus.	135. A
Mālus Medica.	77. B	Medulla.	109. C		
Mālum granatum, siue Pun		Medulla ossium.	144. A	N	
cum.	82. B	Medulla spinalis.	144. B	Napy.	78. B
Māla persica.	133. A	Medion.	76. C	Narce.	113. D
Māla armenica & praecocia.		Meiurana.	82. C	Narcissus.	78. C
pag.	133. A	Melanthium.	76. B	Nardustachys.	78. B
Māla cotonea & struthia. pa		Melan graphicum.	96. C	Nardus celtica.	78.
gina.	133. B	Melantheria.	96. C	Nardus oreo.	78. B
Malorū uariae species.	133. B	Melantites.	93. D	Narthex.	78. B
Mandragoras.	76. A	Mel.	76. B. 151. C	Nasturtium.	68. D
Marathrum.	76. A	Meline.	65. A. 124. C	Nepita.	67. D
in Mari prouenientia.	114. B	Melilorum.	76. B	Nerium.	78. C
Marfi uiperas uenantes. pa		Melissophyllum.	76. C	Neuras.	78. C
gina.	107. D	Melioponones.	129. D	Nitrum.	96. C. 114. D
Marrubium.	81. B	Menta.	66. A	Noctuae sanguis.	100. C
Mastiche.	76. B	Mercurialis.	75. B	Nuclei acinorum uuae.	62. C
Maza.	122. C	Mespilum.	76. C. 134. D	Nux pinea.	132. D
Mecon.	76. D	Metallica medicamēta.	94. B	Nuces.	69. A. 135. B
Mecon ceratitis.	76. D	Meum.	77. B	Nymphaea.	78. C
Mecon heraclia.	77. A	Milax leia.	77. C		
Medicamentum quid.	1. A	Milax trachsa.	77. B	O	
Medicamēti cuiusq; facultas		Milium.	69. B. 124. C	Chrus.	126. B
quomodo experiēda.	15. A			Ocimoides.	88. A
				Ocimon.	88. A

I N D E X.

Ocymon.	139. B	Panis hordeaceus.	122. B	Picnocomum.	81. C
Oē.	78. D	Papauer.	76. D	Pile paruē exercitatio.	168. B
Oenos.	78. D	Papauer cornutum.	76. D	Pili usti.	111. D
Olea. 16. 17. 18. & 64. B		Papauer herculeum.	77. A	Pinea nux.	132. D
Oleū. 13. 14. 15. 19. 20. 64. B		Papaueris semen.	127. C	Pinguedo & adeps.	108. C.
Olostium.	78. D	Papyrus.	79. C	& pag.	14. B
Olus atrum.	138. D	Pardalianches.	58. A	Pingue, & quicquid nutrit.	
Olynthi.	78. D	Paregorica facultas.	51. A	ex dulciū est genere.	36. C
Olyra.	78. D. 123. A	Paronychīa.	79. D	Piper.	80. A
Omphacitis.	70. B	Parthenium.	65. A	Pira.	134. C
Onagron.	78. D	Partium tenuium & crassarū		Pira syluestria.	59. D
Onathera.	78. D	quæ uocentur.	33. C	Pirus.	59. D
Onathyris.	78. D	Pastinaca.	48. B. 141. A	Pisa.	125. C
Onobrychis.	79. A	Pedestrium animalū excar-		Pisces saxatiles.	149. A
Ononis.	78. D. 79. A	nes partes.	143. A	Pisces molli carne præditi. pa-	
Onosma.	78. D	Pedestrium animalium nutri-		gina.	149. B
Opercula purpurarū.	111. C	mentum.	141. D	Pisces duræ carnis.	150. A
Ophites.	92. C	Peganon.	80. C	Pisces sale asseruati.	152. B
Opus, siue succus.	79. A	Pelagij pisces.	148. C	Pissa.	80. C
Orchis.	79. B	Pellis ouina.	111. A	Pisselæum.	80. C
Orchis, serapias.	79. B	Pentaphyllum.	79. D	Pistacium.	80. C. 135. C
Origanus.	79. B	Peperi.	80. A	Pityides.	80. D
Orminum.	127. D	Peplium.	80. A	Pitys.	80. D
Orobanche.	79. B	Peplos.	79. D	Pityocampe.	113. D
Orobos.	79. B	Pepones.	129. C	Pityusa.	80. D
Oryza.	79. B. 124. C	Pepion.	83. A	Pix.	80. C
Osiris.	79. C	Perdicium.	65. A	Placenta.	120. C
Osma.	78. D	Periclymenos.	80. A	Plantæ aculeatæ.	138. C
Ossa.	110. D	Peristereon.	80. B	Plantarū agrestium fructus.	
Ossium medulla.	109. C	Persea.	80. A. 136. B	pagina	136. C
Ostracites.	92. C	Perfica.	133. A	Plantarū alimonia.	136. D
Ostracon.	97. C	Perfice.	77. A	Pantarum, quæ edendo sunt	
Ostrea.	111. B	Petalites.	80. B	differentia.	139. D
Ostrea.	111. A	Petroselinum.	80. B	Plantago.	60. B
Quorum facultas.	111. D	Peucedanum.	80. B	Platanus.	80. B
Quorum alimenta.	147. D	Phaci.	86. D	Plumbago.	97. A
Oxos.	79. A	Phacos.	86. D	Plumbum.	97. A
Oxyacanthos.	79. A	Phalangites.	86. D	Polemonium.	81. A
Oxylapathum.	138. C	Phaleris.	86. D	Polenta.	122. C
Oxyphyllon.	86. B	Phasgamum.	78. C	Polium.	81. B
Oxygala.	145. D	Phaselus.	126. B	Polium minus.	81. B
		Phasiolon.	67. B	Polycnemon.	81. B
		Phlomis.	86. D	Polygalon.	81. A
P		Phlonitis.	78. D	Polygonatum.	74. D. 81. A
Paonia.	63. A	Phocæ coagulum.	102. C	Polygonon.	81. A
Paliurus.	79. C	Phoenix.	87. A	Polypodium.	81. B
Palma.	87. A	Phorcion.	87. A	Pompholyx.	97. C
Palma fructus.	134. D	Phrygius.	93. B	Populus alba.	75. A
Panaces asclepium.	79. D	Phu.	87. B	Portulaca.	59. B. 138. B
Panax chæronium.	79. D	Phycos.	87. B. 98. A	Potamogeton.	81. B
Panax Heraclium.	79. C	Phyllitis.	87. B	Poterium.	78. C
Panicum.	65. A. 124. C	Phyllon malathru.	87. B	Præfagia ex insomnijs.	167. C
Pancratium.	79. C	Picea.	80. D	Prasium.	81. B
Panum genera.	119. C. D				
Panis elotus.	121. A				

Prognostici

I N D E X.

Prognostici libri Gal.	163. A	S	Abucus.	58. A	Semperuiuum.	57. B
Propolis.	81. C		Sabina.	62. B	Senecta serpentis.	110. D
Prunus.	71. C		Sagapenum.	82. C	Sentis canis.	74. A
Pruna.	135. D		Salamandra.	113. D	Sepia.	111. C
Pseudodictamnium.	87. D		Sal.	114. C	Serapias.	79. A
Psimythium.	98. D		Sal ustu.	114. D	Serum lactis.	101. C
Psoricum.	98. D		Salis flos.	114. D	Seriphum.	82. D
Psychrotrophum.	70. B		Sales.	94. C	Seris.	82. D. 87. D
Psyllium.	88. A		Saliua.	104. B	Serica, fructus quidā.	135. D
Ptarmice.	81. C		Salix.	67. B	Serpyllum.	65. C
Ptelea.	81. C		Saluia.	65. A	Sesamoides.	83. A
Pteris.	81. C		Salugo.	115. B	Sesamoides album.	83. A
Pulegium.	62. D		Sampsychon.	82. C	Sesamon.	83. A. 127. B
Pulmo agninus, & porci-			Sandarace.	97. D	Seseli.	83. A
nus.	110. A		Sandix.	97. D	Sicyos.	83. A
Pumex.	92. C		Sanguis.	100. A	Sicyos agrios.	83. B
Punica.	134. C		Sanguis columbæ.	100. B	Sideritis.	65. A. 83. A
Pyrethron.	81. D		Sanguis crocodoli & reli-		Sielon.	104. B
Pyrites.	93. A		quorum.	101. A	Siliquæ.	136. A
Pyros.	81. D		Sanguis humanus.	100. B	Silphium.	83. B
Pyxacanthon.	75. C		Sanguis animalium pedestri-		Similium usus.	100. C
Pynocomum.	81. C		um.	146. D	Sion.	83. C
			Sanguis noctuæ.	100. C	Sisaron.	83. C
Quercus.	63. D		Sanguis suillus.	100. A	Sisymbrium.	83. C
			Sanguis uespertiliōis.	100. C	Sisōn.	83. C
R			Sanguis uiridiū ranarū.	101. A	Sitis causa quæ sit.	8. D
Radícula.	81. D. 141. B		Sapor amarus & acris, quo-		Sium.	138. D
Radix rhodia.	82. B		modo differant.	40. C	Smilax.	83. D
Ranæ uistæ.	113. B		Saporis cuiusq; facultas quo-		Smiris.	92. C. 93. D
Rapum.	63. B. 73. D. 140. B		modo agnoscatur.	34. A	Smyrna.	83. D
Renes scincorum.	110. D		Sapores acres calidiss.	40. A	Smyrna boice.	84. A
Resina.	82. A		Sapphyrus.	92. D	Smyrnum.	84. A. 138. D
Rha.	81. D		Saprotēs ἑυλαυ.	82. D	Solanum.	86. B. 138. C
Rhamnus.	81. D		Saracum.	128. A	Somniorū præfagia.	167. A
Rhaphanis.	81. D. 141. B		Sarcocolla.	82. D	Sonchus.	84. A
Rhetina.	82. A		Satyrium.	82. D	Sophistæ demonstratiōis prin-	
Rheum.	81. D		Scandix.	83. C	cipia incertiora efficiūt, q̄	
Rhodia rhiza.	82. B		Schinos.	85. A	quæ demonstrantur.	11. D
Rhodos.	82. B		Schoenos lea.	85. B	Sorbus.	78. D
Rhododaphne.	78. C. 82. B		Scilla.	83. C	Sorba.	134. D
Rhœa.	82. B		Schinu anthos.	85. A	Sordes.	82. C
Rhus.	82. B		Schistos.	94. A	Sordes hominum.	106. D
Rhypos.	82. C. 106. D		Scirri ortus.	46. A	Sparganium.	84. B
Ricinus.	70. C		Scolymos.	83. D	Spartum.	84. B
Robur.	63. D		Scordium.	83. D	Spica nardi.	78. B
Rosa.	82. B		Scoria.	97. D	Spina alba.	57. D
Rosacei usus in capite perfo-			Scorodum.	83. D	Spina uulgaris.	57. D
rato.	100. C		Scorodoprasson.	83. D	Spinalis medulla.	109. C.
Rosaceum.	25. A. 28. D		Scorpioides.	83. D	& pag.	144. B
Rubia passiu.	65. C		Selachia.	151. B	Splanchnon.	62. C
Rubus.	61. C		Selinon.	82. D	Spodium.	97. C
Rubi fructus.	132. C		Semina alienigena.	128. A	Spondylon.	85. A
Rumex.	138. C		Seminalis.	81. A	Spongia.	11. A
Ruta.	80. C					

Sponte nascentium medica-	Terebinthus.	85. B	Vinum.	78. D. 152. A
mentorū, quæ combusta	Testa.	87. C	Vina quando acefcāt, & cor	
sunt, calidiora arbitrari o-	Testata animalia.	151. A	rumpentur. 3. D. 38. A. B	
porteat, an frigidiora: in	Testes animalium.	143. D	Viola.	67. A
procemio noni lib. 88. B	Testiculus canis.	79. B	Viperæ caro.	107. A
Spuma salis.	Tettiges.	112. A	Viperæ dipsades.	107. D
Squamma aris & ferri. 96. B	Teucrium.	85. B	Viscera animalium pedestri-	
Stachys.	Teudon.	85. B	um.	144. B
Staphilinus.	Thaliætrum.	66. B	Viscum.	66. D
Stercus.	Thapsia.	66. C	Vitex.	56. B
Stercus anserum & ciconia-	Thelypteris.	81. C	Viticis semen.	127. D
rum.	Thyon.	95. B	Vitis agrestis.	58. D
Stercus bubulum.	Therapeutici libri Galeni pa-	162. D	Vitis alba.	58. D
Stercus caninum.	gina.	107. D	Vitis nigra.	58. D
Stercus caprinum.	Theriaca.	66. C	Vitis sativa & culta.	58. D
Stercus columbinum.	Thermus.	66. C	Vlmus.	81. C
Stercus crocodilorum terre-	Thermos agrios.	66. D	Vmbilicus Veneris.	72. C
strum.	Thlaspi.	66. D	Vngues caprarum & asino-	
Stercus gallinaceum.	Thridax.	66. D	rum.	110. D
Stercus humanum.	Thus.	75. A	Vocabulorū quorundam in-	
pag.	Thymum.	66. D	anis usurpatio.	53. B
Stercus lupinum.	Titanos.	98. A	Volatilium animalium nutri-	
Stercus murium.	Tithymalli.	85. D	mentum.	146. D
Stercus ouillum.	Torpedo.	113. D	Volatilium partes quomodo	
Stimmi.	Tragacantha.	86. A	differant.	147. B
Stoebe.	Tragion.	86. A	Volatilium sanguis.	147. D
Stoechas.	Tragoriganum.	86. A	Volucrum maius.	80. A
Stratiotes.	Tribulos.	86. A	Vrina.	103. D
Strigmenta balnearū.	Trichomanes.	86. B	Vrina humana.	103. D
Strobilon.	Tricoctum.	76. C	Vrinam cientia.	48. C
Struthion.	Trifolium odoratum.	76. C	Vrtica.	57. C. 139. A
Struthocamelus.	Trigle.	113. D. 148. D	Vua.	60. D. 130. D
Strychnum.	Triticum.	81. D. 119. B	Vua passæ.	131. C
Stypteria schiste, & strongy-	Triticū in aqua elixū.	121. B	Vulpes.	114. A
le, & hygra.	Triphyllum.	82. D. 86. A		
Styrax.	Tripolium.	86. A		
Succus.	Trychnon.	86. B		
Sudor.	Tuber terræ.	73. D. 86. C		
Sulfur.	Tubera.	141. A		
Sycamina.	Turiones arborum fruticūq;	139. D		
Sycomorus.	pag.	61. D		
	Tussilago.	123. A		
	Typha.	110. A		
		113. C		
		85. D		
		85. A		
		85. B		
		90. C		
		88. D. 89		
		A. B. C. D.		
		90. B		

CLAVDII GALENI

PERGAMENI DE SIMPLICIVM MEDICA-
MENTORVM FACVLTATIBVS
LIBER PRIMVS.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Quid dicatur Medicamentum, & quid Facultas: & quomodo hæc quidem
actu, illa vero potentia existat. Caput 1.

VANTVM conferat simpliciū medicamentorum
exacit faculitates cognoscere, quamq; necessariū
sit tum ad uariarum compositionē, tum ad inuen-
torum opportunum usum, nō habeo nunc osten-
dere: Nam id partim in opere de Medicamento-
rum compositione, partim in Curandi methodo
monstrabitur. Verum quod deinceps ad tempe-
ramentorum sequitur tractationem, id in præsentia dicitur, ubi uideli-
cet prius uocabulorum, quibus in hoc utemur libro, significata defi-
nierimus. Medicamentum, omne id dicimus quod naturam alterare
potest: sicuti (puto) nutrimentum, quicquid substantiam augere. Re-
fertur enim utrūq; ad aliquid. Porro medicamentū simplex & ipsum
per oppositionē ad compositum nuncupatū est. Est autem id, quod
secundum naturam suam syncerum est. At Facultas, causa quædā est
effectrix. Ea q; partim actu siue energia est, alia in futuro tēpore. Actu
quidem, ut calefaciendi in igne, refrigerandi in glacie. In futuro autē,
ut calefaciendi in pyrethro, & castorio, & similibus: refrigerandi, in
alterco, mandragora, & id genus. Sanē quandam esse facultatem, in
purgatorijs quidem medicinis purgatoriā, uomitorijs uomitoriā,
sternutatorijs sternutatoriā, bechicis (hoc est, quæ tussim uel sedāt,
uel cient) bechicā, & unoquoq; in opere peragendo, quæ deno-
minetur ab eo quod ipsa efficit, ferē non est qui ambigat. At quæ sit
huius facultatis essentia, quidam certe non posse cognosci existima-
runt: quales sunt Sceptici philosophi, & qui inter medicos uocati
sunt Empirici. Sed & qui nosci posse arbitrantur, inter sese dissident.
Quidam enim ad magnitudines & figuras corpusculorum ac mea-
tum, quos *dykous* & *πρόγους* appellant, referunt. Alij ad caliditatem,
frigiditatem, humiditatem, ac siccitatem, pro sua uidelicet utrūq; prima
elementorum constitutione. Siquidem & nos in libro de Elementis
secundum Hippocratem, ex calido, frigido, sicco, & humido, cum
aliorum omnium corpora, tum animantium constare ostendimus.
Has effectricium facultatum essentias tum in alijs omnibus, tum in
A a

F I N I S.

[illegible]

 VANTVM conserat simpliciu medicamentorum exacte facultates cognoscere, quamq; necessariu sit tum ad uariorum compositione, tum ad inuen- torum opportunum usum, no habeo nunc osten- dere: Nam id partim in opere de Medicamento- rum compositione, partim in Curandi methodo monstrabitur. Verum quod deinceps ad tempe- ramentorum sequitur tractationem, id in praesentia dixerit, ubi uideli- cet prius uocabulorum, quibus in hoc utemur libro, significata defi- nierimus. Medicamentum, omne id dicimus quod naturam alterare potest: sicuti (puto) nutrimentum, quicquid substantiam augere. Re- fertur enim utruq; ad aliquid. Porro medicamentu simplex & ipsum per oppositione ad compositum nuncupatu est. Est autem id, quod secundum naturam suam syncerum est. At Facultas, causa quada est effectrix. Ea; partim actu siue energia est, alia in futuro tēpore. Actū quidem, ut calefaciendi in igne, refrigerandi in glacie. In futuro autē, ut calefaciendi in pyrethro, & castorio, & similibus: refrigerandi, in alterco, mandragora, & id genus. Sanē quandam esse facultatem, in purgatorijs quidem medicinis purgatoriā, uomitorijs uomitoriam, sternutatorijs sternutatoriam, bechicis (hoc est, quae tussim uel sedāt, uel cient) bechicam, & unoquoq; in opere peragendo, quae deno- minetur ab eo quod ipsa efficit, ferē non est qui ambigat. At quae sit huius facultatis essentia, quidam certe non posse cognosci existima- runt: quales sunt Sceptici philosophi, & qui inter medicos uocati sunt Empirici. Sed & qui nosci posse arbitrantur, inter sese dissident. Quidam enim ad magnitudines & figuras corpusculorum ac mea- tum, quos ὄγκους ἢ πύργους appellitant, referunt. Alij ad caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ac siccitatem, pro sua uidelicet utriq; prima elementorum constitutione. Siquidem & nos in libro de Elementis secundum Hippocratem, ex calido, frigido, sicco, & humido, cum aliorum omnium corpora, tum animalantium constare ostendimus. Has effectricium facultatum essentias tum in alijs omnibus, tum in

A medicamentis statuimus. Sic enim in tertio de Temperamentis demonstratum est. Ac qui uolet quæ nunc dicenda sunt assequi, in eo tractatu se prius exerceat oportet: quippe quum illic quæ uniuersim, ac in genere de medicamentis nouisse conueniat, exposita sint, nec hic toto utiq; in genere quicquā noui dicemus: uerum quæ illic generatim sunt scripta, ea hic speciatim elaborabimus.

Quo pacto quamq; iudicare facultatem oporteat.

Cap. II.

In primis quidem, ac maximè sumendum est iudicandæ facultatis experimentum ab ea re ad quam dicitur. Siquidem nō protinus si hominem refrigeret cicuta, & sturnum refrigerabit; aut si sturnum nutriet, nutriet & hominem. Eadem ratione neq; si hominem purget ueratrum, contumuo purgabit & coturnices; neq; etiam si hos nutrire ualeat, cōsequens statim est, ut & homines. Proximum est, ut quod ex accidenti est, distinguatur ab eo quod primariō ac per se. Nam aqua frigida calorem quandoq; reuocat, cutem refrigerando, contrahendoq; ac condensando. Ad id enim caloris consequitur reuocatio, uelut in tertio de Temperamentis ostendimus. Rursum calida quoq; ipsa sæpenumero refrigerat, excafacientem nimirum humorem digerendo. Nam si his adamussim distinctis, ad inquirendæ facultatis explorationē accesseris, haud facili, mea quidem sententia, falli queas. Cæterum à nullo alio desumi iudicium, quā ab eo ad quod dicitur, id quidem per facile est: non uidelicet an insecta animalia oleum interiamat, neq; an pingue, aut lentum, aut leue sit cōsiderantes, quum calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut siccare corpus humanum ualeat, inquiritur: eundē in modum neq; an colore sit rubro rosa, neq; an albo cerussa: siquidem necessariū non est, quicquid rubrum sit, esse calidum: neq; quicquid album, esse frigidum, sed an admodum corporibus nostris primariō ac per se excafaciant, ac non interueniēte quopiam, neq; ex accidente. Ac si ita quidem, facultate esse calida, ut si refrigeret, frigida. Nam per deos immortales, undē dicere possumus, an calidū sit facultate album piper, granum cnidium, cnicus, calx, & ueratrum album: aut unde quod frigidus sit famisaster, terra selinusia, cerussa, nix, & lac, quū omnia ea coloris sint candidi, & uiribus uel maximè pugnent. Atqui pugnantiam sensus diiudicat. Siquidem niuem applicatam protinus ac primo statim occurso frigidam percipimus, & quoad tangatur magis semper magisq; frigefacere sentimus. Videmus porro ipsam neq; durare, neque seruari posse, si uel leuis calor occupet. At calx neque primo occurso refrigerare percipitur, & usq; dū applicata manet, perspicuo magis ac magis excafacit. Ex quo constat, ex eo quod semper unum idemq; efficiat, quoad nos cōtingit medicamentum, propriam eius iudicandam esse facultatem.

Quo pacto discernatur quod ex accidente quid faciat, ab eo quod propria facultate.

Cap. III.

Tenim quod ab initio ad finem usq; dum applicatū est, magis semper calfacit: id non ex accidente, sed ex sua natura est tale. Sic etiam quod à principio ad finem usq; refrigerat, ex sua facultate est frigidum, non ex accidente. At sanè si nihil moratus, atque ex posteriore, ac post ablationem facultatem eius expendere uoles, sæpenumero falleris. Ac forte nonnunquam aquam frigidam, non frigidam modo, sed & calidam possidere facultatem dices: ubi uidelicet frigefacere semper dum nos cōtingit apparebit, frigidam: ubi uero calorem reuocabit, calidam. Quare hæc indiscriminata relinquenda non sunt, dandaq; insuper opera, ut quodcunq; medicamentum in iudiciū uocare uelis (id quod in libris de Temperamentis monuimus) omnis sit expers alienæ tum frigiditatis, tum caliditatis: ne uidelicet naturam eius facultatem adscititiā qualitas adulteret. Ad hæc, quæ & ipsa præcepimus, nutrimentum à medicamento distinguo, atq; ea utraq; ad aliquid dici memento: tum circa eandē sæpe substantiā consistere, uelut & id

& id quoq; monstrauimus: nec secius quod quædam tota substantia in sese mutuo & agant & patiantur: quædam uero una duntaxat, aut duabus qualitatibus. Super hæc, alia itidem esse tenuia, siue tenuiū partium (Græci λεπτομερῶν uocant) alia crassa, siue crassarum partium (παχυμερῶν Græci nominant). Tenuia quidem, quæ facili in tenues cōminui partes possint: crassa, quæ contrā. Atq; ut semel dicam, omniū meminisse distinctionum oportet, quas in tertio de Temperamentis posuimus, ut secundum illas medicamentorum speciei facultas explorari ualeat.

De aquæ facultate.

Cap. IIII.

Sto sanè prima nobis in contemplationem proposita aqua: quod nimirum ea & communissima hominibus omnibus sit, tum sanis, tum agrotis: & ad uitam maximè necessaria. Primumq; eucrato, siue temperato corpori applicator ipsa neq; frigida insigniter, neq; calida. Deinde ijs qui natura sunt intemperati. Tertio, qui affectu aliquo tenentur. Nam hoc pacto exactè in omnibus propriam eius facultatē perpenderis. Igitur temperato admodum plusculo tempore, ipsum omnino refrigerabit. Intemperato uero, citius quidem refrigerabit id quod frigidius natura fuerit, tardius uero quod calidius. Semper autē omnia refrigerabit, etiam si nō multis deinceps diebus, sed uel una quis hora, aut pluribus ea utatur. Nec enim talis in ullo omnium calorem reuocare poterit. Nam quæ summè frigida est, si quadrato ac iuuenili corporis naturæ pauculo tempore adhibeatur, caloris molietur reuocationem. Sin aliter utaris, semper refrigerabit. Quin etiā si ijs quoq; qui simplici laborant morbo, eiusmodi admoueatur aqua, hos etiā manifestò refrigerabit. Nam simplex sit affectio oportet, quemadmodum utiq; in tertio de Temperamentis definitum est, quod uidelicet quæ adhibetur, ex sua natura refrigeret, non ex accidente quopiam: quippe quum frequenter ubi compositus fuerit affectus, aliud primariō medicamentū efficiat, aliud ex accidente eueniat, uelut in phlegmonē. Est enim ea affectio calidæ copiosæq; fluxionis soboles. At quæ modicè excafaciunt pharmaca, quum superfluitatem euacuant, protinus, opinor, & quod affectum est, frigidius efficiunt. Verum quum simplex unaq; fuerit affectio, quod ex accidente sit, in ea prouenire non potest. Ergo si hac ratione expendas, aqua potabilis utrobique uidebitur frigida. Non est tamen eadem aliarum aquarū, quæ sulfur, bitumen, aut nitrum qualitatibus suis referunt, facultas. Siquidem earū omnino nulla, ubi alienæ tum caliditatis, tum frigiditatis expers adhibita fuerit, frigefacere conspicitur. Quinimo nec marinā ipsam priusquā adscititiū frigus summū acceperit, admodum refrigerare apparet. Nam si quis in potabili aqua totū diem innatet, ut etiam non admodum sit frigida, sed uelut ex sole tepens, necessariō tamen refrigerabitur. At mare complures iuuenum interdum pertulere non per diem modò totam, sed etiam adiuncta nocte. Ex quo liquet, aquam potabilem certe & dulcem, secundum naturā suam semper esse frigidam: mare uero non aequè. Quod si non semper in sermone adiiciā, potabilem, sed dicam simpliciter, quantum ex se est, aquam esse frigidam, haud calumniari oportebit, tanquam insufficiēter & indistinctè loquutum. Nam quæ exactè ac sincerè aqua est, omnis alterius substantiæ mistione uacās, ea ex necessitate ex sua facultate est frigida. Si qua uero per bituminosa, sulfurosa, nitrosa, aut aluminosa loca distillans, substantiæ eius aliquid absterferit, secūq; traxerit, mista iam ea est, non autem exactè aqua: uelut si ipse quoq; uolueris aut salem, aut alumen, aut aliud id genus affatim aquæ miscere potabili, sicut sanè sæpenumero facere cogimur in marinæ inopia, quando muriam facere uolumus: tunc enim salem aquæ indimus: ac tantū ipsa facultate iam dissidet, ut si aqua dulcis, uidelicet quæ neque insigniter aut calida, aut frigida sit, sed uelut ex sole tepida, erysipelati perfundatur, noxam omnino nullam hominis corpori sit allatura. At si marinam aquam, aut muriam, aut id genus aquā mistam, bituminosam uidelicet aut sulfurosam admoueas, usque adeo hominē

C offenderis, ut partē ipsam sis adustus. Aqua igitur ipsa ex sese frigida est facultate. Porro si extraneam caliditatem adeptam corpori humano perfundas, putabis forsan simplex quoddam & naturale adhibitum medicamen: at ea quodā utiq; modo composita est, aut igneae essentiae partem aliquam nacta, aut certe omnino ipsam qualitatem. Vt enim si salem illi miscueris, ex confesso fuerit composita: sic multo magis si igneam aut essentiam aut qualitatem adieceris, compositam quodammodo effeceris. Est porro etiam aqua limosa quadantenus composita, uelut est aqua Nili, & quae in Aegypto est. Sed ea per fictilia uasa percolata, planē pura efficitur. Oportet autem non semel, aut bis, terue percolare, quando ne sic quidem forsan adamussim puram queas efficere: uerum quando qui aquae infertur limus, omnem effugerit sensum, satis tunc est ut queas dicere, tales, ut ad usum eiusmodi, puras esse aquas.

Quo pacto iudicemus aquam puram.

Cap. V.

V dicantur autē hae tribus sensibus, nempe gustu, uisu, & odoratu. Gustu pura est, si nullam offerat qualitatem, sed ad unguem qualitatis expers appareat. Visu, quā sincera fuerit, ac planē perlucida. Sic nec odoratu ullam praese ferre qualitatem debet, ut sunt quaedam extremae prauitatis, quae aut aciditatem, aut acrimoniam, aut salsedine, aut putredinem, aut aliud indicibile aliquod uitiū praefertunt. Igitur aqua quae absq; his est omnibus, ut ad naturā certe, ne ipsa quidem adamussim sincera fuerit, sicut nec aliud ullum elementorum sensibile, sed ut ad sensum & usum sincera est. Talis ergo, ut est propositū, secundum suam naturā frigida est. Quippe si ualde excoactam non modo aquam, sed uel mandragoram, uel altercum, uel cicutam, uel meconium ad moueris, non solum excoactis, sed etiā uiseris corpus humanum. Omnia itaque quae examinanda uenient medicamina, omnis extraneae ualensq; tum caliditatis, tum frigiditatis, aliena sunt, nedum aqua.

Demonstratio, qua ostenditur aquā frigefacere ex cerati, quod ex ea conficitur, effectu. Cap. VI.

Orrō quod aqua omnis dulcis perspicuō frigefaciat, hinc quoq; didiceris. Ceratum humidum si ex aqua frigida subactum accurateq; madefactum calido affectui imponas, prout ipsum frigefacies. Oportet autem quamplurimum admiscere ipsius aquae: mixtioq; hoc maxime modo optime perficitur. Ceram quantum fieri maxime potest purissimam oleo liquantes, humidum facere ceratum oportet: deinde refrigeratum, ac despumatum, sordibusq; purgatum, in mortario manibus subigere, aquam affundendo frigidam, quantum nimirum ceratum accipere ualeat, ac nondum aqua supernatat. Id refrigerat & eos qui in febre uruntur, si hypochondrijs superponat, & omnē phlegmonem: similiter herpes quoque, & carbunculos, tum erysipelata, & phygeathla, ac breuiter omnes morbos calidos. Ergo si non aquam dulcem, sed marinā aut muriam illi admiscens in uno praedictorū quouis uti uolueris, non parua continuō differentia conspicies: quippe quā id medicamentū adeo nullam propositarū affectionum amplius refrigerabit, ut insuper accendat potius. Adeo multa est diuersitas potabilium aquarū, & muriae, siue quaecunq; aut nitrū, aut chalcanthū, aut misy, aut chalcitin, aut ut simpliciter dicam, quae calidorum natura medicamentorum gustu aliquod referunt. Inimicae enim sunt omnes calidis corporum nostrorū affectionibus. Ex quo claret, has omnes facultatibus esse calidas, solā uero aquā potabilem frigidā.

Quod aqua potabilis humida sit.

Cap. VII.

Aeterum quod haec quoq; propositarum omnium aquarum sola sit humida, planē ex eadem discies methodo. Nam ulcera quae supra modum squalida siccaq; sunt, si hac irriges, statim admodum humida molliaq; reddes, quā aliae aquae uniuersae ulcera desiccant. Tum piscatorum ulcera adeo uidentur sicca, ac si forent salita. Contrā eorum qui in balneis

uersantur

A uersantur, humida apparēt, ac mollia. Quin si imbutum linamentum ulceribus imponere libeat, humida quidē a potabili, sicca uero a muria marinaq; reddi cōperies. Aquae quinetiā aluminosae, quales sunt in Italia uocatae Albulae, cum alijs ulceribus idoneae sunt, tum uero quaecunq; fluxionibus tentantur, ea perfacile desiccant. Sic nec ceterarum aquarū ulla humectare potest, quod uidelicet non sint exacte aqua, sed mista & adulterata, accepto nimirum aut alumine, aut chalcite, aut sale, aut id genus aliquo. Quocirca earū nonnulla ulcera quoq; exasperant, nempe quae acres admodum sunt & mordaces. Quinetiā sitienti dulcis aqua remedio est, ceterae uero acerbiores etiam sitim relinquunt. Tum aqua inter cutem laborantibus aduersissimum est & poculum, & lauacrum aquae dulcis: salinarum uero ac nitrosarum, & sulfurosarum, bituminosarumq; omnium sanē perutile. Imitari autē potes sicut marinam, sic aliarum quamlibet, substantiā uidelicet admista quae in quaq; uincere conspiciatur. Nam sulfure in aquā dulcē indito, sulfurosam effeceris: alumine, aluminosam, ac eodem modo aliarum unamquancq;.

Quod aqua aduentitium calorem nacta, semper quidem humectet, non autem semper calfaciat: uerum in ipso quidem perfusionis tempore calfacere, postea uero frigefacere consueuerit. Cap. VIII.

Aec ergo propria aquae natura humida est & frigida. Porro aliunde calorem adeptā, excoactū quidē & humectat quibus est admota: uerum haud similiter ambo simul praestare potest. Summē nanq; humectat seu tepida sit, seu temperata, seu etiam calidior. Summē autem non calfacit, nisi quae extremē ferueat. Quod dico, in temperata primū exploremus naturā. Igitur si huic aquā afferas temperatē calidā, eaq; uel laues, uel partē aliquam identidem perfundas: in ipso quidem perfusionis tempore calidiorem simul & humidiorem efficies: quod si deinde quiesces, nec corpus frigidae usu postea cōtrahes, constipabis ac densabis, paulō post seipso frigidius relinqui conspicies: quippe quā corpus rarefactū transpirante immoderatus calore natūo, frigidius efficiatur. Non tamen sicut frigidius postea calidae usus corpus destituit, ita & siccius. Quamquam profecto uideri id possit, tum ob spiramentorum raritatem, tum ob corporis mollietatem, tum ob substantiae fusionem: plusculum siquidem in ijs affectibus euaporetur necesse est. Atqui uapor humor est extenuatus. Verū non ita habet rei ueritas. Nam molliēs, quam calidae aquae lotionibus acquirunt corpora, solius humiditatis proprium ac inseparabile signum est, in animantis uidelicet corpore: uelut in opere de Temperamentis est demonstratum. Sanē indicio esse potest ulceratarum partū caro, quae id ipsum perspicuō ostendit, ut quē in istis ex aqua calida perfusionibus molli atq; algae ritu fluida efficitur. Quamquā sanē corpus illiusmodi affectionibus innatur, ut minus tunc in sese habeat humoris quā antea. Videriq; uenia digni possunt, qui per calidas lotiones, atq; aquae moderatē calidae perfusiones siccari corpus existimant. Nam similis horum est error, atq; illorum qui credunt senes adolescentibus esse humidiores. Pluribus nanq; senes excrementis redundant, sed genuinae (quae *νεφροτα μόρια* nuncupant) organicaeque partes adolescentibus magis sunt humidae, uti in secundo de Temperamentis monstrauimus. Perinde se res habet in perfusionibus, ac lauacris, omniq; adeo ex aqua calida irrigatione. Siquidem humores qui in uasis alijsq; communibus spatijs sunt, exhaustuntur omnes: at ipsa uasorum corpora, & uniuersum genus carnosum seipso fit humidius. Atque hanc solam facultatem nunquam aqua deponit. Neq; enim quā feruens corpora exurit, quae uita sunt redduntur sicca, uti quae ab igne sunt assa. Rursum nec quum summam adeptā frigiditatem per diem totū, aut etiam longiori tempore parti cuiuspiam perfunditur, eam sicciorem efficit, tametsi rugosa atq; admodum exilis relinquitur. Verum haec eueniūt, quod qui in uasis alijsq; spatijs est humor, exhaustus sit, at partes genuinae solidaeq;

c. nulla sui parte sicciore euadunt. Huiusq; semper meminisse oportet: tum toto sermone perpetuo obseruandum, ex euidenter apparentibus colligendam cuiusq; medicamentum facultatem, ac semper ad quod quid dicitur calidum, frigidum, humidum, aut siccum, ad id esse aestimandum.

Si a rebus exteris de medicinarum facultate colligi quid oporteat, ex ignis cum illis commercio faciendum esse iudicium. Cap. IX.

Rorò si quis uelit ex superabundantiâ rebus externis probationes ducere, ne id quidem prohibeo; uerum animû diligenter aduertat consulo. Nam admodum lubrica res est, nec paucos obtinet fallendi modos. Sed has in cõsequentibus edisseram. Caterum quod solû quis sumperit, ut id quod iudiciû subit medicamentum, aut excalfacere, aut refrigerare probet, id in ignis commercio contactuq; conspicitur. Neq; enim usque adeo absurdum est, quod facile in ignem uertitur, id calidum facultate putare. Memoria enim, opinor, tenemus omnia huius uocis Facultate significata, quæ in tertio de Temperamentis definiuimus. Vnum igitur ex ijs erat, quod ex propria eius quod dicere tur, materia foret, tale esse Facultate, ut si quid facile in igne uertitur, id facultate esse ignem, non actu scilicet. Nam hoc Facultate, ex aduerso diuiditur huic Actui. Alterum uero Per se, huic Ex accidente. Hanc ergo iudicij rationem considerare ac distinguere conuenit.

Quot quæ prædefiniri oporteat, ut liceat ex alicuius affectione quæ ad ignem est, quo pacto aduersum nos id ipsum efficiatur, colligere. Cap. X.

At quibus consiliû est tuto à rebus extraneis ad corpora transire animarum, uidere primû debent, an tenuis sit essentia, an crassa, quod explorandum uenit. Secundo, an sibi continuû, densumq; ac solidum, an interuallis interceptum, ac rarum. Quocirca his immorandum prolixius est. Vide tur enim id quoddam esse principium, ac uelut elementum multam considerationem postulans.

Quod quæ subtiliorum sunt partium, promptius propriam exerant actionem, quam quæ crassiorum, tametsi eandem cum illis facultatem obtineant. Cap. XI.

Igitur eorum quæ in confesso est facultate esse calida, nullum omnino apparet nos excalfacere priusquam in tenuia sit cõminutum. Nam si quis piper solidum cuti inspergat, nullam planè caliditatem percipiat: eadem ratione si quis uel linguæ imponat, aut deglutiat, aut alio pacto utatur integro, haudquaquam diligenter trito, & cribrato, ac non adeo cõminuto, ut pollinem tenuitate referat. Nam quod pollinis instar cuti inspergitur, excalfacit, ac maximè si affricueris: præterea quod linguæ admotum fuerit, aut in uentre deuoratum. At quod solidum integrumq; imponitur, nec cutem calfacit, & linguæ uentriq; exiguum duntaxat caliditatis sensum mouet. Itaq; quum tenuiû esse partium dicatur quæ facile in tenues partes cõminuuntur, solidarum crassarumq; partium quæ contra: tum dura uiscosaq; ægre ac difficulter, aut omnino in tenues cõminui non possint: fragilia uero, & quæ citra uiscositatem mollia sunt, promptè in tenues soluuntur: hinc constare arbitror, multa esse facultate calida, ac facile accendi, uerum nos haud facile excalfacere. Nam ignis, ut qui omnium est tenuissimus, simulq; calidissimus, & in profundum facile penetrat, & cõminuit, extenuatq; atq; in suam deniq; naturam conuertit, unde quæque scilicet contingens, & quod contigit exuperans. At nostra caliditas supra quam quod crassa sit essentia, et halitiosa, insuper infirma est, ut non facile mutet quod contigit. Ostensum est autem in tertio de Temperamentis (quo sine, quæ hic dicitur, assequi est impossibile) nullum eorum quæ nos excalfacere apparent, perinde ut ignem posse calfacere, uerum ut materiam accendi facile. Siquidem mutationis principium à nostra caliditate accipientia, ut calami aridi ab igne, nos contra recalfaciunt, & uelut partes sunt

A fiunt quædam caloris natui, sicut illi ignis. Nam quod prius erat calamus, id nunc fit ignis, ut mutatis ipsum ignis essentia adaugeat. Monstrauimus autem quædam ubi uel leuem fuerint mutationem adepti, secundum naturam deinde suam ad plurimam mutationem procedere. Quamobrem mirandum non est, si quædam medicamenta primæ quidem mutationis principium à nostro calore nata, inde iam pergant eum quoq; qui mutabat superare. Nam quum corporis cuiusq; proprietates alia habiles sit ad suscipiendum calorem, alia inhabilis, sit ut paria principia non sequatur par incrementum. Quinetiam quod corpus admodum exile facilius alteratur, mutaturq; ab eo cui admotum est: quod autem grandius est, non nisi temporis spatio, ac uix tandem etiam sensibilem alterationem sustinet: id quum non modo à physicis naturam scrutantibus sit demonstratum, sed cuius etiam homini rei ipsius experientia notum, satis magnam affert testimonium ijs quæ modò dicebamus. Quippe si piperis particula à nobis accipere debent mutationem, eoq; accipiant facilius, quod fuerint minutiores, mirandum non est, si eas tanto citius excalfacere experiamur, quanto accuratius in minimas fuerint comminutæ.

Medicamenta parem etiam sortita tum facultatem, tum consistentiam, quanto rarioribus applicentur corporibus, tanto ocus actionem suam exercere. Cap. XII.

Quinetiâ quod extima cutis superficies callosa sit duraq; & frigida, tum quod sub ea est, quanto profundius subeas, tanto sit calidius, nemo ambigit. Huic sanè rationi si duo etiam principia in alijs à nobis tractationibus demonstrata adiecero, ita deniq; uniuersum possis colligere. Alterum quidem ad demonstrationem principiorum, siue lemmatum, siue axiomatum, siue propositionum, siue utcumq; nuncupare libebit, in cõmentarijs de Temperamentis demonstratum est, cutem uidelicet omnem in primo statim ortu sibi esse continuam, at temporis spatio perforari, ac plurima nancisci spiramenta, ritu cribrorum. Altera uisum ad rationationem propositionum est, corpus uniuersum expirabile esse, ac inspirabile, ut inquit Hippocrates. Fusius autem de hac dictum est in libro de Usu pulsuum, ubi monstrauimus arterias, ubi se dilatantes undiquaq; & per omnes meatus attrahunt, non aërem modò halitumq; attrahere, sed quicquid etiam trahi facile, ac tenue sit, ad spiritalis essentia motum impetumq; expedire consequi. Quibus sic se habentibus, multa uenarum arteriarumq; mutui in se osculis aperiantur. Tum ad cutis meatus, eiusq; superficiem, ac meatuum perforationes haud pauca pertingere uenarum arteriarumq; oscula existimandum est: nihilominus secius ad extimam superficiem peruenire osculis. Tum quicquid piperis ad exactissimum redactum fuerit pollinem, simul cum ambiente aëre ab arterijs attrahi, ipsumq; protinus à calore natuo alterari, idq; tum ob paruitatem, tum ob ingentiam ut à calore alteretur aptitudinem. Siquidem haud aliud illi erat facultate esse calido, quam facile posse incallescere. Quod si semel id illi insit, mirum non est, per omne corpus tempore perlatum, ipsum recalfacere, ac proinde primum maximeq; ab id genus medicamentis incallescere partes quas primû contigerint, deinde quæ his sunt proximæ & continentes: ac sic deinceps tertio quartoq; loco, pro situs uidelicet uicinitate, cum ea quæ primo incaluerat, incallescere. Hæc scientifica constant demonstratione, non tamen ijs satis credibili, qui in primis non fuerint exercitati. Oportet enim in ijs quæ de Elementis sunt rationationibus esse uersatum, atq; in cõmentarijs de Temperamentis, & de Usu pulsuum, & ante hæc omnia in demonstrandi methodis peritum. Sanè paucis datum est omnia percurrere. Verum his quid suffecerit (mea sententia) in euentibus duntaxat uersari, paucis attactis cõmunibus rationibus siue epilogismis. Itaq; causam quamobrem non excalfaciunt corpora humana ea quæ crassa adhibent, etiam si natura sint calida, ijs duntaxat qui assequi ualeant, dicta esse reputent, sibiq; satis esse persuadeant, quod euidenter sensibus apparet. Apparet autem euidenter crassarum

c omniū nullum prius quā ad unguem comminuatū extenuetur, neque ipsum a corpore nostro quicquam perpeti, neque rursus in nos posse agere. Nec enim solum in pipere, napy, canchry, ceterisque omnibus quae nos excalescunt, ita se res habet, sed aequē item in facultate frigidis. Nam si quis radicis mandragorae corticem in magnas partes confractam cuti imponat aut illinat, planē nihil efficiet: at si admodū sit comminuta, refrigerare potest. Sic etiam papaueris semen, & cicuta (tamen hoc sit omnium refrigerantium ualentissimum) antequam exacte comminuatū cuti non sit imposita, planē sunt imbecilla. Ne te ergo magna teneat admiratio, quod calami aridi pilis, tamēsi accendi promptissimi sunt, non tamen nos cōtactu excalesciant: quippe qui planē a nostro calore mutari nequeant, ut sic recalciant: quod uidelicet pollinis ritu comminui non ualeant: quandoquidem calamus Indicus, quem & odoratum appellant, quum tundi, cribrari, ac planē magis quā qui apud nos nascitur comminui ualeat, clarē nos excalescere conspicitur, sicut uno ore omnes qui aetate nobis maiores sunt medici, confitentur.

Quod corpora rariora citius ab igne accenduntur, quā quae sunt spissiora. Cap. XIII.

Porro considerandum est (quemadmodum proposui) non solum crassum sit partium, an tenuium, explorandorum medicaminū substantia, uerum etiam rarā ne, an spissa, densaue. Voco sanē raram, cuius partes spatijs in anibus interceptae sunt. Intelligentibus uidelicet nobis, ac semper recordantibus, quo pacto dicatur spatium inane ab ijs qui unitam esse dicunt substantiam: non quemadmodum Epicuro & Asclepiadi est uisum. Imō aere plenum est in raris corporibus spatium inane. Vbi ergo eiusmodi spatijs multis corpus fuerit distinctum, facilius quā spissum accenditur, etiam si quod ad caliditatis frigiditatisque attinet temperiē, similiter illi sit affectum. Nam qui in ijs spatijs continetur aer, quum sit ad patiendum promptissimus, primo statim ignis occurso accenditur atque inflammatur: una uero secum corpus uniuersum accendit, unamquamque eius partem nimirū occupans. Ergo si parua corpora, cingente ea circunquaque flamma, promptē accenduntur (nam id clarē conspicimus) non sine ratione corpus rarum celeriter accenditur, utpote quum profundas eius partes omnes flamma contingat. Sic itaque calamos aridos ignis celeriter exurit, tamēsi minus sint alia substantia calidi, idque ob meatuum multitudinē, quos aer quidem prius occupabat: ubi uero ignis contigit, flamma depascitur. Aer enim accensus, flamma est: terra uero, carbo. Porro quod aeris plenos meatus multos aridus calamus obtineat, summum argumentum est ipsius leuitas. Nam siccum natura corpus leue esse alioqui nequeat. Eundem in modum pumex, & spongia sicca, atque omnia adeo quaecunque fistulosa sunt, multumque uacui obtinēt, pondere sunt leuia. Sic sanē & calamus non eo duntaxat quod siccus est, sed quod plurimi aeris est particeps, promptē accenditur. At a nostro corpore aegre proinde calferi potest, quod essentiae sit crassae. Quando igitur medicamento cuiuspiam ex ignis commercio temperiem colligentes, scrutari statuimus, an aduersum nos eodem modo se gerat, substantiae eius respicienda constitutio est. Nam si tenuis quidem sit, sed continua, eandem & in nos naturam ostendet, quā prius in ignem. Sin autē rara sit & crassa, fieri potest ut ab igne quidem perfacile alteretur, non tamen a calore nostro, ac proinde nec nos recalciant.

Aquam tenuiū esse partium, nec unquā nos ex sua natura excalescere. Cap. XIII.

Postquam igitur haec eum in modum definita sunt, rursus ad sermonem de aqua redeamus. Nam quod tenuis sit essentiae, argumento est, quod promptissime per pilos & uestimenta perfluat. Nam propter humiditatem molliūemque, quae nihil habeat adiunctū uiscositatis, diuisiles partes obtinet, & quae facile in minimas possint distrahi. Talis quū sit, tamē

c neque nos ex sua natura calfacit, neque proprium est ignis nutrimentum, imō omnino contra aduersatur, & dissidet, atque extinguit, ut quod illi sit aduersissimū. Nec mirum est, si cū igne, natura tum calidissimo, tum siccissimo, pugnet aqua, quae frigida est & humida. Coniectura quidē igitur ex ignis sumitur commercio, quo pacto quodque medicamentū in calore frigoreque se habeat, non tamen protinus existimandum, tale ad nos uideri, nisi tenuium sit partium, & spissum. Sic oleū tamēsi facile in flammā uertitur, non tamen admodum celeriter, neque manifestē nos excalescit, nimirū lenta crassaque substantia sua tenaciter ijs inhaerens quae primum cōtigit: proindeque longissime omnibus perdurat quibus fuerit illitum, scilicet nec ab ambiente facile aut extenuari aut digeri potens, nec intrō in corpus promptē transsumi. Aqua uero e contrario & celerimē in halitum soluitur, atque expedite digeritur. Proinde etiam si in idem uas coniectam aquā oleumque decoquas, prior tamen aqua absumitur. Sic item si lithargyro, aut cerussa, aut id genus aliquo cum aqua diligenter cōmissto simul ambo decoquere uoles, priorem digeri aquam experire.

Non simpliciter quod citius ab igne accenditur, id ad nos quoque apparere calidius. Cap. XV.

Non ergo simpliciter quod citius accenditur, protinus ad nos apparet calidius. Siquidē ante ostensum est, ut calefacientiū aliud simpliciter erat calidum, ut ignis: aliud exuperantia calidum, uelut qui in nobis est calor: sic eorū quae facultate sunt calida, aliud esse eiusmodi, ut ad id quod primo & absolute est calidū, aliud uero ut ad id quod per exuperantiam dicitur. Quamobrem non absolute ab ea quae aduersus ignem est in iudicium uenientium medicaminū dispositione, ad nos transire expedit, sed adiecta limitatione proposita.

Non quod citius a frigore congelascit, eo quod tardius, absolute frigidius existimare licet, sed inter ea quae parem sortita sunt consistentia. Cap. XVI.

Adem haec limitatio itidem necessaria est, quādo ex eo quod quid facile congelatur, frigidū esse colligimus. Nam in ijs quae eandem habent aut tenuitatem aut crassitudinem cōsistentiae, quod ocys a frigore congelatur, temperamentū est frigidioris. Nam si alterum sit tenuius, puta exempli causa uinum: alterum crassius, ut oleum, non est necesse aut citius, aut magis concrefcere quod est frigidius. Verum si quanto alterum est frigidius, tanto alterum quoque crassius sit, similiter ambo concrefcant. Ceterum magis concretum uideatur, ipsa uidelicet consistentiae duritia, quod fuerit essentiae crassioris. Nam rationabile est, reor, similiter congelatorum quod crassioris fuerit essentiae, itidem fieri durius. At si uel alterum plus sit frigidius quā reliquū essentiae crassioris, aut contra non frigidius quidem alterum, sed alterum crassioris essentiae, haud etiam pari tempore haec congelascere est possibile: uerum quod plus est frigidius quā alterū essentiae crassioris, minori temporis spatio: quod uero minus est frigidius quā reliquum essentiae crassioris, maiori. Sic magis minusque alterum uideri durius, id pro excessu portione euenire est necesse.

Quo differat congelatio a refrigeratione. Cap. XVII.

Nec ergo memoriae mandare oportet: tum quod non idem sint congelari & refrigerari, & quod illud maxime a refrigeratione proueniat. Nam refrigerari est frigidam accipere qualitatem. At congelari est durefcere pra frigore. Ergo quaecumque corpora tenuis sunt essentiae, quū facile perpetantur, promptē tū incalescunt, tū refrigerant, at non aequē promptē congelant, ut aer, & ignis. Nam hic planē non congelatur: ille autē, nempe aer, non perinde ut uitrū, ut pix, ut cera, resina, bitumen: tamēsi bitumen sit uel calidissimum;

uerum essentiae eius crassities ac terrenitas, ad congelationis celeritatem adiuuat: ac si tetigeris calidum etiamnum, planè tamen congelatū reperias: sicut (puto) & plumbum & stannum non aliter concreta sunt etiamnum feruentia. Sic aquam Hippocrates, quæ celeriter & incalcesceret & refrigeraretur, semper esse leuissimam retulit. Nam quāto tenuior fuerit, tanto pati promptior est. Atqui quæ tenuior est, minimū habet limi terrestris. Nō ergo absolute, nec temere ex materiae passionibus ad ignem conijcere eius ad nos facultatem oportet, uerum adiunctis limitationibus suprapositis. Quare nec æquè securum est hoc iudicium, quā id quo ad nostrū corpus quid examinamus. At qui hoc etiam ulterius transeunt, planè in multis errorum periculis uersantur. Quāquam id faciunt medicorum complures, alij omne quod uisco- sum est, calidum asserentes, alij quicquid adstringit, nonnulli quicquid est dulce, quidam uero etiam quod austerum acerbum uē est. Sunt autem qui singulis illorū contraria defendant. Sed qui in istis errores comitantur, postea narrabo. Nunc autem præsentem sermonem consilium est absolue, nempe ut si quis ex ignis commercio materiam iudicare uolet, non absolute, neque citra limitationem id faciendum, neque perinde ad ignem & hominem habere quicquid iudicatur, putandum. Nam aqua igni aduersissima est, ut quæ facultatem sortita sit frigidam & humidam. Muria uero, marina, bituminosa & sulfurosa aqua, nō æquè: quippe quā id genus omnes ab aqua ad calidius recesserint. Verum de sponte natis aquis (Græci *αὐτοφυῖ* uocant) uel hæc sufficiant. Siquidem ubi medicaminum uniuscuiusque, quorū qualitates accipere aquam ostensum est, sermonē sigillatim tractabimus, si nunc aut obsecutus quippiā aut imperfectius sit dictum, id tunc adiicietur. Sed ad reliqua nunc liquidorum medicaminum transibimus: inter quæ uel maxima est controuersia de aceto, alijs frigidum, alijs contrā calidum adstruentibus: nonnullis calorem quidam quendam illi concedentibus, sed quendam etiam auferentibus, uelut qui acetum uinum esse mortuum asserunt. Nam hi propriam uini caliditatem perdidisse quidam, uerum ex putredine assumpsisse aliam quandam contendunt. Atque ego sanè non multum abest, quin illorū laudē sententiam, in eamque promptè accedam, proque hac assertione atque opinione pericula omnia subeam, si quam machinam aut artem inuenire queam, sicut in lacte contrariarum partium separationis, ita hic quoque. Nunc autem quod lac uniuersum non sit homœomeres & simile, neque undequaque sibi idem, clarè monstrat coagulatio, excogitata uidelicet multis hominibus ratione, qua partes caseosæ à serosis separari possint. Atqui neque tale quid repertum est, neque manifestò demonstrare possis, quod quantum eius est tenue, atque exactè humidum, refrigeret: quod uero secundum fecis substantiam in eo defertur, uelut in uinis, calefaciat. Nam ea solum ratione apertè quis probauerit, ex contrarijs ipsum partibus consistere, sicut lac. Sanè in omnibus liquoribus, quos exprimendis fructibus conficiunt, crassum defertur quippiā, quod temporis spatio subsidit. Fex uocatur in uino, in oleo autem amurca. Sed & in omnibus alijs inest quod illis proportionē respondet, tametsi proprium nomen sortitum non sit, quod uelut fex est in illis. Vtiq; & in aceto est eiusmodi quippiā, & forsan ipsum est quod caloris est particeps: quod uero frigoris, id quod tenue est. Fortassis uero & in ipso tenui exiguum quidam defertur multo tempore præparatum, alterius naturæ quā ipsum sit totum. Nam quod maiori parte frigidius sit quā calidius, liquidò ijs apparere arbitror, qui uerè facultatem eius expenderint.

Perperam multos cauterij instar acetum pronunciasse calidum. Cap. XVIII.

Ecce satis mirari queo, qua ratione ducti quidam, usque adeo calidum esse acetum pronunciant, ut cauterio ipsum assimilarent. Nam hac, inquit, ratione sanguinis eruptiones (*αἱμορραγίας* Græci uocant) reprimunt. Primum enim tanta caliditas sensum nostrū non fugeret, deinde ad illorū calidorum

calidorum imaginem omnino utique crustam efficeret, calidis medicinis similiter. Nam id planè conspicimus, ubi per ea sanguinem sistere statutum est, crustam relinqui haud exiguam. Siquidem nisi crustam effeceris, sanguinem haud represseris. Nam ea uelut operculum fit corporibus sanguinem profundentibus. Proinde sanè etiam cauteria planè candentia illis applicare cōsueuimus: compertum nimirum habentes, quæ non sunt eiusmodi, præterquam quod nihil proficiant, insuper lædere, ac sanguinis profluuium irritare. Nec sanè ignis ex sua ratione, aut quod calefaciat, ipsum sistere potest: uerū idcirco, quia quum urit quæ contigerit, quod ex uestione reliquum est, operculū subiectis partibus relinquit, id quod Græcis appellari consueuit *ἐσπέρα*. Latini autem crustam uocant. At acetum haud perinde ut crustam facientia medicamenta, sed potius ut adstringentia citra crustam, sanguinis fluores cohibet. Itaque hac quidem ratione nō excalefacere, sed refrigerare putetur. Præstat tamen, ut & supra monuimus, à talibus coniecturis recedere, utpote quæ iudiciū ad sensum haud referant, neque ex propè positis aut uicinis, sed è longinquo & longis lemmatis siue sumptionibus rationem colligunt. Aperiam autem copiosius illarum absurditatem in libris sequentibus.

Qua methodo cognoscere liceat, an calidum sit acetum. Cap. XIX.

Os autem secundum methodum, siue rationē ab initio positā, uim eius experiemur: primum in ijs quibus inculcata constat sanitas, mox in in- temperatis, deinde & in agrotantibus. Itaque spongiam aut lanam aceto madentem cuius sani corporis parti superponemus: deinde, ut antè est positum, protinus rogabimus, idiotas scilicet, atque ex plebe aliquem (nam illorum in istiusmodi incorruptum est iudiciū, quia nulli uidelicet dogmati seruiliter sunt addicti) nunquid calorem, an frigus percipiant. Id uerò satis constat, quod illud nec summe frigidum, nec calidum admouebimus. Nam & de hoc supra uerba fecimus. Sanè si tale fuerit quod applicatur acetum, potissimum si non admodum inueteratum, neque extreme acre, manifestum principio frigus percipient, itidem & post unam, duas, tres uel horas: postea uero, post sublationem scilicet, sensum nascentis in parte caloris phantasiā ac opinionem habebunt. Porro si uehementer acre acetum exuerit, & hoc etiam refrigerari se principio dicent, celeriter tamen recurrentem calorem sentient, non autem longo post tempore, uelut in recentiore, ac non ualde acri aceto. Ex quibus constat, omnino frigidum quidem esse acetum, sed quendam etiam obtinere calorem, qui acrimoniæ ratione per accidens spatio temporis mediocriter corpora excalefaciat, tametsi id non ubique, sed in quibusdam duntaxat possit efficere: nam laxis ac doloris expertibus tumoribus, neque protinus, neque postea caloris sensum aceti usus commouet: mordicatio tamen in illis quædam percipitur, ob quam sæpenumero ijs qui diutissime utuntur, tenuis quidā recurrit rubor. Itaque neque primario, neque proprio ordine excalefacere uideri possit, sed acrimoniæ morsu irritare. Porro quandoquidē à sanis corporibus ad affectus semel delapsi sumus, suggeramus quæ in calidissimis & frigidissimis affectibus efficere queat. Ergo si quis ab illita thapsia uratur, ardor aceto restinguitur. Id quod, cui libitum est, experientia discere licet: uelut nos profectò fecimus in nobis ipsis, quò accurate medicamentū potentiam experiremur. Illis ergo multis in locis tibijs, ubi post quatuor quinque uel uero oleum, alij rosaceum inunximus: & alijs atque alijs, alia atque alia, quæ aut acrimoniā hebetare, aut calorem refrigerare creduntur: sed eorum omnium acetum com- pertum est efficacissimum. Quocirca manifestum est, non eo quod acrimoniā ac mordacitatem obtundat, sicut oleum & rosaceum (nam id præstare hæc possunt) sed quia refrigeret, tale esse. Quippe si excitatas à thapsia phlegmonas aliter sanare non liceat, nisi aut refrigerando, aut morsum siue acrimoniā obtundendo, nec alterum

c præstare ualeat, consequitur utique necessario reliquam uim sanasse. Alias porro de calidas passiones omnes, phlegmonas puta, herpes, phygethla, erysipelata, carbunculos, alias plus, alias minus refrigerare consuevit. Quapropter nisi uehementia illi atque asperitas facultatis molesta inesset, haud alio sane utendum ad refrigerandum foret.

Quibus rationibus sint usi tum hi qui summè calidum, tum hi qui summè frigidum esse acetum pronuntiant.

Cap. XX.

Ametli quidam reperiantur, qui maximum id caliditatis eius argumentum constituunt. Non enim, inquit, neque acre, neque mordax, neque asperum, neque erodens foret, nisi affatim illi inesset caliditas. Nam sicut frigidum est contrahere ac refrigerare, ita calidi secare atque diuidere: id quod in primis efficere acetum ualet: quippe quod fecerit atque erodat non modo animantium corpora, sed & grumos, callos, lapides, ficile, æs, ferrum, plumbum, ac tantum non uelut ignis cuncta peruat ac penetret, nec ulla possit substantia penetrationis eius uehementiam aut sustinere, aut illi reluctari ac resistere. Nam subtile haud secus esse atque ignem, non leui testimonio illi tactum esse: quin & gustantibus ita uideri, & per subtilissima uestimenta promptius aqua perfluere, omniaque exedere, ut paulò supra diximus. Et quidnam, obsecro, aliud ipsum his uerbis quam ignem pronuntiant? Non aliter quam qui frigore grumos ipsum soluere contendunt, prementem uidelicet, densando, ac omnia undequaque stringendo, ac si quis digitis compresserit. Nam hi rursus adeo excedunt, ut & niue frigidius ipsum adstruant. Sed utrorumque castiganda immoderatio est. Neque enim ut frigidum sit, iam niue frigidius pronuntiant dum est. Siquidem nisi iuxta medium foret, ac longè ab extremorum utroque distitum, non tanta incidisset de facultate eius controversia. Nam de cicuta aut mandragora ueribus nemo ambigit, neque de nasturtii, & canchryos, uerum illa omnibus medicis in confesso est esse frigida, hæc uero calida. Eundem in modum alterum & meconium frigida, piper & napy calida. Ad hæc innumera sunt alia quæ aut esse calida, aut frigida, uno ore medici omnes fatentur.

Quod acetum neutrum esse dicimus, ut ad summè calida, & summè frigida, quia neutrius extremorum est particeps.

Cap. XXI.

Aeternum acetum, sicut utique & rosaceum, neque esse summè calidum, neque rursus summè frigidum, uel ex ipsa dubitatione satis constat. Neutrum enim horum sit necesse est. Siquidem quum neutra tripliciter dicantur, uti diuisit Herophilus, partim amborum extremorum participatione, partim neutrius, partim nunc illius, nunc huius: omnino & hæc aut alia quo significatorum, aut aliquibus, ex neutrorum natura fuerint. Mihi sane magis uideatur utriusque extremorum participatione, & quod nunc sensibilibus calfacere uideatur, nunc rursus refrigerare. Sic ergo neutra dici possint acetum & rosaceum. Quod si quis ea neutra ostendere conetur, quia neutrum participant, ne illi quidem etiam forte probabiles quædam rationes deerunt, sed non erunt demonstratorie ac scientificæ. Id me exactè compertum habere confido, & maxime de aceto. Nam quod suæ utriusque sint rationes probabiles, tum ijs qui frigidissimum demonstrant, tum ijs qui calidissimum, non paruum indicium est, ipsum utriusque esse particeps. Admodum tamen difficile est rationi, contrariorum participationem concedere, quum non liceat substantiam eius aut soluere, aut scindere, uelut in lacte facimus, & alijs copulibus, quæ omnia sermonis progressus aperiet. Proinde euidentius magisque periculo uacans principium optamus assequi. Porro ut mihi quidem uidetur, indagandum illud principium est ex naturæ tum tenuitate, tum crassitie, de qua dictum quidè supra est, uerum nunc quoque copiosius de illa differere expedit, quandoquidè & Plato de principijs longè haberi sermonem oportere prodidit.

Quo

Quo pacto aërem dicamus tenuium esse partem, & nec omnem ignem esse tenuium partem, nec quicquid tenuium est partem, esse ignem.

Cap. XXII.

Gitur nemo aërem non dicit esse tenuem, quod uidelicet in tenues facile partes comminatur, quodque per corpora densissima expedite penetret: aut si ex alia re quapiam tenuitatis uocabulum illi attribuant, clare nos doceant. Nec enim ex corpusculis exilibus tenuibusque, ut alterius sectæ principes asserunt, & nos quoque aërem constitui fatebimur. Nam continuus est, totusque unus, nihil usquam in se uacui continens. Porro in eiusmodi corporis natura tenuitas intelligitur ex sola in tenuia diuisionis celeritate. Verum si ea ratione ignis est tenuis, haud omnis ignis tenuis iudicabitur: quippe quum æs, ferrum, lapis, lignum, atque adeo quicquid in carbonem uerti potest, sit ignis, non tamen quam antea tenuius: flammæ tamen, quum aliud sint ignis genus, re uera tenues sunt. Quocirca non omnis ignis est tenuis, neque quicquid tenue, protinus & ignis fuerit. Siquidem & pruna ignis quidè est, sed non tenuis: & aër tenuis, uerum non ignis. Quid ergo tam in promptu habent hæc propositiones tum medicis, tum philosophis paulominus omnes, omnem ignem esse tenuem, & quicquid tenue sit, esse ignem? Nam si acius quis attenderit, animumque diligenter aduertat, haudquam dixerit, prunam aëre tenuiorem. Memoria namque repetamus ambientis nos aëris puritatem in uehementi frigore & boreali constitutione, ipsamque cum ferro componamus ignito: manifestum enim ex illiusmodi exemplis cognoscemus, frigidum quid esse quod sit exactè tenue, & calidum quod sit crassum.

Non omne quod mordax est, tenue esse, aut calidum.

Cap. XXIII.

Vocirca haud concedendum arbitror quibusdam, qui acetum ex tenuitate sua mordacitateque calidum esse colligunt. Nec enim quicquid tenue fuerit, id & calidum est: forte uero nec quicquid mordax fuerit, & tenue. Verum in præsens id illis detur: tamen adferre liceret, niuem, boream, aquam frigidam, non oculis duntaxat, sed & ulceribus & raris corporibus omnibus mordaces: uti Hippocrates inquit, ulceribus frigidum mordax. Verum etiam si quis & illud, ut dixi, concedat, quicquid mordax fuerit, esse tenue, non statim & calidum concesserit. Itaque acetum non proinde quod mordax sit, calidum fuerit, sed tenue, uti aër borealis, non tamen calidum.

Quomodo acetum obscure uideatur calfacere.

Cap. XXIV.

Ndenam igitur quibusdam obscuræ cuiusdam caliditatis sensus oboriatur? Fortassis, ut antè dixi, ex contrarijs facultatibus compositum est, perinde ut lac. Forte uero caloris ipsius reuocatione. Possit autem, quum asperum molestumque habeat transitum, dolorem inde ciere, atque eum in locum calidam elicere fluxionem. Siquidem id palam est, partibus dolentibus quippiam influere. Verum multum influere nequeat: quandoquidem acetum frigidum est, & proinde id quod accurrit, repellens. At quod planè tenue est, id medicamenti ansas effugiens, præterlabitur, atque in parte figitur: haud etiam retrorsum, sicut id quod crassum est, repulsum. Sanè ad unguem tenuis quidam efflorescere rubor in partibus ab aceto irritatis conspicitur. Forte uero alia causa est, quæ comprehendendi nequeat. Nam ob id ipsum procul ordiendam facultatis explorationem prohibuimus, quia in naturalia incidere problemata necesse est, eaque non leuibus ambiguitatibus perplexa. Atqui nobis nunc haud statutum est, sicut ijs qui naturam rerum scrutantur, omnes omnium rerum causas exquirere, uerum medicaminum facultates cognoscere, quod & illis dextre uti, & boni compositorum euadere artifices possumus. Nam quod sit impossibile aut probè ipsum medicamentum componere, aut eo quod ab alio compositum est, idoneè uti, antequam simplicium medicaminum facultates pernoueris, abunde in libris tum de Curandi ratione, tum de Medicami-

Bb

Cum compositione conscriptis ostenditur. Quum ergo is nobis in hac tractatione propositus sit scopus, ubi primū quod ab illis utile est inuenerimus, à physicis problematis recedendū est, quā innumeris dubitationibus sunt intricata: quippe quū in qua in uniuersum temperatura, aciditas, dulcedo, amaritudo, falsedo, austeritas, acrimonia, & aliarum qualitatum singulæ prouenire sunt natæ, physici uiri scrutari nituntur, hæitationes tum plurimæ, tum maximæ in oratione existere assolent. Has ego non secus uitandas censeo, quā quædam præcipitia, quum præsertim ad maius sit uia regia, qua medicamenta iudicare liceat. Primūq̃, quod paulò antè præcepī, perpendendum, nullam in ambiguo esse facultatem eorum quæ uehementer aut excalfaciunt, aut frigefaciunt: uerum de quibus ambigitur, neutra esse. Dein de pleraque, ut ad sensum simplicia, ex pugnantibus constare facultatibus. Non enim solum lac, sed etiam sulfurosa, bituminosa, nitrosa, & quæcūq̃ eius sunt generis sponte prouenientium aquarum, ex pugnantium facultatum mistura nascuntur. Siquidem aqua ex sua natura frigida est & humida: bitumen autē, sulfur, misy, chalcitis, & eius generis alia, calida. Meminisse uero etiam oportet, calidorum haud pauca crassæ esse essentia, nec pauciora frigidorum, tenuis: ac secundum hæc principia tutò de medicaminum uiribus pronunciare. Sat enim fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumq̃ acetum dixisse, omisis super illis rationibus nimis phylis, quæq̃ magis ad naturam rerum scrutantes attinent. Nam ex illorum scientia, quo pacto alijs medicamentis misceri ipsum liceat, cognoueris.

Veteres medicos perperam indefinitam reliquisse facultatis eiusdem generis medicamentorum qualitatem. Cap. XXV.

D Vocirca non possum eos non culpāre, qui de uiribus eius prolixa quædam nugantur & gariunt: magis etiam paulò minus medicos omnes, quibus curæ non fuit, simplicium omnium medicamentorum in maioris minorisq̃ ratione uires discernere, satisq̃ fuit, hæc quidē, uerbi causa, calfacere dixisse, illa uero refrigerare: tum hæc humectare, ista exicare. Nec enim absolute sic nouisse expedit, sed quatenus psyllium refrigeret, quatenus solanum, aut scandix, aut cerussa, aut portulaca, aut lactuca. Tum quatenus excalfaciat casia, quatenus cinamomum, aut amomum, aut cardamomum, aut maiorana. Sic & in humectantibus & exiccantibus pharmacis non sat est generale scilum nouisse, uerum quid primum recesserit à symmetro & medio contrariorum facultatibus: deinde quid illi proximum: tum tertium, quartum, quintumq̃, si fieri potest, recessum siue ordinem planis limitibus discernentem definire oportet: quandoquidem in tali facultatum notitia tum artificialis simplicium usus constitutus est, tum à ratione proficiscens ac methodo compositio. Facitq̃ præter hæc, ut quæ composita iam sunt, rite usui accommodare possis. Sanè id quidem difficultatis atq̃ laboris plenissimum est, multamq̃ poscens tum diligentiam, tum usum. Nam ab experientia auspicari in id genus omnibus necesse est, uelut iam propositum est, tum tutò ac diligenter colligere, ab ambiguis quæstionibus cauendo. Eoq̃ mirari quispiam possit eos qui talia exquirunt, quum illos implicantes sese quæstionibus scriptisq̃ animaduertat, quemadmodum consueuit Herodotus.

Perperam superioris seculi homines à compositis medicamentis orfos, eorū quæ in illa ingredientur simplicium pharmacorum iudicasse facultates. Cap. XXVI.

Siquidem ab omni uetustissima compositorum medicaminum historia orsi, ad expendenda quæ in illis sunt simplicia transeunt. Ac quoniam his, exempli causa, calfacientibus medicamentis admistum inuenitur acetum, proinde & ipsum esse calidum contendunt. Neq̃ enim an recte admistum fuerit, constare potest priusquam eius seorsum uim perpereris. Neque si id detur, etiam nota est componendorum medicaminum ratio, per quam

A quam iudicantes inueniemus, qua ratione multis excalfacientibus medicamentis unum admistum sit frigidum, aut certe refrigerantibus quod calfaciat. Porro, ubi etiā latentibus affectus memorant, ad quos cōgruere uideantur, ac deinde dogmaticis opinionibus paralogsimos connectunt, ex quærendis quærenda, ex obscuris obscura inuicem colligentes, tum profecto uel maximè alijs suas produunt ineptias ac nugas.

Quod & Empiricis contradicendi præbeant occasionem, qui citra iudicium ac discrimen & simpliciter compositis omnibus facultatibus fidem habent. Cap. XXVII.

Nam quod ex æquo compositis facultatibus omnibus fidem habeat, tantam fieri non posset, ut pars magna earum errore non uacaret, perperamq̃ esset composita, talia iactando, Empiricis reprehensionis locum ipsi exhibet. Dicent enim, arbitror, sicut sanè dicunt, frustra nos primas effectricesq̃ cuiusq̃ medicaminis facultates exquirere, quum ab experientia inuenta iam antea sint tum compositorum, tum simplicium medicamentorum innumera, quibus & ipsi fidem habent qui frustra primas facultates exquirunt. Quippe si particulares eorum usus omnes comperti sint, eosq̃ unanimiter omnes prædicent, ceterum de causis ob quas agunt nondum conueniant, liquet nō ex primarum facultatum notitia, medicamentorum tum usum, tum compositionem esse inuenta, sed ea composuisse experientiam, at rationem nihil aliud quā probabilitatem consequi. Hæc atque euismodi alia multa, qui experientiam ac usum profitentur medici, rite in illos dicere uidebuntur, qui omnibus quomodocūque conscriptis pharmacis fidem habere non ueretur, causas tamen interim titulis uirū ac promissis eorum aptare nitunt. At ego nec illud quoq̃ in illos addere grauabor: Herodotum alias sectas omnes prauas reputantem, præter eam quæ spiritibus omnia tribuit (πνευματικὴ Græci uocant) Metrodorum omnes præter Asclepiadeam, & Zenonem præterquam quæ ab Herophilo inuenta est, & Hermogenem præter eam quæ Erasistratum autorem habet, & alium atq̃ alium omnes damnantē extra suam, de compositis tamen medicamentis citra iudicium atq̃ experimentum scriptis omnibus fidem tribuere, siue à sectæ suæ hominibus sint scripta, siue diuersæ, siue etiam à quopiam ex plebe: quin uero etiam causas subinde reddere conantur probabiles medicamentorum pessima ratione compositorum, & (quod hoc est mirabilius) etiam si nullum eorum quæ laudant, fecerint periculum, sed alijs duntaxat credant: quemadmodum quum quidam nuper mirificas multasq̃ podagrici medicamenti laudes iactasset, atque eo etiamnum loquente forte fortuna aduenisset podagricus quidam, qui tam mediocriter laborabat, ut incedere etiam posset, nosq̃ iussissemus in illo primum præberet experimentum, ille acquiescens pedi pharmacum adposuit. At uir ille noctem totam insomnē egit, ac postero die tantum abest ut commode sicut antea incederet, ut ne gestari quidem posset. Adeo citra ullam explorationem ac temere tum alijs quidem fidem habent, tum alios alij scientes ac sponte fallere gaudent. Porro etiam si omnes medicamentorum quæ memorant, compositiones probè essent comparatæ, uerū tamen speculationis eorum usum ipsæ quæ factitant evertunt. Aiunt enim ad præparanda medicamenta composita, eaque rite utenda, simplicium facultates inspicere ac considerari, inq̃ eorum testimonium tantum non omnes ueterum citant, Erasistratum, Herophilum, Philotimum, Dioclem, Praxagoram, & ipsum etiam Hippocratem. Porro ubi ad exploranda ea accedunt, ita nobiscum agunt, ac si omnes perspectas iam haberemus facultates compositas. Atqui inquiet, opinor, ad eos quispiam: Quo pacto non frustra simplicium quæratil facultates, si omnes compositorum iam noscitis? nam si cuius gratia simplicium facultates inquiritis, id iam nouistis, superuacaneum est illas exquirere. Ceterū si uel hoc quoque quis illis concedat, saltem id quod & supra positum est quo pacto perferat, quū pugnantia cum rebus apparentibus, prolixis rationibus adstruere conantur?

Sensus haud contemnendos esse, tanquam ad explorandas simplicium medicaminum facultates sint insufficientes. Cap. XXVIII.

Siquidem in quendam etiam iam incidi tantæ stupiditatis hominem, ut contemnendos esse sensus existimaret. Quem quæ rogasset quis, num ipsi piper album uideretur calidum, itaque, ut par erat, annuisset, rursumque alter percontaretur unde id sciret, ac ille responderet, tale apparere, merito ab ijs qui præsentibus erant ridebatur, qui quod diceret non intelligeret. Ipsum enim hoc apparere, fidem haberi ab illo sensui indicabat, quem paulo antequam tanquam fallacem contempserat. Nam, per deos, unde ignem scimus calidum? aut quo syllogismo docti, aut qua demonstratione persuasi? Tum unde glaciem frigidam esse didicimus, quam ex sensu? Ac postea reperiantur qui hoc neglecto physici problematis libros impleant. An non illo ex genere est, quam ob causam acetum terram fermentat? Licet enim nobis dicere quod nos lateat, sicut talium problematum plerumque. Si uero quis prompte dicat, quia aut calidum sit aut frigidum (utrumque enim dicunt) in ambiguas obscurasque rationes se ipsum coniiciet.

Utrum in oxycrati potu acetum admistum sit duntaxat ut aquam deducat, an etiam ut ipsum quoque refrigeret. Cap. XXIX.

Mecum certe probe actum putem, si quæ sensui apparentibus uicina sunt, atque in propinquo posita, exacte inuenire possim, discernens in eis ac se parans quod ex se est, ab eo quod ex accidente provenit: uelut aestiuo tempore oxycrati potu quidam plane refrigerantur, atque expertes sitis permanent: sed nondum constat, an id acetum gratia eueniat: pauculum siquidem eius copiosæ aquæ mistum, non calidum, sed quam fieri potest maxime frigidum ebibunt: nam dixerit forte quispiam, quia tardiuscula sit aqua, & plurimum temporis moretur in hypochondrijs, nec deorsum concedens, nec in corpus se diffundens, idcirco illi acetum misceri tanquam in omnem partem ferendæ futurum uehiculum. Sic etiam si cum uino bibatur aqua, situm efficacius extingui, quam si sola, scilicet uino ipsam ad distributionem promouente. Itaque refrigerationem, sitisque sanationem ab aqua provenire, ut quæ frigida naturæ sit & humida: ceterum adminiculo esse, ac uelut alas illi ad omnes corporis partes permeandas addere tum uinum, tum acetum, quæ ipsa nequaquam frigida sunt & humida. Siquidem præstare, sic sola exhiberi potius, quam cum aqua, quando ea facile præ tenuitate in corpus digerantur, & ab hypochondrijs recedant. Porro quoniam semel in hunc sermonem deuenimus, nihil obstat quo minus omnem exacte perficiamus. Nam quod fieri possit, ut & aqua acetum deducat, nec tamen ipsummet refrigeret, & non deducat solum, sed etiam refrigeret, certo certius est. Verum utrum cum ueritate coniunctum sit, id considerationem postulat. Distingui autem id possit, si cui exhibeas acetum & uinum, utrumque seorsum & per se. Apparet enim à uino homini semper sitim incrementum, ab aceto uero epoto interim quidem augeri, interim uero sedari.

Quæ sit sitis causa. Cap. XXX.

Quipe quum & sitis duplici ratione provenire soleat, partim humoris inopia, partim caloris copia. Quamobrem mirum uideri non debet, si priorem quidem sanare nequeat, alteram possit. Siquidem humectare nequit, at refrigerat non instrenue. Quapropter neque à sicca dispositione neque a calida & sicca unquam sanare queat epotum acetum. At si quando in unum coeant humiditas atque caliditas, eiusce quidem sitis optima medela acetum est. Rara sane eiusmodi affectio est, in aquæ inter cutem absorptionibus (ἄρρηκτος Græci uocant) nonnunquam proveniens: congesta nimirum in uentre falsi humoris copia: tum etiam si quibus pituita falsa uentri illita inhaerit. Atqui aliter sitis premuntur, puta in febribus ardentibus, & adustis omnibus, quicquid ætate

Aestate laborant, ac in graui aestu, composita ijs est affectio, ex caliditate uidelicet & sititate: quare non iniuria composita illis medela est acetum, ut quod strenue refrigeret, & quouis expedite permeet: & aqua, quæ supra quam quod refrigeret, omnium sit uel humidissima: nihil est enim aqua humidius.

Medicamentum quod in iudicium uenit, non mistum, sed simplex esse oportere. Cap. XXXI.

Quemadmodum ergo haud satis secuta est procul à sensu ducta de explorando medicamento ratiocinatio, ita nec ipsius alteri cuiuspiam permitti usus. Siquidem ipsum per se solum quod iudicandum uenit, expendere oportet tum in sanis corporibus, ijsque temperatis & intemperatis, tum in morbo alicui obnoxio. In temperatis quidem, uelut supra positi sunt. In intemperatis, sicut dixit Hippocrates, naturis picrocholis, hoc est, quæ amaræ bilis succo abundant, utilissimum esse acetum: qui uero temperaturam sortiti fuerint melancholicam, aduersissimum. Porro in morbo aliquo affectus, si simplex fuerit, in simplici exploretur affectu: Sin mistum alicui, necesse est quod commiscetur, temperatura sit medium, sicut in aqua & cerato superius declaratum est. Rationabile quippe arbitror, quod nulli diuersi temperamenti sit mistum, sed quam fieri queat medio coniunctum, ipsum eorum quæ perficiuntur, causam existere. Nam simplici cerato quod neque calfaciebat, neque refrigerabat, aqua admista frigida, refrigerauit: quippe quæ temperiem habebat frigidam. Quod si excalfacientium quippiam eiusmodi cerato commiscuisses, profecto calidum id medicamentum euasisset: quemadmodum in affectibus compluribus sapenumero euphorbium aut castoreum temperamus. Sic si acetum simplici adamussim cerato commisceas, cerato ipso longe frigidius medicamen effeceris, tanquam nimirum quod admistum est, sit frigidum. Eritque tibi id remedium uel optimum ad erysipelata, phlegmonas, herpes, carbunculos. Sin autem quod mistum est, tanquam simplex expendas (nam id etiam molitur) longe maxime hallucinaberis. Nam ulcerum glutinatorium non acetum, sed oxycratum dicendum est, aliam multo naturam ab aceto obtinens. Siquidem quemadmodum carnem producere nequit ærugo, sed ceratum exiguum quiddam habens æruginis, ad eundem modum neque acetum conglutinat, sed aqua acetum paucillum accipiens. Ipsum uero per se ac syncerum acetum ulcera quæ glutinationem desiderant, mirum in modum exasperat, utpote tenuitate erodens, ac dolorem excitans. Quamobrem haud merito, nec conuenienter talia dicuntur, nec melius item faciunt, quum ignotis ignota connectunt.

Quod neque adstrictoria omnia conglutinent, neque conglutinatoria item omnia adstringant. Cap. XXXII.

Quipe quum nihil seorsum de glutinandis, aut carne implendis, aut cicatrice obducendis ulceribus demonstrarint, ex inductione tamen colligunt, adstringentia omnia dicentes glutinatoria. Oportet autem non ex inductione, sed per demonstrationem in genere talia accipere, quemadmodum nos facturi sumus in curandi rationis commentarijs. Imò absolutè quiduis tale dictum, non modo indemonstratum est, sed etiam falsum. Neque enim chalcitis, neque galla, neque malorum puniceorum putamina, neque omphacium, neque alumen, multoque minus æs ustum, neque æris squama, neque misy, ulcera glutinare possunt, aliaque innumera sunt inter adstringentia, quæ glutinare nequeant. Porro si quis non hoc, sed glutinatoria omnia adstringentia dixerit, proferentur & hic quoque non pauca quæ citra adstrictionem conglutinent. Neutra igitur uera ratio est, si simpliciter atque indiscrete efferatur, tum ea quæ dicunt adstringentia omnia ulceris glutinatoria, tum ea quum aiunt, quæcunque glutinantur, adstringentium beneficio glutinari. Porro multo sanè etiam magis tum absurda, tum falsa de sensu afferunt, quum mordacia, acris, amara, falsa, ad hæc quæ molliissimas, iucundissi-

C masq; fortita sunt qualitates, adstringere dicuntur, tanquam gustus non ad sensorium pertineat quod adstringit, sed ex illorum impositione atq; arbitrio debeat accipi. Malum enim granatum, & malum, uerbi causa, & mespilum, & pirorum quaedam genera, & myrta, & sorba, uinumq; tum amynatum, tum marsum, euidenter nos adstringunt. At triticum, & zea, & milium, Herodotum forsan adstringebant, aliorum autem omnium neminem, Sexcentos enim quandoq; super his sum percontatus, & in primis super amylo: nam & ipsum adstringere ait Herodotus, sicut & piper, quod nec ipsum ullum omnino aliorum hominum qui sincere & incorrupte qualitates expendant, adstringit. At Herodotus cuncta confundere non est ueritus, aitq; & quae acerrima sunt facultate, & quae summe rodunt, & quae mollissima sunt ac mitissima, omnia adstringere, tanquam in hoc, ut quosdam sensu defraudet, uictoria statueret. Verum non ita serres habet, quae ea uel maxima futura sit prauitatis dictorum eius probatio.

Quod non omnia adstringentia refrigerent. Cap. XXXIII.

Quin uero & Asclepiades Metrodorus, tanquam illum etiam superare contenderet, adferendis de sensu mendacijs, cum alia, tum resinam & bitumen calfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dicitur, quum si nihil aliud, saltem chalcitis, chalcanthos, & misy, quae ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si proluxa quaedam nugentur, seipsoq; nonnulli fallant, quum de manifestis apparentibus uerum fateri non audeant.

Perperam Herodotum ac Dioscoridem quaecunque aut profluuijs, aut dysenterijs medentur, adstringentia censuisse. Cap. XXXIII.

Amen ex eis quidam, puta Herodotus & Dioscorides, ex medicamentis quaecunque profluuijs aut dysenterijs medentur, ea quae adstringere colligunt: quanquam ne minimum quidem habeant adstrictionis, imo prorum contra rarefacientia nimirum sint & laxantia, quum alioqui quae adstringunt, corpora contrahant, condensent, constipent, atq; constringant. Nam semel sensibus pro nihilo habitis atq; contemptis, euerterunt confuderuntq; omnia, eaq; quae sensu cognoscere erat, prauis adductationibus credere maluerunt. Nam adeps caprinus omnibus quae aut gustu aut facultate sunt adstringentia, aduersissimus est, uelut etiam farina triticea, & amyli, & innumera eorum quae uim habent tum emplasticam, hoc est illinendi, tum mitigatoriam, atq; acrimoniae hebetandi, eaq; ratione ijs qui acria mordaciaq; per aluum excernunt, auxiliantur. Sane esto & oleum ex adstringentium numero, quonia sapientius ijs qui grauiter mordebantur, infusum profuit. Esto uero etiam & cera, & adeps suillus, tum gallinaceus, & anserinus, chondri tragiq; succus. Nam haec quoq; infundimus, & ceratum quandoq; ijs qui mordicantur, sicuti & adipem caprinum. Verum efficacius auxilium affert caprinus, quia scilicet facilius & conrescit, & intestinis inungit, plurimoq; tempore inhaeret. Porro siue ob crassitatem, siue aliam ob causam celeriter conrescat, non est opus in praesentia inquirere, re ipsa euidenter apparente. Verum quemadmodum quod ocyssime conrescat, atq; intestinorum morsus obtundat, ex rei euidentia credibilis est: sic sane etiam quod nulla insit aut frigiditas, aut adstrictio. Atq; hi quidem ex obscuris ratio cinantur de apparentibus, imo autem, si uerum fatendum est, seipso potius decipiunt. At nos tanto decet magis ad sensum accedere, tantoque diligentius perpetuo illi attendere, quanto plura in eo peccent sophistae omnes, falsaq; de eo asserant. Rursum ergo, ubi prius memorauerimus quae idiotas non fugiunt, ipsiq; haud ignota erant, quum nondum contendendi libidine in sensus peruenissent contemptum, postea autem per superuacaneam sapientiam amiserunt, ad id quod continuum orationi est transibimus.

De

De proprijs sensus cuiusque sensorijs. Cap. XXXV.

Naquaeq; sensilium natura priuatim subiecta est, tactui quidem caliditas ac frigiditas, durities & mollities: albedo uero, nigredo, flauedo, rubor, atq; ut summatim dicam, uniuersum colorum genus, uisui: amaritas, dulcedo, austeritas, acerbitas, aciditas, falsedo, acrimonia, gustui: planeq; demens uideatur, si quis gustu colores iudicare tentet, aut saporis uisu. Eodem modo de tactu cognoscendum est, reliquisq; sensibus. Siquidem tactu iudicandae sunt differentiae tangibiles, auditu audibiles, odoratu odorabiles. Quae quum sic sese habeant, audiamus quaso Platonem gustabiles differentias exponentem. Haud tamen animus ipsius physiologiae attendendus est. Nec enim nunc tempestiue eius meminero, neq; in hoc uiri testimonium cito, sed tantum ut dicam qua de re quodque nomen efferre Graecis mos est. Ausculta ergo differentem Platonem. Tenduntur a lingua uenulae ad cor, saporum nuntiae, in quas si qua ita inciderint, ut rariorem mollioremq; carnis partem penetrantia, terrestri sua natura liquefacta, uenulas contrahant atque desiccant, si quidem asperiora sint, acerbata: sin minus, aspera austeraque nuncupantur. Caeterum, quae eas abstergunt, totamq; linguam abluunt, si quidem id supra modum efficiant, simulq; aliquid absumant, ut de natura aliquid colliquant (qualis est nitrorum facultas) amara omnia appellantur. At quae nitri uirtute inferiora sunt, ac moderata utuntur abstersione, falsa citra asperam amaritudinem, & grata nobis magis apparent. Quae ubi oris caliditati applicata, ab eoque mollita & feruescunt, ipsum uicissim recalfaciunt, atque accendunt, praecipue leuitate ad capitis feruntur sensus, ac quaeq; obuia incidunt, talia omnia has ob uires acria nuncupata sunt. Eadem uero ista interdum a putredine attenuata, & angustos ingredientia meatus, partes inibi tam terrenas, quam quodammodo aetheras, mutuo incurfu misceri compellunt, commistas uero circumlabi alias, & alias ingredi, ingressuq; suo penetratas concavas circuntenasq; efficere, easq; humore circunfuso concavo, interim terreno, interim liquido uascula aeris ex aqua concava rotundaq; effici. Ac quae ex puro constant, perlucida sunt, & uocantur ampullae: quae uero ex terrestri agitato elatoq; ebullitio fermentatioq; nuncupantur. Harum affectionum causa acidum cognominatur. Omnibus uero quae de istis dicuntur, affectio contraria ab occasione nascitur contraria. Porro ubi ingredientium constitutio in humidis familiaris linguae habitui existit, quae exasperata quidem fuerint, lenit: quae uero praeter naturam aut coherint constitutaeq; aut fusa laxaeq; fuerint, partim contrahit, partim laxat, omniaq; quammaxime ad naturae statum reducit: quicquid eiusmodi est, iucundum suauemq; & cognatum est omnibus, uiolentiarumq; passionum remedium ac medela, nominatq; dulce. His uerbis Plato, quae nos uocare solemus austera, quae acerbata, quae salsa & nitrosa, quae amara, quae acria, quae acida, quae dulcia, exposuit. Id uidelicet quod a nobis *σφοδρ* siue adstringens dicitur, ipse austerum nuncupans. Nam sic a uetustioribus Graecis appellari solet. Non tamen omnia in unum confundit, sicut ijs faciunt qui & piper adstringere dicunt, quum ex acrium sit natura, & acetum quod ex acidis est: nec sane etiam ueriti dulcissimorum quaedam adstringentium numero adscribere. Ex quo fit, quum omnia confundant, ut prius nec facultates inuenire omnino ualeant. Omnis enim inuentionis demonstratio nisq; principia sunt, quae sensui atq; intellectui euidentia sunt. At isti haec ambo perturbant, atq; omnes in unum confundunt cum sensuum actus & passionem, tum multo etiam magis intellectus ac rationis: nimirum haudquaquam in speculatione logica uersati. Itaq; operae precium est, nugacem illorum loquacitatem omnibus modis ef fugere, ne quid nobis quoq; affricet uitij ex tam proluxa illorum futiliq; nugacitate. Porro haud leue negocium est, dedocere ac transmutare eos qui ab illis usque adeo peruersi sunt, ut & sensum contemnunt, & nequaquam in speculatione logica se exercuerint, planeq; rudes sint rationum quas de natura philosophi considerant. Omnino enim

Bb 4

c saltem uel id didicissent, quæ in illis sunt ambiguitates, fugiendas esse, cauteq; obseruandas: tum sensibus magis super simplicium medicaminum facultatibus, quam rationibus haud satis integris confidendum.

De proprijs linguæ sensorijs.

Cap.

XXXVI.

Erum tales dedocere, ac uelut transformare est impossibile. At aliorum tamen gratia, nimirum quos conatus noster iuuare poterit, resumenda est, diligenterq; definienda, tota de proprijs linguæ sensorijs oratio. Nuncupatur igitur tum à Theophrasto, tum ab Aristotele, tum à Mnesitheo medico, gustandi facultas, Græcè *χυμός* (nos saporem dicimus) secunda syllaba ab *μ* litera incipiente. At ex humido siccoq; cōsistentia, eorum uidelicet quæ à calore concocta sunt, *χυλός* (nos succū dicere possumus) à litera *λ* secunda incipiente syllaba. Tametsi ab ætate illis maioribus non modò Atheniensibus, sed & locis utriq; per *μ* literam scribi consueuerit. Siquidem & apud Platonem, & apud Hippocratem, ueteresq; comicos sic scriptum reperitur. Vocetur autem in præsentibus quidem opere, clarioris doctrinæ gratia, gustatoria facultas, siue qualitas, siue ut cunctis cuique appellare libet, per literam *μ*, *χυμός* (nos saporem nominabimus). Humor autē in crassatus tum in animantibus, tum in plantis, *χυλός*, secunda syllaba à litera *λ* incipiente (nos, ut diximus, succum uertemus). Sciendum ergo, sapores, qui tū in unoquoque animali ac planta, tum in terra inueniuntur, plurimos esse, nec facile specierum numero comprehensibiles: ceterum differentias gustabiles alijs octo ut fas, alijs numero septem, nonnullis autem & his quoque pauciores. At Plato in Timæo in supraposita dictione primum duos sapores memorat eiusdem speciei, sed in ratione maioris ac minoris differentes. Eorum alterum austerum, alterum acerbum nominat. Fuerit autem austerus, quem *σφόδρα* (adstringentem uoco) nuncupamus. Porro acerbus huius intentione provenit, uelut & ipse Plato significauit. Atque hos sanè pro una specie numerabimus. Altera est eorum quæ illis opposita sunt, nitrosorum uidelicet, salforum, & amarorum. Et in his quoq; amarum ex nitro si provenit intentione. Salsus uero aut nitroso imbecillior, aut adstrictionis quoque assumens aliquid: deinde à Platone acris expositus est, mox acidus, postremo dulcis. At à Theophrasto additus est unctuosus, siue pinguis: à Platone quidem in sermone de proprijs linguæ sensorijs præteritus, uerum paulò antè plantarum succis adscriptus, ubi uinosum ab oleoso & melleo discernebat. Porro in illo sermone unū adiecit succi genus una appellatione comprehensum, *δωδύ* nominans: ubi autē ad gustus sensoria transijt, protinus dulcem memorauit. Nihil enim retulerit, dulce an melleum dicas, uelut nec pingue an oleosum. Omisit autem pinguem, ut qui ad gustum nihil attineret.

Qua differat adstringens ab austero & acerbis.

Cap.

XXXVII.

Exponere quidem hæc exactè est impossibile, quandoquidē nec aliam ullam sensoriam passionem: uerum ei qui eodem sensu communicat, licet suggerere. Ergo si quis aut cydonia, aut mæla, aut mespila, aut myrta gustauerit, proculdubio cognoscat aliū nobis ab his in lingua moueri sensum, alium ab adstringentibus corporibus. Nam quæ adstringunt aut refrigerant, introrsum pellere contactam nostri partem ex omni parte apparent, idq; æquabiliter, uelut pellentia, ac stipantia, contrahentiaque. At austera in profundum etiam subire uident, atq; asperū quendā inæquabilemq; mouere sensum, tanquam resiccantia, & humorem omnem corporum sensilium depascentia. Ex quo fit ut alia sit passionum proprietas, quæq; haud facile lucideq; explicari possit, tum ab adstringentibus nos corporibus, tū ab austero saporibus. Sed quiuis tamē facile quod dico cōprehenderit. Porro quando quod linguæ nostræ admotū fuerit corpus, ualidè desiccatur, contrahitur, & in multam profunditatē usq; illā exasperatur, sicut pira syluestria

A uelut trita, imminuta, & corna, eiusmodi omne acerbum appellatur, ab austero intentione duntaxat diuersum. At quod nos adstringēs uocamus, haud temere à Theophrasto dictum reperias. Videtur autem idem significare quod austerum, aut certe commune esse genus tum huius, tum etiam acerbis. Quæcunq; uero linguam dum contingunt non contrahunt, neq; constipant, uelut adstringentia, imò contrā planè agere apparent, nempe detergentia & abludentia, etiam si adstringentium quippiam adiunctum sit, hæc omnia falsa cognominamus. At quæ his etiam magis detergunt, adeo ut etiam molestè exasperent, amara nominantur. Porro quæ mordicant roduntq;, idq; cum ualida quadam caliditate, acris uocantur: sin hæc absit, acida; ceterum hæc fermentandi quoq; uim obtinent. At quæ uelut inungunt atq; implent, ac in statum suum restituunt exasperatas ac ueluti erosas linguæ particulas, hæc si cū uoluptate manifesta contingant, dulcia: sin hæc sine, pinguis uocantur. Atq; hoc quidē pacto, quantū in me fuit, res explicatu lōgè difficillimas uerbis exponere sum annisus. Miror autē qui tam promptè omnia adstringentia nominēt, siue acris sint, siue amara, siue dulcia, siue pinguis, siue acida, quum iam olim rebus ipsis imposita sint nomina, atq; affectuum sensibilium non exigua in nobis differentia sit. Præstitisset fortassis, siquidem naturales scrutari rationes uoluerunt, apparentia non euertere, nec appellationes confundere. Verum inquirere cuius temperamētū, aut dispositionis, aut corporis constitutionis, aut quomodocunq; nominare uelint, soboles sit adstrictio, cuius falsedo, amaritas, aciditas, acrimonia, dulcedo, pinguitudo, quæ Plato, Aristoteles, ac Theophrastus conati sunt definire. Clarum quippe est, si ex calido, frigido, humido, siccoq; cōiunctibus omnia sunt mista, etiam dictarū quæq; qualitarum ex horum constare mistura. Itaq; si quemadmodum dictorum saporum quisq; proveniat, exponere conarentur, lubens equidem auscultarem, gratiamq; haberem non exiguam. At si neq; hoc efficiant, imò insuper sensorias omnes differentias in unū confundāt, ut parum absit quin corpora omnia adstringentia nuncupēt, sanè audire illos nolim: imò obsecrarem, ut inanem contentionem relinquunt.

Non ad totam rerum naturam iudicandas medicamentorum facultates, sicut naturales philosophi faciunt, sed ad nostram naturam.

Cap.

XXXVIII.

T nos equidē in consequentibus ostendere conabimur, cuius nam temperamenti saporum quisq; sit soboles. In præsentibus autem discipulos ad experientia accessuros id modò assuescere uelim, ut quod ad artem est utile, seligant, ubi iudicare uelint quo pacto unumquodq; nos medicamentorum afficiat. Quippe non quale ex se sit, & ad totam naturam, consideramus. Nam hoc pacto neq; acetum, neque marinam aquam nos exiccare posse, aut sicca esse facultate dici manifestum est. Siquidem utrunque illorum actu est humidum. Verum si nos exiccare appareant, sicca dicentur, ad nos uidelicet, & nostram naturam parem siccandi potestatem obtinentia. Quinetiam & calida, & frigida, & humida eodem dicentur modo, ubi nos scilicet calfaciant, refrigerent, atque humectent, eaq; ad nos, nō ad totā naturā, nec ex se. Atqui si huius duntaxat meminimus, certissima omnium erit iudicatrix experientia. Quam qui relinquit, atq; aliunde ratio cinantur, non solū falsa pro ueris ducunt, sed etiā tractationis utilitatē destruit. Proinde nobis propositū nō est, quale ex sua natura quodq; sit medicamentum exquirere, uerū quid in nobis efficere possit. Atq; hic primi libri finis esto. At in secundo deinceps, oleo ac rosaceo in sermone exemplorū uice positus, prauas & inibi ratiocinandi uias monstrabimus. Quibus quū medicorū complures utant, in primis quidem seipso decipiunt, secumq; alios multos in errorem pertrahunt. Porro ubi id erit absolutum, ad tertium Commentariorum transiens, quæstiones logicas, quæ uniuersam de simplicibus medicamentis enarrationem antecedunt, explicare conabor, ut uidelicet in quarto ipsas iam facultates omnium definire liceat, quas

C protinus à principio fuisset aggressus, nisi plena paralogismis atque erroribus omnino propè iuniorum essent uolumina. Quos prius extergere, atque ex animis discentium delere oportet, ne quid ueritati obsistat. Nam ut Hippocrates inquit, sic etiam ait Plato: Non solum impura corpora quanto plus nutrias, tanto magis lædas; uerum etiam impuris animis si nutrientes sermones offeras, non modò nihil prodis, uerum etiam magnopere obfueris. Itaque his de causis, tum etiam quia amicorum plerisque uisum est, ut iuniorum medicorum argueremus errores, non tantum in congressibus, quos quotidie cum illis habemus, sed etiam hisce commentarijs, necesse mihi fuit diutius prioribus istis duobus immorari, quò uidelicet in tertio purum animi auditorem nactus, quicquid ueras assequi rationes possit, tum ea exponam, quæ de huius speculationis principijs nouisse oportet: tum deinceps omnes medicamenti cuiusque facultates enarrem. Id autem fiet in uniuersum, ut reor, libris undecim, ea ferme magnitudine constantibus, cuius est hic, qui est omnium primus. Qui quum conuenientem nunc nactus sit modum, finem per hanc dictionem accipiat.

PRIMI LIBRI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM
FACULTATIBVS LIB. II.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Quòd sophistæ, qui fidem sensibus abrogant, demonstrationis principia incertiora quàm quæ demonstrantur efficiant. Cap. I.

D Roliæ nobis ut sit de simplicium medicaminum facultatibus oratio, limites suos excedentes sophistæ efficiunt. Nam quum procul principia ducant, sensumque pro nihilo habeant, seseque in illa consiciant, quæ philosophis etiam ambigua sunt, simul & ea quæ ipsi ignorant, & ea quæ aperte cognoscuntur subuertunt. Eaque plerique eorum faciunt non modò naturalis speculationis, sed etiam logicarum methodorum imperitiæ, quibus utatur necesse est quisquis demonstrare quid aggredditur. Itaque quum nesciant tum ea quæ bene à physicis sunt inuenta, tum etiam ea de quibus non iniuria illi dubitarunt, utrisque tamen contraria asserere sapienter non dubitant. Sed, deum immortalem, age obsecro, si nunc ego sic orsus dicere, quòd quum quatuor sint elementa, aer, terra, aqua, & ignis, nulli tamen congenita sit albedo, ac splendidus color extra splendorem & ignem; ac deinde citato Empedoclis, ac nonnullorum physicorum aliorum testimonio, splendida corpora omnia plurimum in se ignis habere dicam, haud curans aut niuem, aut cerussam, aut glaciem, aut alia innumera tum splendidissima, tum frigidissima inspicere: ac mox fuggerente quopiam procedentem à sensu confutationem tergiuersatus, ad rationem accedi iubeam, ac per eam de rerum natura considerandum, haudquaquam sensibus irrationalibus uniuersum committendum censeam: nunquid mentem habentibus insanire uidear, haud intelligens unde rationis desumpsissem initium? Nam mea quidem sententia, ex sensu & per sensum omnia id genus sumuntur axiomata, nempe solem esse splendidum, flammam subflauas, carbonem plerumque flauos. Ergo si à sensibus recedendum est, nulla suppetet demonstratio neque nobis eorum quæ modò diximus, neque Empedocli quum ait:

Vndique splendentem solem, calidumque uidere.

A Quæ si uera sunt, perspicuum est, multò ante illa fidem habendam sensibus. Imò, inquit, mortales quum simus, à sensibus auspicemur necesse est: uerum illis haudquaquam perpetuò immorandum, sed ad partem diuinorem accedendum, nempe rationem. Nam sensum & animantibus rationis expertibus inesse, rationem solam hominibus esse cum dijs communem. Atque hi in longum orationem extendunt. Quinetiam ex illis quidam & Anaxagoram in testimonium euocant, qui niuem pronunciarit non esse albam. Hic, inquit, uir physicus excelsior, ac supra sensum extitit, atque eius contemnit phantasmata. Ad rationem ire pergit, eaque rerum naturam scrutatur. At si me quod in mentem uenit fari oportet, qui liber sum scilicet, & in tota adeò uita extra ueritatem studuerim nihil: ad insaniam extremam, & ultra, peruenisse illos arbitror, quos talia nugari non dispudet. Nam si quæ per sensum euidenter apparent, euertant, unde fumant demonstrationum principia, non habebunt. Sin autem ab ijs tanquam à fide dignis exordiantur, quo iure istidem posita diffident? Nam demonstrationum principia certiora sunt quàm ea quæ per illa demonstrantur: quippe quum ista aliunde fidem mutuentur: demonstrationum uero principia non solum ipsa per sese, uerum etiam ad quarendorum inuentionem quibus credatur idonea sint.

Quòd abunde sufficiat iudicandis medicamentorum facultatibus, quæ per sensum accipiuntur experientia, iunctis duntaxat paucis epilogismis, siue rationibus communibus. Et quo pacto ratione experientia subscribere oporteat. Cap. II.

B Quidem optarim nullas non res clarè sub sensus nostros cadere, nec quicquam esse quod illos fugeret. Hoc enim pacto nihil dubium, nihil ambiguum aut anceps usquam foret. Verum quoniam illos quædam effugiunt, rationem illis superinducere conandum est, sic tamen, ut non procul, ut illi facitantes, nec confusa & infinita colligamus, uerum ante omnia nominum significata diligenter definiamus, ne quis postea per æquiuocationem falli possit. Deinde, quod ex se quid agit, ab eo quod per accidens, separetur. De quibus supra accuratè disseruimus, significataque eorum, quæ facultate aut calida, aut frigida, aut sicca, aut humida, aut quiduis aliud dicuntur, discreuimus. Tum quo pacto propriam cuiusque medicamenti facultatem ab ijs quæ ex accidenti sunt segregans inuenire quis possit, generatim quidè in tertio de Temperamentis expositum est, atque in hoc tractatu membratim enarrabimus, ceu in primo iam libro cœpimus: utque ibi in aceto & aqua, ita hic in oleo & rosaceo facturi sumus, si modò prius ostēderimus, quantum delinquant medicorum nonnulli, qui longè demonstrationum ducunt principia. Nam quid oportuit olei aut rosæ respexisse colorē, quando rebus ipsis uarie uti liceat, nec in sanis solum corporibus, sed & ægrotantibus: quippe quum ipsas per se rosas, aut succum earum expressum corpori tum sano, tum simplici affecto morbo, ut supra diximus, liceat imponere, atque oleo miscentes, corporibus aut ualèter refrigeratis, aut exalcatiis applicare, siue affricando, siue perfundendo, ac irrigando, tum in corpus quocumque assumere, idque aut supernè per os, aut infernè per sedē, ac sic tandē quid ad unumquemque usum proueniat, inspicere. Nam hoc sanè nomine medicamentorum omnium uires cōtemplamur, ut sit quo uti liceat, hypochondrijs, aut capite mordicatione afflictis, aut refrigeratis, aut exulceratis, aut phlegmone occupatis, aut id genus aliud perpeffis, tum ipsis, tum alijs omnibus corporis partibus. Ergo quum tam perspicua simul ac cōpendiosa adsit uia ad ea quæ inquirimus, etiamne colores æstimabimus, aut odores, aut cōsistentias, aut formas medicamenti cuiusque: perinde facitantes, atque ij qui ex imagine aut ficta aut picta cognoscere quempiam uolunt, quum ipsum aspicere non denegetur quem agnoscere cupiunt.

Quæ

c. Quod neq; a colore, neq; ab odore, neq; a consistentia, aut congelatione, neq; a duritate, neq; a leuitate ratiocinari de medicinarū facultate oporteat. Cap. 111.

Tque hac utique parte non leuiter peccare mihi uidentur: multo etiam magis quā inconclusa atq; indemonstrata nugantur, demonstrandi rationis planē imperiti. Nam donemus ignem aut flauum, aut rubrū esse, aut utcunq; uoluerint: nec enim refert: quid ergo id facit ad hoc, ut omne rubrum sit calidum? Nam omnis ignis, uerbi causa, ruber dicens est: at omne rubrum ignem dicere, ridiculum est: multoq; etiam plus, si omne rubrum calidum quis dixerit. Nam si principio assumptum esset in oratione, omne calidum esse rubrum, licuisset fortassis mutua axiomatis conuersione rubrum omne calidum concludere: licet non obscure & illic peccetur. Nam quæ mutuo conuertuntur (quod *ἀντιστρέφουσιν* uocant) orationes, uerē de se mutuo dicuntur. Veruntamen propinqua ea fuerit deceptio. Atqui quoniam nec illud orationis initio assumptum erat, nempe omne calidum esse rubrum, haud licet mutua conuersione omne rubrum calidū esse colligere. Tribus ergo modis in sermone peccant, qui aiunt rosas temperatura calidas, quod sint rubræ. Primum, quod non demonstrata hac propositione, omnis ignis rubet, conuertere ex hac aliam, uidelicet, omne rubrum est ignis, tanquam ueram, conantur. Secundo, quod nesciunt propositiones quæ ex mutuo ueris conuertuntur (*λόγους ἀντιστρέφοντας* uocant) non autem simpliciter conuertentes (*ἀντιστρέφοντας* nominant) esse ueras. Tertio, quod etiam si mutuo conuerterentur, non tamen omne quod colore sit rubro, calidum esse, ex mutua illa conuersione sequatur, sed alia eiusmodi, rubrum omne esse ignem. Porro quod talia in rem præsentem non modò sint inutilia, sed etiam palam falsa, cuius notum est: debemus enim non an omne rubrum sit ignis, sed quod calidum sit, ostendere. Nam si quicquid rubet, ignis fuerit, erit nimirum & rosa nobis ignis. Cæterum logicas methodos ignorant medicī primum in hoc maxime peccant, quod proprijs finibus excedant, nimirum quum sufficiens sit experientia, iunctis saltē paucis quibusdam epilogismis, medicaminum uires exquirere. Deinde tam fœdē in rationibus hallucinantur, ac pueri modo speculationem logicam ingressi, eisdem erroribus tenentur, qui ex odoribus medicaminum facultates coniiciunt. Nec enim quicquid bene redolet, calidum est (quod quidā dicitant, haud intelligentes quo pacto inaudire oporteat quæ ab Aristotele & Theophrasto super hac re sunt prodita, ea quæ nos in quarto harum commentationum definiemus) neq; quicquid calidum est, bene olet. Quinetiā neq; si quid graue olens est, calidum etiam fuerit: neq; si calidum, etiam graue olens. Sic nec si quis quicquid grauiter oleat, frigidum dicat: nec si quicquid frigidum sit, grauiter olere, uerum dixerit. Siquidem calidorum innumera sunt, partim bene olentia, partim grauiter olentia, partim neutra: similiter quoq; frigidorum. Quanquam quid calida dico ac frigida? quum debeam dicere calfacientia nos, ac refrigerantia, quæ utique inquirimus. Nec enim quod absolute calidum est, aut quod ad hoc expenditur, nunc considerare propositum est, sed quod corpus humanum ex calfaciat. Nec sanē etiam quod absolute frigidum, sed quod hominem refrigeret. Denuo ergo hic hallucinantur in homonymia, haud distinctis nominum significatis: tanquam si quis de cane terrestri differens, ad marinum se oratione transferat, existimans ut amantis utriusq; nomen, ita & naturam quoque unam esse. At nobis demonstratum aperte est in commentarijs de Temperatura (quos & hancce antecedere tractationem protinus in initio commonescimus) aliud esse facultate calidum, aliud actu: & huius quod actu uidelicet calidum est, aliud absolute dici calidum, aliud per exuperantiam, aliud ad symmetrum sui generis, aliud ad quiduis obuium collatum. Quin & hominem non absolute calidum, ut ignem, sed exuperantia calidum diximus. Siquidem maiorem in eo calidi portionem inesse, quā frigidi. Ergo & quæcunq; ad hunc

A hunc dicuntur calida potestate, illum ex calfacere dicuntur: facileq; de illis inuitur iudicium, & per experientiam expenditur, paucis indigens (ut supra commonui) epilogismis. Quos quum sophistæ excedant, & tempus adulescentulorū frustra terunt, & sophismatis cauillisq; homines seducentes eorum soluendorum imperitos, falsis eos dogmatis opinionibusq; implent. Debebant enim neq; colores memorare, neque odores, imò neq; consistentiam, neq; leuitatem, aut asperitatem, aut eius generis quodcunq;. Nam quid refert oleum an lentum sit, aut leue, aut splendens, aut liquidum, aut pallidum, aut pingue, aut lubricum, ægreq; corporibus illitum exiccari possit? Quippe quum ex nullo omnium eiusmodi colligere possis, ipsum esse facultate aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum. Siquidem ex genere splendentium, leuiumq; & lentorum, partim sunt quæ planē nos calfaciant, partim quæ refrigerent, tum alia quæ exiccent, alia item quæ humectent, non tantum in oleo, sed & in alijs omnibus. Neque in ullis adeo accidentium reperire est quicquam quod solidum perpetuumq; sit, ut in eo generalem constituere propositionem liceat.

Quod sophistæ rationibus haud usi sint scientificis ad ea lemmata, siue sumptiones, ex quibus perperā de medicinarū facultatibus colligūt, sed aut ex inductionibus, aut ex exemplis. Cap. 1111.

Am omitto, quod non scientificis in omnibus id genus sint usi rationibus sophistæ ad inuenienda lemmata, sed ex inductione, & quod omnium pessimum est, quod nec quæ sit inductionis natura unquā inspexerint. Quod si quis eos prouocet, neq; sequi audet: & si de demonstratione quis quid agat, increpant. Imò, quod etiam deterius est, non ex inductione solum ratiocinari assueuerunt, sed nonnunquam etiam ab exemplis, tanquam rhetores. Nam qui frigidum esse oleum asserit proinde quod lentum sit ut pituita, is per exemplum concludit, par robur præbens demonstrationis, atq; is qui ipsum calidum contendit, quia lentum sit ut uiscum. Nec secus is qui calidum dicit, quoniam facile in flammam uertatur uti bitumen, atq; is qui frigidum probat, quod facile cogatur ac concreascit ut aqua. Nam differt, ex exemplo aut exēplis quid suas deas, an ex inductione. Siquidem qui ex exemplis fidem facit, unum aut duo generis eiusdem adfert, aut certe planē pauca, plerisq; scilicet præteritis. Qui uero ex inductione, omnia comprehendere nititur quæ per experientia sunt cognita: nec quicquam præterire, quoad eius fieri potest, quod apertum uulgo ac perspicuum sit, studet, nisi quod occultum est & paucis comprehensum. Quamobrem uiolenta est, & uehementer persuadet quæ ab omnibus quæ experientia sunt cognita, ducitur inductione: solisq; ijs mendacium perspicui potest, qui in demonstratorijs methodis sunt exercitati. Quare nos de ea copiosius in demonstrationis libris disseruimus, ac forte etiam seorsum de ea librum componemus.

De oleo ad Archidamum.

Cap. V.

Alam autem fiet nihilo secius & nunc quoq; inductionis natura, multoq; magis & exempli. Nam omnia in summa percurrere statutum est, quæ de olei facultate a medicis sunt prodita, eaq; probabiliter quidem, quod ita uiderent: at non uerē: ac primū illud quod a Diocle in Archidamo scriptū est, quod Archidamus durescere uriq; cutem ijs qui eo fricarentur existimant: quapropter etiam siccam frictionem prætulit. Oleum enim accendi atq; exurere quum a frictione incalesceret, putabat, ac propterea admodum humore exhaustire atq; siccare, non secus atq; ea assorum quæ ungi solent. Nam & ipsa magis durescere, quā si citra oleum assaueris. Præstat autem totam adscribere dictionem Dioclis. Habet autem ea hunc in modum. At cum oleo fricare non perinde probabat. Primum enim inaequale fieri eiusmodi frictionem putabat, quod manus laberentur scilicet, nec aquæ carnem apprehendere propter pinguitudinē possent. Præterea durescere atq; aduri cutē in illis magis qui sic fricarentur existimabat.

Cc

c. q̄ qui sicca uterentur frictione: oleū quippe accendi & urere à frictione incallescens, quēadmodum in assis quæ uncta sunt, magis q̄ non uncta, ubi oleo accenso incallescunt, & ualde exiccant, indurescuntq̄. Similiter quæ in oleo coquuntur, dura exustaq̄ effici eandem ob causam. Ad hæc quemadmodum ligna & coria, & alia complura quæ ex oleo fricantur, oleum intrò imbibunt, ita putabat & corpora. Quod quum fieret, multa quæ solita essent cum spiritu effluere, ac foras prorumpere, tunc concludi arbitrabatur: ceu cum cribris, linteis, lanæ, omnibusq̄ adeò per quæ percolari quid assolet, perfunditur ac inungitur, non æquē liquores fluere per ea ualent. Porro ubi ea excretio intercepta est, quædam intrò recurrere, quædam acruata inuiscemq̄ implicita meatus opplere, retenta scilicet ab oleo, quod uisco quid simile habeat: sicut in alijs omnibus apparet quod pingue est, pulueres ac festucas, omniaq̄ eiusmodi consecari. Denique ubi obstructi iam meatus fuerint, perpetuò ac sensim omnia deterius perfici esse necesse, quàm in ijs quæ pro consueto geruntur naturæ modo. Putauit quoque oleo inesse mordacitatem, cuius ui oculi illachrymarent, & guttur in tussim ciceretur (quod *λεχρην* uocant) tum aluus raderetur, excrementaq̄ redderentur sanguinolenta eo bibito: proinde qui citra frictionem ungerentur, nihil affligi: infirmiores enim esse mordicationem, quàm quæ sensum mouere possent. At si per frictionem carnem subintret, mordicationem moliri maligniorem: uelut multa medicamentorum ubi illinuntur, minus ualent: at compressa introq̄ subeuntia magis agunt: sicut sanè si urticis, & alijs multis sensum quempiam cōungas, nihil læseris: sin ferias aut premas, utiq̄ offenderis. Hæc ergo sunt quæ Diocles in Archidamo prodidit, quorū simul tum probabilitatem, tum prauitatem cōspicere est. Si quidem quod quicquid in oleo coquitur, propriam amittat humiditatem, ac friabile durumq̄ celeriter reddatur, quū alioqui nihil in aqua tale perpetiatur, ipsa nos docuit experientia. Quamobrem hac utiq̄ parte nihil Archidamus mentitus est: debebat tamen, sicut Aristoteles & Theophrastus, alijsq̄ non pauci philosophi eiusmodi problemata in physicis quæstionibus & proponunt, & soluant, ipse quoq̄, siquidē omnium rerum causas scrutari uoluit, perinde ut illi, uti proponere, sic quoq̄ soluere. At quum id minus facere appareat, in hoc uel maximè mihi delinquere uidetur. Nam quod apparet euidenter, id semper primum ponendum est: ac deinde, si cui libeat, causam eius inspicere debet, physica problemata hunc in modum componēs. Cur oleum quæ in ipso coquuntur, sicca & friabilia efficiat: aqua uero, humida & mollia: aut, Quamobrem in oleo cocta siccescant: at quæ aliter in eo madidata sunt, magis propriam seruent humiditatem, quàm si omnino nō essent madidata. Qua ratione scillæ & urticæ morsus sanet. Qua de causa his medeatur, quū ipsum oculos mordicet. Qui fiat, ut reliquum corpus uniuersum non mordicet, sed oculos duntaxat. Quare guttur exasperet, ulcera uero leniat. Quo pacto uentrem subducat. Quo modo lassitudines sanet. Quamobrem inunctos tueatur à frigore. Quare animalia insecta interficiat. Cur lora & coria emolliat, at quæ in ipso coquuntur, duriora omnia efficiat. Atq̄ hoc unum est problematum genus, ad physicum duntaxat attinens. Alterum uero, quod commune quoque eorum est, qui artem quamuis exercent, est tale. Quā ob causam carnes piscesq̄ assantes coci oleo prius illinant. Quid sit quod athletas oleo fricent gymnastæ. Quid etiam quod pueros pædotribæ. Nam cuiusque talium problematum ab experientia profectam causam assignare liceat: cocis nimirum responsuris, propterea se pisces ac carnes oblinere, quod sicca adustaq̄ extimæ eorum reddantur partes, si citra pinguedinem assentur. Athletas uero se ex oleo fricare dicturis gymnastis, tum quod quæ antè inerant lassitudines ipsum exoluat, & quæ futuræ sunt mitiget, tum quod frictionem aequalem & mitem plānè efficiat, corpusque ad motus futuros præparet. Eas ob res ipsi quoque pædotribæ pueros se & antè, & post exercitia inungere dicent. Cur autem oleum lassitudinū medeatur, haud etiam nouit nec gymnastes, nec pædotriba, nec medicus experientia

A rientia curans, nec tamen quia id nesciant, ab euidenter apparentibus recedent. Si quidem tamen si ignorant, quamobrem ueratrum album sursum purget, nigrū deorsum detrahat, neq̄ cōpertum habentes, quare cnicus pituitam ducat, atram uero bilem epithymum, tamen medicamentis ad ea utuntur, ad quæ utenda docuit experientia, & eos quibus est opus curant, & euidenter apparentibus fidem habent, eosq̄ qui contraria rationi adstruunt, derident.

Quod præterquam quod pugnantia de olei facultate Archidamus afferat, insuper in proprijs utatur exemplis. Cap. VI.

T Archidamus supra quàm quod in multis, quæ perspicuè apparent contēnit, insuper & hac quoq̄ parte taxandus mihi iure uidetur, quod dicat meliorem esse frictionem siccam, quàm quæ cum oleo adhibetur, quia corpus durius & siccus ijs qui unguntur, efficiatur: mollius autē ijs qui fricantur sicci. Dicit porro nihilo secius & in illa ipsa dictione paulum progressus, ligna, pelles, aliaq̄ quæ ex oleo fricantur, ipsum in profundū transmittere, idq̄ maximum esse testimonium, quod in corporibus nostris intrò subiens meatus oblinat, ac humidorū prohibeat effluxus. Et quod si sit haudquaquam sic cum dicendum foret, ac proinde frustra id tanquam desiccans in frictionibus reputat. Falli præterea in hoc mihi uidetur, quod similiter affici putet tum ea quæ in illo coquuntur, tum ea quæ fricantur. Nec enim eadem agere dixerim oleum calidum, frigidum, temperatum, tepidum, aut feruens: sicut nec aquam ipsam. Apparet enim & ipsam, si frigida applicetur, condensare, constipare, contrahere, confringereque quod excernitur, sicut si extremè feruida, adurere. At si temperata adhibeatur & moderate calida, laxare, rarefacere, fundere, digerere. Porro si nec insigniter calida, nec frigida admoueatur, sed uelut quæ fontana dicitur, tunc propositorum nihil efficiet: uerum propriam sui facultatem exeret. Sic si quis oleum expendere uolet, ab omni prius liberum alieno tum calore, tum frigore ipsum efficiat, atq̄ ita demū ad explorandum accedat: quippe quod summè frigidum fuerit, non ex sua duntaxat facultate, sed ex alienæ qualitatis excessu nonnihil in contactis operabitur. Ita quoq̄ quod magnopere calidum. At si utroq̄ ipsum liberans, sic demum examinare uoles, hoc duntaxat pacto propriam olei uim inueneris. Quapropter quum quis ex more oleo fricatur, sicut gymnastici omnes, in solo fricatur oleo, quod nimirum absq̄ omni sit aliena qualitate: at si admodum excafacto, aut summè utatur refrigerato, iam compositam edi actionem necesse est, nempe ex propria olei facultate, & aliena qualitate. Sæpe uero propriam cuiusq̄ medicamenti facultatem obscurari necesse est, ubi ualentem aliunde qualitatem acciuerit. Itaq̄ qui simile fuerit, herbas in oleo feruente coquere, ac exercitantium corpora fricare: Maxime siquidē, uti supra ostendimus, extrinsecus ductas probationes fugere oportet, quum liceat nimirum propriam cuiq̄ adhibere experientiam. Quod si quando tamen id quispiā facere uolet, certe similia comparare conabitur, sicut in corijs faciebat & loris. Nec enim quispiā oleo in igne præcafacto, neq̄ in niue refrigerato, sed obuio quoq̄ accepto corium ac lora confricat. Ita puto & pædotribæ faciunt, obuio oleo pueros fricantes, neutiquam aut in igne excafacto, aut in niue refrigerato. Alioqui sanè & nos non raro caput ardore grauatum olei admodum frigidi perfusione refrigerauimus. Porro si salis nihil oleo sit inditū, tanto magis refrigerabit. Sin etiam omotribes, hoc est crudum fuerit, multo profectio etiam amplius.

Quomodo frigidum paremus oleum.

Cap. VII.

Orro præparare illud solemus non aliter atq̄ aquam: nempe prius excafacientes, ac deinde aqua mergētes summè frigida: at si etiā fons in ipsum cum strepitu decidat, uasculo nimirum, cui inest oleum, antè diligēter occluso, magis quoq̄ ac magis ita reddetur frigidum. Multum item frige-

Ceris, si præcalfactum in puteum ita demittas, ut aquam contingat: quanquā quod aquam nondum tangit, frigidum item euaserit, sed non perinde. Atque hoc pacto præparando frigidum reddimus oleum: contra, calidum. Quo sanè modo etiā utimur in refrigeratis corporibus, in alueum olei calidi demittentes, quibus pars quæ priam obstupuit, aut tremuli sunt, aut conuulsione tentantur, aut motu, sensuue priuantur, aut etiam agre sentire possunt, aut eiusmodi quippiā perpeffos. Ergo si quis ex uniuerso usu de medicaminum facultate pronunciet, nunquid excalfacere & refrigerare, tum exiccare & humectare nos oleum, uelut Dioclis Archidamus, siquidem pugnantias considerare animaduertereq; nesciat, putabit. Nam quum exiccari & fragilia effici quæ in oleo coquuntur dicit, exiccantem & digerentem eius facultatem ostendit. At ubi intro in coria subire, porosq; nostros oblinere, ac naturales humorum effluxus prohibere, rursus sanè quodammodo contrariam eius facultatem demonstrat tum digerentibus, tum exiccantibus. Atq; in istis uel adhuc quæ apparent proferens, de illis non rectè ratiocinatur. At ubi de mordicatione agitur, non ea omnia commemorat. Nam quod oculos mordicet, quod guttur exasperet, siue ad tussim prouocet, quod uentrem radat, atq; secessus sanguinolentos efficiat, abun de magna testimonia sunt, mordacem illi inesse facultatem. At quod ulcera dolore liberet, & uentris mordicationes aut irrigatū, aut infusum omnino sanet, quicq; mor su irritantur mitiget, quum & ipsa non parua sint contrariæ ipsius facultatis indicia, planè omiffa sunt. Caterum si utrisq; propositis quis ratiocinari uolet, duorum alterum eueniet: aut enim id faciet ut Empiricus, qui experientia omnia tribuit, dicetq; se in collatione ad aliquid cuiusq; medicamenti facultatem per experientiam cognoscere, ipsius autem per se propriam ignorare naturam: aut ut rationalis, contrarias inesse medicamento facultates, mordicantem & lenientem: ac deinde ingenti tenebitur anxietate, causam dicturus cur interim altera earum agat sensibilibus, interim altera, reliqua aut perditā, aut non clarè apparente. Quarum omnium dubitationum solutiones, si quidem ut physica proponantur problemata, sanè quā difficiles sunt: sin ut ad usum referantur artis, multam requirunt experientiam: epilogismos autem non ita multos, sed exactos ac definitos. Nam primum, an omne oleum oculis mordax sit, nec ne, experientia definire præstat, haudquaquam ex tempore in utranque partem rhetorum more differere: tum an omne æquè guttur exasperet, aut uentrem subducat aut radat, ut nonnunquā cruentas moueat excretiones: an oleorum hoc quidē hæc faciat, illud uero non: & aliud magis, aliud minus. Olei differētiās nunc recenseo, ne quis heterogenes, siue alterius generis existimet, sicut cicini, raphanini, caryini, balanini, ac similia. Nam & horum uires medicus noscat oportet: sed in præsentia eas enumerare non expedit. Satis est enim, mea quidem sententia, principio propriissimum, & quod maximè ab omnibus hominibus uocatur oleum, considerasse: quando & ipse fructus ex quo fit oleum, solus ex omnibus oliua nuncupetur, & arbor olea (Græcè utrunq; *ἐλαία* uocatur, & ipsum oleū *ἐλαιον*) ipsumq; simpliciter primario oleum dicitur: at reliqua omnia per translationē & abusum.

De differentijs proprie uocati olei.

Cap. VIII.

Huius sanè quod proprie oleum appellant, de quo omnis in præsentia sermo habetur, plures dico esse differentias. Secundum ætatē quidem, quum aut recens est, & uelut mustum, aut ætate uigente, aut uetus. Secundum præparandi modum, quum aut simplex solumq; & impermixtum fuerit, aut cum sale præparatum. Secundū fructus ipsius diuersitatem, quum is aut immaturus, aut maturus extiterit. Secundum inductā arte alterationem, quum aut quomodo ab initio præparatum fuit, ita seruat, aut candidum efficitur. Scriptum uero est de albificatione eius & ab alijs non paucis, & nos quoq; in sequentibus de illo nonnihil trademus. Horum omnium oleorum facultates ipse equidem

Aequidem experiri studui: quid autem in quoq; deprehenderim, postea exponā. At nunc absoluerē statui primū quod erat in manibus. Perperam enim mihi uidentur medicorū pleriq; tum experiri medicamenta, tum de uiribus eorum ratiocinari.

Quomodo cuiusq; medicamenti facultatem experiri oporteat. Cap. IX.

Quippe quum experiri solum oporteat quæ impermixta sunt, & ab omni extranea qualitate aliena: eaq; primū in optima corporis constitutione, deinde in intemperatis, demū in morbis simplicibus: sicut in libro hunc antecedente, & in terio de Temperamentis definitū est. Ratiocinari uero, id quod ex accidēte est, semper ab eo quod per se est, distinguentem.

Quod non solum in explorandis medicamentis medici hallucinantur, sed etiam in opinionibus quas habent de affectibus. Cap. X.

Tnonnulli medicorum non in istis modō hallucinantur, uerum etiam in opinionibus quas habent de affectibus. Nam oleum quod lassitudinibus remedio sit, omnes propemodum fatentur: ceterū quis affectus sit lassitudo, non consentiunt. Hic enim articulorum esse ait siccitatē, ex motionibus desiccatorum. Alter & musculorū adijcit. Alius porro contra quā hī, humiditatem multam & tensionem, & caliditatem: fluxione nimirum partibus uehementer agitata affusa. Alius non humorum multitudinem, sed qualitatem solam causatur, prouenire inquiens in motionibus immoderatis pinguedinis carnisq; teneræ colliquationes quasdam, quarū pars foras transpiret, reliquum retineatur in corpore: & hoc quū acre mordaxq; sit, affectionē efficere ulcerosam. Itaq; etiam si in hoc conueniatur, quod lassitudines sanet oleum, attamen ob ancipitē atq; ambiguum corporis affectum nihil queat certi de olei facultate colligi. Atq; id sanè non tantum in lassitudine usu uenit, uerum etiam ubi doloris causa, aut mordicationis, aut phlegmones gratia bibendum oleum exhibemus, aut per sedē infundimus, aut identidem perfundimus. Siquidem ulceribus phlegmone affectis non solū, sed & cum aqua moderatē calida perfundimus, ut in lassitudinibus cum lauacro aquæ dulcis: sed nec quæ sit in phlegmone affectio, consentiunt. Porro ubi per sedē ipsum ingerimus, aut bibendum offerimus, ne tunc quidem cognoscimus euidenter, cuius corpori ipsum applicamus, an pituitæ, an bilis, an aliorum aliquorum recrementorum pleno. Constat enim, non perinde hominem affecturum, ubi pituitæ uiscosæ intestinum omne simul cum uentre plenum offendet, atq; ubi biliosis excrementis refertum, aut alijs quibusdam acris humoribus, aut stercore multo, aut horū quidem nullo, sed incidat in uentrē intestinaq; undiquaq; pura: aut præterquam quod pura, etiam exasperata reperiatur.

Quod ut quis probè de olei facultate ratiocinetur, debeat etiam affectionem hominis æstimare, & de ipso oleo quale sit præfinire. Cap. XI.

Taq; negligenter admodum & segniter de his omnibus medicorū plerique ratiocinantur, haud indicantes nec quo pacto affecto homini oleum exhibent, nec qualenam ipsum. Ac mox tamen dicunt, alijs mordicare & radere prorsum partes corporis internas, alijs uero etiam si præfuerit mordicatio, & huic mederi. Nec enim parū interest, an iniiciatur in uentrem pituita scatentem oleum expers salis (Græci *ἀνάλον* uocant) & quod reuera oleum est: an quod plurimum accepit salis, in uentrem purum. Vtrunq; enim alium subducit, diuersis tamen facultatibus. Nempe illud quod sale uacabat, in pituitoso uentre per lubricitatē, similiter maluis, blitis, moris. Quod uero salem habet, in puro per acrimoniā, perinde ut muria, & marina aqua: & sanè hoc quidē radet, alterum non radet. Ergo nec absolutē oleum quoduis interna omnino radere dixerimus, aut deiectiones moliri cruentas, neq; mordicationes lenire: uerum id cui sal est inditus, in puro uentre radere: cui autem non, in pituitoso non radere.

Cc 3

C Quod falsuginosa & acria ex accidente quandoque morsui medeantur, nempe secum quod mordicat educunt. Dulcia uero & epiceraistica contra morsum etiam aliquando ex accidente exasperant, nimirum quum una corrumpantur, & foueant aliamque cacochymiam. Cap. XII.

Nonnunquam uero mordicationes ex accidente quod falsuginosum est, sanauerit, uelut melicratum, falsugo, serum lactis. Educunt enim secum hac nonnunquam succum mordicationem facientem, ac mordacitatis redduntur medela, perinde ut cetera omnia quae abluunt & absterunt. Sed non statim ubi immissa sunt hoc genus medicamenta, morsum sanant, quin potius tunc etiam exasperant. Siquidem euacuationis, haud mistionis ratione sanationem molitur. Quippe ceratum ex rosaceo & adipe, aut pinguedine infusum, saepenumero morsibus continuo succurrit, idque mistionis ac temperationis ratione. Sed & oleum ipsum solum, sed dulcissimum, id frequenter praestitit: sicut certe etiam adeps hirci, aut succus chondri, aut ceratum ex oleo dulci. Nos autem saepenumero quibus ex frigore interna dolore torquebantur, ingesto oleo calidum dolore liberauimus: ac si maius esse frigus consueuimus, addidimus & anethum, oleum excalfaciens: si uero adhuc etiam maius, rutam quoque & bitumen. Atque talia omnia medicorum plerique nesciunt, nec norunt dolorem ab intemperantia natum, ab eo qui ex cacochymia oritur, distinguere: nec quod medicamentorum quae doloris gratia iniiciuntur, alia excalfaciendo partem refrigeratam sanant, alia humorem mordicantem euacuando, alia miscendo. Sed & subinde miste existunt affectiones, ex intemperie uidelicet, & mordicatione. In quibus nos consueuimus anethinum, aut rutae oleum infundere, anserino in eo liquato adipe: si non adsit, saltem gallinaceo: si nec is quoque, uel aliorum aliquo: quod si horum nullus ad manum fuerit, ceram miscemus mordacitatis expertem (uoco autem sic eam quae lora est) aut certe oleum ipsum quod effectum est candidum, infundimus. Nam id ceram mordacitatis experti proportionale est. Temeraria itaque pronuntiatio est atque indefinita, tum eorum qui oleum omne omni tempore mordicans adstruunt, tum eorum qui leniens. Nam quod salelem accepit, mordax est: quod autem eo caret, & dulce est, quod quidem ex se est, lenire potest. Nam uideri possit & ipsum quandoque pro affectibus quibus applicatur, haud etiam esse eiusmodi. Vnumquodque enim temperantum medicamentorum (Graeci *ἐπιμερῶν*, siue *ἐπιμερῶν* nuncupant) ubi ualentius euasit humoribus mordicantibus, morsum eorum retundit. Verum si aut ualentioribus facultatibus, aut multis paucum mistum fuerit, una & ipsum corrumpitur, aliterque cacochymiam, siue succi malignitatem. Quamobrem protinus euacuandi sunt qui ab istis quae temperandi naturam habent, irritantur atque exasperantur: utpote qui multa nec facile mobili corruptione sint repleti.

De lacte.

Cap. XIII.

Id sane lac frequenter simulatque sumptum fuerit, alijs acescit, alijs in nidorem uertitur, prius quam probe concoctum corruptionem temperet. In quibus utique primum maxima cacochymiae pars euacuari debet, atque inde sumendus chondrus, & pitana, & lac, & alia: quae ubi probe fuerint cocta, conferunt ad euechymiam, hoc est succi in corpore bonitatem. Non tamen quod ad hoc attinet, omnia existimare oportet, aut deteriores, aut contrarias in sese obtinere facultates, neque in sermone scientem eorum quae eueniunt partem alteram omittere: id quod fecit Archidamus in oleo. Siquidem memorabat oculum ab eo mordicari, guttur ad tussim excitari, & uentrem radi: ceterum quod stomachum saepe quam uolenter morderetur, oleum protinus dulcissimum sanauit, & iniectum totius uentris mordicationes leniit, & a thapsia urtica & scilla excitatas sedauit, eorum mentionem non fecit. Ego uero non ambigo, neque fidem non habeo istis qui aiunt, rebus propemodum omnibus multas ac diuersas inesse facultates: quin ostensurum

A ostensurum me id ipsum polliceor in libro sequenti, Attamen non proinde adstruam quae in quocumque exuperat, non posse cognosci. Verum si quod ex accidente est, ab eo quod per sese, distinxeris, omnia clare cognosces. Contemplator enim utrumque in exemplis, propositis uidelicet exempli causa duobus hominibus, quibus similiter os uentris mordicetur, & qui pariter aut succum pitanae, aut chondrum, aut panem lotum sumpserint: deinde alteri mordicationem restinctam, alteri uero inauctam ponito; obsecro, nunquid succus pitanae, aut chondrus, aut panis quum ex se mordax sit, per accidens in altero hominum morsum non modo non inauxit, sed mitigauit: an quod ex se quidem erat, mitigauit, per accidens uero in altero irritauit? Ego sane ex sua natura epiceraisticum esse dico succum pitanae, & chondrum, & panem, & per louem lac quoque, ceterum in altero homine morsum auxisse, quod properasset a corruptione superari. Atque ea utique est (certo scio) ueterum omnium sententia, sed & recentiorum optimi quique ita sapiunt. Verum si quis fuerit quem ego nesciam (nec enim quicquam est quod non audeant iuniorum medicorum quidam) qui contendat, ex sua natura corruptiones augere chondrum, panem, aut pitanae, ceterum in quibusdam ex accidenti nimirum mitigare: is inquam qui talia iactabit, nullam assertionis suae demonstrationem asserere poterit. At nos dicimus, quod si pitana foret cacochymos, malue succi, haud unquam mordicationem mitigaret. Atque conspiciatur frequenter tum supernè sumpta, tum per sedem iniecta mitigare. Ex quo patet, per suam quidem naturam boni esse succi, uerum interdum una cum istis succis qui mordicationes excitant, corrumpi, & ipsum augere symptoma.

Quomodo discernendum sit, a cacochymis ne mordicatio sanata sit, an ab epiceraisticis, hoc est temperantibus. Cap. XIII.

Orte igitur nos roget quispiam, an nullum unquam cacochymorum mordicationem curauerit? Equidem id non raro factum cognoui: uerum ea dico non temperando, uerum id quod mordicabat educendo, mordicationes sanasse. Ac proinde & statim, & usque dum euacuentur, hominem mordicare, & insuper euacuata asperum relinquere sensum in partibus, aliud medicamentum requirere. Quod non faciunt quae boni sunt succi & dulcis (Graeci *εὐχμία* & *γλυκύχμα* nominant). Etenim & protinus mitigant, & absque ut euacuatione efficiant, tum sensum asperum nullum inducunt, quin potius ipsa contra sensum medentur asperitati. Itaque chondrum, lac, pitana in eiusmodi affectibus & edenda prebemus, & per sedem iniicimus, ubi uidelicet melle, aut quopiam eiusmodi quod infestabat exterferimus: quo tempore opportunus est & adeps, & ceratum dulce, & oleum dulce. Porro & in praesenti & in sequenti deinceps sermone omnia me dulcia dicere existimato, tum ea quae saltem non sunt experta, tum ea quae sunt elota. Quatuor itaque indicijs ac notis, quum possis quod per se est distinguere ab eo quod per accidens, facile cuiusque talium medicamentorum facultatem inuenies. Primum indicium est, an statim mitiget, an non. Secundum, an intus maneat sanando, an non. Tertium, an asperitatem quandam in corporibus relinquat, an non: & quartum, an non ita affectis utile & commodum uideatur. Nam quum nec protinus mordicationem sanat, uerum maiore cum uehementia excernitur, neque intus medendo ramanet, & molestam corporibus asperitatem relinquit, quum, si denuo offerat, exasperat, argumentum est rodentis ac mordicantis esse naturae, ceterum ex accidente quandoque morsum sanare. At quod & continuo mitigat, & nullam excretionem prouocat, sed nec exasperat dum intus manet, imò exasperatorum medela existit, ipsum quidem naturam bonum est, uerum interdum a cacochymia, quae ipsum alterat corrumpitque, mordax efficit. Atque haec ita a me dicta sunt, ut simul utriusque medicamentorum generis & tempus, & utendi modum, simulque facultatis inueniendae rationem docuerit oratio, demonstraueritque & pitanae succum, et chondrum, & tragum, et lac, & panem elotum, ex genere esse euechymorum: quin & pinguedinem, et adipem, & oleum dulce

c. & ceram dulcem ex mitigantium esse natura. Fuerit autem cera dulcis, quæ & natura est talis (nam quædam gustantibus amara sunt) & præterquam quod est talis, in aqua bona elota est.

Deratione abluendi & candida faciendi medicamenta. Cap. xv.

Autanda porrò est non tantummodo cera, sed & pix, & resina, & oleum, & quicquid aliud aquæ misceri non patitur. Primumque modicè con-
calfactum, mox in uas lati oris ac magnum, cuique insit aquæ copia pur-
rissimæ simul & omnis qualitatis expertis, infundito. Nam in ea quic-
quid id sit quod abluatur, acrimoniam suam exiit. Deinde conterito,
tundito, frangito, manibusque impense subigito, ut unaquæque uidelicet abluendi me-
dicaminis particula aqua possit contingere. Denique effusa priore aqua, rursum quod
lauatur excalfaciens, in aliam aquam æquè synceram inijcito, rursumque diutissime
contundito, donec qualitatem suam in aquam deponat. Id autem gustu datur cogno-
scere. Mox uero & tertio, & quarto, & sæpius deinceps idem faciendum, donec aqua
nullam etiam ex abluto medicamento qualitatem recipiat. Atque hunc in modum
omnia quæ excalfieri & fundi sustinent, lauabis. At si qua sint lapidosa & dura, ue-
lut cadmia, & æris squama, & æs ustum, ea exactè in tenuia comminuentem, pluri-
mum in aqua terere fontali purissimaque oportet, subinde priore effusa, quoad nihil
in aqua innatet, maneatque aqua prorsum à contriti medicaminis qualitate immunis.
Nam quandiu aut qualitatis eius quippiam in gustu appareat, aut aliquid innatet,
tandiu terendum atque effundendum est. Nam si hoc pacto quiduis eorum quæ la-
uari possunt, abluas, mordacitatis expers euadet. Et sanè oleum non tantum morda-
citatem exiit, sed etiam candidius interea efficitur. Oportet uero ipsum non perinde
uehementer uerberare ut picem, aut ceram, aut resinam, ne uidelicet adeo aquæ mi-
sceatur, ut ægre postea separari possit, sed ita, ut ubi quiescere paulisper sueris, facile
possis innatas detrahare. Sunt & alij modi quibus oleum efficere possis candidum,
quos scriptos inuenies apud eos qui præparationum libros conscribere, & qui de
materia prodidere, ut & apud Dioscoridem in primo. Verum plerique eorum confu-
mentes quod in oleo aqueum ac ruffum est, reliquum candidum efficiunt. At hic ab-
luendo, ueluti ipsum abstergendo ac detergendo, candidum efficit.

Quod non colligatur oleum ex eo quod ad tussim quandam cieat impetum, proinde esse mordax: neque enim omne quod ad tussim impetum cieat, mordax est: neque solum quod mordax est, ad tussim impetum mouet, sed & quæ pingua sunt. Cap. xvi.

De medicaminum quæ lauari candidaque effici solent, dispositione, alias
dicitur: nunc ad propositum reuortor. Oleum quod non sit omphaci-
um uocatum, hoc est, crudum (id enim adstringit) neque cum sale præ-
paratum, neque recens, ac uelut etiamnum feruens, ad hæc omnia accu-
rate lotum, id neque epotum, neque infusum mordicationem exercebit.
Quod si guttur ad tussim impetum prouocet, non idcirco mordax dicendum erit. Nam
quicquid mordax est & acre, ad tussim impetum prouocat, non tamen quicquid im-
petum ad tussim prouocat, mordax est & acre: hoc enim duntaxat pacto mordax esse
oleum conuiceris, si quicquid ad tussim impetum mouet, mordax esse confessum fue-
rit. Occurrit itaque denuo hic error non leuis, sed perniciosus, in conclusi conuersione
commissus. Confessum enim est, omne mordax impetum ad tussim mouere, & confes-
sum est, oleum omne ad tussim mouere impetum: uerum his suppositis non conficitur ole-
um esse mordax, neque si categoricas, neque si hypotheticas efficiamus propositiones,
quod scilicet ex duabus uniuersalibus affirmatiuis nihil concludi in secunda figura
possit, neque conclusio ex necessitate sit uera. Fient autem in syllogismo categorico duæ
propositiones istæ: Omne mordax ad tussim impetum cieat: 1. &, omne oleum ad tussim
impetum cieat, 2. quibus confessis nihil concludi poterit. Hypotheticæ uero propositiones,
quam

A quam Chrysippus ἀξίωμα συνειρημένον nuncupat, ueram accipere non licet, neque
ex sensu, neque ex consequentia rationali. Non enim aut per sensum, aut ex sensu,
aut utcumque nominare placebit, id genus ἀξίωμα defumpta sunt: nempe, Omne
mordax ad tussim impetum cieat: &, Si quid mordax est, itidem & ad tussim impe-
tum cieat: &, Non si omne mordax ad tussim cieat impetum, protinus quicquid ad
tussim cieat impetum, mordax erit: neque omnino ad hoc, Si quid mordax est, hoc
& ad tussim impetum cieat, sequitur in uniuersum istud: si quid ad tussim impetum
cieat, ipsum & mordax esse, sed id quidem: si non cieat ad tussim impetum, haudqua-
quam mordax esse, id inquam uerum est: quippe quum mutuo conuertantur. Non
tamen si quid ad tussim impetum cieat, continuo & mordax est. Demonstratum au-
tem in methodis logicis est, quæ ex mutuo ueris conuertuntur orationes, ipsas quo-
que ueras esse: at quæ simpliciter conuertuntur, non perpetuo esse ueras. Illas qui-
dem ἀντιστρέφοντας uocant, has uero ἀναστρέφοντας. Igitur si non ex necessitate uerum
est, si quid ad tussim impetum mouet, idem mordax esse, neque sanè oleum proinde
quod ad tussim impetum moueat, mordax esse concludi poterit. Hoc enim dunta-
xat pacto, nempe si in confesso esset, omne quod ad tussim impetum moueat, itidem
mordax esse, uerè talem confici conclusionem inueniretur: Si ad tussim impetum
mouet oleum, utique & mordax est: quod uidelicet ad hanc sequatur orationem, fa-
cta tali assumptione: Atqui ad tussim mouet impetum oleum, sequitur ergo iuxta
primam orationem in demonstratam, mordax igitur oleum est. Verum enim uero
non hoc pacto colligendum illis fuerat, quod si quid mordax esset, continuo & ad
tussim moueret, sed quod sola mordacia ad tussim impetum prouocant: ita enim con-
cluderetur, quicquid ad tussim moueret impetum, esse mordax. At hoc ipsum, sola
uidelicet mordacia ad tussim impetum cieri uideri, & alienè à sensu dicitur (quippe
quum & pingua mouere ad tussim impetum appareant) & quod quaeritur, prom-
ptè assumptum est neque ex sensu neque ex demonstratione. Præterea hominum
id est ignorantium, quæ nam sit ad tussim impetum mouendi affectio, quam fortassis
ipsis exponere præstiterit.

Quomodo & per quæ ad tussim impetum cieri contingat. Cap. xvii.

Contingit autem ad tussim impetum cieri inæqualitate quadam in gutture
præter naturam proveniente: quippe quum spiritus per puram leuemque
ferri uiam consuetus, si quando in eminentia quadam impingat, tumul-
tum quendam ac uelut inæqualem cōcussionem in gutture efficit, atque
ita ad tussim animal prouocat: nam ut alias quoque multas natura ho-
minibus salutis gratia ingenitas indidit passiones, ad eundem modum & sternuta-
tionem, & tussim. Sternutationem quidem, ut ea quæ in naribus infesta molestaque
sunt, propellerent. Tussim uero, ut quæ in gutture. Porro duplex ea affectio est, aut
resiccata exasperataue quæ in arteria est membrana, aut inæquali in ea corpore dela-
to, siue id liquidum sit, siue solidum. Hinc seu panis micula, aut alterius cuiuspiam
edulij, nobis inuitis in spiritus meatum deciderat, tussire adigimur, seu si bibentibus
assatum ipsius potus quippiam eò influat, similiter irritamur, atque ad tussim compelli-
mur. Percolatur enim perpetuo per asperam arteriam in pulmonem ipsius potus tam
exile quippiam, ut protinus ab instrumentis raptum per facile quocumque distribuatur,
nec tamen uspiam acervatum in spiritus semita consistat, neque animal ad tussim ir-
ritet. At ubi uel id ipsum plusculum, uel aliud quodpiam seu liquidum, seu solidum
corpus in aspera deferatur arteria, iam inde tussire necesse est, donec à spiritus uehe-
mentia quod molestat propulsatum eiciatur. Proportionale quippiam huic accidit,
ubi in membranam ipsam arteriæ exasperatam spiritus impingit, nisi quod hæc affe-
ctio alia à iam dicta sit. Hæc enim ab arteriæ membrana aufert abraditque quippiam,
intus uero adhæret aliquid in priore affectu. Porro utrique communis est spiritalis

C. uia inæqualitas. De quibus fufius in caufis fymptomatum differuimus. Cæterum in præfentiarum cognouiffe fufficit, quòd mordacia gutturis exafperatione, oleofa uero & pingua illi inæqualitatem & ad tuffim impetum efficiant. Quicquid enim extra naturam in arteria incidit tunica, tenaciterque illi inhaeret, tum organis ipsis, & qui per ea defertur fpiritui infolens eft, tum animanti quoque moleftum. Nec id nunc dico, quin pleraque ex oleis mordicantia fint. Nam & quæ admiftum habent fale, & prorfus recentia funt, ea omnino mordacia quoque funt: non propria fui effentia, fed quoniam omnibus plantarum fuccis geminum inftit excrementum (quod abunde indicauit Theophrastus, & nos pofttea commonftabimus) alterum craffius, ac uelut terreftrius, alterum tenuius & aquofius. Sanè & oleo ambo hæc infunt, ad concoctionem & difpofitionem tempus poftulantia. Porro tempore quidem alterum refidet, alterum uero confumitur: ac primum quidem, quod uidelicet & terreftre eft & craffum, fubfidit, amurca nuncupatum: alterum uero tenuius, ac uelut aquofius, quodammodo & ipfum cõpofitum eft, ex aëria fcilicet effentia, & tenui ferofo.

Quot modis aqueum & tenue excrementum ab oleo feparari queat. Cap. XVII.

Aeterum ferofum iftud ruffi coloris eft, à craffo illo terreftri quoque fubfidente fcilicet qualitate abfterfa. At oleum ipfum tum minime mordax, tum candidum fua natura exiftit. Quapropter ubi tenue hoc excrementum feparatum fuerit, candidius etiam dulciusque efficitur. Separatur uero multis modis. Aut enim in fole feruente lati oris uafculo olei pleno de-
 D. pofito, conchis in altum fublatis, fubinde cum ftrepitu defuper conturbant: aut calidos uafculis oleum continentibus cineres fubijciunt, folem quam fieri poffit maxime calorem imitati (maiores enim idcirco uitant, quòd ipfum in qualitate alteret, prompteque fumum excitet) aut nucleos oliuari, aut frumentum circumcirca apponunt, aut medicamenta uafis ipsis inijciunt. In fuma, quod aqueum eft, exigunt atque confumunt, reliquum autem feruant. Itaque fi tam dulci candidoque accepto oleo, cuique nec ab initio fal inditus eft, ipfum in fuper, ut ante pofitum eft, laues, id tibi medicamentorum omnium minime mordax erit. Ac nos quidem per fape oleum eiuſmodi bibendum nonnullis exhibuimus, nosque ipſi experimenti gratia fumpſimus: prorfumque nullam in teftinis mordacitatem attulit, gutturique minime ad tuffim impetum commouit: quumque oculis effet infufum, fenfum mouit exiguum, ipſa potius nouitate, atque infolentia, quam acrimonia moleftum. Atque eiuſmodi fanè oleum, ad unguem oleum exiftens, cuncta tum humectat, tum emollit, ubi nec fumme (ut monuimus) frigidum, nec calidum applicetur. Porro cui iniectus fal eft, nonnulla quoque inefte neceſſario mordacitas: uerum mirer fanè fi quis tantum indat falis, ut oleofam pinguemque fubftantiam exuperet, utque Archidamum fcilicet referat, qui ait cutem aduri ijs qui in oleo fricantur, quandoquidem & id fæpenumero factum uidi, cum aliorum nonnullorum gratia, tum arthritidis: fricant enim partes affectas trito in pauculo oleo fale multo, idque per intermiſſiones, haudquaquam in paroxyſmis, tum ut fuperfluum omne exiccent atque difcutiant, tum ut partibus infirmis bonam comparent habitudinem acrobur. Atque in hoc quidem fal exuperat, in oleo uero fuperatur: potiusque eorum quæ in oleo rigata funt, facièda comparatio eft, quam quæ in eo decocta, utpote qui hominem feruenti nequaquam oleo decocturi fumus, uerum temperato uncturi. Præſtat enim, id quod aliquoties fuprà monuimus, ipſum rei euentum fenſu perceptibilem & exactè manifeſtum inſpicere. Neque enim fanè extrinſecus quaſitis opus exemplis eft, in rebus nimirum quæ tam clare cognofci poſſunt. Quin fi quando forte obſcurum fit quod quaeritur, adeo ut ex alijs ſibi fidem poſcat, neque illi fanè remotiſſima diſſimiliſſimæque, propinquis præteritis, accerſenda funt quaerendæ fauultus teſtimonia. Sanè euidenter luceque clariſſe omnibus eft, quòd frictio ex oleo

magis

A magis quam ſicca laſſitudine aufert, corporaque emollit, cohibens occludensque quicquid nobis foras effluere eft natum, haudquaquam digerens & exiccans. Idipſum & Diocles confeſſus eft, ut qui oblinere poros oleum dixerit, quaque effluunt cohibere, tum coria emollire. Quòd ſi rerum euidentia illi non fufficiebat, ac proinde extrinſecus adducere coniecturas potius illi uifum eft, ea quæ in oleo frigido rigantur, memorare, non quæ in feruenti decoquuntur afferre debebat.

Quòd perperam Archidamus inæqualem ex oleo frictionem aſſeruit. Cap. XIX.

Vemadmodum in talibus rerum tranſgreſſus eft euidentiam, ita illic quoque, dum ait inæquale eſſe ex oleo frictionem, manibus uidelicet lubricabentibus. Nam contrarium omnes manifeſto percipimus, nimirum quum quæ ex oleo fit frictio, æqualis exiſtat: inæqualis uero ſicca. Cutem enim in frictionibus ſiccis manus coadducunt, ac uelut duplatur firmiterque ac præter naturam complicant. Dein ubi non amplius prior uelut duplatur labentes ſequi manus poteſt, ipſa quidem recurrit, atque ad continuum reuellitur: manus uero ſemel ac uno impetu in alteram cutis partem tranſeunt, inferiorè tranſgreſſa duplicationis partem, ac proinde inæqualem, duram, laborioſam talem ſentimus frictionem. Duram quidem, quoniam cutis uiolenter & tenditur, & cõcutitur: eiſdem de cauſis & laborioſam: porro inæqualem, quandoquidem non in omnes cutis partes fricantes incidunt manus, uerum infernam duplicationis partem perpetuo tranſiliunt: id quod fit tum ob naturales cutis aſperitates, idque poſſiſſimum in natu grandioribus, tum quòd laxa eſt cum alijs propè omnibus cutis, tum gracilibus maxime & ſenibus. Quippe ſi leuis aquabiliter tota, & tenſa exactè cutis foret, haud facile plicari poſſet, nec inæquales in ſe manuum efficere decurſus, uerum facile reor antrore ſum percurrerent, à primis ad reliqua delabentes: nimirum quum nullam ſecum cutis partem ducerent. Atqui quum laxa ſit & aſpera, externo quopiam medicamentum indiget, quod & rugas eius impleat, & fricantibus manibus lubricatè præbeat: quas ad res oleo nihil aptius inuenias: mirerisque proſecto Archidamum, qui nec rei ſit reuerſus euidentiam, nec quæ eius ſit cauſa inuenit, ſed in utriſque pronunciarit contraria: quippe quum inæqualis ſicca appareat frictio, æqualis uero quæ adminiſtratur cum oleo: nec minime ea teſtimonio ſuo adſtruit ratio, quæ cauſam exponit.

Redarguit prauam medicamentorum facultates inueniendi rationem. Cap. XX.

Erum de Archidamo & Diocle ſatis in præſentia. Volo enim, quandoquidem ſemel aggreſſus ſum, prauam facultatis inueniendæ uiam offendere, oleo pro exemplo uſus, omnem celeritè orationem abſoluere. Igitur quum philoſophi calidum eſſe oleum aſſeruerant, non paruo (ut putant) argumento, quòd celeriter ſcilicet in flammam uertatur: contradicentes quidam, id illi accidere aiunt, quoniam tenue eſt, & aërium. Cæterum frigiditatem eius inde adeo monſtrari, quòd hyeme ocylime concreſcat. Nec enim uero ſolum acetoque, ſed etiam aqua ipſa promptius à frigore deuinci. Ad ea rurfus obijcientes alij, quòd aërium quidem ſit non negant, idque ex leuitate perſpicuo apparere dicunt: non tamen frigidum eſſe fatentur: quippe quum aër omnis ſit natura calidus, uti generatio quoque eius indicio eſt: nimirum quum extenuata ſolutaque calore aqua, aër efficiatur. Conſtatque iam inde maximam eos ingredi quaſtionem clariffimis philoſophis dubitatam. Siquidem Ariſtoteles, qui eum ſectantur, calidum eſſe aëra exiſtimant, at Stoici frigidum. Porro ad celerem olei congelationem, quod uifum eſt illis qui frigidum ipſum aſſerunt, hi qui calidum contra contendunt, non tam ualide concreſcere ut aquam contra opponunt, neque enim congelationem in eo eſſe aiunt, ſi quis rectè expèdat, ſed uelut conſiſtentiam & in craſſationem, quia uidelicet craffum eſt & uiſcoſum, non quia frigidum. Itaque rurfum utriſque in ambiguum oratio perducitur. Illis quidè ex eo quòd celerius à frigore uincat oleum, quæ aqua: his uero ex eo quòd aqua

C oleo plus congeletur, contraria adstruentibus. Ad hoc itaq; quod de his addubitetur, neq; quod aerium sit, omnibus confessum est. Etenim leuitas quidē, inquit, huius indicium foret; at crassities non paruam adfert coniecturam ipsum esse terreū. Porro quidam ambo componentes, aerium simul & terrosum constituunt. Sunt qui hos deridentes, id quod cum primis oleo inest, nempe humiditatem, adimere ipsos oratione dicant. Ad hæc, nonnulli ex eo quod uiscosum sit, frigidum esse contendunt, alij uero calidum, nonnulli siccum, postremo quidam etiam humidum. Etenim nisi contractæ cōpactæq; partes eius forent, & inuicē exacte adhererent, uiscosum haud fore; atqui illos omnes frigiditatis esse effectus. Nam fundere, extenuare, soluere, partes à se inuicem separare, eam uero esse calidi uictoriam, ueluti in succorum omnium patet de nihil fieri pronunciant citra calidi uictoriam, ueluti in succorum omnium patet de coctione, tum eorum qui ex herbis exprimuntur, tum qui ex fructibus: quippe qui quum aquei principio sint, ac consistentia tenui liquidaq; ubi decocti fuerint, crassi uiscosiq; euadant. Quin & ex particularibus utiq; exemplis contraria probabiliter adstruunt, alij uiscum, mel, picem liquidam, resina, & alia id genus quæ in professo & uiscosa sunt & calida, proponentes: alij cicuta, psyllij, atriplicis, blitij, succum memorantes, & ad hæc ueluti colophonem quendam orationi pituitam proferentes: liquidò enim ipsis ea & uiscosa esse & frigida uidetur. Quin & ex eo quod quibus uenæ sectione sanguis detrahatur, oleū instillatum fluidum reddat sanguinē, utroq; contraria adstruere uidere est. Alij enim tanquā calore fundens, alij uero tanquam frigore lubricitatem præbens, non secus ac glaciem fluxibilitatem ipsum facere asserunt. Atq; inde aliò uersi, de lubricorum omnium natura disceptant, ad extremam usq; garrulitatē oratione promouentes. Porro horum errorem contemnentes quidam, ut ipsi aiunt, pinguitudinem proponunt, quæ proximè ad olei naturam accedit, & euidenter deprehēdi potest cuius sit temperamenti: quippe quæ in nobismetipsis consistat, nec fallere nos queat. Nam in sanis, inquit, & bene curatis corporibus multa prouenit pinguitudo, quæ ne insanus quidem frigida dixerit: talia enim fieri robusta natura, quæ omnes naturales philosophi calidam esse rem consentunt. Sed his ediuerso quidam in frigidis temperaturis pinguitudinem prouenire aiunt: uelut foemine indicant, quicq; ociosam uitā transigunt. Iam uero & inter gentes ubi frigus quidem superat, pingues; ubi uero calor, graciles prouenire homines asserunt: proferuntq; exempla Gallos, Thraces, Bithynos, Ponticos, Galatas, sicut frigida regio nis incolæ, ita quoq; in uniuersum pingues. Arabes uero, Libyos, Aegyptios, Aethiopes, quicq; terram inhabitant calidam, graciles & aridos omnes. Nonnulli uero citra particularia exempla, uniuersali inter sese ratione contendunt, partim pinguem in nobis succum prouenire non posse, nisi probè à natura cibi conficiantur, asserentes, partim in cibis quidem contineri consentientes, à nostro tamen calore consumi, uelut à flamma oleum: qui ubi infirmior est redditus, in corpore aceruari. Sunt qui animantia quoque in medium afferant, ut quæ natura frigidiora sunt, pinguiora omnia reperiuntur, ut ursi, oues, sues: quæ calidiora, itidem & sicciora, gracilioraq; & pinguitudine uacantia, ut leones, pardales, canes. Præterea inde adeo, quod madefactæ oleo apes, muscæ, uespæ, formicæq; intereant: alij quidem calidum, alij frigidū comprobare ipsum tentant: ac rursus alij humidum, atque alij siccum. Etenim quum iam dictæ animantes exangues sint, ac proinde frigida, quidam eas celeriter refrigerari aiunt, atq; ita mori: quidam contrā dum excaliunt, haud posse in contrariū mutationem proferre. Quin & quod immoderate exiccantur, alij: quippe quum natura iam antea exiccata sint, immoderationis ratione offendi. Alij uero quod humectentur, idq; naturæ contrarietate. Atq; quod in insectis animantibus contraria inuicem colligant, mirum fortassis uideri non debet, sed quod ex ijs quæ nobismetipsis accidunt, in utranq; partem differunt, id uero admiratione dignum est. Quippe alij plus, alij minus sudare nos inquit, si quis in balneo ungatur. Nec tamen ij qui plus asserunt,

DE SIMPLICIUM MEDIC. FACULTATIBVS LIB. II. 19

A asserunt, de facultate eius uniuersali inter sese conueniunt, neq; ij qui minus: uerum ex ijs qui plus nos sudare asserunt, quidam calori acceptum referunt, quidam uero uiscositati: priores quidem calidum sudores prouocare natum dicentes, uiscosum uero alteri. Quippe uenandi & acruandi eorū quæ hæcenus celeriter desuebant, proindeq; sensum fallabant, facultatē obtinens, manifestā ita sudorū copiam efficere. Porro qui minus sudare uolunt eos, qui aut in balneis, aut exercitijs unguntur, alij quidem illinendi facultatem, alij uero refrigerandi uim illi attribuunt. Quinetiam ex apparentibus, alij resiccare, alij humectare ipsum dicunt: humectare quidē, quot plus sudare inunctos censent, resiccare uero, alij. Quinimo & quod à frigore tueatur inunctos, alij quidem crassitudine uiscositatēque instar uestimenti ac muniti mentis frigus arcere, alij uero per calorem naturalem contacta excalfacere referunt. Porro etiam ex eo quod quæ in libris atramento conscripta sunt, nihil uitiet aut delectat, haud aliter quàm arena cinisq;, quum reliqua liquida omnia deleant, quidam siccum, & uelut exuccam eius naturam adstruunt: quidam uero partium crassiorum, ac minus elaboratarum. Sic & quod alijs non commisceatur, hoc alij quidem leuitati, partiumq; tenuitati, alij uero crassitudini uiscositatēque adscribunt, quum suis similibus misceatur, ut malua decocto. Eadem asserunt & de hoc quod terra non probè oleo irrigetur, tametsi alijs liquoribus madescat, ut uino, aqua, aceto. Ac nonnulli quidem hic essentia causantur siccitatem: alij tenuitatē, sunt qui crassitudinem. Etenim qui tenuitatem pro causa asserunt, intactos transire meatus aiunt. At qui crassitudinem, omnino ne ingredi quidem illos asserunt. Neutros uero arguere queas, quum utraq; de causa quadam ne propinquis commisceantur prohiberi possint. Siquidem physiorum nonnullis meatuum commodatio, mistio nis esse causa uidetur. Atque ego nunc sanè illa, in summa tantum relatis, solis rationationum occasionibus commemoro. Quod si quis singillatim unumquodque extendere uelit, atque hincinde in utranque partem differere, non unum ille uolumen, sed etiam complura meo iudicio explebit. Licet enim uel iam nunc prospicere, quàm non longus solum orationis hic euasurus sit error (nec enim tolerari posset) uerum quod summam etiam interim attinget physiologiam, sic ut dijudicari nonnunquam nequiret. Porro si cui constaret omnino inutilem esse medicis, longè etiā magis eam rationum uiam arbitror effugeret. Non enim absolute an calidum, frigidum, humidum, siccum ue unumquodq; medicamentorū sit, inquirimus: neque an formicas, apes, uespas, aut aliud animalium humectare ualeat, aut resiccare: calfacere, aut frigefacere, sed quomodo ad corpus se habeat humanum. Quum liceat igitur in hominibus experimentum capere, non rectè ad alia uertuntur.

Quæ sit recta experiunda olei facultatis ratio. Cap. XXI.

A recta experiundi ratio, in primis quidē ea est, quæ in corporibus habet temperatis, deinde ea quæ in intemperatis, mox, ut sapenumero antea monuimus, quæ in calidis, frigidis, humidis, ac siccis morbis. Vbi animū aduertere iussimus, ut quod per sese quid ageret, ab eo quod ex accidenti distingueretur. Id quod futurum est, primū quidē si quam simplicissimū affectibus admoueas, deinde si an protinus ab initio quod sensu possit percipi, suam uim exerat, consideres, an post temporis aliquantum, aut denique ubi ablatū fuerit, uelut aqua frigida, quæ caloris efficit repercussum: ad hæc alienæ qualitatis misturæ expers ut sit, danda quammaximè opera est. Quomodo ergo oleum quis tale efficiat, supra positum est: uerum quomodo simplici morbo applicari queat, nunc dicemus: id modò prius commemorantes, quod in morborum differentijs ostensum est, corpora quadam ad calidius uersa uideri citra aut malum succum, aut pectoris uisceris ue inflammationē, uelut in ingentibus exustionibus euenire assolet. Quadam uero ad frigidius, ut in uocatis iam passim consueto nomine

C perfrictionibus (ἄγγυς Græci uocant). In talibus utiq; affectionibus si oleum adhibeas, manifestò comperies, refrigerare nos an calfacere sit natum. Sed illud tamen constet, ut omni prorsum aliena uacet qualitate uehementi. Id enim perpetuò in omni medicamento memoria tenere oportet. Atque hæc quidem summa est ratio: nis. At opus ipsum quod perficitur, experientia commonstrat. Nam qui ardore tenentur, tantum abest ut à calore liberentur, ut etiam magis exarsuerint, & procedente tempore calidiores euadant. At argentibus, ex olei inunctione perspicua nulla aut noxa, aut utilitas affertur. Ex quo liquet, ut calfacere sit natum, certè non admodum id posse nec euidenter, sicuti resina, pix, bitumen. Inaudienda est nunc pix non sicca, itidem nec resina, nec bitumen siccum: nec enim ipsis inungi quis possit, neq; item quæ sol liquarit. Quippe hæc nec simplicia, nec sponte nata sunt medicamenta, uerum resina, quæ Græcè ἀρωγὴν ἀπὸ τοῦ ῥεῖν à spontaneo fluxu dicitur, aut terebinthina, aut lentiscina, quæ liquida etiamnum ac recens sit, aut ex pinea, quæ in fictilibus superne olei ritu innatat: pix autem liquida, aut potius quod oleosum in ea superne fluitat, quod utique πικρὸν, hoc est, picis florem nuncupant: est enim reuera tanquam picis flos: sic bitumen adhuc liquidum, quod ex Medea importatur: omnia enim hæc pinguis sunt, plurimumq; oleosæ naturæ possident: ueluti myrrha, stactæ, & picinum, iuniperinum, cedrinum, laurinumq; oleum, & alia huiusmodi clarissimè refrigeratos recalfaciunt, exarsuantes uerò summè excruciant. Atque hæc quidem utrisq; excalfacere, confessum est: at oleum neutris admodum, neque refrigeratos scilicet excalfacere, nec excalfactos offendere: non tamen obscure ipsi qui ex ardore febricitant, fastidij cuiusdam causa est, caloremq; augere apparet, quemadmodum in exquisitis erysipelatis, quippe quæ biliosæ sunt fluxiones: manifestò enim in his calorem adauget, etiam si applicetur uel frigidissimū. Etenim in ardoribus si salis sit expers, & alioqui etiam candidum, nonnullum sanè solatium, si modò frigidū perfundatur, affert. In erysipelatis autem, quantumuis sit frigidum, nihil iuuert: ceterum lædere omnes quæ ex pura bile sunt fluxiones, uel maximè est natū: at quæ ex sanguine constant illi permisso, has quidem minus, non tamen uulgariter. Porro istis etiam minus, sed tamen perspicuò affligit inflammationes etiamnum feruentes. Ex quibus omnibus cōiecturam ducenti, uisum est tandem calorem parem eis quibus applicatur accendere. Apparet enim corporibus mediocriter calidis admotum, moderate illa excalfacere, quæ uero ualidè, ualidum accendere calorem.

Quòd oleum ex eorum sit numero quæ ex æquo nos excalfaciunt. Cap. XXII.

Idem est igitur in tertio de Temperamentis, uenitq; nunc iterum dicendum, quòd unumquodq; medicamentorū quæ corpori applicantur, quæ quidem calida esse facultatibus diximus, caloris sui principium à nobis accipiens, partim similiter nos recalfacit, partim ualentius. Atq; ex his quæ nos æqualiter racalfaciunt, oleum mihi esse uisum est, particulares eius uires inspicienti: comperi enim perpetuò calorem efficere tepidum in his quæ mediocriter essent calida, feruentē in feruentibus: proindeq; mihi est uisum neq; conuulsiones, neq; tremores, neq; sensum tum difficilem, tum deperditum magnopere aut iuuare, aut lædere. Quippe iuuare nequibat, quum ualenter excalfacere non posset, nec lædere item ualebat, quum omnino non refrigeraret. At ubi adscitum comparasset calorem uehementē, multum prodesse; nempe ubi in alueolos olei calidi, in quo radices quædam aut herbæ excalfaciendi facultate pollentes incitæ erant, ita affectos demississemus. Vnde meritò uelut materia quædā ceterorum fuerit medicaminum. Nam si frigida illi commisceas, frigidum efficietur quod minus erit: si calida, calidum (quippe quod ex media temperie est, utrisque summis inseruit) utpote quod si calido commisceatur, id quod ex ambobus mistum erit, frigidum efficere non ualeat, nempe quum ipsum non sit frigidum: neque si frigidum, calidum.

A calidum: quippe quum ipsum non sit calidum. Itaque non immerito alij calfacere ipsum aiunt, alij uero negant. Calfacere enim uideatur, quum ad parem calfacienti corpori calorem peruenit: hac enim ratione recalfacere rursus potest. Quòd uero quam acceperat augere caliditatem non potest, haudquaquam calfacere uideatur: quippe quum non quam acceperit, seruare, sed augere, calfacientis sit opus.

Quænam sint principia tantæ de medicamentorum facultatibus ambiguitatis. Cap. XXIII.

Iusmodi porro ambiguitatum tria sunt principia. Quòd non distinxerint genera eorū quæ nos excalfacere dicuntur, & quòd homonymijs siue æquiuocationibus utantur confusè, & quòd nihil relinquant medium. Itaque calfacere nos dicuntur, & quæ energia siue actu sunt calida, ut ignis, & quæ potestate. Tum quæ potestate sunt calida, partim alimenta sunt, partim medicamenta, partim tegumenta. Porro calidum quoque ipsum & quod actu est, ita nominare consueuimus, & quod potestate, uelut subinde ante monuimus. Sed & calidum actu est & quod simpliciter est calidū, ut ignis: & quod per exuperantiam, ut animal, & quod ad sui generis symmetrum comparatur, & quod ad quiduis obuium. At quod potestate dicitur, primum quidem distinguitur contra id quod est ex accidenti: deinde totidem habet significationum differentias, quod actu calidum. Etenim quum sit uelut apta quædam materia ei quod est actu calidum, partim ad ea quæ absolute calida nuncupantur, partim ad ea quæ per excellentiam quandā, tum ad quiddam sui generis, aut speciei deniq; & ad obuiū quiduis collatum, propria utiq; fuerit materia. Quocirca quum ea consideremus quæ referuntur ad hominem, ut alia prorsum omittantur, æquū existimamus. In istis ergo omnibus peccare solent qui de medicaminū uiribus considerant, & præterea quod mediocritatis tum in naturalibus nostris temperaturis (ut in opere de Temperaturis ostendimus) tum in medicamentis expendendis prætereant. Siquidem tanquam necessariò id cuius perpenditur facultas, medicamentū aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum esse debeat, ita uerba ipsi faciunt, ac si non fieri posset, ut in calfacientium nos ac refrigerantium medio quiddam consistat, atq; aliud rursus inter exiccantia & humectantia. Adeò inuenire est quosdam stupidos, ut ne ubi auclerint quidem ueritatem, assequi possint. Itaq; quosdam etiam noui, qui contra cōtendere adstruereq; conarentur, nihil temperamento esse medium.

Quòd compluribus nos modis calfacere oleum appareat, nempe ut alimentum, ut medicamentum, ut tegumentum, & quòd excalfacientium nos ac refrigerantium medium quodammodo obtineat. Cap. XXIII.

Erum hos in libris de Temperamentis iustis confutauimus rationibus, nihilo secius idem in sequentibus facturi. Huic autem libro finem imponere studens, ad oleum reuor. Accidit enim illi ut fortassis tanquā alimentum nos excalfaciat, ubi scilicet intrò in corpus assumitur: probatis enim quibusdam tum medicis, tum philosophis, sicut ex cibis, ita ex oleo corpori fieri appositionem uisum est. Accidit uero illi ut tanquam medicamentum sit nos calfacientium & refrigerantium, tum etiam uelut tegmen nos excalfacit: naturæq; eius uel maximè propria esse imago uidetur eiusmodi. Nam quemadmodum uestimenta à nobis ipsis excalfacta, rursus nos recalfacere consueuerūt, ita & oleum. Sed quemadmodum illa excalfaciente corpore calidiora nō euadunt, ita quoq; nec oleum. Rectè autem perpendas rem totam, non ad præsens modò, sed & ad futura omnia utilè, si aëris nos ambientis memineris, qui interim eo qui in nobis est calore usqueadeo redditur frigidior, ut munimentis quibusdā aduersus eum tegminibusq; sit opus: interdū uero usqueadeo rursus calidior euadit, ut ferre nequeas, fugiasq; sub tectum aliquod uel umbrā. Est autē etiam quando tanta est moderatione præditus, ut neq; tepescientia, neq; refrigerantia exposcas, sed citra omnē

C molestiam sensumque in eo uerferis. Tertiā hanc temperiē quam modō dicebam, symmetram moderatamque, atque aliarum mediam esse statuo; ac corpus nostrū neque excalfacere, neque refrigerare: quā aliarum duarum altera nos excalfaciat, altera uero refrigeret. Similemque esse dico mediā aeris nos ambientis temperaturæ, tum qui a uestimentis, tum qui ab oleo prouenit, calorem. Porro si ne sic quidem etiam clarum euasit quod indicare uolo: at illo saltem modo apertius opinor intelliges. Duos mihi animo intelligito homines corpore similiter temperatos, mutuō sese contingentes uel pectore & uentre solis, uel manibus & cruribus. Quod si eandē duobus istis hominibus nactus sit temperiē aer illos ambiens, ut in tribus ijs corporibus par insit calor, neuter ab altero tunc excalfieri dici queat. Nam quæ similia undiquaque corpora sunt, a sese mutuō nullam accipiunt mutationē. At si frigidus sit ambiens, mutuō se calfacere ij homines dicentur, tamen si haudquaquam excalfaciant, sed frigus modō arceant. Vulgo itaque assueti abuti uocibus, id quod frigus arcet, excalfacere autem: haud sanē rectē. Atqui permittendum ipsis est, ut prout uelint appellent: ceterum per calfaciendi uerbum in utraque dictione idem significari, id uero neutiquam concedendum: haud enim idem est, an ex se quid cupiam calorem præbeat, an frigus prohibeat. Quibus sic se habentibus, quæcunque foris nobis iniecta eandem corpori caliditatem obtinent, siue a sese ipsis, siue ab alijs, siue a nobismet ipsis eam nacta fuerint, exacta loquendi ratione neque calfacere, neque refrigerare dicendū. At si cui abuti libeat, non repugnandum: modō in dictione significationum differentiam commemoret. Siquidem alio modo calfacere nos dicitur aer calidus, atque alio modo qui sit moderatus. Respondet autem proportionē aeris calidiori, pyrethrum, napy, piper: moderato autē, pinguitudo, & oleū: actu enim aëres sunt calidi: potentia uero medicinarū. Aëra enim calidum haud ipsi efficiūus, sed quoniam in eo uersando talem ipsum experimur, ita nuncupamus. At medicamentā, sicuti in tertio de Temperamentis demonstratum est, principium excalfactionis a nobis accipientia, partim æque nos recalfacere sunt nata, partim plus, partim minus. Ex genere autē eorum quæ æque nos recalfaciunt, oleum est: cui eidem quoque a uiscositate, ac quod difficulter item defluat, tum quod meatus infarciat, obstruatque, duplici ratione ut excalfacere uideatur euenit: tum inde adeo quod instar uestimenti aut munimenti illinatur: tum quod meatus infarciat, prohibeatque foras effluere magnam uaporosi intus caloris partem. Eadem ratione nec ut resiccantur corpora nostra permittit, nisi sanē applicetur calidū, idque plusculo tempore. Has itaque uires eius quum homines omnes experientia compertas habeāt, quos largius sudare uolunt, siue a balneo, siue balnei expertes, ijs non protinus ab initio oleum admovent: uerum in ijs qui morbo laborarunt, ubi sudare inceperint, tum excalfactum perfundunt. In ijs uero qui etiamnum laborant, ubi a bunde iam satis sudarint. Porro in sanis, siquidē ex longo itinere, aut exercitatione, alioque quouis pacto corpus ipsis exhaustum est, eis inungi & ante sudorem permittunt: uerum quibus eruditus est, aut corpus habent plenum, quod *πληρωτικόν* uocant, his neque in balneo inungi concedunt.

Quod medium sit oleum inter humectantia nos, & exiccantia.

Cap. XXV.

Tque hic quoque mihi uidetur oleum esse medium inter humectantia nos, & resiccantia, uelut inter excalfaciencia & refrigerantia medium consistere supra demonstrauius: humectat enim aqua, exiccatur uero tum laurinum, tum cedrinum oleum. At quod simpliciter sic admouetur, citra ullam uidelicet ex arte conciliatā a nobis aut caliditatem aut frigiditatem (huius enim usque meminisse oportet) talem seruat nostram temperiem, qualem scilicet accepit: quā fieri possit maximē uaporosas omnes corporis experientes prohibens. Porro si plusculum membra frices oleo, calorem ex frictione adscitum comparabis. Atque hæc interim ratione lassos non parum iuuabis, partim

A tiam quod in minutos corporis meatus pingue ingrediatur, & quæ indurata sunt emolliat: partim quod humiditatem acrem ac subtilem, quæ in lassitudine ex colligatione proueniens sub cute latebat, per halitum digerat. Conspiciuntur enim exercentibus tum foras effluere sudores, tum intus in uentrem non pauca defluere excrementa, quæ uelut liquamina sunt. Ex hisce autem colligendum est, complura toto in corpore eiusmodi relinqui, quæ euacuationem deposcant. Quippe duplex in lassitudinibus affectio nascitur, sicut alibi ostendimus. Nam similes quidem animantis partes resiccantur, humectantur uero uacua spatiola, non utili & naturali humore (nam sic foret plethora, siue repletio) sed tenui & acri, mordacique: proindeque remedijs indigent duplicibus, tum ijs quæ siccitatem irrigent, tum ijs quæ humorem acrem euacuent. Itaque ad hæc aptissima sunt dulcium aquarum lauacra, nimirum quæ humiditate sua instrumentorum corrigant siccitatem, & caliditate tenuem atque acrem humorem eliciant. At si corporibus inharere posset aqua, nec facile deflueret, ipsa quidem per se sufficeret. Atqui quum ea quæ foris contingit, facile defluat, & quæ in poros ingressa corporis nullam habens ansam promptè effluat, in hoc sanē ipsum utiliter miscetur oleum, maximeque iuuat, si ex utroque quis diutius fricetur, id quod ueteres Græci *χυλῶδες* nominabant: cui oppositum imposuerunt uocabulum *ξηραλφῆν*, quod est sicca uti frictione. Est sanē & hoc quoque quodammodo lassitudinem sanare potens, sed multum relinquitur ab eo quod *χυλῶδες* nuncupant. Nam ut reliqua taceam, ubi cum oleo aqua cōtunditur teriturque, haud facile solubili mitione coit, ut quibus ita corporibus inungatur oleum, necesse sit & plusculum inharere aquam. Quare hic item uelut materia est quedam oleum, humectantium exiccantiumque, sicut antè ostensum est, excalfaciendum & refrigerantium. Quippe quod si exiccanti commisceas, totum effeceris exiccans: sin humectanti, & ipsum humectans reddideris. Sæpèque quod ex ambobus constat, maiorem adipiscitur humectandi facultatem, quā id quod primariō est humectans, quod in aqua accidit. Nam ea primariō madefacit. Verum quum haud ita diu inhareat, nec actionem obtineat diutinam, leuiter utique prodest. Quum ergo illi uelut uinculum fiat oleum, cogatque plurimum quibus auxilio eius opus est, inharere, longè omnium optimum redditur remediū exiccatis squalidisque corporibus. Sic si exiccans oleo medicamen commisceas, puta chalcitū, pyrethrum, gallam, struthion, siccans erit quod ex utroque commistum fuerit. Itaque quum omnibus quæ sibi commiscantur, subseruiat, recta ratione uelut omnium existit materia: tamen utique necessariō propriam eorum actionem retundit quidem ac minuit, non tamen utilitatem: imò est ubi eam quoque adaugeat. Haud est enim idem, quod forte quis autumet, actionem augere cuiuspiam, & utilitatem: quippe quum actio secundum propriam cuiusque facultatem, utilitas uero nonnunquam ex accidenti proueniat. Differemus autem postea uberius de utilitate quæ per accidens euenit, & nunc quoque hæcenus de ea dicetur, quatenus in præsentī est commodum. Quippe confusa cum oleo aqua, quod hydrelæū uocant, magis auxilio est lassitudinibus, quā si esset sola: non quidem quod suæ uires intenduntur, sed quod quibus opus est, diutius inhareat.

Quod materiæ rationem obtinet, in mistis mediam tenere temperiem debere, alioquin enim futurum, ut mistorum sibi aduersetur actioni.

Cap. XXVI.

Quod autem nisi mediam habeat temperiem, id quod ea quæ primariō quibus opus est auxiliantur, uelut deuinciet, sæpenumero ipsorum repugnabit actionibus, ex ipsa medicaminum natura generatim addiscere liceat, speciatim autem ex medicamentorum historia: generatim quidem, quoniam id quod miscetur, si in contrarium retrahat, admisti sibi facultatem medicamenti uincere interim poterit, & in alteram planè speciem quod

Dd 3

C ex ambobus miscetur transferre. Siquidem quod materia rationem in mistura præstabit, nullam insignem neque speciem, neque facultatem exerat oportet. In particularibus uero experiundis hoc maxime pacto addisces, non debere id quod materia rationem obtinebit, aut excalfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut resiccare, si primum quidem in memoriam reuoces quæ supra de resina, & pice liquida, myrrha, bitumine, tum cedrino, & laurino, cæterisque quæ excalfaciunt, commemorauimus. Hæc enim omnia in aqua trita ad modum olei, calfaciunt magis quam refrigerant, desiccant plus quam humectant: quam ob rem lassitudinis sensus non admodum soluere ualent: haud enim eandem cum aqua uim obtinent, quò scilicet auxilio magis sint, quam aduersentur: neque mediam inter extrema naturam sortita sunt, ut uidelicet tanquam materia quædam inseruiant primario agenti: desiccant enim & excalfaciunt potius, non humectant ac refrigerant, uelut aqua. Si uero excalfacientium admodum resiccantiumque cuiusdam aquam commisceas, non modò nihil eorum quæ agere nata est, fieri uidebis, sed prorsum obscuratam, tanquam omnino admista non esset. Siquidem chalcitis, sandarache, misy, cæteraque quæ nos uehementer tum excalfaciunt, tum resiccant, ualidas etiam suas uires etiam aquæ permista obtinent. Omnino ergo constat, mediam obtinere temperaturam debere, quod utrisque extremis tanquam materia inseruiet: quem in ordinem oleum si statuas, nihil utique peccaueris: quippe quum omnia singillatim opera tibi consentiant. Et accusabis prolixitatis non nos utique, sed qui recta uia præterita prauam prolixamque sectantur: quorū sanè causa hunc nos sermonem extendere sumus coacti. Ipsa enim ueritas celerrimam inuentionem obtinet: ut quæ ab euidenter apparentibus exoritur. Haudquaquam tamen eousque orationem prolongauit, quousque licuerat omnia quæ prauè ab ipsis prodita erant scripturum, causasque errorum edocurum pollicito. Sanè causas dixisse necesse fortassis fuerit: nempe quò qui ex ipsis proueniunt paralogismos in tota particularium medicamentorum iudicandi ratione cauere possis, ueramque doctrinam cum maiori scientia percipere. Crescit enim nobis de rebus fides, ubi non solum ipsam ueritatem cognoscimus, sed etiam paralogismorum omnium causas edidicerimus.

De rosaceo.

Cap.

xxvii.

Quod sanè in sequentibus efficiemus. Nunc autem ubi pauca de rosaceo ad ea quæ ab initio sunt dicta adiecerimus, oratione hoc in loco sistemus. Igitur dictum est, quòd neque odoribus, neque coloribus, neque alijs omnino accidentium animum adhibere in expendendis facultatibus rationabile sit, sed ijs quæ perspicuè apparent tum in sanis corporibus, tum in aëris. Ostensum etiam est, oleum ubi salis expers purumque ad unguentum fuerit, ex media esse materia. Consciendum itaque rosaceum, quod exactum simul ac simplex, rectè uera rosaceum erit, ex hoc uidelicet oleo, dandaque opera, ne quid in se medicaminosius contineat, uti apparere solent unguentarij, quò uidelicet tum magis duret, tum odoratus euadat, oleum uidelicet prius quam rosas iniiciant, odoramentis præcondientes. Ac præstiterit fortassis, ipsis etiam nominibus ea distinguere: quod ueteres fecisse constat. Oleum etenim rosaceum nominare adsolent, quod absque odoramentis præparatum est: cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, sed unguentum cognominant. Itaque quum oleum uelut materia quædam sit excalfacientium refrigerantiumque medicaminum, ex media uidelicet temperatura, constetque ex oleo & rosis rosaceum, est utique & ipsum talis temperaturæ, qualis est rosarum succus. Sanè uero facillimum fuerit, non modò rosarum succi per se, sed oleo quoque rosaceo confecto, in sanis pariter atque agrotis (ut iam frequenter monuimus) uirium eius periculum facere. Experieris ergo eos qui adustione tentantur, ab eo refrigerari, protinusque utilitatem aliquam percipere: qui

A qui uero refrigerati sunt, omnes lædi, uti facillè ex utroque intelligas, uires eius refrigerare magis quam excalfacere. Non tamè ualida à rosaceo apparebit refrigeratio, sed quæ proxima uideatur temperiei mediæ. Voco autem id genus medicamenta, lucidioris doctrinæ gratia, ex prima natura ordinèque refrigerantium: sicut rursum quæ paululum à mediâ temperie ad calidiorem declinarunt, ex primo recessu & ordine excalfacientium. Atque hæc quidem in præsentiarum de rosaceo nouisse oportet. Necesse enim erit & in sequenti libro ipsius medicamenti meminisse, & quæ reliqua sunt dictis adijcere.

LIBRI SECUNDI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM

FACULTATIBVS LIB. III.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Quod equidem nihil, nisi quod utile curandis morbis foret, hoc tractatu describere decreuerim, primo potissimumque deos huius rei testes habeo, deinde & amicos meos, qui me, tum ut hoc opus aggredere, tum ut quæ ab alijs perperam de medicamentorum facultatibus sunt prodita, quoad liceat commemorarem, assidue hortari non destiterunt. At si quis erit qui orationis nimia grauetur prolixitate, non id mihi iure imputauerit, sed ijs medicis quibus pro ueris probabilibus potius scribere studium fuit. Nam & ego nunc quidem etiam magnopere uereor, ne quia nimis paucis illos confutauimus, sophismata quædam conuersantes, cum illis adolescentulos à recta opinione deiciant: quandoquidè si in dialecticis methodis exercitati, aut captionum soluendarum periti ad libros legendos accederent, tum sanè & ab ijs qui falsis demonstrationibus utuntur, magis sibi cauere: & nos qui ueritatem compendio tradimus, rectius intelligerent. Quoniam uero uel ipsorum medicorum plerique nequaquam in istis sunt exercitati, tum inter illos quoque nonnulli reperiuntur ingenio natura tardiusculo: ij nisi nostris suppetijs, qui sophismata arguimus, iuuentur, non aegrè persuasi in sophistarum sententiam perducentur. Itaque quod ad istos attinet, deesse huic etiam operi quippiam uideatur. Verumenimvero quando ad omnes mihi orationem accommodare non licet, quum tanta sit eorum qui hæc legent, non modò naturarum, sed etiam ætatis & habituum diuersitas: quod utique uisum est fore maximæ parti utilissimum orationis genus, id superionibus duobus commentarijs sequuti sumus. In quorum priore quidem de aqua acetique uiribus cõtemplati sumus. In secundo maximam partem de oleo peregrinamus, pauculis postea de rosaceo adiectis. At in hoc tertio libro eiusmodi utemur oratione, qualem ab initio protinus habere institueramus, idque definitis primum uocis cuiusque significatis. Deinde tractatus huius uelut elementa tradituri, mox ad syllabas accedemus: ex quibus operis finis, ad quem contendimus, promptè sequetur.

Quot modis dicatur calidum, humidum, frigidum, siccum.

Cap.

I.

Quæterum uocis definitio nihil accuratius edocebit, quam quæ in tertio de Temperamentis, simulque in primo cõmentariorum istorum sunt prodita: repetam tamen eam nihilo secius & in præsentiarum. Corporum unumquodque aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum & dicitur, & apparet, interim quidem ex sua natura, interim autem aduentitia qualitate assum-

Dd 4

Cpta. Consueuimus autem quod ex sua natura est, primario, & secundum se, & per se potentia tale & esse & uideri dicere: quod uero adscitum acquisierit qualitatem, ex accidenti quopiam esse uiderique eiusmodi. Porro eorum quæ propria sua natura aut calida, aut frigida, aut sicca, aut humida dicuntur: quædam actu seu energica talia existunt, alia potentia: differente quidem hoc potentia modo, quem nunc dicebamus, ab eo quem paulo ante diximus. Illic enim ex aduerso diuidebatur ei quod ex accidenti dicitur, hic uero ei quod actu. Sed & eorum quæ actu dicuntur, aliud quidem absolute est calidum, frigidum, siccum, aut humidum, uelut elementa: aliud excessu, ut homo, equus, bos, canis, & uniuersa animalia. Aliud ad symmetrum seu generis sui, seu speciei, ut uerbi causa, leo cum homine comparatus, homo autem ætate florens cum puero. Aliud ad quiduis obuium, ut Dion ad Theonem, Quin & corpora quæ potentia talia, aut talia dicuntur, unumquodque ut ad id quod est actu relatum dici necessario monuimus. Id quidem quod facile accenditur, ad id quod actu est absolute calidum: hoc uero quod alia calfacit, ad id quod per exuperantiam. Sic quod hominem calfacit, esse ut ad hominem potentia calidum: quod uero bouem, aut equum, ut ad bouem & equum. Similiter hoc huic, uerbi causa, homini: illud uero illi calidum, frigidum, siccum, aut humidum est, illius unius naturæ comparatum.

Ad quid, & quæ nomina distinxisse significata conduxerit.

Cap. II.

Hac nomina discretionem & ad assequendam iudicii cognitionem non parum sumus adiuti. Si quidem si ad hominem quid dicatur calidum, à ceteris omnibus recedendum, & in ipso duntaxat homine periculum sumendum explorandumque censuimus. Si uero quid ad equum, bouem, ceruum, aut aliorum animalium quoduis, in ipso rursum periculum faciendum erit. Interim uero & illos quoque castigauimus, qui ex consistentiâ, colore, odore, sapore, grauitate, leuitateque cuiusque medicamenti existentem in singulis facultatem inuenire tentarunt. Atque hæc utique recte nomina distinctioni consentanea uidentur. At quæ uelut elementa huius esse tractationis proposuimus, in primarum consistere qualitaturn cognitione ostendimus. Quas quidem in libro de elementis secundum Hippocratem, humiditatem, siccitatem, caliditatem, frigiditatemque esse demonstrauius: propeque harum quoque inuentionem assequeremur ex significatis nominum recte distinguendis. Etenim quum medicamentum ab alio mento discernemus, quod medicamentum in qualitate alteraret, alimentum uero substantiæ corporis adsimilaretur, recte hinc ad alterantium nos qualitaturn inuentionem perducti sumus.

Quod quum duplicia sint genere quæ alterant, alia specifica, alia minime, in specificorum genere consistant medicamentorum facultates.

Cap.

III.

Oro quum duplices sint in genere alterationes, alia specifica; quæ proprie sanè & primario dicuntur alterationes: alia uero quæ contumunt & contrahunt corporis nostri particulas, quas utique potius per abusionem quàm proprie alterationes cognominant: in primo genere medicamentorum contineri facultates censemus. Nec enim quicquam ex specie in speciem mutari queat citra excafactionem, refrigerationem, humectationem, & resiccationem. Dico autem ex specie in speciem, uelut quum ex pane, pituita, lente, sanguis, pituita, bilis tum flaua, tum atra, atque ex his iterum adeps, os, neruus, caro, arteria, uena, atque adeo ceterarum animantis partium unaqueque cognitur. At si secando nos quippiam, uelut uirgum & ensis: aut contundendo, ut lapis & plumbum: aut segregata coarctando, ut uinculum, quadantenus partes alteret, ea haud pharmaca fuerint: quippe quum eiusmodi alteratione nullæ rerum omnium ex propria

recedant

Recedant natura. Etenim siue minutum panem frangas concidasque, siue minutum concisum colligas, non tamen propriam ideo formam exuer, neque caro ex pane fiet per contusionem, neque os, exempli gratia, per coarctationem. Verum dum in uentre uenisque concoquitur, in sanguinem pituitamque abit, atque inde ex istis in os, carnem & alias corporis partes tota sua substantia alteratur, ueteremque naturam exuit, in aliam transiens speciem. Nec tamen ab alio quopiam quàm calore, frigore, humiditate, siccitateque eas quæ sunt in aliam essentia speciem alterationes mutationesque, singuli corporis affectus accipiunt, ut demonstratum est. Atque hac ratione primas & elementarias specificas qualitates quatuor esse diximus, humiditatem, siccitatem, caliditatem, & frigiditatem: quarimusque quam harum medicamentum unumquodque in mistura pollentem possideat. Atque protinus in hoc primum plerique eas inquirentium lapsi uidentur, quod uidelicet pollentem absolute tanquam naturales quidam philosophi considerarent. Præterea complures quoque eorum decipi uidentur, quod sine certa methodo Aristotelis Theophrasti libros perlegant.

Quod solis philosophis conuenit de calido, frigido, humido, & sicco, ut ad totam naturam distinguere, medicis uero ut ad homines.

Cap.

IIII.

Si quidem permagni refert, an totius naturæ respectu, an hominum duntaxat, de calido, frigido, humido, siccoque definiamus. Nam totius naturæ respectu bifariam horum unumquodque dicitur, partim absolute, partim per exuperantiam. Absolute quidem unumquodque elementorum: homo uero, equus, & bos, per exuperantiam. Iam autem quum ad aliquid respiciendo exploratio fiat, illud modò considerandum erit, quod nam sit illud ad quod dicitur. Nos uero medici non id quarimus, an in aqua marina humidi simpliciter plus sit quàm siccus (id enim clare conspiciamus) sed si ad hominem conferendo: neque tamen rursum ad hunc simpliciter, ac si leonem illi compares: quippe quum sic homine humidior marina fuerit. Quoniam igitur pacto scrutabimur, an sicca sit facultas marina? Quoniam alio, obsecro, quàm an corpus humanum in æqualitate quadam resiccare ualeat? Itaque in hoc unum modò ceteris relictis intendendum. Atqui contra faciunt medicorum plerique. Nam ad quiduis potius respiciunt quàm ad hoc. Quomodo ergo ad hoc solum conuersi, reliquis prætermisissis, quoniam in hoc agendi facultate polleat marina cognoscemus? An uidelicet corpori applicantes, sic que eius periculum fumentes, lauando, rigando, fouendoque, tum subinde lanam, aut spongiam marinam madentem partibus applicando, ad hæc emplastris ceratisque miscendo, atque in his omnibus, ab eo quod ex accidenti quandoque euenit, id quod à propria medicamenti uir proficiscitur distinguendo? Nam in hoc omnis inuentionis summa consistit, quam uix quisquam illorum attingit. Sed eos philosophorum uerba decipiunt, haud potentes homonymiam percipere.

Quod per exuperantiam dici, bifariam apud philosophos accipitur, nempe ubi aut mole quid exuperat, aut qualitate.

Cap.

V.

Nam non solū, ut modò diximus, aliud simpliciter, aliud per exuperantiam ab ipsis dici (simpliciter enim ignis calidus est, per exuperantiam homo) uerū quod per exuperantiam dicitur, bifariam quoque dici autumat: partim secundum substantiæ molem (uelut & nos quoque in Temperamentorum commentarijs diuisimus) ut si cados duos aquæ summè feruentis uni cado aquæ maximè argenti infuderis: partim uero secundum qualitaturn effectum. Atque hoc ita dicunt, tanquā ex dogmatis consequentia, non ex ijs quæ euidenter apparet, accipientes. Nam proponentes frigidum omne contrahere costringereque, & substantiam reddere immobilem, calidum uero rarefacere, fundere, coquere, mouere,

c rationabiliter in plantis omnibus uincere calidum pronunciant: siquidem haud alie-
ter neque nutrimenti ex terra digestionem prolixissimam, neque alterationem eiusdem,
neque concoctionem, quin nec incrementum prorsum plantarum, neque germi-
nationem, neque fructuum generationem perfici posse, nisi calidum superaret: at-
que ita rursus inter plantas, alias calidiores, alias frigidiores constituunt. Ex eadem
ista hypothese pendet ea ratio, qua rosas esse calidas contenderunt. Siquidem in illis,
si in alijs ullis plantis, plurimum uincit caliditas. Ex altera rursus hypothese depen-
det quod de oleo & adipe adstruunt. Nam quod ocysime inflammantur, idcirco
calida esse ea facultate iudicant. Et alio rursus modo quaecunque dulcia sunt, calida
esse dicunt: siquidem quod familiarissima sint, simillimaque naturis nostris quae
calidae sunt, ideo & ipsa quoque calida esse uolunt. Atque philosophis quidem, ut
puta qui de tota natura scrutantur, recte talia & quaruntur & dicuntur. At medicis,
quibus alius est scopus propositus, haud perinde recte, quippe quum in rosarum ef-
fectibus calidum non uincat: neque sane quoduis aliud plantae genus, eo quod plan-
tae est, calidum dici debet, quoniam nos haud ita calidum quærimus, sed ut ad ho-
minem: siquidem si quia in actionibus superat caliditas, propterea calidum quid di-
ces, planta unaquaque calida erit, multoq; magis animalia omnia. Dicant igitur, si
lubet, papauer, mandragoram, cicutam, salamandram esse calida: uerum nemo id di-
cit, sed uelut uno ore omnes esse frigida pronunciant. Atqui animal est salamandra,
quod & nutritur & crescit, & mouetur, quae sane calido in mistura uincere proue-
nire asserunt. Quid ergo in istis quidem ad hominem respiciunt, in alijs uero ad to-
tam naturam, aut primarum qualitatum actiones? At ego non salamandram modo
aut cicutam ut ad hominem frigida esse dici oportere censeo, sed alia omnia ad eun-
dem modum iudicanda. Siquidem cicutam sturnos non modo non refrigerat, & ene-
d cat uti nos, sed & alit quoque, & nimirum etiam calfacit. Quicquid enim substan-
tiam alit calidam, calorem eius quadantenus & auget & tuetur. Atqui corporis stur-
norum calida est substantia, non modo qua animalia sunt, sed etiam qua sanguine
praedita. Sane subinde in alijs tractatibus demonstratum a nobis est, amicitias quas-
dam pugnantiasque qualitatum omnibus rebus inesse: ac quod familiare est, expedi-
te assimilari: quod uero contrarium, ad internecionem ducere tum animantia, tum
plantas. Praeterea familiaritates illas a totius substantiae proprietate oriri. Id quod sa-
pe numero a me & dictum est & ostensum. At isti quum aegre id capere possint, se-
gniter & false de complurium medicaminum uiribus pronunciant. Vna enim dun-
taxat illorum examinandorum regula est, nempe ea quae ad hominem fit explorati-
tio, id quod secundum accidens, ab eo quod est per se semper distinguendo. Cui si
quis animum intendat, is nec acetum, nec rosaceum calidum unquam dixerit: quip-
pe quum utrumque nos primario & per se refrigeret: acetum quidem ualide, leuiter
autem rosaceum. Porro quid nam hoc sit leuiter, ego exponam. Vna enim cum eo
tota medij temperamenti medicamentorum omnium ratio conspicietur, cuius & in
praecedente libro mentionem fecimus, ubi de oleo differebatur.

Quomodo iudicanda sint quae ex media sunt temperie, nempe si mediae temperaturae
similem ipsa temperaturam obtineant. Cap. VI.

I quippiam est ex applicatis nobis seu corporibus seu medicamentis,
quod actu sic calidum sit ut nos, aut ex contactu similiter calidum eua-
dat, id ex media est temperie, cum nobis nimirum collatum: siquidem
secundum se queat per exuperantiam dici calidum, uelut & nos quo-
que. At si quid nondum adeo calidum est ut nos, neque admotum tale
redditur, id temperie humana frigidius est, quantumcunque in eo caliditas exupe-
ret. Etenim admotum calorem, qui in nobis praerat, auferet detrahetque: quippe si datis
duabus aquis calidis, quarum altera plus, altera minus caleat, misceas minus calente
magis

A magis calenti: huius certe feruorem extinxeris. Sic si in caliditate rosacei, quae tepida
est ad temperiem humanam, caliditatem indideris humanam, prorsum ab hac quid
detrahes, & refrigerabis.

Quod saepe numero pro corporis nostri dispositione, quod per se calidum erat, refrigerare est
usum: quodque per se erat frigidum, excalfacere. Cap. VII.

On ergo stupenda magnopere res est, si quicquam eorum quae proprie
& per se sunt calida, cum calidiore commistum, frigidius efficere ipsum
queat. Ea est enim communis alterabilium corporum omnium natura,
uti in se & agant, & patiantur admota: quodque minus est calidum, a ma-
gis calido calidius euadit: quod uero magis calidum, a minus calido co-
tra afficitur. Nam id uel ex ipso tactu clarissime discas. Etenim eadem subinde illi tum
calida, tum frigida esse uidentur: calidiori quidem facto, frigida: frigidiori uero, cali-
da. Proposuit autem mihi dudum quispiam, quamobrem in balneis frigidum me-
iamus, foris uero calidum: haud intelligens, in balneis urinam quidem perinde ac fo-
ris tepidam esse, uerum nos non aequè extrinseca corporis superficie, & dum laua-
mur, & ante affectos esse. Nam in balneo ipso calidior ea nobis est quam urina, ex-
tra autem frigidior. Quare & urina non abs re illi calida extra balneum apparet, in
balneo autem frigida. Quod enim minus quam ipsa calidum sentitur, uelut refri-
gerans habet: quod autem magis calidum, tanquam excalfaciens. Liceat uero tibi,
periculi faciendi causa, postquam abunde lauando incalueris, pelui aquae modice
tepidae intro iussu tuo allata, in eam manum aut pedem immittere: apparebit enim
aqua non tepida, sed admodum frigida. At si protinus balneum ingressus, aquam
peluis tetigeris, minus uidebitur frigida: perpetuo enim quanto plus fueris praecal-
factus, tanto apparebit frigidior. Nec mirum uideri debet, si putealium aquarum ple-
raque, quae uidelicet fontes profundos admodum habeant, contactae hyeme uidean-
tur tepidae. At si a balneo manibus contingas calidis, multoque magis si etiamnum in
lauacro consistens, haud profecto apparebit tepida. Itaque tactum calidi frigidique di-
gnosceri normam ponentes, ac eius dispositioni iudicium omne tribuentes, me-
rito sane crebro fallimur, ut qui quod haud ex se est frigidum, id frigidum esse dica-
mus: quod uero calidum ex se non est, id esse calidum pronunciemus. Hinc fit ut
dum lauamur, frigidam esse urinam credamus: contraque frigore rigentes, aquam
e puteis haustam calidam existimemus. At si affectionum, in quibus eramus dum
utranque contingeremus, obliuiscamur, ac solius eius qui in nobis factus est sensus
meminerimus, periculum est, ne forte aquam aliquando absolute dicamus calidam,
urinam uero absolute frigidam. Atqui neutra absolute aut calida aut frigida est, sed
ut ad nos. Nec ut ad nos rursus absolute, uerum hoc uidelicet pacto affectos. Ab-
solute autem utraque qualis ad nos est, dici possit, ad mediam, eandemque optimam no-
stri temperiem collata: ut si ad hominem absolute expendatur, omnino sane ad tem-
peratum & eucratum expendi oporteat. Sane & haec quoque peccata omnia a no-
minum definitione dependent, quam paulo minus omnes habent contemptui. Ete-
nim quum calidum & frigidum partim absolute dicatur, partim per exuperantiam,
partim ut ad symmetrum sui generis comparatum, partim ut ad quiduis obuium col-
latum, iure optimo in homonymijs identidem fallimur, nescij quidem quo nam ho-
rum modorum quid calidum iudicemus, ad alterum tamen transeuntes. Verum
sexcenties nunc dictum est, diceturque, quod in quarto & ultimo eorum quae modo
recensuimus significatorum, de medicamentorum uiribus considerare oporteat.

c Quod experientia cognoscere iudicareq; medicaminum facultates oporteat.

On enim, an absolute unumquodq; calidum sit, ut ignis (nam id omni-
no etiam foret impossibile) aut an per exuperantiam, ut sanguis, consi-
derare propositum est; neque an ut ad symmetrum sui generis aut spe-
ciei dicatur calidum, ut leo in animalibus, & quod florentis ætatis est
ad ætate prouectum, sed an ad hominem sit calidum, frigidum, humi-
dum, aut siccum medicamentorum unumquodque, id uero inquirere statutum
est. Neque rursum ad hunc, tanquam id quod ad aliquid aliud comparatur, sed si
facultate, hoc est, si ad motum ipsi, eam partem quam tetigerit reddat aut calidiorem,
aut frigidior, aut humidior, aut siccior. Itaque in experientia & iudican-
di & dignoscendi consister ratio. Licet reperiantur medicorum plerique, qui expe-
rientia posthabita, an rubra sit rosa, an bene olens, considerant, negligentes ubi ca-
put ipsis exastuat, coronis ex rosa contextis, capitiq; impositis, aut succo eius, aut
oleo rosaceo, sic uel ipsa experientia id quod res est discere. Nam si excalescant, ma-
gis etiam calida fuerit: sin refrigerentur, frigida: et si neque excalescant, neque re-
frigerentur, ex æquo cum natura humana refrigerandi pollebunt facultate. Nam
id perpetuo memoria tenere oportet, quod tamen sexcenties dicere non grauatus
sum, tamen multi ne sic quidem id capiunt, atque ignoscendum sanè illis est, ut quos
sophistæ prolixis suis nugis peruerterunt. Et profecto experientia quidem ratio tam
facilis est, cum in rosis, tum in ceteris medicamentis omnibus. Nam rosis aut co-
ronari liceat, aut eis contritis hominis æstuantis uentriculum illinere, aut succum
earum expressum ebibere, aut oleo aquæ uel mistis aliquam corporis partem confri-
care. Sed quid hæc multis commemoro, quum nonnulli mistum opobalsamo ro-
sarum succum sub Canis ardoribus refrigerij causa corporibus inungant, usu uide-
licet ipso docti, eas abunde refrigerare? At Herodotus medicus præ eximia uide-
cet sapientia, ne mistum quidem aceto rosaceum, quod proprie oxyrhodonon uo-
cant, refrigerare nos concesserit. Postea memor illo se uti in principijs morborum
phreniticorum, nec ignorans quantam sibi contradicenti turbam inde ciceret (quip-
pe omnibus propè medicis confessum est, adeo ut uel Thessali sequaces, hominis
impudentissimi, negare nō audeant, repellendum refrigerandumq; in principijs es-
se potius quam calfaciendum aut laxandum) non refrigerare ipsum inquit, sed ad-
stringere. Atqui difficile sanè illi neutiquam fuisset, si quando æstu nimio affligeba-
tur (nam & homo erat, opinor, eisdem obnoxius passionibus quibus & nos) caput
oxyrhodino perfundere, sicq; experientia medicamenti effectū cognoscere. Imò fa-
cilis puto fuerat refrigeratū eo uti, caput perfundendo, auribusq; instillando, ac na-
ribus infundendo, totamq; adeo frontem perfundendo, quemadmodum amaricino,
irino, ceterisq; eius generis unguentis calidis uti assueuimus, quum non mediocri-
ter quidem secundum eum calfaciat oxyrhodonon, ex duobus calidissimis scilicet
confectum medicamentis. Ceterum si Herodotus eo uti ausus non est, æquum arbi-
tror, ut qui nunc uiuunt, eius in sese periculum faciant, ubi aut algent, aut æstu labo-
rant, uelut nos sæpe in nobismetipsis experti sumus, aliorumq; complurium æstuan-
tium caput perfudimus. Præstat enim ipsos prius in sese quæ proferunt expertos, ita
denique ea nobis consulere, ac literis posteritati prodere.

De rosis, & quod ex eis conficitur, rosaceo, tum chamæmelo, &
lini semine. Cap. IX.

Erumeni uero tamen contradicere nemini statueram, tamen nescio
quo pacto huc illorum me impudentia adegerit. Rursum itaque redeo
ad id quod ab initio proposueram, nempe, experientia iudicandas medi-
camentorum potentias: idq; tum in ijs qui inculcata sanitate fruuntur
illis utendo, tum in ijs qui, quoad fieri licet, quammaximè simplicibus
tenentur

A tenentur ægritudinibus, aut calidis aut frigidis, aut humidis aut siccis. Ita enim si iu-
dicaueris, oleum neq; calidum, neq; frigidum, ut ad hominem temperatū inuenies;
rosaceum uero aliquatenus iam eo frigidius, non autem uehementer frigidum: ue-
rum ut ego nominare consueui, in primo ordine seu limite refrigerantium. Nam ut
aqua, uerbi causa, alia ad unguem temperata est, alia aut calidior, aut frigidior, non
adeo tamen ut possis extreme frigidam aut calidam dicere: ita in medicamentis quoq;
oleum quidem ex media existit temperie: at rosarū succus ex frigidior quidem, sed
non ita multo: uerum caloris est, ut diximus, tepidi. Eiusdem cum illo ordinis est,
quod ad calorem tepidum attinet, linospermum quod uocant: uerum essentia suæ
crassitudine non paruo discrimine ab illius natura recedit, quum rosarum succus ex-
quisite tenuis sit essentia: cui rei indicio est, quod celerrimè areseat, nec quicquam
obtineat uiscositatis, tum ceterorum unguentorum odores exoluat ac obscurat. Neq;
enim alia re efficere id uidetur, quam quod odoratus meatus opplere præoccupet.
Nam quum transire ac penetrare illa cunctantur, antè ipse præoccupat, atq; illos im-
plet. Est & chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile, calore uero ad olei uires
magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudini, ut
si quid aliud, cum primis confert, doloresq; sedat mitigatq;: præterea tensa remittit
& laxat: quæq; mediocriter dura sunt emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc fe-
bres quæ citra uisceris alicuius inflammationem infestant, discutit dissoluitq;: ac præ-
sertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab
Ægyptiorum sapientissimis Soli consecratum est, februmq; omnium unicum puta-
tur remedium. Verum hæc quidem in re à ueritate aberrant. Solas enim quas dixi
febres sanare potest, easq; percoctas: licet sanè pulchrè etiam reliquas omnes adiu-
uet, quæ melancholicæ sunt aut pituitosæ, aut ex uisceris inflammatione prognatæ.
Nam & harum remedium chamæmelum est uel strenuissimum, ubi concoctis adhi-
betur scilicet: quapropter & hypochondrijs, ut si quid aliud, gratum existit. Quin &
tale quoq; esse lini semen uetus sermo prædicat. Nam & ipsum quoq; reuera quæ cir-
ca hypochondria sunt uisceribus gratū est, minus tamen chamæmelo: quippe quū
& minus calidum sit, ut est dictum, & præterea essentia crassæ. Verum rosa illis ne-
quaquam his in rebus propinqua est: tamen quod ad caloris tepiditatem & essentia
tenuitatem attinet, perquam sanè & ipsa inflammationibus in hypochondrijs consi-
stentibus utilis esse possit, nisi adstrictio (quæ una quoq; illi inest) multifariam læde-
ret, quæ maximè ijs obest, in quibus chamæmelum præcellit: nempe condensata
corpora rarefaciens, indurata molliens, tensa relaxans. Nam ijs omnibus inimica ad-
strictio est. Attamen ad ascensus augmentaq; inflammationum, ac potissimum ea-
rum quæ in exterioribus membris extant, chamæmelo rosaceum præfertur: quippe
quum hæc tepida caliditate cum leui adstrictione indigeant. In principio enim quæ
refrigerant atq; adstringunt, per incrementa uero tepida, & mediocriter constringen-
tia. At in uigore ac statu inflammationum quæcunq; tum moderatè calfacere, tum
ualenter discutere ualent, magis competunt. Ac de istis omnibus fusius in libris de
Medendi methodo tractabimus. Nunc ad propositum conuertor.

Quod pro diuersis corporum affectibus aliis aliter agere sunt nata tum quæ mediæ temperaturæ me-
dicamenta sunt, tum quæ paulum in alterutram partem declinant. Cap. X.

Tenim quæ mediæ sunt temperaturæ, & quæ utramuis in partem leui-
ter declinant medicamenta, interim calfacere uidebunt, rursumq; refri-
gerare: interim uero neq; excalfacere, neq; refrigerare, sed sicuti corpo-
ra acceperunt, ita ea seruare. Nec id illis ab re accidit. Siquidem aqua
tepida & urina in balneis quidem frigida, argentibus uero calida nobis
apparent. Quum ergo ex eo quod affecta corpora uarijs subinde modis disponan-
tur, ipsum quod afficit, uarie quoq; agere coniungat, liquet ex hoc, non rosam, non
Ee

C oleum, nō chamæmelum, non lini semen, sed neq; anethum, neq; farinam aut fœnū græci, aut triticeam, neq; alia sexcenta, quæ partim adamussim mediam temperiem sortiuntur, partim paulum ab ea recedunt, eandem ubiq; editura esse actionem: quando nec sanī eandem omnes temperaturā obtinemus, nec eisdem morbis affligimur ægroti. Iam rosaceum mediam inter oleum & rosarum succum temperiē possidens, (illo enim minus est calidum, hoc autem magis) refrigerat quidem exustos, idq; caliditatis suæ tepore: argentes uero paulum etiam calfacit, quod uidelicet is quoque effectus caloris sit tepidi: quemadmodum balneæ rigentes quidem exalfaciunt, æstuantēs uero frige faciunt.

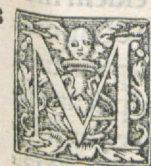
Quod ex æquo & quod curatur, & quod curat, à medio disidere debeat, idq; utroque in contraria recedente. Cap. XI.

Quocirca si aut refrigerantibus medicamentis, aut exalfacientibus rosaceum indideris, sicut nec magnopere obfueris, ita nec admodum profueris. Nam caliditas tepida nec est sufficiens quæ refrigerata sunt lædere, nec eadem curare potens. Etenim quicquid curari debet, tanq; quod ab immoderatione seu ametria ad commodationem seu symmetriam reducitur, non id quod bene temperatum sit requirit, uerum id quod contrariam habeat intemperaturam. Siquidem si aquam frigidam temperatam efficere studes, temperatam ei misceri non oportet (sic enim tepidum euadet, quod ex utriusq; compositum erit) sed feruens petenda est, eaq; frigida miscenda. Hactenusq; moderata calidior esse debet ea qua frigidam temperare uoles, quatenus uidelicet & frigida ipsa symmetram frigiditate exuperat. Nam sicut quæ leuiter tantum symmetra frigidior est, ab ea quæ multo est calidior, mediam non recipiet temperiem: sic nec quæ longè frigidior, ab ea quæ paulo calidior. Verum si quod curationem postulat, multo est frigidius, necesse est, quod ipsum curabit, multo quoq; calidius existat: Sin paulo frigidius, paulo etiam quod curabit, multo quocq; calidius erit. Vt autem uno uerbo exprimam, tanto abesse à medio quod medebitur, quanto ipsum cui medela adhibetur oportet: nimirum quum in contrarium utriusq; uergat excessus. Nam quod eandem in partem cum corpore curando, idq; æquo temperamento recessit, id quidem idoneum non est quod alterationē ullam inuehat: quare affectū neq; lædet, neq; iuuabit. At quod minus est, iuuabit quidem, non tamen persanabit. Ergo si affectio quidem frigida sit, at calor medicamenti tepidus, omnino necesse est affectū iuuet quidem, uerū haudquaquam ad naturalem symmetriam reducere poterit: quare nec persanabit. Rursum si affectio quidem sit parua, nempe ut à symmetra naturæ caliditate ad tepiditatem declinet, sitq; medicamen frigidum, omnino refrigerari affectum, lædēq; à frigore necesse erit. Eodem quoq; modo si calidior sit moderato affectus, à similibus ipsius medicamentis in eodem statu seruabitur: lædetur autem à calidioribus. Porro iuuabitur quidem ab ijs quæ se sunt minus calida, non tamen penitus persanabitur. Sane & hic quoq; rursus homonymia in totam extensa uitam, crebroq; nos fallens occurrit. Etenim quod mediocriter est calidum, id subinde calidum appellamus, sicut balneum quod est eiusmodi, ac poculum: tum id quod ab hoc multum etiam deficit: ad hæc quoq; & quicquid calidius est. At si exquisita nominum uteremur appellatione, quod symmetrum est, non calidum, sed eucratum, hoc est temperatum nuncuparemus. Quod autem ab huius excederet modo, si ad calidius quidem immoderatione sua accederet, tum plus, tum minus calidum: sin ad frigidius, plus minusq; frigidum. Sic opinor in medicamentis si exquisite loqueremur, quiddam uocaremus eucratum & medium, uelut oleum. Si quid autē eo esset calidius, calidum, ut fœnū græcum: sin frigidius, frigidum, ut rosam. Ceterum huiusmodi nominum abusus causa extitit, quod nō omnia corpora ab id genus medicamentis refrigerentur, quale est uidelicet rosaceum. Nam quum alia peræque illi frigida sint, alia etiam frigidiora, illa

A illa quidem prorsum ne alterat quidem, hæc uero etiam calfacit: saneq; absurdum uideri possit, si quum quid exalfacere fateamur, tamen frigidum uocitemus, ac si quis aquam putealem, quæ hyeme manibus refrigeratis tepida uidetur, frigidā appellitet. His ergo occasionibus perturbatus confususq; nominum usus, rerum quoque unā confudit notitiā. Similiter uero & de sicco & humido, confusis ipsorum nominibus, rerum quoque notitiā confusa est. Ac tametsi exile uideatur, nominum significata probè distinguere, attamen maximum habere momentum & facultatem ad rerum cognitionem deprehenditur. Sed de humido & sicco paulo post dicetur, ubi uidelicet omnem de calido & frigido sermonem perfecimus. Nam non multum etiam reliquum esse uidetur, ubi uidelicet iam semel apparuit, nihil miri esse, ab eodem medicamento corpora diuersa alia quidē exalfieri, alia uero refrigerari, alia autem neutrum omnino perpeti. Etenim in eo quod ad aliquid, facillimum est ad particularia accedentem dicere, quod eiusmodi corpori admotum rosaceum, in qua ipsum temperiē nactum est, in ea seruare potest: alteri uero illiusmodi applicatum, exalfacere: alij autem, refrigerare. At in uniuersum de facultate eius pronunciare, id uero difficile est absq; ut nomina distinguas, atque de ijs conuenias. Fuerit autem tum distinctio, tum conuentio talis. Quandoquidem corpora humana tum ijs quas ab ortu nacta sunt temperaturis, tum ijs quas ex ætate postea acquirunt, tum ijs quas ex uitæ consuetudine adueniunt, plurimum inter se differunt, ab eisdem ea medicamentis uarie alterentur necesse est. Quippe si iuuenem natura calidū, ex uitæ instituto artificium exercentem, uetula mulierculæ eidemq; natura frigida compares, nō minus illum excellere comperies, quā si ualide calfacientium medicamentorum quippiam cum refrigerantibus componas.

Quod generales medicamentorum facultates, ad mediam referentes temperiem, expendere oporteat. Cap. XII.

Medium ergo horum mihi quempia intelligas, qui & natura sit eucratus, hoc est temperatus, & moribus ac consuetudine conuenienti hanc tueatur eucrasiam: dein tres hosce tanquam temperaturæ scopos animo comendes, ac circumspicias, quod in genere calidum est & frigidum, & siccum & humidum, cuius ex ipsis temperiei respectu tale appellare sit optimū. Nonne ad temperatissimam, quæ unica est, pariterq; reliquarū mediā an ad immoderatas & intemperatas, atque indefinitas, ac propemodum numero infinitas? Sane mihi ne conferenda quidem distinctio uidetur, neq; ulla propè consideratione indigere, sed homini uel paulum etiam ingenij habenti perspicuum esse, corpus omnibus numeris absolutum & decorum, simplexq; & unum, uelut regulam quandam & scopum proponendū, ac ad ipsum alia omnia dirigenda esse. Esto ergo nobis corpus hoc medicamentorum facultatis regula: quodq; similem illius temperiei caliditatem accendit, uocetur temperatum, etiam si uel maxime exalfacere senem refrigeratum uideatur. Quod uero calfacit aut refrigerat corpus eiusmodi, illud quidem calidum, hoc uero uocetur frigidum. Esto autem, quod hæc dilucidius tradantur, ipsorum excessuum ordo, ad frigidum quidem primus, cuius esse dicas rosaceum: secundus, cuius sit ipsa rosa: post hunc tertius & quartus, quoad sermone ad frigidissima pergerimus, nempe cicutam, succū papaueris, mandragoram, hyoscyamum. Rursum ad calidum, anethum quidem, & fœnū græcum, prima. Secunda uero deinceps, quæcunq; uideantur secunda, tertiaq; & quarta, donec ad exurentia peruentū sit. Ad eundem modū in medicamentis humectantibus rursus à symmetro exorsi, orthodoxum non paruus est usus: imò nisi quis hoc pacto definiat, officiet magis legentibus quā proderit. Siquidem medici, qui nunc quidē simplicium medicamentorum uires exponunt, præter alia multa quæ delinquant, hoc maxime noxiū est cernere,

C nempe quod in calidis, uerbi gratia, anethū, & foenumgræcum, & misy, & calcem, indifferenter numerent; in frigidis rosaceum, mandragoram, & cicutam; tanquā sci licet propinquum sit aut calci foenumgræcum, aut cicutæ rosaceum, ac non multis mediantium medicamentorum ordinibus disiuncta. Verū nos pro uiribus rem tam immensam tamq̃ operosam in ordinem redigere tentemus, exponamusq̃ quæ uiribus propinqua sunt, quæq̃ longè dissita. Atq̃ id quidem efficiamus, nō probabiles sermones, sed certā ac definitā experientiam pro iudice sumentes; uelut & id quoq̃ superius sæpenumero admonuimus. Enimvero eiusmodi iudiciū ut tutissimū quidem erit, ita prolixum quoq̃, ac plenum laboris, dum propositi finem cōsequamur. Eos tamen qui hæc relegere uolent, hoc unicū ac solum efformare atq̃ artificiosos reddere poterit, ac uelut oculum quo ueritatē agnoscant, præbere. Ergo quæ adhuc reliqua sunt ad totam uelut elementarem constitutionē, postquam ea hoc libro confecerimus, in quarto de saporum uiribus differemus; quandoquidē & hoc quoq̃ ita uisum amicis est: in quinto autē de omnibus in genere simplicium medicaminum secundis quidem ac compositis facultatibus; atque ita ad particularia in ijs qui dehinc sequentur libris transibimus.

Quod quæ sensu simplicia uidentur medicamina, persæpe compositas obtineant uires, imò uero etiam nonnunquam contrarias.

Cap. XIII.

Reliquum autem est id, cuius subinde iam antè necessariò mentionē quidem fecimus, uerum absolute nondum exposuimus. Est autem istud, nempe omnia propemodum medicamenta, licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita; quin & subinde quoque diuersissimas in sese continere facultates, nempe excernendi & sistendi, in crassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergendi, tendendi & laxandi, cæterasq̃ oppositiones uniuersas; ut in sequenti hunc libro patebit. At mirum hoc uideri minimè debet in id genus facultatibus, quū uni & eidem medicamento uim calfaciendi & refrigerandi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarū. Quippe nisi primæ efficacissimæq̃ uirtutes hoc pacto complicarentur, haud sanè quæ ex illis sequuntur, similiter complicatæ forent. Quin si nos ipsi rhu succum, uerbi gratia, melli cōmiscemus, quod ex ambo- bus mistis confectū est, non modò adstringendi, sed etiam abstergendi possidere facultatē concedemus; nec cohibendi solū uentris, sed & euacuandi. At in lacte duas contineri facultates, nempe excernendi, ac uentrem sistendi, haud itidē concedimus, tamen si id perfacile in serum ac caseū segregetur, confectumq̃ sit omnibus, illud quidem uentrem subducere, hunc uerò eundem cohibere.

Quod & brassica duas, easq̃ contrarias, in sese facultates obtineat.

Cap. XIII.

Quod uero & brassica duas, easq̃ contrarias, in sese facultates obtineat, neq̃ id quidem etiam facile concedimus. Nam si succū eius expressum aut solum, aut cum melle hauserimus, expurgare ipsum cernimus: attamen quoniam quod reliquū est, edere nequeamus, adstrictoriū esse diffidimus; sed si totā concoquas, primamq̃ eius aquā, in quam succū deposuisti, effundas, iterumq̃ eam alteri aquæ puræ iniicias, rursumq̃ concoctā eximas, succum quidē purgare offendes, brassicā uero ipsam uentrem adstringere: multoq̃ magis si non bis duntaxat, sed ter aut quater aquā effuderis. Nam quanto exquisitius in aquam succum suū deposuerit, tanto & illi quidem maiorē purgandi uim adijciet, & reliquam sui substantiā, quæ uelut holeris ipsius caro est, restringentē efficiet. Eadem est ratio in betā, atque adeo in omnibus ferme quibus sapor aut acris, aut nitrosus, aut falsus inest. Quippe & lenticula ipsa, tamen si satis magnā adstringendi potentiam gustu referat, tamen eiusmodi quid sortita est. Nam & huius decoctum, uentris soluendi uim obtinet. Verum hic succus etiā, si degustes, perspicuā misturā representat,

A representat, tanquam si nitroso austerum quid commisceas. Sed & conchularū maris, cæterorumq̃ ostreorū succus planè tum falsus est, tum uentrē soluendi uim obtinet; quamuis eorum caro uentrem reprimat. Verum quod dico deprehendes, si ea quoq̃ quomodo brassicam censuimus, præparare non graueris. Nam & gallorū uentrem ius uentrem ducit; tamen si caro eundem sistere potest. In aris autem squama sicut duplex qualitas, ita gemina quoq̃ facultas inest: nā & adstringit & mordicat; quare adstrictione quidem siccitas ulceratarum carnum cicatrice obducit, mordicatione uero præhumidas colliquat. Quod si intrò in corpus sumatur, purgat quidem uentrem, uerū non cohibet. Vincitur enim ea adstringendi facultas ab acri purgatoriaq̃ potentia, tanquam si rhu succum scamonea commisceas. Nam quod ex ambobus mistum erit, soluet uentrem, haud sistet, licet gustu austeritas exuperet. Sic autem non pauca purgantium medicamentorum cum carne mālī cydonij exhibita, gustu quidem fallunt, at effectu solo quid ualeant cōmonstrant. Dantur uero quædam cum palmulæ carne, alia autē cum myrtis, alia cum mastiche chia, aut alio quodpiam eorum quæ tum grata sunt stomacho, tum adstringunt, quod scilicet gustum fallant, simulq̃ stomachū minus euerāt. Verum tamen ea quæ gustu percipiuntur qualitate, expurgatiā ab adstringentibus uiuantur, alia tamen facultate ipsa uiuunt; persæpe enim lingua à materiæ uicta est copia; cæterum actio pro facultatis uiribus ac robore perficitur. Itaque quum substantia exigua quidem, sed ualidis prædita uiribus, mista alteri substantiæ plurimæ, eidemq̃ imbecillæ, in corpus intrò peruenit, gustum quidem fallit, attamen effectum quā illa efficaciorē exhibet. Sanè permultos huius rei admiratio detinet, remq̃ rationis expertem absurdamq̃ existimant, si corpus quodpiā adstringens purgare queat, uelut aloë, & aris squama, atq̃ æs ustum. Nam contrarium potius oportebat, nempe uentrem reprimere, haudquaquam ciere. Cæterum quod mālū, uerbi causa, cui indita est scamonea, adstringens purgat, nemo miratur; tamen si hinc orsis facilius erat & in aloë mistam inesse facultatem colligere. Ac si quod ex ea purgat, ab eo quod non purgat, segregari posset, non etiam admiratione afficeret: quanquam id sanè quodammodo præstari queat. Nam si aloë accurrat lauetur, aut debilitet, aut planè nihil uentrem subducit. Idem usuuenit aris squamæ, æriq̃ usto: quippe quæ nos diligenter elota obscuram modò purgandi uim retinuisse sumus experti. Quinimo ipsius quoq̃ qualitatis medicaminosus sapor primò statim gustu facultatis missionē demonstrat. Nam si unica semper qualitas unicuiq̃ gustu adstringentium medicaminum inesset, haud sanè inter ipsa alia esui apta, alia medicaminosa forent, sed tantum in plus ac minus adstringendo differrent. At non ita se res habet. Nam hæc quidem adstrictio mitis ac suauis apparet, alia molesta ingrataq̃, & medicamentosa, uelut piri quidem, mālī, & mālī punici, suauis: squamæ uero aris & aloës, ingrata atq̃ medicamentosa; tamen si mālō cydonio aris squama minus adstringat: quam ob rem nec adstrictionis uehementia eam qualitatis absurditatem inuehit: quando innumera propè alia eorum quæ esui sunt, aloë, aris squama, & ipso etiam ære usto plus adstringant. Atque in hisce utique substantiæ mistura clare perspicitur. At in alijs etiam si non appareat, tamen eam ratione colligere oportet, ac non putare aliud in aloë adstrictionem moliri, aliud in mālō. Vnum enim in omnibus efficere pro sua natura non adstrictionem modò, sed & aliarum qualitatū unamquāq̃ rationi consentaneum est. Cæterū quia nullum omnino ab alijs qualitatibus syncerum reperitur, idcirco diuersi effectus ab alijs atq̃ alijs adstringentium edi conspiciuntur. Nam alius est effectus mespili, alius aris, alius aloës, alius mororum, exempli gratia, aut gallæ, aut corticis mālī granati, aut aluminis, aut rhu: præstitissetq̃ forsitan, qui de adstringentium medicaminum uiribus pronunciare sunt ausi, in genere de ipsa potius adstrictione, haudquaquam de adstringentibus dixisse. Nam quod adstringit, non adstringit modò, sed & præter adstrictionem acre est aut pingue, aut dulce, aut amarum, aut falsum, aut acidum. At adstrictio unum

C id solum perpetuū est quod est, uti & falsitas, & dulcor, & aliarum qualitatū una quaelibet. Quod si ut adstrictio, ita adstringens unū esset, sanē unum quoque perenniter eius esset opus. Verum quū prater adstrictionē insuper alias qualitates recipiat non paucas, semper quidem omnibus illis aget, sed euidentius alias per alia, nempe uincentem: idque ut ad corporis scilicet cui admotum est, affectionem: quippe quum & lac, & lens, & brassica, horum interim citare aluum, illorū uero sistere cernantur. Et causam quidem quamobrem non perpetuū euidenter agat in corpore unoquoque unica duntaxat qualitas, uisque medicamenti, eam quidem iam mox in sequenti sermone edisseram: in praesentiarum uero id quod res habet commemorare solummodo proposui, ne quis plerisque medicamentis contrarias tum qualitates, tum facultates inesse diffidat. Sed & id quoque multam considerationē & distinctiones non paucas requirit; tamen si omnibus perspicue uideatur, contrarias inuicē & qualitates & facultates inuenire. Ergo citra cōtrouersiam omnes propemodum adstringens contrarium ei quod purgat, esse statuunt. Verū neque illud huic cōtrarium est: quod nos procedente sermone declarabimus. At in praesentia ex superabundanti illud quoque monstrauimus, etiam si ea quis esse contraria ponat, nihil inde sequi absurdū: quum fieri possit, ut in unam substantiā conueniant uel maximē contrariae tum qualitates, tum facultates: quippe quum supra ostenderit, in succis aliud esse quod grauissimum est, aliud quod leuissimum, aliud tertium, toti succo permixtum. Nec miri quicquam est, si & in rosae succo aliud quidem est grauissimum, amurcae & feci proportionale, aliud leuissimum, & ipsum proportionē respondens flori in quoque succo supernatanti: aliud tertium, quale est quod in musto feruet: ad hanc quartum, ipsum uidelicet purissimum ac sincerissimum, cuius haec tria excrementa existunt. Euenit autem alios quidem succos aut acescere, aut corruptos putrescere: sola uero oleum, mel & uinum, in longum temporis spatium perdurant. Itaque neque per ebullitionem, neque per secretionem in alijs succis has excrementorum differentias inuenire perspicuo licet: uerum protinus ab initio coctione quadam illis est opus, aut saltem alia cuius perdurantis succi mixtura. Nam sic rosae succum melli miscentes, aut oleo incoquentes, aut totas rosas ei immergentes reponimus. Ceterū quod & in his quoque probabile sit quatuor illa inesse genera, proprium ipsius succi uidelicet, & tria excrementa, intellectu clarum est, ac potissimum quia qualitas earum non simplex est, imò adstrictionem quoque quandam obtinere, si rosam dentibus mandere uoles, uidetur. Habet autem & dulcedinem, & amaritudinem, quasi que mordicationem quandam leuem. Verū satis erat, etiam si horum nihil gustantibus deprehendi posset, tamen ex eo quod non extremē adstringat, aliorum quoque saporum mixturam intelligere. Etenim si solus sit austerus, summus itidem fuerit. At si non summus, sequitur quod neque etiam solus. Quam enim proposui adstrictionis generationem, eam si solam citra alias inesse cogites, summa haec sit necesse est: quomodo si sola corpori cuius caliditas summē inesset, id ignis utique foret. Nam contrariorum mixturae, summitates ipsas frangunt.

Quam ob rem lingua, tangētibz ipsam dissimilariū corporibz, ac per diuersas eius partes simul agentibz, non quam in omnes illa partes inferunt, percipit affectionem, sed ea ex parte primo affecta in totam ipsius diffunditur substantiam. Cap. xv.

A tque in similibus quidem partibus, calor, frigiditas, siccitas, humiditas, particulares differentias efficiunt: in dissimilibus uero, acrimoniae, siccitates, austeritates, acerbitates, dulcedines, amaritates, falsitates, a quo sitates, & unctuositates. Itaque unumquodque similiarium in partibus ipsis non multas, sed unam qualitatem obtinet: quod uero totū est dissimilare, complures. Nam si mille, exempli gratia, hoc in cyathō huius succi corpora contineantur dissimilaria, fieri potest ut centum adstringant, sexaginta mordicent, sexaginta

A centa sint dulcia, ducenta amara, quadraginta falsa, sicque mutua mixtione temperata, ut partem nullam accipere sit quantumuis paruum, quae non sit omnium particeps, ut in linguae contactu omnes quidem agant, diuersa tamen unaquaeque earum parte, nempe cui ipsam appropinquare contigerit: ipsa uero affectio, ex eo quod primo affectum est, in totam eam diffundatur: ueluti si in frigore ingenti digitū in aquam gelidam repente immittas, tota interim manu horrebis, saepenumero uero & corpore toto. Nam uelox est ex eo quod primo affectum est in corporibus sensilibus, in totum animal diffusio, ut uidelicet cum calfacto una concalescat: refrigerato, simul refrigerat: siccato, pariter siccescat: humectato, cohumescat: atque adeo frequenter etiam contraria uno tempore perpetiatur. Quod autem id facilius quod dicitur intelligas, alteri etiam exemplo adhibere animū praestiterit. Vidisti opinor quandoque coniecto in aquam quietam lapide, ex hoc quidem moueri aquam incipientem, in orbem autem motum extendentem, tanquam centrum sit id quod percussit. Quum ergo uno tempore in diuersas placidae tranquillaeque aquae partes duo lapides coniecti duos effecerint circulos, qui per sese inuicem ferantur, contrarios conspicias in quauis aquae particula motus. Quae res uiris etiam naturae studiosis dubitationem non paruam attulit, num aliae partes ab utroque motu, an eadem ab utroque mouerentur. Nam quod circulus circulum non sistit, nec ultra prorsumque ferri prohibeat, id manifestissime cernitur. Id ipsum item mihi intellige, quum eodem tempore pedes quidem in calidam, manus uero in frigidam indideris. In totū enim corpus utriusque affectionis motus peruat, contrariisque inuicem occurrunt: referatque forsan nihil, etiam si contraria non incedant semita, sed unus ab uno, alter ab altero pede proficiscatur. Tunc enim nec nihil pati corpus, nec ab altero duntaxat dicere queas: nam & manifestō patitur, & ab ambobus patitur, incalescens, ac frigescens. Quod utique & in febribus leipyrijs & hepialis euenire autumo, extra quam quod in illis non extrinsecus, sed ex ipso corpore caliditatis frigiditatisque affectus exoritur. Quod si quis dicta assequi nequeat, certe ex eo quod iam dicitur, facillimē periculum facere possit. Etenim non longe ab ijs quae inquirimus abest, sed ex linguae affectuum numero existit. Nam si parem absinthij portionē melli exquisitē commistā, linguae imponas, γλυκύπικρον (quemadmodum poetae amorem cognominant) hoc est, ex amaro dulce, quod ex ambobus mixtum fuerit, uidebitur: nimirum quum haud alio tempore mellis saporem lingua sentiat, alio uero absinthij, neque alterum solum, uerum perpetuū ex utrisque insolentem quandam mixtionem permixtam. Tale quid euenit quum in unum succum conuerint austera & nitrosa facultas, siue id natura miscuerit, siue a medico fuerit compositum. Nam eodem tempore lingua utriusque succi qualitatem percipit: ac si percipit, nimirum & afficitur, idque pro familiaribus illorū uiribus. Neceffeque est quancumque aliarum corporis partium similiter affici, etiam si qualitates ipsas non sentiat. Neque enim in patiendo aut non patiendo, ab alijs linguam differre putandū, uerum eò quod ipsam nihil familiarium affectuum ob exquisitam sentiendi facultatem latere possit. Quod si ad id non nihil faciat ipsius raritas: quippe succi facilius in profundum penetrantes, atque in molliculas partes actionem exercentes, tum ualidam quidem affectionē, tum uero sensum eius imprimunt euidentiore: ueruntamen maior uis in sensu accurato potius quam in affectionis robore consistit, quā affectionis robur nihilo secius & in exulceratis partibus fiat, sed quia exacta sentiendi ui carent, idcirco succorum qualitates non percipiunt. Liceat uero cum in illis, tum etiam ante illas, nondum uideat licet cute exulcerata, mixtam ex contrarijs facultatibus actionē simul in corpore fieri colligere. Etenim si parti inflammatae solani succum imponas, densari eam constiparique, & cohiberi transpiratus conspicias. Itaque si plusculo id ipsum tempore facias, non rubram seruabis particulam, sed aut liuidam aut atram efficies, id quod alii due in erysipelatis a medicis plerisque fieri uidere est: nam & ea tempore dura atraque immodice refrigerando efficiunt. Quod si ergo non solanum, sed anthemida, hoc

C est chamæmelum parti inflammatae imposueris, eam prorsum contra affici uidebis: quippe quæ rara, fusa, mollis, tepidaque euadet, etiamsi uel plurimis deinceps diebus chamæmelo utaris. Fundere enim hoc ac digerere per halitum potest, haudquaquam contrahere, condensareue, aut transpiratus prohibere. Quod ergo solano chamæmelum contrarium sit, illinc liquet. Quod uero etiamsi utranque commisceas, euidenter tamen utriusque uires perspicies, ego sane expertus edissera: quanquam te quoque malim ipsa re experiunda euentum cognoscere, quam narranti mihi fidem habere: id quod scio efficiet quisquis ueritatis amore tenetur. Oportet uero ut in re iam patenti oratione absolueret. Si enim simul impositis solano & anthemide, neque ita densa, dura, tensa, liuidaque reddat, atque si solo usus solano esses: neque adeo rara, mollis, tepida, rubensque, ac si chamæmelo solo usus fores, sed dictorum mediam accipere affectionem particula cõspicitur, consentaneum est utranque medicamentum secundum suam operatum esse facultatem. Nam si neutrum quicquam egisset, sed quieuisset utranque, quam ab initio affectionem particula habebat, eam haud dubie seruasset, non secus ac si omnino nihil impositum foret. Sin autem alterum quidem eorum operatum fuisset, alterum uero penitus deuictum, non mediam affectionem, sed extremam alteram perpeffa particula esset. At si utranque agit, eaque contraria facultatibus fuere, contraria utique eodem tempore corpus perpeffum est: nec enim partibus inter se agendi uiribus operabatur, tanquam si utrisque exempli causa totum diem impositis, sex horis prioribus medicamentorum alterum, reliquis uero sex alterum suo uicissim munere fungeretur: nugæ enim hæc est hypothesis, nec solum demonstratione, sed probilitate quoque omni destituta. Quanquam profecto nec ita quidem fundi contrahi que subiectam contingit substantiam, uelut in ijs qui in balneis lauantur, posteaque ingrediuntur frigidam, sed potius ita ut si lauantur frigidam aquam adspargas. Sic enim non diuersis temporibus, sed eodem contraria perpetietur. Igitur quemadmodum in medicamentis compositis mirum non est, si contrarij simul affectus corporibus infligantur: ita neque in simplicibus, quum & ipsa sensu quidem omni atque cognitione simplicia appareant, uerum natura sint composita. Quinetiam quemadmodum in ijs quæ nos componimus ac commiscemus, interim, si ita uisum est, plus adstringentis succi indimus, interim plus dulcis aut amari, aut salis, aut acris, aut alterius cuiuspiam contrariorum, nonnunquam uero utrosque partibus paribus: ita quoque naturam in arboribus, fruticibus, animalibus, & in ipsa quoque terra contrarios temperare succos paribus aut portionibus, aut uiribus alienum non est. Potest etiam quandoque alterum uincens autem diuersæ. Ne quis enim eorum in misturis paribus similes euadent, in imparibus autem diuersæ. Ne quis ergo putet, quod & supra monuimus, nihil referre, adstringentem succum dicas, an adstrictionem. Nam adstrictio una res intelligitur, adstringens uero duplex: sicut & calfaciens partim simplex & summum, ut ignis: partim per exuperantiam caloris, ut sanguis. Sic adstringens quoque aliud summum est, ut exempli causa, alumen, & me lanteria, siue atramentum sutorium, & galla, & rhus: Aliud quia adstrictionis cuiusdam est particeps, uelut pirum, uinum, malum, rosa: nam minimum omnino est in rosa quod adstringit, multis numeris eo quod non est eiusmodi superante. Quapropter non abs re exigui quoque adstrictionis effectus sunt, tanti scilicet, dum a relaxandi facultate quæ rosæ inest, corporum illi admotorum robur non exoluatur. Itaque mirandum non est, medelam esse eam inflammationum, ac potissimum dum incrementum adhuc atque augentur, plusque etiam dum incipiunt.

Quod rosaceum, utpote olei rosæque mediam ad unguem naturam obtinens, inflammationum optimum in augmento remedium sit. Cap. XVI.

Rosaceum uero (utpote cuius natura olei rosæque in medio est) in inflammationum augmentis optimum est remedium. At oleum commodum est ubi inflammationes maxime uigent: id quod experimenta docent: causam autem nos in tractationibus de medendi ratione exponemus. Porro rosaceum

A ceum, quia in medio eorum ex quibus confectum est consistit, utique & in medio tempore utilitatem ostendit. Nam per initia repellere comprimereque influxus oportet: in uigore autem ita per halitum digerere, ut morsus absit: at in incrementis repellere simul ac digerere. Id quod si quis nudum, citraque iam dictas rationationes audiat, fortassis fidem non habebit. Nunc autem mirer, si quis adeo sit stupidus, ut rationi nondum acquiescat. Nam semel unoque impetu ab adstringentibus contrahentibusque substantiam, ad laxantia fundentiaque transire, planè absurdum est: sicuti sanè æquum est, in intermedio principij statusque spatio, dum uidelicet morbi adhuc incrementum, nec planè repellere sicut in principijs, nec itidem digerere sicut in uigore, sed perinde ut morbi conditio media est inter contraria, ita medicinam quoque mediam esse oportet, quæ uidelicet non ut in principijs adstringat, nec ut in uigore digerat. Atqui medium omne ex contrarijs mistum est, ijsque totis per tota temperatis, aut per exiguas particulas sensum effugientes eorum quibus apponuntur. Porro hoc an illo modo rosaceum mistum esse uelis, mea quidem certe nihil refert: nam utroque modo propositum demonstrari potest. Satis autem certo scio, si rationationes omnes tum quas Theophrastus memoria prodidit, tum quas nos toto hoc tractatu complectimur, multum animo uersaueris, secundum missionis modum reperturum. Quin & in profundum penetrare, & corpora arenitia magis quam oleum humectare rosaceum potest: arbitrorque subinde rosaceo te prædentes coriáceas tunicas teri uidisse: quoniam neque oleum, neque hydrelæum (quod ex aqua & oleo mistis constat) eas probe mollire ac madefacere possit, quia uidelicet crassiorum sunt partium, quam ut penitus imbibantur ac penetrare queant: rosaceo uero præter cætera quæ potest, pauca quædam inest adstrictio, haud parum huic rei conferens. Nam quæ magnopere austera acerbaque sunt, primo statim contactu superficiem condensantia, humorem ingredi imbibique prohibent: at quæ paulum quidem adstringunt, cæterum plurimum in se continent essentia tum tenuis, tum tepida, tantum abest ut præ adstrictione ingredi altius corpora admodum prohibeantur, ut etiam ab ea, magis scilicet impellente, iuuentur. Quæ autem penitus tenuia calidaque sunt, magis digerunt discutuntque humores ex corporibus quibus admouentur, quam alios ipsa apponant. Porro quæ frigida sunt, & crassioris essentia, omnino nullum introducere humorem queunt. In quibus uero humiditas inest tenuis pariter & tepida, hæc per essentia quidem tenuitatem & tepiditatem promptè mobilia, corporum quæ contingunt, meatus subire nihil prohibet. Quod uero non admodum calfaciant, ex eo liquet, quod existentem in illis humiditatem non digerant. Si uero præterquam quod sint eiusmodi, insuper exigua adstrictionem possideant, quæ tenues particulas meatum iam ingressas in profundum propellere ualeat, ipsamque extrinsecus superficiem quadantenus constringere ac condensare, ea inter omnia humectantia efficacissime humectant. Adstrictionis enim natura est, ut meatus occludere præoccupans, uicinamque substantiam ad se contrahens, constipansque, ijs quæ humectare ualent, impedimento existat. At quæ adeo infirma est, ut in rosaceo, quæ ipsa uincatur potius quam uincat, tenues rosacei particulas prauertere quidem nequit, sed ubi illæ altius penetrauerint, in ipsam iam tum superficiem agere incipit, pro uiribus constipando, contrahendo, ac condensando. Ex quo necessario sequitur, ut quæ ingredi meatus anteuertentur exigua corpuscula, intro propellantur, ac meatibus præclusis foras regredi inhiabantur.

Quod quæ frigiditate interimunt deleterijs, ex mutationis celeritate uti corrumpant euenit, ac proinde alienam requirant caliditatem, quæ uelut manu in totum deducat corpus. Cap. XVII.

Anè ad opera eiusmodi non mediocriter confert innata corporibus nostris caliditas: quippe quæ intro ad sese attrahat, & comminuendo extenuet. Hinc est quod & quæ natura frigida sunt medicamenta, nempe quæ deleteria nuncupantur, utputa cicuta, papauer, hyoscyami semen,

C mandragora, & quæ eius sunt generis, citius magisque in calidis naturis uim suam exerant: cuius & tu, tametsi unum ex ambiguum difficultumque problematum numero habitum id fuerit, haud difficulter, modo non segniter istis quæ dicimus aduerteris animum, solutionem inuenieris. Etenim quum sit impossibile ut talia interficiant, nisi prius cor refrigerent, sanè intro còminuta extenuataque ingrediantur necesse est. Id quod ex sua natura præstare nequeunt. Quippe quæ crassarum sunt partium, nec facile moueri possunt, nec ut minutim concidantur, prorsumque ferantur ex sua natura obtinent: uerum adscititiam caliditatem requirunt, quæ in minuta secet, extenuet, atque còminuat, quæque uelut manu ducat, atque in subtiles partium omnium meatus deducat. Itaque si quando ea absit, cunctantur tardantque in maioribus meatibus hærentia, & uenis atque arteriis uelut innatantia, ac temporis spatio interim per longos errores ac multas iactationes ab humoribus quæ in eis sunt uicissim nonnihil perpetiunt. Ostensum est enim iam sæpenumero, in sese mutuo qualitates omnes quæ dantenus agere. Nam & lapis ab assiduo aquæ stillicidio excavatur, gladiusque cerâ secando hebetatur. Monstratum etiam est, actiones à solidis animantium partibus perfici, quæ quum nondum à refrigerantibus medicamentis refrigerint, animans super sit necesse est. Porro refrigerari nequeunt prius quam illa in proprios istorum meatus subierint: atque ex sua id natura crassioribus frigidisque medicamentis datum non est, nisi succurrat quod uelut deducat. Deducit porro, ut causa primaria, arteriarum attractio (ostendimus enim ipsas inter dilatandum uicinum omne attrahere) ut secundaria uero & materialis, essentia tenuitas: quam quum ex natura sua non obtineant frigidiore crassiorumque partium medicamenta, istis utique opus habent quæ præbeant. Corpora itaque quæcunque temperaturæ sunt frigidiore, ea arteriarum tractum imbecilliores possident (id quod etiam monstratum est) atque in minutas particulas medicamentorum substantiam redigere nequeunt. Proinde medicamentum & ipsum cunctando tardandoque temporis spatio aliquid perpetiatur par est. Itaque interim accidit ut concoquatur, uelut lactucæ succus: Nam & is tempore concoquitur. At si integer ad cor pergere properaret, non secus atque cicuta hominem interficeret: euenit autem id ipsum alijs quoque omnibus admodum refrigerantibus succis. Nam nisi celeriter interimere possint, sanè ex hoc omnino nullius effectus redduntur. At quæ aut erosione aut putredine enecant, istis ut tempore inualescant accidit. Siquidem temporis spatio putrescunt omnia, eoque magis quo fuerit humidior calidiorque locus. Merito ergo sit, ut quæ frigore suo noxam inferunt, istis actionis celeritas ad perniciem proficiat: quippe quæ alioqui spatio exalfecta, uim per quam agebant, deperdant. At quibus actio consistit in putredine, istis tempus actionem adauget, quoniam scilicet & putredinē. Nec enim animal ullum interire potest, quin cor ab agendi munere cesset: fieri porro ut cesset nequit citra maximam intemperiem. Siquidem non simpliciter quam par est aut calidius, aut frigidius moueri desinet. Eodem modo si modo dice siccum aut humidum euadat. Minus enim suo fungetur ob hæc quidem intemperies munere, cæterum motu non uacabit prius quam immensam aut caliditatem aut frigiditatem, aut reliquarum qualitarum aliquam acceperit. Porro medicamentis quæ frigore occidunt, ubi ad cor pergere cunctantur, simile quid accidit, quod lignis humidis uiridibus frequenter euenit. Hæc siquidem si multa acruatim in ignem coniungantur, eum celerrime extinguunt: si undiquaque in orbem composita prius siccantur, ac incalescant, & deinde sensum iniungantur, tantum abest ut extinguant, ut etiam alimento illi efficiantur. Sic hominem quidem cicuta necat tum ob meatuum amplitudinem, calorisque multitudinem, tum ob attractionis arteriarum robur ualidum etiamnum ad cor pertingens. Sturnos uero ob causas contrarias haud enecat, ut puta quum & retineatur & cunctetur, ac sese temporis tractu concoqui præpararique à corde tanquam à foco incalescens sinat, non secus ac ligna extrinsecus. Quare nec id quidem mirum dubiumque relinquitur, sed est quale lactucis accidit, quippe

A quippe quæ moderato esu hominem nutrant. At si quispiam expressum earum succum largiter hauserit, non secus profecto morietur, quam qui aut cicutam, aut papauer sumplerint. Sic lactuca si cor refrigerauerit, interimat: si concoquatur, alimentum animali efficitur. Ad eundem arbitror modum cicuta hominem quidem celebritate distributionis interficit, sturnos uero tarditate ipsa nutrit. Si uero exiguum quiddam sumatur, mortem homini nequaquam inferet. Id quod anus Atheniensis experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria est. Etenim ea ab exigua cicutæ portione auspicata, nullo detrimento ad permagnam progressa est copia: principio enim paucum exiguitate ipsa deuictum est: at consuetudo naturale reddidit. Nec enim nunc locus est, ut cur plurimum possit consuetudo, curque uelut altera ac adscititia natura sit, uti à ueteribus proditum est, causam reddam. Nam ita maius euaderet operis accessorium, quam ipsum opus: ut omittam quod separatim de hoc tractauimus. Verum connectendus est perficiendusque præsens sermo.

Quod medicamentorum quæ frigiditate sua interimunt, nullum prorsus genere letale sit, ac deleterium, sed sola quantitate. Cap. XVIII.

Iorum ergo medicaminum quæ frigore interimunt, nullum genere letale est, sed sola quantitate. At in erodentibus, putrefacientibus atque exalfectantibus haud ita se res habet: sed de his paulo post dicet. Quæcunque autem frigiditate occidunt, ea exigua quantitate sumpta mortem non adferunt, non magis quam si copiosa flamma paucillam aquam instillet, aut lignum injicias humidum ac uiride. Quemadmodum itaque nisi calorem habeant abundantem, qui tum còminuat, tum ad cor usque perducatur, interficere non poterunt: sic si quod comminuit ac deducit, multo ualentius fuerit, prorsum deuincet, mutabitque, ac alimeto ut sibi sit medicamentum, efficiet.

Quod medicamenta quæ natura sunt frigida, iure à ueteribus potestate frigida appellentur. Cap. XIX.

Quamobrem eius quoque nunc protinus meminisse oportet, ueteres medicamenta natura frigida, potestate dixisse frigida. Nam ea quoque quæ dantenus refrigerandi potentiam à nobis accipiunt, sicut exalfectandi calida. Quod si alio modo illa, alio uero ista, nihil utique refert: generale enim idem còmunecque utrisque est, nempe alterationis principium ex passu ro corpore in acturum medicamentum procedens. Nam quæ potestate quidam sunt calida, alterantur eo duntaxat, quod incalescant à nobis: at quæ natura frigida, tum quod comminuantur, tum quod adscititium accipiant motum. Quum itaque ipsis tanquam frigidis agere absque corporis patientis auxilio non licet, iure potestate frigida dicuntur. Nam ut actu nos calfaciant, non prorsum ex sese obtinent, uerum à nobis prius perpetuantur ut refrigerent oportet. Etenim in minuta conteri, & aduentitium motum accipere, affectus sunt medicaminum. Attamen si cui libeat ea actu frigida nominare, haud equidem repugnem, modo omnis in uerbo dissensio sit, res autem utrisque confessa. Siquidem (quod paulo supra monuimus) id genus omnia calidum corpus quo agere possint postulant. Ea propter meconium, hoc est succus papaueris, & cicuta, si uino mista bibantur, ocyus necant, licet non quouis temperata modo. Si enim ipsa paucissima plurimo misceantur, prorsum deuinci possint. Si uero pauculo multa, deducuntur quidem ad cor, uinci autem nequeunt. Si quis uero papaueris succum, qui interficere potest, hauserit, ac etiamnum tamen supersit, recta ratione & hunc quoque sanabit epotum uinum uetus, magisque etiam si generosum fuerit: nam id quoque magis calefacit. Quod uero cor nondum admodum refrigerit liquet, quandoquidem adhuc homo uiuit. Tum autem digestionis in corpus tarditate quæ dantenus mutatum iam à corpore esse medicamentum, sicuti lignum uiride ubi proxime ignem aliquandiu iacuerit: nec id quidem obscurum est. Calidum itaque id temporis uinum ebibitum præsentissimum est remedium, nosque etiam quendam

C extremē iam refrigeratum uini lesbij porione seruauimus : potestq; idem salernum, surrentinum, ariusium, tmolites austerū, ac quatuor calida simul exquisitē uinosa fuerint uina, eundē cum lesbio præstare ualent effectū. In summa quod tenui perlucidatq; substantia est, colore uermiculo aut flauo, odore gratū, quodq; multam aquæ misturam exposcit, id tum admodum excalfacere est natum, tum faciliè undiq; per corpus uniuersum deferri. Tale ergo natura uinum, ætate uetus, meracius mistum, eos etiam qui refrigerati iam sunt per sanat, nec solū à papaueris succo, aut alio quopiam refrigerantium medicaminum, uerumetiā qui in morbis aut ex stomachi, aut ex cordis dolore animi patiuntur deliquium. At quod cum refrigerantibus medicamentis, quò celeriorē mortem afferat, bibitur, id nec multum est, nec generosum, sed quod cōinuere ea, ac distributionis sui impetu in cor perducere modò ualeat. Atq; de his quidem hæc sufficiant.

De actione medicamentorū, quæ putrefactione & erosione nos necant. Cap. xx.

 Voniam autem de ijs etiam medicamentis, quæ erosione ac putredine interimere sunt nata, dicturum me, quòd tempore perniciosiora reddantur, & ipso genere naturam nostram corrumpere possunt, non modò multitudine, uelut refrigerantia, sum pollicitus: tempus nunc est promissis satisfacere. Coniuncta est enim quadantenus quæ de his habetur oratio, ijs quæ de medicamentis potestate calidis dicuntur. Verisimile siquidem est pleraque eorum etiam actu esse calida, sed idcirco nos fugere, quoniam aut ipsi plurimum habeamus caloris, aut crassa eorum essentia sit. Redigamus enim eadem rursum in memoriã, nempe quòd in balneo frigida uideatur urina: iidemque memoria repetamus, quòd quum in solium calidum descendere non ualeremus, aliud prius minus calidum ingressi, nullo negotio quod antea intolerandum uidebatur, postea pertulerimus. Quin & aqua fontium tempore hyberno quibus manus algent, tepida apparet, quàm alijs minimè uideatur eiusmodi. In summa enim (id quod antea quoque diximus) pro suo unumquodque affectu corpora ad mota sentire consueuit. Sic ergo si manum habens frigidam, eam in tritici aceru immiseris, luculenter calorem percipies: si calidam, nequaquam. At si stercore columbino accumulato, potissimum syluestrium columbarum, manum inferas, etiam si calidam, manifestam tamen senties caliditatem. Sic misy, fory, chalcitis, ærugo, calx, aliæque id genus innumera, si illis aceruatis manum altius inijcias, protinus uidebuntur esse calida. Ceterum si bolum ex eis unum acceperis, cuius extrinseca superficies ab ambiente extrinsecus aëre sit refrigerata, merito nullum percipies calorem: quippe qui refrigeratas tantum eius partes coniungas, idque antequam in minutas redactæ sint. Ad eundem modum hyeme sapenumero tum putealis, tum fontalis, calida tangentibus est uisa: uerum si quis calfactis prius manibus contigerit, frigida uidebitur: memorarique sanè possint alia id genus infinita, quibus facile adduci quiuisset, ut credat medicamenta potestate ut ad nos calida, alteri animantium generi actu esse calida.

Quòd rectè quæ erodendo putrefaciendòq; interimunt medicamenta, genere, non qualitate deleteria sunt dicta : & quòd quanto in corpore morantur diutius, tanto & magis agere sunt nata.

Cap. XXI.

 Tq; hæc quidem obiter dicta sunt. Cæterum quæ nos contactu aut per putredinem, aut per erosionem interficiunt (nam de his habebatur oratio) ea recta quidem ratione humanæ naturæ deleteria toto genere existimata sunt, non ut frigescentia, duntaxat quantitate: hæc enim interdum uincuntur, & nutrimentum animalis redduntur: putrefactia autem etiam si quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet quæ putredini obnoxia sunt, calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est. Itaq; putrescere nunquam cessare possunt, simulq; uicissim putrefacere.

A cere, quæ *σποροειδής* à putrefactione uocatur medicamina. Proinde longo etiam post tempore à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum quæ crassa terre-
naq; essentia sunt. Hæc enim corporibus nostris inharētia insidentiaq; dein tempo-
ris spatio putrescentia erodunt corrumpuntq; uicinas corporis partes.

Qua causa putrefacientia medicamina, licet genere letalia sint, non tamen perpetuo
occident.

 T quæ tenuiora sunt, etiam externi interim cum excrementis possint: se resq; accidit, ut duas ob causas istas quandoq; medicamenta putredine corrosioneue necantia non interficiant: unam uidelicet, quam modò admodum dicere desij: nempe quum unà cum excrementis excernuntur priusquam iniuria corpus afficiant: alterã, si cui accipienti bona faueat fortuna, uidelicet aut cibis, aut quæ alioqui conferunt, utenti: aut medicũ qui curando præsit, nacto. Nam ubi grãuis ab ijs noxa illata est, malũ neq; uictus ratione, neq; generosorum medicaminũ, medicĩq; auxiliantis ope sisti potest. Quòd si prorsum exilesit deleterĩũ, nihil repugnat quòd minus illud quoq; nihil perficiat, propterea quòd cũ recrementis externi possit, aut idonea uictus ratione superari: utputa si cantharidis sit centesima drachmæ particula: nam id priusquam noxam animali inferat, unà cũ urinis excernat. Sanè cantharides urinã clementibus medicinis miscetur, sicut pleraq; alia letalia alexipharmacis, hoc est amuletis. Atq; id genus medicamenta cõposita si aptè tẽperata fuerint, omnino efficacissima sunt: quoniam admodum quod ex cantharide conficitur, urinæ mouendæ accommodum est. Feruntur enim alioqui spõte sua cantharides per urinã ad uesicam, atq; sic rodendo eam exulcerãt: uerum ubi paucũ ex illis, multis miscetur bonis atq; utilibus, illa quidẽ uelut manu ducunt, rodere tamen nequeũt. Opus est enim ut quicquid agat, etiam si sit ualentissimũ, aliquantũ tamen magnitudinẽ habeat: quando nimirum & ignis ipse si prorsum minimus sit, præter quàm quòd non urer, ne calcfaciet quidẽ: quippe quum & centesima scintillæ portuincula sensu à nobis sit imperceptibilis. Ex quibus patet, quæcunq; frigiditate interimunt, si paucula sumantur, nutrire corpus posse, uelut lactuca succum: at quæ putrefaciendo erodendoq; ea nunquam nutrire, ne si præ paruitate quidẽ innoxia corpus permeent: genere nanq; talia humanæ aduersantur naturæ.

Quod in medicamentis dissimilariſ substantiæ reperiatur mixtura : ac proinde ubi fine ſuo purgantia fruſtrantur, interim quidem extreme læduntur, interim nequaq; quippe ubi deleteriâ in ſe uim permixtam obtinent, ad corrumpendum conuertuntur. Si uero uim non habeant deleteriâ, concoquuntur, talemq; generant ſuccum, qualem trahere nata erant. Cap. XXII.

Quemadmodum in saporibus antè monuimus, nullum propè eorum alienæ esse qualitatis expertè, uerum siue in arboribus, siue in herbis, siue in fructibus mistos semp̃ alterius generis esse saporibus: ita in medicamentis intelligere oportet, multas diuersi generis mistas esse substantias, id quod inuenias, si cõsideres granum cnidium hoc à cnico differre, quòd plurimū habeat caliditatis. Nam similitudinem utriusq̃ substantiæ tactu uisq̃ cognoscere liceat: præterq̃ ea tertiu est, quòd ambo pituitam detrahant. Ostensum est siquidem nobis in commentarijs de naturalibus facultatibus, quòd qualitatum quæ in substantijs sunt proprietatibus attractiones perficiantur. Attamen granum cnidio multum permistum caloris est, quare à cnico distat. Idcirco purgantium medicamentorū, ubi forte purgatione frustratur, quædam extra quàm quòd noxam corpori nullam afferunt, etiā alimentū hominī præbent: alia uero in corruptionē, ac tantam in uenenū uertuntur: prorsum enim medicamentū expurgans uel cū uno saltem humorū, qui in corpore sunt nostro, similitudinē obtinet, nō autē perpetuò permista est uis uenenosa: quamobrè nec perpetuò licet nō purget, iniuria afficiet, uerum concoctionē accipiet, talemq̃ producet humorē, qualem trahere natum erat.

C Quamobrem, quum qualitatum proprietate attractiones perficiantur, purgantia medicamenta quidem perpetuo humores attrahant familiares, nec tamen unquam à familiaribus attrahantur: An quòd efficaciora sunt purgantia medicamina, sic ut attrahere potius quam attrahi sint idonea? Cap. XXIII.

Non autem me fugit, qui in naturalium facultatum cōmentarijs exercitatus antè nō sit, hāc rationationes nō satis consequi posse. Demonstratum enim ibi est, plerūq; perfici attractiones qualitatis familiaritate: proinde quāq; singillatim animantis particulam familiare sibi nutrimentum attrahere. Ad quam sententiam seu dogma sequitur medicamenta purgantia esse quidem detrahendis humoribus familiaria, uerum quā attrahunt, quodammodo esse efficaciora ualentioraq; sicuti magnes lapis ferro: quippe qui ad ferri naturā accedat, inq; ferri metallis reperiatur, eiq; magnopere specie per se similis sit: uerum fortior est quodā modo, ut attrahere sit aptior, quā attrahi. Quin nec cnicū quoq; à pituita naturā alienū esse diffidendū est, uti colore suo prae se fert: sed tamen calor ipso quā pituita ualentior est, ut trahere quā trahi magis par sit. Ad eundē modum granū cnidii si quādo fortè à corpore nostro uincatur (id quod assidue cnico usuuenit, rariū autē grano cnidio, nimirū ob robur) uice purgationis alimentum efficitur: uelut ueratrum semper coturnicibus. Volo autem, quandoquidem in hunc sermonem descendimus, logici cuiuspiā meminisse theorematis, quod & in cōmentarijs de demonstratione monstrauimus, ceterum in rem praesentem haud inutilis. Est autem theorema eiusmodi. Demonstrationū alia, quòd ex necessitate hoc sit, eò concludunt. Alia, quòd esse possibile est. Harum ipsarum quēdam in id quod ex necessitate est recidūt, quando uidelicet ex necessarijs cōsequuntur principijs, uelut in hoc ipso quod modo monstrauimus. Siquidem in grano & cnico pituitosum inesse succum euidenter monstrare non est: tamen posse esse, ac probabile uerisimileq; esse, ratione colligitur. Posteaquā attractiones substantiarum fieri similitudine ostendimus (demonstratū enim subinde est, in purgationibus attractionem esse eorum quā purgantibus medicamentis similia sunt, haud uero omnium simul succorum alterationem) similitudinem inesse quādam utriusq; substantijs, & eius uidelicet quod purgat, & eius quod purgatur, necesse est. Porro quū quod purgatur, pituita est: quod trahit, pituitosum sit oportet. Pituitosum autem esse oportere quod trahit diximus, non autem planè pituitam. Etenim similitudinem inesse substantijs diximus, non identitatem: contrarium enim cernimus. Nam neque ferrum attrahit ferrum, neq; caro carnem, sed lapis sideritis ferrum, caro sanguinem. Differūt enim, mea quidem sententia, idem & simile. Quippe pituita pituita eadem est, & cnicum cnico, similis autem pituita cnicus, non tamen idem. Neque enim quaecunq; aut biliosa aut pituitosa dicimus, perinde tanquam bilem aut pituitam continerent sic nuncupamus. Huius enim opinionis absurditatem deteximus cum in naturalium facultatum cōmentarijs, tum multis alibi locis.

Quod in purgantibus medicinis duplex insit familiaritas, nempe quaedam actu, & quaedam potentia. Cap. XXV.

Quapropter praetereunda sunt omnia huiusmodi. Illud uero rursus repetendum est, quòd purgantium medicaminum quaedam iam etiā possident idoneam ad attractionem similitudinem: quaedam non perfecte quidem eam obtinent, uerum in animantis corpore accipiunt, nō secus atq; urentia medicamenta, quā caustica Graeci uocant. Itaque duplex quoq; in his similitudo est, una actu, altera potentia, uelut & in alijs omnibus: quin & permixtae sunt similibus in unoquoq; succis alijs dissimiles, qui partim quidem medicaminosi sunt, partim non. Quare ubi purgationem haud assequuntur quaedam purgantium, malum corporibus nostris inferunt, quaedam uero alimentū exhibent.

De superpur-

A De superpurgationibus, quas ὡρεγκαστικοὶ Graeci uocant. Cap. XXVI.

Porro quoniam semel sermonem de purgantibus medicamentis attigimus, praestiterit fortassis nonnihil quoque dicere de nimijs purgationibus, quas ὡρεγκαστικοὶ Graeci uocant, quasi superpurgationes dicas. Euenire igitur ea solent, quum purgans medicamen usque adeo inualuit, ut in uasorum ad uentrem pertinentium osculis mordicationē apertionemq; multā relinquat, assidueq; irritans conuellensq; corpora, quā in uasis sunt uires dissoluat atq; deiciat. Nam quod in uentre euenire conspiciamus, ubi uires eius in extremam inciderunt infirmitatem, idem in uenis accidere putandū. Quid porro est quod in uentre euenit: uomitus totius eius quod deglutit, ubi uidelicet superiores eius partes debilitas occupauit: intestinorum uero leuitas, ubi inferiores. Ostensum est autem & de hisce latius in tractatu de uacuandorum causis. Huiusmodi affectum existere in uenis existimandum est in superpurgationibus. Quū autem per initia modica etiamnum sit & apertio, & imbecillitas, tunc quod & tenuissimū est, minimēq; naturae familiare, excernitur: sed ubi utraq; adaucta est, iam tum etiam crassa, & quā naturae familiarissima sunt, euacuantur: quamobrē flaua bilis primo, pituita secundo loco, tertio loco atra bilis, post haec postremus omnium in superpurgationibus effunditur sanguis, utpote qui naturae succus sit familiarissimus. Ante hunc uero primus quidem qui tenuissimus, postremus qui crassissimus. Differuit autē & Hippocrates in opusculo quod de natura humana inscribitur, de ordine qui in istis euacuandis seruari solet, ac nunc quoq; ne quid huic sermōi desit, dicendum est. Etenim si quod pituitam ducat medicamentum exhibeas, prima quidem in superpurgationibus flaua, mox atra, tertio loco sanguis eijcitur. At si quod flauā bilem detrahat, pituita consequetur, tertia atra, quartus demum reddetur sanguis. Quin & si atram bilem purgare sit natum, eam quidem primam euacuabit: post quam, flauā deinde pituitam: omniumq; postremus sequetur sanguis, tanquam ex inanimis iam uascularibus effluens, ut quā summa iam debilitas occupet, quāq; ad extremā osculorū apertionem peruenierint. Ex quibus manifestum est, postremum in superpurgationibus uacuari humorem, qui idem & familiarissimus est: aliorū autem unumquēq; prout aut crassus est, aut tenuis.

Qua causa in superpurgationibus humores minimè purganti medicamento familiares itidem euacuantur, nempe propter uasorum infirmitatē, propter osculorū laxitatem, propter purgantis mordacitatem. Cap. XXVII.

Aterum causae quamobrem omnino & qui alieni sunt à purgante medicamento succi, unā excernantur, in hisce tribus consistunt, uasculorū scilicet imbecillitate, osculorū laxitate, & purgantis mordicatione. Quū enim uascula non amplius in sese cōtinere succos possunt, & oscula eorum reclusa fuerint, nec irritare medicamentū desinat, possitq; non amplius familiarem trahere succū, necesse omnino est reliquos quoq; quo diximus ordine excerni. Satis enim erat unica mordicatio, quā organa ad excretionem excitare posset: quanto ergo magis id fiet, ubi & apertio, & imbecillitas uasulorū coierit: sit autē ut supra diximus, apertio ob medicamentī potentia: ob quam uidelicet mordicatio item prouenit. Vasorum autē imbecillitas, tum ob ingentem defatigationem (quam scilicet dum à purgante medicamento mordicarentur, ac uelut emulgerentur, afficiuntur) tum ob intemperantiam, quā in superpurgationibus occupat. Quemcunq; enim humorū penitus euacuaueris, intemperantia consequatū necesse est. Itaq; quod à purgante & alieni quoq; uacuētur succi, eas habeto causas: porro quòd supradicto ordine, uacuandorū humorum tum tenuitas, tum crassitudo in causa est, & ad haec prout magis & minus animantiū constitutioni succus quilibet familiaris est.

TERTII LIBRI FINIS.

Ff 2

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM

FACVLTATIBVS LIB. IIII.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Quo pacto igitur dicatur frigidum, calidum, humidum, siccumque facultate medicamentum: tum qua ratione id explorare oporteat, supra definitum est. Porro quoniam nonnulla emollientia dicuntur, relaxantia, rarefacientia, condensantia, emplastica, ac digerentia, multaque his similia alia, praestiterit & de his disserere: una vero cum istis, aut etiam ante ea, de saporum omnium & essentia, & facultate, de qua & in fine primi horum commentariorum uerba fecimus, quando scilicet Platonis ex Timaeo dictionem adscripsimus. Verum ibi quidem gratia passionum sensibilium, quas lingua in quocumque eorum perpetui est nata: at hic de essentia & facultate sermo habebitur: quandoquidem & aliae animantis partes similiter ut lingua perpetui sunt, sed passionum sensum non exacte percipiunt. At lingua praeterquam quod perpetui sunt, sensus etiam perfectionem possidens, earum omnium naturas discernere potest. Nec enim hoc dicendum est, calidum, frigidum, humidum, siccumque linguam calfacere, frigefacere, siccare, aut humectare posse, aliarum uero quamuis non possit: imo uti hanc, ita & alias omnes singula afficiunt & alterant, tantum diuersitate in ipsis existente pro minoris maiorisque ratione: haudquaquam in ipso, ut sic dicam, affici, aut non affici. Quippe quod lingua non secus atque alia quauis animantis partium, calidum, frigidum, siccum, humidumque discernere corpus ualeat, cuius clarum est: amaritatem uero, dulcedinem, salinitatem, aciditatem, austeritatem, acerbitatem, acrimoniam haec sola discernere creditur: tamen si passionum similitudinem inuenire est cum in alijs partibus omnibus, tum in ulceratis. Nam cutis duritas densitasque excludit, resistit, prohibetque quod minus foris incidentium facultates intro in carnem ipsam penetrent.

Quoniam modo frigidum corporibus nostris mordax appareat, & qua differat ab ijs quae caliditate mordicant: nempe quod continuum diuellat, cuius rei causa est, quod & tenues humores compressu exprimantur, & uacua spatia relinquatur, & mollis substantia in arctiorem locum contrahatur: at calidum, quia substantiae continuitate erodat. Cap. I.

Id enim & illud ab Hippocrate dictum est: Ulceribus frigidum mordax: tamen si cuti priusquam ulceraretur, mordax nequaquam esset. Est uero & oculis, & naribus, & ori, externis partibus animalis, frigidum mordax, nec minus internis, uentri, & intestinis, ut difficile sit nonnunquam discernere, an a frigore quis, an ab humorum mordicetur acrimonia. Eueniunt autem haec non abs re. Siquidem quum frigidum quaecumque contingit, eorum & contrahat substantiam & condenset constringatque, primum tenues tum excernantur humiditates necesse est, sicut ex oculis lachryma, ex naribus mucus: postea uero etiam mordax appareat, licet alia ratione quam in calido. Nec enim erodendo quod continuum est, sed diuellendo molestum ac mordax est frigidum. Quare nec duris corporibus tale apparet. Nam dum mollia contrahuntur comprimunturque, humidum exprimi contingit, simulque partes diuelluntur: humidum quidem, sicut in spongia a manibus nostris contracta compressaque: diuelli autem, sicut in ijs quae distrahuntur diuellunturque, siue a nostris manibus, siue aliunde. Tale quid rara molliaque corpora a frigido perpetuantur necesse est, raritate frigus prompte intro recipiente, multoque etiam promptius partibus in ea mollibus, quae in profundo sunt, a frigore coalescentibus. Frigidum itaque spiramenta cuncta in raris corporibus subiens, qualia sunt uulnerata omnia, oculique & nares, ac os, uenterque, omnes refrigerandorum corporum partes

DE SIMPLICIVM MEDIC. FACVLTATIBVS LIB. IIII.

35

partes arripit, & quodammodo multis circumquaque ansis eas contrahens atque condensans, a continuo auellit. Quae dum patiuntur, multa fieri spatia inania necesse est: non tantum quia tenues exprimantur humiditates, uerum etiam quia substantia mollis in arctum contrahatur. Atqui spatium inane in sibi continuo corporibus, seruata etiamnum continuitate, fieri non potest. Ergo si fieri id constet, clarum est illam deperdi, ac corpus continuum distrahi, ex quo molesta mordaxque sensus exoritur affectio. Tamen si non eadem utriusque qualitas est, tum ijs quae frigore mordicant, tum ijs quae calore: sed in illis protinus & contractionis condensationisque sensus percipitur, in his dissolutionis & fusionis. Quin nec par est utriusque affectus celeritas, uerum in refrigerantibus quodammodo tardior & cunctantior est mordacitas, at in excalfaciētibz celerrime penetrat. Quando igitur abunde definitum est tum ipsa rerum natura, tum etiam qui in nobis sit sensus, clareque expositum est, quo pacto calidum, quocumque frigidum mordax appareat, colligere quemque apud sese oportet uel antequam a nobis id audiatur, mordicantium medicamentum alia calida facultate, alia frigida, necessario esse: a nobis autem distinctiones eorum exacte addiscere licebit, ubi prius commonefecerimus, poculum & balneum quum temperata sunt, calida a nobis dici nonnunquam appellationis abusu: quandoquidem eucrata siue temperata dici debebant, ac symmetra potius quam calida. Ergo quae sic calida sunt, grata amicaque sunt: funditur enim quod in corporibus nostris constiterat, atque concretum fuerat: quo maxime affectu uoluptas animantibus constat. At si moram etiam trahant, sensum quoque & ipsa molesta euadunt. Ad tantam enim fusionis immoderationem sic recidunt, ut substantiam nostram etiam digerant, dissoluant, atque dispergant. Verum nec sic quidem mordicatione infestant, sed animi afferunt deliquium, uiresque deiciunt, ut mors quoque tandem sequatur. At quae his magis sunt calida, secant, distrahunt, diuiduntque substantiam: quare necessario mordacia uidentur, uelut aqua feruens, ac ipse ignis. Eundem in modum frigida quae [contrahunt] nondum tamen contactu corporis continuitatem diuellunt, frigida duntaxat sunt, haud etiam mordacia. At quae supra quam quod contrahunt, etiam conuellunt (ea utique omnia uolenta condensatione utuntur) mordacia apparent. Igitur subiectam materiam contrahere & condensare, frigidi semper proprium est: fundere autem atque liquare, calidi: utriusque uero immoderatus actus, communis est mordicatio. Etenim quae summe frigida calidaque fuerint, praeter omnes alias, quas modo memorabam, raras mollesque partes, cutem etiam nostram inuadunt. Memini me quandoque per niuem iter fecisse tam altam & copiosam, ut nulla terrae pars nuda conspiceretur. Aer exactissime purus erat, spirabatque a terra uentus adeo frigidus, ut non oculos modo & nares, & totam adeo faciem mordicaret, uerum etiam si quis forte manum protulisset, similiter illam afficeret. At quae a summa frigiditate, aut caliditate absunt, cutem non mordicant. Frigida quidem, quoniam am continuitatem eius ob duritiem distrahere nequeant, nec in profundum subire praeter superficiem densitate ualeant. Calida autem, tum quod non erodant, sed duntaxat fundant, tum quod interdum meatus prompte penetrent. Plurimum autem ad id genus passionum facit essentia medicamentorum uel tenuitas, uel crassitudo. Siquidem frigida quae tenuium partium sunt, quum magis in profundum transeant, uehementius etiam proinde mordicant. Calida uero quae crassarum sunt partium, quoniam plus ulcerant, uiolentius idcirco etiam affligunt. Tenuiorum itaque partium aer est, crassiorum terra, medium eorum tenet aqua. Sed aer accensus fit flamma, terra autem prunat at aqua uehementem sane caliditatem accipit, sed nec flamma, nec pruna propter in tantam humiditatem efficitur. Siquidem flamma & pruna, ignis sunt genera. Ignis autem omnis calidus est & siccus. At aqua siccata ut sit, fieri nequit: proindeque ipsius ignis exacte qualitatem sicut aer & terra non accipit. Nullum est itaque aequale calidum phar macum, ut aut flamma, aut pruna, aut feruens aqua: imo ut sit uel calidissimum, omnino tamen plurimum ab illis uincitur. Procedit autem ad uisionem usque medicamentorum

Ff 3

rum caliditas, ubi uidelicet in crassa consistit essentia. Quæ uero subtilium partium sunt calida, nonnunquam omnino non mordicant, sed calfaciunt duntaxat. Est autem ubi & mordicent, non tamen urant.

Quæ uocemus tenuium partium, & quæ crassarum.

Cap. 11.

Ed quid tenuium partium, quid ue crassarum esse intelligamus, commemorare oportet. Nempe quæ celeriter in tenuia soluuntur, tenuium appellantur partium. At quæ id perpeti nequeunt, crassarum. Quod ergo ea soluuntur, calor qui est in animantis corpore, cui unumquodque applicari contingit, in causa est. Quod autem in tenues crassas ue partes committuntur, id à sua ipsorum natura obtinent. Quocirca refrigerantium medicaminum ea quæ crassarum sunt partium, mordicare nequeunt, utpote quæ extimam cutis superficie penetrare non ualeant. At quæ tenuium sunt partium, & perfacile penetrare possunt, & in profundum subeuntia molles animantis partes mordicant. Mordicant etiam magis quæ quàm tenuium sint partium, insuper inæquabiliter obtinet temperiem. Sed supra demonstratum est, inæquabilia esse propemodum omnia. Quippe aut impossibile est, aut perdifficile, ullam inuenire substantiam quæ ad amissum similitudinem sit partium. Vinum nanque diximus unum quidem habere in se recrementum crassarum partium: unde, dum temporis spatio secernitur, ferturque deorsum, fex consistit: aliud uero quod florem nuncupant, quod dum uinum feruet supernatat, sed postea ad feces subsidit: tertium, aqueum, quod toti uino permixtum est: hoc primario potissimumque feruet: quartum præter hæc est ipsum reuera uinum. Ostensum uero etiam est, quod tum in oleo, tum in lacte, tum in alijs omnibus succis eadem sit recrementorum natura, multoque magis in totis plantis, metallicisque omnibus. Quæ memoria tenentes nunc tempestiuum est de medicamentis omnibus considerare. Ac primum omnium cauendum est, ne nobis quoque quod plerisque omnibus qui talia scrutantur, accadat. Nam quasi omnia similitudinum forent partium, ita differunt, nec concedunt neque uinum, neque oleum, neque reliquorum ullum ex diuersis facultate partibus consistere: imò multo magis mirantur, si de aceto audeamus dicere, ipsum ingenitum uini caliditatem perdidisse, cæterum ex putredine aliam adeptum: cuius sanè sententiæ est tum Aristoteles, tum Theophrastus. Nam uinosæ uini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur: at aqueum recrementum putrescens adscititiâ qualitatem obtinet, uelut cætera omnia quæ putrescunt: fitque acetum quiddam ex contrariæ facultatis partibus compositum, partim refrigerantibus, partim calidis, sicuti ustorum lignorum omnes cineres. Etenim in illis aliquid uelut fomes quidam igneus per partes dispersum est, quod & ualde calidum est: reliquum omne tum terreum est, tum frigidum. Idcirco quum cinis aqua maceratur, ac per rariuscule quædam corpora modice colatur, fit ut calidæ acresque partes unâ ferantur: reliquum quod est, frigidum est, nempe quod igneas suas particulas in aquâ deposuerit. Vocant eam aquâ homines græce *λοια*, latine lixiuuium: idque proportionem quadam aquæ marinæ & muricæ, dispositionis, generationis & facultatis ergo responderet: illa enim ex aqua saleque constant: at aqua quæ cinerem abluit, tum ex ipsa, tum ex partibus quas secum rapuit, composita, hoc pacto effecit nominatam *λοια*, id est lixiuuium: quod nisi antea scias ex aqua ac fuliginosis cineris partibus effectum, forsitan simplex & incompositum esse corpus existimes. Eiusmodi quiddam in aceto nobis euenit. Nam quum nequeamus sensu cernere ipsius generationem, rationi diffidimus. Cæterum si nihil aliud, saltem considerantes omphacis cum eo differentiam, æquum esse credere sciemus, quod non acidus modò, sed & acris quidam alius ei permixtus sit sapor: quamobrem perfecte omphacis succus refrigerat. Hinc est quod summe ardoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuilibet alij quod refrigerare libeat. Secus uero habet acetum: nec enim ad unguem unum est, neque tantum acidum, sed & acre. Itaque quod

A quod tantum est acidum, quicquid id fuerit, planè frigidum est, siue pirum, siue mālum, siue rhus, siue rubi, siue ipsius mori, siue rhœas fructus, hoc est mālā punica, siue quicquid aliis tum fructus, tum succus, tum planta, ut oxylapathum, & oxalis, quam eandem oxyda quoque nominant. Quippe si gustanti uehemens atque manifestissima illi inesse aciditas appareat, nec quicquam præ se ferat acrimoniæ, omnino hunc succum refrigerantem reperies: quin confidenter utitor, siue ad ardores uti consilium est, hypochondrijs imposito, siue ad erysipelas, siue ad alium affectum calidum. Similiter quoque frigidus affectus ab eo omnes palam lædi comperies. Porro ubi manifesta tibi qualitas appareat cum acrimonia, conijciendum est caliditatem quoque inesse. Sin iuncta sit adstrictio, aliud est frigiditatis genus: nam acida frigiditas tenuium est partium, at adstringens crassarum.

Quomodo exerceri oporteat in agnoscenda cuiusque saporis facultate. Cap. 111.

Ed horum paulò post probationes afferemus in medium. At quod prius consiliū dari oportet ijs qui talia absque sophistica arrogantia, imò unus ueritatis gratia scrutantur, id nunc tempestiuum est expromere: nempe quod non sola ratione exerceri per eas methodos logicas, ad quas nunquam hortari desino, quasque in demonstrationum commentarijs tradidi, sed etiam gustandi exercere sensum in saporibus oporteat, principioque in ijs exquirendis sollicitos esse, quæ unam quampiam habeant qualitatem manifestissimam: ut si acrimoniâ cogitatione complecti clare uelis, id in allio, cepis, & quæ ipsis similia sunt, efficiet assidue gustando, plurimumque dentibus mandendo, tum ita longo usu passionis extensis sensum memoriæ diligenter mandando atque insigendo. Sin adstrictionem, in galla, rho, & similibus. Si uero amaritatem, nitri fellisque gustu. Si autem dulcedinem, gustu strai & mellis. Ad hæc siue *αριστοι*, hoc est quod qualitatis sit expers, siue qualitate quod ad sensum attineat, medium uoles comprehendere, aquam gustare iubeo, ac diligenter memoriæ commendare, eamque potissimum quæ nullam dictarum præferat qualitatem, neque dulcedinem, neque amaritatem, neque acrimoniâ, neque aciditatem: præter hæc quæ neque supra modum sit aut calida, aut frigida. Nam hinc exorsus promptius & ad aliorum obscurorum omnium saporum agnitionem peruenies, & ad eorum quos ego quidem dulces, alij uero aqueos appellitant, qualis utique est calamorum uiridium, & graminis (agrosten Græci uocant) ad hæc tritici, hordei, zææ, aliorumque multorum quæ Theophrastus recenset, inquirens an plures sint ponendæ dulcium saporum species, an uero in maioris tantum ac minoris inter se differre ratione existimandi sint. Sed de his alibi definiam.

Quod pharmacorum emplastica uocata, quum media sint in caliditate ac frigiditate, terrestria quoque esse, ac sine mordicatione siccare oporteat. Cap. 1111.

Orro si qualem præbet sensum aqua planè omnis qualitatis uacua, talem in re sicca inuenias, ea nimirum extra omnem est insignem tum caliditatem, tum frigiditatem, mediam quoad fieri queat constitutionem obtinens, aut certe paulum ad frigidius declinans. At si talis quæ sit in caloris frigorisque differentia, insuper consistentiam nacta sit siccam, terrestris sit, ac citra morsum desiccet, necesse est. Appellitant eius generis medicamenta omnia medici emplastica: uelut pleraque quæ exactè lota sunt, Amylum, Pompholyx, Cerussa, Calx, Cadmeia, Terra Cretensis, Cimolia, Chondrus, Samius alter, & fullonum terra, ex emplasticis sunt pharmacis. Sunt uero ex eis nonnulla non terrena solum, sed aquea natura. Quinetiam quædam non parum in se aeris continent, omnia quidem glutinosa, ac proinde emplastica.

Quod duplex est emplasticorum medicaminum natura. Nam partim terrena sunt atq; exacte siccat; partim plane viscosa ac lenta, sed mista aqua terraq; atq; ut plurimum etiam aere: communiter uero omnia mordicatione uacant. Cap. V.

Vplex siquidem est emplasticorum natura, altera exacte terrea & sicca, altera viscosa quidem omnino, sed ex aqua & terra, & plerumq; etiam aere mista, sicut oleum dulce. Positum autem retro est, quid dulce uocitem. Ergo hoc ex aërosa terrea, aqueaq; essentia temperatum est. At uero albumen ex ipsa quodammodo, sed magis tamen terrenum oleo est. Quin & quod lactis est caseosum, emplasticum quoq; est, & suillus adeps. Nam tauri tanquam & hirci pinguedo acrimonia & multam, & igneam possidet: bouis ite ouisq; adeps acris est. Nam talium animantium pingue ob crassitatem adeps appellatur. Sunt enim non calidiores tantum, sed & magis terrenae suibus. Porro anseris & gallinae calidior est pinguedo & siccior quam suum: quin & subtiliorum partium, & minimi terrestris, sicut & auium omnium: quandoquidem & corporis ipsarum substantia non parum habet aeris. Sed de his alibi tractabitur. Quaecumq; ergo pinguedines nondum ullam naturae sunt acrimonia, emplasticam & illinendi poros facultatem obtinent, eamq; tanto efficaciorē, quanto sicciores, magisque terrenae fuerint. Huiusmodi est cera elota: deponit siquidem & ipsa quā habebat a melle acrimonia. Satis uero constat, hanc a me non dicta esse de cera quae natura sua amara est, qualis est pontica. Ex abstinthio namq; ea amaritudinē obtinet: ac si uel sexcenties eā laueris, prorsum tamē omnem amaritatem haud elueris. Fugienda uero etiam illa cera est, quae ex acris & thimoso melle conficit, quā planē ab omni mordacitate alienū preparare uoles medicamentū. Quo circa ad lauandū idonea est, quae ex melle facta est tū aquosiore, tū minimē mordaci.

Quod adstringentia medicamenta acidatq; licet utraq; qualitate sint frigida, inde tamen diuersa sunt, & adstringentia terrena sint crassaq; essentiae, acida uero tenuis. Cap. VI.

Tque emplastica quidem medicamenta eiusmodi sunt: sed ad acida adstringentiaq; reuertor. Adstringentia certe terrena sunt & crassa corporis consistencia, qualitate uero frigida. Acida autē tenuitate pollent corporis, sed perinde ut adstringentia refrigerant. Vtriq; gemina probatio est, nempe ex sensu, quae ab inductione est: & ex ratione, quae ex substantia eorum colligitur. Dictum est autem, probationem priorem uulgo quidem esse apertiorē, ceterum ad scientificam demonstrationem minus habere uirum. Arborum fructus quotquot nobis ubi maturuerint dulces apparent, nuper enati, acerbi siccique sunt consistentia, pro sui nimirum parentis quicq; natura (ceu quodam ait loco Theophrastus) oliuae, uuae, mala, mala punica, mora, palmulae, pira: at progressu temporis humidiore redduntur, acquiruntq; ad acerbitatem aciditatem, quam sensim exuentes postea dum matur escunt ac perficiuntur, dulces euadunt. Sunt qui non in arboribus, sed postea quum decerpti conditiq; aliquandiu fuerint, dulcedinem accipiunt. Alij sunt qui non interueniente aciditate, sed palam ab acerbitate in dulcedinem transeunt, sicut oliuae. Quin quod calido maturescunt coquunturq; omnes, clarum est: tum quod id ipsum duplex sit: alterum proprium, & cuiq; ingenitum: alterum externum, a sole uidelicet, sed tamen naturae ipsorum conueniens ac familiare: si quidem meminimus quae nobis perpetuo proposita sunt elementa, & ipsum utique clare cognorimus. Porro si quum initio acerbi essent, tempore maturescentes dulcescunt, sequitur ex calore ipsis prouenire dulcedinem, acerbiter uero aciditatemq; constituisse ex frigore. Quoniam autem principio lignosi quum sint (ut & Theophrastus dixit) sicci quoque sunt, simulq; acerbi, uerum affluentis postea humoris copia acidus efficiat, palam est saporem acerbum magis esse terrenum, acidum autem magis humidum. Itaque & Plato recte definiit dicens. Quaecumq; partes eiusmodi in succis deferuntur terrestres, ea liquefactae contrahunt atque exiccant linguas sensibiles

biles partes: ac si exasperant, acerbae: sin minus id faciant, austeras apparent. Recte autem & nos praeter haec dicemus frigidum esse temperie saporem eiusmodi. Nam si terrenus fuisset duntaxat, emplasticus, non acerbus foret. Iamq; oratio quodammodo ad essentiam ipsam transgressa saporum, demonstrationē attingit scientificam. Quippe si ab acerbis sapore manifeste linguam contrahi, sicari, asperariq; contingit, ostensumq; superioribus libris est, ab unico frigido contrahi, constringi, densariq; corpora, liquet planē frigidum esse saporem acerbum. Quoniam porro inaequaliter desiccatur (id est enim quod exasperat) fuerit sanē omnino etiam terrenus. Siquidem aqueus omnia aequaliter penetrat atq; peruat, eiq; inseparabile est ac perpetuum, etiam si diuulsa sit, ut rursus uniat: at terreno corpori quod in saporibus defertur, iam antea inest diuulso, simulq; ut nunq; deinceps facile coeat. Quin si eius recorderis quod utriusq; singulati passionis est propriū, ipsam ipsum subscribet ac testificabitur. Velox siquidem acidorum saporum transitus in sentientibus partibus fieri conspicitur, acerbiorum autem tardus. Tum acida quidem in alto magis agere apparent, in superficie autem acerbiora. Haec itaque omnia crassarum esse partium acerbiora indicant, acida uero tenuium. Multum inter se haec conueniunt, tum ea quae rerum dicta sunt essentia, tum ea quae per inductionem eorum quae sensu sunt inuenta. Porro nibilo deterius fuerit, mentionem rursus de nominum usu facientes, haec quoq; adiacere, nempe quod utraque adstringere dicantur, tum quae acerbiora sunt, tum quae austeriora: sed in maioris minorisq; ratione differant. Tum quod multa insunt medicamentis qualitates, non diuersae tantum, sed & pugnae, atq; interim etiam subcontrariae. Id quod retro satis ostensum est: ceterum ab eo nunc rursus ordiri necesse est. Nam si gustanti tibi idem acerbum & mordax appareat, id missum facias medicamentum iubeo: atque illud queras, quod absq; mordacitate adstringat. Ac si neq; acidum appareat, neq; dulce, neq; amarum, sed quam fieri maximē possit unā possideat qualitatē a mixture alienam, nempe adstrictionem, ita deniq; experientia examinabis: quomodo sapenū facienda ante proposui. Sin adstringit simul ac mordicat, aut alia quauis qualitatē seu facultatē adstrictioni iunctā habeat, frustra est ac superuacaneum, ubi adstrictionis actionem explorare consilium est, ad experimentū tale ducere pharmacum. Incertum est enim, num ob adstrictionē, an ob aliam quāpiam admixturam illi qualitatē, an ob utrasque sic in corpore illi applicato egerit. Etenim chalcitis, misy, chalcanthos, fori, aris squama, quum simul adstringant & mordicent, secundum utrasq; qualitates in quouis admotorū corporū actionem exerunt: nec tamen docere nos aperte queunt, an ab adstrictione urendi uim habeant, an ab acrimonia. Mittite itaq; illa praestiterit, & multa deinceps alia gustare, synceram seorsum adstrictionem intuentem, ac quoad fieri possit per sese existentē: ac ubi tandem talem quampiam repereris, ita denique medicamentū iudicare ijs methodis quas supra a me frequenter audiisti: utpote si gustanti tibi balaustrum, aut galla, aut citinus, aut hypocystris, aut solanum, aut glaucium, aut acacia, aut succus rhu, aut id genus aliud exacte quidem esse appareat acerbum, nec ullam manifestam habens aliam qualitatem: in hoc iam expendere ac diligenter explorare adstrictionis actionē oportet. Porro exploratio ipsa fieri (ut saepe diximus) debet tum in optima corporum constitutione ad unguem sanorū, tum in simplicibus affectibus, seu calidis, seu frigidis, seu humidis, seu siccis. Nam si corpus sanum manifestō refrigerare cernatur, & calidis prosit affectibus, & euidentem quoque laboranti ipsi frigidam afferat qualitatem, audendum erit de adstrictione, quod refrigeret, pronunciare. Sin contra appareat, sanāque ab eo corpora incalescant, & calidi affectus exasperentur, frigidum est. Eodem modo de acris sumendum experimentum, in cepis, allio, pipere, pyrethro, zingibere, struthio, helenio, calce. Etenim quemadmodum qui solam succum piperis miscuit, neutrum satis explorare potest: sic nec quae a natura sunt

c mista. Eundem in modum contemplandum de acida qualitate, de amara, de dulci cenfeo, uehementes nimirum, & quæ quantū licet solæ sint in explorationem legendo, & experientia uires eorū scrutando. Quippe quiduis te, quod modò sit aut acerbum, aut austerum, aut amarum, in experimentū ducere, tanquam in eo acerbatis, austeritatis, uel amaritatis facturum periculū, planè absurdū arbitror. Nam si unam duntaxat qualitatem possideat, idē erit medicamenti ipsius & qualitatis experimentū: si multas, ex omnibus nimirum mistam medicaminū actionem edet: ex quo unius adhuc eius quæ in iudiciū ueniebat actio obscura & incerta permanet. Itaq; si, ut propositum est, iudicare oporteat, non rectē senserunt qui nihil prorsum pronunciarī posse de saporum facultatibus existimarūt, quicq; aliter iudiciū ineundū censent. Siquidē & de ipsis aliquid asseri potest, nec iudiciū aliter quā nūc est propositū iniuri conuenit. Sanè si id modò dixissent, planè opus non esse saporum consideratione, quū uires medicamentorū expendimus (nam absq; his medicaminum uires experientia inuenire licet) laude illos potius, quā uituperatione dignos putarem. Verum ubi tanquam de re necessaria quidem illa sed incomprehensibili differunt, his reprehendendos iudico, tum quod rem non necessariā habeant pro necessaria, tum quod consequi eam posse desperant. Nam facultatis medicamenti cuiusuis iudiciū, abunde citra saporum dignotionem sola reperitur experientia, eum in modū habita quem sexcenties iam antea posui. Atq; ego sanè nunc, nō quasi aliter inueniri quod inuestigatur non posset, ad sermonē de saporibus descendī, sed partim propter eam quæ ad principia est sequelam, ut uidelicet ostenderem, omnia ad elementorum rationes consequi, nec quicquam usquam inueniri pugnans: partim uero etiā ut illos coarguerem, qui adstringentia omnia exalfacere contendūt. Quinimo fuerit etiam nonnullus eius ad præsens negocium usus, sed hæc postea monstrare conabor. At nunc ad rem propositā reuertor, moneoq; & hortor qui ueritatis sunt amatores, ut ipsimet adstringentia omnia degustent, uti nos fecimus: ac ubi inuenerint aliquo in corpore perfectam adstrictionem, quoad liceat ab aliarum qualitatum mixture alienam, tum deniq; experientia expendere tentent frigidum sit an calidum, humidum an siccū corpus eiusmodi. Sed hoc quisquis sapiet, seorsum ipse faciet. Ego uero ut aliquid de mea afferam pronunciemq; experientia sortassis necessarium fuerit, atq; in hoc quidē libro in genere, membratim autem in cōmentarijs sequentibus. Fuerit autem generalis de omnibus sermo eiusmodi. Corpus omne adstringēs, ab alijs, quod sensu animaduerti posset, qualitibus syncerum, perpetuò comperi experientia frigidum: quinetiā nonnulla ex ijs quæ qualitibus mista erant, nempe quæ modicè dulcia, aut amara, aut acia, aperte quoq; refrigerantia reperi, scilicet quum in eis adstringendi refrigerandiq; facultas ita uincerent, ut alias obscurarent. Eadem ratione acida uniuersa, tum ea quæ simpliciter acida essent, sicut oxalida, & oxylapathū: tum mistis quoq; alijs qualitibus quædam siue dulcibus, siue acibus, siue amaris, nihilo secius refrigerantia expertus sum, qualia sunt mālā punica, mālā, pruna, uua, mora, ficus, cerasia, ipsumq; adeo acetum: sed huic, ut supra positum est, permista est quædam acrimonia: fructibus autē ijs quos *ωπρώγας* Græci uocāt, dulcedines quædam & acerbitates: quibusdam uero etiam amaritates quædam obscuræ ac leues. Tum item quæ adstringunt pariter, atq; acida sunt, ea omnia quoq; manifestò refrigerare experientia cognoui. Sola uero dulcia omnia pro dulcedinis modo protinus etiam calorem continent. Quocirca eorum quæ admodum dulcia sunt, nullum omnino est frigidum. Fuerint tamen quædam modicè dulcia, itidem frigida, scilicet quando plurima corporis ipsius substantia aquea extiterit, sed non adeo tamen frigida, ut id quod ualde acerbum est, aut acidum, sed sicut alicubi retro diximus de illis quæ tepidum calorem possident. Porro amara omnia calida sunt, ut bilis, nītrum, uīna ualde uetusta, ac numerosa seminum copia. Nam & semen rutæ, potissimum syluestris, & tordyli & spondyli melanthijq; & lupini, magisq; agrestes, orobi, et inter hos potius

A potius agrestes, quicq; à secure pelecinus nuncupatus est, reperitur autem in tritico, amygdalæ quædam, quæ ob id ipsum amara uocantur, & cucumerum quædam semina, & semen mālī medicī, & ad hæc infinita alia amara apparent gustantibus.

Quod per acerbis saporis exolutionē nascatur & austerus sapor, & acidus, & dulcis ac pinguis. Soluitur autem acerbis sapor, quū frigidus sit & terrenus, aut exalfactione, aut humefactione, aut simul utraq;.

Cap.

VII.

Ed infra copiosius de amaris agemus. Nūc rursus resumpto de adstringentibus atq; acidis sermone, conuenientē ei finem imponamus. Ergo austerum quod sit acerbum exolutum, sensum ad memoriā reuocare oportet. At quæ sit eius generatio, nunc dicam. Quandoquidē corpus acerbum terreum est ac frigidum, tripliciter necessariò exoluitur, aut incalescens, aut humescens, aut utrunq; simul perpetuens. Itaq; si caleseat duntaxat, nec sit aut humidius, aut mollius, sed durum, solam acquirat dulcedinē, uelut robusteæ glandes, ac potissimum quæ uocantur castaneæ. Sin tantum humescat, si quidem ea crassarum sit partium, & aquea humiditas, austerum euadet: cuiusq; enim saporis uires aquea retundit ac hebetat humiditas. Si uero aëria, acefcet. Ostensum nanq; est, frigidum subtile acidam efficere qualitatem. At si pariter & humescat & calefiat, humiditate quidē aquea in dulcedinem, aëria uero transibit in pinguedinem. Perspicuum ergo hinc iam euasit, quo pacto fructus principio acerbis quum sint, processu temporis quidam planè dulcescant, quidam acefcant, nonnulli fiant austeri, aliqui etiam acerbis permaneant, tum quidam etiam pingues reddantur. Et sanè secundum propositarum qualitatum misturas uariam fortuntur mutationem. Acerbus ad extremum perseuerat fructus ilicis, arbuti, fagi, corni: siquidē frigidus siccusq;, qualis erat ab initio, permanet, tantummodo mole increfcens, nulla præterea magna accedente alteratione. Nam & arbores ipsæ tum densissimæ sunt, tum siccissimæ, ac frigidissimæ. Acerbus simul & dulcis myrti fructus est, & piri agrestis, ac roboris. Magis tamen dulcis quā acerbis fructus castaneæ quem nominant. Tantum acerbis uitis amineæ tum fructus, tum uinū, ac quotquot his similia sunt. Austerus unaq; dulcis fructus palmæ, & inter uina surrentinū, sabinum, albates, ut uocant, & quæ eius sunt generis. Solummodo dulce theræum, & scybeliticum, & syraum, & alia quæcumq; cum istis cōueniunt. Pinguis exactē tum fructus, tum succus oleæ, tum etiam alijs omnes ex quibus oleum conficitur, sicut rhicini, raphanidis, & ipsa selsama, nucisq;, & amygdala. Nam id genus omnia uetustate prorsum efficiuntur pingua, quippe in quibus aquea quidē excrementitiaq; humiditas digeritur, propria uero à calore natiuo elaboratur atq; exactē concoquitur.

Quod amara ab immodico nascantur calore, & immodice sunt calida: dulcia uero omnia calida sunt miti caliditate, quæq; non supra modum nostram exuperet caliditatem. Cap. VIII.

Vicunque ergo fructus oleosi sunt solummodo, edendo ijs sunt & dulces: quibus uero alterascentibus amaror aduenit, ijs edi non possunt. Quippe amarum omne edi nequit: taleq; efficitur à caloris excessu, sicuti postea docebimus. Verū dulce omne calidum est, nec immodice calorem nostrū exuperat: imò sicut aqua calida, cuius contactus uoluptatē est, maxime ubi fixerimus, hætenus uidelicet nos exalfaciens, dum concretas frigore in nobis particulas fundat, non tamen soluat aut fecet distrahat uel cōtinuum, ea, in quā, ut summa afficit uoluptate, ac utilissima est, sic omne eduliū dulce, calidū sanè omnino est, sed non tantū calore excedit, ut is lædat, ac molestus sit, sed inter limites se continet fundentis, leuigantis, ac mollientis. Rursus mihi hic memoria repute quæ sape antè posui, quædam esse quæ una, quædam quæ duabus in sese qualitibus & agunt & patiunt, quædam uero etiā totis substantijs suis: quorū in numero & medicamenta nō pauca posui, & nutrimenta uniuersa. Horū duplex esse genus appa-

Cret, prout significauit & Theophrastus. Nam quædā sunt pinguiā, uelut pinguedo: quædam dulcia magis minusue, uelut fructus omnes quibus uescimur, & carnes, tum herbae item multæ, ac radices, floresq̃, & germina. Nam tamen sunt inter ea quædam acerba, sicut pira syluestria & corna, omnino tamen dulcedine participāt, nisi summē sint acerba, uelut galla, rhus: uerū ob hæc iam pro medicamentis ijs magis quā pro cibis utimur. Apparent enim quæ citra laborant mulieres, quicq̃ impleti sunt, & quibus exolutus est stomachus, ea appetere degustare: alioqui si eluriant, contra respicere potius tum acerba, tum acida: expetunt autem ac sumunt quæ dulcia sunt & pinguiā, hisq̃ expleri desiderant.

Quod pinguiā, atque adeo quæcunq̃ nutriunt, ex dulciū sunt genere. Cap. IX.

Panē uero fortassis & pingue ipsum dulce est, & quicquid nutrit, ex genere est dulcium. Euenit autem id illis non abs re, sed secundum ipsam quantum fieri potest nutrimenti substantiā: quippe nutritio est euacuatio repletio. Atqui quod euacuatur est, familiare erat: quamobrē & quod nutrit, familiare sit necesse est. Porro si familiare & iucundū amicumq̃ fuerit, protinus etiā ut ad id quod nutritur, modicē calidum. Sed in hoc non parua est maioris minorisq̃ ratio: quando nimirum nec ad cibos accedimus planē secundum naturam affectū. Solum enim corpus eorum qui cibum desiderant, inanitū sit oportet, si exacti futuri sint familiaris ipsorum qualitatis cognitores. Nam si præter id calidiores quā conueniat aut frigidiores euaserint, seu toto corpore, seu pertinentibus ad linguam ac uentrem locis, non solum quæ nutriant, uerum etiā quæ refrigerent aut exalfaciunt postulabunt. Proinde sanē cibi quoq̃ illis aliās aliq̃ uidentur iucundiores. Nam quum duplex sit genere iucundum: alterum quod impleat id quod euacuatum est, cuiusmodi est nutrimentum: alterum quod medeatur ei quod alteratum est, id quod iam medicamentum est: euenit utq̃ cibis, ubi non modo uacuatis exhibentur corporibus, sed etiā qualitate aliqua mutatis, ut duobus nominibus delectent, ut cibi scilicet, & ut medicinae. Sed ut medicamenta quidem, refrigerando quædā, & exalfaciendo, & exiccando, & humectando ex ratione iuuabunt & proderunt: Vt nutrimenta uero, sola ea quæ cognata sunt, & familiaria totis nutriendorum substantiis. Protinus uero istis adest, ut conuenienter scilicet sint, ad ea quæ nutriuntur, calida. Quamobrē nec eduliorum, nec medicamentorū una est animantibus omnibus species. Siquidē pro sua unaquaq̃ familiari substantia simul & affectione tum delectantur, tum iuuantur ab utrisq̃. Sed si hæc sic habent, id quod in cibis minus erit dulce, minus quoq̃ erit calidum: quod dulcius, tanto nimirum erit calidius, quanto uidelicet dulcius. Sin ad immodicum recidat calorem, nec eiusmodi dulce erit, sed iam amarum apparebit, uelut mel uetustum atq̃ decoctum, itidemq̃ aliorum dulcium unumquodq̃.

Quod amara dulciaq̃, partim adscitio calore fiant, partim proprio & ingenito. Cap. X.

Ptenim ut à moderato calore bifariam cuiq̃ corpori dulcedo prouenit: partim enim sunt proprio & insito calore dulcia, partim uero adscitio: ad eundem modum amara. Alia enim sunt quæ suapte natura exalfaciunt per eas quæ temporis spatio eueniunt mutationes: alijs autē id accidit ab acquisitio calore accensis. At de amaris post dicetur. Cæterū dulcia calore proximē accedunt ad ea quibus apparent dulcia: fiunt autem talia (ut antedictum est) bifariam. Quædam proprio calore, ut mel: quædam adscitio, ut sunt omnia quæ ab igne preparantur, ac proinde dum calida sunt, suauiora ijs quibus nutritione est opus apparent. Porro mustū non suo modo, sed & acquisitio calore dulce esse uidetur. Multum etiā ceu ardoris (Græci *μυτρός* uocant) ut Aristoteles & Theophrastus censuere, ex solari calore tum acinis, tū alijs inest fructibus, à quo id quod illis aqueum, ac uelut etiamnum semicoctum reliquū est, ad concoctionem ducitur

Aducitur conficiturq̃, ac transmutanti simile redditur. Nam ex quibuscunq̃ pomis si succum exprimas, eum protinus non secus atque mustum feruere deprehendes: tanto tamen feruoris discrimine, quanta erit unius fructus ab alio in calore diuersitas. Sed ubi iam quod aquosum ac semicoctum erat, transmutatum fuerit, atque confectū, & is qui feruorē concitabat calor euauerit, iam tum deniq̃ quæ propriæ sunt succorum proprietates synceræ cōspiciuntur. Itaq̃ tunc quæ propria uinorum natura sit agnoscimus. Quia in re animum diligenter aduerte, ut austera sensim austeritate deponant. Semper enim quæ inueterantur, acridinem quandam & dulcedinē adsciscunt: quæ uero prius inerat illis adstrictio, eam tempore abijciunt. Est autem in quibusdam, postquam efferbuerint, dulcedo quædam syncera, suauis & propria ipsius succi naturæ: non qualis antē erat, mista scilicet ex proprio, atque eo qui circa semicoctum aquosumq̃ excrementum erat feruore. Igitur si confectum est, uina omnia uetustate fieri calidiora, austera uero primū quidem tempore dulcedinē quandam atq̃ acrimoniā deposita adstrictione acquirere: ac deinde increscente acrimonia sensim dulcedinem deponere, ac subinde rursus maiori tempore acria admodum euadere, assidueque amarescere, ac deniq̃ ubi crassescere incipiunt, penitus fieri amara, sanē constat dulce austero esse calidius, ac dulci amarum. Atqui si uerum est, dulcedinē à moderatione prouenire caloris, patet adstrictiōē à frigido uincēte perfici.

Quod & acidi succi ex frigore proueniant.

Cap. XI.

Porro quod & aciditas frigoris ui eueniat, & antea ostendimus. Verū tamen, quandoquidem in presenti disputatione de naturali uinorum quæ temporis spatio fiat alteratione docuimus, non nihil quoq̃ & de nō naturali dicamus. Itaq̃ ut uinū acerbū, tempore dulcius primū, mox acrius amariusq̃ efficitur, deniq̃ planē etiam amarū redditur: ad eundem modum quod uelut rigorem perpeffum est, acidius protinus redditur: ac si prorsum refrigeretur, penitus acescit. Itemq̃ quod in fructuum collectione, uindemiāq̃ per assiduam pluuiam humido madore impletum fuerit, quodq̃ alio quouis modo humiditatem accepit, leui occasione ea omnia promptē acescunt: contra euenit ijs quæ igni admoventur. Nam & protinus statim, & tēporis progressu postea semper dulciora euadunt. Quod si multo etiam tempore durauerint, & ipsa nihilo minus quā cætera amarescunt, uideturq̃ id sibi quodammodo secundum naturalem consentaneum esse rationē. Nam si omphax acida est, uua uero dulcis, ac fructibus omnibus maturatio à solari prouenit calore, planum est, imperfectius & frigidius esse quod acidum, perfectius uero & calidius quod dulce fuerit. Quum ergo uinum perfrictione rursus acescat, manifestum est, in eum illud humorē conuerti, ex quo prouenerat. Diuersis tamen hætenus uiribus omphacis aceti q̃ succus constant, quod aceto accedat ex putrido calore acrimonia quædā. Proinde Aristoteles rectē dixit acetū proprio quidem uini calore esse frigidum, adscitio calidum. At omphacis succus calorem nō habet, ac proinde neq̃ acrimoniā. Accedit uero & in substantiæ tenuitate diuersitas. Siquidem omphacis succo acetum tenuius est: cui rei & sensus adstipulatur. Excellit enim quæ ab aceto infligitur frigiditas, eam quæ ab omphacis succo, uehementia & mistione: imbecillior enim est quæ ab omphace fit refrigeratio: quum etiam alienæ in se caliditatis ne minimum quidem contineat. At quæ ab aceto proficiscitur, tanto est ualidior, quanto & tenuior: inest uero illi & acrimonia quædam exalfaciens: quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerum quæ transitus modo celeritatē promoueat. Nam quanto calidum frigidum facilius penetrat, tanto acris succus aptior est, qui sensibilibus corporū meatibus transeat, quā acidus. Itaq̃ ille uelut præcedens uiam sternit: hic uero haud ita tardē insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægre exponi queat, ut pote qui nec planē frigidum esse acetum denunciet: quippe quum in eo ignea quæ

C dam percipiatur acrimonia: nec planè calidum. Nam perpetuò quæ ex præcedente sit acrimonia calfactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusque extinguit: quo fit ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Porro si plurimo mellis aceti paulum admisceas, statim & calorem & frigus manifestè percipies. Nam si paulum mellis aceto permisceas, magis frigidum quod fuerit mistum, quàm calidum uidebitur. Sin multo mellis paucillum misceas aceti, plus calfacere quàm refrigerare conspicietur: & si pari mole utraq; miscueris, acetum tamen etiam uiribus superare comperies. Quod si, ut est dictum, plus sit multò mellis quàm aceti, æqualia rursum frigus ac calorem in ea mistura conspicias. Multis enim numeris acetum plus ab ijs quæ moderate sunt calida, ad frigiditatem recessit, quàm mel ad caliditatem. Proinde & supra demonstrauimus, fieri non posse ut uehemens coeat cum dulcedine caliditas: uetusque illud uerbum pulchrè dictum est: Vera inter sese omnia consentanea esse, ac conuenire. Etenim ad hypochondria ardentia præstantior est succus omphacis quàm aceti, quod nec uiolentia, ac ferientè habeat frigiditatem, nec eam mordaci admistam caliditati. Debent enim qui sic laborant, sine uiolentia mitigari, ut est dictum, nec foris ullam adsciscere mordacem aut caliditatem, aut acrimoniam. Atque hæc quidem iam curandi attingunt methodum, quæ multis in locis huic tractationi communis est. Quare ijs denuo relictis ad propositum reuertamur. Itaque omphacis succus non acidus modò est, sed & acerbus. Nam, ut supra propositum est, omnes propè arborum fructus ortus sui principio, testimonio etiam Theophrasti, gustantibus acerbis sunt: dein ubi humore implentur accedit quidem aciditas, decessit uero acerbitas: haud tamen & quod accedit, & quod amittitur, par est in fructibus omnibus, neque si speciem, neque si genus respicias. Etenim inter omphacas aliæ plus acerbis, aliæ aciditatis minus obtinent. Sunt & quæ pari portione ambobus fortitæ sint: omnes tamen ad refrigerandos ardores non abs re conueniunt: quippe quum non solum quod acidum est frigidum sit, sed & quod acerbum, uelut & ante à nobis dictum est. Recedit sanè & hic rursum oratio ad curandi methodum: quare & rursum ad propositum illam reuocemus. Porro propositum, ut reor, ab initio fuerat, de saporibus omnibus differere: ac nunc quidem ferè de omnibus uerba fecimus: interim tamen orationis affinitate & alia attingere coacti. Nec enim de acerbis modò & austero, & acido iam diximus, sed & persæpe de dulci, & amaro, & acris: reliqua tamen, quò tota oratio perfecta euadat, adiicienda sunt. Atque in adstringentibus haud ita multum etiam reliquum est, quod non ex iam dictis clarum euadat.

Vnde arbitrati sunt quidam à calore acidum prouenire saporem? Ex eo quòd uina nequaquam fortia, uere æstateque, mutantur. Cap. XII.

A T in acidis deesse fortassis etiamnum uideatur, quod eximios quosdam medicos fefellit. Nam eo quòd uina inualida uere atque æstate alterentur atque acescant, hyeme uero suas seruent qualitates, hinc adeò quibusdam à calore aciditatem nasci uisum est. Quorum auget opinionem & quod uehementius motum est, & quod longius aduectum. Talia enim omnia quum infirma fuerint, celerrimè acescunt. Quinetiam quidam qui de rustica scripsere, dolia in ædibus ad Aquilonem expositis defodienda censent: tanquam frigus scilicet qualitatem eorum seruet, mutet autem caliditas. Sanè uero & id sæpenumero ipsa experientia comprobatum constat. Acescunt enim uina quædam promptè, ubi in meridianis & soli expositis locis reposita fuerint. Videorque dictorum hinc iam orsus solutionem. Etenim quòd non omnia caliditate acescant, sed quæ initio tantum frigidiora sunt, nec id ueteri alicui accidat, id nobis ad ueritatè uiam inueniet.

Qua de causa

A Qua de causa ab externo calore uinum natura frigidum infirmumque corrumpitur? Quia scilicet res quælibet in propria natura proprio seruetur calore: corrumpitur uero ab extrinseca immoderatione, atque extinguitur. Cap. XIII.

Q Vippe causam sermo scrutabitur, propter quam uinum natura frigidum atque inualidum ab extrinseco arguatur calore. Quinquā per uerbum, arguatur, iam dictum, omnes prius dictæ ambiguitates dissoluantur: persimile enim quid uinis accidit quæ natura frigidiora aquosioraque sunt, quale flammis exiguis & imbecillis: quippe si eas ad solem feruidum exponas, aut prorsus obscurari, aut denique etiam extingui conspicias. Sic quoque si ardentem lucernam aut iuxta flammam uehementem magnamque deponas, aut ad solem feruidum exponas, marcescere utique ac dissipari protinus uidebis. Quinetiam si ualidum uentum facias infirmæ paruæque flammæ, citius eam extinxeris quàm inauxeris. Natura enim infirma, ualidum neque motum, neque calorem sustinet, uerum ab ijs dissipatur potius quàm augetur & crescit. Quinquā ex industria multis in locis uina & commouent & transportant, sicuti sanè & in solem efferunt, atque excalfaciunt, ut etiam quædam insuauia fiant, sumi contrahentia qualitate. Apud nos sanè in Asia in tecta ædium æstate omne propè in lagenas transfusum imponunt, postea in edita cubicula, sub quibus inferne multa flamma luceat, transportant. In summa autem ad meridiem solemque cellas obuertunt, in quibus & citius ea maturescant, & potui idonea euadant. Nam quod multo tempore alijs, hoc ijs quæ sic excalfacta sunt, breuissimò aduenit. Porro nihil mirum est, quid de colendis agris memoriæ prodiderunt, ob eam quam de sua regione habebant experientiam, audacius atque incōsiderantius de uinis omnibus definiuisse. At Theophrastus atque Aristoteles experientiam etiam ultra: rorem nacti, & in perscrutandis naturæ rationibus exercitiores, ac diligentius omnia distinguentes, cum multa huiusmodi, tum uero de uino nos docuerunt, quòd simile quid illis atque corporibus nostris accidat. An non enim & ipsa quoque prout aut robusta sunt, aut infirma, ab iisdem tum iuari, tum lædi conspiciuntur? Etenim ut exercitia ualida, & sol, calida atque robusta corpora etiam ualidiora efficiunt: mutant autem & digerunt refrigerantque quæ non sunt eiuscemodi, sic uina natura calida motus uelut uentilans, sol excalfaciens, flammæque iuxta ardentem, celerius concoquunt. Quæ uero frigidiora sunt & humidiora, eorum arguunt omnia id genus imbecillitatem, celeriusque perpeti cogunt, quæ alioqui possent passura essent: quippe quum ita comparatum sit, ut res quælibet in propria seruetur natura calore proprio, corrumpatur autem ab immoderatione extrinseca, nempe caloris humidi aut frigoris abundantia. Atque quod ab utroque efficitur, unum est, non tamen unus generationis modus: quare non æquè ab idiotis omnibus facilis cognitum est hæc corruptionis ratio. Etenim ubi quid rerum calidarum à frigore deuietum est, ne uulgo quidem ignotum est. At ubi à circumstante foris calore ualidiorè digestum ac dissipatum est, eos sanè qui circa naturam exercitati non sunt latet, ignorantes caliditatem mediocrem omnibus esse utilem, immoderatam uero non minus frigiditate noxiam.

Quòd in saporibus aciditas prouenit, calore ipsos quidem incipiente concoquere, non autem perfectam mutationem atque alterationem asferre potente. Cap. XIIII.

A Eterum in genere hoc nosse pulchrum est, quòd aciditas in saporibus nasci potissimum uidetur, dum à calido quidem mutatur, ut tamen non superet: id quod ex acidis rusticis uel maxime coniicias. Nam hi haud quaquam, ubi nulla prorsum facta in uentre est ciborum alteratio, prouenire solent: quemadmodum nec ubi optimè concocti, sed tantum ubi semicocti, ut ita dixerim, fuerint. Voco autem semicoctos qui à uentriculi calore alterationem perpeffi, non etiam perfectè ab eo superati fuerint. Sic lac, prisanæ succus, & quæcunque eius sunt generis, tempore æstiuo citius acescunt quàm hyeme, postquam

C lantēq; aēdes frigidas, ut in ijs reposita plusculo tempore perdurent. Ex quibus omnibus patet, quod à calore mutante quidem, nō tamen prorsum uincente, aciditatis generetur qualitas: atq; ob id plerisq; inest fructibus priusquā maturuerint: idq; etiam ijs quæ ab initio de saporibus acidis diximus consentaneum uidetur. Etenim si simile quid illis usuuenit quod Borealis constitutionibus accidit, ut tenuis scilicet essentia sint, simulq; frigidi, nasci eos haud sine calore satis constat, sicut nec illū ipsum aērem. Proinde quoque quæ summē nos refrigerant ac interimunt, uelut cicuta, pauperis succus, hyoscyamus, mandragora, minimē omnium acida sunt: quippe licet frigidi sint saporibus acidis omnes, haud tamen eousq; refrigerant, ut interficiant: nō enim subtilis forent essentia, si extremē essent frigidi. Itaq; non modō iam quod frigidus sit sapor acidus, sed & quatenus iam apparuit. Exploranda porro eius natura est in oxylapatho & oxalide, quam etiam oxyda nuncupant: est autem hæc holus syluestre: in istis enim maximē mihi syncerus est uisus ac simplex, nullius particeps acerbitatis, ut solent arborū fructus: perspicuū enim hi cum acerbitate quadam admistam habēt aciditatē, sicut cum acrimonia acetum. Itaq; quod propriē in saporibus appellatur acidum, à sola lingua percipi potest, sicut & acre: ceterum quod utriq; commune est, nempe mordacitas, etiam à tactu sentitur: utraque uero lingua agnoscere nata est: nam quæ communia sunt, sicut & reliqua corpora sensilia: quæ uero propria, tanquam gustus organum percipit: idq; mihi uidetur illi eximium ac peculiare esse iuxta aliarum substantiarum tum proprietatem, tum, ut ita dicam, alienitatem. Dicitur autē demonstratumq; sepe numero est, nec secius aliās quoque repetam, quid sit secundum totam substantiam agere, aut pati: imō uero & hæcenus eius nūc minero, quod in rem præsentem satis sit, hinc sumpto initio. Ex quatuor elementis, particularum corporibus omnibus constant generationes impares mistura, ac diuersa. Siquidem quædam ignis aliorum uel elementorum in se plus continent, quædam aquæ: sicut alia, si fors ita tulit, terræ, nonnulla aēris. Ex eiusmodi itaque imparitate proprietates corporum particularium sunt perfectæ: ex elementis quidem, plantarū: ex his autem, animalium: sicut in libris de Elementis demonstratum est. Porro transeunt quædam quidem protinus in sese mutuo, nonnulla uero mediantibus alijs: uelut terra in triticum, hordeum, & alia id genus: rursus horum unumquodq; in carnem humanam: quum tamen ipsa terra caro ut fiat sit impossibile, eam uidelicet quæ in medio est mutationem transiliendo. Attamen eorū quæ in sese mutuo transeunt, quædam promptam celeremq;, quædam diuturnam alterationem obtinent: ac quæ similitudinibus propinqua sunt, celerē: quæ uero remotiora, tardiora. Oportebat itaq; meo quidē iudicio, innasce animantibus organū, quod naturæ similitudines ac dissimilitudines discernēdi potestate polleret: quod agnoscens rerū naturas, familiaria quidem eligeret, aliena uero refugeret. Eiusmodi ergo lingua est, quæ exuberanti sensu non calida modō frigidaq;, humida atq; sicca, sed etiā quæ familiaria, quæq; nō familiaria sunt agnoscit: in hanc enim duntaxat particulam cōplures inseruntur nerui: quum alia omnes aut unius tantum, aut duorum sint participes: nec ita magnorum tamen. Porro quum quædam naturæ nostræ magis sint familiaria, quædam minus: ac partim in hac cōiugatione, partim in illa, necessariō plures gustus qualitates extiterūt. Ceterum omnium quæ nutriunt, communis dulcedo est. Nam quicquid nutrit, aut plus aut minus est dulce. His uero quæ nō nutriunt, cōmune est id quod per negationem aut priuationem sic dicitur, uelut non dulce, & salsum. Particulares autem differentia complures meritō euaserunt: quia id quod cuique rerum familiare est, unum est: nempe quia & natura eius familiaris, una: aliena uero plurima: partim plus, partim minus à substantia eius dissidētia. Quæ itaq; summē acida sunt, acerba, aut amara, aut simpliciter aliam quāuis qualitatem præter dulcē sortita sunt, ea omnia nutrire nequeūt: sicut quæ solum dulcia sunt, omnia nutriūt: inter ea autē quæ mista sunt, quotquot dulcia simul & acerba sunt, & crassioris sunt essentia, & temperaturæ

A raturæ frigida: uelut paulō antē ostendimus. Quotquot uero acida simul ac dulcia, tenuiora quidem sunt, quā acerba: sed & ipsa tamen refrigerant. Quinetiā amara quidem calida sunt, sed acra his etiā calidiora. Nutriunt ergo hæc omnia, si iunctam habeant dulcedinē. Ceterū per se dictorū nullum, ut nutriet, satis est. Porro duplici ratione mista esse assolent, nempe ut dissimiliora sint, & diuersas habeant qualitates in diuersis partibus: aut simplicia & similia, sed quæ in mutua eorū quæ multū dissident, alteratione cōsistant: neq; enim mel extemplo fit amarū, sed aut multa coctio: ne aut uetustate amaritudinem induit: nec id tamen illi nisi pedetentim accidit: neq; quotquot ex fructibus dulces euadunt, sicut quædā ficus & melopepones, & ipsi repente semelq; ab initio qualitatē abijciunt. Nam ijs quæ à natura mutantur, sensim fiunt mutationes: potissimū ubi in multum dissidentes, aut planē contrarias qualitates alteratio siue transitus perficitur. Sicut ergo quod est summē dulce, aptū esui est: quod uero solum ac syncerē amarū, esui ineptum: sic quæ in medio sunt eorum, nutriunt quidē etiam, uerum minus quā dulce. Eadem ratio est in alijs qualitatibus. Nam nutrire præter dulcē nullæ omnino possunt. At elementa multō sanē etiā minus nutriunt, nullāq; gustus qualitatem offerūt: proinde & terra, & aqua (sunt enim ambo gustui insipida) minimē nutrire idonea sunt, sicut nec aēr, nec ignis. Itaq; pro horum interim admistione, dulciū sæpe qualitas exoluitur, aquea ferē essentia in pumilium (ἐπιγεια Græci uocant) fructibus superante (nam triticū, hordeū, fabæ, cicer, & quæ eius sunt generis, quū propter humiditatem principio qualitatum propē expertia sint, temporis successu maturata ac siccata dulciora euadunt) terrestri uero & sicca in paleis, fœno, gramine, & harundinibus siccis, & lignis: quorū tamen quædam priusq; aruerint, dulcia nobis sunt, nutrimentumq; interdum corpori exhibēt, uelut palmæ cerebrum (sic enim nominant summam eius particulā) & gramen, & molles maluarum radices, maximē quæ in Aegypto proueniunt: ad hæc plerarumq; arborum germina. Siquidem quod nutrit, à similitudine quæ illi est ad id quod nutritur, dulce apparet: à dissimilitudine uero, non dulce. Porro multæ quū sint dissimilitudines, multas proinde necesse est qualitates esse non dulces: quas uerbis quidem efferri est impossibile: attamen memoriā earum mouere suggerereq; quodam modo licet, quum omnes homines certissime norint, aliū fieri in lingua sensum atq; affectum ab acerbis, aliū ab acidis, & aliū à salis, aliūq; ab amaris.

Qua de causa quæ igni admoventur, alia suauiora, alia insuauiora efficiantur. Et qua de causa edulia quædam quum per sese edi non possint, suauitatem tamen ijs præbeant quæ per ipsa præparantur. Cap. xv.

L Taq; quemadmodum edulia quæcunq; nutriendorum naturæ simillima sunt, ea & dulcedinē præ se ferunt, nec ullā præparationē postulant, sic quæ temperaturā nata sunt remotiorē, alia condimentis, alia coctione, alia utroq; indigent. Nec uero mirū est, quum condimentorum nullum edendo sit, suauitatem tamen ijs augere quæ per ipsa præparantur: quippe quum fieri possit, ut immoderatis duobus cōiunctibus, id quod ex ambobus mistum sit, cōmoderatum euadat, ac proinde quoq; dulce appareat: quū immoderata minime sint talia: postea uero quā & per elixationē & per assationē, & omnino per calidum quiddam præparatio fiat ciborū, nihil etiam absurdū est aut ambigū, quæ prius nō erant suauia, tunc fieri suauissima. Apparet enim calidi natura quibus admota fuerit, ea celeriter alterare, atq; in aliam speciem mutare. Quocirca nec id quoq; dubium est, quædam suauiora, quædā uero insuauiora effici igni applicata: tum quædam tempore minimo, quædam plurimo coqui debere. Etenim quæ nutriendorū corporum temperaturis simillima sunt, ea uel citra coctionem aut præparationē iam dulcia apparent. Quæ uero dissimilia sunt, omnia insuauia sunt antequā præparent. Porro quæ nimisquam calida sunt, frigido corrigi debent: quæ uero multū frigida, calidiora

Cum mistura ciborum, & igni: ad eundem modum humiditate, quæ terrea sunt & sicca: siccitate, quæ plus quam conueniat aquea sunt & humida. Siccitates ergo, humiditas admistio: humiditates uero, siccitatem mistura ignisq; emendat. Maximam rei diætæ fidem affert quæ in ore fit mutatio. Nam qui plusculum sustinuerunt ieiunium, ijs salua salsa redditur: qui uero plurimum, non salsa modo, sed & amara. Sic etiam corpus uniuersum, biliosum habitum contrahit, ac si perinde ut lingua sensu polleret, falsedinem quoq; quæ in ipso est, atq; amaritudinem perfacile, reor, perciperet, ad hæc etiam ipsam dulcedinem quæ naturali inest sanguini. At nunc ubi uase quopiam aut rupto, aut aperto affatim calidus sanguis in linguam effunditur, dulcissimus apparet: utiq; si secundum naturam habuerit. Nam morbidus, amarus, aut falsus est, aliam uero eius generis qualitatem præ se fert. At qui in toto est corpore, nos fugit, non aliter quam aut bilis, aut pituita. Quamquam bilis quidam flaua uel minima quapiam parte linguam contingens, perpetuo amara appareat: atra uero acida. Porro ubi pituita linguam attingit, partim quidem dulcis, partim acida, partim salsa sepe est manifestò uisa, quum & ipsa in toto animali incognita sit.

Qua de causa mel à caliditate ualidiorem amaritudinem contrahit, lac uero frequenter etiam dulcius efficitur, quum tamen utraq; gustui sint dulcia? An quia mel quum summè sit dulce, nec quicquam addi possit ad dulcedinem, in consequentem recidit qualitatem: lac uero minus dulce quum sit, quod reliquum est à calore accipit? Cap. XVI.

Nihil mirum igitur neq; cur rerum omnium dulcissimum mel, succum generet amarissimum, neq; cur id maxime ætate florentibus, & calidis natura, & febrientibus accidat. Nam ut foris, quum plusculum igni admouetur, amarum efficitur: ad eundem modum & in animalium corporibus, ubi syncerum ualidumq; nactum calorem fuerit, biliosum succum procreat. At in temperaturis frigidioribus, siue propter ætatem, siue propter naturam corporis, siue etiam ob morbum facile in bonum & moderatum sanguinem conuertitur: quippe quum neque nimium in ijs corporibus aut exalfiat, aut alteretur, uerum ei quod modice coctum fuerit, simile quiddam perpetiatur, planè illis adsimilatur, prorsumq; seruat dulcedinem. Et quid obsecro miri, si à ualentiore animantis calore, aut longiore coctione ueterem mel dulcedinem exuat? tum etiam citra hæc per suum ipsius calorem spatium temporis amarum euadat? Nam in mutationis duntaxat celeritate, haudquaquam quod aliam perpetiatur passionem ab alia causa, differentia consistit: quippe & passio est eadem, & causa quæ mutat. Passio quidam amaritudo: causa uero caliditas immodica. Porro immodicum, quod ad alterationem ducit, duplex est: aut enim in admoti consistit robore, aut in temporis diuturnitate: alterum ex nobis & igni, alterum ex seipso mel accipit. Et merito sanè tempore maiore id fit ex ipso: si quidem quod mutat, imbecillius est. Ergo quod à minore longiori sit tempore, quid mirum est à maiore in breuiori perfici? Cæterum lac etsi gustui sit dulce, tamen ex se se nunquam amarum efficitur. Vincitur enim in eo à frigore magis caliditas, quam ipsa uiuat: proinde etiam repositum acescit. Ex tribus enim substantijs qualitate dissidentibus (uelut supra quoq; dictum est) constat. Prima quidem crassa, ex qua caseus conficitur: altera pingui, ex qua butyrum: & tertia aquea, quod serum nuncupamus. Verum ex hisce pinguis quidem uel maxime temperata est, crassa uero paulum ab ea declinat, at excrementum illud serosum, & frigidum & humidum est. Quare lac uniuersum à modicæ caliditatis corpore longo interuallo relinquatur: quapropter ex se acescit potius quam amarescit. Ac si gustari posset, ubi in uentre & per uenas concoctum est, ipso etiam melle dulcius inueniretur. Nam quod foris & ex se se mel obtinet, id dum coquitur, lac accipit. Et quum admodum ingens in animante calor exiret, tantam acquirit lac dulcedinem, quantam mel deperdit. Rectèq; id ratione euenit: etenim quod summè dulce est, ac proinde etiam nihil apponi ad eius dulcedinem possit, id ut in consequentem uerti pergat qualitatem necesse est. At cui quid deest, id per cona

A per coctionem acquirit. Proinde sanè lac ubi cruditate in uentre perpetitur, duplicem suscipit alterationem. In frigidioris namq; uentre acescit: in calidioris nidorosum amarumq; efficitur. Non tamen mel coquendo unquam aciditatem admittit: quippe quum calidius sit, quam ut ubi non superetur acescat. Porro utraq; linguam mordicat, tum quod acidum est, tum quod amarum, non tamen id tanquam proprium lingue sensus possidet. Quippe si in aliam quamuis carnem cute spoliata ipsa iniiceris, & illam sanè etiam mordebit. Ex quo constat, mordacitatem à tactu proprie, non à gustu sentiri. Quin & quæ acris appellantur, uelut pyrethrum, allium, cepa, non linguam modo mordicant, sed & omnem reliquam nostram carnem: communisq; est mordicatio tribus istis saporibus, acido, amaro, acris. Verum acido quidem, ut frigido simul & subtili (nam & id sepe monstratum est) amaro uero & acris, ut calidis.

Quod sapor acris omnium sunt calidissimi.

Cap. XVII.

Quod itaq; sapor amarus calidus sit, modo ostendimus. At de acris uocato, principio ne demonstratione quidem est opus: præuertit enim sensus euidencia, rationis fidem: quare nec quisquam de ipso addubitauit: imò & Plato de eo tanquam omnium calidissimo pronunciat, tum Aristoteles quoq; & Theophrastus. Atque adeo nec ueterum, nec recentiorum quisquam est qui secus sentiat, quippe quum exalfactio ex essentia eius sit ratione. Itaq; si uel ex plebe quempiam roges, quid uocet edulium acre, dixerit sanè, puto, quod fortiter dum gustatur exalfacit, uelut piper, pyrethrum, nasturtium, allium, cepa, & id genus omnia: uideturq; id adeo saporum genus, quum appellatione careret propria, communi per excellentiam usum. Nam quum & sapor amarus, & sapor acidus, ambo etiam acres sint, in quocunq; tamen corpore uehementem comperimus acrimoniam: tamen si neq; amarum sit, neq; acidum, acre appellare consueuimus: quanquam multa in specie sint corpora eiusmodi: alia enim edi possunt, alia esui sunt inepta. Ea igitur quæ idonea sunt esui, dulcem quandam saltem obscuram admistam habeant qualitatem necesse est: proinde multis ipsorum pro opsonio utimur, multis uero ut condimentis tantum: at ut cibo, ipsorum omnino nullo, idq; ob uirium uehementiam. Porro eorum quæ non eduntur alia mortifera sunt, alia simpliciter medicamenta: omnia saltem cuti nostræ imposita ulcus celeriter moluntur. Quin & horum quoq; nonnulla qualitatem quandam amaram præferunt, quemadmodum esculentorum quædam dulcem: non tamen uocantur amara: quandoquidem hæc in eis leuis est & infirma, ualida autem uis acrimonie. Sunt & quæ ne gustare quidem audeas, cuiusmodi est thapsia, cantharides, & ea quæ erosionem aut putrefactionem interimunt. Sed & horum gustum esse acrem ex ijs cõscere licet quæ in toto agunt corpore. Multa uero etiam ipso statim odore aliena sunt, planeq; pugnantia cum homine indicant, uelut & hæc ipsa quæ nunc dicta sunt, & cicuta, papaueris, mandragoræ, & hyoscyami succus. Quin & nuper quoq; herbam quandam conspeximus, quam Centurio quidam ex barbarica circa Aegyptum regione cõportauerat, odore adeo graui, adeoq; inamcenno, ut ne gustare quidem auderem, sed letalem esse conijcerem: utebatur autem ad urgentes articulorum dolores: atq; ipsis etiam laborantibus refrigerandi pollere facultate est uisa. Est autem colore subflauo, odore tam graui, quam cicuta: nisi quod leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbarum ex qua succus hic exprimitur, lycopersum esse dicebat. Verum de facultatibus deleterijs alibi tractabitur. Scire autem oportet, acres saporis omnes (nam de istis agebatur) summè esse calidos, ac deinceps post illos esse amaros, deinde uero dulces. Quum uero in omnibus ampla sit latitudo, is qui magis aut acris, aut amarus, aut dulcis est, magis quoque est calidus: qui uero minus, tantum amittit caloris, quantum abest ab exacta gustus qualitate. Terminus autem seu finis saporis amari est abstergere: acris uero, urere: at dulcis, nutrire: ubi uidelicet in sua quisq; natura absolutus fuerit, hoc est, ubi quoad

c fieri possit, minimè alienis permisti sint qualitatibus: uelut amarus prorsum quidem est calidus: uerum qui modò admodum ex dulci mutatione natus est, & minus amarus est, & minus calidus. At qui iam diu mutatus est, summè amarus est, & proximè ad acrem pertingit, ut non abstergat solum, sed etiam exedat & mordicat: uelut aristolochia quidem, iris, & panax, id modò possunt, nempe ulcera abstergere, atq; expurgare. At uitis agrestis, quæ Græcè staphis agria dicitur, nihilo ab istis amaritudi-
dine uincitur, nisi uel ipsa quoq; uincat: est enim iam etià acris, idq; ualde: tum multum quoq; calida, ut non sordem ulceribus auferat modò, sed & ipsam quoque carnem colliquare possit. Porro quod in ulceribus nati sunt præstare amari sapores, id ipsum in corpus assumpti efficere ualent: abstergunt enim, expurgantq;, & quæ in uenis est crassitiem incidunt: quamobrem menses mouent, educendoq; ex pectore pulmoneq; puri auxiliantur. Et in summa, siue crassa in eis pituita, siue pus, siue aliud quippià contineatur eiusmodi, expurgant: eaq; ratione & comitiali morbo com-
petunt, quicunq; certe naturam non habent deleterià ac uenenosam. Illi enim toto genere præter naturam sunt. Sic & ijs qui sanguinè spuunt, noxi sunt: quippe quum isti adstringentia & uiscosa, nò incidentia diuidentiaq; exposcant. Atq; hæc quidem iam quadantenus curandi attingunt methodum.

Qua differunt amarus acrisq; sapor: Quòd amarus præterquam quòd calidus sit, etià est siccus: at acris, utiq; qui non exactus est, uberem quandam humiditatem obtinet. Cap. XVIII.

D Ostea uero quàm de saporibus amaris definiuimus, diximusq; quòd incidendi uim habeat & extenuandi, tum abstergendi, ac nimirum etiam calfaciendi, hætenus tamen, ut non urant, rursus ad acres orationem uertamus. Ac primum exactè ipsos calidos dicimus, deinde exedentes, urentes, crustam molientes, ac deniq; etiam colliquantes, eosq; uel cuti impositos esse huiusmodi. Sin intrò in corpus sumantur, si quidè tota substantia ani-
manti cuiuspiam summè aduersentur, putrefacientes, eiusq; generis animantium dele-
terios. Sin caloris duntaxat immoderatione, si crassæ sint essentia terreaq;, interio-
ra exulcerandi pollere facultate: sin tenuis, urinam mouendi, sudoresq; ciendi uim ha-
bere: in summa autem, incidendi, & digerendi per halitum. Ex quo genere quidam tum expuitionibus ex thorace, tum mensum motibus auxiliantur. Ceterum quan-
do sit, quo modo, & qua methodo utendum, nò est præsentis tractationis exponere: de omnibus siquidem eiusmodi in curandi methodo differetur: quare de acrium sa-
porum natura plura scribere supersedebo: sat enim fuerit distinctiones adijcere exa-
ctiores, quibus ab amaris differunt. Nec enim sola caliditate uehementi ab illis diuer-
si esse consueuerunt, sed quòd amari omnes nò modò calidam habeant facultatem, sed & siccam, cinerem (uti eos quis optimè comparet) adsimiles. Acres autem, quicun-
que utiq; amari non sunt, multam interim humiditatem admistam habent, proindeq;
corporum eiusmodi non pauca à nobis elisantur. Porro quòd non calidus modò, sed & siccus est omnis sapor amarus, in primis nos maximeq; discreta docet expe-
rientia, de qua sæpenumero uerba supra fecimus. Iis uero qui præter experientiam
per rationem etiam scrutantur, similiter accidit. Admodum itaq; excalfactis dulci-
bus, siue id ab igne, siue à calore ingenito, amarorum corporum constare generatio-
nem indicauimus: quæ protinus consistentia quoq; siccior apparet: tum uero quoniam
niam absumatur semper ac defluat ab eis humor in uaporem à calore solutus, necesse
est reliquum terrenius sicciusq; effici: quippe quum dulce præterquam quòd calidum
sit, siue plus, siue minus, necessariò sanè & humidum plus minus uel existat. Si autem
corporis nostri naturæ maxime est simile, ipsa uero sit temperate tum calida, tum hu-
mida, id quod ex dulci superaffato prouenit, perinde ut calx cinisq; calidum siccumq;
necessariò efficitur: proinde abstergere quoq; cominuere, secare crassos uiscososq;
humores, sicut cinis & nitrum, est natum. Nec enim aëria est, neq; tenuis, neq; aqua
eorum

A eorum consistentia: sed, ut paulò antè dictum est, terrena, exactè à calore elaborata, ac
uelut superaffata ipsorum essentia. In comparatione ergo adstringentiū quidem, nò
parum ijs tenuiora sunt medicamenta amara, ut ad acra uero, crassiora: quamobrem
neq; facile crassos uiscososq; humores pertranseunt, uelut ea quæ sunt tenuiore essen-
tia, nec incidere perinde ut crassiora nequeunt. In medio autem utriusq; excessus sint
oportet quæ incisura sunt, nempe ut neq; promptè penetrent perinde ut flamma, neq;
dum cunctantur tardantq;, dissecare nò possint. Verum de istis in sequenti libro, qui
ex ordine est quintus, tractabitur. Nunc autem tantum nouisse suffecerit, quòd qua-
litas omnis amara calidis simul siccisq; substantijs accidit, & præter hæc tenuibus &
terrenis. Inaudiendum est autem totum quod dicitur, coniunctim, haudquaquam
utrunq; separatim legendum. Nam sic pugnare cum terreno uideatur tenue. Verum
non simpliciter tenue, sed ut in terrena consistentia tale esse amarum assero, uelut calx &
cinis, & quicquid exactè peraffatum fuerit, cinisq; redditum: forte autè uerius adsimi-
les fuligini, ac ipsius flammæ fauillæ: quippe quæ gustantibus apparet amara. Ergo
crassum & terrenum est corpus, ferrum, ac lapis: fauilla autem & cinis tenue. Ignita
itaque ferrum lapisq;, calce cinereq; sunt crassiora, multoq; magis quàm fauilla: ad
hæc quoque & calidiora. Sed ferro lapidq; ignito, ea quæ per erosionem interimunt
medicamenta, similia sunt: quæ à corporis nimirum calore huc perducuntur: uelut
chalcitis, mysi, fori: ad hæc arsenicum, hydrargyros, lithargyros, & alia innumera:
crassarum enim sunt partium id genus omnia, ac potestate calida, ac proinde tempo-
ris spatio accensa per eam quæ est in animante mutationem, non aliter quàm lapis
ferrumq; ignitum uentrem tum exulcerant, tum exurunt, quum scilicet in corpus di-
stribui præ grauitate haud possint. Istis autem subtiliora sunt, tamen & ipsa terrenæ
sunt consistentia, calx, cantharis, lepus marinus: quorum quædam usque ad iecoris
pertingunt regionem, quædam uero usq; ad uescicam & pectus, in tanto interim ite-
neris spatio igneam acquirunt naturam. Porro aristolochia & iris his etiam subtilio-
res sunt: quippe quæ tum humidæ essentia, tum aëria plus quàm illa obtinet: quod
hinc constat, quòd neq; adeò sint sicca duraq;, neq; adeò grauiora, quapropter & dele-
teriū effugere genus. Sanè uero & cantharis parce interim sumpta, quibusq; opor-
tet admista, præterquam quòd uescicam nihil offendat, etiam renes expurgat: imò &
quæ efficaciora consiciuntur ad urinas mouendas medicamenta, nonnihil habent
cantharidis. Sed de hisce aliàs habebitur sermo.

Quòd sapor amarus insit corporibus temperamento siccis, & si planè amarus sit, esculen-
tus non sit. Cap. XIX.

A T amarus sapor quòd siccis temperie corporibus insit, hinc colligere li-
cet, quòd & minimè omnium amara putrescant, minimèq; uermes aliq;
nonnulla animalcula, qualia in radicibus herbisq; ac fructibus putre-
scantibus prouenire solent, procreent. Maxime namq; uidemus in humi-
dis nasci corporibus uermes, ac putrilaginē. At quæ exactè amara sunt,
in loco autem ita quæ nulla sensu notabili alia participant qualitate) omnibus propè
animantibus, nedum hominibus, esui inepta sunt: quippe quum animal omne plus
minusq; sit humidum: amara autem sicca, haud aliter quàm cinis & puluis. Itaq; neq;
cinerem, neq; puluerem, neq; fauillam, neq; calcem animal ullum esitat, neq; eorū quæ
planè amara sunt quicquā. Absinthium enim nò solum amarum est, sed & adstringit:
marina uero aqua salsa potius est quàm amara, plurimum in se habens aque potabilis:
id quod & ab Aristotele olim satis est demonstratum. At aqua quæ est in lacu Syriæ Pa-
lastinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustan-
tibus non salsa modò, sed & amara est. Salem uero etiam habet ex sese natum, perinde
amarum: primoq; statim aspectu unā cum uniuerso mari tum candidior, tum crassio-
r apparet, salugini merè similis: in quam si salem iniicias, ne liquari quidem etiam

c possit: plurimū enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, cōtinuò sale tenuissimū uelut conspersus undiq; emergere conspicitur. Quapropter etiā aqua illa quā cetera marina grauior est, idq; tanto pondere, quāto fluuiāli marina. Itaq; ne si coneris quidem, insiliens in profundum deferri possis: ita attollit eleuatq; aqua: non sanē quia natura leuis sit, quod quidam ueterū sophistarū prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter grauitatē instar luti quā leuiora sunt gestans. Proinde si hominē ligatis manibus pedibusq; in stagni illius aquā conieceris, deorsum haud feretur: quin uero sicut naues in mari onera plura quā in fluuijs citra submersionem portare ualēt, eundem in modū in stagno mortuo multo plura quā in mari. Tanto enim est quā in illo est aqua, marina grauior, quanto marina lacustri aut fluuiāli. Inest enim ei salis substantia, quā terrea grauior est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiāli colliquato, cognoscereq; quanto grauior reddatur aqua eiusmodi q; sit dulcis. Quin & modū iam inuenerūt, moderatā ad salindū conficiēdi falsuginē, si ouum in ea uideatur natare. Nam ubi etiamnū sedit, ac nondum super falsuginis superficie innatat, aquosa magis est & dulcis: grauius uero falsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari qui postea adijcitur nequeat. Quam aquam si pendere non grauaberis, omnīū aquarum comperies grauiissimam. Itaq; ego quandoq; inane esse diuitis cuiusdam ambitionē ostendi, qui tantā in Italiā maris mortuā aquam deuexit, quā cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expedite praestiti, sale plurimo in aquam potabilem cōiecto. Longē etiam grauiorē eiusmodi effeceris aquam, si quamplurimum salis liquatum sub Canis exortū, ubi potissimum aestus iam fuerit ualētissimus, torreris siueris, haud aliter quā in stagno bituminoso: sic enī hāc aqua perinde ut illa grauis efficietur, ac si ligatum hominē, aut aliud animal, in ipsam conieceris, instar nauis super aquam feretur. Quin uero & amarior protinus quoq; eiusmodi erit aqua, si decoquere ipsam in igne lubeat. Nam quicquid falsum plusculum exalfeceris, amarū tibi euadet. Sic & ipsius bituminosi lacus aqua in caua calidaq; regione contenta, dum sole torretur, amara efficitur, proindeq; aestate quā hyeme amarior est. Ac si quid eius haustum in uase cauo regioneq; aprica (quemadmodū nos effecimus) aestiuo tempore deponas, cōtinuò amarior sese reddita uidebitur. Verum hāc omnia ijs quā paulo superius de amari generatione diximus, abunde subscribunt. Ceterum cuius gratia oratio ad bituminosum digressa est stagnum, id nondum omne expositum est: nullum enim in eo neq; animal, neq; planta inesse conspicitur: imò quum duo in eum fluuij confluant longē maximi, pisciumq; copia scatentes, maxime qui prope Ierichontem fluit, quem Iordanem nominant, nullus omnino piscium fluuiorum ostia excedit: ac si captos quis in lacum iniiciat, celeriter mori conspiciat: adeo est omnibus tum hominibus, tum plantis inimicū quod exactē amara est, & quod squalidum pariter & siccum est, atq; natura uelut fuliginem ab exaffatione referens. Quanquam ne illius quidē stagni aqua exactē amara sit: quippe quum nec ipse sal. Vocant autem eum Sodomenum, à circumiacentibus stagnum montibus, quos Sodoma appellat, multiq; ipsum accole ad omnia, ad quē nos alio utimur sale, accommodant. Vis eius non modo plus quā cuiusuis alterius salis excicatoria est, sed & extenuare nata: quia scilicet plus quā alius exaffatus est. Omni enim salī obscura quādā adstringendi uis inest, quā eas quā condiuntur carnes constringit, densatq; potissimum ubi durus & minime fragilis extiterit. Talis est exactissimus quidem fossilis ferē omnis: minus autem illo marinus: tum qui multis in locis aquis leuiter falsis arescentibus prouenit, tertium locum obtinet, abstergere magis quā adstringere cōtrahereq; potens: proximas his uires habet Sodomiticus, aequē atq; marinus durus: ceterum ob admistam amaritudinem, facultatem ualentius abstergentem ac digerentem quā marinus possidet. Sic & nitrū ipsum, & ipsius spuma, & quod composita appellatione uocatur aphrolitrum, ceteris magis extergere possunt, nempe quia minime adstringunt, & exactē sunt amara,

Quod

Quod sapor falsus calidus sit & terrestris, eaq; ratione quadantenus saporis amari similis.

Cap.

XX.

Tenim propinquus est sapor falsus amaro: quippe terreni ambo sunt, & calidi: non obscura tamen diuersitate dissident, quod uidelicet amarus à calore arido plus sit extenuatus & elaboratus. Sic in genere salis, qui durior est & densior, terrestriorq;, qualis ferē est uniuersus fossilis, minus calidus est, subtiliumq; minus partium: qui uero rumpi facilis, laxusq;, tenuior simul & calidior est: in quo genere est & qui subamarus est, mediam quodammodo naturam inter salem durum & aphronitrum obtinens. Sanē & inter aphronitra quādā sunt duræ crassæq; essentia, quæq; nec facile liquari in aqua queant. Verum de prauis non est in hoc loco nobis sermo, sed de ijs quæ iuxta nominis rationem essentiam habent spumosam, qualis utiq; est ipsa nitrī spuma. Est enim ea omnium modō dictorum tenuissima: uelut & Asiae petrae flos: multum enim & hic quoq; tenuis est, sed Aphrolitro minus calidus. Quare utiq; carniū excrementiam minore cruciatu colliquat: mordicat autem eas nitrī spuma: mordicat uero & aphronitrum, nec secius quoq; & ipsum nitrum, tametsi illis sit minus calidum. Verum supra monuimus, essentiam crassam plus erodere, ubi nimirum calorem quendam nata fuerit. Nulla enim eius pars sine cruciatu celeriterq; transit, sicut eius quæ subtilis est, uerum retenta & immorans ac tardans, plusculoque tempore uni corporis nostri particula inhaerens, haud immerito molesta redditur, instar pali carni infixi.

Quod odorata omnia calida.

Cap.

XXI.

Aeterum ubi de saporibus omnibus, quæ conuenire uisum est, exposuimus, reliquum fuerit de odoribus differere: quippe quum huius sensibilibus generis gratia, odoris sensum natura creauit. Sanē pleriq; similiter saporibus nos afficiunt. Siquidem acida omnia, & ante ista ipsum adeo acetum similiter odoratū gustumq; mouet: tum acris quoq;, uelut allia, cepæ, & ipsa non minus quā gustū, odoratum quoq; offendunt, mordicantq;. Sic in alijs singulatim similis propemodum est odoris sensus sensui gustus. Itaq; quorundam corporum, etiam non gustantes, qualitatem cognoscimus, ueluti fimi: proinde omnino ne gustare quidem aggredimur: quia scilicet admodum fides habeatur odorati. Quinetiā si qua boni odoris edulia putrilagine corrupta, odore nos suo offendunt, protinus ea abijcimus, haud gustare dignati: ferēq; in omnibus mutuò consentiunt odoratus & gustus: attamen in odore suauissimis, uelut rosa, plurimum dissidentq;: tantum enim abest ut gustantibus suauia sint, ut amaritudinem non paucam pra se ferant, tametsi amarum nunquam odoratum est, neq; ut medicamen nobis suauē, neq; ut cibus. Quānam igitur huius sit dissonantiae causa, licet Theophrastus quaesierit, tamen praestiterit & quæ nos de ea cognoscimus exponere. Amari saporis generationem ex dulcibus à calore extenuatis prouenire iam claredocuimus: apparuit quæ calidiora simul & tenuiora temperie esse amara, quā dulcia, sed & odoris sensus in ipsis cerebri est uentriculis, uelut & id quoque alibi à nobis demonstratum est, & odorabilem uaporosa est substantia. Ea enim quæ à corporibus defluunt, ambientī permista, ac deinde per narium inspirationem in cerebri delata, sensum mouent. Recta ergo ratione, quaecunque odorata, eadem & calida sunt: quippe quum uaporum copia à calore proueniat, non tamen protinus quicquid odoratum est, suauē esse colligitur. Siquidem non omne id spiritui in cerebri uentriculis contento familiare est. Etenim quemadmodum qui linguae obueniunt sapores, ij qui familiarissimi, iidem & dulces erant: qui uero non familiares, complures habebant differentias: ita odores qui familiares sunt cerebri spiritui, iidem & grati sunt & suauē: qui uero non familiares, multis differentijs à se mutuò dissident. Ceterum non omnibus imposita sunt nomina perinde ut saporibus.

C bus. Dicimus enim quippiam acidum acremque habere odorem, sed austerum, acerbum, salsum, aut amarum haud etiam dicimus. Verum in hasce duas appellationes odorabilem pleraque reducimus, beneolentia, & graueolentia appellantes: beneolentia quidem proportionem quadam ad ea quae linguae sunt dulcia: graueolentia uero ad ea quae non dulcia: uno enim nomine totum hoc in saporibus genus appellari nequit: uidetur autem a corporibus non odoratis aut omnino paucum defluere, aut quod pro mole sua non sit moderatum, sicut in ijs quae exacte tum falsa, tum acerbissima sunt. Exacte autem quum tale aut tale quid dicimus, syncerum, & quantum fieri possit, alterius qualitatis expers dicimus. Siquidem crassa utriusque essentia est, & ad hoc acerbiorum etiam frigida: quare uerisimile est, quod ab ijs defluit, paucum esse & crassum, & mole sua terreum, ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidere.

Quod neque ex odore, neque ex colore certo quid definiri de medicaminum temperie possit. Cap. XXII.

I Taque haud solida res est, ex odore de sensibilibus temperatura conijcere perinde ut ex gustu. Nam quae odore carent, crassam quidem essentiam obtinent: ceterum quae sit eorum in calore frigoreque natura, id uero nondum constat. At quae odorata sunt, tenuia utique sunt quadantenus & calida. Verum eius tenuitatis caliditatisque quantitas haud etiam indicatur. Porro maxima potissimaque causa, quamobrem in odoratis nihil euidentem de temperatura iudicari queat, inaequalitas est substantiae, de qua saepenumero uerba mihi iam habita sunt, ubi demonstrabam, corpora pleraque dissimilari esse substantia. Ac nunc quoque etiam claritatis gratia unum proponam exemplum, nempe rosam, quae non ea modo ratione dissimilari est, quae pars quidem eius continet, pars uero continetur. Continens quidem, durum & terreum: quod continetur, succus est humidus: imo & succi ipsius tria sunt excrementa, quemadmodum supra necessarium esse demonstratum est: unum terreum, quale est in uinis sex: alterum aereum, quod ipsum quoque uini flori proportionem responderet: tertium aqueum, quod in omnibus bullitionem efficere corruptionemque diximus, ubi nimirum neque deuictum, neque plane alteratum ebullitionis tempore fuerit. Sane huius excrementi gratia quidam succos non nisi coctos reponunt, alij in sole feruenti praeficcato: nam terrei aerisque gratia non admodum corrumpendos metuunt, quum ea & separari uideant, aegreque corruptibilem sortita substantiam: quandoquidem temperamentum nata sunt siccum. Sed de istis supra abunde differuimus. Ceterum in rosae natura aliud gustantibus acerbum est, quod terreum ut sit & crassum frigidumque, necesse est: aliud uero amarum, quod tenue est & calidum, & tertium in his aqueum, necessario quidem frigidum, sed in tenuitatis crassitudinisque oppositione quadantenus summorum mediorum: cuius mixtura neque ipsum illud adstringens, neque ipsum amarum, summe est tale quale dicitur: qualitates enim omnes exoluit aquei admixtio. Ipsum itaque hoc aqueum elaboratum extenuatumque atque exalfactum quodammodo uidetur, ac proinde facile in uaporem solui, & hac ratione rosam tum odoratam esse, tum celerrime resiccare. Atque haec omnia de eo ex gustu conijcias: at per odorem haud aequum: quippe quum non aequum omnes eius partes euaporent, nec perinde sensum moueant. In gustu autem omnes similiter gustabilem corporum particulae in linguam incidunt, sensumque mouent pro sua natura singulae. Quare certum tutumque non est, de tota medicamentorum facultate ex odore conijcere. Nam ea sola agnosci possunt quae modo posuimus. Multo minus ex coloribus de medicinarum uirtutibus colligere quid ualeas: quippe quum in singulis coloribus calida, frigida, humida, siccaque reperiatur: quemadmodum in primis huius operis commentariis ostendimus. In quoque tam singulatum genere aut sceminis, aut radicis, aut succi ex colore indicationem quandam liceat sumere: utpote cepa, scilla, uinum, quanto fuerint albidiora, tanto & minus sunt calida: quae uero subflaua

A fuluaque, calidiora. Idem usuuenit tritico, milio, ochris, phaselis, ciceri, ireos radici, asphodelisque, aliisque copuluribus. In quoque enim genere in uniuersum fulua, flaua, rubraque omnia albis sunt calidiora. Itaque etsi hinc quoque de medicamentorum uirtutibus coniectura fieri queat, tamen sermoni adijciatur, optimum sane esse (ut & dictum & ostensum saepenumero est) per experientiam discretam facultates inuenire, in hac enim falli non possis: quanquam prius quam experientia uirtutem agnoscas, gustus pleraque indicet, pauculum etiam approbante ipso odore.

LIBRI QVARTI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM

FACULTATIBUS LIB. V.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Q VINTVM librum de simplicium medicamentorum facultatibus orsus, ea primum repetam, quae supra demonstrata in rem praesentem censentur accommodata, sumpto ab elementis principio, aqua uidelicet, igne, aere, ac terra, quae nonnulli a qualitatibus denominantes, humidum, calidum, siccum, & frigidum esse aiunt. Sunt ergo qualitates haec, humiditas, siccitas, caliditas, frigiditas. Quae uero ab illis denominantur corpora, ea sunt tum communia omnium elementa, tum ea quae per harum excellentiam aut humida, aut sicca, aut calida, aut frigida nuncupantur, tum ea quae ad conueniens siue symmetrum generis eiusdem aut speciei conferuntur, quaeque ad quiduis obuium. Sane de horum differentia frequenter tractauimus, nec minus diximus quatenus differat nutrimentum a medicamento, & quod nutrimentum uincitur ac superatur ab eo quod nutritur, medicamentum autem contra: ipsum enim uincit atque superat corpus cuius fuerit medicamentum: quippe quum utriusque referatur ad aliquid notio. Ostensum praeterea est, medicamentum alterare natum esse aut una quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut siccando, aut dictorum coniugatione quapiam: aut tota sui substantia, sicuti complura letalium medicamentorum, nec pauca alexiteriorum seu amuletorum, tum purgantia omnia, ac pleraque eorum quae epispastica, hoc est attrahentia nuncupant. Sed de istis quae reliqua sunt infra adijciam. Quae uero una duabus uel qualitatibus in uniuersum corpus nostrum agunt, ea hoc in libro exponam, rursum hic sumpta hypothese superius demonstrata, quod simplicium medicaminum pleraque dissimilari sunt partium, reque uera composita: ceterum appellari simplicia, quod cuiusmodi sunt, talia natura sunt, nec quicquam ex nostra industria assumpserint: quinetiam quod quaedam crassarum sunt partium, & terrena suis substantijs, quaedam tenuia & aerea, alia uero aquea, & dictorum media. Haec quum sint superioribus libris demonstrata, hypotheses mihi sunt, ad ea quae nunc dicenda ueniunt. His ergo propositis ordiendam iam oratio est.

De usu medicamentorum.

Cap. I.

Sus est frequenter hominibus medicamentorum ob id ipsum tantummodo, ut aut refrigerent, aut humectent, aut calfaciant, aut siccant, aut per coniugationem horum quid agant. Interim uero, ut quod supra modum laxatum est, contendant atque contrahant, aut quod intensum est laxent, aut quod condensatum est rarefaciant, aut rarum condensent, aut durum emolliant, aut immodicam mollitiem ad duritatem reuocent, aut plenum eua

H h

cuent, aut vacuum impleant, aut generis eius quid agant. Nam quisquis perfrixerit, non medicum tantum, sed cuius etiam ex plebe, ab ipsa rei natura ductus, calfaciens medicamen inuenire desiderat: aut ardenti febre aestuans, quod refrigeret. Sic priuatus quispiam si ulcus habeat nimis molle ac humidum, id medicum desiccare iubet: aut si siccum & exuccum, humectare. Quinetiam quum siccitatem pariter atque caliditatem toto corpore percipiunt, ceu qui aestuant, siue usti sunt, aut defatigati, lauare expetunt, frigidamque bibunt, tum quicquid refrigerare, simul & humectare potest, studiosè exquirunt, uotique saepe compotes fiunt, atque ipsa natura duce eorum remedia plerique idiotarum inueniunt. At phlegmones, scirri, oedematis, erysipelatis, putredinis, herpetis, gangraenae, nullus ex illis sibi remedium peruestigandum sumit, tanquam unumquodque eorum maius iam sit quam pro capto hominis plebei, ac scientiam requirat uenerabiliorem. Eam scientiam nuncupant Medicinam, & qui eam exercet, Medicum. Atque hucusque & ipsi procedunt, ut sciant ulcus cauum carne impleri, sordidum purgari debere, aequabile cicatrice induci. Non tamen norunt quid carne impleat, quid purget, quid cicatrice inducat. Sic sanè etiam si musculum habeant durum aut tensum laxum ue, quod duro quidem mollientibus sit opus, tenso autem laxantibus, laxo uero contententibus, id satis perspiciunt: non tamen compertum habent, medicamentum quod aut emolliat, aut laxet, aut contendat, sed ea inuenire opus est medici. Siquidem inuenias ex plebe quosdam, qui non secus atque medici medicamentorum possent inuentione, sed haecenus, dum calida modò ac frigida, humida ac sicca perquiruntur. Verum in ijs quae modò dicebamus, prorsum rudes reperias. Tamen, ceu ante monuimus, haud omnium tum calfacientium, tum refrigerantium, tum humectantium, atque exiccantium, aequè facilis est atque expedita inuentio. Quippe quod napy pyrethrumque excalfaciunt, & portulaca solanumque refrigerant, tum aqua & oleum humectant, & acetum & marina aqua desiccant, penè omnibus non medicis duntaxat, sed & idiotis confessum est. At roseaceum an ne calfacere, an refrigerare dicendum, similiter acetum, oleum, & eius generis non pauca, ingenti controuersia iactata sunt. Verum de talium facultate in quatuor ante hunc libris disputauimus. In primo ac secundo sophistarum redarguentes epicheremata, seu in utranque partem rationationes monstrantes, ueramque methodum, cuius quis ductu medicamentorum facultates inueniat. In tertio, missis sophistis, omnes ab initio logicas exposuimus quaestiones, quibus maxime insistas, quibusque, ut sic dicam, artificiosè efformatus, idoneus sis ac sufficiens, qui medicamentorum omnium facultates inuestiges. In quarto de proprijs linguae sensorijs disserui, quos sapores appellant, id indicans, quo pacto hinc orsus, primas inuenias tum qualitates, tum facultates. Attigi porro etiam in extremo libro qualitates odoratus, docens, quantum itidem & hinc iuuari queas ad primarum inuentionem facultatum. At in hoc quinto libro aliud mihi propositum est facultatum genus expromere, quas uocare potes secundas ac tertias post primas & omnium communes. Siquidem quum particulatim unumquodque non pari modo ex illis temperatum sit, aliud, puto, ex ijs laxatorium euasit, aliud intensorium, aliud emolliens, aut indurans, aut rarefaciens, aut condensans: tum ex operibus quae edere nata sunt, facultates in se habere dicta sunt rarefaciendi, condensandi, emolliendi, indurandi, illinendi, extergendi, attrahendi, repellendi, ad haec laxandi, contendendi, ora referendi, ac contrahendi, incalescendi, extenuandi, dolores sedandi, acciendi (illas *αἰνῶδες*, has *ὀδυνηρές* nominant) concoquendi, puris mouendi, digerendi per halitum, sudoris prouocandi, soporis conciliandi, stuporis accersendi, animum alienandi (*ἐκκελευές* nuncupant) urendi, erodendi, crustam faciendi, fundendi, densandi, succum prauum procreandi, exasperandi, purgandi, sistendi, exasperandi, leniendi, infarciendi, farctu liberandi: ac quum ulterius etiam procedunt, ac propè particulatim opera appellant, urinas cici-

endi, uomitus proritandi, subducendi uentris, ac lubricandi, per nares & os purgandi, quas *ἐξίχνος* & *ἀποφλεγματικός* uocant, menses mouendi aut comprimendi, similiter lactis ac seminis tum generandi & extinguendi, tum prouocandi & reprimendi, magisque etiam quum a iecore hepaticas, a liene splenicis, ab auribus oticas, ab oculis ophthalmicas, a dentibus odonticas, a coxa ischyadicis, a renibus nephriticas, a pedibus podagricas, ab articulis arthriticas, a costis pleuriticas, a tussi bechicas, & a calculis comminuendis *λίθων θρυπτικὰς* facultates uocitant, ad particulares perueniunt. Pari modo quaedam dicta est a procreanda in ulceribus carne facultas sarcotica, ab inducenda cicatrice epulotica, a glutinando colletica, a purgatione cathartica, ab excrementa carnis detrahenda catharetica: fereque numerari nequeant omnes particulatim facultates, si ab unoquoque singulatim eorum quae perficiuntur, deflexa illis imponere nomina aggrediamur. Sed praeclearius sanè ac methodo dignius est, si misam facientes orationem tum prolixam, tum confusam, commodis speciebus consue- tas medicamentorum facultates còpendio definiamus, non puris mouendi aut mitigandi, aut doloris sedandi, aut per halitum digerendi, aut laxandi in triticeae farinae cataplasmate facultatem inesse dictitantes, sed modicè tum humidam, tum calidam: superius namque positum est, in quo significato eiusmodi dictione efferimus. Similiter non urinas, aut menses prouocans, aut bechicum esse medicamen, aut pleuritidis, aut peripneumoniacis, aut purulentis (quos *ἐμπύους* uocant) congruere, aut morbis comitialibus, & spasmodis, & palpitationibus, & tremoribus, & ruptionibus, & spasmatibus prodesse, neque carne implere, aut purgare sinuosa ulcera, aut lateris, iecoris, lienis ue dolores sedare, neque choeradas discutere, aut ex ossibus carnes educere, ad eundem modum neque geniturae profluuium congruere, aut in uteri fomenta utiliter misceri emollientem & referantem: quin nec quod neuos & ephelides detergeat, & inueteratum capitis dolorem sanet, aut foetum corrumpat detrahatque: sed sufficit haecenus dixisse calidam, haecenus siccam, & eatenus tenuium partium illis obuenisse temperiem, sicque tum omnia quae nunc memorata sunt, tum longè item plura indicasse: quin alio quoque modo de ea dixisse sat est amaram esse, sed non extremè, imò ita ut dulcedo quaedam admista appareat. Ac primus doctrinae modus empiricorum proprius est, secundus uirum potissimum rationalem decet: atque hunc mihi nunc exponere statutum est.

De pus mouentibus, atque emollientibus medicamentis.

Cap. II.

Aeterum uniuerſa ea quae quatuor superioribus libris sunt dicta, propria sunt ipsius de medicamentis speculationis, nisi si quando per affinitatem curandi methodum sermo attingit: at in quo nunc uersamur, ad illam magis pertinet: quapropter saepe consilium mihi fuit, omnino in tactum praeterire. Verum quandoquidem uisum est praexercendos esse eos qui assequi deberent curandi rationis intentiones, & plerique ex amicis, potissimumque ij quorum in gratiam hunc tractatum conscribere sum aggressus, ita me facere censuerunt: idcirco sermonem hunc hoc in libro absoluam, sumpto exordio ab emollientibus, & pus mouentibus. Quae quum utraque sint calida humidaque, diuerso tamen utrunque modo. Haec enim ceu simillimum corpori in pus mouendo calore producentia, absque ulla existentis in eo humiditatis, aut consumptione, aut adiectione: illa uero ceu maiorem quam pro natura accendentia, ac nonnihil quoque humiditatis contrahentia. Porro perspicua est notaque pus mouentium notio. Siquidem suppuratio in pus est mutatio.

Hh 2

C Tribus modis dicitur molle & durum, partim ut extreme tale, partim ut per excellentiam, partim ut ad symmetrum generis eiusdem, aut speciei, aut quiduis obuium. Cap. III.

Ed de emollientibus medicamentis, ipsaq; adeo emollitione non perinde simpliciter loqui licet, quia uidelicet nec de duro molliq; corpore. Siquidem partim absolute durum dicitur, ut terra: partim per excessum, ut unguis, calcar, cornu: partim ad symmetrum sui generis aut speciei, ut hoc animal, puta elephas, aut hic homo, puta Hercules: partim ad quiduis obuium collatum, ut Diogenes ad Aristotelem. Pari modo dicitur molle, aut ut summè eiu smodi, aut per excessum, aut ad symmetron sui generis, aut speciei, aut ad quiduis obuium. Quod uero tripliciter quoque id genus omnia dicere liceat, partim ut à mistura aliena, summasq; habentia qualitates à quibus nuncupata sunt, partim ut ad symmetron sui generis aut speciei, partim ad quiduis obuium collata, & quod nihil retulerit, illo an hoc modo dixeris, frequenter mihi ostensum est. Omissis itaq; ceteris significatis, de mollibus durisq; ut ad optimè cōparatum habitumq; hominem contemlemur, quem sanè regulam ac mensuram statuimus omnium quæ eum in modum dicuntur: nec tamen ad illius partem quamcunq; puta os adipem ue, sed quæ temperie media est, nempe cutem, maximeq; eam quæ in manibus est, ubi perfecta est tangendi potentia. In unum autē redit, si quod per excessum ad totam substantiam dicitur, sic molle durumq; appellites, quandoquidem mediū quoddam est tactus noster: uti & Aristoteli uisum est, & Plato quoq; sensisse uidetur, quū ait. Dura quidem quibus caro nostra cedit. Mollia uero, quæ cedunt carni. Nam cutem hominis eo ipso in libro, Timæo scilicet, genere esse carnem ostendit. Quin & Aristoteles quum ait molle esse quod in se cedit, durum non cedit, idem quod Plato sensisse uidetur, & maxime quod ad tactum ea iudicanda censet, tanquam ad medium. Quod uero in comparatione ad quiduis obuium durum est ac molle, id in eo quod magis minusq; cedat, iudicari uidetur. Quin & ipsam cutem nostram aut musculum quum induratum dicimus, cum naturali eius statu aduentitium affectum conferentes ita nominamus. Sanè corporum hoc pacto affectorum ad statum naturalem reditus emollitio est.

Quot modis sunt dura: nempe aut resiccatione, aut concretionē, aut nimia impletione, aut harum coniugatione quapiam. Cap. IIII.

Orò quum uariè quidque durius efficiatur, nempe aut siccescens, aut concrescens, aut nimia repletionē, adeo ut uehementer distendatur, aut coniugatione quapiam, sequitur ut & propria suaq; cuiq; emolliendi sit ratio. Itaq; de omnibus deinceps distinguamus. Interim illud prius cōmonefacientes, nominum uerborumq; copiam plerumq; nō esse in decorem, sed potius eius cōtrarium: illiberalem uero tum esse, quum nō est necesse de illis distinguere. Nam ita & Plato prodidit. Et nobis in præsens necessitas incumbit de duri significatis definire, principio rursus ab ijs desumpto quæ modò dicere desijimus. Nam quod in se cedit, molle est, si quidem corpus simplex fuerit. Siquidem quod ex pluribus constat aut sese contingentibus, sicut tritici aceruus, aut inuicem implicatis, ut lana & pili, simul & cedere potest, nec tamen esse molle. Contrā in ijs quæ summè plena sunt, uelut utres, uesicæq; neutrum latus in se cedit, nec tamen quod continetur durum est, sicut nec quod continet ubi impletum est, durius seipso euasit, aut aduentitium alium affectum est adeptū, nisi quod nunc tensum est, quod hactenus fuerat laxum. Quamobrem ego id renitens, Græcè ἀντίετον, non durum appello, quando nimirum accuratius loqui propono. Permitto tamen qui uelit durum appellare: quin & ipse persæpe sic nuncupo. Sed illud tamen moneo, non uanam esse induratum naturam, neque unam medelam. Nam quod à siccitate induratum est, humectari postulat: quod uero à congelatione, excalfieri: quod autem à

A repletionē, inaniri: quod denique à siccitate simul concretionēq; humectari simul ac concalescere: quod uero à congelatione pariter & impletione, pariter quoque & calferi & euacuari. Siccantur itaq; corpora citra congelationem, tum in ualidis exercitijs, tum in sole feruenti, tum in inedia ingenti, tum in febre ardenti, & medicamentis quæ ita siccant ut non refrigerent quoque. Congelantur à uehementi duntaxat frigore, sicut sanè & implentur à largi tantum humoris affluxu. At siccantur simul & congelantur coeuntibus quæ simul conuenire possunt causis: ut si quis supra modum laboret in frigore. Sic quoque replentur simul & congelantur ab influxu frigido, ac partis refrigeratione. Frigoris rursus causa triplex est: una à foris incidentibus, puta, aère, aqua, medicamento, quod sæpe facit in erysipelatis. Altera est propria patientis particulæ temperies. Tertia ab influente in ipsam humore prouenit. Nam is sæpenumero seipso calidior effectus est, aut putrescens, aut contactu calidarum natura partium alterascens, quum interim quod partibus natura frigidi oribus affricuit frigus, plurimo perdurat tempore. Atque tot quidem modis corpora tum indurantur, tum molliuntur. At medicamen emolliens (Græcè uocant μαλακτικόν) non de omnibus ijs modis efferre uidentur, sed peculiariter de ijs quæ congelatione induruerunt, magisq; etiam si in eis contentus sit humor præter naturam, uelut in scirrosis. Quippe si à siccitate induruerit, humectare, non mollire id præcipiunt, sicut impleta euacuare, non emollire. Sed de nominibus neque contendere honestum est, neq; curiosum esse est necesse: uerum rerū insistere diuersitatibus præstat: in quibus si quid peccatur, ingens agrotis damnum malumq; prouenit. Itaque quod resiccatum est, humectantia postulat remedia, de quibus supra abunde disserui. At quod à frigore cōgelatum est, excalfacientia postulat: quæ nec ipsa obscura sunt.

B At quod impletum est, aut refrigerantia requirit, aut excalfacientia, aut quæ proprie uocantur siccantia. Vniuersa siquidem hæc humorem superfluum euacuant, sed sua ac peculiari quodque ratione. Frigida quidem duobus modis, nempe repellentia, simulq; cum calore multam eduentia humiditatem, sicut Aristoteles docuit. Quæ uero excalfaciunt, dum contentum in incalcescentibus corporibus humorem in uapores dissoluunt. Quæ autem desiccant, uelut quæ uocantur diaphoretica, hoc est per halitum digerentia, & ipsa duplici ratione, aut humores ebibentia quum poris quibusdam insunt, aut totam alterantia partem. Verum quando tempestiuus cuiusque sit usus, non est præsens negocij definire, sed ad curandi attinet methodum. Quæ uero à frigore pariter & siccitate induruerit, ea excalfacere pariter & madefacere expedit, non sicut pus mouentia calore & humiditate, secundum naturam attemperatis, sed tanto esse medicamen expedit calidius, quanto exuperauit frigiditas: tantoq; siccus, quanto & uicit siccitas. In quibus mensuram finire ad curandi itidem methodum pertinet. Sufficiat autem hic medicamentorum speciei formulam quandam exponere, idq; pauculis exemplis. Igitur oleum & aqua calida humectant simul & excalfaciunt. Quod si ambo in unum misceantur, multo magis tum excalfaciet, tum humectabit quod ex ambobus erit mistum, sicut aquæ potabilis balnea cum oleo copioso exhibita. Idem efficit eduliorum qualitas, si similiter habeat. Itaq; ingentis famis, quam βουλιμίαν nominant, illiusmodi sunt remedia. Est enim ea affectio frigiditas iuncta siccitati: & sanatio eius per contraria perficitur. Verū ita men cataplasma quod ex farina triticea cōficitur, in temperatis naturis pus mouens, nec quicquā naturalis partium humiditatis aufert, quod quidem relatu sit dignum: multoque magis nec apponit, sicut nec calorem intendere potest, nec hebetare, sed tantum in substantia ipsa augere. Cæterum non idem est, qualitatem intendere, & augere substantiam. Sed hæc paulò post accuratius ostendam. Attamen id genus medicamenta humida calidq; dicimus, non ceu calidiora humidioraq; quam nostra sit substantia, sed ceu similem habentia nobis temperiem, quæ calida & humida est iuxta ueterem sermonem, uelut in libris de Temperamentis ostendimus. Nec ta

[†] *vetus in-
terpres le-
git, ignis.* men sic aquam humidam aut [†] galbanum calidum dicimus, sed illam tanquā quæ
carnem nostram riget, hoc tanquā quod calfaciat. Nam tamen si aqua calida euacu-
are quæ per humorum influxum contumuerunt ualeat, similes tamen partes sal-
tem omnino humectat, sicut in primo libro à me monstratum est.

De medicamentis pus mouentibus.

Cap. V.

Edicamenta itaque quæ pus mouent, eò quod perinde ut aqua calida
excalfaciant, superfluum in spatijs uacuis contentum humorem per ha-
litum digerunt: sicut in libello de inæquali intemperie monstrauimus.
Ipsis tamen similaribus corporibus secundum naturam affectis, humi-
ditatis nihil neque adiungunt, neque adimunt, quod quidem manifestum
sit, & sentiri queat. Quippe quum temperaturam possideant æqualem ac parem,
earum substantiam tueri potius quàm alterare possunt. Nam in suppurationibus hu-
miditas quidem alteratur, itemque si qua sit caro contusa: cætera uero quæ secundum
naturam habent, substantiam suam seruant. Etenim quum tres in animalium corpo-
re fiant alterationes: una planè secundum naturam est, quum uidelicet in uentre ci-
bus coquitur, aut in uisceribus & uasis qui inibi generat succus, unde rursum pars
unaquæque nutriatur. Altera contra planè præter naturam, nempe in putrescentibus
omnibus. Atque hæc quodammodo inuicem sibi contrariæ sunt. Tertia ex utraque mi-
sta & media est, partim secundum naturam existens, partim præter naturam. Siqui-
dem alterationi secundum naturam duo hæc insunt, ut & ex familiari animantis natura
fiat alteratio, & ab ingenito calore planè superetur. Ei uero quæ præter naturam est,
& ab aliena caliditate mutatio prouenit, & ad nihil utile. At media earum, quæ scili-
cet suppurationes comitatur, ab ingenito quidem fit calore, sed non planè uincente:
neque enim ex materia peragitur quæ prorsum benigna sit, neque tamen ex omni-
no aliena. Itaque quemadmodum naturales alterationes, quæ ab innato proueniunt
calore, à simili extrinsecus iuuantur, pari modo & quæ in mouendo pure conspici-
tur. Nam quid æquè concoctioni uentris conferre nouimus, atque corpus huma-
num illi impositum? Proinde quidam pueros noctu admouentes per quietem, lon-
gè euidentissimum adiumentum sentiunt. Confert siquidem amplius, magisque mul-
tò familiaris est eo calore qui à fomentis paratur. Eiusdem gratia utilitatis quidam par-
uos catellos per quietem uentri imponunt, copiam coquentis cibos caliditatis adau-
gentes, non qualitatem. Tale esse debet quod ad mouendum pus adhibebitur medi-
camentum, qualis est in naturis temperatis calor natiuus. At si iusto calidior natura
fuerit, in eo corpore, quod pus mouebit medicamen, calidius sit oportet: tanto nimi-
um temperato calidius, quanto & natura eius temperatam in caliditate exuperat.
Itaque clarum iam illud est ex curandi methodo, cuiusque singulatim hominis suum
ac proprium esse puris mouendi medicamentum. Nec minus illud constat, quod sæ-
penumero iam demonstratum, horum comprobatur testimonio, omnes medica-
mentorum facultates ut ad optimè temperatum hominem explorandas, Siquidem
nulla constitui ars posset, nisi prius uelut regula ac scopo generi materiæ in qua uer-
satur constituto, ad illum iam particularia omnia dirigantur. Rursum ergo propo-
sito tanquam scopo quodam in hoc sermone optimè temperato homine, eius respe-
ctu aliud esse dicimus medicamentum pus mouens, quàm quod indurata emollit,
esseque eorum temperaturas, quas superius esse posuimus, eius quidem quod natura
in mouendo pure auxilio est commodatam & similem ei corpori cui admoue-
tur: ac proinde quod natura nostra humida sit & calida, humida calidæque medica-
menta eiusmodi frequenter appellari. Eius uero quod indurata emollit, temperata
natura multò calidior, non tamen iam ualde calidam.

De ortu

De ortu scirri.

Cap.

VI.

Ritur autem induratorum affectio ex fluxione uiscosa & crassa, paruis
particulæ poris siue meatibus impacta. Digestio uero per halitum quod
tenue est eius ac subtile, ac deinde quod reliquum est refrigerato ac ue-
lut congelato, uocata sequitur scirrosis, ac proinde frigidum pathos aiunt,
& per calfacientia curari. Porro quoniam cum frigiditate humor re-
dundat superfluous, idcirco etiam compositam eius esse medelam, ob refrigeratio-
nem scilicet excalfacientia poscente affectu, ob alienam uero & superuacaneam hu-
miditatem, euacuatiua. Vnde fit ut eorum quæ scirri in morem indurata sunt, nullum
curari ualeat, neque à ualde exiccantibus, neque à fortiter excalfacientibus, neque ab ijs
quæ utraq; hæc præstare possunt. Nam quæ ualde excalfaciunt, hærens ac conten-
tum in particula humidum uiolenter digerentia atque elicientia, reliquum omne
desiccant, & incurabile constituunt: quæ uero fortiter desiccant, etiam si non exca-
faciant, tamen ipsa non per medium, euacuando scilicet quod subtile est, sed ex pro-
fesso, ac ex natura sua ad summam siccitatem infixam particulæ fluxionem adigunt.
Sola igitur ea quæ calfaciunt, sed non admodum, unaque exiccant non magnopere,
eiusmodi sanare affectus possunt: uocanturque ea medicamenta Græcè μαλακτικά,
Latine emollientia nomino, eodem tempore utrunque agentia, nempe quod conge-
latum est fundentia, & sensum per halitum digerentia.

Emollientia medicamenta in hoc à pus mouentibus differunt, quod emollientia calidiora sunt &
moderate desiccant existentem in partibus humiditatem: pus autem mouentia corporibus
quidem nostris similem calorem obtinent, sed tamen existentem in eis humi-
ditatem seruant.

Cap.

VII.

Vapropter calida sunt id genus medicamenta, nec admodum sicca, à
pus mouentibus eo dissidentia, quod calidiora sint, & sicciora. Illa e-
nim cognatam ac simillimam corporibus nostris caliditatem possident:
emollientia uero licet ualidiorem habeant, non tantam tamen ut attra-
ctionis uiolentia reliquum desiccant. Præterea ea quæ pus mouent, hu-
morem qui præfuit in partibus induratis, seruāt: emollientia uero paulum quiddam
eius absumunt. Proinde quamuis innumera sint calfacientia simul atque exiccantia
medicamenta, sola tamen ea quæ conuenientem ac symmetrum calorem possident,
unaque illi respondentem sortita sunt siccitatem, mollire quæ scirri instar indurata
sunt possunt, quale est bdellium, styrax, galbanum, thymiana ammoniacū, medul-
la tum ceruina, tum uitulina, adeps caprinus, & taurinus, & quæ eius sunt generis.
Nam nunc consilium non est omnem expromere materiam, sed unam de id genus
facultatibus omnibus generalem constituere doctrinam. Præstat nanque in gene-
re de pus mouentibus atque emollientibus cognoscere, quod illa æqualem accen-
dunt calorem ei qui est in homine secundum naturam: quæ uero emolliunt, mul-
tò maiorem. Quocirca illa quidem quantitate potius quàm qualitate caloris agere
sunt nata: at quæ indurata emolliunt, qualitate potius. Itaque si in parte quæ sup-
puratione indiget, assiduò impositas seruare manus, aut aliam quamuis partem pos-
sibile foret, celerrimè sic suppuratio procederet. Pari quoque modo si medicamen-
tum hominis temperaturæ sit quam simillimum, ocyllimè concoquet quod in pus
ueri debet, ut est nonnunquam caro, nimirum ubi contusa fuerit: interdum uero
humor qui phlegmonem produxit.

Quod pus mouentia etiam emplastica esse conueniat.

Cap.

VIII.

Vinetiam quod emplasticum esse debeat eius generis medicamentum,
& ipsum liquidò mihi apparere uidetur. Nam si substantiam innati calo-
ris augere, non intendere qualitatem ipsam conueniat, poros corporis ob-
structos esse necessum est, quod uidelicet halituosos transpiratus includat.

Hh 4

c Siquidem ea cataplasmata quæ aut detergentia, aut ualidius excofacientia, halitus diffilari permittunt, exiccant quidem, sed pus non mouent. Talis est hordeacea, cicerum, fœnigræci, fabaceaq; farina, amplius etiam erina, eruina, panici, lupinorum, milij, omniumq; adeo exiccantium: quippe quum tum per ea quæ detergant, etiam si non admodum excofaciant, sed quia obstructione liberant, referantq; meatus, unâ quoq; calor particulæ euolet, ut naturalis haudquaquam seruetur commoderatio: tum ab admodum excofacientibus huius etiam non parum uacuetur, & qui relinquitur est incalescat: ex quo fit ut natui caloris substantia diminuat, sed qualitas intendatur. Quorum neutrum fieri expedit, uerum halituosum & calidum spiritum contineri quamplurimum, & ad unguem caliditate symmetrum: quippe quum hic in pueris copiosissimus, omnes actiones naturales adaugeat. Sed sunt quos id fugit, & cum hoc quod ignorent, Hippocratem insuper accusare non uerentur, quod dixerit crescentia plurimum habere caloris innati. Sed nos dicta eius haud perperam capere oportet, ac cognoscere innatū dixisse calorem, quem in quoq; animantium spiritum nominamus, de quo & Aristoteles scriptum reliquit. Verum nihil prohibet, sanguineâ substantiam simulq; aëriam unâ cum spiritu calidum inaudire innatum. Ac Stoici quidem hunc ipsum spiritum animæ esse substantiam autumant. Nos sanè de animæ substantia non admodum pronunciare quippiâ audemus, & ad præsens superuacaneum arbitramur. Quamquam nos iam antè spiritum innatū, etiam si non sit animæ essentia, saltem primum eius esse instrumentum in commentarijs de Hippocratis Platonisq; placitis demonstrauimus: & certe dicimus eum spiritum in omnibus animantis contineri partibus, sed non undiquaque esse sui similem, ueluti nec sanguinem, esse necesse. Tum in spatijs inanibus non paruam eius inesse substantiam, imò potius uelut materiam quandam leuiculam etiamnum mutationem exposcentem ad innati spiritus qualitatibus suis absoluti generationem, nihilo fecius tamen iam tum etiam admodum ad naturalia opera conducentem. Porro autem unum ex naturalibus operibus est, ea quæ in pus fit conuersio. Nam & illic quædam perficitur coctio. Quum autem coquere consilium est, quamplurimum, meo iudicio, spiritum seruari intus oportet. Atqui digeritur tum ab euaporantibus ac detergentibus, qualis est hordeacea fabaceaq; farina: tum a resiccantibus, qualis est panici, lupinorū, milij: tum ab excofacientibus, qualis est fœnigræci. Quin multo etiam magis ab ijs quæ simul & excofacere & resiccare possunt, puta lolio, eruo, cicere, ochris. Porro omniū ad puris generationem aptissimum est, ex ijs utiq; quæ perfunduntur, aqua temperata, aut cui additum oleum est, quod hydrelæum Græci uocant: ex ijs uero quæ irrigantur, oleum temperatum. At ex ijs quæ ex hydrelæo illinuntur, farina triticea, & panis ipse. Sed is modicè coctus sit oportet. Nam qui plurimum coctus est, quodammodo siccior est, aptusq; phlegmonis quæ ægrius concoctionem admittunt: qui uero minus, ijs quæ admodum calidæ sunt, atque, ut sic dixerim, feruent, congruit. Tum cui plus additum olei fuerit, pertinacius coctioni aduersantibus conuenit. Cui minus, feruentibus magis competit. Et sanè quod ex pane conficitur cataplasma, difficulter coctioni cedentibus phlegmonis idoneum est, siquidem panis tum sal, tum fermentum admixtum est. Quod uero ex triticea farina præparatum est, calidioribus utilius est. Et ipsius etiam triticeæ farinæ quæ pura est, tum panis quoque qui purus est, puri mouendo competentior est, nimirum quum furfur minus sit calidum, & magis desiccet. Farina autem pura, quæq; alere est nata, humida est & calida: qualia certe ad pus producendum conferre ostendimus. Itaq; medicamenta quæ phlegmone tentatis imponuntur partibus, si calida sint & humida, ad pus mouendum conducunt, uti adeps suillus, & uitulinus. Nam tauri & capræ acriora esse ostendimus: quamobrem phlegmonis tum frigidioribus, tum durioribus magis congruunt. At suillus ijs quæ proprie phlegmonæ appellantur, familiarissimus est. Est & adeps gallinaceorum familiarissimus, magisque etiam anserum,

A anserum, quodammodo tamen ad digerendum potentior: est enim substantia sua tenuior, sicut & bubulus & caprarum crassior & terrenus magis. Quin & agrestium animalium omnium acrior est adeps simulq; siccior multo quam domesticorum, maximeq; pardalis & leonis. Quare horum nullus omnino puri mouendo idoneus est, sed, ut dixi, suillus & uitulinus. Porro pus mouent & pix, & resina, nempe oleo quopiam aut rosaceo subactæ. Sed & hic ad feruentes phlegmonas ex rosaceo eas liquare oportet: ad frigidiores uero excofacientium quopiam, puta cicino, raphanino, ueteri sicyonio. Quod si quando sola utaris cera, alijs ad manum nullis, ad pus mouendum, & ipsam in excofacientium quopiâ dissoluere oportebit: quippe quum ipsa per se minus sit calida quam ut pus mouere possit. Siquidem illinendi certe uim obtinet. Solis itaque feruentibus phlegmonis apta est, ex calidorum oleorum quopiam liquata. Verum quemadmodum hæc symmetria ac mediocritate inferior est, ut ad medias temperie phlegmonas, hominumq; & partium naturas, sic paulum quiddam excedunt resina & pix. Quapropter hæc omnia simul mista moderatè pus mouent. Sed hæc iam ad tractatum de medicamentorum compositione attinent, quem ut aliquatenus attingeremus, speculationis ipsius nos sequela adegit. Rursum ergo ad propositum reuortor. Est autem propositum, definire quæ sit in genere pus mouentium natura. Dictum uero est, quod modicè eam humectantem & excofacientem esse oporteat: quod alijs uerbis est, ut neque excellat, neque inferius sit temperatura corporis ipsum immutantis, sed quoad fieri possit simillimum. Cæterum quod medicamentum puri mouendo idoneum tale sit facultate, & actu, siue energia fiat eiusmodi, dum corpori nostro admotum est, sæpenumero iam antè dictum est: sed nunc nihilo secius id repetimus, quandoquidem utrobique eius meminisse oportet. Atq; eiusmodi est pus mouentis medicamenti temperies. Porro corporis ipsius constitutio emplastica est: quæ maxime pollent quæ lenta & uiscosa sunt, uelut adeps porcineus, butyrum, thus, & quod ex farina triticea conficitur cataplasma: quippe quæ moderatè tum calida, tum humida lentæ sunt, ac proinde puri mouendo idonea. Chondrus tamen farina triticea siccior est, quamquam nihilo minus lentus sit, nisi forte etiam amplius: unde fit ut in medijs phlegmonis puri mouendo ineptior, in humidioribus etiam triticea farina præstantior sit. Verum & hæc iam præsentis commentationis limites excedunt. Itaque denuo ad medicamenta duritates emollientia reuortor, hæcenus & hic curandi methodum attingens, quantum dicendum claritati conducatur. Scirrum uocant tumorem præter naturam, doloris uacuum, sed durum. Sunt autem inter eos quidam, qui ubi plurimum increuerint, simul atq; indurati fuerint, non modò dolore carent, uerum etiam sensum exiguum, aut etiam nullum habent reliquum: porro nascuntur ex humore crasso & frigido, quales sunt in animalium corporibus duntaxat duo, bilis uidelicet atra, & superexiccata pituita. Proinde tumores scirrosi omnino aut pituitosæ sunt substantiæ, aut atrabilarie, aut ex utraq; misti. Sed de agnitione eorum non est nunc tempestiuū differere, uerum de medicamentis emollientibus illud ut nunc dicam opportunū est, nempe quod proprie uocantur emollientia, quæ medentur scirrosis tumoribus ex pituita resiccata crassoq; humore prognatis. Consueuerunt autem ijs potissimum in muscolum caputibus, & qui ex eis prodeunt tendonibus consistere. At quæ ab atrabilario succo duruerunt, cancræsa sunt omnia, & ab emollientibus medicinis exasperantur. Sed horum quo pacto meminisse oporteat, in commentarijs methodi curandi docuimus. Quæ uero à lento crassoq; humore congelato indurata sunt, calida poscunt siccaq; medicamenta, sed non tamen quæ ualida sunt ac uiolenta: sed sufficit interim ut secundi aut tertij sint ordinis excofacientium, primi exiccantium. Porro quæ non exigua sit in corporibus induratis maioris minorisq; latitudo, necesse utique est & medicamentorum illis medentium non paruam esse latitudinem. Siquidem adeps caprinus, & gallinarū, quæ sic indurata fuere iuuauerunt. Verum illi quidem imbecilli

liores sunt, & moderatas duritates emolliunt. Valentior gallinarum gallorumque adipe anserinus est, caprarum uero hircinus, ualidior quoque & taurinus, sed minus tamen quam hircinus. Quinetiam medulla ceruina modice emollit, & cum ea uittu lina: quippe quum id genus omnia medicamenta calida sint, & mediocriter sicca, multoque magis exalfacere quam exiccare nata. Vnde si quis forte ea quandoque calida dicat & humida, non repugnandum: nam paulum absunt ab ijs quae neque humectant neque desiccant. Eodem ex genere sunt, quanquam ualidiora, ammoniacum, thymiana, & styrax, & galbanum, & bdellium scythicum, sed ad emolliendum praestantiora ex ijs sunt quae recentia sunt. Siquidem inueterata ualidius quam oportet desiccant. Id ipsum usu uenit in medulla & adipe, quippe quae & ipsa uetustate seipsis tum acriora, tum sicciora euadunt. Quin & oleum quoque sicyonium ex hoc est genere, nec in postremis id quod inueteratum est, & ea quae preparantur, ut fufinum. Sed de compositis hic dicere statutum non est. Porro radix altheae, & cucumeris agrestis, nonnullaque aliae plantae, partim in oleo, partim in aqua decoctae, emollientium medicamentorum facultatem induunt, sicut maluae agrestis folia tum cruda, tum cocta. Atque hoc simplex medicamentum est, sicut porcini adeps uetustate passus: sed salis nihil oportet adijcere, sicut nec alijs quae emolliunt: ualde enim desiccant sal. Porro quaecunque alia emollire possunt, seu simplicia seu composita sint medicamenta (alibi enim ea recensimus) calida sunt ex secundo & interdum ex tertio ordine, leuiter uero sicca. Sed & his sane illinendi uis (emplasticam uocant) insit necesse est, non aliter quam ijs quae pus mouent. Sed quanto maiore euacuandi facultate polle re debent, tanto utique minus etiam meatus illitu obstruere.

Quod medicamenta indurantia humido frigidoque sint temperamento.

Cap. IX.

An emollientium facultas medicamentorum abunde iam exposita est, proinde deinceps de indurantibus uerba faciam. Frigida itaque haec sunt oportet & humida, uelut semperuiuum, portulaca, psyllium, lenticula palustris, solanum: aut hoc quidem certe non est temperamento humido, sed medium absolute humectantis & exiccantis, expugnantibus facultatibus compositum, exiccante uidelicet & humectante: nimirum quum & dupplicem in se habeat substantiam, terrenam & aqueam. Sed iam non est mihi consilium, ad particularem materiam sermonem deducere, uerum generales duntaxat breuiter facultates definire. Sane si quid simul & refrigeret & desiccet, & ipsum profecto omnino indurabit: sed non est ex ijs quae proprie indurant. Siquidem congelatione potius quam euacuatione durum efficitur corpus, prout supra posuimus. At si quid sit quod proinde quia natium humorem non retinet, induratum est, id siccum potius quam durum appellabimus, constatque eius sanatio rigatione & humectatione, non emolliutione: sicut certe & tensio curatur laxatione, & laxatio tensione.

De tendentibus laxantibusque medicamentis.

Cap. X.

Ed haec ut se habeant liquido conspiciuntur, cum in cute, quemadmodum & ab Hippocrate dictum est, cutis dura mollificatio, tensa laxatio, tum etiam frequenter in articulis. Igitur laxatio prouenit humectatione, tum etiam immodice quae circa eos sunt ligamenti pariter & tendonibus: tensio uero non etiam simpliciter, sed aut plusculum exiccatis, aut refrigeratione, aut phlegmone affectis, aut scirro. Atque ita quidem in articulis. In cute uero non tantum ita, sed musculis quoque qui ei subiecti sunt, quoquo modo in tumorem sublati. Nam & praecarnis saepe copia quibusdam tenditur. Quod uero & in phlegmonis id ipsum illi accidit, supra positum est. Quamobrem non simpliciter una est species laxantium remediorum, utpote quum alia humectando, alia calfaciendo, alia uero emolliendo, quaedam euacuando, nonnulla tumores praeter naturam purgando, alia etiam per coniugationem horum quampiagentia, laxare assolent. At Thellalus, fereque

A fereque sequaces eius uniuersi, sicut in alijs multis, ita & in his appellationes simul cum rebus confundunt, quicquid obuium est, citra ullam examinationem conscribentes. Quamobrem ubi quae in manibus sunt absoluerimus, necesse nobis forsitan fuerit aliquando in eos stylum conuertere: in praesentiarum autem quod dicta continuo sequitur persequamur, rursum sumpto principio ab ijs medicamentis quae uocantur emplastica. Quia uero saepe iam ante de ijs diximus, breuiter ergo Emplasticum medicamentum est, quod tenaciter corporis poris siue meatibus illitum inhaeret. Porro abunde dictum est nobis de pororum, quos nos statuimus, natura in libris de Temperamentis. Demonstratum autem est & in libro hunc praecedente, mordacitate uacare omnino debere medicamentum emplasticum: nam si qua illi inerat mordacitas, haerere in poris non poterit, sed omnino facile excernetur, aut partium aliquam liquando, aut certe humorem ex alto attrahendo. Sed & illud satis constat, terrenae consistentiae & uiscosum esse oportere emplasticum.

Quod poros purgantium medicaminum unumquodque calidum sit, & tenuium partium: nam amara omnia & nitrosa sunt.

Cap. XI.

Ed de istis supra abunde dictum est. Quod uero illi contrarium est, diciqueat poros repurgans, & infarctum liberans: sicut & ipsum emplasticum non modo emplasticum dicitur, sed & *εμπαρκτικός*, quasi dicas infarciens. Fuerit autem id sicut effectu contrarium, ita & corporis natura neque uiscosum, neque mordacitatis expers, sed nitrosum & subtile. Nam in ratione maioris ac minoris differunt, substantiae genere minime diuersa, tum emplastica ab ijs quae sordem nutriunt, tum repurgantia ab extergentibus. Nam quae in superficie sordem auferunt, siue in cute, siue in ulceribus, ea extergentia siue rhyptica nominantur. Quae uero poros etiam expurgant, ea subtiliorum his partium sunt, & emplasticis contraria: proinde pororum ecphractica & eccathartica, quasi expurgantia & farctum liberantia dicas, appellantur. Sunt autem haec tum nitrosa, tum amara, atque cuti extremae imposita solam nitrosam qualitatem possideant exactam est opus ad ea peragenda quae dicta sunt. At intro in corpus assumpta, etiam si adiuncta sit quaedam adstrictio, possint tamen sic quoque magnos purgare abstergereque meatus, cuiusmodi sunt in uasis. Nam foris meatuum exiguitas prius ab adstrictione occlusa quam probe queat expurgari, non etiam inde in altum abstergentem substantiam recipit, nec expurgatur. At quae circa uentrem sunt partes omnes, quaeque in iocinore, liene, alijsque omnibus uisceribus, quum maximos in se meatus habeant, maius accipiunt commodum ex uasorum corroboracione, quam propter osculorum exiguitatem laedantur. Proin intus absinthium repurgare potest, foris non potest: quippe compositum est, ut supra dixi, ex amara acerbisque facultate. Quamobrem eius generis medicamenta particulatim ut persequar, non est necesse. Quaecunque enim reperiis nitrosa & amara, ea ad purgandos meatus omnes ualere noueris. At cutis ac ulcerum sordes, non haec tantum, sed & uiribus minora auferre possunt, qualia sunt dulcia quae tenuium sunt partium, puta mel, & ex cerealibus seminibus quaedam, ut eruum, fabae, hordeum, lupini: quanquam in ipsis fabacea hordeaceaque farina tantum extergit, non etiam meatus farctum liberat. Erui autem & lupinorum potissimum si amara fuerint, supra quam quod extergunt, non nihil quoque meatus purgare ualent. Simile quiddam amygdalis accidit: nam & horum ipsorum ea quae amara sunt, & deterunt, & meatus expurgant: quae uero edendo sunt, deterunt quidem, non tamen infarctum liberant. Quin & urticae semen, non secus atque eruum amygdalaeque amara, meatus purgat. Ex eodem genere scilicet sunt scilla & iris, & quaecunque alia uincem in se qualitatem amaram possident. Siquidem nitrum ipsum per se, & aphronitrum, & spuma nitri, & seriphon, & abrotonum, & id genus reliqua cum cibo potiusque assumpta eandem uim obtinent. Protinus enim his inest,

Cut crassos lentosque humores extenuandi uim obtineant, sicut emplasticis omnibus crassos lentosque corporis succos reddendi: quamobrem lentis ac pituitosis thoracis pulmonisque humoribus, aut puri & incidendis & extenuandis & educendis aptiora inueniuntur, re alia praeter istis medicamenta nequeas: ipsi istis & iocinoris obstructions expurges, & modicas etiam lienis: nam quae maiores sunt, uehementiora desiderant, nempe caparis corticem, radices tamarices, scolopendrium, & scillam, & eam quae id ipsum nomine repraesentat, asplenos appellata. Sed tamen istis utendum in quoque uiscerum est: ad iecur, ipsis per sese duntaxat: ad lienem uero, mistis aceto, aut ei in coctis: ad thoracem pulmonemque, melicrato, pisanæ, oxymeliti, aut dulcium uinorum cuiuspiam. Sed hæc ad curandi pertinent methodum, proinde in praesens rationibus ea confirmare omitto. Nam & in illo opere, & in alio quod De componendis medicamentis inscribetur, eas explicabo.

Quod urinam cientia ex acrimonia genere sint, ac proinde calida & sicca, tum quod sanguinem serosum segregent, crassum uero cogant. Cap. XII.

Porro quae necesse est ut dictis adiciam, ea duntaxat expromam, nempe quum plurimam mouere urinam annitumur, non admodum dictis utendum pharmacis, sed quae acriora sunt, & magis excalfaciunt. Dictum siquidem supra est, acre omne esse calidum: eius generis sunt semen apij, petroselinum, foeniculi, dauci, agrioselini, symynij, & sanè ipsum quoque seleseli, & ammi, & phu, & meon, & asaron, & acoron, a quibus sanguis non extenuatur duntaxat, sed & funditur ac secernitur, non secus atque lac quod coagulatur, seroso uidelicet & tenui seorsum segregato, crasso uero in sese coeunte. Siquidem quod facillime ad se attrahant renes quod in sanguine aqueum tenuius ac serosum est, utraque hæc conserunt, nempe totius sanguinis primum fusio, deinde segregatio, quorum neutrum absque ualido calore peragi queat. Quamobrem puris ex thorace expuitioni ea omnia aduersa sunt: quippe quum natura eorum sit tum excalfactoria exiccatoriaque, tum etiam secretoria, & coactoria. Cogitur quidem in sese quod crassum est, excernitur uero ac secernitur in ipso coactu quod in sanguine serosum ac tenue defertur. Atque hoc ad se trahere renes anteuertunt: quod uero coactum est atque exiccatum, haud etiam facile expuitur. Proinde ut modo posui, incidendi uim habeat eiusmodi medicamentum oportet, sed non tamen insigniter calidam, ne uidelicet ualide desiccet: ac eiusdem profecto commoditatis gratia cum sorbituunculis portionibusque humectantibus exhiberi postulat. At quae renes expurgant, & ipsa quidem incidentia sunt, uerum larga humiditate non indigent. Porro quae callosas siue tophaceas consistentias incidere sunt idonea, & ipsa utique admodum incidunt, sed minimum caloris possident. Quippe caliditas callem parum uel ipsa contrahit ac procreat, non incidit neque diuidit. At quae minus sunt calida, cum hoc quod incidere ualeant, meliora quoque sunt, uelut radices regionum asparagorum, & rubi, & betonica, & polium, tum ochra, & uinum ustum, & ex scilla confectum acetum, & quae sunt eius generis. At Thessalus insulissimus atque imperitissimus, sicut pleraque alia artis contumeliosi ac probris immerito afficit, ita & hæc quoque discernere contendit, nullum esse medicamentum censens quod proprie sit aut hepaticum, aut nephriticum, aut pleuriticum.

Quod rarefacientium temperies moderata sit tum caliditatis, tum siccitatis, consistentiae uero tenuium partium: anastomoticorum autem tum calidior, tum etiam mordax atque acris, ac crassarum partium: porro condensantium adstringens & aquea potius: stipantium uero, siue seyywōtixōp crassarum partium, & frigida. Cap. XIII.

Ed illius peccata alijs libris detegam. In praesenti autem libro reliquas simplicium medicamentorum facultates edisseram, exordio rursus ab aperientibus ac rarefacientibus (illa anastomotica, hæc aræotica nominant) desumpto. Vident enim & hæc quidam sanè modo iam dictis esse uicina, nempe quae

Ape quae extergere, incidere, obstructions tollere, diuidereque diximus: quanquam non undiqueque esse similia. Sanè & horum ante omnia distinguenda notio est, ac sic inquirenda substantia. Quae cutis meatus referant, rarefacientia dicimus: quae uero uasorum oscula, aperientia. Quin & illis contrariorum, quod poros contrahit, condensans appellatur: quod autem osculum occludit, haud etiam proprio designant nomine, sed generalioribus, puta contrahens, occludens, constringens, obstruens nominant. Porro utriusque natura sic habet: rarefacientium quidem tum modice calida est, tum minime desiccans, tum tenuium partium: aperientium uero, tum crassarum partium, tum acris ac mordax. His porro contrariorum, condensantium quidem frigida sanè, sed non terrena, neque aëria, sed potius aquea. Eorum autem quae aperientes siue anastomoticas occludunt, crassarum partium, & frigida. Exempla horum sunt, rarefacientis quidem naturae chamamelum, & althea, & quod ex ipsis praeparatur oleum, nec minus quod ex agrestibus conficitur cucumeribus. Quin & uetus, & cicinum, & raphaninum oleum ex eadem sunt nota. Aperientis uero facultatis, quae acris sunt simulque terrena, cyclaminus, allia, cepe, fel taurinum: unguentorumque adeo omnium quae simul crassarum sunt partium, & calida, subsidentia: cuiusmodi est irinum, & amaricinum: quae utique & occaecatas aperiunt haemorrhoidas. Porro quae uteri os a phlegmone, aut scirro, aut ariditate occlusum aperire dicuntur, ex accidenti, non autem primario & per se eiusmodi habere facultatem censentur, uelut nec ea quae labiorum a phlegmone occlusorum, aut genarum, aut narium, aut gutturis, aut praeputij, aut sedis, aut alterius eiusmodi osculi instrumenti phlegmonem sanant, atque occlusionem corrigunt. Ea namque phlegmonem soluere dici possint, haudquaquam aperientia siue anastomotica. Peccat sanè in istis Dioscorides, nonnunquam aperientis inueniens facultatis medicamentum quod laxat, aut emollit, aut humectat, aut phlegmonem soluit. Atque rarefacientium & aperientium eiusmodi sunt essentiae. At eorum quae ipsis contraria sunt condensantium quidem, aquae est frigida, semperuiui, portulacae, tribuli uiridis, psyllij, herbae quam muris aurem uocant, lenticulae palustris, & ut semel dicam, quaecunque refrigerant, sed non adstringunt. Proinde & mandragora, cicuta, altercuius, papauer, ipsas nunc dico herbas, si quis modice utatur, condensandi uim obtinent: si liberalius, non modo condensandi, sed & obstupefaciendi: si uero etiam plurimum, non tantum obstupefaciendi, sed & enecandi. At eorum quae aperientibus aduersantur, substantia, quum sit crassarum partium, & frigida, adstringentium est omnium, quae quidem admistam non habent acrimoniam. Quorum sanè materiae abunde multa posuimus in quarto huius exempla: in quo & essentiam eiusmodi medicaminum terrenam frigidamque exposuimus. Mirum ergo uideri non debet, si sola contrahere occludereque possit aperta praeter naturam uasorum oscula: soli enim huic, quaecunque requirunt ea quae contrahi debent, omnia adsunt: nimirum quae consistentiae crassitudine foris incumbat, nec paruos meatus penetrare possit, tum frigiditate sua intro premat, atque undique in sese contracta uicinaque corpora cogat ac contrahat. Nam proinde quod desiccet (eiusmodi enim esse ostensum est quicquid adstringit) humorem depascitur, & partem roborat. Itaque si hæc omnia conueniant, osculum cludetur, ceu a manibus foris, ipsis nimirum adstringentis substantiae partibus contractum. Ea uero medicamenta quae frigida quidem sunt aut aequae, aut amplius, sed substantiam sortita sunt aqueam, ea inquam, debilius & contrahunt & constringunt, nimirum propter mollitiem: quippe quicquid ualenter tum constipare, tum constringere debet, robur quoddam renitens & durum habere oportet: quae quum careant medicamenta naturae magis aqueae, tenues quidem potius in unoquoque corpore contrahunt atque condensant, ceterum instrumentum undiqueque totum constringere nequeunt. Quamobrem merito talia condensantia quidem sunt (græce πυκνωτικά) non tamen obstruentia, græce στεγνωτικά dicta. Intelligas nunc uelim obstruentia siue stegnotica me dicere corpora, quae sensibiles excretiones

Cohibent: corpus enim stegnoticum, quod *στυγνόν*, siue claudit ac continet in se, nec quicquam quod sensu queat percipi, ex sese emittit, Græcè *στυγνόν* nuncupatur. Atque hæc eiusmodi sunt tum temperaturæ, tum facultatis: at rarefacientia prorsum quidem calfaciunt: nec enim aliter diffundere & laxare possent substantiā: ad quod consequitur, ut & pori dilatentur. Debent autem non admodum esse calida temperie: siquidem ea iam acria sunt, & inhorre faciant: neque item exiccatoria: nam & hæc sensilia corpora colliquant, doloremque in ipsis excitant.

Quod escharotica crassæ sint consistentiæ, ac uehementer caustica, siue urentia: adeo ut corpus sensibilibiter colliquant: at septica, quæ uidelicet non dicuntur proprie caustica, & ipsa colliquare sunt nata: non tamen tam ualenter quàm escharotica: ad hæc consistentia sunt tenui, ac proinde latentem moluntur colliuationem. Cap. XIII.

Daque quæ citra molestiam exalfaciunt, ea sola omnium sunt rarefacientia. Si uero non modò calida fuerint, sed etiam consistentia crassa, si quidē uehementia sint, & caustica, hoc est urentia, & ignis instar corpus colliquant, & sæpe escharas, hoc est crustas, ritu cauterij efficiunt. Porro si debilius quàm ut urere possint calfaciant, anastomoticam, siue aperiendi uim obtinent. Itaque medicamen omne anastomoticum essentia quidem terreæ, simulque igneæ est, hæc tamen exalfaciens, ut nondum urat. Si porro causticum sit, non tamen uehementer, præterea essentia tenuioris, id planè ab omni aberit mordacitate: aut cum exiguo tum dolore, tum morfu carnosas partes eliquabit. Nam quod non confertim alterat, uti quæ uehementer sunt calida, quodque non ægre penetrat, sicut quæ crassæ sunt essentia, latentem ea actionem obtinent. Siquidem alterationum subitæ confertæque mutationes maximè sensibiles sunt, tum penetrationum quæ uiolentæ sunt. Quippe quod in crassa essentia causticum est, id cuiuscumque inhaerit parti, stipitiis ritu infixum excruciat. Verum hoc quidem escharotica cum est, perinde ut caustica: cæterum de quibus nunc agitur, crustam non faciunt, & uocantur septica, hoc est putrefaciencia, haud quidem appellatione propria (nam quæ uerè sunt septica, humectant simul & calfaciunt) ueruntamen symptomatis similitudo, ut sic appellemus, efficit: utpote quum ab utrisque nullo doloris sensu fiat corruptio. Multis enim modis corrumpi quid potest. Siquidem quæ nimio plus refrigerata sunt aut exalfacta, tum exiccata aut humectata, ea omnia corrumpuntur: cæterum non quicquid corrumpitur, *συνπιδαι*, hoc est putrescere dicimus, sed quibus id cum foetore accidit. Sed de nominibus non admodum esse sollicitum oportet: uerū nouisse expedit ea medicamina, quæ septa & septica nuncupantur, ut sunt auripigmentum (*ἀρσενικόν* Græci uocant) sandaraca, chrysocola, dryopteris, pityocampe, aconitum, omnia tum liquare, tum colliquare, ac potissimum carnem tenellam, idque absque dolore. Sed sunt inter ea quæ proprie uocant cathartica, hoc est detractoria, eisque utuntur ad inducendam ulceribus excrecentibus cicatricem. Sunt tamen & ipsa eiusdem genere facultatis, septices scilicet: uerum tantulo imbecillioris, quod extimam modò superficiem quam contigerint detrahant, non tamen in altum subire ualeant, uelut asiae petrae flos: quanquam nec ipsius reuera facultatis cicatricem inducentis, quam uocant *ἐπουλωτικόν*. Siquidem quæ huius sunt facultatis, non detrahere, neque liquare carnem sunt nata, uerum indurare & desiccare, cuiusmodi sunt alumen, galla omphacitis uocata, æs combustum, maximè lotum: nam quod lotum non est, quiddam obtinet catharticum, uelut & aris squama. Nam quod lotum est, omnium medicaminum cicatricem inducentium longè præstantissimum est: quippe quod probè cicatricem inducit, modice adstringat oportet atque desiccet. Quapropter spinæ ægyptiæ fructus, & mali granati putamina sicca, & eius generis uniuersa cicatrici inducendæ sunt medicamina.

A Quod cicatricem inducentia medicamenta adstrictoria esse & desiccatoria conueniat: quæ uero ulcerum caua implent, mediocriter extergentia, & morfu uacantia. Cap. XV.

Aeterum confusa est apud plerisque medicorum non solum appellatio, uerumetiam omnium id genus medicaminum facultatis cognitio. Siquidem quæ carnem detrahare ac colliquare sunt nata, ea nonnunquam nominant epulotica, hoc est cicatricem inducentia, scilicet quod horum sæpe usu ulcera ad cicatricem perueniant, sed id neque primario, neque peculiari ipsorum facultate, neque in omni usu sequitur. Siquidem ad exactum pulueris leuorem redacta id genus medicamenta per specilli cuspidem carnem leuiter contingentia, ad cicatricem ulcera perdunt. At si paulò largius utare, mordicant colliguntque carnem, & ulcus cauum efficiunt, contra quàm in ijs quæ re uera sunt epulotica. Siquidem nisi satis magnam eorum quantitatem imponas, nihil proficies. Id enim est in planis ulceribus ad cicatricem ducendis consilium, ut caro alteretur, fiatque cutis: id quod perficitur per ea quæ illam contrahere, constringere, constipare, densare, præterea siccare, & calli instar indurare ualeant: quippe quum cutis uelut in calum durata caro sit. Atque ea sanè medicamenta quæ sic agere possunt, primario proprieque dicuntur epulotica, siue ad cicatricem perducentia: cætera uero, nempe cathartica, hoc est detractoria, secundario, & per accides: sicut & ea quæ absque adstrictione desiccandi uim habent mordacitatis expertem. Nam & hæc quoque ex accidente cicatricem inducunt, cuiusmodi utique medicamentum est myrrha, & lithargyrus, & ostreum, & diaphriges combusta: quandoquidē & ipsa sæpenumero cicatricem inducunt illita. Cæterum scire oportet, ubi tum in his libris, tum alijs omnibus hanc uocem, sæpenumero, adiicio, id me uelle significare, quod aliquando promissa frustrantur, propterea quod nec primario, nec sua facultate efficiant. Porro epulotica medicamenta ulcus omne planum claudere cicatrice ualent: sicut mediocriter citraque morsum abstergentia cauitates implere. Cæterum de hoc genus medicamentis fusius dicetur in commentarijs de ratione curandi, cum quo multis locis magna est huius libri affinitas, ceu etiam ab initio præfatus sum. Proinde suspensio de istis sermone, ad alterum genus facultatum, nempe attrahentium & repercutientium, siue repellentium, transeundum censeo.

Quod attrahentium essentia & calida sit, & tenuium partium: repercutientium uero & frigida, & crassarum. Cap. XVI.

Agitur attrahentes sunt, quæ ex alto uehementius extrahunt: repercutientes uero, quæ in altum occurrentes sibi succos repellunt. At essentia illis quidem calida est, & tenuium partium: his uero frigida, & crassarum. Attrahit enim perpetuò calidum, repellit uero frigidum: uerum quod cum caliditate coniunctam habet partium tenuitatem, trahit uehementius: quod uero cum frigiditate partium crassitudinem, id uiolentius propellit. Itaque ex actionis uehementia nomen utrique impositum. Atque adstringentium quidem nota est essentia: attrahentium autem alia sponte nata est, alia uero ex putrescente arefcenteque generatione sortita. Sponte nata, ut dictamni essentia, & propoleos, & thapsia, & lagapeni, & succorum cyrenaici & medici, & si qua his similis extiterit. Ex putrefactione, qualis est fermenti, & plicis, quod uocant. Quod si fimis quoque ex putrefactione generatio constat, utique omnes attrahendi facultate pollebunt. Sed non parua illis inest diuersitas. Nam columbinus admodum attrahit: ex æquo autem utrinque ab hoc recesserunt, ad calidius quidem anserinus, ad frigidius uero gallinaceus: hoc etiam magis uincuntur humanus & suillus. At canis stercus simile est medicamentis extergentibus, maximè si uescantur ossibus. Crocodilorum autem terrestrium stercus magis etiam id perficit atque absoluit. Sed & aliud est attrahentium genus medicamentorum, quod qualitatibus familiaritate attrahit: id quod aliud est nihil quàm

C totius essentiae similitudine, ceu quae nutriuntur, familiaria nutrimenta attrahunt. Talium medicamentorum sunt purgantia omnia, & nonnulla alexiteriorum siue amuletorum. Caeterum calida ut sint id genus omnia necesse est. Nam inter ea, quae essentiae similia sunt, quod calidius est, id potentius attrahit, utpote quod similitudini auxiliarium adiunxerit calorem. Siquidem quum ipsum duabus causis attrahat, superabit id quod una duntaxat trahit. Porro nihil refert *ἐπιπρασικὴν*, aut *ἐλκτικὴν*, aut *ἐλκυστικὴν δυνάμιν* dicas, latine attrahentem siue attractoriam facultatem.

Alexiteriarum & alexipharmacarum facultatum, quaedam alterando quod mortiferum est iuuant, quaedam uero euacuando. Et earum quae alterant, aliae una aut duabus qualitatibus agunt, aliae tota essentia. Similiter quae euacuant, quaedam substantiae similitudine euacuant, quaedam caliditate subtili ac tenui. Cap. XVII.

V Erum quandoquidem de istis abunde dictum est, transeamus ad facultates quas uocant alexiterias, & alexipharmacas. Est autem harum natura duplex. Siquidem quaedam alterant, quaedam uero euacuant ex corpore patiente, seu uenenum corrumpens, seu deleterium medicamentum. Alterant igitur aut una qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota substantia. Euacuant totius substantiae similitudine, & caliditate subtilium partium. Quatuor itaque sunt uniuersae differentiae proficiscentis ab illis utilitatis, duae alterantes, & duae uacuantes. Atque ea sane quae qualitatis contrarietate auxilio est, manifesta est. Nam si frigidum sit medicamentum deleterium, aut uenenum animantis, ab excofacientibus petendum remedium: si calidum, a refrigerantibus. Si uero humidum, ab exsiccantibus: si siccum, ab humectantibus. Sic etiam si humidum sit & frigidum, ab exsiccantibus & excofacientibus: si calidum & siccum, ab humectantibus & refrigerantibus, & in reliquis duabus coniugationibus ex proportionem. Sed nec obscura est alteratio quae fit per totius substantiae facultatem, utique ipsi qui memoria tenent quae demonstrata sunt in commentariis de naturalibus facultatibus, & in illis quae inscribuntur de Temperamentis. Siquidem facultates quae deleteria medicamina alterant, naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & medicamenta ipsa laedentia, ut uidelicet eadem sit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quae illius ad deleteriam: & rursus deleterij ad alexiterium, quae alexiterij ad corpus. Eapropter propemodum omnia quae deleterij aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblaedunt. Quamobrem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, ut neque copia nimia corpus offendat, neque exiguitate sua a deleterijs uincantur. Sed hoc iam attinet ad curandi methodum. Nunc autem quae reliqua sunt persequamur. Omne deleteriū uenenum a foris impositis medicamentis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem molientibus, aut totius substantiae similitudine. Sed & hic quoad fieri poterit maxime mediū natura alexiterij sit oportet, corporis uidelicet quod curatur, & ueneni laedentis. Nam si aduersissimum foret corpori, in ipsum ageret potius, ceu deleterium, haud euacuaret uenenum. Etenim, ut claritatis gratia summam repetamus, scire oportet, deleterias facultates uniuersas temperatura esse aduersissimas corporibus quae ab ipsis laeduntur. Itaque si a similibus temperie medicamentis euacuentur, erunt & haec corporum naturis contraria. Sane & sunt quadantenus contraria, non tamen adeo ut interimant, sed ambigant potius, in medio sita eorum quae ex professo corpus animantis laedunt, & quae iuuant. Porro nihil intererit, deleterias facultates, an phtharticas, an phthoropoeas, an alio quouis modo appellare uoles: similiter nec an alexiterias, an alexipharmacas. Attamen si qui ea quae uenenatarum bestiarum ictus aut uenena sanant, alexiteria nominare uelint, quae uero medentur, deleterijs, alexipharmaca, ceu quidam censuere, disceptandum cum istis ac pugnandum de nominibus non est. Nec enim ex istis comparatur curandi morbos peritia, sed ex rerum ipsarum cognitione.

A Quod anodynorum, hoc est dolorem sedantium, & paregoricorum, hoc est lenientium aut mitigantium uocatorum medicamentorum, quaedam reuera sunt eiusmodi, uelut calida coniunctam habentia partium tenuitatem: alia uero nomine duntaxat, uelut narcotica, hoc est stupescientia, qualia sunt refrigerantia omnia. Cap. XVIII.

Porro quandoquidem & de his quod ad praesens conueniat satis iam expositum est, transeundum deinceps est ad sermonem de facultatibus anodynis, hoc est dolorem sedantibus, & paregoricis aut praynticis, id est lenientibus, aut mitigantibus, aut utcumque nuncupare libebit. Facultas igitur anodyna, alia reuera est, alia tantum dicitur, tanquam si quispiam hominem mortuum dicat anodynion, quia dolore uacet. Caeterum facultas reuera anodyna est eorum quae primo ordine excofaciunt, si utique in essentia tenui contineatur. At facultas eorum quae dicuntur, frigidiorum est, quae absoluto utentia frigore partem obstupesciunt. Est autem stupor paulo minus quam insensibilitas, ac sensus priuatio. Porro quae affectum sanando, dolorem sedant, nec ea merito anodyna dici possunt. Nam id commune est omnium quae curant. Itaque quae reuera sunt anodyna, partium sunt tenuium, & calidiora quam quae symmetra sunt, necesse est, ut scilicet euacuent, ac digerant, tum rarefaciant, extenuent, concoquant, & aequabile reddant quicquid in partibus dolore uexatis aut humorum acrum, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum tenuibus spiramentis infarctorum, aut etiam uaporosi, aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis inhaesit, atque inclusum est. Itaque nihil prorsum adstrictionis habeant oportet, ne si pars quidem aut etiam affectus expossant. Ex quibus liquet, quod interdum affectionem non iuuabunt, sed dolorem tantummodo mitigabunt, quando uidelicet reuera dicentur anodyna. Interdum uero etiam affectum ipsum adiuuabunt, & facultatem habebunt duplicem, nempe anodyniam, & sanantem. Sed de talibus copiosius agetur in curandi uoluminibus. At in praesenti hoc dixisse sufficiat, nempe quod horum anodynorum proprie nuncupatorum medicamentorum quaedam, ut est ante dictum, primi sunt ordinis excofacientium, quae sane proprie sunt anodyna, ceu oleum anethinum: quaedam uero similiter ut corpus nostrum, uelut pus mouentia nuncupata, de quorum materia supra dictum est. Sed de ipsorum usu in libris de curandi ratione definietur. At ea quae *ναρκοποιῶν*, id est soporem epota moliantur, ac proinde *καρνωτικά*, hoc est somnum conciliantia a plerisque appellantur, temperiem sortiuntur uel summam aduersam ipsi quae reuera sunt anodyna. Refrigerant siquidem omnia corpus, & sensum eorumque obstupesciunt, ut si paulo liberalius ebibantur, mortem afferant. Caeterum ad usum propositum optima sunt quae desiccant. Quae uero frigida quum sint, humiditatis item copiam obtinent, ceu cicuta, ea potius non sunt utilia, talis est mandragora, excepto cortice eius sicco, & altercum, praeter semen. Sed tamen & in his candidum semen atropae praestat. At sunt quae tota essentia nobis contraria sunt: proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino laedat necesse est, ceu dryopteris, & pityocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli, praeterea salsura & fel uenenatorum animalium. Nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. Ac proinde nihil eorum in alexiterias antidotos inditur, uelut papaueris succus, & myrrha, & styrax, & crocus. Siquidem haec si largius bibantur, quaedam demerant, quaedam mortem inferunt: uerum conuenienti quadam mensura alijs admixta adiuuant. Porro quaecumque inter ea mentem laedunt, continuo etiam pleraque caput deguant, uaporum prauorum congerie ipsum implentia. Sed & quaedam os uentriculi tentant atque affligunt, ut & inde caput per consensum laedatur. Communiter uero uniuersa duobus modis cerebrum affligunt laeduntque, aut quum tota substantia sunt contraria, aut quum una duabus uel qualitatibus temperaturam immutant.

C Duobus modis dicitur cathartica, hoc est purgans facultas: aut enim quocumque modo expurgans corporis recrementa, aut quia nimis attractoriam familiarium succorum obtinet. Cap. XIX.

Aeternum quoniam de his sufficienter dictum iam est, quod quidem ad praesentia faciat, tempestivum nunc est, resumptis dictorum capitibus, ea adijcere quae sermoni reliqua esse uideantur. Nam in ueritate quidem nihil est reliquum, nimirum quum secundae iam facultates omnes sint expositae, quales sint genere scilicet, nec paucae speciatim superius explatae ceu exempla, unde quis ortus, quorumque auxilio reliquas ipse queas assequi. Verum nihilo sese res deterius habebit, si claritatis gratia breuibus iterum capitibus ea fuero complexus. Primum enim facultatem omnes purgatoriam in ore habent, haud tamen omnes perinde intelligunt: quia uocabulum duo significat. Alterum commune omnium quae quouis modo animalis excrementa expurgant. Alterum uero quod per excellentiam de his tantummodo dicitur, quae aut per uomitum, aut per uentris deiectionem purgant: non tanquam eiusdem sit generis tum ea quae sit per nares, tum ea quae per os sit purgatio. Vocant autem ea medicamenta, quae naribus (quas Graeci *rhinas* nominant) capitis purgandi gratia infunduntur, errhina. At quae in ore colluuntur, aut dentibus manduntur, omnia una nomenclatura comprehendentes apophlegmatizanta nuncupant. Eiusdem cum istis sunt generis, quae uuluae admota expurgant. Quaecumque siquidem purgare animaduertimus, ea trahendi uim possident, alia unum quempiam succum, alia duos, aut etiam plures: & id illis inter sese commune est. Nam quae crassis lentisque humoribus extenuandis aut urinam ciere possunt, aut ex pectore pulmoneque eijciendis excreationibus auxiliari, ea purgant sane quidem, uerum antedictis non similiter nuncupantur, sed alia uocantur uretica, alia bechica, alia menses mouentia, hac re a superioribus diuersa, quod non habeant uim familiarium succorum attractricem, ut illa. Quamobrem & in hisce sermo aliam distinctionem postulat, nempe huiusmodi. Quae in pessis, aut fomentis, aut quouis modo simili, uuluae admouentur, ea duplici ratione agere consueuerunt. Nam alia calfaciendo duntaxat prouocant, alia facultatibus attractorijs & purgatorijs, quas uocant, quas demonstrauimus trahendorum familiaritate attractiones peragere. At quae hoc nomine bibuntur, ut sanguinem extenuent, & meatus obstructione liberent aperiantque, ea trahendi facultate uacuationem non perficiunt. Atque priora quidem cum purgantibus eiusdem sunt generis, secunda uero cum his quae lac & sanguinem generant: de quibus paulo infra uerba faciemus, ubi prius de bechicis disertum a nobis fuerit: quando quidem & haec bifariam nominata sunt, partim quia tussim prouocent, partim quia sedent. Atque contrariae horum facultates sunt. Alia enim extenuandi naturam habent, alia incrassandi. Atque extenuandi quidem facultas in calidis & tenuium partium substantijs sita est, incrassandi uero in frigidis & crassarum partium essentijs inest. Atque hic sermo hoc in loco finem habeat. Conuenit autem transire ad id quod paulo ante distulimus. Est enim societas & similitudo quaedam tum operum, tum facultatum in his quae prouocant sedantque menses, lac, & semen. Sed & affinia illis quodammodo uicinaque sunt quae urinas mouent, & bechica. Proinde de quolibet seorsum differendum est.

Quod lac generantium, aut semen prouocantium facultas moderate sit calida & humida, alimentorum uero in totius essentiae consistat similitudine. Cap. XX.

Actis & seminis effectrices facultates sunt partim in medicamentis tantum, partim in alimentis. In medicamentis, quum succos pituitosos excalfacientes in sanguinem uertimus. In alimentis autem secundum substantiae totius similitudinem: ubi uidelicet boni sunt succi, & humida, ac tepide calida, ceu ipsum lac. Siquidem sanguis calor est particeps animae li mediocris: plus quam uero mediocris, bilis: sicut pituita frigiditatis. In medio autem

A pituita & sanguinis est lac, utique quod ad calorem attinet. Non tamen aequè ab utroque abest, sed longius abest a pituita, propius accedit ad sanguinem. Quum ergo minus quam expediat ad ubera lactis uenit, uelis autem copiose prouenire, ipsum contemplantur sanguinem. Aut enim paucior est quam conueniat, aut deterior. Itaque qui paucior est, uniuersam uictus rationem exposcit humectantem & excalfacientem: qui autem deterior est, si quidem biliosus fuerit, primum purgationem desiderat, mox uictum quem modo dicebamus: sin pituitosus, medicamenta requirit excalfacientia aut primo, aut secundo ordine, non tamen desiccantia. Verum inter ea potiora sunt quae non tantum sunt medicamenta, sed & nutrimenta, uelut eruca, foeniculum, anethum. Dico autem ipsas herbas etiamnum uiuentes & humidas. Nam sicca plus quam oporteat & excalfaciunt & desiccant. Huius generis est & smyrnium, apium, sion, polium, eaque uiuentia prius quam siccentur: quippe quum ea quae desiccant, humorem sanguinis depascunt, ipsum crassiorē simul pauciorēque efficiant: tum si natura quae sit calida, iusto etiam calidiorē: sin frigida, frigidiorē. Debet enim esse modice calidus, ac neutiquam crassus, ut lac generet. Quocirca quae sunt illiusmodi, extingunt magis lac quam procreant. At quae sic ut dictum est calfaciunt, nullamque insignem adiunctam habent siccitatem, lactis procreatricem habere facultatem merito dicta sunt. Verum ea numero sunt perquam exigua. Nec enim profecto facile inuentu est quod propositum in temperie sortitū sit mediocritatem: ceterum infinita sunt & multitudine incomprehensa quae lac laedant: etenim quaecumque plus quam expediat calfaciunt, quaeque desiccant aut refrigerant, partim qualitatem ipsius sanguinis uitiant, partim ipsum minorem reddunt, lac prouenire prohibent.

Quod menses mouentium medicaminum facultas calidior est, & modice desiccet, alimentorum uero est secundum totius substantiae similitudinem. Cap. XXI.

Orrò dictis ad similem uim obtinent quaecumque prouocare aut sedare menses possunt. Vtrorunque enim communis materia est, nempe sanguis in uenis contentus. Itaque ubi hic fluxilis fuerit, & qualitate cōtemperatus, utrique abundantem suppeditat copiam. Communes quinetiam uberibus uteroque uenae sunt non exiles. At quae nam ea sint, alibi dictum est. Itaque ubi ad alterutram partium sanguis defertur, altera siccescit. Proinde quibus menses mediocriter feruntur, his lac in mamillis [non] colligit: quibus uero hoc large suppetit, his plane menses supprimuntur. Itaque mirandum non est, si tum uictus, tum medicamenta similia sint, nempe & ea quae generant sedantque in menses singulos ex utero purgationem, & ea quae lactis in uberibus generationem procurant ac supprimunt. Quamquam haec differant, quod & calidioribus & magis incidentibus purgatio menstrua nonnunquam indigeat: quippe quum ea in parte sita uenae magis aperiri debeant, quam quae tendunt in mammas, & sanguinem fluxilem magis requirant, nimirum quum uterus ad delationem eius nihil conferat. Mittuntur enim in uenas quae illi committuntur, haud attrahuntur menses. At sanguis in ubera non tantum mittitur, sed & trahitur: ac proinde leuiore subsidio medicaminum opus habet, quum non abunde in mammas confluit. Et medicinae quae iuuant ut sanguis in mamillas eat, desicientes atque imperfectas purgationes etiam adiuuant. Sin autem multum oblaesae sint, aut plane retentae, nulla ex eiusmodi eas sanare potest: uerum Sabina, & Meum, & Iris, & Calamintha, & Pulegium, tum Dictamnium, Afaron, Costus, Casia, Cinamomum, Amomum, Aristolochia, Buniū, & eius generis reliqua absolutas uteri purgationum retentiones sanant: nam talia quoque urinam promouent. Sed ab his quae hoc ipsum tantum appellantur, nempe uretica, hoc quidem differunt, quod non uehementer desiccet. Siquidem excalfactio tribus generibus medicaminum communis est, puta quae lacti procreando succurrunt, quaeque mensibus ciendis, aut urinae cōueniunt. Differunt tamen caloris mensura, tum etiam quod quaedam desiccant, quaedam non. Siquidem quae non

C desiccant, & modice exsiccant, lacti generando utilia sunt. Quæ uero plus exsiccant, non tamen ualenter desiccant, mensibus eliciendis sunt congrua. Verum & utraq; hæc urinas prouocant, & ad hæc cum primis ea quæ desiccantia etiam calefaciunt. Proinde ea peculiariter dicuntur uretica, siue urinam mouentia, non quia sola moueant urinas, sed quia solas, absque ut etiam menses aut lac. Nam præter alia & reddendis ex pectore pulmoneq; excretionibus incommoda sunt desiccantia. Poscunt enim & ipsa incidi quidem, at non sicari, ceu & renum uescicæq; calculi. Verum de talibus medicamentis supra disserui.

Quod quæ semen prouocant, quorundam ut medicamentorum quidem facultas est flatuosa & calida, aliorum uero ut ciborum flatuosa quidem etiam, sed tota substantia familiaris. Cap. XXII.

N lac, ita & semen quædam genere dicuntur: & quæ his sunt contraria, extinguere: tum quædam prouocare, & ipsis contraria suppressere: ac generare quidē, quæ procreant quod antea non erat: extinguere uero quæ corrumpunt: prouocare autem, quæ quod in alto delitescibat, in apertum proferunt: & his contraria, quæ suppressunt. Igitur semen generant cibi quidem qui bene nutriunt, & flatuosi sunt, totisq; substantijs familiaribus, medicamenta uero flatuosa & calida. Extinguunt autem desiccantia & refrigerantia omnia, & quæ totis substantijs sunt contraria. Porro prouocant quæcunque calida sunt & flatuosa absque desiccatione, suppressunt uero contraria. Etenim quæ seminis substantia ex bona superfluitate generationem sortiatur, sitq; etiam flatuosa, bene nutriant & flatuosa sint necesse est quæcunque semen aut procreare, aut prouocare possunt. Itaque bulbi, cicer, fabæ, polypodes, conus, edulia dicuntur multi seminis, & sunt. At scincus & satyrion medicamenta sunt. Porro simul cibi ac medicamina multi seminis sunt lini semen & eruca. Cæterum quæ refrigerare sunt nata tum edulia, tum medicamina semen cogentia, incrassantia, & stabile reddentia, uim habent ipsum suppressentem, non autem corruptentem: nempe lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, melopepones, cucumeres seu pepones, seu non pepones, hoc est maturi, seu non. Porro quæ resiccant, prorsum ne esse quidem semen permittunt, etiam si calida sint natura, uelut ruta. Si autem non calefaciunt, multo minus, ut nymphaea. Atq; hæc sanè rationabile est substantiæ proprietate contrarie affecta esse semini. Eandem proportionem tum esculentorum, tum medicamentorum est inuenire in lacte & mensibus. Porro alio modo sub idem genus cadunt quæ respirantium instrumentorum reiiciendis excretionibus auxiliatur, quæq; urinam ciere possunt. Hæc enim omnia extenuandi facultatem obtinent, uti contraria incrassandi. Sed de uictu extenuante priuatim conscriptum est, nihilo secius in eodem uolumine indicatis quæ incrassant. Verum extenuantia & incrassantia medicamenta ex libris qui deinceps sequuntur seligito: in extenuantibus quidem scopum habens caliditatem iuncta paratium tenuitati, in incrassantibus uero contraria. Ostensum enim est in superioribus libris, quod propria quædam sit medicamentorum essentia tenuis natura, non solis exsiccantibus coniuncta. Eadem ratione & incrassantium natura non solis inest refrigerantibus. Cæterum ut in talibus facultatibus proportio quædam inest, eundem in modum querendum est in omnibus, etiam si nomen non sit impositum. Vocantur enim quædam oxydorcicæ facultates, quæ oculos, ubi nullum illis insit sensibile pathe-
D ma, male tamen munere suo fungentes corrigunt, & in integrum restitunt. Ac nimirum & in auribus, & in naribus, & per quemque aliorum sensuum singulatim proportionem talis quædam sit facultas necesse est, nec tamen facultas nominata est ab acumine auditus oxyecos, sicut nec in olfactu, nec in gustu, nec in tactu, quum tamen in rebus ipsis sensilibus ex proportionem insit. Porro si quis similitudinem plus etiam extendat, per quamq; nostri particulam talem existere medicamentorum facultatem necesse est, à qua uidelicet melior reddatur partis ipsius actio, ut uerbi causa,

A causa, uentris actio. Siquidem talem eius imbecillitatem inuenire est sæpenumero, qualis est in oculis amblyopia, hoc est hebetudo uisus, quum ij nec phlegmone te-
neantur, nec influxu torqueantur, nec ulcerati sint, nec aliud quiduis mali perpessi. Et sanè in medicamentis quæ affectum uentris eiusmodi emendant, peptica siue concoquentia nuncupantur, appellationis quidem figura nihil proportionale habentia oxydorcicis, cæterum opere ipso & facultate similia.

De facultatibus à partibus corporis cognominatis. Cap. XXIII.

Porro quoniam & quasdam appellatas à corporis partibus facultates esse diximus, nihilo fuerit deterius & de his disserere. Nec enim (quod quispiam forsitan existimet) omnibus partis affectibus congruunt, nec ita uni, ut alij nihil prosint, sed quoniam frequentissime aut maxime agant ea in parte à qua nomen sunt mutuata. Ophthalmicæ quidē, quandoquidem maxime ac plurimum ad oculos ipsas usurpamus, uelut collyrio *ὀφθαλμικῷ*, & alio *ὁμοφύλῳ*, & cnico quod uocant, & thure, & alijs omnibus quibus uti quidem liceat & ad aures affectas, aut os, aut nares, præterea pudendum, & anum: uerum non ita frequenter, nec tanto cum fructu. Rursum autem alias nuncupamus hepaticas, alias splenicæ, pleuriticæq; & stomachicæ: nimirum quæ & ipsas ea in parte quæ nomine designant, sapissime simul ac potissime prodesse conspiciunt. Porro quæ sit profectus & adiumenti causa, in opere de curandi ratione explicabimus, in quo cætera quoq; omnia de medicamentorum usu exponuntur. Itaq; nihil etiam hic hærendum atq; immorandum est, nisi quod uocabulorum nonnihil declarandus est usus: quem cum alij nonnulli recentiorum medicorum, tum præsertim qui uocantur Methodici, inaniter innoauerunt atq; induxerunt.

De inani nominum usurpatione, quam medici recentiores & inter eos maxime Methodici induxerunt. Cap. XXIII.

Nam quod stalticas quasdam facultates, hoc est sistentes seu suppressentes, & constringentes, & contrahentes, & repellentes, aut alias id genus proferant, id nequaquam absurdum est, nec obscurum. At quæ metasyncriticas tum materias, tum facultates nominant, nec apertum est quod dicunt, nec uerum, nec etiā sectæ congruens eorum, qui se fugitare profitentur quæ à dogmaticis opinionibus *μετασυνκριτικῶς* uocant) proficiscitur indicationem. Sufficere namq; aiunt sibi apparentes communitates. Atqui, excedentibus corporis meatibus ex statu naturali in statum præter naturam, in proprietate excedendi existere quædam pathe, ea dogmatica hypolepsis est. Sequitur uero ad hanc quasdam esse facultates eiusmodi *μετασυνκριτικῶς* metasyncriticas, uidelicet quæ cōmutent meatum alie, nam à natura confusionem: nam sic usurpant nomina Thessali sequaces: atq; ad ea quæ diutina fluxione uexantur, facultates eiusmodi adhibent, quæ nec monstrant meatum alterationes in talibus prouenire affectibus, nec quod hæc medicamenta transmutare (nam ita uerbo *μετασυνκρίναι*) uitiatum meatum statum possunt, demonstrare ualeant. Nam, per deos immortales, cur obsecro napy, thapsia, pyrethrum, capparis, & absolute quæcunque urere possunt, si diutius corpori inhæreant, meatum statum cōmutant? Nam quod partes quæ tentantur assidua fluxione, ab hoc genus medicamentis iuuentur, perspicuo uidetur: at quamobrem iuuentur, naturalis speculationis problema est. Ac nos quidem dicimus earum frigidam simul atq; humidam esse temperiem, ac proinde poscere medicamenta quæ simul & exsiccant, & desiccant. Atq; alij aliam causam proferent, pro opinione nimirum quam conceperunt de corporis elementis. Nec tamen usurpari conuenit metasyncriseos uocabulū à quoquam alterius sectæ, præterquam eorum qui animantium corpora & existimant & appellant syncrinata, seu cōfusiones ex corpusculis insecabilibus, minimisq; & partitionis expertibus, ac similibus: quanquā nec istis omnibus, sed ijs duntaxat,

Cui, uti Thessalus in Canone, meatu alterationi id genus morbos adscribunt. Non enim qua methodicus est Thessalus id dicit (siquidem ubi tanquam methodicus disse- rit, illic ab obscurorum recedit indicatione) sed qua dogmaticus, scilicet ab iisdem quae Asclepiades ponit elementis exorsus, ceterum haud utrobique sequens. Sed nunc tem- pus non est super talibus prolixius differere. Nam quaedam curandi methodo magis sunt propria, quaedam uero in opere de Themisonis & Thessali secta exactius expo- nuntur. Tempestiuum itaque nunc est, contractis huius libri uelis quiescere, si modo duo illi praeterea capita adiecero: alterum superius dilatum, nempe de facultatibus contra- rijs: alterum ad insequentem sermonem necessarium: definiturus scilicet cuiusque tum excofacientium, tum refrigerantium, tum exiccantium atque humectantium ordinem.

Quo pacto contrarias iudicare facultates oporteat. Cap. XXV.

Ligitur contrarias iudicare facultates ex operibus oportet, sicut toto hoc li- bro saepenumero ostendimus, dicentes quaedam facultates emplasticas, & his contrarias extergentes, tum farctu liberantes, & infarciennes, praeter- rea emollientes & indurantes, ac laxantes & contendentes: nam adstringen- tes, aut acres, aut amaras, aut acidas, aut dulces, non facultates me- dicamentorum, sed gustus esse qualitates monstrauimus. Itaque in his aut prorsum que- renda non est contrarietas, aut non ut in facultatibus quaerenda. Quanquam & in istis duplex est scopus, nempe earum actiones, & temperaturae. Actiones quidem, in den- sando & rarefaciendo, aut quippiam ex alto extrahendo, aut repellendo, in crassando materias, aut extenuando, aut infarciendo meatus, aut farctu liberando. Temperatu- ra uero in calido, frigido, humido, & sicco: de quibus omnibus abunde in quarto li- bro determinatum est, monstrantibus nobis quod adstringens terrestre sit & frigidum; acidum uero subtile frigidum, amarum autem terrestre subtile: denique quod abique in- signi qualitate frigidum, aqueum. Sic acre igneum ostendimus, falsum uero terrestre calidum, nondum tamen igneum: similiter dulce calidum, sed nondum urens. Quae uero oleosa sunt, omnia aquea sunt & aëria. Secuta sane sunt temperaturae eorum & opera. Nam adstringens contrahere, constringere, densare, repellere & incrassare, ad haec omnia refrigerare exicareque natum est: acidum uero incidere, extenuare, diui- dere, farctu liberare, perpurpare (Quae uocantur Graeci uocant) citra excofactionem. Acre uero similiter ut acidum agere quod ad extenuationem perpurpationemque atti- neret: ceterum hoc differt, quod acidum refrigeret, acre uero excofaciat: ad haec quod illud repercutiat, hoc attrahat & digerit. Sic amarum quoque meatus perpurpat, abster- git, extenuat, incidit humorum crassitiam absque manifesta excofactione: frigidum uero aqueum incrassat, cogit, contrahit, constringit, extinguit, atque obstupefacit. Porro acre extenuat, perpurpat, digerit, perumpit, attrahit, & escharam siue crustam efficit. At falsum contrahit, constringit, condiendo seruat, desiccatur citra apertam aut caliditatem aut frigiditatem. Dulce uero concoquit, laxat, rarefacit. Oleosum denique humectat, emollit, laxat. Facilius itaque iam erit ex modo dictis ponderantem sapes, inuenire qui temperamento, quique operibus sint contrarii.

De limitatione ac finitione ordinis cuiusque excofacientium, frige- facientium, humectantium, & desiccantium. Cap. XXVI.

Porro congruens iam tempus est, definitis temperamentorum & facultatu- rum quae in medicamentis sunt ordinibus, hunc librum absoluere. Igitur symmetrum appellare medicamen conuenit, quod neque excofacit, neque desiccatur, neque frige- facit, neque humectatur, neque calidum, frigidum, humidum, siccum uel est. Quod uero aut calidius, aut humidius, aut frigidius, aut siccus est, a uicente, seu excedente cognominatur facultate. Porro per unum quencumque excessum quatuor posuisse ordines, quod ad usum spectat, sufficit: calidum quidem nominantes primi ordinis, quod nos excofacit, non tamen euidenter, uerum ut opus sit

A opus sit in super demonstratione rationali: sic frigidum, humidum, & siccum, quod de- monstrationem requirat etiam, nondum actionem ualentem adeptum. Quae uero mani- feste aut calfacere, aut frige- facere, aut humectare, aut desiccare possunt, ea secundi esse ordinis dicuntur. At quae iam uehementer quidem, non tamen summe, tertij. Quae autem adeo excofacere possunt, ut escharam moliantur & urant, quarti. Sic quoque quae uehementius refrigerant, adeo ut extinguant, & ipsa quarti sunt ordi- nis. Ceterum nullum inuenire est quod quarto ordine desiccet, quod non etiam urat: nam quod summe desiccatur, omnino id etiam deurit. Attamen tertij ordinis exiccanti- um esse quippiam queat, quod non urat, ceu omnia quae uehementer adstringunt, ex quibus est omphacion, rhus, alumen, balauitium, galla omphacitis. In his autem ipsis quaedam uicina sunt adurentibus, ut squama aeris, & as ustum, quasi inter tertij- um quartumque ordinem dubie haereant. In medio tertij est as ustum, si lotum sit. In principio tertij hypocistis. Sic autem & in secundo & quarto differentias constituere licet triplices. Nec enim perinde urit cauterium, & napy, licet ambo quarti sint ordi- nis. De his sane omnibus in sequentibus libris per singula seorsum medicamen- ta determinabitur.

LIBRI QVINTI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM
FACULTATIBVS LIB. VI.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

De simplicium medicaminum forma pariter & facultate scribere nobis aggressis, primis duobus libris ante omnia prauos modos ratiocina- tionum, quibus recentiorum medicorum plerique usi grauissime hallucina- nantur, indicare est uisum. In tertio uelut elementa quaedam totius do- ctrinae tradidimus: deinde uero in quarto de saporibus disquisiui- mus, studio inueniendorum omnium quae ex illis ad facultatum con- ducere cognitionem possent. Differuimus autem in extremo ipsius libri de qualitati- bus medicamentorum quae ad odoratum attinent. Porro in quinto ad reliquum fa- cultatum genus transgressi, quod quidem ab ipsis operibus quae peragere nate sunt, denominatur, & illic quoque omnem substantiam ostendimus. Et sane generalis ser- mo de simplicium facultate uniuersus iam finem sortitus uidetur. Tempus uero est ad sermones particulares, seu speciales, seu utcumque nominare cuique uisum erit, transi- re. Et sane hi priuatim in unoquoque medicamine peragentur, ceu protinus in initio fecimus: in horum commentariorum primo quidem de aqua & aceto contemplati: in secundo uero de oleo & rosaceo. Nisi quod illic exemplis sermonem transegi- mus aduersus eos qui non recte de illorum facultate quid protulissent: hic autem breuibus de unoquoque differam, non amplius curans, si quis male de quouis eorum quippiam pronunciarit: id tantum scripturus quod mihi uidebitur uerissimum, omnia aduer- sus illos qui quid peccarunt, concertatione. Porro quod non modo obscura futura est oratio ipsius qui superiora ignorat, uerum demonstrationis quoque fide destituta, uel me- tacente clarum arbitror. Sed tamen & in memoriam reduxisse forsitan praestiterit, pri- mum quidem quod in natura temperatissima faciendum est medicaminum faculta- tis periculum, [deinde in intemperata] postea deinceps in morbis simplicibus. At si quis ex gustus qualitibus indicatorie coniectari uelit de ipsa facultate, in quarto monstrauimus quamnam sit in his methodus. Si quis ergo aut negligenter lectis supe- rioribus, aut plane non lectis, statim ad hunc librum pergat, festinans quamprimum medicaminum facultatis peritus efficit, haud certam eorum habebit notitiam. Ceterum

C quoniam medicamenta omnia partim sunt partes animalium, aut plantarum, aut fructuum, aut horum liquores (quos *ὀνῆς* Græci uocant) aut succi, parum uero ex metallis sumuntur: optimum mihi uisum est de plantis ante omnia differere, tum quod numerosissimum illarum est genus, tum quod uirum robore præcellentissimum: inde de metallicis tractare, atque hinc ad animalium partes transire. Quinetiam eo illas ordine perscribere decreui, qui in elementis uisitur, eas plantarum primo loco collocans, quarum appellationes initium sui sortita sunt elementum: secundo uero loco quæ à β. incipiunt, & sic tertio, quarto, quintoque loco: atque ita deinceps, pro literarum uia delict ordine. Nam & Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit. Verum is ad fabulas uersus aniles est, simulque præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas quum herbas colligunt admurmurât. Et sanè utitur ad periapta, id est quæ suspenduntur, & manganas non solum curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas uniuersas. At nos neque horum quippiam, neque nugaces istorum narrabimus transformationes: nec enim uel paruis admodum pueris utiles tales esse fabulas existimamus, nedum ijs qui medicinæ opera obire properant. Et profecto protinus in Aphorismorum initio ab Hippocrate dictum mihi uidetur, *Vita breuis, ars uero longa*: ut tempus non in inutilia impenderemus, uerum quammaximo studio festinarem uiam incedere compendiosissimam, nempe per ea quæ sunt in arte utilissima. Pleraque uero ista herbarum nomina aut ægyptiaca, aut babylonica, quæque nonnulli aut priuatim, aut communi quorundam consensu illis imposuerunt, hic adscribere mihi uisum est superuacuum: nam præstat, si quis hæc uolet curiosius perscribere, seorsum & per se apud illos legere qui transulere: nam ita & libros illos inscribunt, ut qui eos non composuerint: uelut Xenocrates Aphrodisiensis fecit, uir cum in alijs supra modum curiosus, tum à præstigiatura non alienus. At Pamphilus, is scilicet qui libros de herbis composuit, planè ex ijs quæ uel ipse scribit, præ se fert grammaticum, indicatque se nec conspexisse herbas de quibus conscribit, nec uires earum expertum, sed ijs qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Sic sanè libros expleuit, annexo ad quancunque herbam nominum aceruo, deinde etiam exponens si qua ex homine ferebatur transformatio: tum epodos & libationes atque thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens: necnon & alias ciuitatis modi præstigiaturas nugaces. At Anazarbenis Dioscorides quinque libris materiam omnem utilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utique uidetur omnium perfectissime tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus eo plurima de illis bene scripta extet, tamen à nemine omnium æquè de omnibus: nisi si quis Tanitrum prædicet Asclepiadis. Nam & huic cetera bene dicta esse probatur extra ratiocinationes quas super causis affert. Atque hæc nimirum perlegere debet quisquis peritus materiæ euadere studet. Ad hæc quoque quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, & Mantæas: uerum illi non similiter scripserunt, nec in unum collegerunt omnia, ceu Dioscorides, qui de materia quinque libris fecit titulum, uerum seorsum, uerbi causa, de præparatione aut probatione scripserunt, ut Heraclides Tarentinus: seorsum uero de purgantibus, aut propotismis, aut clysmis, ut fecit Mantæas: separatim de facile parabilibus remedijs, uti Apollonius: aut de ijs quæ secundum locos, ut Mantæas. Porro plerumque medicamentorum usum ueteres in curandi tractatibus prodiderunt, ut & iuniorum medicorum prope omnes. Nam & ab Hippocrate dicta sunt multa, & ab Euryphonte, & Diocle, & Plistonico, & Praxagora, & Herophilo. Nec est ueterum medicorum quisquam, qui non aliquid plus minus uel arti contulerit ad medicamentorum scientiam, idque citra præstigiaturam aut mendacium, quæ postea inuexit Andreas. Itaque cui oculi suppetit legendis utiliter de medicamentis scriptis libris, multos quidem habet, ut est dictum, antiquorum, sed nec paucos iuniorum, adusque Pamphilum & Archigenem.

A Archigenem. Quin & Rufus Ephesius quum multa medicamenta in curandi libris conscripserit, tum de herbis uersibus hexametris quinque libros composuit. Nec metus est, defecturos libros utiles, etiam si in tota uita quis aliud nihil quam de medicamentis legere uolet. Verum abstinendum ab Andrea est, alijsque similiter mendacibus: multoque etiam magis fugiendus Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas uidit, quarum aggregat figuram perscribere: nam id genus hominum (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarentinus) simillimum est præconibus, qui formam ac notas fugiui mancipij, licet ipsi non uiderint unquam, præconio tamen publicant: notas enim ab alijs qui norunt accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt: ut si forte is quem præconio indicant, propè adlisteret, agnoscere tamen non possent. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, quum melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari ijs qui ex libris prodeunt gubernatores: nam sic & uerior & manifestior esset doctrina, non herbarum modo & fructuum arborumque, sed & aliorum omnium medicaminum. Verumenim uero si omnino libris est opus, quis adeo miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumeriorum qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum demoniorumque herbas sacras perferat? Nam quod hominibus istis præstigiatoribus unicum fuerit studium, ut uulgius imperitum talia scribentes in sui admirationem uerterent, uel ex ipsis Pamphili libris discere liceat, qui primam inter herbas conscripsit Abrotonon, omnibus nobis cognitam, ac deinde Agnon siue uiticem, & ipsam admodum notam: inde Agrostin herbam, nec uulgo ignotam: mox Anchusam, quam nec ipsam quispiam ignorat, sicut nec Adianton, quæ illi deinceps scripta legitur: atque in his utique nihil, quod quidem sciam, superuacuum scribit: uerum postea herbe meminit nomine (ut ait) Aëti, hoc est Aquilæ, de qua fatetur Græcorum nulli quicquam esse proditum, uerum scriptam se reperisse in libello quopiam ex ijs qui inscribuntur Mercurio Aegypcio, continente triginta sex sacras horoscoporum herbas. Quas clarum est esse omnes nugas meras, atque autoris ipsius signimenta similia Ophionici Conchlacis. Nec enim prorsum quispian exstitit Conchlac: ad risum enim fictum nomen est, sicut pleraque alia in libro eius conscripta. Nec triginta sex herbe illæ ultra nomen ipsum quicquam sunt, nec ulla ipsis res subiaceret: uerum Pamphilo oculum fortassis supererat, inutiles fabulas libris intexere. At nos nunc quoque tempus nos perdidisse arbitramur, qui prolixius eorum meminimus. Itaque quæ utilia sunt iam nunc ordiamur.

Abrotonum.

Erbæ huius nec speciem formam uel scribere post tot tantosque uiros oportet, nec particulares actiones, ceu illi factitarunt, quas ut non definite distindecque, saltem clare significarunt: uerum & nos quoque eas copiosius exponemus in opere de componendis pharmacis, simulque de paratu facilibus: interim uero etiam in curandi methodi libris, nimirum ubi exposcet usus. Verum quod ab initio propositum fuit, nempe uniuersales duntaxat medicamentorum omnium facultates inspicere, id quidem & in alijs consentaneum est, & nunc sanè etiam faciendum, dicendumque Abrotonum esse calidum & siccum facultate, in tertio ordine siue recessu post media situm. Porro quod eiusmodi ordo ut ad temperatam naturam expenditur, sæpe antè diximus. Sed & inuenimus temperiem eius non minime quidem & ex gustu ducta cōiectura, utpote quum sit admodum amarum. Porro saporem eiusmodi, quum terrenæ sit essentia, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaque non instrenue excalfacit pariter & desiccatur. Quinimo & quum distincta illa experientia, de qua supra frequenter dictum est, diligenter explorassemus, ex eadem temperie medicamen hoc comperimus. Nam siue comam cum floribus (nam reliqua eius palea inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax & irritans.

cans uidebitur: siue eo in oleo macerato caput uoles aut uentrem perfundere, admodum calfacere reperies. Quin & si quibus per circuitum redeunt rigores, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles confricare, minus utique rigore concutientur: imò & sensus quidem protinus ubi admotus fuerit, ipsum calfacere percipit. Porro quod lumbricos interimat, par est, nimirum quum sit amarum, ac proinde uel antequam experiaris manifestum, si quidem memoria teneas quæ in horum commentariorum quarto de amari saporis natura prodidimus. Sciesq; protinus, quod & digerendi & incidendi quandam uim habeat: sed & quod magis quam Absinthio id ipsi necessario insit, in promptu erit colligere, primum quidem ex gustu (paucissime siquidem acerbatis particeps Abrotonon est, non pauca uero Absinthium) deinde ex eo quod inimicum sit stomacho Abrotonon, uelut etiam Seriphon, gratum uero & amicum Absinthium. Siquidem de istis supra ostensum est, quod amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho, austerum uero, aut acerbum, aut in summa adstringens, stomacho amicum. Porro ubi qualitates hæc inuicem permixtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utique uicerit. Atque hæc satis est in hoc tractatu nouisse. Monstrabitur autem in libris de ratione curandi, quo pacto quis optimè medicamento eiusmodi uti possit. Ac proinde quærendum haud etiam est, quamobrem cum malo cydonio coctum illitum aut pane, oculorum sanat phlegmonas, neq; quod cum farina hordeacea tritum ac coctum digerat phymata. Neutrum siquidem horum nec aliorum quiduis huic tractatui proprium est: sed qui Empiricam profitentur doctrinam, in paratu facilibus medicamentis ea conscribunt. At qui ex ratione artem tractare uolunt, his opus est methodo curandi. Nam alioqui damnum magis quam utilitatem ex tali consequantur narratione. Sanè Hippocrati, qui in Aphorismis scripsit: Dolores oculorum soluit meri potio, aut balneum, aut fomentatio, aut sanguinis missio, aut purgatio: nec adiecit quosnam dolores uini potio, quos balneum, quos fomentum, quos sanguinis missio, & quos purgatio, ignoscendum forsitan quis arbitretur, tribus, ut arbitror, de causis. Siquidem aphoristicam faciebat doctrinam: in qua propter breuitatem & compendium pleraque ita dici concessum est: & omnia quæ dolores soluunt enumerauit, tametsi non definiit ad quem dolorem quodnam ex illis congrueret. Tum multis in locis aliorum librorum occasiones nobis præstitit, distinctiones in his quæ hoc pacto dicuntur inueniendi. At qui neque in alijs libris de talibus scribere distinctionibus, aut in enarratorio & prolixo tractatu aphoristice tamen ac breuiter scribunt, aut insuper etiam ex multis unum tantum indicant, his plus nos lædunt quam iuuant. Nam quum sint multe in ophthalmijs differentiae, atque una duntaxat ex eis propositum poscat cataplasma, alia uero omnes ab eo lædantur: si quis ad id omnes sine discrimine adhibeat, multo plus lædet quam iuuabit. Ad hunc itaque modum non tantum de Abrotono, sed de alijs quoque omnibus scribendum nobis est, eas quidem facultates quæ sunt in calefaciendo, frigefaciendo, humectando, siccandoque, his quas sæpenumero memorauimus methodis, reperientibus: quæ uero secundum totius substantiæ proprietatem perficiuntur, sola experientia. Et de his ostensum est quod deleteriæ sint, & deleteriæ alexiteriæ & purgatoriæ. Nam hæc ex ratione inuenire est impossibile, præterquam quod in quibusdam suspicionem duntaxat probabilem inuenire liceat. At de facultatibus quæ hoc pacto inueniuntur, separatim postea differemus, ubi uidelicet prius singulatim per quodque medicamentum de his quæ calefaciendo, frigefaciendo, humectando, siccandoque agunt: tum de his quæ ad has consequuntur, narrationem absoluero. Porro ubi unum modò adiecero, finem faciam de Abrotono no dicendi, nempe quod summè suspiciendus ille Pamphilus etiam si hanc primam herbarum recensuit, ac forsan ut nullam deinceps aliam, tamen hanc saltem oculis suis conspiciari uoluerit, attamen uel maximè hallucinatur, existimans hanc herbam à Romanis appellari Santonicum: differt enim ab Abrotono Santonicum, uelut etiam

A lut etiam Dioscorides exactissime scripsit in tertio de materia, & omnes id norunt tum medici, tum rhopopolæ. Nam Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam foeminam nuncupant: quod ipsum definitum est tum apud Dioscoridem, tum apud ipsum Pamphilum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursus tres statuendæ sunt species: quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellant, cuiusmodi potissimum est Ponticum: alterum Santonicum: tertium Seriphum. Si uero aliud placet appellare Absinthium, aliud uero Seriphum, aliud autem Santonicum, nihil interest, quod ad præsens certe attinet. Nec enim nomen diuisuri uenimus, sed studium nobis est ipsis de rebus. Porro quoniam hæc tum specie seu forma, tum gustu, tum facultatibus inter sese diuersa sunt, non obscure uno, si ita lubet, omnia nomine nuncupes, uerum exactè uires earum edoceas. Ac nos sanè sufficienter ipsas formas à Dioscoride explicatas esse, alijsq; non paucis, iam diximus. Itaque denuo eadem scribenda non sunt, quæ maioribus rectè sunt prodita. At si quid illi in facultatibus omisere indistinctum, cuius profectò gratta ad hanc narrationem uenimus, ea nos adijcere tentabimus. Absinthium quidem dictis minus est calidum, nempe plurimam obtinens adstrictionem. Quod quum sit & minus quoque tenuium quam illa paruum, & utique minori etiam quam illa ad eundem modum extenuandi facultate, attamen non minus desiccatorium est. At cæterorum Santonicum quidem à Santonia regione in qua nascitur, nomen sortitum, proximam habet facultatem, Seriphon paulo imbecillius in extenuando & exalfaciendo desiccandoque. Porro ipsum Seriphon Abrotono minus est calidum, uerum calidius Absinthio, stomacho impediendi inimicum, nempe cum amaritate salis sedinem quandam præ se ferens. Sed & quandam, licet minimam, adstrictionem obtinet. Sic & Abrotonon & Santonicum admodum infesta sunt stomacho. Solum autem inter ea Absinthium, & maximè ponticum, gratum est stomacho, quia plurimam adstrictionem continet. Abrotonum uisum, calidum, siccumq; facultate est, magis etiā quam Cucurbita sicca uisum, & Anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maximè ulceribus quæ pudendorum præputijs competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenui, cicino scilicet, aut raphanino, aut sicyonio, aut ueteri & maximè sabino ad alopecias accommodatur: tum barbam segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis lentiscino maceratum. Quippe pro eo quod tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax est, & calidum: quas utique maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam etiam particulare in hoc tractatu requirere.

Agnos. vitex.

Agnos, aut lygos, hoc est uitex, planta illa fruticosa, calidus quidem est & siccus tertio ordine, uerum multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamen uices ad medicinam habet inutiles: cæterum folia semenq; calida siccæque facultate sunt, substantia uero tenui. Nam & urentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subadstringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est: uerum tam perspicuo calfacit, ut capiti hoc no mine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum tragematis) minus caput tentat. Porro flatus uentris discutit & quum non frictus, & multo magis quum frictus fuerit. Cohibet porro impetus in uenerem, tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertus: folia item floresq; ipsius fruticis id ipsum præstare possunt. Itaque non tantum esca potaque ad castitatem conferre creduntur, uerum etiam substrata. Hinc est quod Athenis in Thesmophorijs, hoc est sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt. Hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc est casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus quæ superioribus commentarijs sunt dicta, agnum calfacere, simulq; exiccare, tum omnium maximè flatus discutere.

c Porro quod tenuium sit partium, facultas eius indicio est. Nam quod caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quam à caliditate eius ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & uentrem inflaret, & uenerem stimularet, perinde ut eruca. Verum quum non tantum non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum naturam maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi partem maxime. Nam utroque paulò est inferior. Siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul ac facultatis mistione. Nam agni semen ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara est & acris: ubi uero humida, subamara. Non tamen austeritas aut acerbitas illi inest: aut si cui uideatur inesse, ea utique omnino obscura (scio) uidebitur, nec par ei quæ est in agno. Quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa agni semen potius quam rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent: quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuntiis facultatibus, fieri non potest: uerum celeriter ad rem propositam reflectere, uiri est utique temperati. Magisque etiam id in sequentibus medicamentis efficere conabor: hoc est, ubi ex quibusdam euidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id nouisse sufficit, quod agnus calidus est & siccus facultate, idque non mediocriter, sed tertio excessu: tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur.

Agrostis. Gramen.

d Graminis radix modice frigida est, & sicca: mordacitatem quandam exiguum, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate uero & siccitate moderata. Porro semen alibi quidem imbecillum est, in Parnasso uero desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbum.

Agrostis esculenta.

Gramen esculentum habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar ac quæ, sed acre quiddam exiguum & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè ac quæ gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modice esse tum frigidam, tum siccam, ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita non uehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Porro mordacitas & tenuitas quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, eius uero quæ in Parnasso nascitur, urinam ciet, & fluxus uentris & stomachi resicat: uis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Anchusa.

Anchusæ quadruplex species est. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem & desiccantem, tum adstringentem & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis & extergendis humoribus biliosis, corporibusque condensandis. Cæterum folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porro lycopos cognominata refrigerat & desiccant, magisque quam onoclea adstringit. At onochelos calidior est, & magis medicata. Nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hæc uero etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est.

De Anchusis.

Anchusæ non omnes easdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet simul adstringentem & subamaram, corporibus condensandis & modice extenuandis idoneam, tum abstergendis quoque & abluendis biliosis & salsis succis. Dictum enim supra est, quod qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè

A Sic sanè aurigini & lienosis est utilis. Sed & refrigerare idonea est. Et sanè cum posita illita iuuat erysipelata: & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde uuliginis & lepras sanat cum aceto. Ac radices quidem hæc opera sunt, & operum facultates quas diximus. At folia ipsius herbarum radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à resiccatione & adstrictione. Itaque etiam profluuium sanant pota cum uino. Et quæ lycopos nominatur, eodem modo erysipelatis congruit, & radice habet quam onoclea magis adstringentem. At onoclea & alcibiadi cognominata uis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorè habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morfi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esca. Reliqua uero, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidem persimilis est, uerum & amarior, & magis medicaminosa, ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum hyssopo & nasturtio epota.

Agarici radix.

Agarici radix, hoc est quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò post subamara apparet, & acrimoniæ quandam speciem temporis spatium inducit, leuiculæque adstrictionis. Est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superius dicta sunt meminerimus, quod medicamentum hoc compositum est ex substantia aëria & terrea à caliditate extenuata. Porro minimum habet essentia aqueæ. Hæc ratione & digerendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum in farctus uiscerum expurgandi: proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate: tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morfos à bestiis frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium.

Agerantum.

Agerantum facultatè digerendi habet, & leuiter quadantenus phlegmone liberandi.

Adiantum.

Adiantum in caliditate quidem & frigiditate symmetrum est, uerum desiccant, & extenuat, & digerit. Etenim caput ex alopecia glabrum capillis conuestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesque frangit epotum, & uiscosorum crassorumque pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verum posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio.

Aezoon. Semperuium.

Aezoon utrumque, tum maius, tum minus, desiccant quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterum non mediocriter refrigerat. Est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herpes, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.

Aegilops. Avena.

Aegilops digerendi uim possidet: id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verum & ex eo liquet, quod phlegmonas induratas & aegilopas sanat.

Aera. Lolium.

Lolium desiccant & calfacit efficaciter, ut propinqua sit acribus, magis quam iris: sed non est perinde ut illa subtilis essentia, uerum multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsam quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundum uero extremo exiccantium.

Aegyris.

Aegyri flores calidi quidem sunt in tertio recessu à temperatis: at in differentia quæ habetur in siccando & humectando, paulum quiddam ad siccius deflexerunt.

† Arbitror legendū, primo: sic etiam habet Paulus Aeg.

c sed & subtiliorum potius quam crassiorum sunt partium. Et folia quoque ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quod ad omnia imbecilliora, minusque efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porro semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius, non tamen admodum calidius.

Acacia.

Acaciae & planta ipsa acerba est, & fructus, & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam in lauatione deprensens. Porro si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficit, nullum quidem caloris sensum inuens, sed nec frigoris admodum ualentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sanè coniectura est, non esse simile, uerum quasdam in sese dispersas habere partes tenues & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estoque & hoc tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, absque eo uero primi.

Acalephe. Vrtica.

Vrtica: & huius herbae tum fructus, tum folia (nam hæc potissimum sunt usui) admodum digerentis sunt facultatis, adeo ut & phymata & parotidas sanent. Sed & quidam flatuosum obtinent, quo & uenerè extimulant, & maxime ubi cum musto semen bibitur. Porro quod non uehementer calfaciat, sed multum tenui sit partium, testimonio est crassorum uiscosorumque humorum ex pectore pulmoneque educio, tum quod partes quas contigerit pruriat. Porro flatuosum eius, cuius esse princeps dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed facultate. Venæ tamen autem modice subducit ipsa duntaxat abstersione, ac ueluti titillatione, non purgatione. Et gangranosa, & cancrosa, & in totum quæ exicari citra mordicationem postulant, ea conuenienter sanat, nimirum quum subtilium partium sit, & temperaturæ siccae, non tamen tantum habens caliditatis, ut iam mordicer.

Acanthos. Spina uulgaris.

Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uero Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent, at radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium.

Acanthion.

Acanthium: radix huius & folia facultatis sunt excalfactoriæ, ut & ijs qui conuelluntur auxiliantur.

Acanthaleuce. Spina alba.

Acanthaleuce. Hanc quidam Leucacanthon nominant: radix eius desiccatoria est, & modice adstringens. Quamobrem & coeliacos & dysentericos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, oedemataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, si decocto eius colluantur: semen tenuis essentiae & calidae facultatis est. Itaque potius dari ijs qui conuelluntur conuenit.

Acantha ægyptia.

Acantha ægyptia, quidam Arabicam uocant: similis autem est spinæ albæ nostræ, uerum facultate ualidius adstringente pariter & desiccante. Itaque profluuium muliebri radix eius iuuat, & alia quibus auxilio est, quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia adiuuant tum radix, tum fructus. Hic uero & columellæ prodest, & ijs quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non molestam adstrictionem.

Acorum.

Acorum: huius utimur radice, quæ gustu acris est, & modice amaro, odoreque non iniucundo. Itaque facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuat, tum ceratoidis crassitiem detergeat simul

A simul atque extenuet: sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uero siccificum esse clarum est, Et sanè ordinis esto tertij in utroque, in calfaciendo scilicet & desiccando.

Aconitum, siue Pardalianches.

Aconitum, seu Pardalianches. Hoc septicae & deleteria facultatis est. Itaque in cibo potius fugiendum: attamen ad putrefaciendum quaedam extra os & sedem aptum est: herbae autem radix ad hæc est utilis.

Aconitum, seu Lycostonum.

Aconitum siue Lycostonum: est & hoc similis alteri facultatis, sed peculiariter lupos interficit, sicut illud pardos.

Acte, Sabucus, & Ebulus.

Acte, tum magna illa & arborea, tum herbacea, quam & Chamæacten Græci uocant (Latini hanc Ebulum, illam Sabucum) utraque potentiam habet tum desiccandi, tum conglutinandi, modiceque digerendi.

Alimum.

Alimum: hæc planta frutex est, plurimo in Cilicia præcipue prouentu, ubi & germina eius recentia esunt, & reponunt quoque in posterum futura usui. Semen pariter & lac planta ipsa generat, estque gustus acris & subadstringentis. Ex quibus omnibus palam est, ipsam esse dissimilem. Maior autem pars eius calida est temperate, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.

Aloë.

Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usque adeo desiccare potest, ut uulnere glutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cœlosyria, & Arabia, multo est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est id quod ad nos importatur cognominatum aloë, medicamentum ad plurimas res propter siccitatem mordicationis expertem utile. Est autem non simplicis naturæ, sed, ut est indicio gustus, adstringit simul & amara est: adstringit quidem modice, sed fortiter amara est. Subducit & uentrem, ut puta ex numero medicamentorum quæ Græci ab excernendo stercore uocant *ἐκκροσπάρια*. Itaque ex dictis patet (si quidem memoria tenemus quæ in quarto libro sunt demonstrata) quod tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi remissi. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera. Nam & gratum stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcera quæ agre ad cicatricem duci possunt, & maxime quæ in ano sunt & pudendo. Iuuat & eorum phlegmonas aqua subacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad phlegmonas in ore, ac naribus & oculis. In summa, repellere & digerere simul potest, cum hoc ut paulum exergeat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum.

Alysson.

Nuncupata est hæc herba alysson, quod mirifice iuuat morsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data saepe in totum sanauit: atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumque prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & plane nulla constare methodo. Quod si quis ad multa experiat, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut absterforium non nihil etiam obtineat. Hac ratione & uiriliginem & ephelin expurgat.

Alsine. Auricula muris.

Alsine, aut Myosota. Siquidem hæc facultatem Helxinæ obtinet, nempe refrigerantem & humectantem: est enim essentia aqueæ, frigida: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas & mediocria erysipelata competit.

Amaracon. Maiorana.

Amaracon excalfacit non instrenue, non ualde autem desiccatur, sed in caliditate quidem tertij est ordinis, in siccitate uero secundi.

Ambrosia.

C Ambrosia illita uim habet adstringentem, ac repellentem.

Ami.

Herbæ quam uocant Ami, semen maximè est utile: facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium. Sed & gustu subamarum est, & acre: & clarum est, quod & digeratur, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo resiccans, doq; ex ordine tertio intenso.

Amarantum.

Amarantum facultatis est incidentis & extenuantis: coma igitur eius menses, cum uino pota educit. Sed & grumos sanguinis liquare ac soluere creditur, non solum in uentre, sed & in uesica. Sed tunc potius cum mulso bibenda: & omnes simpliciter fluxiones pota desiccant, stomacho infesta.

Amurge. Amurca.

Amurca terrestris est substantiæ, calidæ, non tamen tantum possidet caliditatis ut palam mordicet. Quod si coquatur quoque, multo etiam magis terrosa redditur: & fuerit sanè ex secundo ordine excalfacientium & siccantium intenso quodammodo magis. Sic & ulcera corporum temperatura siccorum curat: quæ uero in alijs omnibus sunt, exasperat. Siquidem contrahit perinde ut resina, & pix sicca, & bitumen. Quæ & ipsa in corporibus admodum duris, quæ uulnus habent aut sinum, glutinatoria sunt, alia uero omnia contendunt atq; irritant.

Ampeloprason.

D Ampeloprason, si inter allium & prason, hoc est porrum, medium quiddam cõcipias, facultatem ampeloprafi inuenieris. Est enim agreste, ut sic dicam, porrum: quamobrem & acrius eo & siccus est, sicut agrestia omnia reliqua hortensibus, ac proinde stomacho quàm illud nocentius: sed & crassos & lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoque ratione urinas saepe prouocauit, ubi à crassis & lentis retinebatur humoribus. Adeo uero est calidum, ut illitum cataplasmatibus modo exulceret. Dictum est autè retro, quod quæcum in modum sunt calida, extremi sint ordinis.

Ampelos agria. Vitis agrestis.

Vitis agrestis racemi extergendi uim habent, ut ephelas, & neuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina, ἀνέμωας Græci uocant, obtinent, quæ & sale conditi assolent.

Ampelos hemeros. Vitis satina & culta.

Vitis cultæ adsimilis facultas est agresti, sed ad omnia imbecillior.

Ampelos leuce. Vitis alba.

Ampeli leuces, quam & bryoniam & psilothrum uocant, prima quidem genera ab omnibus pro more edi uere solent, utpote edulium stomacho propter adstrictionem acceptum: sed & subamaram & modice acrem adstrictionem possident: quare & urinam modice cient. Atradiæ & abstergentem, & desiccantem uim habet, & moderatè calidam: quamobrem & lienes induratos liquat tum epota, tum foris cum ficibus imposita: & psoram & lepram sanat. Porro fructus eius, racemi speciem præferens, ijs qui coria deperant, est utilis.

Ampelos melæna. Vitis nigra.

Vitis nigra. Vocatur autem hæc propriè bryonia, supradictæ tamen ad omnia similis, nisi quod imbecillior.

Amygdala.

Amygdala, quæ quidem palam amara sunt, omnino extenuandi uim possident, quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobatur. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterum duo experientia exempla proponi satis est, unde uim eorum possis discere. Siquidem ephelin expurgant,

A gant, & excreationibus ex pectore pulmoneq; crassorum lentorumq; humorum impendio conferunt. Porro hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie uero extergentis esse facultatis. Quin & quod per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum supra demonstratum est. Sed & experientia monstrat. Nam in iecore crassorum uiscosorumq; humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant expediuntq;. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum[sanant]. Porro & ipsa arbor similem sortita uim est. Nam huius radices coctæ atque illitæ ephelas purgant. Quotquot uero sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superatè occultatur: cæterum id temporis spatium clarum fit. Demonstratum autem retro est, qualitatem dulcem moderatè esse calidam.

Ammoniacum.

Ammoniacum, opus siue liquor est ferulæ cuiusdam: hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeo ut & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & choeradas per halitum digerat.

Amomum.

Amomum acoro similem facultatem obtinet, nisi quod acorum siccus sit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

Anagallis.

Anagallis utraq; tam ea quæ cæruleum habet florem, tam ea quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent uero nonnihil etiam caloris, & quandam trahendi facultatem, adeo ut & infixa corpori extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant.

Anagyris.

B Anagyris frutex est grauiter olens, & digerentis excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiamnum uirentia quæ propter humiditatis admistionem minus sint acra, idcirco tumentia reprimunt: at resiccata incidentis sunt exiccantisq; facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium. Sed & uomitum prouocat.

Androsæmum.

Androsæmum, planta fruticosa, natura duplex: unum enim ascyron, & ascyrodes nuncupatum est, species hyperici. Alterum uero à quibusdam dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum uero facultas modice extergens & desiccans, ut & ambusta curare credantur. Cæterum in uino austero decocta, uinum ipsum uulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

Androsaces.

Androsaces, amara & acris herba. Potest autem resiccata ebibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere urinam prouocare, & nimirum etiam digerere, & desiccare.

Andrachne. Portulaca.

Andrachne, frigida & aquea temperie est, pauca particeps austeritatis, proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas & calidas: cum eo quod eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis ac medijs, in humectandi uero secundi. Hac ratione & æstuantibus, ut si quid aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypochondrijs, maximè in febribus hæticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum contactu asperè exiccata fuerant leniens, atq; replens, utpote quum uiscosam habeat humiditatem. Similiter uero & succus eius. Itaq; non foris modò impositus, sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem restringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluvio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior.

Cum non ualentem, sicut Dracontium. Est itaque in exiccando & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maxime sunt utiles. Siquidem comesta crassitiam humorum mediocriter incidunt, adeo ut & excreationibus ex pectore idoneae sint; sed magis tamen aptum est Dracontium.

Artemisia.

Duplex quidem est herba Artemisia, sed utraq; excalfacit, & modice desiccatur: & sunt, quod ad calfactionem attinet, excessus secundi: quod uero ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi remissi: sunt autem & modice tenuium partium. Itaque ad renum calculos mediocriter commoda sunt, & ad fomentationes uteri.

Asarum.

Huius herbae radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen. Itaque ex his, quae de illis prodita sunt, hic facienda coniectura.

Asclepias.

In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit: at nos eius nondum periculum fecimus.

Aspalathos.

Aspalathos gustu quidem acris simul & adstringens est, facultate uero ex dissimularibus constat, nempe partibus suis acris excalfaciens, partibus uero alijs, aut steris scilicet, refrigerans. Itaque utriusque ratione desiccatur, & proinde ad putredines & fluxiones est utilis.

Asparagus.

D Asparagus petraeus aut myacanthinus abstergendi uim habet, idcirco citra manifestam aut caliditatem aut frigiditatem. Hinc renes ac iecur infarctu liberat, & maxime herbae ipsius radices & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam uel maxime dentes requirunt. Porro Athenienses per ph dicitur Aspharagus.

Asplenium.

Asplenium, tenuium quidem partium, non tamen calida est herba. Hac utique ratione & lapides frangit, & lienes liquat.

Astragalos.

Astragalos urticellus est exiguus, radices habens adstrictorias: quamobrem etiam ex numero est non instrenue exiccantiu. Nam ulcera uetera glutinat, & aluum fluxu tentatam sistit, si quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fructus cis prouentus est in Pheneo Arcadiae.

Aster atticus.

Aster atticus. Alij bubonium uocant, non ob id tantum, quod illitum, sed etiam quod suspensum bubonas sanare creditur: habet uero quiddam etiam digerens, ut mista sit potentia, uti rosa: uerum id non adstringit.

Astaphis. Vna.

Astaphis, culta quidem, concoquendi, adstringendi, & leuiter digerendi facultatem possidet. At agrestis uehementer acrem obtinet, adeo ut ex capite purget, quod *αποφλεγματίζειν* Graeci dicunt, abstergatque ualenter. Itaque ad psoram accommoda est. Sed & urendi uim habet.

Asphodelus.

Asphodelus. Et huius radix utilis est, sicut Ari, Afari, & Dracontij, nempe extergentis facultatis: usta autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorque, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat.

Attractilis.

Attractilis aut cnicus agrestis: haec planta ex spinarum est genere: facultatem habet desiccandi, & modice digerendi.

Atraphaxys. Atriplex.

Atriplex humida & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis a medicis, frigida uero primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosae

Arosae inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluae. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porro paululum omnino eius est quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex & malua, quam agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis & phygethli incipientibus gliscentibusque, & mollibus etiamnum, ac uelut feruentibus hortenses, uigentibus autem & declinantibus ac indurescentibus commo- diores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaque ad auriginem ex pituita infarctu prognatam utilis est.

Aphace.

Aphace uim habet adstringendi, sicut & ipsa lenticula (*φάκος* Graeci uocant). Sed & similiter ut lenticulae edi solet: ceterum agrius quam illa concoquitur: ualentius autem desiccatur, & moderati caloris est.

Abinthium.

Abinthium adstrictoria, & amaram, & acrem simul qualitates possidet, excalfaciens pariter & extergens, & roborans & desiccans: proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob haec contenta in uentre pituita nihil adiuvat sumptum. Sic nec si in thorace aut pulmone continetur: nam adstringens in eo facultas, quam amara ualentior est. Porro quod insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est quam frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundum primas circumscribere facultates (et si anomomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longe quam herba ipsa calidior est.

Balanos.

Balanus myrepfica, hoc est glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione: utuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquae autem unde expressus est succus, terrestres scilicet & durae, uincem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quaedam adstrictio. Proinde extergentem simul & incidentem contrahentemque & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentes, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram & lepra conueniunt. Verum enim uero & lienes liquant iecurque indurescentia. Quod si quis carnem eius drachmae pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Saepius etiam per inferna aluum largiter subducit. Itaque quum hoc medicamento utimur ad uiscerum expurgationem, & maxime iocinoris lenis, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uero uel maxime alioqui aceto ad actiones extrinsecas. Adeo enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multo etiam magis quam his sunt minora, lentes, uiriliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulcerosa, & quae crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorum affert. Porro quod quum illinenda est leni, praestet admistam esse farinarum quampiam exiccantiu, cuiusmodi est erui ac lolij farina: id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad praesens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicitur. Verum in praesens sufficit abstergentem & incidentem cum adstrictione quampiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi: cortex tamen eius admodum adstringit. Itaque & hunc quoque possis ubi ualidus usus est adstrictionis, accommodare.

Balsamum.

Balsamum desiccatur & excalfacit secundo excessu: est autem & tenuium partium, adeo ut odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est quam ipsa planta, non tamen adeo calidus, quam quidam existimant, tenuitate partium falsi. Porro fructus eius persimilis facultatis est, ceterum longe in subtilitate partium inferior.

Balaustium.

Balaustium flos est agrestis punicae, sicut domesticarum cytinus: ualenter gustum

C adstringit. Et sanè desiccantis & refrigerantis facultatis est, & nimirum etiam crassæ essentia, si quidem memores sumus eorum quæ in quarto horum cōmentariorum sunt prodita, ubi ostendimus omne adstringens terrestre esse frigidum. Aliarum autem qualitatum nullius præ se fert indicium. Proinde ipsum quis censeat strenuè & exiccare & refrigerare. Siquidem non perperam in quarto horum uoluminum terreis frigidis corporibus adstringentem inesse qualitatem demonstratum est. Sanè uero & euentus ipse cōprobat. Nam si intertriginibus & alijs ulceribus ipsum illinas, celerrimè illa uidebis cicatricem contrahere. Hoc sanè nomine & ad sanguinem reijcientes, & ad dysenteriam, tum ad uentris uteriq; profluvia non est quispiam medicorum qui curandi tractatus conscribere, qui hoc non utatur medicamento.

Batus. Rubus.

Rubi folia, germina, flos, fructus & radix qualitate adstringente participat, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quod folia mollia & recens nata plurimum in se habeant substantia aqueæ, paucum uero adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas & alia oris ulcera sanant. Quin & alia uulnera glutinare ualent. Est enim eorum temperies partim ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, si quidem maturus fuerit, non parū habet succi calidi temperati, qui dulcis est, uti monstrauimus. Itaq; ob hoc & ob modicā adstrictionē esui non infauis est. At immaturus à frigida substantia terrea uincitur, ac proinde acerbus est & exiccatorius. Et sanè uterq; recoditur ualidius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem uim fructui immaturo possidet: utraq; ad dysenterias, & uentris profluium, tum robur deperditum, & sanguinis exspuitionem idonea remedia. Porro radix præter adstrictionem non paucam habet substantiam in sese tenuem, per quam & lapides renum comminuit.

Batrachium.

D Batrachium quatuor habet speciatim differentias. Omnia uero uehementer acrem qualitatem possident, adeo ut cum dolore exulcerent: hac ratione si moderatè ac conuenienter utare, psoras & lepras exoriant, & ungues diuellunt: tum leprosis stigmata digerunt, & acrochordonas & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant pauco tempore admota. Nam si diutius inhæreant, non exoriatur solum ipsa cutis, sed & in crustam uritur. Atq; hæc omnia caulis & foliorum sunt opera, si imponas uirrentia. Porro radix arefacta sternutationem prouocat similiter alijs quæ ualenter desiccant. Sed & dentes dolentes iuuat, ut & frangat eos, ualenti scilicet exiccatione: & ut semel dicam, calida & sicca ualde est tum radix, tum uniuersa adeo herba.

Bdellium.

Bdellium, quod scythicum nominat, quod sanè & atrius est, & resinofum magis, emollientis admodum & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe arabicum, quod dilucidius est, magis desiccatur quàm emollientia. Igitur recens & humidum est, & conuulsum facile mollescit, ad omnia ad quæ scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorū quæ indurata molliunt mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potissimum arabico, & ad bronchocelas, & hydrocelas, salua matutina ieiunacq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porro arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere appareret, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores & rupturas perfanare.

Bechium. Tusilago.

Bechium inde adeo nuncupatum est, quod bechas, hoc est tusses & orthopnoeas iuuare sit creditum, si quis folia arida aut radicem in prunis urens ascendentem inde fuliginem inspiratu attrahat. Est autem modice acris, ut sine molestia noxae thoracis abscessus credita situmpere. Sanè folia uirrentia partes cruda phlegmone obsessas illitu extrinsecus adiuuant, nempe ob aqueæ substantia admisionem, qua omnia

A omnia uiridia teneraq; participant, alia plus, alia minus. Nam sicca bechij folia acriora sunt quàm ut phlegmonis conueniant.

Blitum.

Blitum holus est esculentum humidæ frigidaq; temperaturæ in secundo maxime excessu à temperatis.

Bulbus satiuus.

Bulbus esculentus quidē frigidior & crassior est, lentumq; succū procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem simul & adstrictionem abstergit simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem uero in glutinantibus. At siccitas utraq; consequitur.

Bolbos emeticos. Bulbus uomitorius.

Bulbus uomitorius multo est calidioris temperaturæ quàm superior.

Bubonium.

Bubonium, aut Aster atticus, nuncupatum est ita, quia creditum est bubonas sanare tum illitum, tum inguini adalligatum. Est autem mediocriter digerentis facultatis, quia uidelicet & modice calidum est, nec uehementer: nec ita desiccatur ut teneat, maxime quum etiamnum molle ac recens fuerit.

Buglossum.

Buglossum humidæ calidaq; temperiei est. Itaq; uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs qui ob supremi gutturis (pharynga Græci uocant) asperitatem tussunt, coctum in melicrato conuenit.

Bunium.

Bunium, alijs Arcticum, adeo exalfacit, ut & urinā moueat, & menses prouocet: sed & pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.

Buphthalmum.

Buphthalmum sic appellatum est à floribus, qui figura quidē bouum oculis uideantur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multo tum maiores, tum acriores: proinde & uehementius digerunt, adeo ut & duritias sanent cerato misti.

Brathy. Sabina.

Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundū tres qualitates quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quod ea & acrior est, & ut sic dixerim, magis aromatica, seu odorator. Igitur huius quā modò dixi qualitatis est particeps, nempe acrimonia consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis & adstrictionis obscurioris quàm in cupresso. Siquidem quanto magis acrimonia superat, tanto etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob siccitatis & caliditatis robur. Nam utriusq; illi tantum inest, ut etiam tendat, & inflammationē afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maxime ubi rebelliores fuerint & diuturniores. Nam hæc citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum fordida, ea cum melle expurgat. Carbunculos item soluit. Porro essentia tenuitate menses quoq; prouocat, ut si quid aliud: & sanguinem per urinas mouet. Foetum etiam uiuentem interficit, & mortuum eiicit. Est autem hoc medicamen tertij ordinis tum exalfacientium, tum desiccantium, ex numero eorum quæ uel maxime tenuium sunt partiū. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maxime gleucino, & in multis antidotos inijcitur. Quidam uero etiam Cinamomi uice duplum eius subiiciunt. Est enim extenuandi & digerendi facultatis, si epotum fuerit.

Bretanica.

Bretanicae herbae folia adstringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia agrestibus lapathis, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere: itaq; coctum quidam reponunt tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia.

Bromus.

Bromus unū est ex leguminibus, uerum ut medicamentū similē hordeo uim obtinet. Nam illitū desiccatur & digerit mediocriter, & sine morfu. Temperie autem habet paulo frigidiorē. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluvia iuuat.

Bryon thalattion. Alga.

Bryon thalattion compositum est ex terrena & aquea essentia, utraq; frigida. Siquidem & gustum adstringit, & calidis quibusuis illitum, ea refrigerat & adiuuat.

Bryon aut Splanchnon. Muscus.

Bryon, quidam uero **Splanchnon**. Inuenitur autē in quercubus, & piceis, & populis albis: uim habet adstringentem inuolidam. Nec enim multum est frigidum, sed proxime ferme medijs, quia uidelicet & digerendi & emolliendi facultatis est particeps, maxime quod in cedrinis lignis reperitur.

Gallium.

Allium inde adeo nomen sortitum est suum, quod lac coagulet. Ad simile autem est aparinae, facultatem obtinens exiccatoria & subacrem: flos eius sanguinis profluuijs competere uidetur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei.

Gentiana.

Huius herbae radix multum est efficax quā opus est extenuatione, purgatione, absterfione, obstructionis liberatione: nec mirum si haec possit, quā impense sit amara.

Gigarta, siue acinorum uuae nuclei.

Acinorum uuae nuclei ex secundo ordine sunt exiccantium, refrigerantium uero primo. Substantia eorum crassa est & terrena: cui gustus indicio est, nimirum quum acerbi appareant. Quin & experientia comprobatur. Nam omnibus uentris cū profluuio iunctis affectibus impendit conferunt.

Gingidium.

Gingidium sicut gustu amaritatem & adstrictionē praefert, sic temperie quoq; ipsa caliditatem & frigiditatem. Secundum utraq; uero qualitatē desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuā caliditatē possidet: duobus autē numeris desiccatur.

Glaucium.

Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeo insigniter refrigerat, ut solum saepe erysipelata, utique si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreāque substantia: utraque sanē frigida, uerum non summe, sed ceu aqua fontana.

Glaux.

Glaux herba, & ipsa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod si sit, calida quodammodo humidāqua fuerit.

Glichon. Pulegium.

Pulegium: & haec herba, quandoquidē acris & subamara est, ualde tum excalfacit, tū extenuat. Porro q̄ excalfaciat, abunde magnū est testimoniū, q̄ illita rubrificat: & si quis diutius toleret, exulcerat quoq;. Quod uero extenuet, satis indicat, quā humida, crassa & lenta ex thorace & pulmone excreatu facilia faciat, mensesq; moueat.

Glaeos. Strigmenta balneorum.

Glaeos modice emolliendi uim obtinet.

Glycyrriza. Dulcis radix.

Huius fruticis radicem succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis, simulq; leuiter adstringens. Proinde asperitates lenire potest, nec modō in arteria, uerum etiam uescica scabra, idq; temperaturae mediocritate. Quocirca fuerit sanē natura eius familiaris nostrae temperaturae: nam tale monstratū est esse dulce: sed quum adstrictio quaedam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum quantum ex calidi-

tate & adstrictione est, tepida potissimum caliditatis fuerit, quamproxime accedens ad symmetrū siue temperatum. Porro quoniam temperie quoq; est humidum id quod modice est dulce, iure sanē etiam sit congruens medicamentum est, nimirum modice humidum, simul & humana natura frigidius. Refert Dioscorides radicem siccam ad leuorē redactam, pterygiorū seu unguū oculorum idoneū esse illitu remedium.

Glycyfida. Paeonia.

Glycyfida, quam pectorobon & paeonia nuncupant, radicem habet leuiter adstringentē cum quadam dulcedine: ac si plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdali pota quantitate. Sanē tundere eam necesse est, ac ita cribratam inspergere. Expurgat porro etiā iecur obstructum, & renes: sed haec efficere nata est qua acris & subamara est: qua uero quiddam etiam adstrictorium obtinet, in uentre provenientes fluxiones sistere potest. Caterum eam tunc in austerorum uinorū quopiam decoctam potare conuenit. Est porro omnino & ressecatoria. Eapropter haud desperauerim eā ex collo pueris suspensam merito comitalem morbū sanare. Equidem uidi puellum quandoq; octo totis mensibus morbo comitali liberum, ac postea forte fortuna quū quod a collo suspensum erat decidisset, protinus denuo conuulsione correptum, rursumq; suspensio in locum illius alio, inculpate postea egisse. Porro uisum est mihi satius esse rursum id collo detrahare, certioris experientiae gratia: id quum fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus, ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Ratio nabile itaq; erat, aut partes quaspiam a radice defluētes, ac deinde per inspirationem attractas, affectos ita locos curare, aut aērem a radice assidue mutari & alterari. Nam hoc pacto succus cyrenaeus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthiū frictum palam catarrhos & coryzas desiccatur, si quis id in calidum lintheum rarum liget, assidueq; calorem ex eo per inspirationem in nares attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maxime marinae purpurae, collo uiperarū infectis, illis uiperam praefoces, eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirifice profuerit tum paristhmijs, tum omnibus ijs quae in collo expullulant. Sanē de talibus priuatim aliquando forte conscribā. At nunc paeoniae cognoscendū temperamentū est tū exiccatoriū, tum subtiliū esse partiū, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrū, aut pauxillo calidius.

Gnaphalium.

Gnaphalium inde adeo nominatum est, quod folijs eius mollibus pro tomento utantur. Sunt autem candida, & modice adstringunt, ac proinde quidam id exhibent ex austerorum uinorum quopiam dysentericis.

Gongilis. Rapum.

Gongilidis semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix coctu difficilis est, inflatq;, & semen generat.

Damasonium. Alisma.

Damasonium, aut **Alisma**. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quod radix eius epota dysenterias sanat, & aluum sistat, atq; oedemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus: quod autem constitutos in renibus calculos aqua in qua decocta fuerit, pota comminuat, id certe experiti sumus. Ex quo liquet quod absterforiam quandam facultatem obtinet.

Daucus. Staphylinus.

Daucus, quem quidam staphylinū nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, ceterum in omnibus uehementior: at domesticus esui aptior, sed imbecillior, acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certe radix praeter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet ac uenerē. Semen autē domestici quidem & ipsum quandā ad uenerē ciendi potentiam possidet.

c Agrestis uero planè flatu caret, quod ἀφύρον uocant; ac proinde urinā mensesq̃ ciet.

Dauci semen.

Dauci herbæ semen excalfaciendi uehementer facultatē habet, adeo ut inter pri-
ma efficax sit tum urinæ mouendæ medicamen, tum mensibus prouocandis. Mul-
tum etiā digerere per halitum foris impositum ualet. Ipsa uero herba similem qui-
dem uim obtinet, tamen semine infirmiore, nimirū ob aqueæ humiditatis misturā:
quanquam utiq̃ & ipsa calida sit temperie.

Daphne arbor. Laurus.

Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt uehementer, plusq̃ etia-
am fructus quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est & calidus, plus ra-
men amarus, habetq̃ etiā adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos cōfrin-
git, & iecori prodest; bibitur ex uino fragrantē trium obolorum pondere.

Daphne herba.

Daphnes herbæ, quam & daphnen Alexandrinam appellant, temperatura cui
denter est calida, & gustantibus acris simul est & subamara, potaq̃ tum urinas, tum
menses prolicit.

Chamædaphne.

Porro chamædaphnes germina tenera edi quoq̃ assolent. Est autem persimilis ui-
ribus daphnæ Alexandrinæ, sicut sanè & quod daphnoides nuncupant.

Dictamnium.

Dictamnium tenuiore essentia cōstat quàm pulegium, cætera illi simile. At quod
uocant pseudodictamnium, ad omnia imbecillius dictamno est.

Dipsacos.

Dipsaci spinę radix ex secundo ordine exiccatoria est, habetq̃ nonnihil & absterforiū.

Dorycnidium.

Dorycnidium temperamento papaueri simile est, & mandragoræ, ac quæcunq̃
parem habent refrigerandi potentiam: excellit & frigiditate aquea; quamobrē pau-
culum quidem, soporem conciliat, plusculum uero sumptum interimit.

Dracuntium. Dracunculus.

Dracuntium quiddam Aro persimile obtinet tum folijs, tum radice: cæterū illo
tum acrius est, tum amarius, ac proinde calfactoriū magis, & tenuioribus partibus.
Habet etiā leuiculam quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum com-
prehensis duabus qualitatibus, acri scilicet & amara coniuncta est, medicamentum
factum est, ut quæ maximè, efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, crassos pos-
tissimum & lentos succos extenuans: optimūq̃ remedium est cōtumacium ulce-
rum, quæ κακόνδρι nuncupant. Expurgat quoq̃ extergetq̃ profectò strenuè tum alia
quæ extersionem desiderāt, tum uiriliginē cum aceto: tum folia item, utpote similē fa-
cultatem habentia, ulceribus uulneribusq̃ recens inflictis accommodata sunt, & quan-
to minus fuerint sicca, tanto magis cōglutinant. Nam quæ sicciora sunt, uiribus sunt
acrioribus quàm ut uulneribus conueniant. Creditum quoq̃ est caseum humidum
si illis foris tectus reponatur, ob temperaturæ illorum siccitatem à putredine conser-
uari. Fructus ualentior est non folijs tantum, sed & radice: itaq̃ & caneros & poly-
podas eliquare creditus est. Succus quoq̃ eius uitia oculorum expurgat.

Dryopteris. Filicula.

Dryopteris gustu mistam qualitatem præfert, dulcem, acrem, amaram, in radice
uero item acerbā. Facultatem habet septicam: proinde etiā pilis glabrā cutem efficit.

Drys. Quercus, siue Robur.

Quercus partes omnes adstringentis facultatis participes sunt. Sed plus tamen
habet quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius caliculo,
ea uidelicet quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebri,
& sanguinis exspuitiones, [tum dysenterias,] & diuturnos uentris fluxus commo-
dam esse

dam esse credunt. Maximè uero ea utuntur decocta. Valentius tamen adstringunt
fagus & ilex, seu quis eas species esse Roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin
& folia harum plantarum tenella illita non instrenue desiccare ualent, minus autem
quæ sunt alterius Roboris, nimirum quanto minus sortita sunt adstrictionis. Siqui-
dem ego quandoq̃ glutinasse me uulnus memini securi inflictū, quū nullum adese-
ret ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: terebam ea in leui petra, &
uulnus omnemq̃ uicinum locum contexi. Eandem folijs uim habet & fructus Ro-
boris, eoq̃ medici nonnulli ad incipientes & crescentes utuntur phlegmonas. Nam
quæ iam uehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius ratio-
nem quàm præsentem tractatum attinēt. Cæterū in præsentia nouisse, quod eatenus
adstringentem, quatenus dictū est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde
desiccandi, atq̃ adstringendi: excalfaciendi autē paulò infra mediā, in genere scilicet
eorum quæ (ut sic dicam) tepida sunt.

Ebiscus. Althea.

Biscus, siue althea: est autem malua agrestis: facultate digerendi, laxandi,
ἀφλέγματι, hoc est phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi diffi-
ciles coctu abscessus. Radix porro eius & semen cætera quidem pari fo-
lijs modo agunt, uerum tenuiorum partium, magisq̃ exiccatoriam, ad
hæc magis exterioriam facultatem ostendunt, ut & uiriliginis detergant, & semen
renum calculos confringat. At radicis decoctum ad dysenteriam, diarrhoeam, hoc
est profluuium & sanguinis reiectionē aptum est, nempe quū adstringentem quan-
dam facultatem possideat.

Ebenus.

Ebenus exijs lignis est quæ trita cum aqua in succum soluuntur. Vis ei inest ex-
calfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrem quæ pupillas offuscant,
extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera multa, fluxio-
nes, & bullas siue pustulas accommodata sunt.

Elæa. Olea.

Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt.
Fructus uero, si quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus
est, magis tum adstringit, tum refrigerat.

Elæon. Oleum.

Oleum quod ex oliuis conficitur, quod sanè proprijsimo nomine oleum appel-
lamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est. Quippe hume-
ctatorium esse & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est quod est dulcissimū:
fitq̃ potissimum ex oliuis quas Græci δρυπάρεις uocant, nos druppas. Cæterū quod
omotribes & omphacinū nuncupant, id quantum in se habet adstrictionis, tantum
etiā illi inest frigiditatis. Porro oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato effi-
citur, & calidius est, & potentioribus ad euaporandum uiribus. Quod uero ex cru-
do, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mista permanet facultatis:
ubi uero illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicumque in præpa-
rando ramos iniiciunt, ij & ipsi omphacino simile oleum efficiunt. Cæterum rogan-
dum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat ad-
strictionis quippiam, eatenus etiā frigidum esse existimandum, ceu illud quod ab
Iberia portatur, quod spanum, id est hispanicum nominant. Quod si nequaquam
gustantibus adstringere appareat, sed ad amulsum uideat dulce, id modice esse calidū
putandum. Porro si tenue quoq̃ cernatur (tale est quod purum est, quodq̃ intuenti
translucidum uidetur) ac modicum eius latissime per cutē extensum sibi maneat con-
tinuū, celeriterq̃ à cute combibatur: id utiq̃ pro optimo ducendū, ac olei uirtute q̃
maximè pollere, quale est sabinum. Porro quod oleum lotum minimè omnium mor-
daciditatem cōtinet, supra positum est. Cæterum quo potissimum modo id probissimè

Anemone.

Anemone omnes extrahendi, & attrahendi, & ora uasorum referandi facultatem obtinent. Itaque radix commanfa pituitam euocat, & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemone expurgant, & lepras detrahunt, mensesque appositae eliciunt, & lac trahunt.

Anethum.

Anethum adeo exalfacit, ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium uero ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaque merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit temperies pus mouentibus, & concoquentibus uocatis medicamentis, nisi quatenus paulo illis tum calidius, tum subtilius est, ac proinde digerens. Vsum autem tertij ordinis tum exalfacientium, tum desiccantium sit, & proinde ulceribus nimis humidis molibusque prodest, potissimum ijs quae in pudendis consistunt: at quae in praeputio sunt inueterata, ea probe cicatrice includit. Ceterum uiride humidius est scilicet, & minus calidum: itaque magis concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres coronis ex eo plexis uti solere.

Anthyllis.

Anthyllis duplex est, sed utraque modice desiccatur, ut & ulcera glutinet. Ceterum altera, ea scilicet quae chamepityi adsimilis est, quadantenus subtilior est partium quam altera: adeo ut & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quam altera extergere potest.

Anthemis, aut Chamamelum.

Anthemis, aut Chamamelum. Dictum quidem in tertio libro copiosius est de hac herba, diciturque nunc summam quod calfacit & desiccatur in primo ordine: est & tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi & rarefaciendi uim obtinet.

Anisum.

Anisi semen maxime utile est, acre & subamarum, ut prope ad urentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calfaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, & flatus uentris reprimat.

Antirinum.

Antirinum aut *anarinum* semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multo minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.

Aparine.

Aparine, quidam *philanthron*, alij *omphacocarpum* cognominant, modice extergit, & desiccatur: habetque nonnihil subtilium partium.

Pirus.

Piri folia pariter ac turiones austera sunt: fructus dulcedinis quiddam obtinet aqueae, ex quibus clara quoque temperies est, inaequalis secundum partes. Nam pars una terrea est, alia aquea, ceterum utraque frigida: tum alia temperata. Proinde esu pira stomacho grata sunt, & sitim prohibent. Illita autem desiccant, & modice refrigerant. Nam ego ijs illitis uulnus glutinasse me memini, quum aliud ad manum esset nihil.

Achrades. Pira syluestria.

Achrades uocata, magis quam pira reliqua adstringunt, & desiccant, & proinde sanant maiora uulnera glutinant, fluxusque repellunt.

Apocynum, aut Cynocrambe.

Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam *Cynomorum*, quandoquidem canes celerrime interimit, sicut *Lycocton* non lupos. Est autem hominibus uenenum, herba multum grauiter olens: proinde omnino calida est non infrenue, non tamen proportionem desiccatur. Itaque illita admodum digerentis est facultatis.

Argemone.

Et huius herbae facultas absterforia est, & digerens.

*Arisarum.**Arisarum.*

Arisarum multo minus est *Aro*. Radicem habet oliuae magnitudine, sed multo est ipsa acris.

Aristolochia.

Aristolochiae radix multo est ad medicationes utilissima, amara, & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda: aliarum uero duarum quae *Clematis* appellatur, fragrantior est: itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet quam rotunda: sed nec ipsa inefficax est, uerum abstergendi atque exalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quam rotunda abstergens ac digerens, sed non minus calfaciens, imo forsitan plus quoque. Itaque in quibus usus est modicae absterfionis, commodior est longa, puta in carnis exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundae. Proinde dolores ab infarctu aut crassitie crudorum spirituum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida ulcera repurgat, dentes & gingiuas candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idoneum est.

Arceuthus. Luniperus.

Luniperus, calida & sicca, utrinque tertij ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, uerum in hoc primi fuerit ordinis.

Arctium. Lappa minor.

Arctium illud quod *thapso* uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci, caule oblongo & molli, semine *Cymino* simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis [extergentisque] tamen modice. Quamobrem radix ac semen eius cocta cum uino quadantenus dolores dentium mitigant. Porro ambusta & chimethla non horum modo decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. *Arctium* aliud, *lappa maior*, *bardana*. Alterum uero *Arctium*, quod *Protopitida* uocant, cuiusque folia cucurbitae simillima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum duriora: digerit simul & desiccatur, sed & adstringit nonnihil: quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi possunt.

Arnoglossum. Plantago.

Arnoglossum, mista & hoc est temperatura: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uero & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaque refrigerat simul & desiccatur, & in utroque secundi excessus a medijs est. Porro medicamenta quae cum hoc quod refrigerant, una etiam adstringunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias. Nam & sanguinis profluvia sistunt, & si quid aduratur refrigerant. Tum sinus quoque glutinant, & alia ulcera recentia simul & uetera. In omnibus fere id genus medicamentis primas tenet, aut certe nulli secundum est *Arnoglossum*, idque temperatura symmetria & conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem quae nondum obstupefaciat, & fructus & radix similis sunt facultatis, nisi quod tum siccioris, tum minus frigida. Sed & semen subtilium est partium, & minus frigida facultatis: nempe distillato ex eo ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquentes: praeterea ad iocinoris & renum obstructions non has tantum adhibent, sed folia quoque, & multo magis semina. Haec enim quandam in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba uiridi inesse satis conijci potest, uerum ab humiditatis copia deuinci.

Arum.

Terrena & ipsum essentia constat, sed calida: proinde extergendi uim possidet, uerum

C laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur De medicaminum compositione: ubi & de sicyonio, & si quod eius generis praterea oleū est, agetur: nunc sermo mihi est de simplicibus, adijciamq; & de alijs olei speciebus. Vocatur enim quoddam cici num oleum, in Aegypto maxime proveniens ex fructu ricini. Tum raphaninum, sesaminum, amygdalinum, caryinum, ad hæc sinapinum, lentiscinum, laurinum, melanthinum, terebinthinum, mastichinum, myrtinum, balaninum, hyoscyaminum, nec pauca prater hæc ex fructibus expressa omnia, cæterum tantum inter sese discrepantia, quantum & fructus ipsi a se invicem dissident. Est enim cicinum tum tenuius, tum ad discutiendum potentius, quam simillimum oleo ex oliua vetusto. Quamobrem si quando in medicamenti compositione cicinum oleum adscriptum fuerit, si ipsum non adsit, communi utendum oleo, maxime si fuerit sabinū. Raphaninum autem cætera huic simile est, sed calidius tamen: at hoc etiā calidius sinapinum. Huic simile est quod ex melanthio, hoc est gith, conficitur. Pugnans cum istis myrtinū & sesaminum, tum quod adstringant, tum quod crassarum sint partium. Mistæ facultatis est lentiscinum & terebinthinum, & mastichinum: non enim tantum emolliunt, sed & adstringunt. Amygdalinum porro amaritatem exuperantem possidet, cæterum cuiusdam etiam adstrictionis est particeps: non tamen caryinum, sed id uel maxime simplicis est digerendi facultatis. Calidius eo est laurinum, & hoc etiam magis cedinum: proximum ei est quod ex nigra pice conficitur. Dadinum, minus quidem laurino calidum, uerum ualentius desiccans. Hyoscyaminum uero mistæ facultatis est, emolliendi uidelicet, & refrigerandi. Oleum porro cicinum uentrem subducit. Hoc uero magis, quod fit ex gnidio grano, tanto nimirum, quanto granum potentiorum purgandi uim obtinet, quam cici, id est ricini. Iam quod ex agresti oliua oleū exprimitur, non simplicem temperaturā obtinet, sed extergit, simulq; adstringit. Squallidissimum id est ex omni olei genere, & post istricum quoq; deinceps illis est hispanum. Pinguissimum est libycum, & cilicium: simul autē pingue & tenue sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamq;. Porro oleum pingue aestimatur iudicaturq; uiscositate: tenue uero, si perluceat, si purum sit, si plurimū minima eius portione inungatur, si facile a cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuoce ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, lilaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis cōficiuntur. Horum quodq; ubi unā cum aromatibus præparantur, unguentū efficitur. De his copiosius dicetur in opere de componendis medicamentis. Porro ubi quod in præsentiarum utile est exposuero, desinam. Pro cuiusq; iniectionum natura oleū uariari contingit. Ex ijs ergo quæ in toto hoc opere de quoq; iniiciendorum generatim disces, singillatim quoq; confectum ex iisdem oleum cognoscere dabitur.

Elatine.

Elatine modice tum refrigerat, tum adstringit.

Elaphoboscus.

Elaphoboscus facultatis est excalfactoriæ, & tenuium partium, ac proinde excicatoriæ secundo maxime excessuum ordine.

Elenium. Enula campana.

Elenij herbarum radix maxime est utilis, non primo statim occursum excalfaciens, ac proinde dicenda est non calida & sicca exacte ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter eligatis, quæ faciunt ad educendos ex pectore pulmoneq; crassos lentosq; humores, idonee commiscetur. Rubrificans eius quoq; ui partes frigidis ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas uocant, & exiguae assiduæq; articularum quorundam præ humiditate procidentia ac luxationes.

Eleliphacos.

Eleliphacos. Salvia.

Eleliphacos euidenter excalfacit, ac leuiter subadstringit.

Helleborus. Veratrum.

Helleborus uterq; tum albus, tum niger extergentis est & excalfacientis facultatis. Quamobrem ad alphos, lichenas, psoras leprasq; accommodi sunt. Quinetiam niger si in fistulam callo induratum infundatur duobus tribus uel diebus, callum destrahit. Dentibus prodest cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & desiccantium. Porro niger gustu calidior est, candidus amarior.

Elxine.

Elxine. Alij perdicium nominant, alij parthenium, alij sideritū, sunt qui heracles appellitunt: cæterum uis ei inest abstergendi & constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio & augmento sanat usq; ad statum (æquū) Græci uocant) & maxime si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phlegmibus cataplasmatibus ritu illinitur. Tum etiā ad aurium dolores phlegmonosos succus eius mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt uero etiam ex medicis quidam, qui ijs qui diutina tussi uexantur, illam exhibuerint. Certe euidenter extergendi experimentum præbet & in uasis uitreis.

Elxine.

Elxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem obtinet.

Elymus, Meline, Panicum.

Panicum ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certe pauci nutrimenti, & excicatoriæ. Sistit quoque nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uero foris illinatur, exiceat atq; refrigerat.

Empetrum.

Empetrum ad solas purgationes esse uidetur commodum, bilem ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere ostendimus substantiam salis. Nominatur item prasoides.

Epithymum.

Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiceat & excalfacit in tertio gradu.

Epimedium.

Epimediū uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate: quare nullam habet insignem qualitatem: uberibus illitum ea recta seruare potest. Aiunt uero si potu hauriatur, sterilitatem parere.

Epimelis.

Epimelis: acerba hæc planta est, utq; dixerit quispiam, pomus syluestris. Vocatur autē ab Italiæ rusticis Vnedon. Ingens eius in Calabria prouentus. Fructus eius acerbus quidem est, nihilominus tamen stomacho ingratus, & capitis mouens dolores. Admixta siquidem ei est aliena quæpiam qualitas.

Erebinthus. Cicer.

Cicer legumen est flatuosum, copiosi nutrimenti, aluo mouendæ habile, ciendæ urinæ idoneum, lacti & semini generando aptū: prolicit uero & menses. Porro quod uocatur crium, hoc est arietinum, cæteris efficacius urinam prouocat. Decoctū eius calculos renum confringit. Reliquū autem cicerum genus (uocatur autem orobia) eadem ui pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi. Sunt enim calidi, & modice sicci: particeps item sunt amaritatis, cuius ui & lienem, & iecur, & renes expurgant, psorasq; & lepras, & lichenas extergunt, tum abscessus post aures prouenientes (æquū) Græci uocant) & testes induratos discutiunt. Tum etiam ulcera, quæ cacoethe uocant, cum melle sanant.

Erebinthus agrestis.

Erebinthus agrestis ad omnia efficacior domestico est, hoc est tum calidior, tum siccior, quanto & acrior & amarior.

Erice.

C Erice digerendi per halitū facultatē obtinet. Flore eius potissimū ac folijs utendū.

Erypylus. Serpyllum.

Serpyllum usqueadeo excalfacit, ut & menses, & urinas moueat: gustu multum est acre.

Erysimum.

Erysimi semen sicut gustu nasturtio apparet simile, ita facultate igneum est, excalfactorium. Porro ubi in eligmate uti ex usu est, præstat aqua maceratum refrigerare, aut linteolo inuolutum & crusta pistoria circumlitum torrare. Vtile est cum eligmatibus ad promouendas crassorum lentorumque pectoris pulmonisque humorum expuitiones. Quin & parotides induratas & duritias antiquas uberum & testiculorum iuuat. Refert Dioscorides, quod cum aqua & melle cataplastri in morem illitum oculis prodest cancris.

Erythrodanum. Rubia pasina.

Est autem tinctorum rubia radix acerbæ, & gustu amara. Itaque quæcunque agere dictæ sunt superiōre libro ubi eiusmodi coiuerint qualitates, ea omnia in hac radice luculenter conspiciuntur: quippe quā & lienem & iecur expurget, & urinas crassas multasque, ac nonnunquam etiam sanguinolentas moueat. Quin & menses ciet, & mediocriter quæ extersionem postulant extergit: proinde utiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est coxendicū doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant.

Eupatorium.

Eupatorium herba ipsa tenuium partium, incidendi extergendique facultatem citra manifestam caliditatem obtinet: quocirca obstructions iecoris expurgat. Inest itidem ei & adstrictio quædam, per quam robur uisceri addit.

Euphorbium.

D Euphorbiū causticæ siue urentis & tenuiū partiū facultatis est, alijs succis similiter.

Ephemerum.

Ephemerum, nō illud letale ac deleterium, sed alterum, quod & irin agrestem cognominant, folia & caulem lilio similem obtinet, radicem oblongam, nō rotundam, ceu colchicum. Digni potissimum crassitudine adstringens, & boni suauisque odoris. Ex quibus palam fit, facultatis temperaturæque esse mistæ, nempe repellentis, & halitu euaporantis. Testificantur opera quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur. Tum phymatū augmento & statui folia congruunt. Oportet autem ea in uino decocta prius quam pus moueas, illinere.

Echinus herba.

Echini herbae fructus acerbus est, ac proinde repellentis & exicatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum fluxiones & aurium.

Zea.

Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici & hordei. Itaque ex illis cognoscatur.

Zingiber.

Zingiberis radix utilis est, utique quam ex Barbaria ad nos cōuehant. Excalfacit, sed non primo statim occurso uelut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium quam piper existimandū, siquidem in tenues solueretur partes, & celerrime actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit ut facile pereforetur, quā scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquā eorū quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratā & familiarē continentia humiditatē, huic uitio obnoxia sunt. Idē usuuenit piperi longo. Atque hinc est quod diutius perseverat quæ proficiscitur a zingibere aut pipere longo caliditas, quam quæ ab albo aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flāma simul celerrime accenditur, & undequaque dispergitur.

Agitur: eundem in modum quæ a siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt uiridia, & tardius accendit, & durat diutius. Ex quo fit ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celerrime excalfacere consiliū est, ea tunc exhibenda sunt quæ & celerrime a caloris nostri contactu incallescant, & promptissime undequaque ferantur. Verū ubi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus, contra agendū, nimirum quæ tardè calefcentia plurimo tempore perdurent, ea præbendo. Cæterū licet zingiber & piper album hac ratione a nigro pipere differant, non magna tamen est differentia: at nasturtium, napy, thapsia, & agrestium columbarum sterus maiori tempore perfecte accenduntur, & plurimo tempore perdurant.

Zythus.

Zythus acrior est nō parum hordeo, & succi prauī, utpote qui ex putredine proueniat: est & flatuosus: tum partim acris est & calidus, parte uero plurima frigidus, aqueus, acidus.

Zyme. Fermentum.

Fermentum tenuium est partium, & mediocriter calidum. Proinde sanè sine molestia ac mordacitate quæ in profundo sunt tum extrahit, tum digerit. Cæterum ex contrarijs & ipsum facultatibus temperatū est, sicut alia multa. Particeps nanque est aciditatis cuiusdam frigida, & caliditatis ex putredine nata, cui accedit & ea quæ ex salis est & farinæ natura.

Hediosmos. Menta.

Hediosmos: alij uero minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraque gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen est menta odorata quam calamintha: minus excalfacit. Vt autem in uniuersum dicam, hæc ceu syluestris quædam est, illa ceu domestica: quamobrem sanè ob eam quæ ex cultu accedit humiditatem, mediocriter item ad uenerē excitat. Id quod omnibus accidit quæ humiditatē semicoctam & flatuosam continent. Ob talē ipsius herbae temperaturam in abscessibus ea quidam cum polenta mista utuntur. Id quod in calamintha facere nequeas, propterea quod ualētius tum excalfaciat, tū desiccet, quam id genus poscant. Habet uero etiam quiddam amarum in se & acerbum. Illo quidem lumbricos interficit, acerbitate uero si cum oxycrato bibatur, recētes sanguinis reiectiones reprimit. Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium.

Hedysarum.

Hedysarū, aut pelecinus. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinque anceps, uti secures. Amarum & subacribum apparet. Quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructions expurgat. Idem præstant totius fruticis germina.

Hemerocalles.

Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, non figura tantū, sed & uiribus: prodest non secus atque illa, igni ambustis, quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc nonnihil adstringentem.

Hæmionitis.

Hæmionitis simul & adstrictionem & amaritudinē possidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est.

Herigeron.

Herigeron facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriā, & modice digerentē.

Heryngium.

Heryngium caliditate aut parum, aut nihil quod temperatū est superat: cæterum non paruam habet siccitatem in tenui essentia consistentem.

Thaliolum.

Thaliolum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei inest exicatoria citra morsum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.

Thapsia.

C Thapsia acrem habet ac ualenter exaltantem facultatē cum humiditate con-
iunctam. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & quod extraxit digerit. Verum
pluſculū ad ea efficiēda tempus postulat, ut quā larga humiditate impleta est, cuius
uitio etiam sit ut celeriter corrumpatur.

Thermus. Lupinus.

Lupinus edi potest coctus, multis antē diebus per macerationem amaritudine in
aqua deposita. Fitq; tunc nutrimentum succi crassi: ceterum ut medicamentum ita
præparatus ex genere est emplasticorum. At ubi natua etiamdum manet amaritas,
extergendi digerēdiq; uim obtinet. Interficet lumbricos tum illitus, tum addito mel-
le linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctū eius lumbricos eicere potest: tum
etiam foris identidē perſusum uittilignes, achoras, pustulas, exanthemata Græci uo-
cant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoëthe uocant, iuuat, partim exter-
gendo, partim circa mordacitatem digerendo siccandoq;: expurgat iecur & lienem
cum ruta & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses ac foetū cum myrrha
& melle impositum. Porro lupinorum farina sine mordicatione digerit: nec enim li-
uida tantum, sed & chœradas & phymata curat: sed tunc in aceto aut oxymelite, aut
posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate
quod ex usu est eligendo. Sed nō est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item
quæ liuida sunt: & quæcunq; modo diximus præstare posse decoctum, eadē omnia
efficit & farina. Sunt uerō etiam qui eam ischiadicis cataplasmatibus modo illinunt.

Thermos agrios. Lupinus agrestis.

Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia ualentior domestico, eiusdem genere
cum ipso facultatis.

Thlaspi.

D Thlaspi semen habet & ipsum facultatē acrem, adeo ut internos abscessus potum
disrumpat. Menses ciēt, & foetū necat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans
ischiadicis prodest. Est enim alioqui tum supernē, tum infernē biliosorum humo-
rum euacuatorium oxybaphi mensura epotum.

Thridax. Lactuca.

Lactuca humidum est frigidumq; holus, non tamen extremē (siquidem edendo
non foret) uerum maximē secundū aquæ, ut sic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde
de ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua & leuia erysipelata: non
tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium siti aduersum. At semen
potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs qui libidinosis somnijs ue-
xantur, datur: sic & agrestis lactucæ semen, cuius colligitur succus, argemas & cal-
gines expurgans, tum ad adustiones cum lacte mulierum inungi solitus.

Thymum.

Thymum incidit & calfacit uehementer: ob id & urinam, & menses prouocat,
foetum euellit, uiscera potum expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert.
Itaq; in exaltando exiccandoq; in tertio ordine statuendum est.

Idæa radix.

I Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, can-
dem uim præferet, nimirum sanguinis profluuiū, alui fluxus, dysenterias,
profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum for-
is imposita curans.

Ixos. Viscum.

Viscum ex plurima aëria & aquea, paucissima terrena substantia constat. Nam
acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam effectus substantiæ respondent.
Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantū tenues, sed & crassiores,
eosq; diffundit ac digerit. Est autem ex eorū genere quæ non proutinus admota exal-
tanti.

A faciunt, sed quæ tempus requirunt, uelut thapsia: sed & supra hoc commonuimus,
inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorē recrementitiū.

Ios. Viola.

Viola folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde
tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur &
ori uentriculi æstuanti, & oculis.

Hippuris. Cauda equina.

Hippuris adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde ual-
enter, simulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaque uulnera uel maxima conglu-
tinat, etiam si præfectos esse neruos contigerit: præterea uocatas enterocelas glutina-
nat. Ad hæc ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebrem, potissimum ru-
brum, ad dysenterias, & reliquos uentris fluxus strenuum ac generosum est reme-
dium herba ipsa aut ex aqua, aut ex uino epota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt,
quod nonnunquam etiam uesicæ, ac tenuium intestinorum uulnera succus ipsius
sanauerit. Prodest etiam profluuiū sanguinis prorumpenti ex naribus, tum fluxui
obnoxii in uentre passionibus ex austerorum uinorum quopiam potus: ac si febre
teneantur, ex aqua.

Hippomarathrum.

Hippomarathrum: unā cum fœniculo & de ipso differemus.

Isatis.

Isatis domestica quidem, qua utuntur tinctorum, facultatis est ualenter exiccantis,
nondum tamen mordentis: est enim simul amara atque adstringens. Proinde ma-
gna uulnera corporum durorum glutinat, etiam si in capitibus musculorum fuerint:
& sanguinis profluuiū laborantibus partibus utiliter illinitur: tumores œdemato-
des mirifice digerit simul ac reprimat, & aduersus omnia ulcera maligna & cacoëthe
mirabiliter resistit, etiam si putrescant, etiam si exedantur ac erodantur. Quod si quan-
do quā pro laborantis natura ualentior appareat, folijs eius tritis miscere oportebit
aut panem, aut hordeaceam farinam, aut triticeam, aut polentam, pro uincente ni-
mirum in unoquoque affectu. At Isatis syluestris manifestē iam acre quiddam tum
gustu, tum actione præfert. Proinde quā domestica ualentius desiccans, potentius
etiam putredinibus obstitit, ad cætera uero iam comprehensa deterior. Minus
enim moderatē mordaciterq; desiccatur: talia enim irritantur hoc pacto, & phlegmo-
ne grauari incipiunt. Ceterum ob facultatis robur lienosis quoq; utilis fuerit, quum
altera nondum prodesse possit.

Isopyron, aut Phasiolon.

Isopyrum aut Phasiolum semen habet amarum & subacerbum. Extergit itaque
& incidit humores crassos cum hoc ut corpora contrahat & constringat. Quamob-
rem excreationibus pectoris conducit, & iecur expurgat, & sanguinē spuentibus nō
est aduersum: imō etiam iuuare creditur. Nam propter temperaturæ missionem con-
trarijs etiam congruere uidetur.

Itea. Salix.

Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem uti possis: uerum floribus eius ma-
ximē propē omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim
uis eorum ita desiccatoria, ut morſu abstineat: habet uero etiam quandam adstrictio-
nem. Sunt uero etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen seruent mordaci-
tatis experts, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plu-
res res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam ad-
stringat: sicut in opere de medicamentorum compositione exactius docebimus. Por-
rō arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, nisi quod tem-
peraturæ sit siccioris, uelut omnes cortices: sed hunc quidam comburunt, eiusq; ci-
Mm

C nere utuntur ad ea omnia quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos (Græci *τύλους* uocant) myrmecias tollunt, aceto ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quandam colligunt, utunturque ad ea quæ pupillas offuscant, extergente uidelicet simulque tenuium partium medicamine. Vt uero illo ad multa quis possit, si quidem talis fuerit.

LIBRI SEXTI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM

FACULTATIBVS LIB. VII.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

EPTIMUM de simplicium medicaminum facultatibus commentarium scripturus, necessarium duxi præfari, solis ijs apertum ac clarum fore, qui in superioribus libris non uelut aliud agentes aut obiter fuerint uersati: alios uero potius perperam inaudituros, quam eorum quæ in eo dicenda sunt aliquid addiscituros existimo: tum sese falsuros, & nos forsan tanquam non recte quadam scripserimus, calumniaturos, atque conuictis laceraturos. Itaque qui sanioris mentis sunt, monitis scio auscultabunt: ac si qua illis cura est præsentis huius speculationis, ab initio totum opus perlegent. At qui præ curiositate potius quam discendi studio huc accesserunt, monita nostra contemnent. Enim uero mirum uideri non debet, si inuenti sunt qui mysteriorum libros à mysterijs alieni legere non sunt reueriti. Verum illos sui autores non scripserant prophanis: nec ego, me Hercules, ijs qui in principijs non sunt exercitati. Exponentur hoc in libro, & eo qui hunc subsequitur, reliquarum plantarum primæ facultates, eo doctrinæ ordine, qui in literis à quibus incipiunt uisitur. Antecedente itaque libro usque ad progressum sumus. Hic autem principium sumemus à: id modo præmonentes etiam quod ad antea demonstrata principia totum referemus. Si quidem hinc omnis membrarum medicamentorum in agendo prouenit diuersitas, quod hactenus eorum unumquodque aut calidum est, aut frigidum, aut siccum, aut humidum, aut tenuium partium, aut crassarum. Cæterum iuxta exactam ueritatem quatenus in comprehensorum unoquoque processum sit, explicatu certe est impossibile. Sed nos id tamen claris limitibus circumscribere sumus conati, qui quidem ad artis usum sufficerent: Vnum esse medicamentorum genus monstrantes, quod ad similem corporibus nostris temperaturam pertingeret, quum à colore qui in illis est, mutationis alterationisque acciperet principium. Alterum, quod calidius quam nos efficeretur: cuius quatuor constituendos esse ordines uisum est. Primum qui sensu obscurus sit, adeo ut ratione sit opus, quæ uerum deprehendat. Alterum ab eo secundum, quodammodo iam sensui clarum. Tertium deinde alium, qui ualenter quidem excalfaciat, sed nondum urat. Quem sequitur quartus & postremus iam adurens. Sic quoque refrigerantium. Primum quidem eorum quæ rationis subsidio indigent, ut refrigerare demonstrantur. Secundum eorum quæ sensibilibus refrigerant. Tertium eorum quæ ualenter. Quartum eorum quæ extinguunt, ac mortem frigore inducunt. Proportionem istorum & de humectantibus.

Calamintha. Nepita.

Alamintha essentia est tenuis, & calida siccaque temperie, ex tertio quodammodo ordine utraque qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partium gustu apparentia, partium experientia cognita. Gustu siquidem acris & palam calida est, ac paulum omnino amaritudinis obtinet. Periclitantibus autem & corpori admoventibus extrinsecus imposita primum quidem ualde excalfacit & mordicat,

A mordicat, cutemque exugit, postremo etiam ulcus efficit. In corpus autem intro assumpta tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuo calfacit, & sudores ciet, omneque corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra corporis concussionem rigoresque per circuitum repetentes adhibuerunt: foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intro assumptes sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægitudinibus ischia dicis tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem, totumque adeo articulum excalfacit, cutemque non obscure adurit, mentesque tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephantiorum remedium, non eo tantum quod strenue tenues humores digerat, uerum etiam quia extenuet & incidat ualenter crassos, qui talem morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed ad talia recentem adhibere quam arentem præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porro talis quum sit, ad uenenatarum bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunque medicamenta calida sunt & acria, tenuiumque partium, quæque facile ex alto ad sese circumiacentem omnem humiditatem possunt attrahere. Cæterum quæ illi inest amaritas, planè exigua est, uerum ad quadam ita efficaciter agit ut quæ ualentissima est, nimirum quum coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa aut implicata, quæ putredine tententur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit & efficit. Igitur incidendi quidem ei uis adest propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uero propter unicam amaritudinem. Itaque asthmaticis ob omnia antedicta prodest: ictericis uero, siue regio morbo laborantibus, potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia & expurgantia in iecinore prouenientes obstructions. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Calamus odoratus.

Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est & aëria, in caliditatis frigiditatisque coniugatione temperata. Quamobrem moderate urinam mouet, & facultatibus quæ icori stomachoque imponuntur, misceri potest: tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaque habeaturque secundi ordinis eorum quæ excalfaciunt & desiccant, ualentius tamen desiccant quam excalfaciunt. Inest quoque ei quadam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis, siue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uero non multum adest.

Calamus phragmites. Canna.

Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quadam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerum quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeque acrem. Quinetiam folia ipsa abstergentis sunt facultatis: cortex uero eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiuctum habens absterforium quiddam, ut exiccet & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet quam excalfaciat. Vitandus est eius flos, quæ anthelen uocant. Nam si in aures incidat, adeo tenaciter adhærens affigitur, ut auelli non possit, auditumque uitiat: quamobrem sapissime exurdat.

Cancanus. Cacialia.

Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modice exiccantem, essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino sicut tragacantha &

C lincta arteriæ asperitates sanat: nec minus si quis eam commandat: succus eius defluens prodest arteriæ similiter ut glycyrriza.

Canabis.

Canabis semen flatus extinguit: adeoque desiccatur, ut si plusculum edatur genituram exiccat. Sunt qui uiridem succum exprimentes ad aurium dolores, ab obstructione, opinor, natos, eo utantur.

Capnios. Fumus.

Capnios, alij capnos, acris simul & amaræ qualitatis est particeps: nec tamè plañe expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multamq; prouocat, sanatq; iocinoris obstructions & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, nò paulum trahens lachrymarum, uelut ipse fumus. Nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primum desiccata condebat: porro quum uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: roborandi uero causa, uino nimirum diluto.

Capparis.

Capparis radice cortex uincentem habet qualitatem amarā, proximā acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet quòd diuersis pugnantibusq; consistet facultatibus: quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porro contrahere, densare, constringere acerbitate. Itaq; lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tum foris idoneis illinendis remedijs admistum, tum intro in corpus assumptum, siue decoctum in aceto aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisq; permistum: quippe quum aperte crassos lentosq; humores hoc pacto sumptum euacuet, nec eos tantum per urinas, sed & per uentrem saepe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adiuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiā menses promouet, & ex capite purgat detrahinq; quod ἀποφλεγματίζει uocant, auxiliaturq; ruptis atq; conuulsis. Cæterum cuiam ipsum potioni in quoq; affectuum misceri conueniat, nò est præsentis instituti persequi, sed aut eius ubi de componendis agit medicamentis, aut ubi curandi traditur methodus. Porro radice eius cortex ulceribus malignis cataplasmatibus modo impositus nò malum est remediū, ut qui illa extergere ualeat, nec segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, saepe etiam solus dentibus mansus ac morsus. Sed nò pertinet ad præsens negocium, quando quodq; horum tempestiuum sit, definire: nec enim id nunc propositum est: sed ex quoque particularium eius operum, uirium eius quandam sumere indicationem, sermonem ad principia ab initio proposita reducendo. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitilignes siquidem cum aceto detrahunt, & choeradas & duos tumores digerit idoneis ad ea medicamentis mistis. Radicis cortici, fructus proportionem uirium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò & folia & caules eius similem uim obtinent: meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem choeradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam quod eorum uirium obtundat uehementiam. Nec mirum est quòd aurium vermes amaritate occidant sua. Porro capparis quæ in admodū feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multo est nostrate acrior, adeo ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis.

Cardamum. Nasturtium.

Nasturtij semen adurentis seu causticæ facultatis particeps est, uelut napy: proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quodcunq; rubrificationem postulat, eo excalfaciunt sicut napy. Miscetur quoq; remedijs quæ exhibentur asthmaticis, tanquā ualenter crassos succos incidere ualeat uelut & napy. Nam omnia ei simile est. Porro & herba arefacta similē semini uim possidet. Humida uero est ac uiridis propter

A pteraqueæ humiditatis admissionem multò semine inferiorem: adeoque tunc mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat ceu opsonio.

Cardamomum.

Cardamomum est & ipsum sanè facultatis admodum calidæ, non tamen usque adeo ut nasturtium, sed quanto suauius magisq; fragrans est nasturtio, tanto & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim ulcerare idoneum est uel ipsum per se illitum: porro adiunctum habet quiddam etiā amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pforas detergit.

Caron.

Cari semen calfacit & exiccat tertio quodammodo ordine, moderate acrem qualitatem possidens: itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantū, sed & planta.

Casia.

Casia exiccat & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuiū admodū partium est, gustu uero plurimū habet acrimoniæ, leuiter quoq; nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidunt simulq; digerit quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiā instrumentis addit. Idoneū uero etiā suppressis mensibus, quum uidelicet à copia simul & crassitudine excrementorum quod sufficiat euacuari nequit.

Carya. Nux.

Arbor tum in folijs, tum in germinibus adstrictionē quandam possidet, cæterum euidentem multamq; in nucis putamine recenti pariter & sicco: proinde eo fullones quoque uti solent. At nos eius expressi succo, similiter ut mororum & ruborum, in melle decocto, uice stomachici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus ad quæ modò dicti succi cōuenire censentur. Porro ipsius id quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaq; etiam facile exprimitur: & quò diutius reconditū fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc sanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaq; quidam eo gangranas & carbunculos, & ægilopas sanant, ac nonnulli ad neurotrōta, hoc est neruorum uulnera utuntur. Cæterum si recens sit, adstringentis nò nihil qualitatis etiā obtinet. At quod imperfectum est etiamdum, ac nondum siccū, uelut reliqui fructus omnes qui uirides sunt, plenum est semicoctæ humiditatis. Nucleus tamen eius ubi inaruit, tenuiū partium & exiccatorium est medicamentum, morsus expers. Est & aliud genus nucum minorum, quæ nimirum ponticæ nuncupantur, plus habens essentia terrestris ac frigida: itaq; etiam gustanti austerior tum cortex, tum planta, tum fructus apparet: cætera magnæ nuci similes sunt, quæ à quibusdam uocatur Græcè καρύον βασιλικόν, Latine Juglans. Appellatur autem parua hæc nux λεπτοκάρυον Græcè, Latine Auellana.

Caucalis.

Quidam daucū syluestre nuncupant: est enim ei adsimilis gustu simul ac uiribus: excalfacit enim ut ille, & desiccatur, tum urinā ciet, & muria ad repositionē conditur.

Carpesium.

Carpesium simile est uocato phu, hoc est ualerianæ, non gustu tantum, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiā uiscerum obstructions extergit, & urinam mouet, renesq; calculis degrauiatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est ponticum carpesium lærtio, non tamen uel ipsum cinamomi uiribus uicinum est, imò non paruo deterius optima casia. Nuncupatur utrunque à montibus quibusdam Pamphiliæ in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria.

Cenchrum. Milium.

Milium primo ordine refrigerat. Exiccat uero tertio exoluto, aut certe secundo intenso. Paululū etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura esu quidē planè inter omnia frumentaria edulia minimū confert nutrimentū. Sed & uen-

tem desiccet. Porro foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs quæ citra morsum exiccare postulant: & cataplasmatibus modo illitum exiccare potest: attamen admodum friabile est: proinde difficilis est eius in cataplasmatibus usus.

Cedrus.

Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua: utraq; est calida siccaq; temperatura: tertij quodammodo ordinis secundum utrumq;. Cæterum cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, admodum calida, simul & tenuium partium. Mollem itaq; carnem promp-
 D te citraq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ quæ eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempo-
 re & uix effectum potest consequi. Porro talia omnia medicamenta septica uocantur, & sepra: sed inter sese maioris minorisq; ratione dissident. Est autem in hoc ge-
 nere medicamentorum ex primo & infirmissimo ordine cedrea: pleraq; enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaq; & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; a corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditas eorum depascens, cæterum solida corpora haud attingens. At in uiuentibus ca-
 lor ipse qui in corporibus est, cedrea uires adaugens, causa efficitur ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si quum tanta polleat potentia, lentes, pediculos, & tineas, & in corporibus natos uermes interficere ualeat, tum foetum ui-
 uentem quidem interimat, mortuum autem efficiat, sicut sanè etiam coitus semen pu-
 dendo circumlita: proinde partui aduersum est medicamentum, si sic utaris, nulli se-
 cundum. Aliaq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaq; argumentum est ipsum ual-
 lenter exalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur. Siquidem dolores co-
 rum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoq; oculorum cicatrices, & uisus he-
 betudini ab humorum crassitudine orta medetur. Porro quod eius est pinguis-
 D & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur lanis excipitur ac-
 colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre, quanquam non minus ex-
 calfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id, quod reliquum est cedrea, crassius
 us illud uidelicet, quam oleum ad amurcam. Proinde illud, utpote crassius, mordax
 est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque ulcera irritat, phlegmonenq; illis
 excitat. Porro oleosa illa cedrea adeo clementibus est uiribus, ut etiam plebei ex-
 perientia docti uulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, si-
 cut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci
 ῥιcίνους uocant. Porro cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatores
 uires obtinent, adeo ut comedi quoque possint. Attamen si liberalius ijs utare, capiti
 dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in uentre percipies.

Centaurium maius.

Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effe-
 ctus præstat. Gustu itaq; acris simul adstringensq; apparet cū leuicula dulcedine. At
 in actionibus acrimonia quidē caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & foetū
 mortuū euellens, uiuumq; corrūpens atq; eiiciens. Adstrictio uero, opera crassæ ter-
 renæq; frigiditatis, quū ulcera glutinet, & sanguinē reijicientibus proffit. Exhibentur
 autē eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uero liberis cū uino.
 Porro secundum omniū simul qualitatū actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue
 spirandi difficultati, tum inueteratæ tussis cōuenit. Nec enim in talibus euacuare solū
 quod præter naturā est oportet, sed partē quoq; euacuata m robore ac confirmare.
 Vacuationi itaq; accommoda est acrimonia, utiq; quū non sola sit ac pura, sed aut dule-
 cedini iuncta, aut certe non prorsum amaritudini. Siquidem uehementiā tunc atque
 uiolentiā mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit.
 Porro ad ea quæ euacuata sunt, roboranda cum aqua, adstrictione est opus. Ead-
 dem quæ radix & succus ipsius efficit: utunturq; eo quidam uice lycij.

Centaurium

Centaurium minus.

Centaurij minoris radix planè inefficax est, sed caulis eius extremus, & potius fo-
 lia quæ illi inhaerent, & flores, utiliora sunt: uincit in eis qualitas amara, paululum ha-
 bens & abstrictionis, atq; ob eiusmodi temperamentū admodum exiccatorium est
 medicamen, expers mordacitatis. Porro quod omnia talia utiliora sint, supra cōmo-
 nui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particu-
 latim actiones memorantes. Vlcerata itaq; magna herbe ipsius recentis illitu glutinan-
 tur: & uetusta, quæq; agre ad cicatricē perducī queunt, cicatrice eodem modo uten-
 tibus includuntur. Arefacta uero glutinatorijs & desiccatorijs miscetur facultatibus,
 ijs uidelicet quæ sinus & fistulas sanare sunt natae, ueteresq; duritias emollire, tum
 ulcerum maligna & cacoethe sanare. Miscetur etiam ijs quæ rheumaticis affectibus
 medentur. In quibus ea medicamina præstantissima sunt, quæ uehementer desicca-
 cantia cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbae
 quidā ischiadicis infundunt, ceu biliosa & crassa ducens: nam & talia purgat: quan-
 quam quū adeo uehementer operabitur ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Sue-
 cus porro eius quū adsimilis sit facultatis, hoc est exiccatoriæ & absterforiæ, & cæte-
 ra iam comprehensa pulchre præstare potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq;
 & foetū euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs quibus nerui affecti sunt, ut qui euac-
 uet & desiccet innoxie quæ impleta sunt: quippe quum iocinoris quoque obstru-
 ctiones optime expediat, bonumq; sit leni indurato remedium foris impositum, nec
 secius si quis bibere sustineat.

Cerasus.

Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plan-
 tis participem. Nam & in harum, sicut etiam mælorum granatorum, & mælorū, qui-
 busdam austera qualitas, in quibusdam uero dulcis, nonnullis autem acida exupe-
 rat. Quinetiā ipsorum dulcium ea quæ nondum cocta sunt ac matura, quædam ad-
 modum sunt acerbæ, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis acida
 qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non semper. Ergo quæ dulcia sunt, magis quæ
 in intestinis sunt subducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra austera acida pi-
 tuitosis excrementosisq; stomachis sunt apta. Siquidem austeris magis desiccant, &
 nonnihil etiam incidunt. Porro ipsius arboris gummi communem omnibus uisco-
 sis & mordacitatis expertibus medicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad arteria-
 as exasperatas accommoda est. Proprie autem, si quidem quod quidam scribunt, ue-
 rum est, calculis uexatos adiuuat. Nam sic illi tenuiū partiū inesset facultas quædam.

Ceratonia.

Ceratonia exiccantis est & adstringentis facultatis, sicut & fructus eius, quæ cera-
 tia uocant, nonnihil etiā dulcedinis continens. Accidit autē istis quiddam simile cera-
 sijs. Nam si humida sumas, magis uentrē subducunt: sicca uero magis sistunt: utpote
 quū humiditatem expirent, & quod essentia est crassioris, tantum reliquum habeant.

Cestrum. Betonica. Psychrotrophum.

Cestrum, aut Psychrotrophum, Romanè uero Betonica, uim habet incidendi, ut
 gustus indicat. Amariacula enim est & subacris ipsa herba, id quod ostendit & par-
 ticularitè edita actio. Nam consistentes in renibus calculos rumpit, & pulmonē, pe-
 ctus & iecur expurgat abstergitq; menses quoq; ciet, & comitialibus prodest. Tum
 rupta conuulsaq; curat, & omnibus bestiarum moribus ulceri illita auxiliatur. Po-
 stremo acidū ructantibus (ὀξύγυμνός Græci uocāt) & ischiadicis bibita auxilio est.

Cecis. Galla.

Galla quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraq;
 sui parte essentia terrenæ & frigida, per quā desiccet & repercutit fluxiones: ad hæc
 constringit contrahitq; partes laxas ac languidas: omnibus quæ fluxionum affecti-
 bus strenue resistit. Esto uero tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando or-
 Mm 4

c dinis. Altera autem galla, flaua illa & magna laxa, & ipsa desiccatur quidem, sed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se, ac deinde trita cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porro coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin uehementiore, in uino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, uino utare austeriusculo. Hanc rustici nostrates *oivovuxidra*, quasi uinigallam dicunt, nominant. Denique gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem & acrimoniam ex ustione assumunt, suntque ijs quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Cæterum quum ad sanguinis suppressionem præparare eas uoles, carbonibus impositas dum undequaque candeat, aceto aut uino extinguere oportebit.

Cera.

Cera quodammodo medium tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium & desiccantium. Habet uero quiddam etiam essentia crassæ, atque emplasticum: quam obrem non modo exiccare, sed & per accidens humectare uideri fortassis poterit, per aspirationes uidelicet prohibens. Quamobrem aliorum medicamentorum tum ex calfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debilitat ter concoquentium: nec tamen intro in corpus assumptum, sed foris impositum. Habet enim paulum quiddam digerentis calidæque potentia, quæ plurima melli inerat.

Cici. Ricinus.

Ricini fructus quemadmodum expurgat, detergit ac digerit, sic quoque folium, sed undequaque debilius. Oleum quod ex semine conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quam est oleum commune, ac proinde potentius quoque digerit.

Cinamomum.

D Cinamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine: nihil autem æquè desiccatur eorum quæ pari sunt ex calfaciendi facultate, propter tenuitatem scilicet essentia. At Cinamomis est uelut imbecillum cinamomum. Nonnulli esse pseudocinamomum nuncupant.

Circæa.

Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas purgare: est enim boni odoris, & calfactoria; semen autem eius in sorbitione exhibitum ad lactis generationem conducit.

Cisthus.

Cisthus aut Cistharus, frutex est gustu adstringens, omnibusque particulatim operibus. Attamen folia & parua germina trita adeo desiccant adstringuntque, ut ulcera glutinare ualeant. At flores magis sunt efficaces, adeo ut cum uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusque ac humiditates sanent: cataplasmatibus ritu illita ulcerum putredinosa iuuant. Est enim facultas eorum non instrenue desiccans, fereque secundum excessum à temperatis absoluti. Adeo uero frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porro hypocistis, quam uocant, multo est magis adstrictoria quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluvia muliebria, coeliacos, dysentericosque affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis epithematis hepaticisque commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet ac roboret.

Cisthus.

Cisthus aut Ladanum. In calidis regionibus hic cisthus proueniens, tamen si haud alius sit genere quam qui apud nos nascitur: eximium tamen à regione ac peculiare, digerentemque caliditatem nactus est: atque utroque à nostrate differt, tum quia frigiditatem desposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaque cetera quidem huius cisthi, illis quæ in nostrate uiuantur, similia sunt. Verum ladanum quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo

A primo excessu iam quodammodo complete calidum, ut uidelicet & secundum attrahat, habens etiam adstrictionis paululum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacticum, pariterque moderate digerens, ac uidelicet etiam *συμμετρίως* hoc est concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad uteri uitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca dissolutes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum prauis humoris sederit, id omne absorbit: tum meatus quibus infixi sunt, contrahit. Cæterum alopecias & ophthalmias, siue lippitudines, sanare non potest, utpote grauiore uires quam quæ ladanum insunt, poscentes: quippe proueniunt isti ex prauis succis lentis crassisque, quos secantia ac digerentia medicamenta potissimum euocant atque euacuant. Ceterum tenuium partium sint facultatis oportet, non tamen usque adeo tenuium partium, & desiccatoria, ut nimio plus desiccet, unaque cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoque humiditatem incrementa pilis suppeditantem absorbant. Nam sic non tantum alopecia liberabunt, sed & caluitiem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent.

Cissos. Hedera.

Hedera ex contrariis composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantia, quam terrenam & frigidam esse ostendimus: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobatur. Nec deest tertia: aqueam namque substantiam quandam tepidam obtinet, certe si uiridis sit. Siquidem dum arefcit, hæc prima exhalat necesse est: manetque quæ terrea est & frigida adstringensque, & ea quæ calida & acris. Viridis autem, folijs eius in uino decoctus, ulcera grandia conglutinat: quæque maligna sunt, ad sanitatem reducit. Tum igne factas exulcerationes cicatrice includit. Porro cum aceto decocta folia lienosis profunt. Flores autem quodammodo ualidiores sunt, ut ad leuiorem redacta cum cerato ambustis conueniant. Præterea succus medicamentum est errhinon, hoc est, in nares fufum, capiti purgando idoneum: tum uetustas aurium fluxiones sanat: ad hæc ulcera uetera tum in auribus, tum in naribus. Porro si acrior appareat, aut rosaceo aut dulci oleo miscetur. Lachryma eius lentes interimat, pilis nudat: usque adeo calidæ potestatis, ut obsecure aduratur: est enim uelut aqueus quidam liquor, sicut alia omnes lachrymæ.

Clinopodium.

Clinopodium ex calfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uero etiam essentia subtili: ponaturque ipsum quispiam in tertio ordine tum ex calfacientium, tum resiccantium.

Clematis.

Clematidis folia acrem & adurentem siue causticam facultatem obtinent, adeo ut & lepras excoriant. Fuerit itaque in quarti ordinis ex calfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alij polygonoides appellant. Cæterum id nequaquam exulceratorium est aut acre, sicut quod antè dictum est, imò profluuijs ac dysenterijs cum uino potum prodest, dentiumque dolores mansum mitigat: tum uteri quoque doloribus in pectore admotum usus est: tantum abest ut perinde urat aut ulceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de ijs quæ nunquam uidit, literis ea mandans, sic hæc ambo in unum confudit. At Dioscorides utriusque in quarto meminit, & eius quæ simpliciter uocatur clematoides, idque in fine libri: & alterius, sed in principio: quamobrem non est necesse, ut ego rursum notis suis utrumque depingam, sicut nec in alijs feci.

Cnicus.

Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij est ordinis ex calfacientium, si quis foris eo uti uolet.

Coccum cnidium. Granum gnidium.

Granum gnidium & ipsum quoque purgat: sed acris est adurentisque facultatis.

Coccus baphicos. Granum tinctorium.

Granum tinctorium adstringentem simulque amarum qualitatem possidet. Vtraque

c sine morfu desiccatur. Proinde ad ingentia uulnera congruit, & ad neruorum uulnerationes. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.

Coccynelea. Prunus.

Pruni fructus uentrem subducit, recens quidem plus, aridus minus. Caterum haud scio cur Dioscorides pruna damascena siccata uentrem sistere dicat, quum & ipsa palam etiam subducant, minus tamen quam quae importantur ex Iberia. Siquidem damascena magis adstringunt: at quae Iberia fert, dulciora sunt. Quin & ipsae arbores fructibus proportionem respondent. Minus enim adstringunt quae in Iberia nascuntur, magis uero quae Damasci. Caterum ut in summa dicam, quorum in folijs aut germinibus adstrictio quaedam inesse apparet manifesta, ijs decoctis phlegmonae in columella aut tonsillis existentes idonee colluuntur. Porro agrestium fructus euidenter adstrictorius est, uentremque sistit. Nominatur autem haec planta in Asia prunum. Gummi autem arboris sunt qui dicant cum uino potum lapides confringere, cum aceto puerorum sanare lichenas. Ac si id praestat, clarum est extenuandi indicium illi facultatem inesse.

Colla, aut gluten.

Gluten quod ad libros preparant ex similagine & garo, emplastica concoctioneque facultatis est, quibuscumque ipsum partibus illinas.

Colocynte. Cucurbita.

Cucurbita humida frigidaque temperatura est, utraque qualitate secundi ordinis: quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos cum rosaceo utilis est: sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. In esu autem humida est, & sitim propellens.

Colocynthis.

Colocynthis gustu amara est. Sed quae illi amaritudinis dum potatur adsunt opera, ea euidenter efficere nequit ob purgatoriam facultatem quam ualidam in sese continet: nimirum cum ijs quae expurgat, ante & ipsa per aluum excerni praeuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest.

Comarus. Arbutus.

Arbutus arbor ipsa qualitate acerba una cum fructu est. Eum memecylum nuncupant. Est autem hic & insensus stomacho, & capiti dolorem commouens.

Comm. Gummi.

Gummi lachryma est congelata concretaque in truncis arborum ipsam producentium, uelut resina quoque in multis uisitur quae resina proferre possunt. Caterum quod exiccatoriae emplasticaeque potentiae sit, constat. Praeterea asperitatibus medetur.

Conia. Lixiuum.

Lixiuum: sic quod uelut ablutio est cineris, nominatur. Porro omnium maximum absterforium, tum exiccatorium illud est quod ex cinere ficus & tithymallosum efficitur: fereque septicum seu putrefacientis est facultatis: quae cuiusmodi sit, in quinto uolumine exposui.

Conyza.

Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperatae, tum facultatis, gustu amara & acres: excalfaciuntque admodum luculenter, siue quis folia cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuiusquam illinat, siue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concussiones siue rigores per circuitum redeuntis tale sanare oleum uidetur. Flores quoque eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam & ipsos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, eiciendumque foetum. Est & tertium conyzae genus in locis humidioribus proueniens, utrisque illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed prima memorata tertij sunt ordinis in excalfaciendo exiccandoque.

Coriannon.

Coriannon, Corion, Coriandrum.

Coriannon, siue Corion, aut utcumque uocare lubet. Vetusiores Graeci Coriannon nominabant: at recentiores medici omnes Corion appellant, sicut & Dioscorides refrigeratorem esse herbam ipsam dictans, sed perperam. Siquidem ex contrarijs facultatibus constat & composita est, plurimum habens essentiae amarae, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aquae humiditatis obstat, quae tepentis est facultatis: his adiunctum est quoque adstrictionis pauillum. Ex quibus omnibus uarie quidem agit ea quae scribit Dioscorides, sed non tantum ex refrigeratione. Caterum ego cuiusque particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat mei unius duntaxat hoc in libro sententiam expromere: sed forte nihil obstat: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quae in paucis medicamentis sunt dictae, hic repetere. Primum ergo non Dioscorides tantum, sed & alij complures medicorum indeterminate de morbis pronunciant, sicut sane hac quoque tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, praeter alia, hac in re turpissime hallucinantes. Interdum enim atra, liuida frigidaque reddita parte quae erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente pharmaca, ceu antea, sed ea quae infixum parti praeter naturam humorem eliciant, quidam tamen refrigerare perseverant: alij ad digerentiam quidem transeunt, caterum ea erysipelas sanare dicunt. Quancumque scribant, incipientibus etiamnum atque gliscentibus crescentibus uel erysipelatis alia esse medicamenta, alia uero iam declinantibus ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam uocari debet postea quam inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque facultate sunt frigida, neque quae illa sanant, remedio esse putandum: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quauis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quae digerant excalfaciantque, poscere: ad eundem, opinor, modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligentia quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia: concedendum sane est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere ubi iam refrigerata est, id uero nequitquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides coriandrum, qui cum pane aut polenta erysipelas curet illitum. Nam quod ad unguem est erysipelas, quod utique inflammatum est & flauum, haud unquam sanare queat cum pane coriandrū, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, quum determinata ac definita experientia cuiusque medicaminis facultatem exploranda censuimus, quam maxime fieri posset simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quod uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inquadant, norunt: neque quod alius affectus sit erysipelas exactus, alius uero is qui uocatur ab omnibus nobis uisitate, ut a ueteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medicos plurimi, partim ut sic dicam, erysipelata phlegmonade, partim phlegmonae erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam oedematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud scirroides: ut compositorum morborum non paruus acruetur numerus. De quibus copiosius cum alibi differuimus, tum in curandi rationis uoluminibus. Dicitur autem & nunc, quoad saltem eorum meminisse necesse est, quod exactum erysipelas haud unquam ab antea dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, quum a biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porro quod longe a refrigeratione absit coriandrū, uel ex ijs quae ipse scripsit Dioscorides, discere liceat. Nam choeradas siue strumas cum eregmo, siue loamento, inquit, discutit. Porro quod nullum refrigerantiū medicamentorum idoneum sit discutendis choeradibus, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror, quippe

C qui sexcenta scripserit medicamentā chœradas sanare potentia, quæ omnia tum tem-
perie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est.

Coronopus.

Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata.

Costus.

Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem & calidam in se quali-
tatem simul & facultatem continet, adeò ut etiam exulceret, quò ex oleo corpus eo-
rum quibus per circuitum rigor inuadit, ante accessionem illo confricatur: sic uero
etiā in resolutis [& ischiadicis] atq; in summa in quibus excalfacere partē quāuis,
aut ex alto in superficiē extrahere quippiam est opus, ad costum confugitur. Eadem
de causa urinas mensesq; prouocat, & ad rupta, cōuulsa, ac laterū dolores congruit.
Porro ob amaritatē quæ illi inest, lumbricos necat. Ob eandem & ad contractas ue-
lut ex sole maculas, *epithelias* Græci uocant, cū aqua aut melle usurpāt. Inest item fla-
tuosa quædā illi temperiei humiditas, per quam & uenerē excitat cum uino mulso.

Cotyledon. Umbilicus Veneris.

Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ subfrigidæ, & cuiusdam obscure
adstringentis, & cum ea leuiter amara. Vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & di-
scutit. Itaque phlegmonas erysipelatos & erysipelata phlegmonade curat: & ma-
ximè stomachi ardore aestuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum
radice manducata calculos confringere, & urinam mouere.

Crania. Cornus.

D Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaq; mirum uideri non
debet, ipsum ualenter uentrem restringere, sicut & mespila. Folia quoq; & germina
gustu acerba sunt, ualenterq; desiccant. Itaq; maxima uulnera glutinare possunt, pos-
tissimum durorum corporū: at paruis uulneribus & mollioribus corporibus magis
contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant.

Crambe. Brassica.

Brassica esculenta desiccandi uim habet tum esā, tum foris imposita, non tamen
etiam admodū acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat, præterea
phlegmonas iam induratas, ac ægre solubiles, & id genus quoque erysipelata. Ea-
dem facultate epinyctidas & herpes sanat. Habet quiddam etiam in se absterfori-
um, quo lepras curat. Porro semen eius potum lumbricos interficit, maximè brassicæ
Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amare qualitatis particeps
semen est, sicut uidelicet omnia alia medicamentā quæ ad lumbricos idonea sunt. Sec-
cundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; modicam absterfori-
nem postulant, adiuuat. Porro caules brassicæ combusti cineres efficiunt admodum
desiccantes, ut uidelicet iam & causticam siue adurentem uim participant. Hac ratio-
ne ei ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius
fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens pharmacum efficitur.

Crambe agria. Brassica agrestis.

Brassica agrestis quodammodo calidior sicciorq; domestica est, ceu alia propemo-
dum omnia agrestia sui generis domesticis secundū utranq; hanc facultatem ualenti-
ora sunt. Quamobrē neq; intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab huius-
mana recesserit temperatura. Eadē de causa & gustantibus amarior est quàm dome-
stica: quanquā domestica quoq; acrimoniæ nonnihil & amaritudinis contineat: sed
utranq; habet agrestis ualidam: quare etiā extergit & digerit q̃ domestica ualentius.

Crambe thalattia. Brassica marina.

Brassica marina suprà quàm quòd uentrem deiiciat, utpote subfalsa & subamara
gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis usus, & ad omnia ea ad quæ tales quali-
tates accommodantur idonea.

Cratæogonos.

Cratæogonos.

A Cratæogoni herbae fructus & acris gustanti est, & utenti frigidus, similis milio.

Crethmon.

Crethmon gustantibus falsum est, cum paucula amaritate: quamobrem uis ei-
us est exiccatoria & absterforia. Vtraq; tamen imbecillior in eo est quàm in amaris.

Crithe. Hordeum.

Hordeum primi est ordinis in exiccando & refrigerando: habet etiam pauxillum
absterforionis. Paulò etiā plus desiccatur quàm farina fabacea, cui non insint cortices: cæ-
tera uero similia sunt foris utentibus. In cibo autē hoc fabis præstat, quòd flatuosam
naturā exuat: fabis, quantūcunq; coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassi-
oris essentia quàm hordeū: quamobrē eo plus etiam alunt: porro quoniam utrunq;
paulum modò à medio recessit, multo sunt usui. Nam talia medicamenta multis a-
lijs miscentur ceu materiae quædam: itaq; etiam cera & oleum non paucis medica-
mentis coniunguntur. Alphonon uero, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccatur.

Crimmon.

Quod crassæ essentia est tum in tritico, tum in zea, ita appellari cōsuevit. Plus nu-
trit quàm polenta, sed ægrius concoquitur. Porro sorbitio quam ex eo conficiūt, pol-
tos nūcupatur: eaq; si ex zea conficiatur, leuiter uentrē sistit, ac potissimū si frigatur.

Crinos. Lilium.

B Lilij flos temperaturam mistam obtinet partim ex tenui, partim ex terrena essen-
tia, ex qua utique habet ut gustu sit amara, partim ex aquea, eaq; temperata. Itaque
etiam quod ex eo conficitur oleum, citra morsum digerendi simulq; emolliendi fa-
cultatem obtinet: unde fit ut uteri duritiibus sit aptissimū. Porro radix foliaq; per se
trita desiccant & abstergunt, & digerunt moderatē: proinde quoq; ambustis compe-
tunt. Si quidem hæc quoq; moderatē desiccantem extergentemq; facultatem postu-
lant. Radicē ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam, ambustis quoad obdu-
catur cicatrix imponunt: quippe quum alioqui & aliorum ulcerum omnium bo-
num sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq; prouo-
cat. Folia uero præcoquentes, & ipsa ad obductam usq; cicatricem imponunt, non
in ambustionibus duntaxat, sed alijs quoq; uulneribus. Sed & sunt qui aceto ea con-
dientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in
radice quàm in folijs, quanquā tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus.
Nam primi ordinis abstergentium est medicaminum: itaque quum aut utiligines,
aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, com-
miscemus illi aliquid aliorum medicaminum ualidius extergentium, cuiusmodi est
mel. Cæterum si id moderatē illi ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum di-
uisiones competit, & ad alia uniuersa quæ ualenter exiccari postulant absque mor-
su. Imposuimus uero etiam quandoque & foliorum succum cum aceto & melle co-
ctum. Quinq; partibus succi plus utroque erat: eratq; insigne medicamen ad omnia
ea quæ exiccari postulant absque morso, ceu uulnera omnia ingentia, & maximè
quæ in capitibus musculorum eueniunt: tum ea quæ nimis mollia sunt, & diutur-
na, atque ægre ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum com-
ponendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentiarum
adnitor, cæterum rerum ipsarum natura sapenumero ut attingam adigit: celeriter
uero relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum.

Crocodilium.

Crocodilij semen acre est atque odoratum, urinam mensesq; ciens. Itaq; faculta-
tem habuerit calidam digerentem & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis,
ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuat. Radix pectoris excretionibus
ualenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Tra-
hit uero etiam per nares sanguinem.

N n

Crocus.

C Crocus paulum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum frigidumque ostendimus: sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius essentia secundi sit ordinis exalfacientium, & primi exiccantium: proinde concoquendi quoque uim quandam obtinet, adiutante scilicet in hoc & paucula illa adstrictione. Quippe quibus medicamentis, quum non admodum exalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis: quas quum iunctas esse caliditati non uehementi cōtigerit, pepticas, hoc est concoquentes esse ostendimus.

Cepa.

Cepa ex quarto est ordine exalfacientium: essentia eius potius crassarum est partium: unde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphas abstergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius restituit. Porro si succum eius exprimas, quod reliquum est admodum terreæ substantiæ est, eiusque calidæ: at succus aqueæ aëriæque caliditatis. Hic igitur ijs qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinēt, inunctus prodest: ex huius temperatura tota cepa flatuosa est manducata. Itaque quæ temperatura sunt sicciore, minus flatuum generant.

Cyamos. Faba.

D Faba in utroque medijs temperamentis proximè est in exiccando & refrigerando. Caro eius paulum quoque abstergentis facultatis continet, sicut putamen nonnihil adstringentis: idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, coeliacis, uomentibus, quos *quæritur* nominant, exhibuerunt. Porro ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex pectore & pulmone idonea. Ut medicamentum uero foris imposita, desiccet innoxie. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & ita adipi suillo admista. Ad neruorum tum contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & uberum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cum phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè quum ubera ex lacte in ipsis concreto phlegmonen patiantur. Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet.

Cyclaminos. Rapum, siue tuber terræ.

Cyclaminus uarias uires possidet. Nam & abstergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit: clarum id est ex particularibus operibus. Nam succus eius hæmorrhoidas referat, uolenterque ad secessum prouocat in crocyde siue floccis appositus. Sic etiam facultatibus phymata, strumas aliasque durities digerentibus cōmiscetur, ac suffusus cum melle illitus cōpetit: ad hæc quoque per nares expurgat. Adeo uehemens eius facultas est, ut abdomine illito uentrem subducatur, & foetum interimat. Nam & alioqui ualidum interimendo conceptui medicamen est, in pello additus. Tota autem radix succo imbecillior est, quanquam & ipsa uehemens sit. Nam & menses siue epota, siue apposita euocat, & aurigini prodest, non modò ipsum uiscus expurgans, sed etiam quæ in toto corpore bilis fuerit, eam per sudorē eiciens. Proinde sanè post potionē, sudoris adiuuanda prouocatio est. Modus eius bibendi est drachmarum trium, siue cum melicrato, siue cum passo. Cutem detergit cum in alijs, tum quod alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata siue efflorescentias curet: lienem quoque induratum iuuat emplastri modo illita tum recens, tum arida. Sunt qui radicem siccam asthmaticis seu anhelantibus exhibeant. Porro altera cyclaminus, quam quidam cyssanthemon nominant, propterea quod cyssos, hoc est hederæ flore sit assimilis, radicem quidem superuacaneam habet, sed fructum admodum efficacem: nam hic cum uino pluribus diebus potus lienes sanat, urinas mouens ac uentrem subducens: locos quoque eiecit, & asthmaticis prodest. Qualitas eius gustanti acris est, & sublentia.

Cuminum.

Cuminum. Cuminum.

A Cuminum semine maximè utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, petroselinii. Est uero & facultatis exalfacientis, sicut illorum unumquodque, tum urinas mouens, & flatum extinguens: ex tertio ordine exalfacientium.

Cynos batus. Sentis canis.

Huius fruticis fructus non segniter adstrictorius est, folia uero mediocriter. Itaque particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo quod in fructu eius lanæ speciem habet, cœu arteriam uitians.

Cyparissus. Cupressus.

B Cupressi folia, germina, pilulæ recentes & molles, magna ulcera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est quod resiccandi uim habeat absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certe & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidam acrimonia, sed plurima amaritudo, multoque etiam plus acerbatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasque, quanta satis sit deducenda in altum acerbatis, ac nullam tamen mordicationem aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde de in alto latentibus in flaccidis putrescentibusque affectibus humiditates innoxie tutoque depascitur, atque absumit: quum quæ exalfaciunt simul desiccantque, eas quidem quæ contentæ sunt absumant, cæterum acrimonia & caliditate alias attrahant. Sic enterocœlicos iuuat: siquidem exiccat, roburque addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote quæ adstrictio in altum subeat, deducendo ipsa caliditate quæ admista est, eum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpes polentæ miscentes, tanquam absumat citra exalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua aut oxycrato aquoso.

Cyperus. Iuncus quadratus.

Cyperus radices maximè usui sunt, exalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaque ulceribus quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirifice profunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter ulceris item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, quæ & calculo uexatis congruunt, & urinas mensesque prouocant.

Cypros.

Cyprus: huius arboris folia summaque germina in usum ueniunt, & facultatis, & qualitatibus mistæ: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modice calida, habentque etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambusta fouent. Utuntur uero etiam aduersus igneas phlegmonas & carbunculos. Nam absque molestia & morfu desiccant. Quinetiam sponte proueniunt in ore ulceribus aphthodesi, & ipsis aphthis cōmanfa accommodata sunt.

Cytisus.

Cytisi folia digerendi facultatē obtinēt aqueæ & temperatæ mistam, sicut & maluæ.

Caneon. Cicuta.

Cicuta quod extremè refrigerantis sit facultatis, omnes norunt.

Conos.

Coni fructus, quem quidam cocalon nuncupant, & strobilon, uiridis totus, habet cum humiditate amaritudinem quampiam & acrimoniam: proinde purulentis, & quibuscunque adeo quæ in thorace & pulmone sunt facile etussire & expuere expedit, accommodus est. Porro fructus ex eo esculentus, nutrimentum est coctu difficile, & ualidum. At ut medicamen asperitati leniendæ congruit, quum uidelicet in aqua maceratus omnem in ea acrimoniam reliquerit. Nam reliquum omne minus mordax, magisque emplasticum redditur: in medio calidæ & frigidæ qualitatibus consistens, ex aquea & terrea mistum substantia, minimum participans aëriæ.

^c **L**agopus facultatis est desiccantis, adeo ut fluxus alui probe exiccet.

Lagopus.

Lathyrus.

Sunt qui dicant & hanc esse tithymalli speciem, tum quod similiter illis succu habeat, tum quod eodem modo purget, tota illis facultate assimilis sit, nisi quod semen gustantibus uideatur dulce: quod sane etiam maxime purgatoria uim possidet.

Lampfane.

Lampfane esca quidem succos prauos procreat, ceterum illita abstergendi nonnullam digerendi facultatem possidet.

Lapathum.

Lapathum moderate digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum misistam: nam cum eo quod digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum misistam quoque quandam adstrictionem obtinet, ut & dysenterias, & diarrhoeas siue profluvia sanet, & maxime oxylapathi. Porro hippolapathum, quod in totum in paludibus provenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores.

Lemonium.

Lemonij fructum, utpote acerbum, exhibent coeliacis, & dysentericis, haemoptoicisque, siue sanguinem spuentibus: iuuat & profluuium muliebre. Satis est oxylapathi mensura.

Lachen.

^d Lachen qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed recte ex plantarum censi genere potest. Porro ita nominatus uidetur, quod lachenas curet: extergentem habet ac modice refrigerantem facultatem, utranque uero resiccantem. Atque abstergentem quidem atque exiccantem a petra obtinet, refrigerantem uero ab humore aqueo: nascitur enim in humidis & grauius olentibus faxis. Porro quod ex talibus componitur, aduersum esse phlegmonae (quod aphlegmantum uocant) nihil mirum est. Ceterum an haemorrhagias sistat, ut refert Dioscorides, id uero neutiquam dicere queam.

Leontopetalon.

Leontopetali radice maxime utimur: digerendi facultatem & exiccandi excalfaciendi in tertio ordine possidet.

Lepidium.

Lepidium ex quarto est ordine excalfaciendum, simile nasturtio tum odore, tum gustu, tum uiribus: sed minus eo desiccet.

Leucas.

Leucas acrem possidet qualitatem exuperantem, temperaturam uero calidam siccamque in tertio quodammodo ordine.

Leucacanthion.

Leucacanthion, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant: huius amara radix est, ac proinde incidit, & exicat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine.

Leucoion.

Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium, plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores magis etiam quam uirides, adeo ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoque decoctum eorum mouet, & locos, partumque emortuum elicit: ac si bibatur, abortum facit. Est ergo id medicamentum, ut si quod aliud, amarum. Ac si quis uirium eius uehementiam multa aqua admista retundat ac mitiget, aut certe id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem non malum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimum quae diutino tempore ad scirrum induruerit. Sic cum cerato ulcera aegre ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uero etiam qui cum melle & ad aphthas adhibeant, Semen quoniam eiusdem sit facultatis, aptissimum

^a aptissimum est duarum drachmarum mensura potum, tum mensibus ciendis impostum conuenire creditur, partumque uiuentem interficere, ac mortuum ejicere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassiores sunt essentia, & magis terrena, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli uero & phlegmonas induratas ijs curant.

Leuce. Populus alba.

Leuce arbor miste quodammodo temperaturae est, ex aqua tepida & terrena extenuata essentia: quamobrem & abstergentis facultatis est particeps.

Libanotus. Thus.

Thus excalfacit ordine secundo, desiccet primo, habet quoque adstrictionem pusillam. Sed minimum manifesta adstrictio est candido: cortex eius euidenter adstringit: proinde sane strenue quoque desiccet, adeo ut ex secundo sit ordine desiccantium. Est autem crassiorum partium quam ipsum thus, & minimum habet acrimoniae. Ob has ergo tum facultates, tum qualitates multus est eius usus apud medicos in haemoptoicis, stomachicis, coeliacis, ac dysentericis, non tantum ijs quae extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes, sed & ijs quae intro in corpus sumuntur. Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis quam ipsum thus, adeo ut ad tertium usque excessum perueniat. Habet uero etiam absterforium quiddam. Itaque eo nomine & expurgare & implere quae in oculis consistunt ulcera uidetur, uelut & myrrhae, & styracis.

Libanotides.

^b Libanotides tres sunt, una sterilis, duae fructum ferentes: omnes uero eiusdem facultatis, emollientis & digerentis. Succus tum radice, tum herbae mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine emendat. Porro eius libanotidis quae ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis & incidentis facultatis participes sunt.

Lignys. Fuligo.

Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiae, habens quasdam etiam ignis qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porro tota natura terrena est, tenuium partium. Sed quae speciatim in ea differentiae sunt, ea pro uita materia eueniunt: ex acriore & calidiori, tali etiam proveniente fuligine, ex dulciore simili quoque & hinc fuligine proveniente. Primum enim thuris fuligine utuntur in oculiarias medicinas mista, eas uidelicet quae ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiam fluxione uexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad haec usurpant quoque eam ad facultates quas uocant callibepharas. Praeterea terebinthinae myrrhaeque fuligo molestia caret, non aliter quam thuris: sed styracis quodammodo ualentior est: magis etiam picis liquidae, qua etiam magis cedri. Porro acrioribus utuntur ad uitia superciliorum uocata pula, & erosos oculorum angulos humidosque citra phlegmonem. At mollioribus mitioribusque tum ad haec, tum ad ea ad quae competere paulo superius diximus thuris fuliginem.

Libysticum.

Libystici radix & semen ex genere excalfaciendum sunt, adeo ut & menses ciuant, & urinas prouocent, statusque extinguant.

Linospermon. Lini semen.

Lini semen esum flatuosum est, etiam si frigatur: adeo sane recrementitia humiditate plenum est. Est uero etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis & siccitatis quodammodo in medio est situm.

Linozostis. Mercurialis.

Linozostide utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verumenimvero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sane admodum eam esse digerentis experietur facultatis.

Lonchitis.

C Lonchitidis, eius uidelicet quæ semen habet triangulare, cuspidis figura, radice potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porro eius quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia, sed sicca cum aceto lienes induratos sanant.

Lycion.

Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium quod uocant conficitur, id uidelicet medicamentum liquidum quo ad sugillata utuntur, & sedis orisq; phlegmonas, ulcerationesq; tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriae, compositum ex diuersi generis substantijs, quas *ερεσπορweis* Græci uocant, altera quidem tenuium partium digerente atque calida, altera terrestri & frigida, ex qua adstrictio nem obinet. Porro hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uero & desiccatur non parum, nempe in secundo ordine: in calore autem medijs & symmetris proximum est: proinde ad uaria hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem [ad putredines, & cacoethe ulcera;] ut contrahente uero, coeliacis, dysentericis, ac muliebri profluuiio adhibent. Lycium hoc in Lycia & Cappodocia plurimum provenit, Sed Indicium ad omnia ualentius est.

Lysimachios.

Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam, per quam & ulcera glutinat, erumpentemq; ex naribus sanguinem emplastri modo illita reprimat: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest tum ipsa, tum succus eius multo magis. Porta dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebri profluuium sanat.

Lychnis.

D Lychnidos coronariæ semen calidum est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio. Siccum sanè etiam eodem modo.

Lotos.

Lotus domestica, quam quidam triphyllon, hoc est trifolium nominant, ut medicocriter concoquendi uim possidet, sic etiam exiccandi: in caliditatis frigiditatisq; coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima in Libya provenit: semen eius secundi est ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil absterforium. Porro ægyptiæ loti semen etiam in panes fingitur.

Lotos.

Lotus arbor non ita multæ adstrictoriæ qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaque lignorum assulæ derafæ muliebri accommodatur profluuiio, & dysenterijs, & coeliacis affectibus. Decoquuntur uero interim in aqua, interim in uino, nimirum prout usus poposcerit: nec infunduntur tantum, sed & bibuntur. Quinetiam quod pilos defluentes cohibeat, non mediocriter signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum quippe est & in sermone de ladano eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibitorium.

Macer.

Macer, cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, ut pleraque aromata siue odorata quæ ex India conuehantur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraque terrena frigida, paucula uero calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccatur, adstringitq; proinde coeliacis & dysentericis miscetur facultatibus, in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens.

Malabathrum.

Malabathri folium cum spica nardi simillimam facultatem obtinet.

*Malache.**Malache. Malua.*

A Malua, agrestis quidem, digerentis paululum & emollientis leuiter est facultatis: hortensis uero quanto plus habet aqueæ humiditatis, tanto facultate imbecillior est. Fructus eius tanto ualidior est, quanto & siccior. Porro huius generis est & ea quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam Althea.

Mandragoras. Mandragora.

Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratorem, adeo ut tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen nonnihil etiam caloris inest & in pomis humiditatis: proinde soporem ea conciliandi uim habent. Radicis cortex quum sit ualentissimus, non tantum refrigerat, sed & desiccatur: reliquum quod intus est imbecillum est.

Marathrum. Fœniculum.

Fœniculum tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium censeripromereatur: desiccatur uero non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat: quod, si admodum desiccaret, non sanè efficere. Suffus eadem ratione auxiliatur. Urinas mensesq; ciet. Porro est & alterum fœniculum, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant: cuius radix ac semen amplius quam domestici, desiccandi uim obinet, quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inesse uidetur adstrictio. Huius non radix modò, sed & semen Cachryi assimile est, potestq; & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensesq; & urinas mouere: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est hippomarathrum, cuius semen rotundum est & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius.

Mastiche.

B Mastiche candida quidem, & Chia cõsueti more cognominata, quodammodo ex contrarijs composita facultatibus est, adstringente uidelicet & emolliente. Proinde stomachi, uentris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine excalfaciens & desiccans. Nigra uero, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccatur, tum minus adstringit: quamobrem aptior est ad ea quæ ualidiorem digestionem per halitum exposcunt: hac ratione furunculis bonum est remedium. Porro oleum unguentumq; mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegypia. Ceterum similis est & ipsum mastichæ facultatis.

Melanthium.

Melanthium excalfacit atque desiccatur tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: hoc enim nomine catarrhos sanat in linteo admotum, atque assiduò olfactum. Quinetiam si intro in corpus sumatur, uel maxime flatus extinguit. Vnde constat essentia ipsam esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaborata. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uero in quarto horum uoluminum est, quod quum ad extremam tenuitatem atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirum non est si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Nec sanè etiam mirandum si lepras, clauos, myrmecias ejiciat, ei præsertim qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic uero etiam orthopnoeam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem aut uiscositatē retenti fuerint. In summa uero, ubi sectione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est.

Melilotum.

Melilotum mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens: sed & digerit & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida quam frigida.

Mel.

Mel desiccatur & excalfacit ordine secundo. Est autē simplicis, quoad fieri potest, Nn 4

Cum facultatis, tum temperamenti, extergentis, ut nobis appellare mos est, medicamentorum speciei existens. Porro coctum minus acre absterforiumque redditur: itaque ad sinuorum ulcerum glutinationes eo utuntur. Ceterum si quod mel amarum est, ceu Sardoum, clarum est & ipsum mistae esse facultatis: tanquam si nostrum quispiam ei absinthium admiscuisset. Sed & Sacchar, ut uocant, quod ex India atque felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, conrescit, & ipsum mellis est species, minus certe nostrate dulcius, sed adsimiles ei vires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porro quatenus nec inimicum stomacho est ceu nostras, nec suum afferens, eatenus ab illo substantia differt.

Melissophyllum. Citrargo.

Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quispiam. Superuacaneum siquidem foret praesente marrubio, cuius tantus est ubique terrarum prouentus, uelle uti melissophyllo: ceterum si cui forte ad manum quandoque marrubium non fuerit, illo uti liceat, modo non exciderit quanto ab hoc exuperetur.

Mespilum.

Mespilum, alij tricoccum nominant, quod tria intus in uniuersum gerat grana, quorum unumquodque arboris est semen, ceu ea quae in malis inueniuntur, ipsius mali: & nuclei ipsius uitis: & ficus, minuta illa grana quas cenchramidas Graeci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, uixque edi possit, uentrem strenue coercens, Quin & in germinibus & folijs acerba haec qualitas non pauca reperitur.

Medion. Trifolium odoratum.

Medij radicem contra atque semen ipsum temperatam esse contigit: nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cum alias, tum uero etiam profluuium muliebrem quod uocant. At semen tantum abest ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, nimirum tenuium partium, & incidendi facultatis.

Mecon. Papauer.

Papauer alterum rhoëas nuncupatum est, quod scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & alterae duae sunt species syluestris papaueris: alterum uelut incidentem calicem sustinens, alterum longiorem quam illud calicem obtinens, totum autem procerius ac squalidius. Ab hoc succus defluit: atque hinc est quod hanc speciem quidam rhoëada nominant. Porro omnium facultas refrigeratoria est. Ceterum satui semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, uisu candidum: proinde panem ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At eius quod primo loco recensuimus, cuius florem celeriter decidere posuimus, ualidius semen refrigerat: itaque nequaquam eo quis innoxie solo uti possit, sicut satiuo siue domestico melli admiscens. Admodum uero si ita sumptum sit, somnum conciliat. Ceterum pusillum eius inspergunt ijs quae ex melle conficiuntur bellarijs, atque iurijs, panibusque. Porro tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum tum in semine, tum in caliculis, tum in folijs, tum in succo. Valde enim refrigerat, ad stuporem usque & mortem perducens. Sed medici, quod probe eo utantur, medicamentis miscentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Est enim ex quarto & ultimo refrigerantium ordine. Porro quo pacto maxime ex methodo missionem facere oporteat, non est praesentis tractationis proprium, sed eius quae de componendis medicamentis agit, quae post hoc opus a nobis exponetur.

Mecon ceratit. Papauer cornutum.

Nominatum quidem sic est a semine leuem inuersionem habente, uelut & scenu graecum: ut bouis cornu esse uideatur simile. Vocatur porro a quibusdam paralijs, quandoquidem ut plurimum iuxta mare nascitur. Vini habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbae in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porro folia &

lia & flores fordida admodum & contumacia ulcera iuuant: sed ea reijcere oportet ulceribus iam purgatis. Adeo enim abstergere ualent, ut & purae quoque carnis non nihil eliquent. Hoc uirum robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahunt.

Mecon Heraclea. Papauer Herculeum.

Vocatur uero & a phrōdes, hoc est spumofum: eo quod totum candidum est & spumofum, exile. Semen habet pituitam expurgans.

Melea. Malus.

Malus non omnis eiusdem naturae est, uelut nec eiusdem fructus. Quippe quaedam mala dulcia sunt, quaedam austera, nonnulla acida, alia extreme exoluta & aquea: & sane in istis aqueum exuperat: ut temperies eorum sit tum humidior, tum frigidior: in acerbis autem terrenum frigidum. In austeris uero tum istud, tum aqueum frigidum, sicut in dulcibus aqueum temperatum. Sic quoque succi cortices, foliaque arborum inter sese dissident. Itaque si austeriora sint atque acidiora uulnera, illis glutinare possis, tum in phlegmonarum principio influxionem repercutere, ac stomachum uentremque exolutum, ac languidum roborare: at aquosioribus mediocres phlegmonas incipientes & gliscentes remittere. Sed haec iam ad curandi rationem attinent: proinde ea citius etiam relinquenda. Porro quod plurima pomis omnibus recrementitia frigidaque insit humiditas, uel hinc liqueat, quod eorum omnium nullus omnino succus durare, ac uetustatem ferre possit, uerum acefiant corrumpanturque uniuersi. Solus enim cydoniorum & struthorum (utpote quae propter uincementem adstrictionem minus ceteris sunt humida) succus coctus cum melle durare potest: tamen si ipse per se non ita durare queat.

Melea persice. Malus persica.

Haec uulgo nunc ab omnibus uocatur Persice tantum, illo uidelicet omisso Melea. Ipsa igitur arbor in germinibus & folijs uincementem habet amaram qualitatem: proinde folia eius trita & super umbilicum imposita lumbricos necant. Alioqui sane etiam digerens medicamen est. Fructus eius, nempe esculentum hoc persicum, humidior est & frigidior temperie.

Melea armenice. Malus armenica.

Huius uetus nomen deficit. Vocant enim omnes tum fructum tum arboris precocion. Fructus humidior frigidiorque est, utrumque secundo quodammodo excessu perpestius.

Melea medice. Malus medica.

Huius fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus citrium nuncupari adsolet: in semine quidem uincementem habens qualitatem acidam & siccam, ut ipsum tertij sit ordinis rescicantium refrigerantiumque: in cortice uero itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniae: proinde desiccant hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulo infra. Porro caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa frigidaque. Nam & ipsa editur sicut & cortex, semen omne edi ineptum est, tum humidum illud & acidum, de quo primum disserui, & nucleus qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est. Hic amarus est, & digerendi uidelicet siccandi que facultate obtinens, secundo quodammodo ordine a temperatis recedens. Folia uero denique exiccandi ac digerendi uim obtinet.

Meum.

Huius radices perutiles sunt, calidae tertio ordine, siccae secundo: proinde uirum nam mensesque ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed si plusculum sumatur, capiti dolorem mouet, utpote quum plusculum sit calidum quam siccum: quippe quum humiditatem crudiusculam etiamnum & flatuosam caliditatem ad caput deferat, atque ita ipsum afficiat laedatque.

Milax trachea, hoc est aspera.

Milax trachea clauiculis plena est. Varie nanque arboribus circumuoluitur sursum deorsum, Folia leuiter acria gustantibus sunt, & alioqui utentibus calida.

*Milax lea, hoc est levis.**Milax lea* quodammodo iam dictæ similes vires obtinet.*Morea. Morus.*

Mori fructus maturus quidem ventrem subducit, immaturus uero ubi aruerit, admodum restringit. Itaque ad dysenterias accommodus est, & affectiones coeliacas, & quascunque alias fluentes: contunditur autem, ac opsonijs commiscetur, uelut rhoi fructus: aut si cui ita uideatur, ex aqua aut uino bibat. Porro quod maturorum succus ad stomatica medicamenta sit utilis, propter eam uidelicet quæ inest illi adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ medicamentis ocrem poscunt adstrictionem competit. At matura mora præter acerbitem & aciditatem sortita sunt: & tota adeo arbor in omnibus suis partibus mistam aliquam uim obtinere uidetur ex restringente & purgante compositam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeo ut & latum lumbria cum interficiat. In alijs autem partibus restringens uincit: in folijs tamen & germi nibus quodammodo media utrisque temperies est.

Myagros.

Myagri semen pingue est: nam si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplastificam uim obtinet.

Fungus.

Fungus frigida humidaque admodum planta est: quamobrem etiam proximè ad deleteriam & enecantem facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimum qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam.

Myle.

Myles radix paruo bulbo similis est facultatis, contrahentis: nam cum farina arina, hoc est lolij, apertam uulnam sanare scribit Dioscorides.

Myosotis. Auricula muris.

Myosotis, quidam uero *myosotis*: desiccatur secundo ordine: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet.

Myrice. Tamarix.

Myrice abstergentis est ac incidentis facultatis, absque perspicua desiccatione: habet uero etiã adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates facultatesque admodum prodest leni indurato decocta cum aceto, aut uino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis. Sanat porro dentiũ dolores. Cæterum fructus & cortex non pauca fortita sunt adstrictionem, adeo ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quod acerbitas eui dens est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque uis abstergendi: quod sanè gallæ non acci dit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia ad quæ illa utimur: in eisdem & cortice. Porro myricæ combustæ cinis admodum desiccatoriae facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, paucillam adstringendi.

Myriophyllum.

Myriophyllum usque eò desiccatoriae facultatis est, ut uulnera glutinet.

Myrrhis.

Myrrhis: quidam myrrhan nominant: radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæque menses moueat, tum ea quæ thoracem ac pulmonem degrauant, purgantem. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfaciens, adiuncta quadam partium tenuitate.

Myrrhine. Myrtus.

Myrtus: ex contrarijs substantijs hæc planta constat: uincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet uero etiam tenue quiddam calidum. Itaque ualenter desiccatur. Porro tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dis sident. Porro quod ramis & trunco adnascitur tuberosum, quæ quidam myrtada nun cupant, quanto dictis siccior est, tanto & desiccatur & adstringit uehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea uino subigentes in pastillos formant. Folia ite arida uirtu dibus

A dibus plus desiccant: miscetur enim uiuentibus humiditas quædam. Porro succus non tantum ex uiuentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi uim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intro sumpta in corpus, quod scilicet nondum ullam deleteriam aut purgatoriam substantiam habeant admistam.

Moly.

Hoc quidam uocant Peganon agrion, hoc est rutam syluestrem. Nonnulli Harmolan. Syri Besafan, sicut Cappadoces Moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum: uis eius tenuium partium est, & calida tertio ordine: unde & crassos humores dissecat ac digerit, & urinam mouet.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM

FACULTATIBUS LIB. VIII.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

VANTVM itaque reliquum est facultatis secundum naturam, id hoc libro dicitur: nec id quidem omne, sed tantum effectricium qualita tum actiones. Nam totius substantiæ plantarum opera postea per se exponam. Commonefactis itaque lectoribus de ijs quæ supra tracta uimus, nempe quod cuiusque simplicis facultatis in maioris minoris que perspicuis limitibus cuiusque ordinis latitudinem circumscripsimus, tum quod inueniendarum facultatum rationem quandam ac uiam docuimus, horumque omnium demonstrationes confecimus, ac scopos posuimus, & cuiusque facultatis iudicandi normas tum peculiare, tum communes: sic iam reliqua adiciemus, hortantes, si quis sit qui in superioribus uersatus non sit, ut aut hæc omnino relinquat, aut si a mans laboris est, ab initio prius totum opus perlegat. Siquidem prius quam in illis exercitatus fuerit, obscura omnia & demonstrationis expertia uidebuntur dicenda.

Nardus stachys. Spica nardi.

Nardi spica excalfacit excessu primo, desiccatur secundo iam completo. Composita est ex adstringente sufficenter substantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara: ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinsecus imposita. Urinam ciuit, mor sus stomachi sanat, in uentre ac intestinis consistentes fluxiones desiccatur, ad hæc & eas quæ in capite & thorace. Valentior est uocata Indica, nigriorque quam Syriaca.

Nardus Celtica, hoc est Gallica.

Nardus Gallica iam dictis similis quadantenus in genere facultatis est, cæterum ad omnia imbecillior, præterquam ad prouocandam urinam. Siquidem calidior illis est, sed minus adstringit.

Nardus oreana, hoc est montana.

Nardus montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur, sed prædictis debilior.

Narthex. Ferula.

Ferulæ semen excalfacit & attenuat. Cæterum id quod intus inest, quod medulla uocant, adstringentem qualitatem participat, cuius nomine sanguinem spuentibus & coeliacis conuenit.

Napy.

Napy calfacit & desiccatur ordine quarto.

Narcissus.

Narcissi radix usqueadeo exiccandi facultate pollet, ut & maxima ulcera congelat uel ad incisiones usque, quæ circa tendones accidunt. Habet uero quiddam absterforium & attractorium.

Neuras. Poterium.

Neuras, quidam Poterium uocant: desiccandi absque morfu facultatem possidet, adeo ut & nervos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum eiusmodi uim obtinent: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs quibus affecti sunt nervi.

Nerium, aut Rhododaphne.

Nerium, aut Rhododaphne, notus omnibus frutex: foris quidem illitus digerendi uim obtinet. Porro si intro in corpus assumatur, perniciosus ac uenenosus non tantum hominibus, sed plerisque etiam pecudibus est.

Nymphaea.

Nymphaea tum radix, tum semen desiccandi uim habet citra morsum. Itaque uentris profluuium cohibet: semenque siue per insomnia, siue alio pacto immodice profluens retinet. Iuuat porro etiam dysentericos. Caterum nymphaea quæ candidam habet radicem, potentioris est facultatis, ut & muliebri medeatur profluuium. Verum hæc, & ea quoque quæ atram habet radicem, ex uino nigro austero bibitur. Porro nonnullam habent quoque & abstergendi potentiam. Itaque & alphas sanant, & alopecias. Caterum ad alphas macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.

Xanthium.

Xanthium uocatur etiam phasganium. Semen digerendi uim obtinet.

Xyris.

Xyris: quidam xyrida: tenuium partium, attractoriae, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis cum radix, tum multo etiam amplius fructus, qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Xiphion. Gladiolus.

Xiphion radix, & maxime altera illa quæ superior est, attrahentem, digerentem, & desiccantem scilicet etiam facultatem possidet.

Oë. Sorbus.

Sorbus arbor, cuius fructus Græcè *oë* uocantur, & à plerisque *oëa*, hoc est sorba nominantur, adstringentem obtinet qualitatem, sed multo imbecilliorē quam mespilus: proinde sanè etiam esui iucunda est, minusque quam mespilus uentrem constringens.

Oenos. Vinum.

Vinum ex secundo est ordine excalfaciendi: sed quod admodum uetus est, ex tertio: sicut mustum quod uocatur, ex primo. Caliditati eius proportionē respondet siccitas.

Olynthi. Grossi.

Grossi acrem uim possident propter succum totius arboris communem qui illis inest. Cocti itaque duros tumores discutunt, crudi uero myrmecias & thymos eiciunt.

Olostium.

Olostium desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent.

Olyra.

Olyra mediam tritici & hordei naturam possidet, tam ut nutrimentum, quam ut medicamentum. Ex illis igitur de istis colligito.

Onagron.

Onagron aut onathera, aut onathyris: huius radix arefacta uinosum quiddam redoleret. Sed & facultatis uini est maxime.

Onosma.

Onosma, uel ofmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri & amara constat substantia: proinde quoque creditur foetus necare & eicere, folijs eius in uino potis.

Onobrychis.

Onobrychis.

Onobrychis rarefaciendi digerendique uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiamnum, illita ad morem cataplasmatum, phymata digerunt: arefactæ uero si cum uino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta.

Ononis.

Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfaciendæ. Radix eius maxime est utilis, habens quippiam & absterforium & incisorium. Itaque non tantum urinas prouocat, sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas detrahit. Vtuntur porro ea quoque & ad dentium dolores: collui uidelicet eam in oxycrato coctâ præcipientes.

Oxos. Acetum.

Acetum in primo horum commentariorum mixtæ esse substantiæ, nempe frigide pariter & calidæ, eiusque utriusque tenuium partium, demonstratum est. Caterum calidam frigida exuperat. Porro magnam desiccandi facultatem obtinet, adeo ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utique quum ualidum extiterit.

Oxyacanthos.

Oxyacanthos. Hæc arbor ut piro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dissimiles: quin & ipsi fructus: piri quidem syluestris, prorsum atque absolute amarus est: caterum oxyacanthos & tenuium est partium, & paulum quiddam incisuum obtinet. Porro arboris huius fructus, piri syluestris fructui similis non est, uerum myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uero & nucleos. Porro non efus tantum, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos *ῥοδῆς* Græci uocant, cohibet.

Opus, siue succus.

Opus, siue succus cyrenaicus quidem omnes & caliditate & tenuitate exuperat, ac proinde etiam omnium maxime per halitum digerit: quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentia aeris est & ignea. Porro complures habentur succi. Quauis namque radice incisa aut caule, quod ex uulnere crassum ac lentum effluit, succus est: caterum specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Origanus.

Origanus, heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quam quidam Panaces heracium, alij Conylen cognominant, ualentior utraque est. Omnes uero incidendi, extenuandi, calfaciendique facultate possident: hæcque tertio excessu obtinent. Porro ea quam Tragoriganum appellant, assumpsit etiam adstrictionis quippiam.

Orobos. Eruum.

Orobos desiccatur quidem excessu secundo intenso, calfacit uero primo. Porro quatenus amaritatis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructions expedit. Caterum si sumatur copiose, sanguinem per urinas euocat.

Orobanche. Eruangina.

Orobanche sicca frigidaque temperatura est in primo ordine.

Oryza.

Oryza habet adstrictorium quippiam: quare medio critere uentrem sistit.

Orchis. Testiculus canis.

Orchis: nuncupatur & herba hæc Cynos orchis. Radici eius bulbosæ ac geminæ uis inest humida & calida: ac gustantibus dulciuscula est. Caterum maior radix multum uidetur habere humiditatem excrementitiâ, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uero, minor uidelicet, econtra: nimirum admodum elaborata: ut sit eius temperamentum ad calidius & siccius uergens. Itaque hæc radix tantum abest ut ad coitum stimulet, ut etiam planè contra cohibeat ac reprimat. Eduntur bulborum more tostæ.

Orchis. Serapias.

Orchis, quem & Serapiada nuncupant, sicciorē facultatem obtinet quam ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca nec perinde ad uenerem accommodus est.

Oo

C Oedemata illitus discutit. Ulcera sordida expurgat, herpes sanat. Siccatus multo amplius desiccatur. Nam & putrescentia contumaciaque ulcera sanitati restituit: quippe quum & subadstringens sit: ac proinde etiam ventrem ex uino potus sistit.

Osiris.

Osiridi herbae, ex qua fiunt & cacoremata, amara inest qualitas, & obstructions expediendi facultas. Quare & in iocinore consistentes adiuuat obstructions.

Pancration.

P Ancratium. Radix huius scillae simile gustum refert ac uires. Quare ea quidam pro scilla, si ea non adsit, utuntur: efficit enim omnia in genere quidem similiter, sed longe imbecillius.

Paliurus.

Paliuri folia & radix adeo non obscura habent adstringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant: adeoque digerunt, ut & phymata curent, quae quidem non admodum phlegmonode sunt & calida. Fructus porro tantum obtinet incidendi uim, ut & calculos uesicae comminuat, & pectoris pulmonisque excretionibus auxiliatur.

Papyrus.

Papyrus ipsa quidem per se in usum medicinale haud ingreditur. At macerata aut usta utilis efficitur. Igitur oxycrato uinorum macerata recentia ulcera glutinat, maxime in circulum circumposita: Verum hic quidem est ceu materia quae medicamina sanantia accipiat: at ubi usta fuerit, medicamen est exiccatoriū, uelut & chartae combustae cinis, nisi quatenus infirmior est quam papyri.

Panax Heraclium.

D Panaces Heraclium. Ex hoc fit uocatus opopanax, radicibus eius & caulibus scilicet excisis. Porro opopanax ipse longe est ad plurimos usus aptissimus, utpote exalfaciens, emolliens & digerens: ponatque ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uero secundi. Cortex radicis exiccatoriū simul & exalfactorium est medicamentum: sed minus quam succus. Quin & nonnullam habet abstergenti facultatem. Quare eo quoque utimur & ad nuda ossa, & ad ulcera maligna & contumacia. Sufficiens enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul ac desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quae omnia ad carnem generandam necessaria sunt: uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Caterum nescio quo pacto nunc omnes ex more non panaces, sed panacea herbam hanc uocent.

Panaces Asclepeum.

Panaces Asclepeum minus est calidum supra dicto panace: quamobrem floribus eius & semine melli mistis, ad ulcera phymata & phagedanas utuntur.

Panax Chersonium.

Panaces Chersonium & ipsum similem praedicto facultatem possidet.

Paronychia.

Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & ut refert Dioscorides, fauos quoque. Vis eius est tenuium partium, & exiccatoria, morsu uacans. Talia enim sint oportet quae paronychias sanant. Porro satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes qui digeri possunt. Talia enim sunt quae quum ex tertio sint ordine exalfacientiū & desiccantiū, uelut & hoc, essentiae insuper subtilis sunt.

Pentaphyllum.

Pentaphylli radix desiccatur uehementer, minimum uero acris est: quare multo est usui: uelut alia quoque omnia quae quum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim haec radix desiccatoria ex tertio ordine, minimum habens euidens caliditatis.

Peplos.

Peplos: quidam uero mecona aphrode: & hic frutex succum habet similem tithymalli, cum in alijs, tum quia purgat ceu illi,

Peplium.

Peplium.

A Peplium: & hic quoque fruticulus succum obtinet sicut tithymalli: nasciturque plerumque ad mare, radicem habens superuacua, ut & peplos: succum uero ualidum, non tamen admodum utile: sed semel utile est & flatuosum, similiter semini pepli purgans.

Peperi. Piper.

Piperis radix uires costo similes potissimum obtinet. Porro fructus nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est: humiditatis eius indicium est, quod facile repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulum incipiat, uerum plusculum duret. Porro fructus qui uelut omphax est, piper album est: nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatur. Verum utrumque ualenter tum exalfacit, tum desiccatur.

Persea.

Persea folia adstringentem uim modice participant, adeo ut queant etiam nonnunquam utiliter sanguinis eruptione affectis partibus imponi.

Periclymenos. Volucrum maius.

Periclymeni utilis est tum fructus, tum folia, adeo uehementer incidentis pariter & exalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam duntaxat mouentia: porro foris cum oleo illita exalfaciunt. Iuuant & lienosos difficulter spirantes. Competens potionis mensura est drachmae unius cum uino. Porro desiccatur quoque semen: & quidam aiunt, si copiosius bibatur, sterilitatem bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem praefiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi a sexto die memorat.

Peristereon.

B Peristereon. Appellata est inde adeo, quod in ea peristerea, hoc est columbae uersentur. Vim habet haec desiccantem, ut uulnera conglutinet.

Petasites.

Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad cacoethe & phagedanica ulcera eam adhibent.

Petroselinum.

Petroselini semen maxime usui est, quum tota etiam herba una cum radice simile sed imbecilliore facultate fortitur. Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, una cum incidendi effectu. Hinc menses & urinas assatum prouocat. Est & aphyson, hoc est, flatus extinguit. Fuerit itaque & ipsum tertij ordinis tum exalfacientiū, tum desiccantium. Porro Cilices, id modo petroselinon appellant, quod natum est in Amano. Sed id smyrnium potius fuerit, quam petroselinum. Non tamen ita multum a petroselini uiribus abest.

Peucedanum.

Peucedani radice quidem maxime, sed tamen etiam succo & liquore utimur. Sunt autem omnia haec eiusdem specie facultatis: sed ualentior succus, admodum exalfaciens & digerens: quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone thoraceque ex crassitudine & uiscositate humorum proueniens. Atque intro quidem in corpus sumpta, sed tamen etiam olfactu prouocant. Porro quod incidat & extenuet, saepe etiam denum perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit: quia uidelicet tenuium est partium, & exalfacientius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo atque extenuando crassos humores, sed & radice ad haec uti liceat, quae & squamas celerrime ab ossibus detrahunt, quia uidelicet ualide desiccatur, minus tamen quam succus exalfaciens. Et ulceribus contumacibus remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem inducit, & ad cicatricem perducit, exalfaciens quidem ordine secundo iam completo, desiccans uero tertio iam incipiente.

Peganon. Ruta.

Ruta agrestis ex quarto est ordine exsiccantium; domestica uero ex tertio. Est autem non solum gustu acris, sed & amaro. Ex quo sanè etiam digerere atque incidere crassos lentosque humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuitum est partium, flatusque extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritque atque exsiccant sanè strenuè: est enim eorum ex numero medicamentorum quæ ualenter desiccant. Porro quod superius moly & besanum nomina n̄ diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris.

Pissa. Pix.

Pix sicca quidem desiccet & exsiccet secundo à mediocribus siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest quam exsiccet. Humida uero e contra, plus uidelicet calfacit quam desiccet: habetque nonnullam partium tenuitatem: quo & asthmaticos & purulentos adiuuat. Satis est autem cyathi lixissimè mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam uim habent, atque concoquendi digerendique: ueluti & in gustu leuem amaritatem & acrimoniam. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera: lichenasque detergunt: concoquunt item duos & crudos tumores omnes cataplasmatibus inditæ. Ad ea omnia humida ualèntior est. Arida uero pix tametsi ad hæc quidè deterior est, glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaque clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam.

Pisselæum.

Pisselæum ex humida pice efficitur, genere quidem illi simile, sed essentia tenuioris.

Pistacium.

Pistacium. In Syria ubertim hæc planta nascitur. Fructus eius quodammodo tenuioris essentia est, subamarum quid & odoratum habens: obstructions itaque liberat, sed maxime iecoris, ueruntamen etiam thoracis, pulmonisque.

Pityides.

Pityides: nomina ita fructus pityon, hoc est picearum. At quidam per abusum similiter quoque pini fructum nuncupant. Mistam uim obtinent, utpote adstringentes, & acrimoniam quandam cum amaritate possidentes: quamobrem thoracis pulmonisque expuitionibus conferunt.

Pitis. Picea.

Picea cortex uincentem habet facultatem adstrictoriam, usque adeo ut & intertrigines bellissimè sanet, & uentre potus sistat: sed & ambusta cicatrice includit. Porro tædæ cortex illi adsimilis est, sed uiribus tamen moderatioribus. In folijs arboris utriusque, ut quæ multo sunt cortice humidiora, uis inest ulcerum glutinatoria. In cono, quanquam his similis sit, ualidior tamē facultas est tum in cortice, tum in folijs, adeo ut dictorum nihil probè efficere queat, uerum molestam quampiam habeat mordacitatem. Porro fuligo quæ ex dictis colligitur, ad pilos superciliorum accommodata est, itemque ad angulos oculorum erosos, lippientes, ac lachrymantes.

Pityusa.

Pityusa: & hanc quidam speciem putant esse tithymalli, quod succum habeat ut illa, quodque similiter illis purget: cæteraque omnia uiribus illis est adsimilis.

Platanus.

Platanus humidioris frigidiorisque essentia est non ita multo quam symmetra. Proinde folia uiridia trita & illita, non obscure phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur doloribus, pilulæ uero cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium & abstergorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet: per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera & sordida. Vitandus est pulvis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteria offendit, ualenter desiccans & exasperans: uocemque lædit, sicut sanè etiam uisum & auditum, si in oculos aut aures inciderit.

Polygonon.

Polygonon. Seminalis.

Polygonon uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè uincit in eo aqueum frigidum: ut uidelicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij: proinde sanè quibus stomachus aestu feruet, foris frigidum illitum prodest, uelut etiam erysipelata & calidas phlegmonas iuuat. Porro tale quum sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur esse exiccatorium. Quare cum herpetum, tum ulcerum, tum aliorum bonum est remedium, tum etiam efficacissimum in inflammationis partibus. Est & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest. Ac si uel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccet. Easdem ob facultates sistit profluuium muliebre, ac dysenteriam, & sanguinis eiectiones, & unde cunctis aliunde immoderatus quippiam feratur. Refert Dioscorides, quod & urinam prouocet exhibitum stillicidio & stranguria affectis: non tamen exacte dispositionem discriminat, in qua ipsum dari expediat. Porro mas ad omnia dicta quam femina ualidioris est effectus.

Polygalon.

Polygalon modice austera folia obtinet: uidentur autem si bibantur lac generare. Itaque superauerit in eo calidum ac humidum.

Polygonatum.

Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniam quippiam, nec non fastidiosam quandam amaritatem explicatu difficilem. Quocirca nec admodum est usui, sed tantum quod radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui nauios in facie illo detergant.

Polemonium.

Polemonium, quidam philetarium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet: quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemque induratum potui exhibent.

Polium.

Polium amarum est gustantibus, & modice acre: obstructione itaque liberat uiscera omnia, urinamque & menses ciet: ac uiride etiamnum magna uulnera glutinat, & maxime species eius fruticosa: aridum quum fuerit, rebellia ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est.

Polium minus.

Polium minus, quo etiam utimur ad antidotos: nam & acrius & amarius est hoc quam maius, adeo ut ex tertio sit ordine desiccantium, ex secundo autem completo exsiccantium.

Polycnemon.

Polycnemum desiccet & exsiccet secundo excessu. Itaque & ipsum ulcera glutinat.

Potamogeton.

Potamogeton adstringit & refrigerat similiter polygono: sed essentia eius crassior quam polygoni est.

Polypodium.

Polypodium dulcem simul & austera habet uincentem qualitatem: ut facultas sit admodum quidem desiccantis, citra morsum tamen.

Prasum. Marrubium.

Prasum sicut gustu amarum est, ita si quis utatur, conuenientem huic saporis actionem possidet, iecur ac lienem obstructione liberans, & thoracem pulmonemque expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit ac digerit: ponatque ipsum quilibet in caliditate quidem secundi ordinis iam cōpleti, in siccitate tertij medij aut cōpleti. Succo eius ad aciei oculorum claritatem utuntur cum melle. Quinetia & per nares auriginè purgat, & ad aurium dolores inueteratos adhibet, utique in quibus obstructionem dissolvere, meatumque ipsum & ramos meningum seu membranarum expurgare est usus.

Propolis.

C Propolis extergentis non ita ualentis est facultatis, ceterum admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui: porro exalfacit ordine secundo completo, aut certe tertio incipiente.

Ptarmice.

Ptarmices flores quidem ciendæ sternutationis uim obtinēt: unde & herbae [nomen obuenit. Sugillata] & reliquas ecchymosæ digerit: est enim temperies eius calida & sicca, uiridis etiamnum ordine secundo, siccata tertio.

Ptelea. Vlmus.

Vlmi folijs quandoq; recens uulnus glutinauimus, cōfidentes adstringentē pariter & abstergentē inesse illis facultatē. Cortex amplius etiam subamarus est & adstringentior. Itaq; cum aceto & leprā sanat. Porro uiridis etiamnū ac recens si uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandē uim obtinent: nam & decocto earū quidā perfundūt fracturas, quæ topho siue callo inducto opus habent.

Pteris. Filix. Thelypteris.

Filix radicem habet maximē utilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmis in melicrato ebibat. Ad eundem modum partū uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non est. Est enim amara, paulum habens adstringentis. Quamobrem ulceribus imposita uim habet ualenter desiccandi: non tamen mordax est. Similem ei uim habet Thelypteris nominata.

Pycnocomum.

D Pycnocomi radix, fructus, folia, omnia digerendi attrahendiq; habēt facultatem, utpote quæ & gustu sunt acria: folia itaq; phymata & furunculos discutunt: fructus ualentior est, & hæc quidem efficere potest mistus alicui digerentium cataplasmatū, cuiusmodi est quod ex hordeacea farina conficitur: palos & alia id genus infixā ad extimam cutem elicit. Porro radix ad supradicta quidem deterior est & infirmior, ceterum bilem flauam expurgat.

Pyrethron.

Pyrethri radice potissime utimur causticam urentem uē facultatem obtinēte, qua utique etiam dentes refrigeratos mitigat: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoq; quos *νεκρωδεις* uocant, & resolutos adiuuat.

Pyros. Triticum.

Triticum ut alimentum quidem quam habeat naturam, nō est huius instituti exponere, ut medicamentum uero foris impositum primi est ordinis exalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestō potest: habet uero etiā quiddam lentoris, obstruentisq; naturæ. Porro quod ex eo conficitur amyllum, eo tum frigidius est, tum siccus. Quod uero ex pane fit cataplasma, uim habet magis digerentem quàm quod ex tritico: nimirum quū & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe quū fermentum uim habeat attrahendi digerendiq; ea quæ in alto resident.

Rhamnus.

Rhamnus desiccatur & digerit excessu secundo, refrigeratur in primo completo, aut secundo incipiente: proinde herpes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Ceterum ad hæc teneris utendum est folijs.

Raphanis. Radicula.

Raphanis exalfacit quidem excessu tertio, desiccatur uero secundo: agrestis autē in utroq; efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaq; ad sugillata, & alia id genus liuida ob talē facultatē accommodata existūt.

Rheum. Rha.

Rheum: quidam id Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem: habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio: & adiuncta est quædam caliditas: siquidem si plusculū mandatur, subacre cōspicitur. Quin etiam

A etiam aëriæ cuiusdā substantiæ subtilis est particeps: quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerum & opera: ob id enim non tantum conuulsis, sed & ruptis, & orthopnoeæ prodest. Sic quoque liuentia & lichenas sanat illitum cum aceto. Porro quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quod sanguinem expuentibus, coeliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aërium: imò eo quod deducat, & in altū perducatur, ualentioris effectus causa existit.

Rhetina. Resina.

Resinæ omnes desiccant & exalfaciunt. Ceterum inter se discrepant, quod plus ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uero caliditatis: tū quod alia plus, alia minus sortitæ sunt partū tenuitatis: præterea quod nonnullæ adstrictio nis sunt participes, aliæ nequaquā. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina. Eam uocant mastiche. Nam præterquā quod paucula ei adest adstrictio, adeo ut stomachi uentrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans desiccatio. Minimum enim acris est, & maximē tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atq; mastiche adstrictionem possidens: ceterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & absterfio, tanta quidem, ut & psoras sanet. Quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum quū illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen pinea, & hac etiam magis strobilina, acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt neque attrahunt. Mediæ inter has sunt picea & abietina, terebinthina quidem acriores, minus tamen quàm aut pinea, aut strobilina. Habet porro etiam emolliens quiddam terebinthina. Secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ.

Rhodos. Rosa.

Rosarum uis atq; facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quod ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitibus, adstringenti uidelicet & amara, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ utraq; amara scilicet & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earū magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est.

Rhodiari. Radix Rhodia.

Rhodia radix, ea uidelicet quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & digerentis est facultatis. In calfaciendo uero secundi ordinis censenda est, aut certe tertij incipientis.

Rhododaphne.

Rhododaphne tota sua essentia uenenū est, nec tantū homini, sed plerisq; pecoribus. At temperie sanè tertij est ordinis exalfacientium, incipientis utiq; primi autem desiccantium.

Rheea. Målum granatum, siue punicum.

Målum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia quàm austeria. Et sanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, secundum uincem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaq; ex illis de mälorum punicorum differentia liceat colligere. Porro succi ipsius acini tum adstringentiores, tum exiccantiores sunt: his etiam magis putamina: uocantur autem Sidia. Ad similem illis uim habent Cytini: sic enim eorum appellantur flores.

Rhus.

Rhus fruticosa planta adstringit, desiccatur. Nam & coriarij ad desiccandum & adstringendum planta utuntur: ac proinde *Βυροδελικη* Græcè, Latine Excoriaria appellata est. Porro medicis in usu sunt in primis fructus eius & succus multum austere qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uero refrigerantium.

Rhypos. Sordes.

C Sordes in gymnasiis statuis, in quibus largum oleum inhæret, digerendi emolliendi uim obtinet. In palæstris autem, quantum accepit pulueris, tantum etiam diuersa est. Hanc sordem *πίπυρ* Græci uocant: prior cruda phymata digerit, secunda optimum est phlegmones mamillarum remedium. Siquidem feruorem earum ueluti igneum extinguit, & quod affluit repellit: denique & quod continetur, halitu digerit. Constat enim ex puluere, oleo, sorde humana, & sudore. Ac puluis quidem emplastice uim habet, & refrigeratorem, percussoriamque: oleum uero emollit: porro sudor & sordes digerentia sunt. Cæterum quæ a statuis corraditur quæ puluerem non habeat, & ab ære æruginem quandam sumpserit, non iniuria acrior est: porro huius mentionem modò fecimus, quod maxima sui parte ex planta originem fortitur. Sed & ubi de ijs quæ ab animalibus proueniunt uerba faciemus, eius tum quodque meminisse necesse erit propter sudorem.

Sagapenum.

Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & absterfionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat atque extenuat. Quin & suffusionibus & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt crassitiem, non malum est medicamentum. At ipsa planta ex qua prouenit, ferulæ assimilis, imbecilla & inutilis est. Sanè ipsa primò sagapenum appellatur. At liquor eius abusiue hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius namque foret ipsum cognominare non sagapenum, sed sagapeni succum.

Sampfychon. Meurana.

D Sampfychon tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccatur enim & excoalfacit ordine tertio.

Saprotæ *ξύλων*. Caries lignorum.

Caries lignorum, & maxime quæ particeps est adstrictionis simul & absterfionis, uelut ulmus, expurgat impletque ulcera humida.

Sarcocolla.

Sarcocolla lachryma est arboris persicæ: mista uim habet ex emplastica quadam substantia, & pauca amara: itaque citra morsum desiccatur, ac proinde glutinare ulcera ualet.

Satyrium. Triphyllon.

Satyrium aut triphyllum humidum & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoque apparet dulce. Attamen recrementitiam & flatuosam humiditatem possidet. Quocirca ad uenerem incitat. Hæc uero & herbæ ipsius radix præstare potest. Porro ut quidam aiunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon.

Selinon. Apium.

Selinum usqueadeo calidum est, ut & urinas & menses cieat: flatus quoque discutit, & magis semen quam herba ipsa, sed & oreoselini & hipposelini similis uis est: uerum hipposelinon imbecillius est, oreoselinum ualentius.

Seris. Cichorium.

Seris holus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amarum quidam nuncupant, quidam uero cichoriū appellant. Est autem ea sicce frigidaque temperata, utriusque secundo excessu: porro domestica magis etiam quam agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerum utraque adstringentis qualitas est particeps, uelut & chondrilæ: nam & ipsa est fereos species.

Seriphum.

Seriphum: dictum sanè de hoc est & in sexto libro in sermone de absinthio. Est enim absinthio tum specie, tum gustu simile: attamen discrepat, gustu quidem, quandoquidem non æque ut illud adstringat, plusque excoalfaciat, amaritatemque quandam cum falsedine respiciat, tum quod stomacho infestum sit, magisque absinthio lumbricos necet,

A necet, siue foris impositum, siue intro in corpus assumptum. Et sanè calfacere ipsum in secundo ordine intenso censendum est, exiccare in tertio.

Seseli.

Seseli, & radix quidem, sed & fructus usqueadeo excoalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & tenuium est partium, ut & comitiali morbo & orthopnoeis cõpetat.

Sesamon.

Sesamon non parum in se continet uiscosum & pingue: quare emplastice est & emolliens, ac modice calidum. Eiusdem facultatis est quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem uim obtinet.

Sesamoides.

Sesamoides magnum, quod & anticyricos helleboros appellatum est, propterea uidelicet quia semen eius ut helleborus expurgat: hoc & reliqua facultate helleboro simile est. Nam & in abstergendo, excoalfaciendo, desiccandoque, similè illi uim obtinet.

Sesamoides album.

Sesamoidis albi semen nonnullam item amaram qualitatem continet: sed multum amarum est: excoalfacit itaque, rumpit, & extergit.

Sideritis.

Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem, sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: pauca uero inest adstrictio: quare phlegmonem sedat, & glutinat. Quidam etiam uocant Achilleon Sideritin, quæ proposita quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus, cæterum adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebrem profluuium congruit.

Sicyos. Cucumis.

B Cucumis esculentus, pepõn quidem, hoc est maturus, tenuioris essentia est: qui immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi & incidendi facultas eis inest: quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt, ac magis quoque si quis semine arefacto contusoque atque cribrato uice pulueris absterforij, siue *ξύμμερος* utatur. Superat in eis humida frigidaque temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humida fuerit natura, sed iam desiccantis, idque in primo quodammodo ordine, aut etiam secundo, sed incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quam in fructus ipsius carne.

Sicyos agrios. Cucumis agrestis.

Cucumeris agrestis tum fructus ipsius succus, quem uocant elaterium, tum non minime radices & foliorum ad medicationes perutilis est. Elaterium itaque menses cieat, & foetum interimit appositum, ceu alia omnia amara & subtilium partium, maxime si quam habeant caliditatem, uelut nimirum elaterium: summe siquidem amarum est, leuiter calidum: ut ex secundo sit ordine excoalfacientium: porro tale protinus quoque digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis fufum cum lacte innare. Sed & dolores capitis sanat hoc usu. Atque elaterium quidem eiusmodi est: at radices succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecillior tamen. Sed & ipsa radix ad similem facultatem possidet: abstergit namque, digerit, atque emollit. Porro cortex ea potentius desiccatur.

Silphium. Laserpitium.

Silphij liquor calidissimus est: uerumenimvero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excoalfaciunt. Sed omnia flatulentia magis essentia sunt, ac proinde coctu difficilia: foris tamen imposita corpori, efficaciora: & omnium potissimum liquor, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrementas amolendi, & liquandi uim quandam propter propositam temperiem obtinet.

Sison.

Sison calidus & subamarus gustu est: quare & urinā mouet & concoquit, mensesq; prouocat, omnesq; uiscerum obstructions dissicit.

Sion.

Sion quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Sed & digerit, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat.

Sisaron.

Sisari radix cocta stomacho grata est, & urinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritatem quandam cum leuicula adstrictione.

Sisymbrium.

Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & resiccantis facultatis est & temperaturæ in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singulietibus, & tormina patientibus.

Sisymbrium.

Sisymbrium, quod quidam cardaminē uocant, quandoquidem cardamomo simile quiddam gustu præfert: quū siccum est, tertij est ordinis excalfacientium & desiccantium: quum humidum & uiride, secundi.

Scandix.

Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre & amarum, adeo ut in siccando & excalfaciendo aut secundi sit ordinis intensi, [aut tertij incipientis:] urinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitibus constans.

Scilla.

Scilla admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut lixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur.

Scolymos.

Scolymi radix copiosam urinam graueolentem elicit, si quis eam in uino coctam bibat: ac proinde graueolentiam sanat tum alarū, tum totius corporis. Atq; hoc sanè medicamento ex tota inest essentia, nimirū quū succus sit purgatorius. At quæ secundum qualitates editur actio, calidum in secundo ordine completo, aut tertio incipientem, medicamen indicat, siccum uero in secundo.

Scordium.

Scordium: ex uarijs id tum saporibus, tum facultatibus constat: nam & amarū quid obtinet, & acerbum & acre: & maxime scorodo, hoc est allio, assimilis eius est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturā sortitū est. Expurgat igitur simulq; excalfacit uiscera: tū menses urinamq; prouocat. Præterea cōuulsa ruptaq; & laterū dolores ab obstructione & frigore natos sanat epotū: deniq; uiride quidem illitū magna uulnera cōglutinat, sed sordida purgat, & cōtumacia ad cicatricē perducit illitū aridū.

Scorodum. Allium.

Allium desiccatur & excalfacit quarto excessu. Porro ophioscorodon agreste allitū est, domestico ualentius, ceu reliqua agrestia omnia.

Scorodoprasson.

Scorodoprasson sicut gustu & odore mediam scorodi, hoc est allij, & prassi, id est porri, qualitatem possidet, ita & uiribus.

Scorpioides.

Scorpioides excalfacit ordine tertio, desiccatur secundo.

Smilax.

Smilax aut *Cactus* arbor est uenenosa facultatis.

Smyrna. Myrrha.

Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaq; capitum uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas nō pauca, per quam foetum & lumbricos tum enecat, tum eicit. Adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur

ocularibus

ocularibus miscetur facultatibus, utiq; quæ ad ulcera & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim ueterem & asthma, siue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat sicut abstergentium nonnulla. Verum adeo moderatam obtinet absterfionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens & desiccans medicamen: scilicet absterfionem proficiscentem ab amaritudine nihil uerentes.

Smyrna boice. Myrrha beotia.

Smyrna boice uim habet excalfaciendi, fundendi, emolliendi.

Smyrnium.

Smyrnium quidam hipposelinū agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum tum apio est, & petroselinū. Fueritq; apio quidem ualidius, imbecillius petroselinū. Menses itaque & urinas mouet, calidum siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinū nominant quod in Amano nascitur. Sed & ipsum *smyrnium* minus est petroselinū *smyrniocq;* acre: proinde sanè ulceribus imponi potest, quia uidelicet sine molestia desiccet. Sed & digerere quæ indurata sunt potest. Reliqua uis eius apio & petroselinū similis est. Quocirca et semine eius utimur ad menses, urinas, & asthma, siue anhelationes.

Sonchus.

Sonchus ubi adoleuerit, ex spinosis plantis est. Cæterum uiridis etiamnum & tener estur perinde ut cætera olera. Temperamentum eius quodammodo mistum est: constat enim ex aquea terreaq; essentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmati in morem illinatur, siue edatur, manifeste refrigerat: postea uero quā planè resiccatus fuerit, terrestre eius temperamentū redditur, modicam habens caliditatem.

Sparganium.

Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis.

Spartum. Genista.

Sparti, quo & uites alligant, tum fructus, tum uirgarum succus non instrenue trahentis est facultatis.

Staphilinus. Pastinaca.

Staphilinus satius imbecillior, agrestis ad omnia potentior est. Urinas mensesq; prouocat cum herba quidem tota, tum maxime semen ac radix. Habet porro etiam absterfionem in se quippiam: quamobrem ulcerū phagedænica quidam folijs eius cum melle, quò pura reddant, illinunt.

Stachys.

Stachys: frutex ille marrubio similis, gustu acri & amaro, tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter menses prouocat. Sed & abortum affert, & secundas eicit.

Stoebe.

Stoebe fructus & folia maximo sunt usui, adstringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccatur euidenter in tertio ferè ordine incipiente: quamobrem decoctum eorū dysentericis iniicitur, & auribus pure fluentibus. Tum uulnera magna cōglutinat. Euidētius hæc præstat cū uino atro austero. Valenter enim desiccatur omnes præter naturā humiditates. Præterea folia uiridia si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: deniq; & oculorū ex ictu suffusiones illita iuuat.

Stoechas.

Stoechas adis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens, cæterum temperies cōposita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & extenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est. Ob utrorunq; uero conuenientiam & coitū, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiscera omnia, tum totum corpus est nata. Suprà nanque ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint.

C *Stratiotes.*
Stratiotes aquaticus quidem humida & frigida facultate est, terrestris uero non nihil habet adstrictionis: proinde sanè & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas.

Struthion.
Struthij radice potissimū utimur, utpote gustu acri, & calida siccaq; tēperamento, ex quarto quodāmodo ordine excalfaciētiū. Sed & abstergit & irritat: proinde quæque sternutationē prouocat, ceu cætera omnia quæ calida sunt tēperie, & gustu acia.

Syrax.
Syrax excalfacit, emollit, cōcoquit: quamobrē tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus raucedinibusq; quas *κροχίας* & *ἀράχνης* uocāt, prodest. Tū menses seu potius seu admotū prolucit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodāmodo est similis.

Syca. Ficus.
Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiā completo, aut secundo incipiente: habent uero etiam partium tenuitatē quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt quæ tubercula dura concoquant: statim uero etiā ea digerunt. Atq; ipsæ per se illitæ eiusmodi uim obtinent. Sed & decoctū earum eiusdem utiq; naturæ est. Verum ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi uero plus digerere, hordeacea: panis horum in medio. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum compositione, & rationis curandi: uerum in præsentiarū hæc de ischiadibus nouisse sufficiat. Porro scire oportet, quod quæ pinguioribus sunt, magis possunt concoquere: quæ uero gustu aciores, magis tum extergere, tum digerere. Cæterum quod ex ijs plurimū in aqua coctis efficitur, simile est melli non solum consistentiā, sed & facultate. Porro *ficus* uirides comedæ propter admistā humiditatem facultatis sunt imbecillioris: subducūt tamen aluum utraq; tum humidæ, tum siccæ. Porro *ficus* caprifici acris & digerentis facultatis sunt: sic etiam domesticarū grossi, Græcè uocant *δλωθρος*: inest enim illis nonnihil etiā succi ex ficu arbore.

Syce. Ficus arbor.
Ficus arbor calidæ tenuiumq; partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus. Valenter enim eorum uterq; calidus est. Itaq; non mordicat tantum, aut uehementer absterget, sed & ulcerat, & ora uasorum referat, & uerucas quas myrmecias uocant, eiicit. Sed & purgare potest. Porro *ficus* agrestis, quæ erineum Græcè, Latine caprificū nominant, tum opus, tum succus ad omnia quàm satiuæ ualentior est. Sed & cradæ earum adeo sunt calidæ, tenuiumq; partium, ut carnes bubulas duras, si coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras efficiant.

Symphyton petræum.
Symphyton petræū ex contrarijs cōstat uiribus: habet enim secandi uim quampiam, qua collectū in thorace pulmoneq; pus expurgare potest: habetq; etiā quandam contrahendi uim, qua electionibus sanguinis auxiliatur, & tertia ad eas inest humiditas quædam nō immodice calida: per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundū. Mansum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porro secundum omnium dictarum uirium missionem simul digerere abunde potest, simulq; corpora contrahere cōstringereq;: proinde enterocœlijs imponitur, & ad conuulsa & rupta cum oxymelite bibitur. Porro qui ipsum in uino decoctum ad muliebre exhibet profluuium, utuntur tanquam desiccante & contrahente. Qui uero ad nephritin, tanquam expurgante & incidente.

Symphyton magnum.
Symphyton alterum, puta magnum, simile dicto uim habet: non tamen gustantibus dulce est, aut odorantibus odoratū. Sed his sanè à modo scripto diuersum est. Cæterum quatenus uiscositate quandam & mordacitatē obtinet, scillæ simile est: utiq; ad omnia ad quæ iam dicto.

Spondylon.

A *Spondylon.*
Spondyli fructus acris & secantis est facultatis: itaque ad asthma & comitalem morbum aptum est medicamen: prodest & aurigini. Et radix, nimirum ad similes facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterum imponere eam oportet circumrasam. Porro floris etiā succus ad diuturniora auritū ulcera conueniens reponitur.

Schinos. Lentiscus.
Schinos: frutex hic ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est. Desiccatur igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditate & frigiditate differētia quodāmodo est medius & symmetrus. Simile omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs: præterea fructu, & cortice: ac si succum ex folijs eius uiridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatē adstringens. Itaq; bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias & alui affectus sanant: quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisq; ex utero eruptiones, tum sedis uuluaq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocytlida nonnihil prope accedens.

Schinu anthos. Schini flos.
Schinu anthos modice calfacit, modiceq; etiam adstringit: nec plane à tenuitatis natura alienus est. Quocirca his de causis urinā mouet, mensesq; ciet adhibitum siue in fomentationē, siue in potionem: prodest & icoris & stomachi, ac uentris phlegmonis. Magis eo adstringit radix. Quod uero florem uocāt, calidius est. Porro in omnibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde de medicinis quæ hæmoptoicis, siue sanguinē reijcientibus exhibentur, cōmiscetur.

Schænos læa. Luncus levis.
Schænos læa, quædam oxyshænos, alia oligoschænos nuncupatur: gracilior duorumq; oxyshænos, crassior laxiorq; oligoschænos. Fructus oligoschæni somnum affert. At oxyshæni duæ sunt species: altera sterilis, cuius quidē in medicina nullus usus est: altera uero semen fert: conciliat uero & huius semen somnum, sed minus quam oligoschæni: quamquam tamen hoc caput tenet. Vtrunq; si frictum cum uino bibatur, uentris fluxus desiccatur, & muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quod composita eorum temperies est, ex terrena uidelicet essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna desiccare possint, & sensim frigidus ad caput uapores submittere, quibus somnolentos efficiant.

Terminthos. Terebinthus.
Erebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorū quiddam obtinent. Sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quod etiam desiccet manifestum est: recentes quidem etiamnum humidisq; modice: sicci uero, ordine secundo. Cæterum fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium. Est enim adeo calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam urinam prouocat, & lienibus prodest.

Teutlon. Beta.
Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterum cocta nitrositate omnem exuit, sitq; facultatis aphlegmantæ, hoc est phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porro ad detergendum digerendumq; ualidior est beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiā, & magis in radice quàm alijs partibus.

Teucrium.
Teucrium incidendi & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uero calfacientium ordine.

Tephra. Cinis.
Combustorum lignorum reliquæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum

Pp

C qualitibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenū, partim uelut fuliginosum, Græcè æthalodes, siue lygnyodes, id est fuliginosum, siue quomodo cūq; quis appellare uolet: atq; hæ sanè partes sunt tenues, quæ maceratis aqua cineribus & percolata unâ asportantur atq; abeunt. Quod uero reliquum est, terreum est & infirmum, in cinerem calida facultate deposita. Sed non omnis cinis eadē temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides adstringendi eum habere uim prodiderit, quū ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote quū & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hederæ, & hoc genus alia: uerū plena fuceo ualido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utiq; lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoq; quū aliud ad manum nō esset medicamen, sanguinis suppressisse eruptionem. Verum nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroq; differt ab eo qui ex quercinis lignis conficitur, tum quod in eo fuligineum multo est acrius, tum quod in illis terrenū quodammodo subadstringens est, in hac abstergens, uelut in cinere tithymallorum. Est & calx cineris quædam species, cæterum tenuioris essentia quam qui ex lignis fit: nimirum quanto lapides exacrius torrerentur ut cinis fiant postulant: non tamen multum reliquum in se habet uelut naturæ igneæ, quod uocant *ἐμπύρευμα*. Proinde elota medicamen est circa morsum desiccās, magisq; si bis ter uel lauetur. Cæterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicitur porro de ea ubi de metallicis sermo habebitur.

Telephium.

Telephium exiccandi & detergendi facultate est, nō tamen insigniter calida: uerum in hoc forsan quispia ipsum secundi esse ordinis censeat. Desiccatur tamen secundo ordine intenso, aut certe principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & uiriliginem utranq; sanat cum aceto.

Telis. Fœnumgræcum.

Fœnumgræcū calidū est secūdi ordinis, desiccatur primo: proinde feruētes phlegmonas irritat acerbataq; quæ uero minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerēdo curat.

Tithymalli.

Tithymalli omnes uincentem habent acrem calidamq; facultatem: inest uero & amaritas. Validissimus itaq; eorum est liquor: secundum locum tenent fructus & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est: sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores sanat dentium, maxime qui illis erosio proveniunt: at liquores, ut qui ualentiores uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterum si aliam corporis partem contigerint, continuo adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur: quippe quum ex quarto sint excalfaciētū ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porro quū uehemētor sit, oleo miscetur: & si id identidem ac saepe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ corrumpentur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum ungues, & thymos auferunt: detergentq; lichenas & psoras: quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedanica, anthracodes, & grangræde, quia ualenter tum excalfaciunt, tum desiccant, si in tempore & moderate utare, iuuare aliquando poterunt. Verum enim uero & fistularū callos eximunt. Cæterum hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè namq; ab illis in uertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porro quū septem sint eorū genera, ualentissimus est quē characianominant: quem utiq; etiam quidam marem cognominant: & fœmina nuncupata myrfinites: & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui phlomo adsimilis est: &

A est: & cyparissias: deinde paralius siue marinus: denique helioscopius. Proportione uero comprehensæ illorum facultatis & cinis & lixiuium erit.

Tragacantha.

Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniā hebetiorem. Et sanè similiter illi desiccatur.

Tragion.

Tragij folia, fructus, lachrymaq;, trahentis digerētisq; sunt facultatis. Est uero & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida: stipites & hærentia corporibus extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum: porro in Creta sola nascitur, lentisco adsimile. Cæterum alterum tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, uisitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis: ut & ad fluxionum affectus conueniat.

Tragoriganum.

De tragorigano in sermone de origano supra est dictum.

Tribolos.

Tribolus ex humida essentia modice frigida & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur: in terrestri tamen superat terreum frigidum: quod adstringens ostendimus: in aquatico uero aqueum. Propter utrumque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruit. Porro terrestris ipsius fructus quum tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.

Tripolum.

Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu.

Triphyllum.

Triphyllum: quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium uocent: prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam mensesq; prouocat.

Trichomanes.

Trichomanes eadem præstat quæ Adiantum.

Trychnon. Solanum.

Trychnon quidam præposito *strychnum* uocat. Esculentum quidem quod in hortis nascitur, notum est omnibus: utunturq; ad omnia ea quæ refrigerari adstringiq; postulant. Potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorū non esculentorū unū quidem nuncupatur alicacabum, fructū habens rufum, acino uuae tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo & ad coronas utuntur: alterum uero fruticolum, a conciliando somno hypnoticū: & tertium, quod insaniam afferat, manicum appellat. Alicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ urinæ idoneū: proinde compluribus facultatibus compositis quæ ad iecur, ad uescam, & renes accommodantur, adiungitur. Solani uero hypnotici cortex radices si cum uino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & cætera quoq; papaueris succo persimilis est, nisi quod hætenus imbecillior est, quod ipse tertij habeatur ordinis refrigerantiū, quum hic positus sit in quarto. Huius solani semen urinam ciendi potestatem habet. Cæterum si plus duodecim corymbis hauseris, mentiam quoq; adsciscet. Porro quod reliquum est ex propositis solanis, ad medicaciones quæ intro in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent: si pauciores, saltem insaniam. Vna certe innoxie sumitur, cæterum nec ipsa utile quid obtinet. Verum si foris corpori emplastri modo illinatur, ulcera cacoethe, & nomæde, siue pascencia curat. Sed ad talia radices cortex præfertur, desiccans secundo ordine iam completo, & tertio incipiente, refrigerans secundo incipiente.

Hyacinthus.

Yacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi uero completi, aut certe tertij incipientis in refrigerando. Itaq; pueros diutissime seruare impuberes illita creditur. Fructus leuiter extergit & adstringit: quamobrem & ipse regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, ceterum in medio consistens caliditatis ac frigiditatis.

Hydnon. Tuber terræ.

Hydna omnibus nota sunt. Substantiam habent uincentem terrestrem quidem, sed tamen cum paucula quadam tenuitate mistam.

Hydropeperi.

Hydropeperi à locis in quibus nascitur, & à similitudine quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Ceterum non usqueadeo calidum est quam piper. At tamen herba ipsa etiamnum uiridis cataplasmatis in modum imposita sugillata & tumores induratos digerit.

Hyoscyamus. Altercum.

Hyoscyamus cui semen atrum est, insaniam ac soporē affert: sed is cui semen mediocriter flauū est, propinquam ei facultatē possidet. Verum utriq; fugiendi sunt ut inutiles & ueneni, seu deleteri. Ceterum cuius semen ac flos candidus est, ad sanationes uel maxime idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porro flos eius quidem cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: eius uero cui est subflauum, leuiter mali colorem refert.

Hypericum.

Hypericum calfacit & desiccatur, essentia tenui, adeo ut & menses & urinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantum semen. Porro cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cum alia, tum etiam ambusta. Ceterum si sicca cōtusa inspergas, sanabis & mollia nimis, humidaq; & putredinosa ulcerū, Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant.

Hypecoon.

Hypecoon refrigerandi uim habet ex tertio ordine refrigerantium, ut parū absit à papauere.

Hypoglosson.

Hypoglosson inde adeo nuncupata est, quod summis corymbis uelut ligulæ quadam exeunt. Ceterum radix & succus fructus emolliendi uim possident.

Hyssopum.

Hyssopum desiccatur & exalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium.

Phaci. Lentes.

Entes ualenter adstringunt: mediū tenent caliditatis & frigiditatis: desiccant tamen in secundo ordine: ipsum itaq; earum corpus desiccatur & sistitur uentrem: ceterum decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijciatur, ubi retentionis causa adhibentur.

Phacos. Lenticula palustris.

Lenticula palustris humidæ frigidæq; temperaturæ est, utrinq; ex secundo quodammodo ordine.

Phaleris.

Phaleridis tum succus, tum semen, tum folia potari utiliter creduntur ad uesicæ dolores, ceu in sese habeant tenue quiddam & calidum.

Phalangites.

Phalangites. Sic appellata est, quod mortis à phalangijs auxilietur: est autē facultatis tenuium partium, desiccantis: quamobrem & tormina patientibus succurrit.

Phlomos. Verbascum.

Phlomos, quidam per p literam & scribunt, & proferunt. Quædam folijs alba est, quædam uero nigra. Et alba quidem mas est, cuius folia angustiora: fœmina, cuius maiora: & præter has est alia phlomos agria cognominata: flores habet aureos & leucos

A. teos, siue melizontas. Sed & alia præter has est, quam proprie phlomida nominant, & thryallida. Priorum itaq; duarū radix acerbæ gustu est, & fluxionis affectibus prouocet. Sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: sic & aliarum folia, & maxime eius quæ aurei coloris flores obtinet, aut etiam pilis flauescens. Omnium enim folia desiccandi & detergendi uim possident.

Phoenix. Palma.

Phoenix arbor adstrictoriae facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida & terrea frigida constans. Similis facultatis est encephalos quem uocant, hoc est cerebrum siue medulla, eius aptus. At fructus eius, & maxime dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Ceterum quum edendo sit, multo est usui, non tantum foris impositus, ubi quid roborare & desiccare, contrahere, stipare, densareq; consilium est: sed & tanquam cibus sumptus & simul cum alijs, & per se. Porro quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem possidet. Quod uero uelut decoctum eius est, ad stringentem & ipsum qualitatem habet: uerū plus quam dicta omnia exicat: utpote quod & essentia consistentia illis siccus est, & nimium habet humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerū putrescentia, miscentq; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis & stomachicis, seu intro sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriae citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam.

Phorbion.

Phorbij semine ad leucomata, hoc est albugines, cum melle applicant. Sed & spicula extrahere creditur. Porro & ipsa herba idem præstare uidetur. Ex quibus constat quod tenuium partium, & attrahendi detergendiq; potentiam obtinet.

Phu.

Phu: odorata quodammodo est huius herbe radix, nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior: urinas mouet plus quam aut Indica, aut Surica nardus, perinde ut Gallica.

Phycos. Alga.

Phycos humens etiamnum & uirens ex mari exemptus desiccatur & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modice acerbum.

Phyllitis.

Phyllitis quum qualitatis sit acerbæ, non absurde diarrhoeas, siue profluvia & dysenterias pota iuuat.

Phyllon malathru. Folium malabathri.

Folium malabathri nardo similem uim possidet.

Chalbane. Galbanum.

Albanū succus est plantæ ferulaceæ molliendi & digerendi ui. Fueritq; sanè ex tertio ordine exalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando uero ex secundo incipiente.

Chamædris.

Chamædris uincentem habet qualitatem amaram: est & quodammodo acris. Quo circa merito lienes colliquat, & urinas ac menses prouocat: crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructions purgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine exalfacientium & desiccantium: plus tamen calfacit quam desiccatur.

Chamæcissos.

Chamæcissi flos quū sit admodum amarus, secur obstructione liberat, daturq; ex coxendice laborantibus.

Chamælea.

Chamælea uincentem habet qualitatem amaram: quamobrem admodum sordida ulcera, & quæ maximas habent crustas, cum melle purgare potest.

Chamæleuce.

Chamæleuce calidæ facultatis est tertio quodammodo ordine, sicca primo.

Chamaeleon.

C Chamaeleontis radix, nigri quidem, letale quiddam obtinet: quam obrere foris utique usus eius ad psoras adhibetur, & lichenas, & vitiligines, & in summa quae detersionem postulant: praeterea digerentibus & emollientibus pharimacis commiscetur: & phagedaenica ulcera sanat illa. Est enim sicca tertio ordine, calfacit uero secundo ordine absoluto. Porro albi chamaeleontis radix potui datur cum uino austero mensura oxybaphi. Exhibent sane etiam aqua inter cutem laborantibus, ad similem habentem temperiem ipsius nigri radici, nisi quatenus illa acrior est.

Chamaepitys.

Chamaepitys gustu quidem amarum saporem ualidiorem acri obtinet, effectu uero expurgat abstergitque uiscera plus quam calfacit: proinde auriginosis, & omnino quibus facile secur obstruitur, bonum est remedium. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinae mouenda medicamen est. Sunt autem etiam qui eam exhibent decoctam in melicrato ijs qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porro ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat: praeterea uberum durities discutit. Est enim in siccando ordinis tertii, in calfaciendo uero secundi.

Chamaesyce.

Chamaesyce abstergendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatum admoti, quique ex eis profluit liquor, auferunt. Cum melle uero crassas oculorum cicatrices detergunt: sed & herbetudinem uisus a crassitie natam adiuuant, sicut sane & suffusionum principia.

Chelidonium.

D Chelidonium extergentis admodum & calidae facultatis est: sed & succus eius ad acuendum uisum commodus est, utique in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur digestionem atque discussionem indigens. Vbi sunt radice eius quidam ad auriginem ab obstructione iecoris proficiscentem, in uino eam albo potui exhibentes. Similiter mansa confert dentium doloribus. Porro chelidonium minus quam acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguemque scabros eicit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acris. Itaque haec herba quarti ordinis fuerit absoluti etiam, idque tum in calfaciendo, tum in siccando.

Chondrila.

Et hanc quidam serin nominant. Est enim eiusdem ferè cum illa facultatis: nisi quod gustu amariuscule est, ac proinde facultate siccantiore.

Chondrus.

Chondrus est sane nutrimentum optimum, sicuti & triticum: sed huius instituti non est de nutrimento distinguere: uerum ut medicamen emplasticae facultatis est, temperie tritico similis, plus tamen illo uiscosus: quare sane etiam illo plus nutrit. Estque ceu materia quaedam idonea excipiendis aceto, marina aqua, muria, & id genus alijs ualenter desiccantibus: proinde quidam ex genere admodum exiccantium esse & hoc semen autumarunt. Ceterum chondrus ex numero est potius concoquentium, ut & triticum, quae minime profecto desiccant. At ob exiccantium medicaminum admisionem, quum quod ex illis compositum est, exiccatorium sit, medicorum complures in errorem inducti sunt, ut falso putarent desiccationem chondro acceptam ferendam, ijs quae admista erant praeteritis.

Chrysocome.

C Chrysocome: uocatur & chrysites. Radix uincentes habet acrem simul & adstringentem qualitates: quare non admodum multi usus est. Vbi tamen est decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis siue iecorarijs: sed & menstruae purgationis prouocandae uim quandam obtinet.

Pseudodictamnium.

P Pseudodictamnium imbecille dictamni uim habet.

Psyllium.

Psyllium.

A Psyllium semen habet admodum utile, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando uero & humectando medium quodammodo est & symmetrum.

Ocimon.

Cimium ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est quod in corpus sumatur. Ceterum foris illitum, ad digerendum & concoquendum idoneum est.

Ocimoides.

Ocimoides quidam philitarium cognominant. Radix superuacua est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordicationem facultatis est.

LIBRI OCTAVI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM

FACULTATIBUS LIB. IX.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

PROOEMIUM.

QUOTQVOT plantarum partes sunt, & fructus, & succi, atque liquores, supra dicta sunt omnia. Nunc autem de reliquis medicamentis, quae metallorum genere censentur, quaeque ipsius terrae propriae sunt, differere propositum est: post quae deinceps nonnihil tractabitur de partibus animalium, utique quibus ceu medicamentis ad curationes utimur. Ceterum praestare mihi uidetur, communiter de illis omnibus praefari, quod uidelicet tum clarius intelligi possint, tum quae dicenda sunt, distincte ceu in articulos inaudiantur. Nam si quis in omnibus sequatur scriptores siue medicamentorum, siue materialium, siue illorum preparandorum, in multis profecto turpissimè hallucinabitur, & ea quae praefinite ac determinate à me posita sunt, perperam accipiet. Ceterum quum duo sint capita communis orationis iam proponendae, alterum est, An sponte nascentium medicaminum quae combusta sunt, calidiora arbitri oporteat, an frigidiora. Alterum de medicamentis adstringentibus, quorum in genere esse supra ostensum est tum austera, tum acerba. Itaque super his quidem in quarto horum commentariorum uerba fecimus, sed & modò commemorare satius fuerit, medicamentis adstringentibus & facultatem & qualitatem inesse cum acris pugnantiissimam. Adstringunt enim Acacia, Balaustium, Hypocystis, Cyuni, Galla, Rheon, Rhus, Omphacium, Mespila, Corna, Malicorium, Myrta. Acra uero sunt Euphorbium, Allium, Cepa, Porrum, Napy, Piper, Gingiberi, Smyrnium, Origanum, Pulegium, Calamenthe, & Thymus. Reuocandum itaque in memoriam duntaxat qualem cuiusque dictorum percipimus sensum, & protinus sequetur qualitas eorum diuersitas, quam in quarto libro exposui una cum alijs omnibus gustus differentijs. Sane contrahunt constipantque atque condensant substantiam nostram adstringentia: ac proinde in quamuis corporis nostri partem extrinsecus imposita, continuo illam rugosam & contractam efficiunt, contra quam acra, quae imposita cuti perspicuo eam exulcerant, atque in molem attollunt, rubente colore: ac si diutius immorentur, etiam cinis partibus ad sese sanguinem attrahere: at adstringentia refrigerando, contrahendo constringendoque in illis etiam contentum repellere. Facultas itaque aduersissima est adstringentibus cum acris: nec quae in gustu apparet qualitas, simile quippiam obtinet. Quid ergo nonnullis in mentem uenerit, ut piper, allium, atque adeo acra omnia adstringere dicerent, sane cogitatione assequi nequeo. Nam si ut haec adstringere dictant, ita Rhoeon, Balaustium, Omphacium, Mespilum, & quoque eius sunt generis,

C acria cognominarent, diuersa ac cōmutata in nominibus cōsuetudine: ignaros profecto illos uocum, & earum significatū, non tamen gustandi aut olfaciendi carere iudicio dicerem. Nunc uero quā res duas & olfactu, & gustu, & effectibus suis cōtrariam inter sese naturā ostentantes, una appellatione nuncupent, admiranda profectō hominū aut stupiditas est, aut demētia, aut simul utraq; perinde enim faciūt atq; illi qui & ignis, & niuis eundem esse sensum aiunt. Atque adeo in quendam quondam incidi, qui prē tam aliena atq; absurda usurpandorū uocabulorū cōsuetudine diceret nihil prohibere quo minus diceretur nix eandem igni habere tum qualitātē, tum facultatē: quia uidelicet & hāc quandoq; uisa sit pedes diutius per eam ambulantium aduulisse. Sanē non paruo tempore opus est, ut illis hominibus sordem animi expurges. At quibus non in tam profunda ignorantia caligine degere contigit, ac quātum horum cōmentariorum perlegerint, ijs quā iam dicta sunt, memoriā causa repetita sufficiūt, quō distincte nomina de quaq; propriarū rerum ita inaudiant, quemadmodum Latinis efferre Gracisq; mos est. Transibo uero ad secundum scemma siue speculationē, haud etiā de nomine & significato eius habendum, uerū de rei natura. Nam pleriq; existimant cōbusta omnia seipsis effici frigidiora. Alij econtra, cōbustorum omniū augeri caliditatē existimant: utriq; sanē errantes. Conspiciuntur enim liquidō quādam calidiora reddita & ad gustum, & ad tactū, & eam quā in usu cernitur facultatē: uelut suprà dicebam de acribus & adstringentibus. Quēdam contrā ab uisione minus apparent calida: idq; clare discernimus tum tactu, tum usu. Dico autem usum, ceu antē dixi, quū cuti imposita alia calidiorē rubentiorēq; partem efficiunt, alia exanguē & frigidam: & alia molem attollunt, alia contrahunt. Igitur acria multū caloris amittunt uisita. At quē eiusmodi non sunt, assumunt. Sanē combustorū omniū nullum planē est frigidum. Relinquit enim in illis uelut *ἐμπύρευμα*, hoc est ignitio quēdam: nam ita uocabat Aristoteles: atq; id est quod per ablutiones detergitur, ex combustorum substantia subtilissimum: quod ubi cum aqua abierit, quod uisita liquum est, substantia terrena est. Siquidem humidum omne combustio absorbit, reliquum autem terrenum est unā cum empyreumate ab Aristotele uocato. Hoc ergo ubi per lotionem ablatum ac semotum fuerit, aqua in qua medicamen ablutum est, calidam adsciuit facultatem, eamq; tenuium partium: quod reliquum uero est, terrenum est, desiccare citra mordacitatē potens. De his quidem & suprà diximus: ceterū nihilo deterius est in memoriā nunc ea reuocasse, ut refricata illorum memoria, simul quā dicenda sunt, exactius quis assequatur.

De terrae differentijs.

Vum duae sint res quae terrae uocabulo significantur, necessarium duxi prius eas distinguere, ut clariora sint quae dicenda ueniunt. Altera sanē Gracis pariter Latinisq; consueta est. Siquidem ubi triticum, hordeum, aut aliud quodpiam seminum, quae cerealia nuncupantur, semināt, meo diocriter humidam esse terram oportere aiunt: at ubi uites, ficus, oleas, aut aliam quamuis arborem plantant, fugiendam praecipunt tum eam quae uliginis planē expers sit, & arida, tum quae humida sit & lutosa. Nam lutū uocant terrā humido maceratā. Tum qui de colendis agris seu georgica conscribunt, in regionū differentijs atram terrā, argillosam, arenosamq; discriminantes efferunt: sed & pinguem terram uocant, ex qua lutū sit uiscosum ac lentū. Alteram uero contrā quā hanc dispositam, quae lutum efficiat, pinguitudinis expers, & friabile, ut sic dicam. Atq; hoc est unum terrae uocabuli significatum, omnibus usitatum. Alterum est solis philosophis usurpatum, quū aiunt elementa corporū esse terram, aquam, aërem, & ignem. Corpus nanq; extremē siccum ac frigidum terram nuncupāt. Secundum hos ergo nullum compositorū corporū terra censetur elementaris: aiunt tamen ea plurimum habere terrae, puta Adamantē, & saxa: & quāto corpore fuerint duriore, tanto magis ea dicūt esse terrea, contrā q̄ agricolae. Haud enim quo durior sit corporū cōsistentia, eo plus

eo plus terream esse dicunt, uerum lapides & petras planē ad agriculturam esse ineptissima contendunt. Ceterum eam esse terram dicunt exactissimam, quae quamlongissime recessit à saxi consistentia: quippe quum & argillosam & arenosam ad pleaque damment inutilem. Secundum itaque significatum quod à philosophis celebratur, tribus finientur generibus terrae differentiā. Siquidem unum eius genus lapideum est, alterum corpus metallicum, tertium uero terra quae colitur: facta apud eos differentia de metallicis corporibus quae fundi possunt, uelut aëre, stanno, plumbo. Hae enim quidam aiunt non terrae, sed aquae plus continere. Attamen ceteri homines omnes eam duntaxat terram nomināt, quae humido macerata lutum efficitur: de qua utique & ego nunc statui differentias exponere, id modō praefatus, quod proposita sectio corporum terrenorum in lapides, metallica, & terram quae colitur, absq; corporibus quae proprie physica seu naturalia nominantur, dicta est. Nam si ea accedant, tum ligna omnia, & fructuum partes complures, uelut etiam animalium essentia, esse terrena dicuntur: fructuum quidem partes, ut nuclei oliuarum, & acini uuarum, putamina nucum, & conorum, & eius generis multa alia. Animalium uero, ossa, cornua, dentes. Verum de plantarum partibus, quae terrenae utiq; sunt & durae, partim iam suprà dictum est, partim etiam nunc dicetur. At de ijs quae animantium sunt infra tractabitur, ubi prius terrae species absoluerō. Licet enim ea tibi aut differentias, aut species, aut etiam appellare genera. Dico autem hae, lapides, metallica corpora, terram in lutum solubilem. Ac primum omnium dicam ab Latinis nuncupatē terrae differentias, quae commune hoc habet, ut addita aqua continuo soluatur, & fiat lutum. Nam quod à philosophis sic appellatur, non habet omnibus cōmune, sed illis tantum consuetum ac celebratum significatum.

De differentijs nominatæ passim terrae.

Erram uisitate Latinis uocari dixi, quae iniecta aqua statim soluitur, & fit lutum. Huiusmodi ergo est quam homines ad culturam elaborant, differentias habens quādam sanē secundum propriā rationem, dum pinguis est & uiscosa, quae utiq; omnino & atra colore est: alia uero friabilior, & pinguitudinis expers, quam uocat argillam, quae sanē quodammodo candidior est. Atq; hae contrarijssimae sunt differentiae. Aliae harum in medio sunt, alteri atq; alteri magis accedentes: atque adeo quādam etiā quae ex aequo ad unguem in medio, pari interuallo ab utraq; distant. At aliae sunt terrae differentiae ex diuersi generis corporum naturae cōmitione: qua ratione lapidosa & arenosa habentur: atq; admistam talium substantiā segregant largae aquae affusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Quum enim id effectū est, id quod defertur atq; inest lapidosum atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton lemniam, id est rubricā lemniam, & alij quidam sphragida lemniam, hoc est sigillum lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianae sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud macatis animalibus, sed tritico atq; hordeo piamenti gratia terrae redditus, in urbem cōportat: quam deinde aqua maceratā, atq; in lutum redactam, ubi ualenter cōturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, aqua quae supernatat, aufert, & mox quod sub ea est lutū tollit, ac reliquū duntaxat quod ad imū subsedit, lapidosum scilicet & arenosum, relinquit ut inutile ac superuacaneum. Porro lutum illud pingue usq; eo desiccatur, dum mollis cera cōsistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianae signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planē humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitū medicamen lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant ob impressam illi sphragida, hoc est sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem lemniam milton siue rubricam appellant. Verū ab ea differt,

C quod contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantum huiusmodi terra uisitur. Porro tres eius signantur differentiae: una quam posuimus terrae sacrae, quam alij nemini praeter unam sacerdotem contingere fas est: altera uero eius quae reuera miltos est, siue rubrica: utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia eius quae extergit, qua utuntur qui lintea & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Caeterum quum & apud Dioscoridem & alios quosdam scriptum legissem, lemniae terrae hircinum misceri sanguinem, atque ex luto quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profecto & ipse mistionis modum inspicere atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum quae in ea sunt metallorum gratia, & in cauam Syriam Palaestinae partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terrae admisceretur, conspicerem. Nam quum iterum Romam pedestri peterem itinere per Thraciam & Macedoniam, prius a Troade Alexandria in Lemnum adnauigauim, nactus illic nauem quae ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sane ille praestitit, sed non ad eam ciuitatem ad quam oportebat. Antea enim nescieram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeo quae in Aegaeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent toti insulae cognominem, ita & Lemnum nominis sui unam habere ciuitatem. Porro ut ex nauis descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinae: nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera quae uocaretur Hephestias: nec ciuitatem eam Myrinae esse propinquam. Quumque me nauclerus expectare non posset, distuli, ut quum Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uisere: id quod feci prout speraueram & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedonia traiecissem, eamque penitus totam pedestri itinere pertransissem, peruenissemque Philippos, quae ciuitas est finitima Thraciae, inde ad mare descendi quod proximum ab erat centum uiginti stadiis: primumque Thason transiis, distantem plus minus ducentis stadiis: atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum ferme septingentis in Alexandria Troada traieci. Ac proinde sane ex industria tum de nauigatione, tum de stadiis adscripsi, ut si quae eadem quae me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigatione institueret. In tota namque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uero Myrina. Et quod a poeta dictum de Vulcano est, qui Graece dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasum nem sumpsisse fabulae crediderim. Apparet enim combusto simillimus tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaque collem sacerdos quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici hordei numero in terram coniecto, aliisque quibusdam pro religione patria perpetratis, plastrum totum terra impleuit. Atque ubi in urbem conuexisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas lemnias sphragidas praeparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum sanguinem huic misceri solitum, memoriae prodium accepisset. Quo audito omnes in risum soluti sunt, nec enim sane quiuis ex uulgo, sed uiri oppido quam eruditi cum in alijs, tum praecipue in uniuersa patriae historia. Quin & librum accepi quondam ab incolarum quopiam conscriptum, qui omnem lemniae terrae usum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum uiginti milibus. Sed & is a quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine. Siquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducenda contumacia: ad haec ad morsus uiperarum, atque adeo omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta letalia non ante modo exhibere, sed & post sphragide uti consueuerat. Addebat porro sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, *ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἰουνίπερι* nuncupatur,

A tur, cui utique indebatur & terra lemnia: uomitumque ciere aiebat, si quis quum etiamnum in uentre letale uenenum haereret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sane nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, quum sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: uerum hausto quod lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum quae ad leporem & cantharides comitari consueuerunt, tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Caeterum an ad alia mortifera medicamenta, haec inquam quae uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum quod ex fructu iuniperi & terra lemnia conficitur, mihi utique ignotum est: at ille ab Hephestiade profecto assererat, adeo ut & rabientis canis mortum eam sanare diceret in uino diluto epotam, at ulceri ex aceto impense acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs insuper impositis, quae putredini resistere didicimus. In primis uero praedicabat Scordium, deinde Centaurium exile, inde Marrubium. Porro si quando nos sane ad ulcera cacoethe & putrida terram lemniam adhibuimus, magnifice profuit. Vnus autem est pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id quod grauiter olet, impendioque laxum molleque est, ac fordium, sustinet ut uel per acerrimum acetum lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polydama, & Prastanis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes profunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim oenomelite, nonnunquam etiam alborum quopiam aut fuluorum, aut flauorum: prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definitur. Similiter uero quandoque soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porro lemnia terra ex aliquo comprehensum soluta, medicamen fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, agre ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Similiter autem & alia quaeuis terra pharmacodes siue medicamentosa. Necesse enim erit distinguere, sicuti supra, ab elementari terra, in qua & lapides comprehendebantur, eam quae in lutum soluitur: sic nunc ab ea quae colitur, medicamentosa: nihilo enim deterius erit ita eam cognominasse qua ad curationes utimur: tametsi eius quoque quae colitur, si qua pinguis est, comoda est ad curationem earum omnium partium quae desiccari possunt: unde sane ea & Alexandria & per Aegyptum utuntur multi sua utique sponte ac iudicio, multi uero etiam moniti somnijs. Vidi enim Alexandriae quosdam aqua inter cutem laborantes ac lienosos Aegyptiae terrae luto utentes, qui sibi furas, femora, cubitos, brachia, tergum, latera, pectusque inungerent, ac perspicuo iuuarentur. Eundem in modum & ueteres phlegmonas, & laxa oedemata adiuuat luto hoc. Noui siquidem quosdam, qui ex immodica per haemorrhoides euacuatione turgentibus effecti ac tumidi, non obscure fuere adiuti. Sed & quidam diutinos fixosque parte quapiam dolores perpassi, luto hoc plane persanati sunt: desiccandi namque uim terra quaeuis possidet. Quoniam uero corpus eius natura siccum est, & quia prorsum igneae substantiae mistionis est expertus, ita desiccatur, ut minime sit mordax: ad quod tamen etiam proficit si lauetur.

De terrae lotione.

Aeterum lauatur terra omnis ad eundem modum quo propositum est de lemnia. Primum quidem maceratur aqua, quae nullam habet medicamentosae qualitatis suspensionem: at ubi lutum confederit, effunditur quae innatat aqua: ac quod in fundo erat, segregatur a lapidosis atque arenosis quae ad imum refederunt. Ac si exercitatum habeas gustandi sensum, ipse iudex eris accuratus, quam oporteat terram lauare, quam non. Nam quaedam lauari non desiderant, quaedam etiam bis terque elui exposcunt. Ac lemniam quidem paratam accipis semel a sacerdote lotam, quae iterum ablui non exigit.

C T Samiam ne lauari quidem opus est: utimur autem altera eius specie magis, quam Samium altera cognominant, ad sanguinis expuitiones undecunq; natas, uelut etiam Lemnio sigillo. Eadem uiuuant sanguinis ex utero profluuiā, & uocatum fluxum muliebrem. Quin & pro sunt exulcerationibus dysentericis antequam putrescentia euadant ulcera. Nomas id genus affectus appellare medicis mos est, ab eo quod putredo depascat, & ad uicinas partes serpat, quod Græce dicitur *νεμεσος*, unā cum primū uitiata & ipsas corrumpens. Tamen etiam in istis quandoq; sum usus Lemnia, & palam profuit tum per sedem infusa, tum epota, utiq; antea: quod facere solemus ulceribus melicrato priore ablutis, posteriore uero muria. Inijciebatur ergo per succū arnoglossæ: bibebatur uero ex oxycrato aquoso. Sed nec parū efficacioribus uidetur esse uiribus Lemnia terra quā samia: quare nec ea quæ iam phlegmone tentari cœperint, uim eius perferunt, sed clare irritantur, atq; exasperantur, potissimū si uir sit habitus mollioris, quem malacosarcon Græci uocant. At a Samia adeo non exasperatur ulla sic affectarum partium, ut etiam mitigetur maximē quæ humidiores sunt & laxiores, uelut ubera, testes, adenes. Idonee autem utaris terra eiusmodi, si ubi ad leuiorem redegeris per aquam, tantum admisceas olei rosati boni, quod mitione sua medicamentum a resiccatione prohibeat: sed & commodum utileq; est, ubi sic præparatum fuerit, ad alias quoq; phlegmonas calidas, & bubonas incipientes, & fluxiones podagricas, & summam ubi refrigerare statutum est mediocriter cum mitigatione ac lenitione: ut euidenter appareat uim Samiæ mediocriter esse refrigeratoriā. Quin & magis quodammodo aëria est eius essentia collata ad Lemniam: cuius argumentum est & leuitas. His itaq; notis & omnem aliam terram medicaminosam æstimato. Dico autem

D notas consistentiæ tum leuitatem, tum grauitatem, prætereaq; in gustu asperitatē ac leuitatem, ad hæc tenacitatem, & abstergendī potentiā. Tenax enim & uiscosus est Samius alter, quum & Lemnia sphragis eiusmodi paululum quiddam habeat. Absterforiam quoq; facultatem moderatam obtinent & Selinusia terra, & Chia: quam obrem mulieres quædam ad faciem ipsarum utuntur. Ostensum autē est in tertio libro de ratione curandi, quicquid leuiter absterget, producendæ ulcerum carni esse idoneū. Id autem si etiam desiccet, cicatrici inducendæ habile est. Porro omnium ex his aptissima sunt & ad ulcera quæ in summa cute consistunt, & ad ambusta, illa quæ cum citra morsum exiccant, tum neq; manifestō exalfaciunt, neq; refrigerant. Quocirca terra Selinusia & terra Chia pulcherrima sunt ad ambusta ulcerum remedia. Exposcunt enim ea moderatissime extergentia medicamina absq; insigni aut calfactione, aut refrigeratione: quod utiq; inest tum Selinusie, tum Chie, tum Samiæ terræ. Ostensum est autem quod & huius species est Aster quem uocant, reliqua terra hoc præstans, quod uiscosum quiddam ac tenax obtineat. Quocirca quod cum ad alia ulcera, tum ad ambusta pertinet, alijs terris quæ tenacitatē non habent, conferendus non est. Siquidem substantiam tenacitas magis reddit emplasticam, quā ut sinat abstergere: scilicet ubi nulla utiq; alia adsit acrimonia uiscoso tenaciq; corpori, ut in uiscocernere est. Attamen Chia & Selinusia terra inferiores sunt Samia ad phlegmonas in mamillis, testibus, atq; inguinibus incipientes: tamen ubi inopia est aliorum quæ summē profunt, nec ipsæ planē ineptæ sunt & incommodæ. Porro Cimolia quæ mista sit facultatis, partim refrigerat, partim etiā digerit, sed leuiter: proinde dum lauatur, hanc facultatem deponit atq; exuit. Absq; eo secundum utraq; agit facultates, ceu alia quoq; compositorum medicamentorum plurima digerentia pariter & repercutientia. Porro utraq; facultatem facile indicat dum illi miscentur humores nature contrariæ. Nam si mista sit repercutientibus refrigerantibusq; lutum quod ex ipsa & illis conficitur, refrigerans repercutiensq; efficit. Sin digerentibus, & ipsum digerens. Sic ambustis cōuenit. Atq; idiotæ quidam protinus aceto maceratam illinunt. Sed in

A Sed in tali usu non impenſe acris sit acetū oportet. Ac si tale sit, aquam miscere præstat. Et illud mihi semper memoria teneto, ceu commune omnis terræ leuis. Omnes enim ambusta iuuant, continuo illitæ ex aceto aut oxycrato, nimirum bullas existere prohibentes. Cæterum contemplandum insuper est, corporis curandi quæ sit natura siue habitudo, durane an mollis: id in uniuersum præ oculis habendo, corpora mollia ualentium medicaminum uim haud posse perferre, dura uero posse. Sed hæc huius instituti non sunt, uerum copiosius exponentur tum in tractatu de componendis pharmacis, tum in libris de facile parabilibus. Præsens autem narratio à principio id studuit, ut generales inueniret facultates. Quibus animum intendens quispiam complura habiturus est ad particularis usus copiam, utiq; si utendi eorum uiam ac rationem insuper adiunxerit atque edidicerit. Quare immorandum non est. Verum quod antea dictum est, nunc in memoriam reuocare oportet, nempe terram ipsam expertem mitionis substantiæ generis alterius, uim habere citra morsum desiccandi. Atqui quum nullum reperire corpus queas mitionis ad unguem experts, inspicienda item est eorum quæ illi accidunt commissio, idq; secundum leuitatis & grauitatis differentias, easq; quæ in gustu uiſuntur. Nam si qua eluceat adstrictio, tantū assumpsit frigiditatis, quantum habet & adstrictionis. Sin etiam acrimonia quædam adpareat, tantum inesse scito caliditatis, quantum & acrimoniæ. Similiter in leui & graui uidendum, quum leuitas illi inde proueniat, quod larga & copiosa in tota eius temperie aëria insit substantia: grauitas uero quanto maior sit, tanto itidem syncerior terra existat. Terræ proprium est, quod igni admota non fundatur aut liqueſcat: id quod accidit plumbo, stanno, argento, & auro. Itaque quum terram audis ab argento nominari argyriten (nam ita nuncupant quidam illas quæ ex metallis sumuntur) haud putes per totum terræ immistum esse argentum, aurum, aut ferrum, sed contingere, coniunctasq; esse paruīs terræ particulis immistas particulas paruas, in chryſite quidem, quæ ab auro dicitur, auri: in argyrite, quæ ab argento, argenti: in siderite, quæ a ferro, ferri: easq; ab igne in fornacibus fusas, coire adinuicem. Eundem in modum quæ uitrum continet terra, arenosa est. In arena enim potissimum eiusmodi substantiæ frustula reperiuntur sæpenumero parua. Et qui earum rerum periti sunt, conspectis arenis talibus haud difficulter cognoscunt, quantum ex eis colligi queat uitri. Sed & auri quoq; frustula exigua frequenter non paruo numero in quibusdam inueniuntur arenis. Verum non ex quauis arena, qui negotio huic sunt dediti, aurum uitrumq; extrahunt, sed eas eligunt arenas quæ quamminimo impendio plurimum congerunt. Siquidem post multos sumptus quos in fornacibus instruendis facere necesse est, si paulum modò colligeretur substantiæ, damnosum id ipsis esset. Itaq; quum in plurimis arenis auri uitriq; frustula parua contineantur, qui talia callent, non ad qualuis accedunt. Ad eundem modum neq; æs, aut argentum, aut ferrum, aut stannū, plumbumue ex quauis terra colligūt. Nec tamen ubi dictorum quodq; ab admista terra separauerint, quæ reliqua est, alijs terris est similis (quas passim sic ab omnibus nuncupari proposui, quæ cōmunem habent notam, quod irrigatæ facile soluātur in lutum) nam terræ quæ in metallis est, reliquæ lapideæ sunt, nec macerari rigariue possunt. Dico autem rigari, per totam substantiam humectari: madescere uero, extima tantum superficie madescere, haud etiam in altum penetrante humore: illud *ρεγεδναι*, hoc *βρεγεδναι* Græci appellat. Sic sit cadmia, quam uocat, lapidea, nec ipsa rigari potis. Sed de talibus corporibus infra differetur. Nunc rursum ad medicaminosam terram reuertor, quæ proinde quod aqua irrigata facile in lutū soluitur, terra appellatur: quia uero ea utimur uelut alijs medicamentis, idcirco non iniuria Græce pharmacitis, Latine medicaminosa sola uocatur, nempe quia aut sola est eiusmodi, aut euidentior uim medicaminosam possidet. Id quod sanè uerum est. Nominatur autem ampelites, non quod uitem in ea serere præstat, sed quod uitii circumlita interimat nascentes in ea uermes, quos scnipas apud nos uinitores

cognominant. Nascuntur porro hi ineunte uere, quum germinare uites, turgereq; earum pars unde germen exit (quem oculum nominant) incipiunt. Hos igitur oculos scinpes depascentes, non leuem uitae noxam afferunt: ac proinde oculorum istorum radices, qui haec sapiunt, inungunt ac illinunt. Hac itaque ratione ampelitis & pharmacitis id genus terra appellata est, uel ex eo quod senicas perdat quantum habeat facultatis medicaminosae indicans. Sed & à reliqua terra, qua ad curationes utilis mur, multum diuersa est: quippe quae proximè ad lapideam perueniat: quamobrem misceri eam in medicaminum scriptiōibus cōperies, ubi exiccare atq; digerere quid opus est. Nec enim mordacitatis expers est, nec moderata, nec mitigandi uim obtinet uelut Chia, Samia, & Selinusia. Atq; de Cimolia quidem dictum est, quod illis paulo sit ualentior, ueruntamen etiam morsus expers, maximè si elota sit. Cretica uero terra istis quodammodo assimilis est: uerum admodum imbecilla est, multum habens substantiae aëriæ: inest tamen ei uis extergendi: quamobrem ea homines uasis argenteis sordidis splendorē recuperant. Itaq; & hec tibi usui fuerit ad ea omnia, ad quae alias sine morsu extergentes idoneas esse posuimus. Harum omnium Lemnia ualentissimas uires obtinet. Siquidem & adstrictio ei quaedam inest. Porro Eretrien sis hac etiam ualentiorē possidet, haecenus tamen, ut nondum mordicet. Quod si lauetur, ualde moderata efficitur, non secus atq; supradictae. Expedit uero hanc terram non semel, sed bis terq; lauare, ut & Cimoliam. Quin & urunt eam quidam, quod uidelicet essentiae reddant subtilioris & acrioris, ut & ad digerendi potentiam transeat. Ceterum si uista lauetur, tunc deposita in aqua acrimonia, subtilitatem quidem quam ex tostione acquisuerat, retinens, desiccantior constituitur. Quocirca quum uisionem non experta, cōmuni ratione terrae cuiuslibet, ulceribus sit accōmoda, magis certe iam congruit & ad ea quae carnem sibi restitui aggre patiuntur, & ad ea quae ad cicatricem difficulter perueniunt, si postquam combusta fuerit, abluatur. Porro quae duae eius species sint, ea quae colore est cinericio, illi quae admodum albida est praefert. Est & alia terra dicta Pnigitis, tota quidem facultate Cimoliae assimilis, ceterum colore diuersa. Est enim atra, perinde ut Ampelitis. Porro uiscositate & tenacitate non minorem quam Samia terra obtinet, imò nonnunquam etiam maiorem. Ceterum durante hac immani & graui peste, allata ad me terra est ex Armenia ea quae Cappadociae finitima est, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeq; in leuorem soluitur, ceu etiam calx. Sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verum uti nec in illa arenosum quippiam admistum est: ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeo est leuis, nec plus est lapidea, quam aut calx, aut Samius aster: tamen si non eque ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est minusq; aëria: quamobrem opinionem ac phantasiam praebet ijs qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. Ceterum quod ad praesentia attinet, nihil interest, lapidem an terram uocites, si id modo teneamus, quod summe desiccet. Siquidem ad dysenterias, & uentris profluuium, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad haec ad putrescentia oris ulcera in primis cōpetit. Quin & eos magnifice iuuat quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis quibus ex tali occasione assidue difficilis est anhelitus, ualide prodest. Sed & eos qui phthoe laborant, adiuuat. Vlcus enim eorum desiccet: ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiēs derepente ad intemperie recidat. Ac mihi uidetur, quod sicut in fistulis saepe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrii immisionem quod sordem & callum auferret, ipso duntaxat desiccante medicamine contraherentur ac clauderentur, ita quoq; in pulmonis euenire ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccationibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utiq; quum mediocre est, non admodum magnum. Itaq; uisi sunt quidam eorum qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, plane se sanos esse credere: & sanè usq; ad annos

annos aliquot inculpate transigebant: postea uero quum non pari degerent cura & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus armenia euidenter adiuit. Quin & eos qui Romae agunt, qui assidue difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porro in magna hac peste, cuius eadem facies fuit atque eius quae Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamentum bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet quum nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur quod ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui plane erant incurabiles. Ceterum hibitur ex uino albo, consistentia tenui, modice diluto, si aut plane febricareat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febricit, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilenciales. Porro de ulceribus resiccati postulantibus quid attinet dicere quantam uim habeat bolus haec armenica? Liberum est autem ut cunq; appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego, quandoquidem humidis rigari patitur

De lapidibus.

X sponte natis corporibus sunt & lapides, hoc diuersi à uulgo nuncupata terra, quod rigari non sustinent. Vires habent partim secundum totius substantiae proprietatem, partim secundum qualitates effectrices. Porro ut haec differant, superius docui. Nunc autem sermo nobis esto de illis quae secundum effectrices agunt qualitates: in quibus sanè est & utendi ratio, ac methodus. Siquidem, ut ostendimus, facultates quae proprietatis totius substantiae ratione insunt, à methodo ac ratione alienae sunt, & per solam noscuntur experientiam. Nam cur hic lapis tacto uulnere, unde sanguis prorumpit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis quem uocant Hamatiten, in oculares facultates indatur, haud latet. Nam id rationis inuentum est. Si enim in cote oculari eum terras cum aqua donec mellis crassitie accipiat, adstringentem facultatem percipies. Atqui didicisti quod phlegmonas etiamnum gliscentes, potissimum quae contingunt in partibus neruosis, restringentibus medicamentis reprecutere oporteat: at ubi haud etiam sanguis in partem affluit, adstringentibus medicinis, quae digerant, adiungere, & sensim ad ipsa sola transire. Atque de huiusmodi quidem facultatibus in lapidibus differemus, ubi ea prius in memoriam reuocamus, de quibus fuse locuti sumus in libro contra eos conscripto, qui insultant ijs qui uoce solēcismum committunt. Nam horum quidam λίθον (quae uox lapidem Graecis significat) masculino genere efferri non sinunt: uerum si dicas, ἐμβαλλον τῷ λίθῳ ὡς τῷ κῆρῳ, non aliter uociferantur, quam si ipsis in caput lapis esset coniectus: uelut etiam si quis dixerit τῷ δρυὶ (quercum sonat) exclamant tanquam fuste percussi. Itaque si quis eorum suasu consueta medicis nomina mutare in animum inducat, dicens τῷ λίθῳ, τῷ ἀματίτι, καὶ τῷ πυρίτι, & τῷ γαλακτίτι, ἢ τῷ χρίσῳ, ut curiosus sanè & stolidus damnabitur: nimirum quum ueteres ex more omnes masculinae efferant eorum differentias, ἀματίτι, πυρίτι, γαλακτίτι, μελιτίτι, γαγάτι, χρίσῳ, φρύγιον, ἀράβιον, μεμφίτιον. Econtrario uero τῷ πέτρῳ foeminine pronunciant, non τῷ λίθῳ masculine. Nam ἀσίαν πέτρῳ, non ἀσίον πέτρῳ nominant, neq; λίθον ἀσίον, hoc est lapidem asium, ceu etiam asiae petrae florem. Porro ex petra combusta calcem fieri dicunt. Attamen Heraclides Tarentinus, & alij nonnulli, non ex quouis lapide calcem fieri uolunt, sed ex sola petra, nuncupantes ita per excellentiam solum qui sit lapidum durissimus. Equidem ego uel ex industria & studio consueui mutatis inuicem nominibus utroq; modo talia efferre, de quibus inutiliter nonnulli rixantur, id re ipsa commonstrans, nihil offendi enarrationis claritatem utrouis modo quis dixerit. Ceterum mirandum non est, qui ignorant enarrationis naturalis aut unam solamq; habendam uirtutem, ipsam scilicet perspicuitatem ac claritatem, aut certe omnium aliarum primam principemq; atque optimam, si ad tantas

C uertantur nugas. Itaque de ijs lapidibus primum differam, qui mortarij aut cotis attritu in liquorem succum ue soluuntur.

Ciferis. Pumex.

Cæterum si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certe ad absterfionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multo magis ea quæ fornacium est. Sed Smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis & desiccantibus facultatibus additur, eisq; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitiæ fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eisdem ad usus Smire.

De lapidibus qui in spongijs reperiuntur.

Lapides qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam ut lapides in uestica comminuant: & qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt. Verum qui in renibus consistunt rumpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehantur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum: ex quo liquet, quod extenuandi uim obtinent absque ut insigniter exalfaciant.

Ostracites.

Porrò ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione & acrimonia, uelut Geden nomine pupillas expurgare, & uberum testiumq; phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum. Attamen Cotis Naxiæ ramentum mammas uirginibus suo tempore prohibet tumescere, & puerorum testes, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.

Ophites.

Sed ophites quem uocat lapis extergendi confrigendiq; uim possidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim ipsum ex uino albo ac tenui epotum lapides uesticæ contigitq; confringit. Verum ipsum in lapidibus quispiam forte non numeret.

Iaspis uiridis.

D Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt, qualem reuera habet Iaspis uirens, nempe stomachum adhæsu uentrisq; os adiuuans. Ac nonnulli quoq; annulis inserunt, scalpuntq; in eo draconem radios habentem: uelut rex Nechepsus memoriæ prodidit in sexto & decimo libro. Sanè huius ego quosque lapidis abunde feci periculum. Torquem enim ex huiusmodi lapillis cōfectum à collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilo secius prodesse, etiam si sculpturam non haberent quam scripsit Nechepsus. Porrò lapidem omphacitū uir fide dignus reuera iquare morfos à uipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: uelut etiam quum Hieracites & Indicus profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem.

Sapphyrus.

Sed & Sapphyrus ictos à scorpio epotus iuuare creditur.

Aphrofelinus.

Et aphrofelinus quem uocant, comitali morbo uexatos: non tamen nos experti sumus. Sunt uero & alij lapides nonnulli, qui aduersus quædam suspenduntur. Cæterum quidam characteres quosdam & literas inscriptas habent: sicut qui hæc morrhoidibus congruit Hieracites: cuius nos fecimus periculum. Sed non est nunc tempus de illis differere, quæ sola experientia fidem habent, ac non rationali quadam methodo in usum ueniunt. Aliud de his tempus erit & locus. Nunc autem ad id quod toto opere propositum fuit, reuertor.

Dioscoridis Thyites.

Omniū dictorum lapidum ualentissimam uim habet is qui ex Aethiopia affertur, quadantenus subuiridis, ut Iaspis quem uocant. Soluitur hic lapis in succum colore lacteum, gustu uero acrem, ac proinde illum nemo ocularibus miscet facultatibus,

A tatibus, nec fluxiones reperiuntibus, neque ulcera sanantibus: sed tantum ad purgandum, & abstergendum quæ pupillam offuscant absque phlegmone: ex quibus sunt cicatrices recentes, quas attenuare potest: sed & oculorum ungues (Græci prætygia uocant) utique si non admodum duri fuerint.

Iudaicus.

Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellatant eum à loco in quo nasci consuevit, Iudaicum: utunturq; ad uesticæ lapides, in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, proficit nihil, quod ad lapides uesticæ pertinet: uerū ad eos qui in renibus hærent, efficax est.

Pyrites.

Vnus eorum qui ualidam facultatem possident, est & pyrites quem uocant, quo utimur digerenti emplastro admisso: adiicitur ei & schistos: ab hoc medicamine & pus sæpenuero, & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterum ubi in usum uocantur lapides, admodum uehementer contusi, atque ad leuiorem redacti sint oportet, similiter atque ea quæ in ophthalmicas facultates admiscuntur. Etenim nisi pollinis instar comminuantur, adeo ut in profundum corporum quibus applicantur subeant, assimiles manent istis marinis, ac fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum uim possident. Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, uidelicet laborante in eis exalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiā eis utimur tanquam prædictis, puta ad ophthalmicas & sistentes tum sanguinem, tum muliebrem profluum facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnia sunt utiles: uelut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendū abstergendumq; tum detrahendum, extenuandum, digerendum, ualenterq; siccandum, & colliquandum.

Phrygius.

Huius facultatis habetur & phrygius quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se, aut ex aceto, aut cenomelite, aut oxycrato: ad oculos uero medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscuntur ei & alia quæpiam. Dicitur autem de ipso in opere de componendis pharmacis: nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualide enim desiccet, habens quiddam adstrictionis simul & mordicationis. Dictum uero superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hæc facultates habent, nempe reperiuntem, & digerentem.

Ageratus.

Est autem lapis ageratus quem uocant, quo utuntur coriarij, facultatis mistæ, adstringentis scilicet, & digerentis. Sed de sola adstringente considerandum. Iuuat quidem euidenter columellas phlegmone grauatas: non tamen apertam gustu adstrictionem præferre aut acrimoniam conspicitur.

Assius.

Est & alius lapis in Assio proueniens, quem ob id ipsum Assion cognominat, non durus ut petra. Siquidem color illi est pariterq; consistentia ceu tophi, friabilis & laxus. Innascitur ei quiddam farinæ tenuissimæ simillimum, qualis in molarum parietibus adhærere uisitur. Appellatant hoc medicamentum petrae assiae florem. Est uero & subtilium partium, ut sine morfu nimis molles carnes ac fluidas eliquet. Petra uero in qua nascitur, tamen uim habeat illi similem, actionis tamen uehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantum quod magis colliquet ac digerit, & uelut sale condita seruet, sed & quia hæc præstet absque uehementi mordicatione. Habet & salfedinem quandam in gustu hic assiae petrae flos: ut coniectura sit

c illum nasci ex eo quod ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur.

Gagates.

Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet: quem Dioscorides nonnulli alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagaten, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tamen parua nauicula totius Lyciae littora legerim, quod uidelicet quae in ea sunt inspicerem. Crustaceos uero lapides, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures ex Coele Syria asportauimus, natos in colle mari mortuo, quod uocant, circumdato, qua orientem spectat, ut & bitumen est: & ratque lapidum odor similis bitumini. Vtebarque eis ad tumores in genu diuturnos, & aegre curabiles, mistis uidelicet facultatibus quae ad hoc symptoma probatae fuerant. Planeque uisum est mihi euidentiore earum facultate reddidisse. Miscui uero ipsum & Barbaro quam uocant: & palam medicamentum effectum est exiccantius, adeo ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quae competere maxime creditur. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verum nullus eius in medicina usus est: neque Nicander praeter graueolentiam, quae suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit.

Magnites, quae & Heraclea. Magnes.

Ex lapidibus unus est & magnites, & heraclea quam uocant, ad similem haematitum uim obtinens.

Arabius.

D Attamen arabius quem nominant, lapis elephanti similis, desiccantis abstergentisque facultatis est.

Alabastrites.

Et alabastrites uocatus unguis in medicinae usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis.

Smiris.

Sed & smiris quod multam abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quod dactyloglyphi, hoc est qui annulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quod dentes puros efficiat, experti sumus.

Haematites, Galactites, & Melitites.

Porro talium quoque unus est haematites quem uocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lactis similis conspicitur. Huic autem color ad similem succum efficiens melitites à mellis similitudine, quod gustu representat, nuncupatus est. Porro ostensum in quarto horum commentariorum est, quod succus omnis dulcis à temperato calore talis eueniat, adstringens uero à frigore. Habebit ergo lapis haematites tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis: melitites uero calorem temperatum: mediam autem utrisque temperiem galactites. Merito itaque ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere haematitem. Ac solo eo uti possis supercilij exasperatis, si quidem cum phlegmone aspera sint reddita, ex ouo ipsum diluens: ac si magis, etiam per decoctum foenigraci. Sin uero citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uero semper à modice humido per specillum infundens. Vbi autem quod uires eius ferat conspexeris, magis ac magis crassum efficies: ac tandem adeo crassum facies, ut specilli cuspide inungas secundum subiectionem aut euersionem supercilij. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni competit, omnibusque ulceribus.

A bus. Porro siccus si ad tantum redactus fuerit leuiorem, ut pollinem tenuitate aequet, reprimit excrescentia. Atque eo nullus solo atque per sese utitur. Ego uero, uti proposui, usus sum facultate eius ex gustus qualitate comperta, quum mox experientia periclitari uellem, nunquid recte coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera solus per se cicatrice includit, ut paulo ante comprehensum est attritus, ceterum aut affusus, aut inunctus. Nam & id experientia exploratum habeo.

Schistos.

Huic lapidi persimilem uim obtinet, uerum infirmiore, is qui uocatur schistos, ac post eum galactites: at melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit: ut itaque unusquisque leuiter ac sensim ab haematitis facultate recedit, ita ad oculos in usum ducitur: est tamen mitior. Porro mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt atque iucundiora: ceterum liberis iam phlegmone partibus infirmiora quam quae persanare ualeant. Porro quum lapidibus omnibus commune sit ut desiccant, quotquot ex his in succum soluti, aut alioqui ad leuiorem triti, nullam continuo qualitatem in gustu obtinent, hos putandum est esse tum infirmissimos, tum miuissimos, tum minime mordaces. At qui manifestam gustui qualitatem offerunt, hi pro qualitatis proportionem potentiam possident: ac si quidem adstringant, ad comprimendum, constringendum, spissandum, & contrahendum. Si uero mordicent, ad excalfaciendum, digerendum, & liquandum. Medij eorum sunt qui abstergent citra mordicationem. Igitur haematites, schistos, galactites, ac melitites, in succu soluuntur quo posui modo, ad cotem aut mortarium attriti: quum sint & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minime qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec absterisionem praese ferens: quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quod desiccet uidelicet: proinde cerato eum miscentes, ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus perinde ut modo dicti: at quanto est maiore emolliendi uis quam praedicti, quod nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat, tanto etiam modorior est, minusque sentiri potest. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli graphida nuncupant.

Metallica medicamenta.

Metallica medicamenta appellare medicis mos est, quorum generatio in metallis est, siue spontanea, siue per fornacem facta. Et ad haec tertio loco sunt quae rursus homines ex his ipsis praeparant quouis modo, uelut ceruissam, psoricum, sandyca, phycum. Deinceps itaque de singulis dicetur ea serie literarum, qua quodque nomen incipit. Verum illud primum de omnibus illis dicemus communi praefatione, qualem de lapidibus paulo ante habuimus, & his etiam superius de terra medicaminosa. Nam uti illis id inter sese omnibus commune est, ut desiccant, ita metallicis quoque medicamentis omnibus: est enim essentia eorum terrea, secundum elementaris uidelicet terre significatum nunc loquendo. Sed quemadmodum à nobis ex terra figulina dolia & fictilia, ollaeque, & alia eiusmodi parantur, per ignem, qui torrendo humiditatem absorbit, durata: eundem in modum in terra, caliditate diutina mistam ex terra & aqua, nonnunquam etiam aere, substantiam uniente temperanteque, ac postea desiccante, metallicorum medicamentorum proueniunt consistentia. Porro locorum in quibus haec proueniunt, natura, prout plus minusque est frigida, alia plus, alia minus congelat ac cogit. Quemadmodum itaque in terrae differentiis plurima inest essentia terrae elementaris, paulum uero aeris: ita in metallicis multum immixtum est igneae substantiae. In medio eorum sunt lapides. Proinde pleraque metallicorum medicamentorum alia semel aut bis, alia uero frequentius lora, idonea sunt ad desiccantes sine morsu facultates. Atque haec sunt communes rationes quas praescire oporteat. Deinceps uero dicentur

c quæ cuique singulatim sunt propriæ, idque iuxta literarum, à quibus appellationes incipiunt, ordinem.

Hales. Sales.

Sal partim ex mari provenit, in salinis uidelicet, quas Græci uocant halas, cuius & inter marina medicamenta mentionem facturi sumus: partim ex terra effoditur, Græci *ὄγκυρος ἅλας* nominant, cōmuni metallicorum genere comprehensus. Vtriusque uis adsimilis est, siue fossilis sit, siue ex mari oriundus. De quibus & suprà uerba fecimus libro quarto, eo loco ubi falsum ac falsuginosum saporem ab amaro distinximus. Ac nunc quoque dicitur, quod aphonitri quidem amarus est & abstergens: salis uero tanto in abstergendo inferior est, quantum accessit adstrictionis. Est enim ex duabus qualitatibus mistus, abstergente uidelicet, & adstringente. Porro quod magis gnopere uterque desiccet, suprà monstratū est: ceterū utriusque in medio est spuma litri.

Armeniacum.

Armeniacum uim habet extergentem cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale quum sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis leuiorem redactio utuntur sicco ad pilorum in supercilij incrementum, nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uero nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur. Cuius quum alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi qui in supercilij sunt pilij: quippe quum prima & ex professo quædam sint medicamentorum opera: quædam uero mediante natura, quæ animantium corpus dispensat, eduntur, uelut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes oblæsas mediocriter desiccant, pilos corruptentem humiditatem absumendo: quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis quæ hactenus impedimento fuerant.

Arrhenicum. Auripigmentum.

Arrhenice, siue arrhenicum (utroque enim modo appellat) facultatis est causticæ, siue urentis, idque tam combustum quam ustionis experts. Ceterum id constat ustione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porro eo ceu adurente ad denudandam pilis partem quamuis. Verum si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcat.

Aphrolitrum.

Aphrolitrum ab aphonitro differt. Litri enim aphros, hoc est spuma, medicamentum est exiccatorium, aspectu triticeæ farinæ similis. Etenim alba est, non ut alia petra flos, cinericea. Aphonitrum uero farinæ speciem non habet, neque solutum est, sed congelatum & coactum: quo qui in balneis sordes exterunt, quotidie utuntur: ea detergendi facultate, ut non modò sordes extergeat, sed etiam pruritus sanet, nempe digerendis quæ ipsum excitant saniebus. Non abs re itaque medici ex eo multa digerentium medicaminum præparant. At spuma litri, eiusdem quidem cum litro tum naturæ, tum facultatis est, ceterum essentia tenuioris. Dictum tamen paulò antè est, aphrolitrum in medio consistentem habere facultatem aphonitri & salis. Aphonitro enim sola inest uis extergendi, sali uero etiam adstringendi multò magis, ac extergendi.

Gypsus. Gypsum.

Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum lapidosorumque corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quod est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsa ad sese, & cogitur lapidescitque macerata. Quare obrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis accommodantur eruptionem, utiliter commiscetur. Nam ipsa per sese lapidosa sit coacta ac congelata: proinde rigare diluereque illam excogitauit tenui alboque oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, ad mistic quod in farina triticea est pollinis tenuissimi, qui in parietibus molarum det.

A det. Excipere uero quod sic maceratum est, tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit.

Gypsum *κεκομμένον*, hoc est deustum.

Gypsum combustum non æque emplasticam uim habet, ceterū tenuiorū est partium, & ualentius desiccet. Quin & percussoriū est, maxime si maceretur oxycrato.

Diphryges.

Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem. Habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre: quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamen est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentē ex Cypro Solis, ubi metallum ab urbe abest quasi triginta stadijs. Proiectum enim erat in medio spatio adium quæ ante metallum extructæ erant, & uici qui ei subiaceret. Ceterum præfectus ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile, itaque abijci non secus atque ustorum in foco lignorum cinerem. Verum hoc mihi multò utilissimum factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, siue per se, siue cum melle cui detracta sit spuma: tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentium medicaminū auxilium constitit quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissem, ipso solo & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exacte oclusam effecit cicatricem tum huius particulae, tum omnium adeo exulceratorum. Sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vfus autem similis est ut in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter ac humidæ. Verum hæc oratio iam tractatum de componendis medicamentis attingit. Ea itaque ommissa, ad id quod propositum est pergamus, uniuerfalem medicamenti cuiusque facultatem exponentes, sicut sanè diphrygis diximus. Adiciam uero huic qui de illo habetur sermone, rem non modò de diphryge scitu utilem, sed & de lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à ueris natiuisque nihil differre uiderentur. Nam qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus erat, non in his tantum, sed & alijs similibus. Itaque in Lemnum, in Cyprum, in Palaestinam Syriam eo studio nauigauit, ut medicamentorum istorum cuiusque uim magnam, quæ in omnem uitam meam satis forent, reponerem. Sed & lycium Indicum cum aloë Indica id temporis commodum accipere contigit, quum à Palaestina iter reflecterem: quum persuasum haberem, eo ipso quod à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio esse Indicum: quodque adulteratum haud nosci ab ijs qui portassent posset, propterea quod materia, ex qua id præparatur atque adulteratur, illis in locis haud nasceretur. Porro satius uisum est mihi, quibus rationibus ea adulterantur, haudquaquam adscribere, utpote quum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, quum nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones omnes prorsum delere atque extirpare.

Thesion. Sulfur.

Sulfur omne trahendi uim possidet, estque temperamenti calidi, atque essentia tenuis, adeo ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus turtorem marinum & draconem sæpenumero eo sum usus: & quum id piscatores quosdam docuissem, reuerso post aliquantum temporis magnifice medicamentum hoc commendarunt. Vfus eius est ut & siccum ictui inspergatur, & cum salua mistum: nam quū & hoc excogitasset, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitauit. Docebam enim piscatores medicamenta maxime parabilia: dixique pulchre illos & cū oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & pforas

c & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum resina terebinthina sanant. Extergit enim omnes id genus affectus, absque ut in profundum repellat, quum alia multa medicamenta quæ illos curent, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & percutiant.

Ios. Aerugo.

Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquas non teneram modò, sed & duram carnem. Porro supra dictum est, nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est quæ cicatricem inducant, appellare, quum ipsi in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excrecentia, ac postmodum contracta reperiant; tamen illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat & digerit carnem, quum medicamenta epulotica contrahant, conspiciant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat aerugo, non tantum ipsa ulcera, quòd si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum extergit. Dictum uero supra est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt, ex talibus compositionibus aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamenti quibus minimè oportet, utpote quum ipsa id præstare nequeant, uerum ea quæ ex ipsis composita sunt.

Cadmia.

D Cadmia fit ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcumque appellare libebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretionem siue generationem, aut quomodo docuimus uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Ceterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimam etiam reliquam erat cadmiæ quæ in fornacibus provenit. Verum lapidibus qui in montibus & riuus reperiuntur, à metallis præfecto acceptis, eos in Asiam Italiamque portari ad amicos: à quibus summam inibam gratiam, quòd se uel maximum munus accepisse dicerent, ut quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certe meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius quæ combusta est, aliam botrytin, aliam placitin medici nuncupant. Botrytin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uero, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botrytin partium esse tenuiorum, crassiorum uero placitin, utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa terrenaque. Porro præter desiccandi facultatem mediocriter item extergit. Attamen quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, utile ad ulcera carnis impletionem poscentia, & in oculis, & in toto corpore. Porro ulcera magnopere humida aut putrescentia in corporibus impendit mollibus, quæ lia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus & compactioribus, quæ ualentius desiccant requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam & mediam excessuum naturam in ipsis quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta quum dicimus medicamentum aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare, ad quam utique & nos respicientes, leuiter desiccatoriam absterforiamque cadmiæ inesse facultatem dicimus. In caliditatis autem & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens.

Cinnabari.

Cinnabari modice acrem facultatem obtinet. Habet uero & adstrictionis quippiam.

Ciferis.

Ciferis. Pumex.

A Pumicem si inter metallica recenseras, calumniabuntur quibus animus prurit accusandi libidine: & si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam uolent. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uisionem non expertus, partim etiam uisus, quando uidelicet, alijs omnibus combustis similiter, substantiæ efficitur tenuioris. Ceterum uisione quiddam acquirit acrimonia, quam rursum lotionem exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare non tantum facultate, sed etiam asperitate: uelut etiam si simitum, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certe & ipsa splendorem afferunt, forte utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt.

Conia. Lixiuum ex cinere.

Lixiuum. Abluto cinere fit lixiuum. Cinerem autem, uisitorum corporum reliquias Latini nuncupant, siue natura sint lapidea, siue arborum animaliumue particulae. Fit ergo lixiuum pro eius quod eluitur natura: eius quidem quod empyreuma, siue igneam naturam habet acerrimam, ipsum quoque acerrimum est: eius quod tale non est, etiam moderatius. Quare & septicis uocatis facultatibus commiscetur, utpote causticam caliditatem possidens, sed propter substantiæ tenuitatem citra dolorem adurens.

Cyanos. Cæruleus.

Cyanos siue masculino, siue foemino genere pronunciare uelis: hoc medicamentum acri facultate est tum detrahendi, quam uocant, tum digerendi, potentiore quam Cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio.

Lepis, id est squama aeris & ferri.

B Squama alia est aeris medicamentum, multò utilissimum: alia ferri & stomomatis. Quiddam uero nominant & helitin lepida siue squamam. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter sese diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentia, quòdque plus minus uel adstrictionis sint participes. Helitis certe principem in desiccando locum obtinet. Nam & subtilissima omnium substantia est, nimirum quæ & aeruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hac etiam maiorem stomomatis: quamobrem ad contumacia ulcera meliores sunt quam squama aeris. Detrahit & liquat carnem potentius squama aeris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenue mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentia ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa. Siquidem inter ea quæ eandem uim obtinent, minus est mordax quod est tenuius: ceu superioribus libris ostendimus.

Lithargyros.

Lithargyros desiccet quidem uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, uerum omnium id efficit moderatissime: & secundum alias tum qualitates, tum facultates quodammodo in medio est, neque manifestò exalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi abstergendique facultas ei inest: quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus atque adstringentibus. Ceterum ad intertrigines femorum utilis medela est: quandoquidem utriusque iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medi ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ipsis miscens quæ ualentem facultatem obtinent siue mordicantem, siue adstringentem, sicut in liquecentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum quæ ualentem facultatem possident.

Nitrum.

Nitrum dictum est supra in medio esse aphronitri & salis uirium: ceterum ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote ex uisione tenuius redditum: desiccatur itaque ac digerit: & si intro in corpus sumatur, secat & extenuat crassos lentosque succos potentius multo quam sal. Aphronitrum uero, nisi grauis urgeat necessitas, deuorandum non est, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes rusticus quidam uti eo assollet: & semper profuisse probatum est. Ceterum nitro usto simul & non usto, & multo etiam magis eius spuma in talibus uti consueuimus.

Melantheria.

Melantheria ex medicamentis est multum adstringentibus, cum hoc quod omnia propemodum adstringentia tenuitate exuperet.

Melan graphicum. Atramentum scriptorium.

Atramentum quo scribimus, admodum & ipsum desiccatur aqua solutum: ulcera autem igni ambusta protinus illitum iuuat: at si acetum quoque habeat, multo magis.

Misy.

In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utique qui ingrediebamur, sinistrum, descensus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas alias super alias, numero tres: infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Ceterum id temporis praefectus metalli, his commonstratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmia fornacaria inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego ingenti eius accipere pondere, primum quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus adusque octauum librum ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus, partim quod lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negocia quae mihi interea temporis obuenerunt. Nunc autem quum nonum hunc librum ceteris adde re pararem, interea forte fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eam studio ac industria magno cum artificio effecisset. Nam quum misy opus haberem ad medicamen quodpiam praeparandum, bolum eius accepi, quam fere plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, quum in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo fracta, extimum quidem misy circumquaque reperi eius quod intus erat uelut efflorescentiam. Porro sub eo, inter chalcitum uidelicet & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolum fuerat chalciteos, ceterum quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens & in metallo ita super chalcitum nasci ipsum misy, ut aerugo super aë, in mentem subiit inspicere quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius foreos, nunquid & ipsum uelut lam accepisset mutationem in chalcitum: & quaedam certe apparuit suspicio, ut uideretur & ipsum forte longo tempore mutationem in chalcitum posse accipere. Itaque mirum non est, tria haec medicamina eiusdem genere facultatis esse, sicut dico & chalcitum, & misy, tenuitate & crassitudine inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sori, tenuissimum misy, mediam utriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa haec tria, & escharas quas uocant efficiunt. Attamen etiam si urant, nonnihil quoque adstringunt. Ceterum misy admotum corporibus duris minus chalcite mor dicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerum id habet beneficio tenuitatis. Porro quum utraque haec in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis quam misy, sori tamen non liquefit, nimirum quod lapidosius sit ac uehementius compactum, sicut

A rursum misy quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccior chalcite, idcirco merito quoque agrius liquefit.

Molibdæna. Plumbago.

Molibdæna similem lithargyro uim possidet, tantum à media temperie ad frigidius paulum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem haec medicamina liquari possunt, ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porro ceu in Cipro Cadmia, quae in montibus & riuis nascitur, accipiebam, quae & ipsa lapidis, ut dixi, species est: ad eundem modum Molibdænā cum multis alijs proiectam conspexi in uia quae ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam in quo & metalla sunt, inter Cyzicum & Pergamum, quadringentis & quadraginta stadiis distans à Pergamo.

Molibdos. Plumbum.

Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam coactamque, sed & aëriam, paucam autem terream. Igitur quod plurimum habet essentiae humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quod ubi admotum est igni, celeriter fundatur fluatque. Quod uero & aëriæ sit particeps, hoc habeto signum. Omnium quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in adibus subterraneis aërem habentibus turbidum, ita ut quaecumque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, saepenumero creuisse uisum est, & quaedam adeo intumuisse, ut ex lapidibus dependerent crystalli modo uerrucae. Atque haec probabiles quidem sunt humiditatis eius frigiditatisque notæ, prius quam experiaris: ceterum scientifica & certæ per experientiam cognoscuntur. Praeparato igitur mortario, simulque pistillo, utrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem, itaque terito ut & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam reddat: id quod ex utroque constabit, multo erit frigidius quam liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum iniicere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum uoles refrigeratorium, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porro si succo qui proueniet uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere aut rugis, & ad eas quæ in pudendis, testibusque & uberibus consistunt, similiter aduersus ceteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in aliū quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam ad caneros eo utens uirtutem medicamenti mirabere. Quod si celeriter multum succi plumbei uoles colligere, conare in sole terere, aut quocumque certe modo aëre exalfacto. Multo autem utilissimum habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucae, chondriles, psillij, omphacis, portulacae. Porro si qua horum non facile in succum soluuntur, uelut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis: qui & ipse per sese praedicto mortario inditus medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimū. Quin & in laminam diductum plumbum ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis infernitur, ubi Veneris somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscure eos refrigerans. Sed & bractea tenuis probe ganglio illigata planè ipsum dissipat. Illigabit autem probe quisquis ab Hippocrate didicerit in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, quum ante lotionem mista fuerit. Et hoc ipsum medicamentum, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Vbi uero lotum fuerit, multo optimum medicamen est & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & Chironæis quæ uocant ulceribus, & canerosis omnia.

Rr

C bus, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducuntur, quibusdam commistum, quale est quod ex Cadmia conficitur. Caterum soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie; si minus, tertio aut quarto quoque die. Verum foris spongiam imposito aquae frigidae: quae si desiccetur, rursus mergatur. Sed haec fusi-
 D sius quam pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi.

Ostracon. Testa.

Testa desiccandi uim possidet, atque abstergendi, maxime quae ex fornacibus est, quod uidelicet tosta sit. Quocirca Emplastrum quae uocant Hephestiada, ex hac praeparata uidelicet, optimum est medicamen inducendae cicatrici.

Pompholyx. Spodium.

Pompholyx fit & in aeris fornace, uelut & Cadmia, sitque & dum in fornacibus Cadmia uritur, ut in Cypro. Quam enim praefectus ad aeris fornacem instructas res non haberet, praecipit ex ipsa Cadmia praeparari (praesentibus atque inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis Cadmiae fragmentis in ignem coniectis, qui ante ararium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quae egestam ab usta Cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens in pauimentum recidebat, spodos est quam uocant: quae plurima ubi aeris in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant. Cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, quum large mihi semper pompholyx suppetere. Nec enim quisquam ubi haec adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum prope omnium quae citra morsum desiccant, si elota fuerit, praestantissimum: quamobrem ad ulcera cancrofa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyrijs quae ad oculorum imponuntur fluxiones, quaeque bullas siue pustulas in eis natas curant. Praeterea ad pudendorum ac sedis ulcera optimum est medicamen, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij, in istis diutius immorari.

Sandarace.

Sandarace urentis est facultatis, ceu Arsenicum quod uo cant. Merito itaque eam digerentibus facultatibus commiscetur, atque extergentibus.

Sandix.

Sandix qua sit facultate praedita, in sermone de psimythio explicabitur.

Scoria.

Scoria omnis resicatorij medicamen est, potissimum autem ferri. Siquidem ad leuiorem redigens ipsam in aceto quamacerrimo, posteaque decoquens, ad aures quae longo iam tempore pure fluxerunt, ea uitor pro medicamento maxime exiccatorio, adeo ut mirentur qui praeparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habebant, aures tale posse ferre medicamen. Porro argenti scoriam proprie helcysma appellant. Verum emplastris quibusdam resicatoriae facultatis commiscetur.

Stimmi.

Stimmi: ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet quae confor-
 mantur in collyria quae uocant, & siccis, quae utique sicca collyria cognominant.

Stypteria schiste, & strongyle, & hygra. Alumen fissile, rotundum, & humidum.

Stypteria: huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Caterum quum sit crassarum partium, tenuior quodammodo est quae uocatur schiste, hoc est fissilis: proxima est strongyle, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata.

Titanos.

Titanos. Calx.

Calx, uirga quidem, quae a *ἄσβεστος* Graece dicitur, uehementer urit, adeo ut crustas efficiat: extincta uero protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem unum aut alterum minus urit, minusque inducere crustam potest. At uero temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere queat, tametsi etiamnum calfaciat, carnemque liquet. Porro si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupata Graece *νοτιάς*, Latine lixiuium. At ipsa absque morsu resiccat: ac si bis terque, aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis experta constituitur, ac strenue absque mordacitate exiccat.

Hydrargyros.

Hydrargyros non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex ijs quae praeparantur, uelut psimythium, aerugo, pforicum, lithargyros. Nullum autem eius feci periculum, neque quod interimat si deuoretur, neque ubi foris admota sit.

Phycos.

Phycos cuiusnam sit facultatis, ubi de psimythio agetur, exponam.

Chalcanthos. Atramentum sutorium.

Chalcanthos. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitum transire conspexi. Asportauit enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur asseruo, obseruans dum ad imum usque uoluentibus annis procedat mutatio, ceu chalcitidis quodae in Misy: ut est ante positum. Caterum mirari subit de hoc medicamento, quo pacto uehementissimae adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quod omnium maxime condire seruareque carnes humiditas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens atque constipans. Hoc enim opere non nihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uero, desiccatur, atque contrahit in sese totius substantiam carnis. Porro quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, sed humilis, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus dexter, effossus erat specus in continentem collem, ealatitude, ut tres sese uiri in eo contingerent: tanta uero altitudine, ut uiro summe procero recto liceret incedere. Specus hic decliuus quidem erat, sed non planus, ue-
 rum multis locis praeruptus. Porro ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquae uiridis & crassae, calore tepenti. At in toto descensu calor similis qualis in primis balnearum adibus percipitur: quas, quod in eis corpora praemolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uero quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis totius diei ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam uincti quidam in piscinas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas efferebant, in quibus paucis diebus coelescere fiebatque chalcanthus. Mihi uero ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida haec uiridisque aqua colligitur, aeris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitum aeruginemque redolens. Et aqua quoque gustu praeferebat qualitate eiusmodi. Eapropter & nudi, & cum summa festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celeriter extinguiebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis, ab ijs tunc didici. Haec enim, inquebant, aqua uiridis quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici assolet. At ubi prope adest ut desinat, rursus uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitque aliquando olim ut subito quicquid perfossum esset concideret, omnesque ad unum occideret, ac tota uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eouique insistent, quoad rursus aqua illis adsit. Haec habui quae tibi de chalcantho exponenda censerem, & sane fortasse non

Rr 2

c necessaria, cæterum quæ scire præstaret quàm ignorare. Memineris autē, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum foreos, chalciteos, & misyos: ut ex his coniungere liceat, aquam pluuiā totius collis terram illam coluere atque abluerē: ex qua sponte quidem fiebat fori, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges.

Chalcitis.

Chalcitis: dictum de ea est in sermone de Misy: nunc autem tantum dixisse sufficiat, quòd mistas habeat adstringentem acremque facultates. Cæterum vincit acris, ut quæ adeo est uehemens, ut carnem urat, uocatamque escharam efficiat. Vsum hoc medicamen minus quidem mordicat, cæterum non minus desiccatur: sed & adstrictio nis non parum remittit. Itaque unde quaque melior est chalcitis usta quàm quæ non usta est, nempe partibus tunc quidem tenuioribus, ceu alia omnia combusta, uerū haud assumpta acrimonia, uelut in alijs multis accidit. Didicisti porrò, quòd usta omnia si lauentur, moderatiora reddantur, minusque mordacia.

Chalcos cecaumenus. Aes ustum.

Aes ustum habet & acrimoniā quandam: sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur pulcherrimum est medicamen inducendis cicatricibus: quanquam id ipsum præstare & antequam lauetur possit, potissimum in carne duriore: alioqui in molliore commodius est quod ablutum est.

Chalcu anthos. Flos æris.

Flos æris tenuioris essentia est quæ aut æs ustum, aut squama. Merito itaque ex eo factis collyrijs extergunt auferruntque supciliorū magnas asperitates, quas uocant sycosis.

Chryfocolla.

D Chryfocolla: & hoc medicamentū ex ijs est quæ carnē liquant, non tamen ualent mordicat, quancumque sit facultate admodum digerente desiccanteque. Igitur quidam id modò quod in metallis inuenitur ita nominant: alij uero id quod in aëreo mortario pistilloque aëreo ex pueri urina preparatur, id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satis uero est ipsum preparare tempore æstiuo, aut certe aëre prorsum calido, urinā in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortariū pistillumque conficiat, rubrum sit. Nam quo æs mollius fuerit, eo plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentū aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autē id nouisse satis est, quod quanto plus quàm chryfocolla metallica desiccatur, minusque mordicat, tanto etiā ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamē chryfocollā illam si uras, multò tenuiorē efficiet.

Psimythium. Cerussa.

Psimythium: & hoc medicamen testimoniū præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen neque acre erit, neque mordax, sed emplasticum & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ: tametsi & illa conficiatur aceto æs dissolvente. Porrò cerussa adusta, in sandyca quam uocant transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. Phycos autem seruata cerussæ frigida tate tenuitatē assumpsit, ut per eam in profundum altumque corporum quibus admo uetur, uis eius penetrare ualeat.

Pforicum.

Pforicum. Conficitur hoc medicamen dupla chalcite admista lithargyro: ante tamen utrisque aceto acerrimo solutis, sicque in ollam nouam coniectis, quam fimo æstate media diebus quadraginta obrutam sepelies. Hoc medicamen desiccatorium est, si minus chalcite mordax: nimirum quum partibus sit tenuioribus.

NONI LIBRI FINIS.

CLAVDII

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIUM MEDICAMENTORVM

FACULTATIBVS LIB. X.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

Nihil eorum quæ nunc dicenda ueniunt, magnopere iuuare poterit eos, qui ea quæ principio huius tractationis, primis uidelicet quinque libris tradita sunt, ignorat: imò quædam fortassis noxæ occasio erunt illi, qui quum scriptis hic medicamentis uti uolet, rationem tamen ac methodum non habeat. Tanquam itaque illa didiceris, ita tecum uerba faciā, repetita totius tractatus summa. Ostensum est, medicamenta, quæ effectricibus nominatis qualitatibus agunt, nempe caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, harum mixtione effici acerba, austera, falsa, falsuginosa, amara, acris, dulcia, præterea extergentia, reperiuntia, attrahentia, emollientia, urentia, septica, crustifica: ad hæc secundum alias actiones magis speciales farcotica, synulotica, glutinatoria tum fistularum, tum ulcerum, aut carnis excrescentiā detrahentia. Ostensum quoque est, quo pacto uniuersalis facultas experientia unica demonstratorie inueniatur, nec ea uulgari & quauis, sed quæ cū dictis adhibeatur limitationibus. Cæterum inuenta semel facultate uniuersali, nulla insuper experientia opus esse ad particulares actiones, nisi ad confirmationē eorum quæ ratio reperit. Sic ergo nunc quoque iudiciū faciamus propositæ materiæ, quæ est ea quæ ab animantibus accipitur. In tribus enim libris qui insequuntur quintum, nempe sexto, septimo, & octauo, materiam ad plantas attinentem exposuimus, non sane omnem quæ uniuerso terrarum orbe reperiatur, sed quantū nobis experiri eius datum est. In superiore uero qui est totius operis nonus, eam quæ uersatur in terrosiss ac lapidosiss, enarrauimus. Reliquum porrò nunc est, ut eam quæ ab animalibus sumitur materiam, diuidamus. Deinde restant quæ in mari, paludibus, aut omnino in aqua nascuntur, quæ quidem neque plantæ, neque terra, neque lapis, neque animal sunt. Ea planè paucissima sunt, & ultimo loco scribenda, postquam uidelicet quæ ad animantium corpora pertinent, absoluero. In quibus is doctrinæ ordo seruabitur, qui in nomenclaturarum primis uisitur literis. Porrò sicut in plantarum materia etiam de succis, qui ex ipsis fiunt disserui, ita nunc quoque non solum edocebo solidarum in animalibus partium facultatem, sed eorū quoque quæ in ipsis continentur, puta pituitæ, bilis, sanguinis, urinæ, stercoreis, & similia. Igitur in ijs quæ superius sunt dicta, haud ita multa particularia eorū quæ in materijs cōscripta sunt a medicis, ignota mihi fuere: uerum operā dedi, ut ipse per experientiam facultates eorum cognoscerē. Quòd si quid ignorabam, planè nec de illo quicquam conscripsi, haud credendum alijs censens, ne de uno quidem eiusmodi, quòd certum habeam nonnullos multa mentiri. At in præsentī materia non ita se res habet. Ingenuè siquidem fateor, complura esse tum partium, tum liquorum in animantium corporibus comprehensorum, quorum nullius eiusmodi feci periculum, cuiusmodi quidam scriptum reliquerunt. Si quidem quædam eorū abominanda detestandaque sunt, quædam etiam legibus uetita: de quibus haud scio quo pacto scribere licuit Xenocrati, homini non olim nato, sed proauorum nostrorum seculo, quum imperium Romanum hominibus uesci uetisset. Atque ille sanè, tanquam ipsemet fuerit expertus, magna profectò fiducia scribit, quosnam affectus curare ualeat comæsum cerebrum, aut carnes, aut iecur humanum: quos autem capitis, suræ, & digitorum ossa partim usta, partim unctionem non experta: quæ denique & sanguis. Sed hæc sanè tametsi contra leges sunt, non tamen sunt fœda atque abominanda. At potio sudoris, aut urinæ, aut mensium mulieris, abominanda detestandaque est: atque horum in primis stercus: quod tamen scribit Xenocrates, si oris ac gutturis partibus

Rr 3

c inungatur, & in ventrem deuoretur, quid præstare ualeat. Scripsit etiam de aurium
fordibus deuorandis. At ego ne has quidem unquam deuorare sustineam, ne si in to-
tum quidem morbo deinceps liber degerem. Atque his etiam magis abominandum
puto stercus. Estque probrum grauius homini modesto audire *κοπροφαγον*, hoc est ster-
coriuorum, quam fellatorem aut cinædum: & inter fellatores magis execramur qui
phœnicissant, quam qui lesbiantur. Cui non dissimile mihi uidetur perpeti qui men-
ses bibere sustinet. Itaque horum nemo periculum facere non auerfabitur, hominum
certe secundum naturam habentium: neque insuper quæ tametsi modestiora uidean-
tur, tamen etiam fœda sunt, nempe partem aliquam corporis stercore inungi perpe-
ti, ob affectum scilicet si quem patiatur: aut humano semine, id quod *γονον*, hoc est
genituram, appellare solet Xenocrates: summæque diligentia distinguit, quamnam
ipsa genitura sola illita, quæ uero ubi ex sinu mulieris post coitum uiri effluerit. Nam
ingens sit medicamentorum penuria oportet, ubi quis quod chimethla, siue pernios-
nes curet, uiri semen conquirere cogitur, quod in multis congressu intus non re-
mansit, uerum effluxit, atque effusum est. Atque pleraque sanæ eiusmodi materie
species est in istis, quæ de utilitate ab animalibus percipienda, ab illo sunt conscripta.
Siquidem non quam uim habeat epota urina, aut deuoratum illitum uel oris partibus
stercus duntaxat hominis enarrat, uerum etiam aliorum cuiusque animalium, atque
alia etiam non pauca rarorum & paratu difficilium, puta quum elephanti aut equi
Niloi meminit. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant *βασιλικὴν θηρίον*, ne ui-
dere quidem unquam contigit: & si uera sunt quæ de illa referuntur, periculosum
etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Non dissimilia istis quæ à Xenocrate scrip-
ta sunt, & ab alijs prodita sunt de animalibus, ex quibus & ipse Xenocrates pleraque
exscripsit. Nam unde illi tantarum taliumque rerum experiundarum fuisset copia? Sane
rex quondam noster Attalus quum ambitiosissime talia ad experientiam conquire-
ret, tamen pauciora scribere conspiciuntur. Porro quidam Ateuristi eandem tractatio-
nem commendans, enarrandam mihi tradidit: ceterum iudicio meo nec illa quidem
etiam ita ab illo conscripta est, ut omnia ipse fuerit intuitus, oculisque suis præsens con-
spexerit. Proinde nec ego basiliscorum, aut elephantorum, aut equorum Niloorum,
neque alterius cuiusquam, cuius ipse periculum non fecerim, meminero. Porro *φίλτρον*,
ἀγώγιμον, *ὄνειροπομπῶν* & *μισήρων* (ex industria enim ipsa illorum nomina recensui)
planè nec si abunde illa forem expertus, mentionem facere in animum inducere, si-
cui nec letalium medicamentorum, aut ut ipsi uocant, *παθοποιῶν*. Nam illa sanè ridi-
cula sunt, cōstringere ac uincire aduersarios, ut in iudicio nihil possint eloqui, aut gra-
uidæ abortum afferre, aut ut ne unquam deinceps concipiat efficere, & quæcunque
eius sunt generis. Sanè horum pleraque uel antequam facias periculum, scire licet esse
impossibilia, quædam uero possibilia, ceterum uitæ mortalium noxia. Itaque ego, per
deos, admiror, qua cogitatione, quoue consilio ad ea scribenda quidam accesserint.
Nam quæ uiuentibus dedecori atque ignominie sunt prodita, quo pacto sibi post mor-
tem gloriæ fore sperarunt? Itaque si regia potestate præditi in hominibus morti conde-
mnatis illa experirentur, nihil graue committerent. At ubi totam uitam degunt priuati,
atque eiusmodi potestatis expertes ad ea scribenda accedunt, duorum alterum necesse
est: Aut enim si experti non sunt, ea cōscribunt quæ ipsi ignorant: aut si experti sunt,
hominum omnium sunt uel impiissimi, qui experiri diuina hominibus innoxijs per-
niciosa medicamenta exhibent, ac nonnunquam etiam honestis ac probis uiris. Nam
quidam medicis duobus ad unguentariorum officinam conspectis, attulit ad eos mel,
uenditurus scilicet: illi ubi gustassent, de precio disceptant: at hic tanquam illi parum
offerrent, propere subducit sese: uerum medicorum neuter seruatus est. Itaque non
minus qui scribunt, quam qui talia perpetrant, immo magis etiam odio digni sunt:
quanto scilicet minor iniuria ac scelus est, quod solus facias, quam quod cum multis.
Deinde

Deinde cum eo qui perpetravit moritur & malorum theorematum experientia: at
eorum qui scriptis prodidere, immortalis est, malitiæ arma prauis hominibus suppe-
ditans. Iam igitur nos dicamus de istis rebus quæ humano generi sunt utiles, utique
quarum fecimus periculum.

Hæma. De sanguine.

Sanguis: intelligendum uidelicet est animalis secundum naturam habentis: nam is re uera sanguis est. At melancholicus, aut picrocholicus, aut pitui-
tosus, aut serosus, aut putridus, sanguis est mistus, ex sanguine scilicet ue-
ro, & succo, aut sanie illi permista. Tum ipsius quoque sanguinis naturalis in
quoque animali alius est liquidior, alius siccior: hic magis, ille minus calidus. Nam
frigidus sanguis nullus est.

De sanguine suillo.

Sanguis suillus humidus est, & minus calidus: humano maxime temperie simi-
lis. Siquidem & carnes suum humanis sunt similes. Comperti enim sunt hospites &
coqui complures, qui humanas carnes pro suillis uenderent: tametsi qui eas edissent
nullum omnino discrimen percipere potuerint. Quin & ipse narrantes audiui uiros
fide dignos sese in diuersorio publico ius esitasse delicatū cum carnibus suauissimis:
ceterum quum iam penè saturi essent, inuenisse digiti partem anteriorem, quæ uide-
licet ad unguem est: quo percussis, ac metuentes eos qui agebant in diuersorio, ne sci-
licet se quoque uorarent, ceu ei rei assueti, protinus quidem illinc exiere, ac uomitu
redditis quæ ederant, ita iter denuo ingressi sunt. Sed & in ipso facinore homines ma-
stantes deprehensos non ita multo post referebant. Itaque iure quispiam existimet suil-
lum sanguinem humano esse simillimum. Ex tali enim sanguine tum prima constat
generatio, tum postea nutritio carnibus. Itaque quisquis sanguinem humanum mor-
bo alicui utilem esse ait, in suillo primū id comprobet: ac si non eandem, saltem simi-
lem actionem ostendat. Nam etsi aliquatenus inferior sit humano sanguine, saltem
assimile quippiam efficit: quo cognito, ab humano plenior fore utilitatem sperabi-
mus. Nam si ne paulum quidem promissis respondeat, non erit cur in humano expe-
tiri oporteat. Quippe similia efficere posse similia, experti sumus. Nam columbæ san-
guinem Pergameni nostri, atque adeo per totam fere Asiam qui capitis ossa confra-
cta perforant, in crassum cerebri inuolucrum effundere assolent. Postea quidam qui
haberet palumbum, nec esset ad manum columbæ, usus est palumbi sanguine, & ta-
men seruatus est homo ille. Et alius turturem eundem ad usum applicans, nihil ho-
minem læsit. Siquidem similibus ad eosdem uti affectus, ubi quæ antea expertus sis
non adsunt, unum est ex confectis, & experientia comprobatis. Et humanæ uitæ ple-
raque hunc in modum peraguntur.

Hæma peristeras. Sanguis columbæ.

Porro quoniam exempli uice mentionem feci sanguinis columbinæ, nihilo dete-
rius fuerit iam ipsum sermoni proponere. Siquidem eo ad hyposphagmata in ocu-
lis consistentia quidam utuntur, protinus uidelicet sumentes qui ex animante mac-
ta effluit. Nam calidum in hyposphagmata affundunt, uenis ad alarum exortus in-
cisis, quod uidelicet ad multos usus idem animal sufficiat. Alter pullorum tenero-
rum extractis pennæ (sunt autem hæ molles, & fistulas humore plenas obtinent)
eum ipsum humorem exprimebat, oculis instillans. At alijs medicis controuersia
fuit, pulline sanguinem, an columbæ adultæ meningi affundere oporteret: & an ma-
ris, an foeminæ. Ego uero sexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere ca-
pitis ossa, nec quicquam ab usu rosæci citra columbæ sanguinem, offensos. Ve-
rum id calidum sit æquæ atque columbæ sanguis, necesse est. Ac fortassis ipsa tan-
tum caliditatis in contactu moderatione est utilis, haudquaquam eximia & inco-
Rr 4

cognita facultate. Adest illi quoque bona facultatis temperatura. Sed quid hoc? Nam & hac rosaceo inest, præterquam quod leuiter adstringat. Itaque melius inuenire nihil possis in capite perforato, quam ut rosaceo probo utare. Indicaui autem supra, quo pacto oporteat rosaceum, de quo queri non liceat, præparare. Sed & collyria sunt plurima quæ medeantur hyposphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale est quod à Damocrate compositum est, quod uocant diasmyrnon. Secundo sunt quæ habent multum thuris: post quæ sunt quæ ex croco constant. Quin & fœnigræci succus sanguine columbino in hoc utique præstat. Quid ergo moramur aut columbos, aut palumbos, aut turtures? quum omnium medicamentorum paratu facillimum habeamus fœnumgræcum? tum memorata collyria in promptu seruemus? Ad eundem modum nec noctuæ sanguine ad difficulter spirantes egebimus: quanquam sunt qui non sanguinem bibendum exhibeant, sed ipsam iubeant coctam edere ex albo iure. Ac sanguinem quidem alij aquæ, alij uino instillantes exhibent. Et fuit etiam quidam qui immodice hunc sanguinem apud mulierem assidue difficulter spirantem extolleret: & quum rogarem, qualem ab eo sciret curatam spirandi difficultatē, ne id quidem nouerat quod plures essent. Et sanè in muliere quidam est usus, uerum profuit nihil.

Hæma nycteridos. Sanguis uestertilionis.

Sicut nec sanguis uestertilionis: quem scribunt quidam si uirginum uberibus illatur, plurimo ea tempore ab extuberatione tueri. Est autem & ipsum falsum: ueluti & quod enasci sub alis pilos prohibeat: id quod rectè Xenocrates tanquam mendacium calumniatus est. Verum ipse censet post illius usum aut chalcanthon inspergendum, aut semen cicutæ. Atque ubi hoc factum erit, aut prorsum pilos non prodituros, aut certe lanuginosos: ceu leue atque exile medicamentum adderet cicutæ semen, ac non per sese sufficiat strenuè refrigerare partes quibus fuerit impositum. Alij uero & puerorum pudendis sanguinem uestertilionis illinunt, credentes ita diutissime eas partes à pube seruari posse immunes. Atqui non oportebat putare diutissime, uerum perpetuo fore tales: uelut existimant & alas. Ergo ex refrigeratione partis uehementi eiusmodi quippiam posse contingere, non est à ratione alienum. Non tamen adeo frigida facultatis est uestertilionis sanguis. Nam in totum nullus sanguis frigidus est. Sunt tamen non pauci qui pro alimento habent sanguinem leporis, gallinarum, & caprarum: uerum leporis & gallinarum complures etiam eorum qui uerbes incolunt: at agrestes uentres suos caprarum sanguine unà cum adipe implent, uti Homerus ait solitos sponso Penelopes. Sed nunc non tractatur de ijs quæ ciborum loco sumuntur, sed quæ adhibentur ut medicamenta. Sed quædam sunt, uti supra posui, alimenta simul & medicamenta: quorum hic facienda mentio est quatenus medicamenta, non quatenus alimenta. Etenim qui aqua inter cutem laborantibus sanguinem caprarum cum melle exhibuerunt, eum ut medicamen, non ut alimentum obtulere: tum qui ad dysenteriam tosto eo, & ad uentris fluxum sunt usi. Videturque mihi quispiam crassam eius essentiam & terream cum caliditate exiccatoriam esse suspicatus, ad hunc usum perductus. Porro galli gallinæque sanguinem quum ab ipsis ad meningum hæmorrhagiam scriptum inuenissem, nec magnum quippiam effecturum speraui, nec ausus sum experiri. Simul enim metuebam, ne curiosus & stolidus uiderer, si tantis, tamque probatis remedijs semel præteritis, considerem sanguinem gallinaceum illis plus posse præstare. Simul uero quum eiusmodi sanguinis eruptio admodum sit periculosa, non est mihi uisum fore honestum, si ad ea quæ inexplorata essent, transissem. Siquidem periculosa est eiusmodi experientia, & quæ solis regibus in homines noxios merito usurpatur. Desperabam uero etiam de sanguine agnorum, quem quidam comitali morbo mederi potum scripserunt. Itaque nec hunc quidem etiam experimento dare sum ausus. Quod si quis experiri uolet, certo scio damnabit qui talia scripserunt. Siquidem quæcunque potu iuuant epilepticos, ea

cos, ea facultatis sunt incidentis. At sanguis agninus omnium minimè talis est. Porro quod de hædorum sanguine prodidit Xenocrates, quum existimassem non esse impossibile, ratus ob aceti mistionem posse aliquid efficere, persuasi cuidam in agro degenti, ac rei rusticæ quidem studio, cæterum primis disciplinis erudito: retulitque se in duobus sanguinem expuentibus usum, nonnullam utilitatem expertum. Cæterum illorum neuter, ex ijs quæ mihi narrabat, neque ex arteria, neque ex larynge aut pulmone expuisse uisus est. Xenocrates igitur in primo libro de percipiendis ab animalibus utilitate, ubi de hædis disserit, scribit in hæc uerba. Ad hæmopticos, hoc est sanguinem spuantes, admodum utile. Oportet autem [hædorum sanguini] non dum coacto plus minus mensura semicorylæ tantundem admiscere aceti acris, idque seruifacitum trifariam parti, & in singulos dies singulas partes exorbendas præbere. Itaque liceat tibi forte fortuna in agro deprehenso, ubi reliquorum fuerit inopia, hoc uti, quæ citra periculum id experiri possis. Vrsorum uero sanguis si abscessibus imponatur, fieri potest ut concoquat. Adijciam uero etiam caprinum, hircinum, taurinum: licetque tibi, si uoles, præteritis decem milibus medicaminum paratu promptorum, quibus coquantur abscessus, uros, tauros, ac hircos mactare, quolibet scilicet usu: nec enim quispiam semel imposito in partem medicamēto promissum eius exiger, nec etiam si refrixerit ut iam cogatur.

De sanguine uiridium ranarum.

Porro quum assereret quidam, sanguinem uiridium ranarum, paruorum scilicet, quas quidam brexantes nuncupant, si euulsis ex palpebris pilis inungeretur, ut in posterum ne recrescerent prohiberetur, falsum id comperi factio periculo. Postea uero scriptum à quibusdam reperi illud ipsum, sicut etiam crotonum, quos potius ueteres appellant Cynoristas. Verum nec hic factio periculo promissa præstitit.

De sanguine Crocodili, & reliquorum.

Cæterum an Crocodili terrestris sanguis uisum acuat, ne id quidem experiri uolui, quum haberem probata aciei exacuendæ medicamina, quæ Græci uocant *ἰσχυρὰ*. Neque an admissariorum equorum sanguis crustam molitur, & septicus sit: neque an murium domesticorum sanguis uerrucas, quas uocant *ἀκροχορδόνες*, decidere faciat. Nam aliorum fuit mihi magna semper copia & ad hoc pathema, & quod ægrius illo medicabile est, nempe ad uocatā myrmeciam: & cauebam ne præstigiaturæ opinionem merito referrem, quum iam etiā improbi quidam medici ex diuinandi quapiam arte, non ex speculatione medica me in morbis solere prædicere calūniarentur.

γάλα. Lac.

Lac: bifariam hoc utimur, partim ut cibo, partim ut medicamento. Sed quid ualeat ut cibum, in curandi methodo alibi quoque expositum est: at facultatem eius ceu medicamenti, eam nunc explicabimus: ac primum illud communebo, quod paulò antè de sanguine, quod non de morbo lacte, sed de naturali cuiusque animalis, ea quæ dicenda sunt intelligere oporteat. Igitur lac sanissimum, uelut etiam sanguis, purum synce rumque est, nec amaritudinis, nec acrimoniæ, aut aciditatis, aut fæditatis, aut fætoris participes: sed ut dixerit quispiam, bono odore præditum, aut odoris expers, aut certe exiguum odorem bonum referens. Clarum etiam est id esse debere gustu suaue, paulam habens dulcedinem, sicut & sanguis integræ sanitatis, ex quo & lacti constat generatio. Tale lac ad acres & mordaces fluxiones est utilissimum, non abluens tantummodo eas à partibus afflictis (est enim id illi cum aqua commune) sed & corpora illinens, ut non in nuda cadat quod defluit. Nec in hoc duntaxat aqua præstat, uerum etiam quia colluit, utpote extergentem in sese humiditatem continens, quæ uocant serum: id quod colluit, diluitque corpora: reliquo autem quod crassum pingueque est collinitur, non aliter quam pinguedo, adeps, atque ouii albumen, & ceratum ex eloto oleo ceramque confectum. Nam & hæc ab acris humoribus natas mordicationes mitigant,

corpora uidelicet oblinendo, ipsa naturæ minimè mordacis. Porro quum lac omnium facillimè alteretur, præsertim si ambiens fuerit calidus, multum à dicta facultate amittit, nisi protinus quis ab uberibus effuso calido etiamnum utatur. Maxime igitur mulieris bene habitæ, & bonam uictus rationem seruantis, lacte utendum (nam id humano corpori est familiarissimum) deinde aliorum animalium, quæ quidem ab humana natura non longissime absunt: id quod scies ex carniui odore: nam fastidiosus est & iniucundus eorum quæ multum diuersam habent temperiem, ceu canis, lupi, leonis, pardalis, uulpis, hyænæ, ursi, & similibus: non iniucundus autem est eorum quæ non porro absunt, ut suis, capræ, equæ, bouis, ouis, asini. Quocirca etiam homines docti experientia, caprino, ouillo, bubulo, asininoque utuntur lacte, & caseos ex eis conficiunt, excepto asinino. Nam id planè tenue est, & plenum humoris serosi, uelut bubulum crassum, cæterum consistentia mediū caprinum est. At fus crudum aquæ umque lac obtinet. Porro lac omne ex tribus constat essentijs, caseosa, serosa, pingui: hanc plurimam habere conspicitur bubulum: ex quo conficitur & id quod butyrum nominant, concoquentis & laxantis facultatis: quamobrem maximè illo utuntur ad parotidas & bubonas.

Serum lactis.

At serum, ut dictum est, extergendi potentia possidet, adhibeturque subducendi uentris gratia, ac per clysteres iniicitur, extergens & abluens sine mordacitate intestinorum acrimonia. Præterea si quis ulcera quæ sanie infestantur acri, uice aquæ sero coluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcumque medicamenta digerere solent ecchymomata & atra, ea præstat sero quam aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad fugillata & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes. At caseosum illud & crassum ipsius lactis magis illitum adhæret, & eo nomine acrimoniam retundit. Porro ubi aliam quampiam desiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriae, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapideis, & ab alijs qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti. Porro eos esse oportet quos uocant *λίπας*. Et lac eorum decoqui debet, dum plerumque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem, aut etiā meliorem facultatem efficiamus. Nam ferrum adstringentis quoque (ut est dictum) facultatis est particeps: ac proinde cylindros ego complures effeci huius gratia, ad fines uerum propendentes, quod uidelicet quis manubrio ignitum ferrum facile igni eximat, & sicut cauteriorum, ita horum manubria pannis inuoluo. Porro lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile, præterea ad hypopiam, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Inefundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes quibus misceri potest, utique citra morsum curantibus, & ubi in sede ulcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas aut stolidas perpetientia. Sic & ad ulceram pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant siue ob phlegmonem, siue ob morsum, siue ob malignitatem. Eapropter & cancriis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt quæ constant ex pompholyge. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum & collutum gargarizatumque uel maxime phlegmonas eius mitigat. Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmonæ affectas admodum mitigat, & proinde & synanchen siue anginam. Atque, ut semel dicam, medicamentum est leniens (Græci uocant *ῥηνογόριον*) totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem, sed multo magis ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena quæ erosionem interimunt, lac dari suadere, uelut sunt lepus marinus, & cantharis. Sed & sunt qui exhibent ijs qui aconitum & thapsiam sumpserint. Sed hæc ex

hæc ex ratione fecerunt. Alia uero palam mentiti sunt, ut de lacte canino, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus euulsis ei loco foret illitum, unde pilorum radices extractæ essent. Ad eundem modum qui scripserunt, quod celerem pilorum in pudendis exortum reprimat, si quidem foret ante pubertatem illitum, quicquid quod fetus emortuos eijceret potum, uerum non protulere. Sed & alia quædam præstigiaturis contaminata, tum de horum, tum de aliorum quorundam animalium lacte conscribunt, quæ me ab initio dicturum negauit, etiam si experientia didicissem uera dixisse.

Caseus.

Caseus. Sermoni qui habet de lacte, annexendum est de caseo, propterea quod lac sit coagulatum ac glaciatum: non tamen uniuersa lactis essentia in caseos cogitur, sed quod crassum est duntaxat, scilicet tenui seroso secreto ac separato. Porro dictum est habere lac in se naturam quandam pinguem & oleosam: eamque plurimam esse posui in bubulo: ac ubi à reliquo lacte seunctum fuerit, solumque per se constiterit id pingue, butyrum appellari. At ubi cum toto lacte coagulatum fuerit, seroso duntaxat humore per coagulationem separato, pinguem caseum effici. Fiuntque hoc pacto casei bubuli quidam adeo pingues, ut ex ijs effluat quiddam ad speciem olei. Porro tum hi, tum reliqui omnes temporis spatio acriores tibi apparebunt, siue gustes, siue olfacias. Itaque quum mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse coniciebam, abiecti: & iam à famulis absumptum putabam: cæterum illi talia seruare soliti, longo post tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri suberem rogant. Quum igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea quum ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos quos Græci *ωστρος* nuncupant, in articulis habens: subiit mihi crure suillo salso decocto, caseum eo decocto macerare, ac probe in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnifice adiutus est. Nam rupta sponte sua cute, absque incisione uidelicet, effluxere quotidie citra dolorem tophorum particulae. Vbi autem totus qui apud me erat caseus fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum usus est inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, sapius deinceps uti perseverabat: & quosdam amicorum similiter affectorum docuit. Atque id quidem nos excogitauimus, cæterum comprobauit atque confirmauit experientia. Porro recentem, qui inueterato contrarij est temperamenti, quandoque homini in agro degenti moderatæ magnitudinis uulnus habenti imposui, antea uidelicet ad leuorem tritum. Extrinsecus autem illi imponebam folia lapathi. Possint uero etiam, si hæc non adsint, folia superponi uitis, aut plantani, aut betæ, aut lactucæ. At ipse quidem caseus uulnus glutinauit, eratque etiamnum mollis. Alius uero qui uocatur & in patria mea Pergamo, & per superiacentem Asiā oxygalactinus, magnum rustici uulnus coagulauit impositus. Nam recens coagulatus ac mollis repercutiendi uim obtinet, nimirum leuiter refrigerans. At oxygalactinus præter hæc digerendi insuper leuem quandam uim possidet.

Butyrum.

Butyrum, aut butyrum, utcumque nominare uoles, siue masculino, siue neutro genere, sit quidem, ut supra dictum est, ex eo quod in lacte pinguisimum est. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo & caprino confici referat. Ego namque ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. Facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentia, in medijs nimirum corporibus secundum durtiem ac mollitiem. Nam id semper memoria tenere oportet, quicquid simpliciter ac sine addito profertur, de medijs temperatura corporibus intelligi. Nam corporum planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere. At quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit & digerit perfacile. Nam parotidas & bubonas, et oris phlegmonas, aliaque innumera prorsum illo solo curauimus.

C nimirum puerilibus corporibus ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientium assidue illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus; & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, postea quam fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatibus inditur quæ extrinsecus imponitur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributum, magnifice confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis & peripneumoniacis affectibus, cum hoc quod eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, uerum minus educit; sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, sed minus concoquit.

Pytia. Coagulum.

Coagulum omne acris ac digerentis potentia est, ac nimirum etiam exiccatoria: nam necessario id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialē morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certe & nos experiri sumus, non solum in leporino, sed etiam in aliorum animalium omnium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt: ceterum nec alium quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porro coagulum equinum ad dysentericos & cœliacos peculiariter accommodari scripserunt nonnulli.

Coagulum phocæ.

At phocæ coagulum eximie aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorij. Verum quæcunque proditum est quodque coagulum secundum essentia suæ præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere.

Chole. Fel.

Hic succus omnium quæ in quocunque sunt animalium, calidissimus esse demonstratus est. Itaque sicuti sanguinem & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quocunque animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportionem & hunc humorem illis inesse minus calidum, quanto scilicet & in alijs sunt inferiora. Didicisti enim quatuor esse uniuersos in uno quocunque animali sanguineo humores, sanguinem, pituitam, & bilem tum flauam, tum atram. Didicisti porro ex more non tantum medicis sed & Latinis omnibus bilem flauam absolute efferri bilem, tanquam subauditur qui audiunt, coloris cognominationem. Atram uero non simpliciter nuncupari bilem, sed cum addito, nempe hoc totum, atram bilem. Sed & quod flauam bilem nonnunquam pallidam cognominant, nosti, & quod in uesica iecoris interdum pallidam, interdum flauam in confectionibus animalium conspiciamus. Audisti porro flauam tanto esse pallidam calidiorē, quanto & crassiorē. Nam seroso recremento flauæ bili commisto pallidam constitui contingit: sicut & flauam plusculum excoactam consistentia reddi crassam, colore autē flauam. Quin & in animalibus apparet flaua quidem ijs quæ magis sunt calida: quæ uero minus, pallida. Et ubi calida animalia aut fame, aut sitit torquentur, ad atrum colorem uergit, interim illum habens æruginosum, interim coeruleum, interim laticidius, qui quidem magis est colore brassicæ fuscus. Itaque & tu bilis colori diligenter intendito, quum medicamentum preparabis cui admiscenda est bilis. Miscet autem cycliscis uocatis & trochiscis, qualis est Andronis & Polyidæ & Passionis, & Bitinus, qui tauri recipiunt bilem: nam ubi ea medicamenta præparant quæ sunt utilia ad oculos, hyænæ, galli, perdicis, & aliorum quorundam animalium bilem adhibent. Porro taurorum bilis calidior est & siccior quam bouum castratorum. Nam castratum animal semper simile redditur foeminæ, & ijs quæ sunt ætatis minoris, itaque sicut

A sicut hæc humore superant adulta & perfecta, uincunturque ab iisdem caliditate: ad eundem modum bos castratus à tauris. Et quorundam ego taurorum bilem uidi coeruleam, flaua nimirum superaffata: quam sanè in præparandum iniici medicamentum uetui, sumpto illius loco alterius tauri bile mediocriter flaua. Nam ille uinculis uiolenter tractus, supra modum fuerat defatigatus. Itaque eo labore quum excanduisset, clarum est temperaturam eius fuisse calidiorē: probabileque est sic uiolenter pertractum tum fuisse, tum etiam esuriuisse: atque ut summam dicam, uelut urina à modica potione modice pallere, & sitim famemque, & multum laborem perpeffis flaua esse conspiciatur: impletis uero atque inebriatis albidam: ita & bilis colores uariatur ad flauius quidem per exercitia, in ediam, & sitim: ad candidius uero in contrarijs. Scito ergo si præparando medicamini bilem impenfe flauam iniicias, calidius te id effecturum: si pallidam, mediocriter calidum: sin exolutam & aqueam, tanto imbecillius temperie conuenienti, quanto & bilis ad candidius fuerit uersa. Sic qui occlusas hæmorrhoidas taurino felle aperiunt, ijs interdum imbecillum, interdum uero supra quam conueniebat acre apparuit. Quamquam nonnulla quoque diuersitas existit pro corpore cui adhibetur, prout scilicet promptiore sensu aut hebetiore fuerit, tum per facile patiens, aut difficulter. Verum in ipsa bile non parua uisitur, ut dixi, uarietas. Nam idem homo à pallida minus, à flaua bile plus mordicatur. Liqueat itaque uel ex eo quod hæmorrhoidas aperit, quam sit hic humor acris: sed & illis ijs qui utuntur, mordicare percipiunt. Ac proinde cauemus, ne ad alium morbum aut symptoma bilem usurpemus solam ac per se. Nam propositi cycliscis pauculum bilis accipiunt. Ac quæ ad oculorum acutiem componitur medicamenta, partim hyænæ, partim perdicis, partim galli, partim alterius cuiuspiam bilem accipiunt, admistum habent tum mel, tum fœniculi succum, tum opobalsamum. Porro animalium quorundam singulariter bilis à medicis extollitur, tanquam aciem exaquet oculorum, & suffusionum initia digerat, uelut piscis quæ uocant callionymon, hyænæ, & scorpij marini, tum galli, & perdicis. At suilla adeo omnium imbecillima est, ut ne ulceribus quidem toleratu sit grauis: & apparet omnium bilium maxime aquea, exceptis syluestribus suis, & ijs quæ degunt in montibus. Nam ut harum caro & calidior & siccior est, ita & bilis. Porro domesticarum suum bile utuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utique non reprobo: & tu quocunque ubi compositorum nihil adfuerit, uitior: sunt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine alia etiam atque alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit, multamque saniem pusque cõtineat, etiam sicciorē bilem perferet, puta ouium, quæ paulo est acrior suilla: hac etiam magis caprarum: cui adsimilis quodammodo est urorum, & bouum. At taurorum his ualentior est, inferior tamen bile hyænarum: & hæc quoque inferior bile callionymi, & scorpij marini, & marinæ testudinis. Porro hirci agrestis bilem scripsere quidam prodesse lusciosis, siue nyctalope uexatis. Ceterum uolatilium animalium biles omnes tum aciores sunt, tum sicciores quam quadrupedum: & inter ipsas quoque uolucres gallinarum & perdicum biles ad medicinae usum probatiores habentur. Miluiorum uero & aquilarum impendio acres sunt: sed & erodunt: quamobrem colore uisuntur æruginæ, ac nonnunquam atro. His itaque earum cognitio differet ijs atque affectibus, qui plus, qui minus desiccari postulant cognitio, si unam modò quampiam opere fueris expertus, inde ad alias transire poteris per methodum: ut semper quæ comoda sit adhibeatur. Nam quum uelut in coniectura sita sit cuiusque facultatis uehementia, à definito quopiam principio ad materiam inexploratam transire oportet: ac à prius explorato, excessus qui in illis consistunt discere. Sed & notas quasdam luculentas ego exposui tum à bilis colore, tum ab animalium temperie.

Hydras. Sudor.

Sudor. Vnus hic est humorum in animantis corpore prouenientium, & eandem habens materiam quam urina, & eundem generationis modum. Siquidem utrique

C exhibito humore constat generatio, ex calfacto simul in corpore, & biliofa non nihil substantia adepto. Verum sudor plus est elaboratus, utpote qui ad cutem usque per meatibus omnibus quae inter sunt partibus, pervenit. Attamen sudores inter sese & urinas differre necesse est, tum pro animalium temperaturis, quae & natura & per aetates non parum a sese inuicem sunt diversae, & pro ambietis nos aeris temperie. Clarum autem est, etiam si aliquando in sermone omissum fuerit, pro tempore anni, & praesentis constitutione, praeterea pro regionibus diversitatem effici in animalium corporibus non parvam. Nam compendij gratia uno capite complexi eiusmodi omnia soleo, nempe pro cingentis nos aeris temperie ea mutari dicens. Etenim diversitatem regionum quae est in caliditate & frigiditate, hic comprehendit, ut tempus anni, & praesentem praeteritamque constitutionem. Quum ergo sermo fuerit de urinis, aut sudoribus, aut sanguine, aut pinguedine, aut adipe, aut quopiam in corpore nato, diuidentibus videlicet nobis eas quae in animalibus videntur differantias, de sanis corporibus sermo intelligendus est, mediam propriae ipsorum temperaturae constitutionem habentibus. Sic ergo quod & sudor salis & falsuginosa vocatae qualitatibus est participes, gustus testimonio probatur. Nam saepenumero nolentibus in os defluens, dicta qualitatem indicat. Saepemero etiam non obscuram praefert amaritudinem. Attamen & color eius naturam designat. Nam sicut urina naturalis modice est pallida, sic & sudor. Verum id facile cognoscas in ijs qui lauantur, quum absque oleo strigili raduntur. Nam sudor in cavo strigilis colligitur, colorem quem dixi simul & gustum praefertens, ac evidenter falsedinem habens, sed obscure amaritudinem. Verum de urina plus etiam quam conveniat medici scripserunt, propterea nimirum quod large ea in omnibus hominibus tum privatim, tum publice quotidie colligatur. At de sudoribus aut nihil, aut quae curiosa sint potius, & praestigiarum obnoxia, & insuper scripserunt alij superuacanea, quae per aliam fieri possent materiam. Porro sudor etiam in palaestris miscetur exercituum sordibus, quem quidam curiosi Atticam sectantes linguam, Coniathalon vocant: confertque tenuibus sordibus ac simplicibus ut tumores praeter naturam per halitum digerant. Nam illae plus reperiunt, minus autem digerunt: at post adiunctum exercituum sudorem acquirunt multum facultatis digerentis. Ergo in phlegmonas uberum solae haec sordes impositae, efficaciori sunt remedio. Sin sicciores videntur, cyprinum superungito: & si ualde etiam siccae, cyprino item subigito. Praestat autem non siccae, sed molles accipere. Porro si non adsit cyprinum, rosaceum bonum miscuisse sufficit. Hoc medicamentum admodum est utile ijs quibus a partu restringere lac consilium est, eo nomine, quod in mammis coaguletur in morem casei. Hinc orso, ad alios affectus similes uti licebit. Atque ego sane ad bubonem eo usus, celeriter disparuisse tumorem conspexi.

Urina.

Dictum quidem est de tota eius natura in sermone de sudore, diceturque & nunc, quod quanta est in animalibus bilis diversitas, tanta ite sit in urinis. Atque omnes quidem facultate sunt calidae, sed plus tamen animalium calidiorum, minus autem frigidiorum.

Urina humana.

At urina hominis omnium prope aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exesti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura, temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verum montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, qui utique acerrimus est. Sed & in alijs animalibus ex odore uim eius conijcere liceat. Nam urinas illas degustare plane est abominandum, quum ne pueri quidem urinam uir quidam honestus uita pariter ac moribus ebibere sustinuerit, quum pestiferum agrotaret in Syria, ubi quum multi urina puerorum simul & uirorum hausissent, sese hinc seruatos credebant. Caeterum urina hominum, ut si quid aliud, extergendi uim obtinet: quod cum alij multi satis indicant, tum maxime fullones, qui sordida uestium expurgant ea atque extergunt. Hanc

A Hanc eius uim quum & medici conspexissent, psoras & lepras ea detergunt, perfunduntque ulcera tum multa humiditate, tum sordibus & impuritate scatentia, ac multo magis ubi putridum quiddam obtinet. Sed & pudendis, ubi sic afficiuntur, urinam infundunt, & auribus pure fluentibus. Quin & achoras, & furfures ea curant, capiti identidem perfundentes. At nos haec facere odimus potius, quum ad manum sint quae illis conducant alia medicamina. At ulcera digitorum pedis, maxime quae ex illusione atque offensione essent inflicta, saepenumero, ubi nimirum phlegmone carerent, & ipse curavi, eaque in seruis & hominibus rusticis, quos iter ingredi absque medicis erat necesse. Siquidem linamento (μύρον Græci uocant) ulceri imposito, ac insuper linteum circumuoluto, quoties meiendi incesset cupiditas, in digitum digerere urinam praecipui, nec ante soluere quam bene esset curatus. Nam & si quem alium ruri sine medicamentum, urinam ulceribus perfundentem audissem, non uetui, ubi scilicet in partibus thorace inferioribus usque ad imos pedes ulcus constitisset. Siquidem ulcera aut capitis, aut faciei, urina perfundi sinere auersabar. Attamen medicamentum quod ex urina pueri conficitur, quod quidam uocant chrysocollan, quia eo ad auri glutinatio nem utuntur, ad ulcera difficilia sanatu optimum esse assero. Fit autem id figura phialae, confecto mortario ex are rubro, habente pistillum eiusdem materiae, in quod meiente puero pistillum circumages identidem, ut non tantum a mortario quid deradat, sed etiam a sese non nihil deterat: id quod pluribus deinceps diebus peragitur, donec urina crassitudinem assequatur mellis. Faciendum uero id in sole. Nam facilius in aere eiusmodi a mortario quid deteritur. Aut si sol absit, calidas esse aedes saltem conuenit. Hoc medicamento misto ijs quae curandis ulceribus rebellibus sunt idonea, utimur, ut dixi, ceu optimo. Nihil enim habet abominandum, perinde ut urina capiti, alteriue parti infusa. Nam quid commemorem urinae potum? Scripsere tamen medicorum quidam de subsidente in urina crasso illo uidelicet & albo, dicentes id mederi erysipelatis. Sane ea erysipelata, quae ignea etiamnum sunt, & reuera erysipelata, calidiorum & acrim medicamentorum omnino nullum iuuare potest. Quae uero per refrigerantia refrigere, tum hoc, tum alia multa medicamina digerentia adiuuare ualent. Atque hoc quidem uti licebit, ubi non in facie, aut prope erysipelas constitit, uerum in artuum quopiam, aut dorso, aut uentre. At urina pueri orthopnoeae gratia ebibere necessarium non est, quum sint & alia medicamina quae huic medeant affectui. Quin quum bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid praeter alia possideat.

Sialon. Salua.

Sialon, siue Sialon, siue Ptyelon appellare libet, nihil interest. Verum id sciendum est, uim eius esse differentem tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque sano & aggroto, ieiuno & sitibundo, aut cibo potuque sumpto. Etenim ut urina & bilis, sic etiam salua sumpto quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque est eorum qui probe concoxere quidem, nondum tamen cibum potum uel hausere. Hac ergo salua nutrices pueris lichenas curant, paruam uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idque faciunt subinde, tanto scilicet interuallo, dum saluae uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctae. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: quum si macerarent aqua, non aequè prodesset. Ex quo liquet saluam iuuandi robur adferre. Atque corporibus mollibus, aut puerorum, panem, non triticum imponunt, ore commansum. Porro omnia sic commansa digerunt & sugillata, caeteraque ecchymomata, maxime ubi panis simul cum pauco radícula fuerit commansus. Porro tota substantia uel maxime aduersa est salua bestiis hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quae scorpiones interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpionem expuit: inde rursus eam obmurmurans iterum scorpionem conspuat: ac ubi tertio dixisset, atque expuisset, mortuus est.

c scorpius. At postea ego absq; incantatione à sola salua occisum uidi scorpionem, idq; celeriter à salua esurientiu, aut sitientiu, tarde autem ab illis qui cibo potuq; fuerant impleui: in alijs autem proportionem.

De ijs quæ in corpore proueniunt.

Nascuntur in corpore cum alia præter naturam, quorum non est satis honestum meminisse, tum etiam lapis in uesica: de quo scripsere quidam quod lapides uesicæ comminuat. Atq; hoc quidem falsum est experientia iudicatum. Ceterum an renum lapides frangat, omnino experti non sumus, quum suppetere alia ad hoc symptoma probata medicamina. De pure autem & id genus dicere supersedeo, id illis concedens qui his in rebus mirifici sunt, scilicet quibusdam cum præstigijs. Ceteru steræus unus est inter ea, quæ in corpore proueniunt secundum naturam affectu animali, ueluti & aurum sordes. De utroq; itaq; deinceps disseram.

Copros. Stercus.

Copros, siue copron, siue apopates appellari uelis, perinde est. Scito autem hanc substantiam uim habere uel maxime digerentem. Verum steræus humanum ob foetorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestriu, & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neq; grauius olet, & multa experientia non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomen erat Pharmaceon, & alia omnia medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus uitur, non modo medicamentis quæ foris imponuntur commiscens, sed ijs quoq; quæ intrò in os sumuntur.

Stercus caninum.

D Sanè ego memini me admirandam tum humani, tum canini steræoris expertum facultatem. Sed prius disseram de canino, quo uii assidue consuevit præceptorum nostrorum quidam, sola ossa canis edenda exhibens duobus continuo diebus, ex quibus durum candidum ac minime foetens steræus proueniebat. Hoc igitur acceptum desiccabat, ut quum postea usus esset, facile ad leuiorem posset redigi. Vtebatur eo ad anginam, & dysenteriam, & summè inueterata ulcera. Ad anginam quidem, ijs admiscens quæ alioqui huic affectui cõgruebant. Ad dysenteriam, lacti illi immiscens, cui decocto calculos uocatos καλκῆας ignitos iniici antè posuimus: aut, ut ego postea ob parabilitatem ad ferru confugi, id candens lacti probe decocto iniiciens. Vocant autem medici nonnulli lac eiusmodi, nescio quo pacto, schistum. Verum oportebat non hoc sic appellare, sed in quo segregamus ac scindimus (quod σχίζει Græcè dicitur) serum à caseo. Ceterum medicus ille steræus caninum lacti, in quo exincti erant calculi marini, clam iniiciebat, & id solum generosissimos quoq; discipulos docebat. In his ergo duobus multum expertus sum steræus caninum ceu medicamentum mirabile, sicut & in ulceribus extremè malignis. Miscui ergo & ad illa paulum quiddam steræoris canini medicamenti probatis: & manifestò seipso ualentius redditu est medicamen. Et si quando digerere aut desiccare quid opus esset, illis etiam medicamentis admiscui.

Stercus humanum.

Ceterum humani steræoris hoc habeo experimentu. Assidue quidam à phlegmonis ad guttur existentibus uexabatur, adeo uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum sanguinem mittere cogebatur. In hunc quum forte quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamentu experimentum, & se uocari si quādo rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantum, sed & in alijs qui similiter erant affecti: rogabat is qui assidue periclitabatur, data mercede, ut se medicamentu illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porro ubi conuentum esset de precio, is qui uendebat: Hoc medicamentum, inquit, per antipathæan quandam uirtutem,

A tatem obtinet. Esse autem eam antipathæan, ut qui curatur nesciat unde conficiatur. Iussit itaq; aliu daret qui pro ipso disceret, quicq; iureiurando reciperet, sese nulli eius facturum copiam, priusquam ipse qui dedisset foret defunctus. Itaq; à morte eius qui indicarat, non tantum ille suum hominẽ, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem steræus pueri sic: cum cum melle attico ad leuiorem tritum. Vicinabat autem puer, cuius steræus accipiturus erat, uti ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem & fermentu habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modo ut perfecte ea puer posset cõcoquere. Itaq; quum primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondum steræus capiebat, sed in eo quoq; die rursus eodem alebat uictu, ac tertio demum sumebat, ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum qui docuerat, fugitantem alios cibos ob foetorem, prætulisse lupinos: sese uero, experimenti gratia, carnes gallinaceas aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego sanè hæc tibi de canino humanoq; stercore narrare possum.

Stercus lupinum.

B At lupinum steræus quidam colicis potandum dabat, non tantum in ipsis paroxysmis, sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius inuadi: & qui erant inuali, non amplius id grauius passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albidius potius steræus, quale ubi ossa ederint solent excernere. Verum illud etiam in eo mirabar, quod uel suspensum euidenter aliquoties iuuisset. Itaq; hic steræus capiebat quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspensum altero posterioru crurum & meiant & cacent in eminenti quopiam ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate steræus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porro in stercore illorum & non nihil ossium deuorati animalis: quod ut effugit commansionem, ita & cõcoctionem: quod & ipsum contundens ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimu autem ex uino albo consentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uero etiam ex aqua. Hoc ergo steræoris quod patientis inguinibus, λεγόμενος Græci uocant, applicandum esset, præcepit suspendi ex uinculo confecto ex lana, sed non qualibet, uerum multo præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quod si talis non adesset lana, ex pelle ceruina & lorum quod cingeret inguina, & in quo steræus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, quum plurimos ipsorum uideremus adiuotos: ceteru ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Sed hoc quidem obiter dictum esto, si quis inuenietur qui sic suspensis fidem habere dignabitur. Dico autem sic, nam substantia est quæ suspenditur, non uoces barbaræ, ut quidam facere præstigiatorum assolent: quando & alias expertus sum substantias, quæ in alijs affectibus similiter operantur. Sed de his non est nunc dicendi tempus. Ad propositum itaque reuertamur.

Stercus caprinum.

Nam humanum, caninum, lupinum q; steræus recensui, alia uero nondum: quorum etiam maior est quàm dictorum numerus: & quædam assidue habentur in usu, quædam rariore. Omnium creberrime utimur caprino stercore (Græci αὐράβους proprie nominant) digerentis & acris facultatis: adeo ut & induratis scirrourum in modum tumoribus congruat, nec tantum lienis, ad quos creberrime medici non pauci huius

C modi stercorea applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum & agre solubilem, iussu fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum indito uidelicet hoc stercore, & mirum est quam homo ille fuerit adiutus. Erat autem rusticus in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus quum sic usus esset non tantum in genu, sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acius est medicamentum quam ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui tenera sunt carne, sanare possit. Sed de particulari omnium medicamentorum usu in opere de componendis illis tractabitur. Quin & ad aquam inter cutem, & ad splenicis uarie caprino stercore utimur. Sed & ustum tenuioris quidem essentiae, uerum haud manifestò redditur acius: quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quae extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatibus, qualia sunt quae accommodantur ad parotidas & bubonas diuturniores. Est enim uis eius tum uisti, tum non uisti, absterforia, & digerens, nec eam paruum habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs qui in agris & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum: ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoum medicus ad auriginem potandas ipsas spyrathos ex uino praeuult, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quae omnia sanè optimus medicus ignorare non debet: ceterum potiora eligere potissimum ad urbanos & honoratos, alicuiusque existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquàm sum usus medicamine, quàm multò meliorum suppetere copia. Attamen existit nonnunquam talius usus, aut in itinere, aut uenatione, aut rusticatione, quum scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos qui bibant spyrathos. Porro quod & supra monui de urinis & bile, & salua, id nunc memoria replete, nempe uniuersalem & cõmunem facultatē eandem omnibus inesse, uerum pro animalium temperaturis uariam. Nam eorū quae sicciores sunt temperatura, & stercoreus exiccantius est: sicut & calidiorum magis etiam excalectorium. Verum nullum omnino stercoreus refrigerat, sicut nec ullum humectat. Sed & pro natura eorum quae edunt, multa item fuerit diuersitas. Proinde in hominibus potius quam alijs animalibus maior est: quādoquidem hoc animal diuersissimis maximeque uarijs cibis utitur. Nam quid simile habent qui allium ac cepas comedunt, & qui cucurbitā, uerbi causa: At caprarum spyrathi pro pastu uario nonnihil item habuerint differentiae, non tamen tantum quantum stercoreus humanum.

Stercus bubulum.

Similiter stercoreus bubulum exiguam habet differentiam: estque & ipsum facultatis exiccatoriae. Verum attractoriam etiam obtinet, ut monstrat dum apum uesparumque morsus iuuat. Atque haec ut à proprietate substantiae totius iuuentur, fieri potest. Ceterum medicus quidam medicamentorum peritus, in Mysia quae in Hellesponto est, aqua inter cutem laborantes bubulo stercore oblinens in solem exponebat. Atque hic ipse imposuit & partibus rusticorum phlegmone obsessis humidum illud uere collectum, quum herbam boues pascuntur. Manifestum autem est hoc esse alio modo ratoribus multò uiribus. Dico autem aliud, quum paleis uestuntur. Nam hoc medium est inter id quod modò diximus, & quod prouenit ab erui pastu. Liqueat ergo quemadmodum id quod ex pascuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, sic istud aqua infestatis esse idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus & messoribus, & qui opus obeunt tam ualidum: in quibus utique Mysius ille medicus & ad choeradas adhibebat, & ad tumores omnes scirrosos, ex aceto in cataplasmatibus foris mam compositum illinens.

*Stercus**Stercus ouillum.*

Sed & hic ipse medicus ouillum utebatur stercore ad acrochordonas, & myrmecias, & thymos, & furunculos duos, quos clauos nominant, aceto uidelicet diluens. Quin & ulcerum ambusta ad cicatricem illo ducebat, nempe stercore hoc cerato rosacco commiscens. Sed & per stercoreus caprinum combustum similiter curabat: ceterum pauculū eius multis numeris maiori cerati moli admiscebat. Et in totum studium id illi erat unicum, omnia curare per ea quae in agris facillime parantur: inter quae sunt & herbae, & fructus, & arborum flagra, & germina, & folia mollia, & fructus, & cortices: super quibus copiosius dicitur in facili parabilibus.

Stercus columbinum.

Porro stercoreus columbarum nomadum (nam sic eas quidam cognominant, à domesticis uidelicet distinguentes) tanquā medicamento excafaciente & ipse ad multa frequenter admodum utor, nempe cum semine nasturtij contusum cribratumque siccum uice nappos ad ea quae rubrificari debent adhibens. Manifestum autem est, quod inueterata omnia dico in talibus affectibus quales sunt coxendix, hemiparicia, scotomata, uertigines, & cephalaea, & in lateribus, scapulis, ceruice, lumbis dolores inueterati, & ad haec nephritides, & affectus coeliaci, & podagricae arthritides: quādo uidelicet in articulis eorum nondum constiterint tophi siue pœri. Atque hoc stercoreus planè foetidum non est, & maxime arefactum. Quocirca & in urbibus eo uarie utimur, alijs alijs miscentes medicamentis.

Stercus gallinaceum.

Porro quum conspexissem illum in Mysia medicum gallinaceo utentem stercore in eis qui ab esu fungorum suffocabantur, & ipse quoque sum usus in quibusdam urbem inhabitantibus, qui & ipsi fungos esitarant, ipsum uidelicet ad leuorem contritum tribus quatuor uel oxycrati aut oxymelitis inspergens cyathis, & palam adiutus sunt, idque celeriter. Nam qui praefocabantur, paulò post uomebant pituitosum humorem omnino crassissimū, & exinde planè liberati sunt symptomate. Est autem hoc stercoreus columbino minus calidum. Ceterum Mysius ille medicus dabat etiam bibendum stercoreus gallinaceum ijs qui diutino colici dolore fuissent uexati, ex œnomelite. Quod si hoc non aderat, ex aceto aut uino aqua diluto. Porro memoria tenere oportet communem de omnibus animalibus rationem, nempe tum in ijs quae in corporibus ipsorum continentur tam humida quam solida, tum in ipsis partibus plurimam esse diuersitatem montanorum quae uocant, & eorum quae in pratis, paludibus, lacubus, & adibus uersantur. Semper enim quae exercentur, ijs quae non exercentur, sunt sicciora, & quae cibis utuntur calidioribus siccioribusque, ijs quae humidis frigidisque. Nam in columbis (quādoquidem creber nobis earum stercoreus est usus) multò semper inferius ac imbecillius expertus sum earum stercoreus quae in domibus degebant, quam earum quae in montibus, quas nomadas nuncupant. Tum gallinarum quoque inueni multò etiam imbecillius earum quae conclusae seruantur, & furfuribus aluntur, non paulò autem ualentius earum quae in agris, atrijs, aut foris pascuntur.

Stercus anserum, & ciconiarum.

Ceterum stercoreus anserinum praeter nimiam acrimoniam inutile est. Colligo etiam ita esse & accipitrum, & aquilarum. Verum fugienda est materia omnis eiusmodi quae difficulter comparari potest. Qua occasione complures ualidissimas uires talibus materijs testimonio adscribit suo, ceu non facile redarguendi: uelut qui ciconiarum stercoreus comitiali morbo mederi scriptitant. Verum quanquam hoc multis alijs quae scribunt, longè sit parabilius, curiosum tamen est, ut taceam falsum esse, quod de illo est proditum. Nam quidam ijs qui talia memorant credulus, epoto hoc stercore nihil adiutus est. Nam & antequam experire, promissorum prauitatem ac falsitatem ipsi qui talia scribunt detegunt. Nam quum multis modis difficulter homines spirent: nec quod omnibus conferant adscribunt, nec quod his, aut huic. Tamen sunt inter eos

C qui talia scriptitant, qui non simpliciter dyspnœa, hoc est difficilis spirationis, sed orthopnœa talia esse remedia dicunt, nempe ciconiæ stercus, noctuæ sanguinē, urinam humanā, & alia his absurdiora: haud sciētes quod pituitosus viscosusque succus bronchia obstruens pulmonis, huius affectus sit causa, & quod in eo euacuando consistat medela, & quod euacuatur dum per tussim excreat, et quod id fieri nequeat absque crebro epoto medicamēto acriore. At hi adeo sunt nugaces, aut præstigiatores, aut quo illos digno appellem nomine nescio, ut dicant absurdorum istorum poculorum unum quodque epotum à dyspnœa liberare: quod fieri non posset, ne si uel specillum fas esset alicui in pulmonem demittere, quo infixum humorem tolleret, semel duntaxat demisso. Præstabat itaque illis dixisse, non si epotus sit hic sanguis, aut urina, sanare dyspnœan, sed si potetur. Rectiusque etiam quod non semper & omnino sanabit, ne si uel assiduò potetur, sed quod multos sanauit, multos uero adiuuit quidem, sed morbo prorsum non liberauit. Sed hos iam mittamus, & quod deinceps est, ad id pergamus. Cuiusque enim stercoreis acrimoniæ & digerendi uim possidentis, prout aliud alio plus minus uel eius sortitum est facultatis, ita particulares in ipsis proueniunt differentiae: ac proinde aliud hoc pathema potius, aliud illud magis curare ualet.

Stercus murium.

Sic enim murium stercus alopecias curare proditum est, & inuentus est quidam medicus, qui ad hoc pathema utebatur composito medicamēto ex murium stercore confecto. Et alius quidam glandem puero familiaribus rogantibus ut apponeret, præcepit ut ex stercore conficeretur murium. Quo dicto omnes qui audierant in risum soluti sunt, quod quum tot essent quæ apposita sedi ad excretionem excitarent intestinum, ille omnibus præteritis ad murium confugisset stercus. Nam re uera pudendum est talia etiam experiri uelle, quum omnes ceu curiosum & præstigiatorē condemnent eum qui talia aut faciat, aut dicat. Itaque de murium stercore hæc quoque sufficiunt.

Stercus crocodilorum terrestrium.

Ceterum terrestrium crocodilorum, horum inquam exiguorum, & humi serpentium stercus preciosum effecere mulieres deliciosæ, quibus non est satis quod alia sint medicamēta tam multa, quibus faciei cutis & tenfa, & splendens efficitur, quin etiam adiungant stercus crocodilorum. Similis illi est & sturnorum, quum solam oryzam ederint. Clarum itaque est quod abstergendi desiccandique facultatem utranque moderatam habent stercorea eiusmodi, & multo moderatiorem & hebetiorem stercus sturnorum. At stercus crocodilorum sicut à facie ephelen tollit, ita & uittulinæ, & lichenas.

Rhypos, hoc est sordes, hominum.

Sordes nascitur non tantum per totam corporis cutem, sed & in auribus, sed ob paucitatem paratu difficilis est. Proinde de illa nihil scribunt, nisi quod paronychis congruat sordes aurium: quam sanè etiam solam per se licet accipere. Nam quæ in tota cute prouenit, & in balneis & in palæstris deraditur, conferens nonnihil & ipsa ad patum quem uocant: de quo supra differui. Sed & generatio eius naturam indicat. Nam si sordes est crassum illud ac terrestre, quod reliquum est eorum quæ per latentem transpirationem euacuuntur, sequitur ut desiccandi uim habeat cum nonnulla caliditate iunctam. Ea tamen sordes quæ lanis ouium inhaeret & adnascitur, ex quæ cæsypon, quod uocant, conficitur, coquendi uim habet similem butyro: paulum uero etiam digerentis facultatis obtinens.

DECIMI LIBRI FINIS.

CLAVDII

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM

FACVLTATIBVS LIB. XI.

Theodorico Gerardo Gaudano interprete.

PLERAEQUE animantium partes communes inter se omnium sunt, nulla tamen est æque communis ut caro. Hanc enim habet omne animal. Sanguine quidem præditum, ut homo, & omnes quadrupedes, tum aues, serpentes, lacerti, quos fauros uocant, testudines, & quæ sunt eius generis. Sanguine carentia, tum ostrea omnia, tum non pauca eorum quæ in aquis degunt, sicut & nonnulla quæ in terris. Et quod ex animantibus maximè editur, caro est. Nam & uiscerum plurima moles ex carnibus ipsis inhaerentibus constat. Verum nonnulli medicorum carnem uiscerum parenchyma uocandam censent, propterea quod ex uenis effusus sanguis circum uasa omnia concrecat, ut ipsi arbitrantur. Sed eam quæ uisitur in musculis, solam carnis appellatione dignantur. Verum de nominibus, ut semper monemus, contendendum non est: sed exercenda potius rerum scientia: cuius nos quoque studio usque dediti, quæcumque tum de cuiusque animantis partibus, tum de communibus cognouimus, eaque parum experientia, partim ratione docti, omnia deinceps exponemus, orsi à carne proprie dicta.

Caro uipera.

Non omnes animalium carnes hominem nutriunt, sed quorundam etiam letales sunt, non secus atque uenena quæ uocant deleteria. Tum inter eas carnes quæ hominem nutriunt, quædam hoc ipsum tantum sunt, nempe nutrimentum. Quædam uero supra quam quod nutriunt, habent & facultatem ceu medicamēti: quandoquidem desiccando, humectando, exalfaciendo ac refrigerando corpus alterant. Nam uipera rum carnes palam uidere est exalfaciētes & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguilla, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quod autem totum corpus per cutem euacuent, discere tibi liceat uel ex his quæ ego iuuenis etiam in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo quæ elephanta cognominant, laborans, aliquotiesque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeque quidam nostrum morbi inficeretur contagione, & ille iam odoratu grauis, ac foedus redderetur aspectu. Constructo igitur illi tugurio proximè uicini in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quod uitæ sustinendæ satis foret. Ceterum ad Canis exortum, quum forte messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quam fragrans: is quidem qui attulerat, deposito illo prope messoribus, abiit: uerum ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, cōpetente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & una excidit uipera mortua. Qua re attoniti messoribus, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt: ceterum quum illinc discederēt, præ humanitate uidelicet ac misericordia homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quam uiuere in ea miseria. At ille ubi bibisset, admirandum in modum sanitati restitutus est. Nam tumerosum illud omne cutis totius non aliter quam animalium à testis mollitie nūcupatorum malacostracōn, tegmen decidit. Quod autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum & locustarum (carabos Græci uocant) ubi extrema testis fuerit detracta. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asia, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephantu laboras profectus est ad aquarum spon-tene nascentium usum, sperans inde nonnihil se comodi adepturum. Erat illi scortum

C mancipium, iuencula sane formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, in aedibus, quibus uicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, forte fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: exincta est. Ac scortum quidem in lucro id reputans quod fors euenisset, hero id uini propinat, atque ille ebibit: ceterum exinde ad eum modum quo ille qui degebat in tugurio, persanatus est. Porro tertium quoque annecta quod ex nostra profectum est imitatione. Quum quidam hoc morbo agrotaret, animo magis quam uulgus philosophico, & contemptore mortis, oppido quam grauiter ferebat, satiusque dicebat mortem semel perpeti, quam uitam uiuere tam miserabilem. Itaque illi quae superioribus detracta, uiperis quas capiebat uti fuissemus, praeparatis in olla anguillarum in modum. Atque hic ita sanatus est, euaporato per cutem affectu. Postremo & alius uir quidam opulentus, non nostras ille quidem, sed ex media Thracia, Pergamum aduenit, admonitus somnio: ubi iubente deo per in somnium, ut quotidie medicamentum biberet quod confectum est ex uiperis, forisque corpus inungeret, non multos post dies morbus in lepram abiit: rursusque hoc pathos quibus deus praecipiebat medicamentis curatum est. Sane uiperarum caro adeo ingentem obtinet desiccandi facultatem, ut quidam qui eam edere, uehementissima cruciati sint siti: ac proinde illas dipsadas cognominant. Sunt autem qui dicant demorfos a uiperis satari non posse potando, sed dirumpi citius, quam siti liberari. Quocirca eos qui Romae uiperas uenantur, quos Marfos nuncupant, percontatus sum, eequid haberent signi quo genus utrumque uiperarum discernere. At illi prorsum negabant ullum esse genus uiperarum dipsadum, uerum eas quae iuxta mare atque in locis degunt salsedinem multam habentibus, carnem obtinere salinam: ac proinde in Libya talium ingentem esse prouentum: in Italia uero propter regionis humiditatem non inueniri. Atque haec quidem narrantes audiui Marfos: non tamen certo dicere queam, an in totum uerum dixerint, an partim etiam falsum. Nam quasdam esse uiperas in ijs quas memorabant regionibus, quibus salina sit caro, uel maxime mihi uidetur esse probabile. Scio enim cum cibis animalium mutari carnes: non tamen nolum esse genus uiperarum dipsadum pronunciare ualeam. Ceterum tutissimum est cauere, ne in eiusmodi regionibus uiperas uenemur seu ad esum, seu ad medicamentum praeparationem, quale est & hoc praclarum quod medici prope omnes Theriacam appellitant. Porro quoniam ex more, quum artifices theriacos, quos uocant, praeparamus, non tantum caput, sed & caudam earum abijcimus, subiit mihi frequenter rationabile fortassis esse, caput quidem totum abijci, ob uenenum quod ore continent, uerum a ratione alienum esse, adimere & caudam. Nec enim dicere liceat quod id faciendum sit ob recrementa tum liquida, tum sicca. Nam intersectis atque excoriatis apertisque exempta interanea omnia abijcimus, ut sola sit carni substantia reliqua una cum arterijs uenisque per ipsas innatis, quarum minima moles est ut ad totam carnem, ac ne apparens quidem, nisi quis multum diligenter intentis oculis consideret. Atque artifices, quos & Theriacos uocant, hunc in modum praeparamus. Purgatas illas in aqua lixamus, quoad exacte nobis uideantur coctae. Indimus autem ab initio statim aquae anethum, & post coctionem spinas a carne separamus: mox panem ad leuiorem trito carnem commiscemus. Verum non quemlibet panem citra delectum accipimus, sed quam fieri possit purissimum, simul & probe in clibano coctum, & salis simulque fermenti quod satis sit habentem. Eum autem antea desiccamus in aedibus siccis, minimeque hume-

A ctis, donec adeo siccus efficiatur, ut in mortario contundi possit. Non tamen tunderi tes miscemus, uerum aqua in qua decoctae fuerant uiperae, maceramus, & carnem ipsam prius quam commisceatur panem, in mortario coquorum eatenus conterimus, donec exacte reddatur leuis. Postea paruos artifices fingentes, atque in aedibus calidis siccisque desiccantes, deinde quoque in talibus repositos seruamus. Hos ergo ineunte aestate conficimus, quo potissimum tempore optima est uiperarum caro. Porro utimur eis postea contulis denuo & cribratis, & rursus ad leuiorem redactis, salis nonnihil adijcientes ad suauitatem compositi: cuius etiam aliquid ipsi theriacae inijcimus. Ceterum eodem quoque tempore ex uiperis deustis salem conficimus, uiuis illis in ollam nouam iniectis una cum ijs medicamentis quae illis & subterni, & apponi assolent: quae omnia nunc commemorare non est praesentis negotij. Nam inueniuntur fortassis etiam qui me non iniuria reprehendent, ob monstratam hoc in loco Artificum praeparationem, tanquam alieno tempore expositam. Verum haec posteaquam dicta nunc sunt, seruentur tamen ac maneant etiam, si non admodum uideantur huic instituto propria. At quae sequuntur, conuenienti dicantur modo. Conueniens autem est generalis facultatis meminisse, carnem uiperinam dicendo exiccatoriam, & ualenter digerentem, medio criter uero excalfacientem. Properat autem, ut uidetur, uis eius ad cutem, per eam uidelicet quae in corpore sunt recrementa exigens. Quibus ergo affatim est mali succi in corpore, ijs ingens puenit pediculorum numerus, & a cute ceu squama abscedit ac decidit extrema cutis, quam Graeci uocant *epithymia*, ad quam sistuntur ac retinentur crassi terrosique humores ad cutem protrusi, a quibus quidem psora, lepra & elephantes nascuntur. Et haec quidem habui quae de uiperarum carne dicenda putarem. Rursus ergo sermonem repetam. Calidiorum natura animalium carnes non solum nos alunt, sed etiam calfaciunt: frigidiorum autem refrigerant. Sic etiam sicciorum carnes desiccant: humidiorum humectant. Memoria itaque repete, quemadmodum didicisti in libris de temperamentis, quod ubi conieceris animal quoduis temperatura esse siccior, uelut exempli gratia suum syluestre domestico, huius & carnem esse magis exiccatoriam, & secundum alias temperaturarum differentias similiter: puta sue sicciorum ouem, & hac capram, qua bouem, quo denique leonem: sic in caliditate leo calidior est cane, canis tauro, taurus boue execto. Itaque pro portione, quae cetera animalia in temperatura excedunt, & carnes quoque eorum differunt atque exuperant. Proinde ubi consilium fuerit corpus exicare, sicciorum temperie animalium carnem exhibeto: calfacere autem uolens, calidiorum: & frigidiorum, si coneris refrigerare: denique si humidius reddere, humidiorum. Nec parua existit carniū differentia, quam quasdam sale codimus. Nam prorsum diuersae atque aliae euadunt, adeo ut saepenumero animalis temperatura humidissimi caro salita longe euaserit exiccantior, quam ea quae natura fuerat sicca. Porro inter eas quae salitae non sunt, siccior est quae assa est, quam quae in aqua elixa. Scripserunt autem & aliorum animalium carnes quidam prodesse tum comesas, tum in partes affectas impositas, ut erinacei terrestres desiccatae, si bibenda praebetur elephantis obnoxiijs, cachectis, hoc est qui mali sunt habitus, tum conuulsionem saepenumero patientibus, nephriticis, & ijs qui laborant aqua inter cutem, quam anasarca uocant. Ac si ea efficere potest, facultatem habuerit ualenter simul digerentem desiccantemque, sicut & caro Mustelae (Graeci galen uocant) arefacta: quae utique comitali morbo afflictos iuuat epota. Sed & salitorum Haelurorum carnem ad leuiorem contritam palos & spicula educere aiunt, impositam uidelicet, tanquam trahendi uim habeat. Porro Mutulorum, quos Myacas Graeci uocant, carnem ulceribus a mordente cane inflatis competere. Ego uero nullam insignem inuenio facultatem quam requirant id genus ulcera, tanquam ea quae a rabido cane mordente sunt illata. At coclearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad leuiorem redacta, omnium ualentissime desiccet partes superfluo humore grauatas, adeo ut & hydericis conueniat. Ipse autem humor solus per se citra carnem

C (uocatur autē is à uulgo cochliu myxa, hoc est mucus limacis) thuri mistus, aut aloē, aut myrrhæ, aut horū quibusdam, aut omnibus, quoad accipiat cerati crassitiem, medicamentum sit tenax, desiccaturque purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhaeret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unā cum testis ad leuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Equidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione & contusione factum tritas imposui, ipsumque uulnus pulchre glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perperitus: erat autem homo durus & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinae acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autē maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum thus aut myrrham. Verum horū habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in agro. Possis autē & resinae frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiā. Porro ubi multum mucī coclearum accipere uoles seorsum, stylo carnem earū pungito. Sed non ante multos dies uenatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimū habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo punctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in supercilijs præter naturam gluten est.

Pinguedo, & adeps.

Pinguedo, & adeps: & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes. Nam quæcunque bene nutriuntur, ea omnia aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uero macilenta sunt, maleque nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem, sæpe uero pauculum, idque siccum, ut ægre uti possis, apparent. Porro differt à pinguedine adeps, quod crassior sit, ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in ignem posita liquefit: nec facile ubi liquata fuerit, rursus concreuit ac cogitur. At adeps nec facile funditur liquefit uel, & fusus celeriter coit ac congelatur, multoque apparet pinguedine durior. Sus enim bene habitus pastusque multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si uoles, oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus licet. Non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorē esse dicere quam suum. Nam hic omnium ferarum aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua uicinam oleo uim possidens: quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatibus que ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui uero mordicationes perpetuantur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem quam suillum iniicimus: non quod acrimonia plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est quod uocant parygrum) sed quod caprinus ob crassitiem citius concreseat, suillus autem instant olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis & tinesimosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porro ob tenuitatem essentiae nonnulla acrimonia magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum quod molestum est hæserit. Nam quod crassiorum est partium, minus, magis autem quod subtilium, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus quæ in alto corpore mordicant magis obtundit. Sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps. Porro calidior semper ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis feminae assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius que in illis est pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animalibus oleosi & pinguis. Igitur quum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate

A in caliditate ac siccitate inferior sit, proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisque humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria & ex-calfactoria humanorum corporum. (Huius enim meminisse perpetuo oportet in principijs huius operis dicti.) At differentia quæ sunt cuiusque singulatum, in maioris minorisque ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non aequè excalfacere ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porro taurorum adeps suillo multo calidior est & siccior. Rursum id memoria repetentibus nobis, marem femina esse tum calidiorē, tum sicciorē: marem autem castratum adsimilari feminae, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia femina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus taurino minus tum calidus est, tum siccus, & hœdorum quam caprarum. Sed & caprarum minus quam hircorum. Et rursus taurorum minus quam leonum. Nam horum adeps omnium prope quadrupedum adipe potentius digerit. Nam & caliditate exuperat, & partium tenuitate. Itaque si ipsum medicamentis ad ulcera & phlegmonas convenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris, uerum etiam læseris, nimirum addita maiori quam conueniat acrimonia. In ueteratis tamen tumoribus atque scirri in morem induratis, tum neruorum curuaturis (æxvii) Græci uocant) & in summa quæcunque scirrosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanie minime apparet efficax suillus. Taurinus autem ab utroque ex æquo distat, ut quanto calidior sicciorque suillo est, tanto superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, merito utriusque medicamentorum miscetur generi, & ei scilicet quod scirrosis medetur, & ei quod phlegmonas concoquit, cuiusmodi est tetrapharmacum quod uocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur in pueris, & feminis, & ut breuiter dicam, omnibus quibus caro est mollior competit. Sin taurinum adieceris, fossilibus & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione ac forma uitæ, conueniens effeceris. Caterum adeps dum inueterascit, seipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque ualentius desiccans. Verum id omnibus inueterascentibus accidit, quæ quidem non putrescere anticipant. Nam uinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, hyssopum, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentiae efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos ægreque solubiles affectus adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora uideri dixi. At quidam quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria sed adstringentia uocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrto, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoon & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tamen si aduersissimum ex illis sensum percipiamus, ei qui à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, adarce percipitur. Igitur si quemadmodum adstrictionis uocabulum de utroque affectu quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus unam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt quam homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoon, gallam, balauitium, hypocystida contrahere constringereque nostram fateantur substantiam, secernere uero, mordicare ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, improprie adstringentia nuncupant quæ mordicant & excalfaciunt, ceterum in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verum si oportet cōiectantem dicere, in uocabulis, an in rebus halucinentur, equidem in uocabulis potius falsos uiros illos dixerim, & maxime quibus Græca lingua infusa est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profectò multa bene dixit eorum quæ de materia memoriae prodidit, ceterum significata græcè

C canicarum uocum non satis pernouit. Hic ergo quum ait, magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo; si quidem acriorem significare uelit per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu uerum. At si illud, talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypocystis, balauftium, haud uerum esse sermonem dicemus. Porro quoniam uiperarum adipem ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos res crescere illitum referunt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at ubi pro ut iubent fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quod initia suffusionum sanat. Verum urorum adipem alopecias curare uerè est proditum: quum tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porro quum dicat tamen uulpinum adipem dolores aurium sanare, absque ut dicant quos aurium dolores, ceu non noscentibus ipsos distinguere, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quencunque alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non similiter piscium dicunt, sed addunt fluuiatiliu; alij uero potius marinorum: quod uidelicet aliquid plus scire uideantur quam uulgu.

Myelos. Medulla.

Medulla uim habet indurata & scirrosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam, deinde iuniorum bouum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde de medullam eorum uitulina appellitant. At hircorum & taurorum tum acrior est, tum sicior. Itaque durities scirrosas emollire nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quae in quinto libro de his sunt prodita. Ex uitulina igitur & ceruina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quae ex medulla preparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quae sanè reuera est medulla, sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quae tum durior, tum sicior est quam alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absque illa repono. Sed ea mihi utriusque cura est, ne aut putrescat, aut situm colligant. Itaque in hyeme primum eas capio, uelut & adipem, deinde in aedibus siccis atque editis, planè hyemoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quae recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suae illis impatiunt, ut aciores fiant medullae. At si quando ambiente calido & austrino medullas aut adipem uoles reponere, paratū sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quae meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad Aquilonem obuersum, paruas habens apertas fenestras, ut tam noctu quam interdum ab Arcto spirantes uentos accipiat.

Caput manidum.

Capitibus manidum sale inueteratarū ad sedis fissuras utebatur quidam, & is ipse ad columellam diu indurata. Videtur ergo uis illarū esse desiccatoria, non admodum acris; nam id adustarū quæpiam obtinent, sicut omnes communiter desiccationem.

Caput leporum.

Alius caput leporis comburens utebatur ad alopecias cum adipe ursino.

Caput saurarum.

Porro sauræ caput contritum quidam palos & spicula extrahere memoriae reliquerunt, tum myrmecias, acrochordonas, & clauos.

Cerebrum leporis.

Cerebrum leporis attritum & esum utile esse didicimus pueris dentientibus, capite uidelicet toto elixo, ut ego facere soleo. Non tamen eximia uis eius est, sed similis mellis & butyro, & alijs quae ad dentientes pueros conueniunt. Quidam etiam aduersus metum utiliter edi cerebrum hoc prodidere.

Cornua cerui & caprae.

Cornibus cerui & caprae ustis maxime utuntur, ut & nos saepe usi sumus, tum ad candorem

4 candorem dentium, tum ad contrahendas mollite fluidas gingiuas. Caterū ceruinū maxime commendatur ab ijs qui talia scribunt, quod si ab unctione lauetur, dysenteriam & sanguinis excreationem, praeterea coeliacos affectus sanat: & aurigini utile esse dicunt. Porro duo exhiberi coelearia ad omnia ista praecipunt. Miscuerunt autem ipsum nonnulli, ut dictum est, uisum & elotum collyrijs etiam desiccantibus oculorum fluxiones. Est enim scilicet omnium talium uis exiccatoria: uelut & dictum est.

Pulmo agninus, & porcinus.

Pulmo agninus pariter & porcinus intertrigines à calceamentis curare creditur. At uulpinus si bibatur resiccatus, asthmaticos iuuat.

Iecur canis rabidi.

Iecur canis rabientis si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint morfi, quibusdam est proditum: ac scio certe quosdam qui sumpsere mansisse superstitibus, uerum non illo duntaxat usos. Siquidem alia praeterea remedia, quorum fecimus periculum, in rabientibus tunc adhibuimus. Audiui uero quosdam quum illi soli fidem habuissent, postea mortuos.

Iecur caprinum.

Porro caprinum iecur quidam affantes, sanienque effluentem excipientes, ea utuntur ad nyctalopas. Vaporem autem eius dum lixatur, oculis apertis excipiendum praecipunt. Quin & assum si edatur, & ad eosdem affectus accommodari aiunt: & eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemque illis accersere. Idem potest hircinum.

Iecur lacertae.

Iecur autem lacertae erosum impositum dentibus, eos dolore liberare nonnulli scriptum reliquere.

Venter mergi.

Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoquens, & pepticum, idque siue protinus lixum, siue arefactum comedas. At nos id experti, uanā esse promissionem comperimus, sicut sanè etiam quod de interna tunica gallinarum memoriae est proditū. Aiunt enim quidā, si ea arefacta bibatur, iuuare stomachicos.

Iecur lupinum.

Iecur lupinum saepenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod mentione dignum sit amplius prestare comperi, ad illud uidelicet comparans quod sine ipso componitur.

Castorium.

Testiculos castoris nuncupant castorium, medicamentum & celebre, & multum usus, adeo ut Archigenes de castorij usu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos uero uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modum facultatem dicemus. Quam si pra oculis habeamus, ipse per te particulares inuenire possis. Itaque quod exalfaciat, manifestum est. Nam si uoles ipsum ad unguem leuigatum oleo maceratum parti cuiquam infricare, euidenter illam incalefcere percipies. Porro calfacientia omnia ubi contacta substantiae quippiam digerunt, continuo etiam illam desiccant, nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe haec ipsa igni solue aëstuoq admoti. Itaque quum castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, merito desiccet. Atque hoc illi cum multis alijs medicamentis commune existit. Porro quoniam impenne subtilium est partium, ob id plus ualet quam alia, quae similiter ut ipsum & calfaciunt & desiccant. Nam quae tenuium sunt partium medicamenta, ijs quae sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiam si parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent & in altum subeant ad motorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, uelut neruacea. Palam igitur talia ob causam positam magnifice iuuantur à castorio. Caterum falluntur medicorum plerique in usu castorij, quum id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motu ue priuatam

C aut egre sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter & inanitione cōuulsionem consequi: ubi quidem quæ in nervis continentur præter naturam, euacuare consiliū est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uero ex siccitate nimia obuenerit cōuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum ijs qui præ plenitudine tremūt, utilissimum: aduersissimum uero ijs quibus id accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius inuentoq; illius affectu, ac discreto, si quidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem ab euacuatione, aut acrium humorum morfu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori gustuique aduersas animam, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tamen si in natura nihil efficere comperiat eorum quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum uitiant, alia uentrē, alia caput, alia aliam quauis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido applies resiccationem poscenti, siue frigido excafactionem, siue humido simul frigidoq; excafactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utique experire commoditatem: nec ullam parti cuiquam noxam asferet, potissimum si febris uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphorhis maximè & lethargis. Ac multis sanè castorium exhibuimus unā cum pipere albo, utrunque mensura coclearij ex melicato bibendum præbentes: nec quāquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam quæ in talo est, modicè euacuassent, oblato castorio unā cum pulegio aut calamintho, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere absque ut hominem læderet. Præterea locos morantes eiicit. Ea q; omnia ex melicato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut agere curationem admittat, itaque torminibus uexatur atque singultu, idq; ob frigidos crassosq; humores, aut crassos flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porro iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoque cuti impositum cum sicyonio aut ueteri oleo. Quæ uero ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite consistentes. Attamen lethargicos & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti collòque imponere.

Renes scincorum.

Renes scincorum bibunt quidam tanquam pudenda intendentes: quorum contrarium accidere uidetur semini lactuæ potio ex aqua. Sed & quidam lenticularum decoctum cum melle bibitum intensiones sedare referunt.

Vngues caprarum, & asinorum.

Quidam ungues caprarum deustos moxq; aceto perfusos alopecij illinūt. Itaq; fuerit & talis cinis facultatis extenuatoriæ. Sunt autem qui combustos asinorum ungues comitalem morbum curare dicant, si scilicet assiduò bibantur: si uero oleo macerentur, choeradas digerere. Sed & ipsum cinerem si siccus inspersus fuerit, sanare perniones siue chimethla.

Ossa.

Ossa combusta admodum digerentem exiccantemq; uim obtinent, & id maximè, ut quidam ferunt, humana. Certe talum suillum combustum, ac deinde bibitum, inflationes & tormina sanare dixerunt. Noui autem nostratium quosdam ossa potui exhibuisse, haud scientibus qui biberent, quidnam ebibissent, ne scilicet auerfarentur: ac multorum tum epilepsiam, tum arthritin curasse.

Senecta serpentis.

Senectam serpentis scripsere quidam in aceto bullitā dentium mederi doloribus.

Pellis ouina.

Pellis ouina recens detracta, circumposita ijs qui quocunq; modo fuerint uerberati, omnium luculentissimè adiuuat, adeò ut die ac nocte una illos curet; concoquit enim & digerit quæ sub cute sanguinem habent.

Equorum lichenes.

Equorum lichenas cum aceto tritas comitiales curare scriptum quibusdam est. Alij uero & ad cuiusuis feræ morsum adhiberi consulant.

Tela aranei.

Aranei telam scribunt quidam à phlegmone tueri summæ cutis ulcera.

Coria uetera.

Coria uetera, quæ uidelicet ueteramentorum sunt, usta, ad attritiones commodari calceamentorū scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciāt ex antipathia quadam. Certe quæ phlegmone obsidentur, haudquaquā iuuantur: uerū ubi extincta fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. Est enim talis cinis resicatorius. Ac nos sanè quandoq; in agro ad ulcus eiusmodi ex attritione sumus usi. Curat autē talis cinis non abs re ulcerū ambusta, & quæ uocantur intertrigines in foeminibus existentes.

Ostreæ.

Ostreæ quidam nuncupant omnia ostracoderma, hoc est testacea, ab Aristotele appellata. At quod à plerisq; uocatur ostreon, secunda syllaba absque scripta, unā esse ostræorum speciem constituūt, in toto genere comprehendentes & buccina, & purpuras, & chamas, & pinas, & similia omnia.

Buccina, & purpura.

Buccinorum purpurarumq; testa quandoquidem durissima est, nunquam absque ustione utor. Atque usta quidem desiccandi uim possidet, cæterum ad unguem eam leuigare planeq; pollinis in modū necesse est, tundendo scilicet & cribrando. Quod tibi commune sit in omnibus lapidosis testaceisq; substantijs præceptum. Nam nisi exactè leuia sint reddita, arenis similia sunt: per se autem illarum tritarum farina ulceribus malignis competit. Id quod ipsum quoq; cōmune est omnium quæ citra instigationem morsum desiccant uehementer: quippe quā alioqui fluxionū causa existant. Sed & aliud est omnium id genus cōmune, nempe ut cum aceto, aut oxycrato, aut oenomelite, aut oxymelite idonea sint ulceribus putrescentibus. Idcirco lapides omnes ubi ad eum usum applicantur, alij magis, alij minus, certe omnes conferunt.

Ostreæ.

Ostreorum testa usta similis est facultatis buccinorum testis, tamen plus etiā subtilis, imò ut certius ueriusq; dicam, minus crassæ. Nam terrosam duramq; corporis sortita consistentiā concretionemq; impendit omnia crassarum sunt partium. Itaq; accurate ea leuigare necesse est. Quamobrem quum dicimus horum aliud aliò esse tenuius, ita inaudienda dictio est, tanquam si Vlysses Theriite dicamus maiorem, quum uterq; tamen fuerit paruus: aut Aiace Achille minorem, quū ambo itidem fuerint magni. Cæterum omnia id genus (ut & antea est dictum) cogendi quandam in se facultatem obtinent, per quam condensata eorum essentia, dura terrosa q; sunt reddita: quam ubi per ustionem deposuerint, contrariā adsciscunt facultatem, quam uocāt digerentē. Porro si laueris ea ufferisq; ignea in aquam natura deposita, ipsam efficiunt cum tenuitate excafacientem, adeò ut & putrefaciat: sed nonnunquam reliquū illud terrenum est, morsus expers: id quod maximè implendis cicatriceq; claudendis ulceribus humidis est utile. Igitur testa eorum quæ peculiariter uocantur ostreæ, cōbusta utor ad diuturnas ex fluxione, agreq; carne implebiles cauitates, nempe quæ fistulosæ sunt atq; profundæ, eam foris cum suillo adipe ueterato circumponens. Id uulgo axungiam nuncupant. At in sinum ipsum aliquid eorum quæ talia carne implent, immitto, quale est ustum diaphanes, quod specarium nominant. Partem in genere facultatem habent & ceterorum ostracodermorum testa deusta, ma-

C ximè uero, ut dixi, ostreorum, deinde buccinorum, & purpurarum. Itaq; cinis eius generis emplasticis miscetur facultatibus digerentibus: & cum quouis adipe digerit. Verum quoniā inueteratos efficacius digerit, illi magis misceri solet. Porro potius hoc medicamen digeret, si acrem illi adipem quempiā miscueris: de quibus superius determinatum est. Quin & dentes splendidiore talium omnium cinis efficit, non tantum extergendi potentia, sed & asperitate substantiæ, uelut & pumex, & testa clibani. Verum in usu eiusmodi non est necesse quæ sic usta sunt admodum leuigare. At in ulceribus rebellibus præ omnibus diligenter sunt leuiganda. Porro ex crescentiam mediocriter extertunt comprimuntq;. Ad hæc cum sale omnia id genus usta dentium smegma reddunt efficacius, adeo ut non modo laxitatem molliemq; gingiuarum deficiet, uerumetiam ulcera putrescentia adiuuet.

Sepia.

Sepiarum testa admodum laxa est, non ut ostreorū lapidosa. Itaq; absterio quidē illi cum alijs ostracodermorum testis communis est, uelut etiam desiccatio: ceterū partium tenuitas eximia illi præ cæteris inest. Quocirca usta ea utimur ad utiligines, ephelin, lentes, pforas. Quin & fossili sali mista, in oculis existentes ungues eliquat. Et antequam uratur, dentibus splendorem adfert, ulceraq; deficiat. Porro hoc nomine, quod medicrem obtinet asperitatem, adhibemus eam & ad ingentes oculorum asperitates, quas sycosis appellare consueuimus. Nam exscalpentes ex ea quiddam ipsa figura simile collyrio, eo illas cōfricamus donec sanguinē reddere incipiant: quo facto collyria cathartica siue detrahentia præstantius effectum suū in illas exerunt.

Opercula purpurarum.

Opercula purpurarum quidam memoriæ prodiderunt lienes turgidos sanare, & suffitu eas quæ uteri suffocatione periclitantur, iuuare; præterea retentos ejicere locos.

Lana hyssopæ, hoc est succida.

D Lana sordida, ac proinde à quibusdam appellata succida, idonee excipit irrigationes quæ adhibentur contusis, aut quomodocunque percussis, ut quæ utilitatem ex illis proficiscentē promoueat, idq; propter celsipon. Lota uero, nec amplius celsipum habens apta est humoribus qui irrigantur, excipiendis. Porro usta uim habet acrem pariter & calidam, unā cum partium tenuitate. Itaque molles nimiumq; humidas ulcerum carnes celerrimè eliquat. Inditur & in medicamen desiccatorium. Vri to eam tanquam alia plurima, ollam implens nouam, quam tegat operculum multis foraminibus pertusum.

Pili usti.

Pili usti similiter usta lanæ excalfaciendi desiccandiq; admodum sunt facultatis.

Ouorum facultas.

Consequens fuerit ad partium doctrinam de ouis differere. Nam alibi eorū meminisse non licet. Sanè oua partes non sunt animalium, ceu nec arborum fructus, nec grauidarum foetus: uerum proportionē respondent ijs quæ agnascuntur. Itaque eorum quæ agnascuntur, quædam planè familiaria propriaq; conspiciuntur tum plantarum, tum animalium naturis: quædam non omnino talia, ut uiscum quod agnascitur quercubus: & ut semel dicam, si qua arboribus, alterius generis arbor, frutex, fructus, herba aut germen quodpiam, ut fungi agnascantur. Ex familiaribus autem est & ouium lana, & aliorum animalium pili: & cornua quæ decidentia denuo recrecent, ut in masculis ceruis, ex hoc sunt genere. Conceptus autē siue foetus fructibus proportionē respondent, nimirum ad generis propagationem à natura creati. Ex his uinum est & ouum, factum ad generis successionem perpetuitatemq;. Cæterum utile est & tanquam nutrimentum. Verum de nutrimento non est nunc institutum differere. Proinde quæ tanquam medicamentum efficere potest, ea hoc loco recensere, ex pauculis uisibus particularibus uim eius exquirens tum in partibus, tum in tota substantia.

A substantia. Siquidem quo pacto inuenta rerum cuiusq; generali facultate, ad multos eam usus particulares ducere possimus, didicimus. Insuper supra doctū iam sumus, quomodo ex uno altero uel experimento de generali facultate liceat colligere. Igitur ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium, nec unquam effectū frustratus sum ex ulla tali intēperie, qualem habet sæpe lac, uti antè ostendimus, in animalibus cruditate perpetuentibus, aut nimiam famem, sitim uel, aut quæ cibis pasta sunt prauis. Quæ sanè frequentius euenire solent mulieribus, ob uictus uidelicet uitæq; errorē. At oua unam modò prauitatem patiuntur, quam scilicet affert uetustas. Eamq; facillimè effugias, si utaris recentibus. Porro usitatissimum nobis est maximèque parabile gallinarum ouum: ea propter illa utimur, aliorum oua nihil curantes, tametsi eandem illi habeant naturam. Temperatura porro symmetro frigidius est. Itaque utendum est oui albumine non tantum ad oculos, uerum etiam ad alia omnia quæ medicamenta requirunt suauissima, minimèq; mordacia, ut sunt uniuersa sedis ac pudendorum ulcera contumacia. Miscetur quoque idonee medicamentis profluum sanguinis ex cerebri inuolucris supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs quæ absque morfu ea possunt desiccare, cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallico rum quædam elota: de quibus priuatim supra differuimus. Porro & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morfus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut assis. Verū id tamen manifestum est hic leuiculam existere differentia, quod paulò plus desiccet quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatibus phlegmonen extinguentibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo uero ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium mamarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quouis modo euenerint, aut extiterint in nervosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter & manibus. Porro in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccant. At si etiam quippiam eorū quæ ad dysenteriam, aut coeliacū affectum conueniunt adiunxeris, atq; in igne modico fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) fixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad usum sunt omphaciū, rhus, tum ipse qui cibis adspargitur erythros nūcupatus, tum succus ipsius: galla, sidia, hoc est mali granatū putamina, cinis cochlearum integrarū ustarū. Aptæ quoq; & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicaminosa sunt balaustiū, hypocystis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus impositū est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum uitello commiscens confundensq; applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccant. Tale quū sit, & ad anacollemata uocata, quæ fronti uidelicet imponuntur, utimur, & pilos palpebrarum adglutinamus, nimirum admisto idoneorum quopiam, cuius generis est thus, potissimū pingue si fuerit, ac non inueteratum & siccum. Verum in illiusmodi, ipsius albuminis comodo est uiscositas, non autem temperies: nisi quis quatenus nequaquā aduersatur illi quod adhibetur medicamēto, eo nomine utile commodumq; dixerit. Nam uiscosorum quædam sunt quæ aduersantur, uelut uiscum, nimirum acre & calidum, ad ea quæ excalfieri non debent: dictumq; frequenter superius est, ea quæ ualidam uim nullam obtineant medicamenta, ceu materiam ijs quæ tales uires obtinent, misceri: proinde quoque creberrimi sunt usus, utpote ijs quæ ualenter agunt, in seruientia. Eiusmodi quum sit ouum, simulq; non paruam adipiscatur in lixationis affationisq; qualitate differentiam, sit sanè multò utilissimum. Nam medicamentis quæ humeditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut frictum miscetur: ijs uero quæ lentorem humorum in pectore pulmonēque incidunt, forbile quod uocant: id quod in aqua

c eousq; lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem huius naturæ nomine & ad eos quibus gutturis supremum aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatum est, assumitur: tum scilicet quod affectis partibus illinitur, atq; cataplasmatis modo inhæret, tum quod substantiæ suæ leuitate eas mitigat, sanatq;. Eadem ratione, stomachi, uentris, intestinorum ac uesicæ medetur asperitatibus.

Echinus, hoc est erinaceus, combustus.

Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus uustum cinerē efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidam & ad excrescētia, & ad fordida usi sunt ulcera.

Cochlea, sive limaces.

Cochlea si tota cum testis urantur, admista galla, omphacitide, simulq; pipere albo, mirifice profunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum computrescere coeperūt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cochlearum. Hæc ubi ad unguem leuigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex uino albo & austero præbeto. Cæterum absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantiq; est facultatis, obtinens item nonnihil ex uisione calidum. Porro cochleæ quæ uisionem non sunt expertæ, si trita unā cum testis imponantur, & toti uentri a qua inter cutem laborantium, & in arthriticis articularum tumoribus, ægre quidem diuelli poterunt, cæterum impense desiccant. Et sanè inhæreere sinere oportet quoad sponte decident. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiam si uiscosus crassusq; in alto humor contineatur.

Carcini, hoc est cancri, usi.

D At fluuiatilium cancrorum cinis quamquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen proprietate mirabilis est eius in ijs qui à rabiente cane sunt morfi, effectus, isq; tum solius, tum cū gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem esse unam oportet, quinque autem gentianæ, porro cancrorum decem. Et raro equidè aliter illis uistis nos sumus usi, ceterū ad eū modum plerunq;, quo Aescrion Empiricus ille, medicamentorum peritissimus senex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat aeris rubri, in quam impositis cancri uiuentibus, eos hætenus uisit, dum facile ad leuiorem redigi possent. Hic Aescrion paratum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens eos post ortum Canis, quando Sol in Leonem transisset, nō nisi Luna decima octaua. Porro bibendū hoc medicamen ijs qui à cane rabido fuissent morfi præbebat quotidie diebus quadraginta, mensura coclearij magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerum aliquot post dies curā cepisset demorfi, tunc quotidie duo coclearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uero uulnus emplastricū applicabat medicamentū quod ex pice brutia & opopanace acetoq; conficit, habēs picis librā unam, unum acetii acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uero uncias tres. Hæc tametsi à præsentī instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirum quum nullus unquam eorum qui illo fuerunt usi, sit mortuus. Cæterum seorsum librū conscribam aliquando de ijs quæ proprietate substantiæ totius quid agūt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaq; tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere cōtigit: nempe quia ex ijs summa proueniret utilitas, quæ sanè posteris impertire uolebā, si forsan me prius quàm quæ his deinceps sunt opera perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterum Pelops doctor meus & ipse omnium eiusmodi causas reddere uolens, non abs re inquit, cancer quum animal sit aquaticū, prodest à cane rabido morfi, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrem sanè etiam aquā metuūt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancos dictabat, scilicet q; animalia marina ob admisionē salis natura siccissimi haud æquè exactā tuerent eam quæ est aduersus rabiem contrarietate. Ac quū quidam subiecisset, cur non omnia quæ in portabili aqua degunt

A degunt animalia, perinde ut cancri iuuare assolent quia, inquit, similem cancris preparationem non admittunt. Nam horum uistorum cinerem, exiccatorius quū sit, canum rabientium uenenum absumere simulq; digerere professus uidelicet est, ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerum cancos opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum qui fuerant illis usi, mortuum sciueram, hæc aperienda recensendaq; à me existimaui: tametsi non esset huius instituti proprium. Sed corporibus totis (nam id erat propositum) non in ijs tantum animalibus quæ posui.

Chelidones, sive hirundines uste.

Sed & hirundinibus usi sunt multi, comburentes uidelicet, & cinerem melli miscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum quicumque in gutture ac columella consistunt affectus. Utuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. At alij eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.

Tettiges, id est cicadæ.

Sed & cicadis quidam utuntur ad colicos affectus cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinque, aut septem, per intermissionē uidelicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porro alij assas edendas offerunt quibus affecta uesica est.

Corydos, id est galerita.

Galerita tamen auis illa pusilla ob iter nobis plerunq; obuia, in iure elixa colicos adiuuat. Verum assidue eam edere simul cum iure necesse est. Habet uero hoc animal in capite uelut galerum ex pilis sponte enatum, cuius occasione effecta est, quæ apud Aristophanem comicum legitur fabula. Is enim inquit hunc in modum. Imperitus es, & curiosus, & nec Aescopum quidem didicisti, qui ait galeritam priam uolucrum fuisse, etiam ante terram: inde patre morbo defuncto, quum humus nondum esset enata, illum quidem dies quinque iacuisse: at hanc præinopia melioris consilij, in capite tandem patrem suum defodisse. Hoc quoque aiunt, obscure licet, designasse tamen Theocritum:

οὐδ' ἐπιτυμβιδίαι λογυδάλλιδες, ἢ λαίνορ τι:

nempe indicare illum eas quæ in capite tymbon, hoc est sepulchrū gerant. Annexui autē huic ista sermoni, quò planè & clarè hoc animal, nempe galeritā, significarem, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelimq; qui ipsum non norunt, ijs bene aperteq; monstratum. Nam & ipsa corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoq; tibi obiter sit notatū.

Alectorides, id est gallinæ.

At gallinarum ius simplex retinendi uim possidet, uti gallorum subducendū. Coquendi autem sunt cum sale prolixissimè. Sed horum ipsi fecimus periculum.

Gale, id est mustela.

Mustelam nunquam combussimus, de qua scriptum legitur, cinerē quidem eius cum aceto illitū podagricos arthriticosq; iuuare, tanquā uehementer ualeat digere: res ipsam uero arefactam ac potam prodesse comitialibus, eadem nimirum illa facultate. Porro quidam etiam planè omnis feræ alexipharmacum eam esse referunt, & maximè eius uentrem.

Rana usta.

At ranarum ustarum cinerem sanguinis eruptioni mederi referunt inspersum, cæterum cum liquida pice sanare alopecias.

Hippocampus.

Et hippocampus animal illud marinum si totum uiseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; uidelicet desiccantis esse facultatis, extenuantisq;, aut certe eius cinerem, quem quidam unguento amaracino commiscunt, quidam piciliquidæ, alij ueteri adipi suillo,

Tellinae fassa.

C Et fassas tellinas uistas adeo urentem efficere cinerem aiunt, ut is cum cedria, euul-
sos radicitus ex palpebris pilos, instillatus in locum, renasci prohibeat.

Intestina terrae, siue lumbrici.

Porro citra uestionem aut lixationem, totorum animalium in partes affectas im-
positorum, aut intro in corpus sumptorum, quidam medicorum fecere periculum, aut
ceu fecerint periculum, ita scribunt, terrae quidem intestina contrita, neruisque diuisis
imposita protinus mirum in modum prodesse: atque haec ipsa quoque cum mulso po-
ta, medicamen esse mouendae urinae idoneum.

Cimices.

Sed & de cimicibus quibusdam traditum est, quod si cum aceto bibantur, hirudi-
nes efficiant: at nobis, quum eas perpetuo aliorum esu eiecerimus, haud opus fuit
cimicibus.

Cantharides.

Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quod in un-
gues psorodas cum idoneis ceratis aut emplastris impositae sic illos educunt, ut toti
cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris & lepris congruentibus, nec non
quibusdam septicis, atque interim etiam ijs quae clauos, quos uocant, efficiunt. Porro
praceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam
mouentia solet iniicere. At quidam solas alas & pedes iniiciunt, quae aiunt esse a-
lexiteria ijs qui corpora ipsorum bibissent. Alij contra. At nos totas indimus. Cate-
rum aptiores sunt ad ea quae expertum me dixi, eae cantharidum quae inuenta in fru-
mento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potissimum si iniiciantur in uas si-
cile, cuius ori linteum obductum sit rarum, itaque illud inuertas, ut linteum halitum
ab aceto subtus posito excipiat, donec emoriantur ipsae cantharides.

Buprestis.

D Sic buprestas quoque reponere expedit. Sunt autem & ipsae animalis quoddam
genus cantharidibus tum specie, tum uiribus adsimile.

Pityocampe.

Quin & eruca quae in piceis nascuntur, merito sane nuncupatae pityocampae, hu-
ius sunt facultatis.

Salamandra.

Et salamandrae combustae cinerem quidam septicis & lepricis psoricisque miscunt
facultatibus.

Narce. Torpedo.

Sed & torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare ca-
piti admotam, sedemque euerfam coercere, a quibusdam est proditum. Verum ego
quum utrumque essem expertus, neutrum uerum comperi. Eam igitur quum cogita-
sem uiuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri ut hoc medicamen an-
odynon sit, ac dolore liberet, similiter alijs quae sensum obtupefaciunt) ita habere co-
peri. Putoque eum qui primus est usus, tali quapiam motu ratione experiri aggressum.

Draco marinus, & trigle, & alia id genus.

Viuas etiamnum hasce animantes apertas, & protinus partibus affectis appo-
sitas prodesse scripserunt, nempe draconem marinum in suum ipsius ictum im-
positum, similiter & triglam in draconis, mures domesticos in ictum scorpii, uelut &
sauram, mygalen in suum ipsius, & sauram chalcidicam, quam & ex uino bibena-
dam praebent, tanquam suum ipsius morsum sanet. Porro scorpiu suum ipsius ictum
curare si tritus imponatur, similiter si assus edatur. Congruere autem aiunt & ijs qui
a uisera sunt morfi, ascalabota uero ijs qui a scorpio. Referunt autem & in Aegyp-
ti regionibus arefactum aseracum quem uocant, exhiberi ijs qui a scorpio percussi
sunt: & uocatum cybium utiliter uulneri a cane inflictio imponi. Multaque eius-
modi, de quibus copiosius differemus, ubi tractabitur de ijs quae proprietate substan-
tiae quid agunt. Ceterum in oleo lixis totis animalibus, ipso oleo utebantur nostri
tium medicorum quidam, sed & superiorum nonnulli, ad depilationem seu pilos-
rum

A nudationem, nempe pityocampis, & urticis marinis, lepore marino, scolopendro
marino. Ad aurium uero dolorem silphis in oleo coctis, & ijs quos uocant oniscos
Graeci, Latini multipedas. Ea enim animalia in globum sese contrahunt, uocantque
ea apud nos quidam cyamos, hoc est fabas, quandoquidem esculentis fabis sunt
per similia, ubi sese uidelicet in globum conuoluerint, colore fusco. Porro in agro com-
plures uidere est natos sub stulis, quibus a fontibus rustici aquam comportant, de-
ponuntque eas iuxta focum. Vidi quoque quosdam ex ijs qui medicinam in agro exerce-
bant, assidue oleo ex illis composito ad uniuersos aurium dolores uti, non discernen-
tes affectum unde oriretur. Itaque non ab re euenit, ut interim effectum conseque-
rentur, interim laederent. Et quid mirum? quando & insignes quidam medici de ijs
citra distinctionem scripsere. Tales sunt Apollonij libri de parabilibus. Atque hic sa-
ne etiam scripsit uermes terrae in oleo coctos aurium dolores mitigare: sed alij cen-
sent admisto adipe anserino sic demum utendum.

Vulpes, & hyaena.

Ceterum de uulpibus quae totae in oleo coquuntur (nam sic quidam curant ar-
thriticos, partim uiuas uulpes in lebetem ingentem iniicientes, partim etiam mor-
tuas) fusius dicere mihi necesse est, quandoquidem plerisque uisae sunt principio
plane morbo hoc liberasse, uerum post multum temporis non ita profuisse. Siqui-
dem illos malum repetijt, quanquam non ita uehemens quam antea. Sane oleum
in quo cocta uulpes est, non est potentioris in digerendo facultatis, quam in quo hy-
aena: quae si similiter in oleo lixetur, redditur oleum longe potentissime in digerendo
facultatis. Porro frequenter dictum est, talibus medicamentis inesse potentiam eo-
rum quae in alto continentur corpore, in extimam cutem extrahendi, ac eo nomine
quandoque sedandi dolores: non enim perpetuo hoc ad ea sequitur, quum in dun-
taxat dolores ab eiusmodi medicamentis sedentur, quorum causa est humor in alto
contentus, dolorem ciens aut substantiae crassitie, aut refrigeratione, aut uehementi
acrimonia, aut etiam spiritus flatuosus exitum non habens. Itaque qui utuntur uul-
pibus, & ipsi oleum digestorium efficiunt: atque inde impletis eo alueolis totos arthri-
ticos in eos imponunt, multo ibi tempore immorari praecipientes: uerum ex hoc fit
ut non tantum qui circa articulos sunt tumores euacuentur, sed etiam uniuersum
corpus. Itaque ubi corpus illis antea plenitudine affectum fuerit, mirum non est per
euacuationem consecutum commodum, nempe quum nihil etiam in affectas par-
tes influat, quia corpus uniuersum iam euacuatum est, & qui continebantur humo-
res exhalauerunt. Ceterum quemadmodum antea quum corpus noxa uacaret, pra-
ua uictus ratio morbum inuexit: eundem in modum, aut etiam amplius, a simili diae-
ta par est rursus illos similiter afficiendos in articulis quibus iam laborauerunt.

De ijs quae in mari & aquis salis proueniunt.

Sola haec in toto opere reliqua hoc habent nunc tempus opportunum.
Nam quae in mari & aqua nascuntur animalia, superiori sermone expo-
sita sunt, ubi uidelicet agebatur de animalibus. At quae in aquis quidem
nascuntur, nec sunt animalia, ea nunc exponuntur.

Adarcion.

Adarcion, quidam uero masculinae efferunt adarcon, alij foeminae adarcen ap-
pellant, essentia quidem sua uelut spuma est aquae fassae concreta, circum arundina-
nes & farragines crescens. Acerrimum hoc est simulque calidissimum, proinde &
per se inutile est, uerum commisceri solet ijs quae uim eius retundunt, sicque fit multo
utilissimum in ijs affectibus qui exalferi postulant, idque foris impositum. Nam in-
tro in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob uirum uehementiam.

Alcyonia.

Alcyonia omnia detergunt ac digerunt, qualitatem habentia acrem & calidam:
uerum aliud alio non parum plus minusque, & in his ipsis quae diximus secun-

c dum partium essentiae tenuitatem. Est autem eorum unum densum & graue, odoris prauus: olet enim pisces putridos: spongiae in specie simile. Alterum uero figura longiuscula, leue & rarum, odorem habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id milesium. Post quae quartum secundo quidem iam posito similiter & leue & rarum, uerum lanis succidis simile. Denique & quintum extrema superficie leui, ceterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeo ut & pilos urere possit. Itaque quum duo prima lichenas, alphas, psoras, leprasque adiuuent, praeterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem praestare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa cutem duntaxat summam extergit, sed etiam exoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porro quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque ustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerum haud parum imbecilliores.

Sal.

Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerum hoc differunt, quod salis ex terra effossi substantia magis sit compacta, ac proinde in hoc maior est & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa aqua protinus liquefit: at fossili hoc non euenit. Porro eiusdem speciei cum marino est qui in stagnis quibusdam falsedinem habentibus nascitur, aestate uidelicet aquis aestu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius, non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quae admodum sunt calidae, copiosa aqua stagnans non amplo in loco: & ea aestate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porro quoniam locus ipse falsedinem continet, quod reliquum est omne, sal est, cognominatum à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneae & ipsae illis in locis aquae Tragasiae nuncupantur, potentia summe exiccatoria: & sanè qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porro dictum est & de Sodomis in mari mortuo prouenientibus, in quarto libro: quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantum refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur quum qualitas falsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, aphrolitron in hoc differt, quod in ipso unum modo saporem exuperantem sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi uti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiae solidae, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, & à putredine tuetur. Quippe quae putrescunt excrementitium continent humorem, substantiamque tum dissolutam, tum minime compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsum est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerum in ijs in quibus suspecta est putredo.

Salustus.

Sal ustus digerit quidem potentius quam ustionis experts, quanto scilicet subtilius ipsum corpus accepta ab igne facultate redditur, uelut & in alijs quae combusta sunt euenire diximus: uerum non perinde ei qui non est ustionem expertus, solida ipsam substantiam contrahere constringereque potest.

Litrum. Nitrum.

Litrum. Ostensum est & hoc medicamen in medio salis & aphrolitri uires habere.

Halos anthos, hoc est salis flos.

Halos anthos. Quidam ut unum nomen halosanthos, quidam diuidentes halos anthos

A los anthos nominant. Est autem hoc medicamen liquidum, tenuius etiam quam sal ustus: tum acris qualitatibus, & admodum digerentis facultatis.

Halos achne. Spuma salis.

Halos achne, spumosa est salis efflorescentia, multo tenuioris naturae quam sal ipse: quare & extenuare & digerere multo plus ipso potest: uerum quod substantiae est reliquum, contrahere ut sal nequit.

Asphalton. Bitumen.

Bitumen, unum & ipsum est ex ijs quae in aqua marina proueniunt, & in alia quampiam quae non est marinae dissimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca multa aquis sponte nascentibus ceu spuma quaedam innatans hoc medicamen reperitur: & molle quidem est dum innatat, postea uero resiccatur pice sicca durius efficitur.

Bitumen proueniens in mari mortuo.

Optimum uero bitumen in mari quod mortuum uocant, prouenit. Est autem id stagnum salsum in Coele, hoc est caua, Syria. Ceterum medicaminis ipsius uis est tum resicatoria, tum excafactoria in secundo ordine. Merito itaque eo utuntur & ad glutinationes uulnorum cruentorum, & ad alia omnia quae exicari debent cum modica excafactione.

Spongos, id est Spongia.

Spongia usta acris est & digerentis potentiae. Vtebatur ea praceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quae manuali opera indigent: in quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: quum uero res posceret, bitumine in primis imbuebat: sin eo careret, pice. Porro admovebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiae corpus ceu operculum acciperet. Ceterum spongia noua, non sicut lana aut linamentum (quod *μοτον τιλιν*, id est carpinatum uocant) materia duntaxat est quae humores irrigandos excipiat, sed etiam manifeste desiccet. Id quod scies, si ea utaris in uulnere cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est ante dictum. Glutinabit si quidem ea similiter atque medicamenta quae uocant enama. At si non noua sit, sed usui accommodata, palam cognosces quantum à noua superetur, si uulnibus eam imponas siue cum aqua, siue cum oxycrato, siue cum uino. Nec mirum est, quum in spongia noua seruetur etiamnum ea quam à mari accepit facultas, modice corpora exiccandi. Atque haec quidem praestare potest, quum etiamnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiam si nunquam usui accommodata sit, tamen & odorem maris amittit, nec aequè desiccet.

Garus, uel garum.

Garus facultatem habet multum & calidam & siccam: ac proinde eo quidam ad ulcera usi sunt putrescentia: tum dysentericis ischiadicisque iniiciunt.

Halme. Salsugo.

Salsugo piscium salforum similiter garo & ad putredines accommodatur, & ad ischiadas dysenteriasque infunditur. Et acrimonia quidem humores coxam infestantes attrahit, ac proinde per intestina euacuat. Putrescentia uero ulcera in dysenteria colluit atque desiccet. Maxime uero salsugine salforum silurosum & manidum ad talia uti medici quidam assolent, & nos sanè ad ulcera in corpore putrida accommodauimus.

IOACHINVS MARTINIVS GAN-
DAVVS LECTORI.

NON te latet, candide lector, quàm multis in locis Græcus Galeni codex, qui ex Asulani officina prodijt, mutilus sit ac deprauatus. Vnicus autem hic nobis fuit, quamobrem sapenumero aut addere quædam, aut lectionem immutare sumus coacti. Hoc stellulis, sed in præcipuis tantum: illud notarum istarum [] ueluti se-pto significamus: quanquam & ubi dictionē pro dictione reposuimus, iisdem notis nonnunquam usi sumus. Haud porro necessarium fuerit, singulorum hic rationem annotare, aut Græci exemplaris errores corrigere. Nam quiuis per se ex codicum col-latione facile utrunque præstabit. Quædam, duntaxat de quibus aut meritò dubitari possit, aut quibus notas iam dictas non affiximus, hic indicabimus. Cap. De tritico, folio 47. facie 2. uersu 34. Græcè τροφὴς οὐκ ἐν γυμναστίαις legitur, id est, cibos non optimi succi: nos omissa negatione cōtrarium interpretati sumus. Etenim caro suilla, & panes nō optimē ut Galenus præcepit præparati ac cocti, quibus paulò post exchy- plis utitur, inter cibos optimi succi numerantur: id quod ex libro etiam De euchy- mia perspicuum est: locum ipse inspicias fo. 70. fa. 2. uer. 2. & 5. Cap. De lente, fo. 51. fa. 1. uersu. 38. sensus cum uero ex diametro pugnat. Proinde sic Græcè legen- dum puto, διὸ τευτλὸς μὲν ἡ πόσις ἀπορρίχεται, φανὴς δὲ διαχωρεῖται μᾶλλον. Cap. De lupino, fo. 51. fa. 1. uer. 42. nos ordinem lectionis immutauimus, melius ita sensum con- gruere, quod Galeno familiarior esset, arbitrati. Tu si aliter censes, suo loco singula reponere. Cap. De dolichis, fo. 52. fa. 1. uersu ultimo, nos Theodorum Gazam le- cuti pro ἐρημώδης, ἐρυσσιβάδης legimus. Fo. 59. fa. 1. uer. 4. pro μεσσίλων le- gimus ἀκύνλων. ac ibidem uer. 15. pro μεμίνυλθ, ἀκύνλθ. Fo. 65. fa. 2. uer. 21. Græcè legitur, θερμότερον δὲ ἡ πάρα &c. quæ oratio pro-

pter de particulam membrum alterum, quod præ-
cedat, desiderare uidetur: id quod ex
ueteri tralatione sic repo-
nendum puto,

καὶ ποτὲ
μὲν ὅλη ἡ κεφαλὴ ψυχρότερα,
θερμότερον δὲ τὸ
ἡ πάρα.

CLAVDII

CLAVDII GALENI

PERGAMENI DE ALIMENTORVM FACVLTATI-
BVS LIBER I. IOACHINO MARTINIO
GANDAVO INTERPRETE,

Ad IACOBVM SADOLETVM Carpen-
toractem Episcopum.

DE ALIMENTORVM facultatibus & multi, & percelebres me-
dici conscribere, magna cura, præcipuoq; studio in hanc specu-
lationem conuersi. Nihil est enim omnium ferè, quæ in medicina
traduntur, hac una utilius. Siquidem aliorum præsidiorum non
passim, nec quouis tempore est usus: at sine alimentis ne uiuere
quidem neque in secunda, neque aduersa uale tudine possimus.
Quare non iniuria pleriq; præstantissimorū medicorum, quæ in il-
lis sint uires, diligenter peruestigare summopere contenderunt. In his alij solam ex-
perientiam ad illarum notitiam nos perducere asseruerunt; alijs rationem quoq; unā
placuit adiungi, quemadmodum non defuerunt qui uel primas illi deferrent. Itaq; si
ut inter Geometras & Arithmeticos, ita & inter eos qui de alimentis tractauerunt,
omniū consensus consonantiāq; fuisset, haud erat sanè quod hanc nos denuo de ijs-
dem scribendi, post tot ac tam eximios uiros, prouinciam molestiamq; subiremus.
Enim uero quum mutuis dissensionibus inuicem sese suspectos reddiderint (omnino
enim fieri nequit, ut omnes uerum attigerint) singillatim ab illis tradita, incorrupto iu-
dicio diligenter excutere atq; aestimare fuerit operæ precium: quippe iniquum censea-
tur, uni præ alijs absq; demonstratione fidem adhibere. Quū porro huius duo in ge-
nere sint principia (aut enim à sensu, aut ab euidenti notione proficiscitur demonstra-
tio omnis ac fides) & nos itidem ad præsentis commentationis collectionem, aut alte-
ro horum, aut utroq; uti erit necesse. Caterum quoniam ratione res disquirere ac iudi-
care non cuius promptum est & expeditum, quum & ingenij solertis hominem, &
à puero in ijs quæ animum exacuunt disciplinis exercitatum tritumq; postulet, satius
fore duximus ab experientia auspicari, eoq; maximè, quod bona pars medicorū hac
sola alimentorum uirtutes inuentas esse perhibuerint. Nam empiricos, qui omne stu-
dium operamq; in hoc conferunt, ut ambitiosis contentionibus, quæ ratione sunt ex-
plorata, oppugnent, fortasse quis despiciat. Verum Diocle quid facias, qui tamen si
professione dogmaticus, hæc ad Plisarchū in primo de sanitate libro scripta reliquit.
» Qui omnia sapore eodem, odore, caliditate, aut alio id genus prædita, uires protinus
» easdem obtinere existimant, haud recte opinantur: quippe quum multa à similibus
» eiusmodi dissimilia fieri, possit monstrari. Non enim si quid aluum aut urinam mo-
» uet, aut aliam quamlibet habet facultatem, ideo tale unumquodq; esse, quod uel cali-
» dum, uel frigidum, uel falsum sit arbitrandum: quandoquidem nec dulcia, nec acris,
» nec falsa, nec cætera id genus paribus statim facultatibus dotata sunt, sed totam natu-
» ram eorum omnium quæ ab illis efficiuntur, causam esse existimandum est. Sic nimi-
» rum minimū quis à ueritatis uia aberrauerit. Qui uero singulorum causas, cur uide-
» licet nutriant, aut aluum ducant, aut urinam prouocent, uel simile quid præstent, red-
» dendas autumant, ignorare uidentur primum quod hæc inquirere haud frequenter
» ad usum rerum sit necessarium: deinde quod multa certo quodam modo cū arcanis
» naturæ principijs amicitiam ac similitudinem habentia, rationem de se efferri non ad-
» mittant. Ad hæc nonnunquam delinquūt, quum incognita, & inconfessa, neq; ad-
» modum uerisimilia fumentes, abunde causam se credunt assignasse. Itaq; ratiocinato-
» res istos cum suis causis, quas nusquā non ingerunt atq; obtrudunt, missos faciamus.

Vu 2

C Præstat enim quæ longo usu excogitata cōpertaq̃ sunt, simpliciter credere, ac admittētiū, seu consentaneorū duntaxat rationes pericruti, dum quod disquiri, notius ac credibilius inde spes est emerfurum. Hæc est Dioclis oratio, unica experientia ci borū potestates, absq̃ indicationibus, quæ cum à * temperatura, tum à saporibus sumuntur, cognitæ esse arbitrantis. Tertiæ porro præter has, quæ à plantarum partibus mutuamur, ne uerbo quidem meminit. Ea uero est quæ Mnesitheus unā cū reliquis usurpauit, alias hinc radicibus, alias caulibus, ceu folijs utiq̃, fructibus atq̃ seminibus, alias uirtutes inesse demonstras. Itaq̃ experientiam ut aliorum multorum magistram, ita & quæ facile aut difficulter concoquantur, quæ stomachum iuuent, aut ledant, quæ aluum laxent aut sistant, docere, omnibus notum est, quibus uel mica superest intellectus. Ceterū in ijs ipsis saepe grauiusq̃ falluntur, qui citra discrimen rerum faciant periculum: ueluti in commentarijs de simplicium medicaminum facultate, atq̃ in tertio de temperamentis ostensum est. Nec sanè qui utriq̃ committuntur errores, multum inter se dissident. Quapropter hoc loco ad plenū uiuumq̃, uti illic, limitationes describere, quibus intentus singulorum quis facultates citra errorem possit deprehendere, haudquaquam mei est institui, qui semel duntaxat de quaq̃ re integram narrationem soleo contexere, non eadem diuersis cōmentarijs passim inculcare. Vt igitur usitatum mihi morem ne nunc quidem omittam, summā tantummodo limitationum illarum seu definitionum, idq̃ ea breuitate quam orationis patietur perspicuitas, sum complexurus. Incipiam autem ab eo quod Erasistrato minus recte scriptum, uno omnium ore iactatur, melicratum uidelicet aluum non cuius subducere, neq̃ lenticulam cohibere, sed esse qui præter quàm quod neutrum experientur, in contrarium etiam incidant, nempe melicrato sistente aluū, lenticula laxante. Item aliquos inueniri qui bubulam minori negotio, quàm saxatiles pisces cōficiant. Equidem ab istis semper soleo sciscitari (nam à postremis exordiar) quali nā tentante symptomate saxatiliū piscium crudiratem arguerent, utrū ex pondere quodam, quod instar plumbi, aut lapidis, aut luti, uentriculo incumbat (hoc nempe modo quidam huiusmodi crudiratis sensum enunciant) an ex demorsu uentrem palam infestante, an flatibus, an grauis deniq̃ eructationis sensus. Mox alij nidorosum seu fumidum ructare, alij mordicationem, nonnulli utriq̃ se percipere aiebant. Horum igitur corporis habitum statum que diligenter contemplatus, flauæ bilis copiam in uentriculo uel à praua quapiam temperie, uel peculiari constitutione collectam deprehendi. Peculiarem autem dico constitutionem, quoniam hominibus quibusdam bilis ex ieco re ad intestina defluens, in uentriculum regurgitat. Pravam uero temperiem, quum calor quidam natura ipsis inest acris ac mordax, & (ut quispiam dixerit) febriculofus. Proinde par est ut isti cibos difficiles concoctu, melius quàm faciles uincant. Quod enim ex facili concoquitur, facile item alteratur, & corrumpitur. Contra quæ concoctionis difficilis sunt, difficulter quoq̃ tum alterantur, tum corrumpuntur. Hæc ergo largioris melius, quàm moderati caloris ambitu seu commercio perficiuntur. Atque hac profectò ratione euenit quosdam bubulam leuius quàm saxatiles pisces conficere. Cur autem lenticula aluū pleriq̃ moueat magis quàm supprimat, causa à nobis in cōmentarijs de simplicium medicinarū facultate demonstrata est: habetq̃ in hunc modum: Quemadmodum quædam à nobis composita, contraria facultate subsistant, ita & natura ipsa permulta quæ sensui simplicia uidentur, cōmiscuit id quod in cibis nō paucis est uidere. Etenim nō sola lenticula, sed & brassica, atque adeo marina propemodum omnia, quibus testa pro tegmine est, Græcis ostracodema appellata, compositam ex pugnantibus facultatibus naturam sortita sunt. Nam solidum quodq̃ corpus & tardi meatus est, & uentrem constringit: succus uero illi permixtus, ad excretionem extimulat. Huius porro rei à coctura manifestum sumi argumentum potest: nam aquam in qua dictorum quodlibet fuit elixum, aluum dilue re, ipsum uero corpus sistere experimur. Hinc illud est quod nonnulli dicunt: Si brassicam

A brassicam leuiter coctam, & uniuersum ex lebe in uas, oleum garumq̃ continens, transfusam ante alias dapes assumas, aluum subducet. At alij brassicam, quæ Græcis disepthos, id est recocta nuncupatur, ad uentris retentionem hoc modo præparant: Primo simul ut in aqua ebullit, quicquid in lebe liquido est funditus eximitur, mox pura feruente aqua infusa secundo elixatur: ut si quid propriæ humiditatis post priorem remansit decoctionem, in hac penitus exuat atq̃ deponat. Cunctis enim quæ in humido coquuntur id usu uenit, ut quiddam ab eius facultate in se deriuent, ac de sua uicissim portiunculam aliquam impartiantur. Id quod in ijs quæ in iure aliquo elixamus, siue legumen, siue animantis particula, siue olus sumatur, quotidie licet experiri. Res nanq̃ elixa tam gustu quàm olfactu ipsius iusculi qualitatem ac naturam repræsentat, ceu ius itidem corporis quod in se elixum est. Totius porro qui nunc nobis instituitur sermonis ueritatem hoc pacto licebit explores. Lenticulam, aut brassicam, aut aliquod marinorum quæ dixi animalium decoquito, postea decoctum oleo garo pipereq̃ conditum, cui libuerit propinato. Idem facito in brassica bis decoctionem perpeffa: Nimirum cernes iurulenti potione aluum dilui, solido corpore constipari. Quare nō est quod miremur, si ab huiusmodi cibis, quum simul succus solidumq̃ corpus ingeritur, tormina & inflationes oriantur. Tum enim quædam utriq̃ pugna excitatur, nempe solido resistente corpore, ac moram trahente: succo contra celeriter ad exitum properante. Quod si mordicans illud excernatur, cessant symptomata: sin hæreat, tantisper uentrem torqueri, & flatibus distendi erit necesse: quibus sola pugnantium expulsio finem imponet. Quare quū quibusdam aluus subductu facilis, quibusdam siccior, & difficilis sit, pro illius utriq̃ natura, symptomatis quæ ab huiusmodi cibis fiunt, afficiuntur: nempe modo succi, modo solidæ partis facultati uentre succurrente. Duabus nanq̃ contrarijs simul cōmissis causis, unam superare, alterā succumbere est necesse. Id ipsum & à uentriculi affectibus accidit, non natiuis quidem illis, sed occasione quapiam subortis. Nunc enim pituitosum in eo humorem, nunc biliosum acuari contingit. Ipse item pituitosus, iam acidus, iam salus, iam dulcis est, quandoq̃ sensibilis prorsus qualitatis expers. Rursum idem aut liquidus est, aut crassus, aut glutinosus, aut dissipabilis. Et in bilis genere aliud flauū, aliud pallidum cernitur: estq̃ in utroq̃ multiplex pro maioris & minoris ratione discrimen: ut interim alias eius species præteream, quæ laborantibus iam corpusculis superuenire consueuerunt. Ergo dictorum humorum quilibet, siue ad excretionem, siue ad alui retentionem sit accommodatus, posteaquam solida ciborum memoratorū corpora suis cum succis in uentrem peruenerunt, ijs quæ eiusdem secum sunt facultatis, suppetias fert: ijs quæ contrariæ, aduersatur. Itaq̃ duas in genere causas supra recensuimus, quum ob rem iisdem sumptis cibis diuersi in uentriculo effectus sequantur. Iam uero præter naturalem constitutionem, & liquidas solidasq̃ *ἡ ἰδιότης*, hoc est eorū quæ eduntur, partes, tertia quoque adinuenta est. Nec uero apud Græcos siue *ἰδιόματα*, siue *ἰδέσθαι*, siue *ἴσθαι* dicas, quicquam intererit. Siquidem & ijs nominibus, nec minus etiam *οὐρία* & *βρωμαία* illi ea quibus uescimur appellant. Sic nanque in uo lumine populariter grassantium morborum scripsit Hippocrates. *τὰ βρωμαία*, id est esæ potusq̃ experientia examinare oportet, an ad æquale spatium maneant. Accidit lior rursus in loco. Exercitatio, *οὐρία*, hoc est cibus, potus, somnus, uenus, omnia moderata. Itaq̃ nominū (id quod iugiter monemus) curam negligere, nec de eorum usu, si quidem omnibus Græcis sint usurpata, anxie torqueri oportet (quod de Latinis quoq̃ dictum accipi uelim) sed cōtrā rerum ipsarum cognitionē amplecti, ac gnauiter consuetari. Alimenta ergo citi tardi ue transitus esse comperiuntur, aliās ob naturam à primordijs ingentā, aliās ob aduentitium uentriculi affectum, nōnunquam ob peculiarem aliquam propriamq̃ esculentorum ac poculentorum naturam: quandoquidem ex ijs ipsis quædam humida, quædam sicca [duræ] sunt: ceu alia glutinosa & tenacia, alia friabilia diuiduaque. Nonnulla denique acrimoniam in se ha-

C bent, alia acorem, aut amaritudinem, aut dulcedinē, aut falsitatem, aut austeritatem, aut acerbitem, aut alias extra has medicas vires, eiusdem cum ijs quæ purgantibus medicaminibus insunt, generis. Siquidem atriplex, blitū, malua, cucurbita, quia glutinosa & perhumida sunt, alijs quæ talia non sunt, celerius subsidunt: ijs potissimum qui sumptis illis in solo leniter obambulant, sensim modiceq; cedentia. Quippe conussione promptius, quàm si quietus sedeas, delabuntur. Ad hoc genus pertinent mora, dulcia cerasia, & ex uinis item quæ dulcia simul crassaq; sunt. Pepones quoq; & quos melopepones uocant, humiditatis glutinisq; nomine uentri molliendo idonei sunt: quanquam ijs quoque mediocriter abstergendi facultas concessa est, maximeq; peponibus: quam facile, si sordidam aliquam ijs partem confrices, perceperis: protinus nanque cernes quicquid est sordium extergeri: ideoq; inter ea quæ urinam mouent, connumerantur. Humidis autem aquosisq; corporibus & præcocia uocitata & persica merentur adscribi: ac in totum quæcunq; nullam eximiam gustu aut olfactu qualitatem præ se ferunt. Quæ, si quidem uenter deiectioni sit accommodus, non agre transeunt. Sin minus, hærent & ipsa in supernis locis, nihil ad expulsionem conferentia. Etenim huiusmodi edulia mediū quodammodo inter aluū sistentia, & aluū prouocantia, locū sortita, exiguum quid in alteram partē afferunt momēti, si in uentrem incidunt, nec ad excernendum ualde residem, nec ad distributionē procliuem seu uehementem. Adeo hinc quoq; aluum aliquando retineri contingit. Atq; ipsum melicratū, si quando membratim celerius digeratur, nihil aluo ad excretionē conferet: quin imò cibus secum cōmistis ad digestionē præbit. Cōtrā si distribui nō anteuertat, excretionē nō secus ac flaua bilis, acrimoniæ & mordacitatis suæ causa irritabit. Hoc ergo esculentorū ac poculentorū genus duntaxat mordicatione sua uentris partis ad expulsionem irritat. Ceterū & Latinos uentris, & Græcos κοιλίας uocabulo intestina etiam comprehendere haud arbitror obscurū. Hinc nempe hi *γαστρος & μεγαλοκοίλος*, nos item uentre prominulo, & uentriculosos homines illos esse dicimus, quibus intestina propendere, magnoq; extare spatio cernimus. Sunt porro alia quædam uentri subducendo apposita, quæ in se medicinales uirtutes cōmistas obtinent, quales in scammonia, & colocynthide, quæ syluestris est cucurbita, ueratro, ac id genus alijs conspiciuntur. Horum enim natura cibo & medicina cōmixta est, ceu si ipse in ptisanæ cremorem succi scammonij paululum quid inijcias. Quippe sensum quidem sic effugerit, sua uero efficacia minimè delitescet, sed aluū palam delaxabit. Atq; hoc quibusdam Hippocrates insinuasse uidetur quum inquit, *» In cibo medicina.* Alij non id solum, sed de illis quoq; accipi posse sermonē uoluerunt, quæ neq; alendi, neq; purgandi corporis habent potestatem. Hæc enim inquit, *»* non modò ut cibos, uerumetiam ut medicamenta nostrum in corpus identidem agere, quum manifestè id calfaciant, refrigerent, siccent, atq; humectent: ueluti dum horum nihil in homine efficiunt, sed ipsum tantummodo alunt, tum medicamenti nomen haudquaquam promereri. Sunt autem sanè quàm pauca id genus edulia. Quotquot uero & quæcunq; tandem ea sunt, alimenti duntaxat rationem planè obtinentia, sumentis corpus in qualitate non immutabunt. Etenim quod refrigeratū, calfactum, humectatum aut siccatum est, secundum qualitatem permutatum dicimus. At quod ex cibo portionem aliquam in locum resolutæ substantiæ sibi suffecit, id ab illo duntaxat ut alimento iuuatur. Quamobrem quæ mediū sunt temperamenti, nulla eximia qualitate prædita, ea merè alimenta sunt, nō etiā medicamenta: uentremq; nec soluunt, nec retinent; stomacho nec robur, nec languorem inducunt: si autē sudores urinam ue nec prouocant, nec coërcent, nec aliam quamuis dispositionem calidam, frigidam, humidam aut siccā animantis corpori conciliant: tale id prorsus asseruantia, quale acceperunt. Cæterum hic finitio quædam mirè utilis exoritur, quæ ne ipsa quidem à Diocle posita est, ut nec aliarum ulla quas hæcenus recensuimus. Siquidem hominis corpus, quū mediæ omnino tēperaturæ fuerit, per alimenta

A mediæ tēperaturæ eo in statu seruabitur. At si hoc frigidius, calidius, siccus aut humidius sit, mediū temperamenti cibum & potum perperam exhibueris. Quippe huiusmodi corpus quatenus ab exacte mediæ tēperaturæ recessit, in diuersum statum, idq; per præsentis distemperantiæ contraria, mutari postulat. Pari autē interuallo in utraq; oppositione contraria utrinq; à medio discedant oportet: ut si tribus (uerbi gratia) numeris à mediæ constitutione ad calidiorē corpus deflexit, totidem cibū quoque à mediæ ad frigidiorē deflectere erit necesse. Sin quatuor numeris illud ad humiditatem declinauit, totidem hunc temperato sicciorē esse conueniet. Atq; hinc sanè permultos est inuenire, qui de iisdē cibis ex diametro pugnantia pronunciant. Nuper enim duos inter se concertantes spectauimus, quorū alter salubre, alter insalubre esse mel affirmabat. Siquidem ex illato sibi à melle affectu uterq; cōiectura utebatur: nō dum illud intelligentes, haud eandem initio omnibus mortalibus concessam esse naturam; nec etiā si esset, immutabilem eam in ætatis decursu, ueluti nec in temporum ac locorum uariatione, tueri licere, ut ne in præsens pro exercitijs, uitæ ue institutis, & uictus ratione, natium corporis habitum immutari posse cōmemorem. Continuo igitur eorum qui de melle ita inter se disceptabant, alter ætate senex, natura pituitosus, uitæ inertis ignauaq; erat, ab omnibus munijs, atq; ijs etiam quæ balneū præcedunt exercitijs alienus: quas ipsas ob res mel ei apprimè conueniebat. Alteri uero biliosa natura annos nato triginta, quotidianis negocijs molestijsq; distracto, nō abs re celeriter mel in bilem conuertebatur: ex quo plus illud obesse quàm prodesse iudicauit. Noui & ipse quendam, qui os uentriculi nō recte sibi habere quereretur: quod quū ab aceruata in eo pituita prouenire, ex ipsius sermone intellexissem, consului ut una cum sinapi betam & porrum uoraret: quorum equidem ope incisa pituita, largiterq; per aluum excreta, ab omnibus tentationibus est liberatus. At enim idem alias ob acreis cibos cruditate & uentriculi morfu uexatus, sumpto rursus cum beta sinapi non modò non leuabatur à mordicatione, uerumetiam longè cruciabatur atrocius. Eripse sanè admiratus, quānam fieret ut ab ijs quæ antè summopere iuuissent, nunc grauius laderetur, ad me accessit causam rei sciscitaturus. Itaq; homines rei medicæ imperitos in his falli minimè est absurdum. Verum medicis uiris speculationes plearaq; mirè utiles, indistinctas & indeterminatas relinquentibus, quis est hominum qui ignoscendum putet? Etenim non simpliciter saxatiles pisces permultis quidem faciles esse concoctu, à nonnullis tamen bubulam facilius confici dicendum est: sed utroq; præcise discernere oportet. Sic utiq; & de melle nō semel & absolute statuedum, sed cui ætati, naturæ, tēpori, regioni, uitæq; rationi utile aut noxiū sit, addendum est, ueluti quod calidis & siccis perquā repugnat: frigidis uero & humidis maiorē in modum cōducit, siue ea tēperies sit ab ætate, siue natura, siue regione, siue anni tempore, siue uitæ conditione. Itaq; ad præsentem speculationē summè uidetur necessaria, hominum pariter ac ciborū temperamenta considerare. Atq; hominū quidem qualia sint, & qua ratione dignoscere cōueniat, in cōmentarijs quos de temperamentis inscripsimus, dictū est, ceu utiq; & de medicamentis in ijs qui de illorum facultate pertractant. In præsentia uero tempus exposcit, ut alimentorū temperaturas exequamur, sicut in libro de uictus ratione scriptū est, qui ut nonnullis placet, Hippocratis est, ut alijs, Philistionis, aut Aristonis, aut Euryphontis, aut Philitæ: quorum nullus non inter antiquos habendus. Initium uero ipsius secundum quædam exemplaria hoc est: *» Vniuscuiusq; cibi ac potus vires tam eas quæ ab arte, quàm eas quæ à natura, sic oportet dignoscere.* In alijs autē istud: *» Regionis cuiusq; sitū ac naturam sic oportet dignoscere.* Ergo quum seorsum cōmentariolus ille circumfertur, de uictus ratione inscribitur, estq; secunda pars operis totius in tres diuisa. Quum uero totus codex tribus uoluminibus constans, indiuisus inuenitur, de natura humana & uictus ratione titulū præfert. Secundus igitur liber, quo cibi recensentur, fortassis haud iniuria Hippocratis esse statuatur, sed primus in permultis ab Hippocratica sententiā recedit. Verū

C hæc ceu præter institutum obiterque sint dicta. Quicumque tandem ille memoratorum uirorum autor dicendus sit, is certe ad uniuersalem quandam methodum cibatus ratione referre uoluisse uidetur. Qui enim hordeum natura frigidum, & elixatione humidum esse scit, quicque corporum temperaturas tam à natura comparatas, quam per affectum quempiam accersitas pernouit, is rite non tantum sanis, uerumetiam laborantibus hordeum cibo exhibebit. Quin idem & cataplasmate ex hordeacea farina percommode utetur, qui & corporis & hordei temperamentum tenuerit. Nec uero satis fuerit principem maximeque propriam uniuscuiusque cibi temperiem nouisse, sed ut in libris de medicamentis monstratum est, eas quoque quæ ex hac oriuntur qualitates callere oportet: nec enim hæ minorem illa utilitatem præstant. Quarum pleraque in sapore, nisi utique omnes, quedam etiã in odore consistunt. Quonia enim unumquodque ex calido, frigido, humido & sicco quodammodo temperatum est: idcirco hoc dulce, illud amarum, salsum, acerbum, austerum, acereue apparet: ἀλυνον autem, quod salsum interpretamur, nihil aliud quam quod Græcis ἀπὸ τοῦ ἁλμῆς hoc est muria ἁλμῆς, dicitur, significat: nam utraque uoce una quadam res designatur, item acerbis & austeris commune genus est, quod Græci σφόδρον, nos adstringens uocamus. Caterum in quarto libro de medicaminum simplicium facultate, de omni saporum genere late fusesque differuimus. Ac si quis quæ nunc tradimus, animo consequi uolet, omnino necessarium est illum prælegisse, ne quæ semel de his dicta sunt, hic repetere cogamur. Ergo ciborum quidam, ut paulo ante memoratum est, nullam insignem gustu aut odore qualitatem præferunt: quos ἀπίους & ἰσαπώδεις Græci, id est qualitate uacantes & aqueos nominant: quidam perquam manifesta constrictione, aut congenita dulcedine, aut acrimonia præditi sunt, sicut nonnulli quoque saliores aut palam amari uidentur. Quare perspicuum est, eiusmodi eandem potestatem cum his obtinere medicamentis, quorum similitudinem sapore referunt. Caterum in commentariis de medicamentis, causam explicauimus, quamobrem adstringentia quadam diuersum ab alijs adstringentibus effectum sortita sint, ut aloë, æs ustum, atramentum sutorum, flos aris, squamaque, & chalcitis. Etenim quum in unoquoque istorum adstringenti facultati & substantiæ alia quædam admixta sit, euenit ut opera quæ singillatim edunt, sint diuersa, perinde ac si malo contoneo scammoniam inferas: quod utique interdum facimus: nam excavata interiori mali particula quæ semen tangit, caui locum scammonia impletum oblinimus, deinde malum ipsum assamur, atque ita assum mandendum offerimus. Quod namque hunc in modum preparatum est, absque stomachi subuersione aluum subducit. Quamuis enim facultas Græcis cathartice appellata, id est purgans, quam Latini quidam uentrisfluam seu aluiducam dicere tentauerunt, quæ malo per scammoniam acquisita est, in ipso exuperet: propria tamen [substantia] semper manet. Alioqui nec iucundum, nec adstringens, nec utile stomacho esset. Sic ergo cibaria quedam uirtute quampiam aut depurgantem, aut aliud quippiam agere nata continent. Quamobrem saporum facultates suspectas minime esse oportet, quasi id præstare [non] queant, ad quod natura sunt comparata. Siquidem cuiusque qualitas inest adstringens, ipsa, quantum in se est, admota corpora colligit, stringit, ac refrigerat. Idem autem corpus nonnunquam aliquas sui partis calfacientes, aliquas in frigidantes habere potest: uelut in libris de simplicium medicina ostensum est: ita scilicet eas permiscente natura, ut solent medici quidam frigido cuiuspiam pyrethrum aut piper interdum commiscere. Itaque hæc, uti diximus, in commentariis de medicamentis amplissime pertractata, præsentis doctrinæ maiorem in modum conducunt. Etenim particulatim cuiusque cibi confectionem his quibus ea præcognita meditataque fuerint, inuenire erit expeditum. Proinde & nos quandoque teutophacem à beta & lente commistis uocitatum edulium offerimus: atque ante nos Heraclides Tarentinus non tantum inculcata ualitudine fruuentibus, uerumetiam malo aliquo affectis exhibebat. Principio ergo illi betarum copiam iniijctimus: deinde quum uolumus condire, aut salis plusculum, aut dulce garum: sic nempe aluum subducit efficacius. Sin hoc non

A non destinasti, lentè excorticatam bis decoquito, aqua uidelicet priore effusa, dein salis aut gari portiuncula addita, paucum quid eorum quæ aluum morantur, inijcito, puta acetum, ea mensura, ut gustum non offendat. Ita enim cibum pariter & medicinam confeceris, plerisque diuturno alui profluuio uexatis non minus iucundam, quam salutare. Dixi porro, plerisque, non omnes complecti uolens. Nam hic quoque limitationum est usus, per quas diuturno uentris fluori obnoxiorum affectus possint inueniri. Omnino enim nullius rei uires experientia commode indagabis, nisi prius per rationem ad unguem compertum habueris affectum cui applicatur quod exploras, siue id cibum, siue portio, siue medicina sit. Quippe talium cognitio est materia auxiliorum, non autem ipsorum auxiliorum cognitio. Quoniam uero nisi exactè rerum quibus utimur, uires calleamus, illarum ope egentibus succurrere haud ualebimus: necesse est ut alibi de medicaminum, ita hoc quoque loco de alimentorum facultatibus differere. Harum porro cognitio longo tempore cum ex certa definitaque experientia, tum ex odorum saporumque naturis, quæ examinatis rebus insunt, ad hæc, consistentia quam & glutinosam [aut friabilem] & laxam aut densam, & leuem aut grauem esse contingit, uix demum rite percipitur ac consummatur. Ad eod enim hæc omnia ad illarum inuentionem expediunt, ut si in peregrinam delatus regionem, esculenti quid nunquam prius tibi conspecti offenderis, permultas sis occasiones habiturus ad eius pernoscendam facultatem. Caterum quæ Mnesitheus de radicibus, caulibus, folijs, fructibus, seminibusque prodidit, non usqueadeo certa firmaque sunt, si præcisa & determinata experientia ipsa iudices: quod ex his quæ sequuntur, fiet manifestum. Quippe de unoquoque edulio proprium sermonem statui contexere, etiam si prolixior is interim sit futurus. Denuo namque alio tractatu, breuiore quidem illo, sed qui in arte consummatis erit peridoneus, omnia complecti poterimus: quandoquidem exercitatio, quæ per diffusam enarrationem, & solidas traditiones præceptorum excolitur, sola nos effingere artifices ualet: ideoque non inscite illud mihi uulgo ferri uidetur: Optimam esse doctrinam quæ uia uoce hauritur, non autem quenquam ex libro nauclerum, aut militiæ ducem euadere, aut alterius artis magistrum seu professionem adipisci. In hoc namque compatiuntur libri, ut eorum quæ ante didicimus, monimenta & commentarios habeamus, non ut rudes & ignari per illos ad uiuum perfectèque edoceantur: nisi qui uelint, & hi præceptoribus destituti, his quæ luculente & recto ordine tradita sunt (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere. Hi namque ex priuato suo studio, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur, fructum non poenitendum sunt percepturi.

De tritico.

Aud iniuria plerique medicorum præsentem doctrinam à tritico auspicati uidentur: quandoquidem cum apud Græcos omnes, tum etiam Barbaros complures semen hoc & frequentissime, & summa cum utilitate usurpatur. Inter cetera autem laudatissimum est, cui prædensa confertaque undique est substantia, ut dentibus uix queat confringi. Id enim exigua mole corpus ualentissime nutrit: diuersum ab hoc, facile dentibus frangitur: fractumque, rarum & subinane apparet, nec ex magna mole magnam alimoniam præstat. Quod si utriusque parè modum libeat pendere, densum multo maiore ex parte propendere cernes. Est itidem & colore id quam laxum magis flauo. Caterum horum naturam non simpliciter decet explorare, quod foris & superficie tenus extat dumtaxat contuendo, sed diffringere quoque & commanducare oportet. Etenim sæpenumero quod foris subflauum densumque apparet, intus rarum, laxum, albidumque conspicitur: quod utique plurimum & furfuris habet: sique postea quam molitum est, tenuissima farina cribro succreta, reliquum in panes, quos Græci pityrias nominant, id est furfuraceos, conuertas, infirmum præstare alimentum, & uentrem excrementis implere eos comperies: ac proinde facile per intestina descendere: tamen ad celeriores transitum furfuris absterforia facultas suo iure iuuabit, utpote stimulis ab ea ad excretio-

C nem intestinis. Iis contrarij panes omni ex parte puri nitidique sunt, plurimum ponderis exigua mole eleuantes. Inter omnes uero hi tardissime deiciuntur. Quinetiam eorum massam glutinosam admodum est uidere, adeoque tenacem, ut quamlongissime indiuulsa trahi possit: quod glutinosi corporibus proprium est. Quapropter hos ampliore fermento saturare, omniumque maxime subigere par est, nec illico post inditum fermentum & subactionem coqui debent. Furfuraceis uero paucum fermentum, leuiter elaboratio, breueque interuallum sufficit. Coquuntur item prolixius puri, citius furfuracei. Ceterum medij inter mundissimos, & sordidissimos panes, longe lateque promioris maiorisque ratione inter se discrepant. Alij namque mundi, alij sordidi & nominantur, & reuera sunt. Præter hos tamen aliud est panis genus planè in his medium, Græci nunc autopyrum, antiqui medici syncomistum appellantur: atque hunc quidem ex confusanea farina furfure à candido neuiquam creto confari, Græcæ uoces perspicue significant: *ἀνρόπυρον* enim dicitur, quoniam *ἀνρὸς ὁ πύρος*, id est totum ipsum triticum nulla sui parte adempta in panificium cedit: *συνκόμενος* autem, quoniam in eum *συνκόμεται*, hoc est conuehitur seu confertur simul furfur, utriculi & similia. Verum & inter istos ipsos qui ad unguem medij inter furfuraceos & quamnitidissimos panes esse uidentur, non mediocre est pro uaria tritici natura discrimen. Etenim ex denso prægrauique semine panis præstantior, ex stolido leuique deterior fit. Ac panis quidem syncerissimus cum à Romanis, tum ab omnibus fere qui illorum subiacent imperio, siligineus uocatur. Huic proximus similaceus, qui Græcè ab antiquo nomine semidalis dictus est semidalitis: nam silignis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græcæ uox non est: at nec apud illos alia habetur. Inter panes igitur summum alimentum præstat siligineus, mox similaceus, tertio mediocriter loco is quem autopyrum Græcè uocari diximus. Quartus ab his est sordidus. Postremus furfuraceus, qui inter omnes imbecillimus est, & quamcitraque per aluum descendit. Panes autem ad concoctionem appositissimi sunt, qui plurimum fermentati & approbe elaborati, in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursum adurens exteriorem superficiem in testæ modum indurat, ex quo utrobique ineptum prauumque panem fieri contingit, utpote qui cruda incoctaque interiora habeat, ambusta obarida & crustacea exteriora. Ignis uero iusto minoris uis in totum panem nequit penetrare, ideoque illum non percoquit, sed relinquit crudiores, maximeque internas partes. Qui autem longiore spatio undique æqualiter perassatur, hic & probissimè in uentriculo concoquetur, atque ad sequentes functiones erit accommodatissimus. Contrarius deterrimus panis censendus, cui nihil comprehensorum inhaeret. Equidem quum iam fines probitatis & prauitatis in panibus statuerimus, nulli posthac uel nobis tacentibus difficile fuerit intelligere, quosdam esse aut optimis, aut deterrimis uicinos, quosdam porro ab illis semotos, aliosque nonnullos in horum amborum confinio collocari. Itaque quemadmodum supra de melle admonuimus, non simpliciter pronunciandum esse id sanitati uel conferre, uel officere, sed pituitosæ quidem naturæ, hoc est iusto humidiori & frigidiore, ac utriusque etiā seorsum, hoc est uel frigidiore duntaxat absque multa humiditate, uel humidiori absque excessu frigiditatis diximus conuenire, calidis autem naturis, ac in his multo magis calidis & siccis, aduersari: ita nunc quoque censemus, panes non exquisitos coctos, nec ualde fermentatos athletæ [siue nique] ex usu esse, priuato autem senique homini apprimè in furno coctos, & abunde fermentatos. At qui omnino fermento caret, nemini prorsus is erit accommodus. Quod si caseus insuper addatur, ceu rura nostra festis diebus facere consueverunt, quem azyzum nuncupant, præsto quibusuis etiā robustissimi corporis noxa erit, quales sunt messorum ac fossorum præstantissimi quique. Ab his namque panes non fermentatos facilius quam à grauibus athleticis confici uideas, ceu utique bubulam & hircinam carnem. Quorum enim ouillæ aut caprinæ post has attinet meminisse? In Alexandria asinæna quoque uestuntur. Atque adeo sunt qui à camelina non abhorreant. Ad horum

A porro concoctionem tum consuetudo, tum uero etiam parior assumptio conducit, ac denique ipsa totius corporis inanitio, quæ illis superuenire solet qui de mane ad uesperam usque in statis negocijs defudarunt. Nam uacua uenæ non tantum semicoctum succum, uerum etiam omnino rudem & incoctum uentriculo nonnunquam præcipiunt, quum à cibo statim laboratur. Qua de causa grauissimis quoque illi morbis tandem corripuntur, raroque ad iustam perueniunt senectutem. Atque hæc uulgus ignorans, beatos illos de corporis robore prædicat, quum ea & esse, & concoquere cernunt, quæ nemo nostrum ne deuorare quidem possit, nedum concoquere. Enim uero & graues alique somni, qui defatigatos arctius solent complecti, quum concoctionem ipsam mirifice iuuent, multum afferunt momenti, ne à prauis edulij damnum accipiant. Quippe si plures ex ordine noctes peruigilare eos cogas, ilico morbum incurrent. Illis igitur unicum hoc ad prauos cibos peruincendos datum est. Athletæ autem ut crassos lentosque, optimi certe succi cibos comedunt, qui quidem in ipsis graues censentur: quo nomine palæstritæ potissimum accipiebantur, nunc uero & pancratistæ & pugiles. Quoniam enim omnes illorum apparatus certamina spectant, ipsique solis destinantur, in quibus totos aliquando dies aut luctandum, aut pancratia sunt obeunda: idcirco cibaria quæ nec corruptibilia, nec euaporabilia facile sint, expostulant: huiusmodi uero sunt crassa & glutinosa, qualis in primis est suilla caro, & panes in eum quem diximus modum præparati, quibus legitimi duntaxat athletæ uestuntur. Siquidem priuatus quispiam, nec exercitijs deditus, si in eius cibi usu diuersetur, aliam quem redundantia morbum, Græci plethoricum uocant, celerrimè sit incursum: uti sanè qui exercitijs assuetus est homo, si olusculis & pitisanæ cremore tantum uictitetur, uniuersum corpus protinus corrumpet & exhauriet. Succus porro ex panibus illis redundans, quibus athletas pasci dicebam, si quis nostrum de uulgo illos esitet, crassus gelidusque erit, qualem proprie crudum nominare consueuimus. Quamquam est sanè pituitosus quoque humor & crudus, & gelidus, ueruntamen haud crassus, ut qui humiditate multa & flatulento spiritu sit refertus. Crudus autem humor proprie appellatus talis est quale sedimentum in urinis, puri quandoque adsimilis: sed pus & graueolens & glutinosum est: crudus uero succus crassitie & colore illi duntaxat similis, & odoris grauitate caret, & lentore. Nec uero in febribus tantummodo quæ ex crudorum humorum copia generantur, tale quid, quale dicebam in urinis, subsistit, sed per sanitatem etiam in ijs qui laboribus inediaque diuexati, duos difficilesque cibos ingererunt. Ac de alijs quidem aliis. Nunc quoniam de panibus primo statuimus dicere, prædictis hæc item adnectamus. Eorum laudatissimi sunt qui in clibano coquantur: Græci clibanitas, Romani textuaceos nominant: ad eum quem præscripsi modum & cocti, & ad ipsam coctionem adornati. Proximi sunt qui hipnitæ, id est furnacei nuncupantur, eodem uidelicet modo instructi: hoc tamen clibanitis inferioribus, quod intima ijs pars non æquè percoquatur. At qui in craticula, aut feruidis cineribus, aut foci tegula, quos inde focaceos uocant, furni loco assantur, noxij planè sunt, inæqualiter attemperati: exusta namque superficie, intimæ partes crudæ relinquantur. Subcinericij autem uocati, quoniam cineribus tecti assantur, ab illis ipsis nescio quid noxæ contrahunt: quapropter omnium tantum non deterrimi censentur: quod quidem ad coquendi attinet rationem: alijs nimirum omnibus pari modo se habentibus. Haud aliter enim quæcunque iam diximus, accipienda sunt, quam ut in illis duntaxat quæ adinuicem comparantur, diuersitas mutatione esse intelligatur. Si qua uero non simpliciter, sed pluribus inter se modis differentia componuntur: quæ de unoquoque membratum & seorsum diximus, ea incisim acerrimè tractatum est.

E bellarijs autem quæ triticea farina constant, dicere nunc fuerit opportunum. Ergo quæ ab Atticis *τρυγίραι*, à nobis Asiaticis *τρυγίραι* appellantur, ex solo sunt oleo. Principio nanque in sartagine, unde & illis nomen, oleum solum funditur, luculento igne substructo, ne fumus contingat: eiꝫ feruēfactio triticea iniicitur farina, multa aqua conspersa: hæc uero mox cocta, cum oleo ipso, quasi mollis caseus in calathio concretus, coit ac conspissatur. Tum autem coci superiorem eius superficiem deorsum, ut patellam tangat, uertunt: quumq; hæc pars satis cocta apparet, sursum agunt, sic ut exstet: ac denuo quum id quod modò inferius fuit, concretum est, uersant: his scilicet aut ter id facitantes, donec strues tota æqualiter undiq; cocta uideatur. Ex quo perspicuum est, cibum hunc crassum crudumq; succū gignere, & uentrem constringere: quapropter & à quibusdam mel admiscet. Sunt qui marinum quoq; salem. Sed is tum inter placentē generatam species, siue alio quouis modo loqui libeat, censebitur: uelut aliæ quædam placentarum species, quas leui manu ac perfunctorie rustici, & ex urbanis pauperrimi quæque instituunt. Itaque bellaria quæcunque in furno citra fermentum coquuntur, atque mox quàm extracta sunt, in mel calidum, ut per omnia id imbibant, præcipitantur, sunt & ipsa quoddam placentæ genus, ceu adeò omnia quæ cum melle ex itrijs definguntur.

De itrijs, seu libis.

Triorum duplex est genus. Præstantius rhyemata, deterius lagana Græci appellant. Quæcunque ex his ac similagine componuntur, prauum sibi sunt, & tardè comitant: iecoris meatus, per quos defertur alimentum, obstruere, lienē imbecilem adaugere solita, calculosq; in renibus gignere. Sed ualenter satis alunt, modò concoqui, & in sanguinem probè conuerti queant. Quæ quum melle parantur, mistam acquirunt facultatem: nempe quum mel ipsum tenui humore constet, admotæque sibi omnia possit extenuare. Quamobrem itria quæcunque copioso melle in ipso apparatu saturantur, diutiusq; decocta sunt, merito & citatius descendunt, & ex tenui crassoq; mistum humorem procreant: iecori uero, renibus, & lienī, rectè utique habentibus, magis quàm ea quæ melle carent, conducunt. Quod si obstructionis, aut inflammationis, duritiæ uel qui scirrui dicitur, rudimenta apparuerint: nequaquam alijs minus, sed quandoque etiam grauius oberrunt: & multò omnium maximè, quorum glutinosa admodum fuerit farina. Succus nanque ex ijs proueniens, non modò retentus præ crassitudine prorsum ire uetatur, uerum etiam angustis uasorum osculis seu finibus penitus infarctus tenacitate uix dissolubili concluditur, ac adhærescit: & grauitatem utique laborantes ex uiscere ita læso persentiscunt: cui extenuante cibatu potioneque succurrimus. Alibi porò de tenuatoria uictus ratione unico libello tractatum à nobis est. Quamquam nec thorax, nec pulmo ab huiusmodi epulis offenduntur. Verum de eduljs crassum ac glutinosum succum generantibus alio loco rursum differemus. Caterum præsens sermo alia quoq; hæctenus relata ut memoria complectaris exposcit, & maximè omnium, quæcunque de ipsis panibus eorumq; facultate audiuiti: quoniam nunquam illis non utimur. Et nihil sanè fuerit incommodi, summam quæ dicta de ijs sunt, perstringere. Itaque panis cui fermenti salisq; plurimum inditum est, quique à pistore antequam fingatur & coquatur, permultum subigitur, inq; clibano moderatè calido assatur, uti supra præcepimus: is demum ad hominis neq; iuuenis, neq; exercitijs dediti sanitatē apprimè conducit. Modum uero fermenti ac salis gustu iudicato: quod nancq; in largiori horum mistura offenderit, prauū. Intra ergo insuauitatem, duntaxat quæ gustu percipiatur, illorum mensuram augere conueniet.

De pane

De pane eloto.

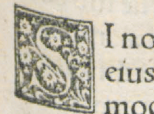
Qui eluendi panis rationem excogitarunt, imbecillioris sanè nutrimenti cibum, sed cum ipsum quantum licet maximè ab obstruendi noxa immunem inuenerunt. Siquidem quamminimū habet hic panis crassitatis glutinisq; ut qui ex terrestri ac graui aëreus leuisq; sit factus. Eius porò leuitatem cum in statera, si pendas, tum quòd in aqua non submergatur, sed instar suberis supernatet, facile est conspicerē. Caterum edulium quod nostra rura ampla triticeæ farinæ portione cum lacte decocta crebro parant, scire licet ipsum quoq; in eorū numero, quæ infarctu obstruunt, habendum. Huiusmodi ergo cibi omnes ut & probi succi & alibiles sunt, ita assiduò utentibus nocent, in iecore obstructionē, ac in renibus calculos pariendo: siquidem crudo humore glutinosum simul adepti, si quando renales uia natura angustiores aliquibus cōtigerint, crassissimum quodq; & maximè glutinosum in illis hæres trahensq; tophū seu porum facile ingerat, qualem in caldarijs uasculis coalescere, & sponte nascentium aquarū saxis adnasci sæpenumero uidemus. Quinetiam renum ipsorum temperatura, quum ueluti igneus & acris eorum fuerit calor, huic malo plurimum solet adhæcere. In hoc item genere sunt & pori illi, quibus articularij discruciantur. Quicquid enim nostro in corpore redundat, semper ad partes confluit maximè imbecilles: in quibus aliquē tandem affectum pro sua natura exuscitat. Caterum de uniuerso crassi succi usu ac natura, in sermone de lacte rursum agemus, ceu utiq; quū de incrassantibus eduljs mentio inciderit: quandoquidem & alia quædam huiusce sunt facultatis.

De alica.

Triticea ualentissimiq; generis est alica, glutinosa succo prædita, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam austero sumas (nam suo quodque tempore usui accommodatur) siue ex oleo saleq; conditam. Nonnunquam & acetum illi iniicitur. Atq; præparatā hanc alicā seu chondrum medici pitisanæ confectionem fuisse dicitant: quidam chondri pitisanam, nutritum ea laborantem referentes. Veterum nonnulli, ueluti Diocles & Philotimus, pitisanam triticeam alicam hoc modo instructam appellant. Quapropter eius nomen apud antiquos perrarum est, quemadmodum & sitanum, quod trimestre triticum appellamus: communi enim nomenclatura triticum ipsum nominant. Dictum porò est in libro Hippocratis de uictus ratione, panes ex alica abunde nutrire, sed tardius excerni: præterea similaginē & alicam coctam ualentissimū esse cibi. Verum multus horum usus fugiendus est, ijsq; maximè quibus iecur facile obstruitur, aut renes calculis gignendis sunt appositū. Caterum diligentissimè dum ex alica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Hic nanque eius est succus aquæ cōmixtus, qui quum prolixius decoqui postulet, coci subinde, quasi satis coctus sit, solet imponere: atqui non exiguum hinc agrotis, quibus scilicet parant, damnum conciliatur. Ocyus enim, quum glutinosus sit, coit, ac densatur. Conueniet ergo admista multa aqua super prunas decoquere, subinde peragitando, donec exactè coctus uideatur: tunc uero & sal erit adijciendus: oleum si protinus ab initio infundatur, nihil fuerit incomodi. Sed hæc obiter, & in transcurso sint dicta, magis ad medendi rationem, quàm ad præsens negotium spectantia. Qui autem per sanitatē ob uehementē uentris mordicationē siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs alicam assatim coctam, quoad teneram flaccitatē adeptam colliquescat, deinde conditam & colatam, ut pitisanæ colatio cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Eadem elotæ alicæ condiendæ ratio est.

De tritico in aqua elixo.

Si non ipse aliquando triticum in aqua elixum comedissem, nunquam aliquē eius in cibo usum esse sperassem. Etenim nec fame grassante ad hunc utendi modum quis facile cōfugiat, quum suppetere quidem tritico panem eadem

XX

C opera formare liceat. In coenis uero sicut elixū frictum uel cicer, aut alia quedam semina similiter parata pro bellarijs, quæ uocant, sumimus: ita triticum elixum a nemine usurpatur. Quibus de causis elixum triticum nunquā sanè esitari credidissim. At enim ipse ego quū semel in rus procul ab urbe disitum cum duobus meis aequalibus peruenissem, offensus iam coenasse rusticos, meliorum penuria id ingerere fui coactus. Etenim quedam ex mulieribus, quas tum panis defectu operi pistorio accinctas deprehendimus, ingressis nobis confestim triticū in ollam coniectum coepit decoquere: postquā mediocriter id sale condiens ad edendum nos inuitare: & nobis profectō, utpote ex itineris labore famelicis, minime id tum recusandum uidebatur: proinde auide affatimquē id esitauimus. Verum a cœna grauitatem in uentre ad instar incumbentis luti coepimus sentire: postridiequē toto die crudi cibum fastidientes langucebamus, adeo ut nihil omnino possemus assumere. Præterea flatulento spiritu plenis caput dolebat, oculique ceu per nebulam cernentibus caligabant. Nihil enim per alium adhuc secesserat, quod unicum cruditatis remedium esse consuevit. Rogabam ergo rusticos, num & ipsi aliquando elixum triticum edissent, ac quonam pacto ab illo affectu essent. Illi uero & esitasse frequenter, eadem qua nos necessitate compullos se aiebant, grauequē & contumax edulium huiusmodi triticum comperisse: quanquam sanè id facile uel citra experimentum colligi poterat. Quando enim & ipsius farina comesta, ut antè retulimus, concoctioni rebellis est, nisi per salem, fermentū, consersionem, tritacionem, furnumquē edometur ac perficiatur: quis hinc non intelligat rude & illaboratum triticum firmissimum ac pertinacissimum esse? Veruntamen hoc modo ingestum præclaras habet uires, si quidem concoquatur, & ualenti nutrimento insigne uescientium corporibus robur conciliat.

De amylo.

D Mylum ex tritico conficitur, æquandi ac leuigandi exasperatas partes uim obtinens, quæ communis est omni substantiæ sicca consistentia, concoctionis, acrimonie, atque alterius cuiusuis manifestæ facultatis exortu: quam ipsam non temere *ἀμύλον*, id est qualitate carentem, ut ad sensum, nunc cupant: qualis inter humiditas substantias aqua censetur. Cæterum amyllum similem cum elotis panibus habet facultatem, duntaxat illis in alendo tenuius. Nec uero cal facere potest, uti nec eloti illi: quod alijs tamen panibus est concessum. Nam cum tritico in aqua elixo ne conferendum quidem uideatur, quum palam id excoctum, & eximie, dum concoqui possit (quod illi utique perdifficile est) nutriat, quemadmodum antè declarauimus.

De hordeo.

E Oc item semen in frequenti apud mortales usu habetur, diuersæ a tritico facultatis: siquidem illo palam calfaciente, hoc adeo non calfacit, ceu quædam in calidi frigidiq; medio constituta, uti amyllum, & elotus panis, ut etiam frigerare aliqua ex parte, quocunque modo paretur, appareat, siue inde panem fingere, siue ptisanam coquere, siue polentam instituere libeat. Recedit præterea humoris specie a tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrumque semen ædere natū est, qui quidem a tritico in nobis prouenit, crassus glutinosusque est: qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil abstergens. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit, sed uarie pro modo præparationis nunc humectat, nunc desiccatur. Etenim manifeste cernimus polentā ex tosto hordeo factam siccare, ptisanam contra humefacere, si quidem rite fuerit instructa, hoc est in ebullitione quam amplissime intumuerit, ac demū igne lento diu, donec affatim in cremorem profudet, percoquatur. Quū porro perfectè intumuit, acetū ei admisceatur: exquisitè uero decoctæ sub edendi tempus friamentū salis superinijciendum. Oleum si ab initio statim addas, nulla ex parte cocturam uitaueris. Præter hæc nihil debet admisceri, nisi uelis anethi aut porri pauxillum, idque protinus ab initio. Verum ineptissimè a cocis omnibus eam parari uideo.

A uideo. In mortario namque crudam tundentes citra ignem dissoluunt. Sunt qui amyllum addant, quod a coctura scilicet in succum abunde coctabuisse uideatur. Hæc ergo concoctioni admodum renitens, flatus quamplurimos merito excitat. Sed nos quæ ad rectam præparationem desiderantur, adijciamus. Crudam ptisanā aliquandiu præmaceratam aqua in mortario manibus terere conueniet aspera quapiā re, ueluti sparso unde iumentis soleæ nectuntur: usque eodem id faciendum, dum ambiens cortex deteratur: is enim, quo uestitur ceu tenui tunica, non totus inter pinsendum decutitur. Quapropter & præmacerari, & in mortario tundi debet. Quod si non quicquid est aceris deglubatur, elixa ptisana citra ullum aliud damnum magis abstergebit. Longè pessima est ptisanæ confectio, quā a cocis cruda in mortario ex aqua tunditur, deinde paulisper coctæ sapa, quam Græci hepsēma & sireū uocant, inijcitur, ceu a nonnullis mel quoque & cuminū: quæ cinnus uerius quam ptisana dici meretur. At quæ probè parata fuerit, utilitates ab Hippocrate enarratas & sanis, & agris corporibus præstabit: siquidem lenitūtia eius, ut inquit, leuis, continua, iucunda, lubrica, modice flaccideque humecta, sitim arceat: ablutioni, si ea quoque requiratur, peridonea est: adstrictione caret: turbam, dum coquitur, non excitat malam: denique in uentre non exturgescit: siquidem inter coquendum in quammaximā potuit molem protumuit. Hæc nobis in præsentia de ptisanæ facultate indicasse suffecerit, non medendi rationē tradentibus, sed alimentorum duntaxat uires: quanquam in sermonis transcurso carptim illorum aliquem quoque usum nonnunquam attingemus.

De hordeaceis panibus.

B Vne ad hordeaceos panes transire fuerit opportunū, qui haud aliter sanè ac triticeis passim parantur: sunt tamen non modò illis, uerumetiam olyrinis, & multo magis ipsis typhinis macrores, ac aridiores, nihil in se glutinosi, ut illi, habentes. Ex quo clarū est, exiguum ex eis alimoniam in corpus concedere, præcipueque si ex uili hordeo fiant, quod Hippocrates ne ptisana quidem dignum censuit: dum enim coquitur, copioso succo non exuberat. Laudatissimū est, quod ubi pinsitum est, candidum apparet, proque hordei captu densum ac ponderosum. Item plenum, confertum, ac foris undequaque tensum, rugoso, casto ac gracili præfertur. Atque hæc quidem cōmunes publicæque sint omnium seminum exploratrices notæ. At caue ne illa tibi imponant, quæ peringentē molem supra quam eorum fert natura, ostentant, cum molli laxitudine & uanitate quadam cōiunctam. Scito enim hæc humore excrementitio redundare, & commemoratis esse deteriora. Quamobrem nec simulatque collecta sunt, illis uti protinus expediat, sed siccis in locis diu seruanda erunt, partim ut exspiret inutilis humor, partim ut amplius percoquantur, donec scilicet siccato mediocriter pressa contractaque euaserint. Etenim ab omnibus plantis, seminibus, fructibusque, quū collecta reponuntur, primū defluit quicquid aquosi subtilisque adest recrementi: tandem uero & proprii quippiā ac natui succi assumitur, ac contabescit. Enim uero hæc quum sicciorē quam par sit substantiā habuerint, ut deteriora sint ijs quæ ad fastigiū bonitatis peruenierunt, non tamen prorsus ceu praua uenient reiicenda: quin affectibus quibusdam siccarum postulantibus utilius accommodabuntur. Quæ autem quamdiutissime referuantur, fathiscunt, & suis uiribus destituuntur. Huius porro uitij nota terminusque sit tenuis quidam ex illis diffractis desiliens ceu puluisculus. Hæc itaque semel nunc explicata, semper meminisse oportet. Nam mihi sanè uoluptati non est, eadem de iisdem rebus identidem cōmemorare, nisi si quando nuda rerū capita ad memoriā reuocare necessariū uideatur. Sed ad hordeaceos panes, de quibus sermo erat, redeamus. In his quoque differētijs quasdam extarre dicimus, illis quas paulo antè in triticeis indicauimus, proportionē respondentes. Siquidem omnes hi triticeis multo minus alunt: attamen qui ex probatissimo hordeo conficiuntur, non tam huic uitio sunt obnoxij. At qui ex inaniusculo leuique conflantur, proportionē similes sunt furfuraceis panibus. Omnium autem promptissimè deor

Cum subeunt huiusmodi panes: quanquam non segniter & alij hordeacei, si ad triticeos conferas. Quae porro in his hordeaceis panibus mediae sunt confectiones, eadem proportionem ipsas quas de triticeis retulimus, sunt iudicandae.

De polenta, quae Graece ἀλφιόλῳ dicitur.

X nouello hordeo mediocriter tosto fit probatissima polenta: cuius si non sit potestas, nonnunquam & ex alio conficimus. Quum porro omnis polenta boni odoris sit, tum potissimum quae ex optimo recētiq; sit hordeo, cuius non sint praearidae spicae, hac gratia commendatur. Compluribus autem per sanitatem ex more est eam conspersam in sapa & uino dulci multisq; comistis, aliquando etiam sola aqua, in aestate duabus tribus uel ante balneum horis bibere: aiuntq; sentire se, hac potione sitim arceri. Equidem cum austero uino pota, uentrem desiccant. Polentam gentes quaedam pro pane usurpant, ut in Cypro agricolas uidi, tametsi plurimum agri frumentarii colerent. Prisci militibus etiam polentam dabant. Hac uero tempestate, damnata eius imbecillitate, Romani milites non utuntur. Etenim parum alimoniae corpori praestat, quod priuatis & ociosis sane quam satis sit, non ipsi quoquo modo exercentur. Hac quum liquore conspergitur atq; subigitur, maza appellationem, de qua deinceps differemus, assumit. Philotimus namq; in primo de alimentis libro fuisse quidem de hac scripsit, sed quod erat omnium in ea utilissimum scitu, indeterminatum reliquit.

De maza.

Niuscuiusq; edulij uires ante certe etiam experientiam ex ipsius qualitate ac natura licebit conspicias. Etenim perspicacis uir ingenij farinam ex aeti leuoris candorisq; cernens, atq; ab omni furfurea substantia puram, facile ex ipsis notis deprehendet, in uentriculo quoq; citius eam magisq; alterari, eoq; probius concoqui, facilius in corpus digeri, ac promptius nutrire, utpote quae tota adsimulatione & adpositione in alium corporis substantiam cedat. Quicquid autem furfureum in ea durumq; est, ut foris in aqua non uideatur dissolui, eadem ratione ne in uentriculo quidem maceratum colliquefcere intelliget: sed contra integrum omnino & inconfectum, quale assumptum erat, permanere. Ideoque nec probe concoqui, nec distribui poterit: quandoquidem osculis uenarum ad uentrem ac intestina pertinentium minime accommodatum est, ad quae necessarium est ut stercoreis maior uis ipsum sequatur citatiorq; descensus, tum ob grauitatem quam adfert multitudo, tum etiam ob absterforiam furfuris facultatem. Ista igitur ruminatum atq; intelligenti perspicuum est, tanto maza in alendo corpore hordeaceis panibus, quanto hitriticeis, inferiorem esse: quippe quum hordeum suapte natura furfuris abundans torreatur, id ipsum furfur obduratius in fractiusq; hinc obtinet, atq; una cum eo praestantior rem hordei partem unde corpus nutritur, aridiorem. Hac ergo de causa hordaceis panibus maza minus nutrit, uentre inflatione magis implet: ac si in eo diu maneat, concitat perturbationes. Macerata uero & pertrita prolixius, promptius descendit. Quod si mel quoq; addatur, citius etiam ob hoc ipsum uentrem ad excretionem incitabit. Ceterum quod Philotimus opinatur crassum glutinosum gelidumq; ex omni maza succum progigni, quem ipse cum suo praecipite Praxagora uitreum nominat, secus profecto habet: quoniam nec glutinum, quod potissimum in alica apparet, nec ualens alimonia polentae inest. At illud maza sefellit affatim uino dulci sapaq; conspersa, & longo tempore subacta: quam ipse, sicut Athenienses, τριπίλην, id est tritam uocauit: quod enim in ea triticeae massa responderet, cum ob longam permollitionem, tum ob humoris polentae comisti crassitiem, sequax ac glutinosum uidetur. Etenim sicut crebra cum crasso liquore tritatio facit ut pressata farina uel miliacea glutinis speciem praeseferat: ad eundem modum trisanæ cremor apparet glutinosus, tametsi nihil huiusmodi, nihilq; illitricis aut infarctoriae facultatis gerat, quin incidat potius, & abstergeat, ceu nostrae quoque cutis sordes extergere conspicitur. Ad haec si sorbere quempiam,

A quempiam, pauloq; post uomitu eam reieciare iusseris, pituitam deradet uentriculi tunicis adhaerentem, eamq; omnem secum per uomitum educet.

De typha, olyra, & Zeia, quam Latini semen uocant.

Ost triticum & hordeum, typham tertio loco Mnesitheus connumerat: at Diocles hanc percurrit negligenter, concisum ac compendiosum scribendi genus diffusae accurataq; explanationi praeponebat. Aequè item succincte de tritico, hordeo, alijsq; permultis tradidit. Paulo de his prolixius Praxagoras ac Mnesitheus: at ne ipsi quidem faciunt satis. Philotimus de quibusdam admodum prolixè, de alijs egit periciune: sunt quorum ne uerbo quidem meminit, ut zeia. Quod porro nec eius praceptor Praxagoras, in confesso est. Nihil enim prorsus eorum quae is prodidit, Philotimus indictum reliquit: sed multa insuper elaborauit, multaq; arti adiecit. Illud uero mirari subit, quod neq; libri de uictus ratione, qui Hippocrati adscribitur, autor, quicunq; tandem ille ueterum fuerit, quicquam de zeiae nomine meminerit. Si namq; typhan a nonnullis zeiam uocari existimauit, id ipsum indicatum oportuit. Sed singulorum uerba satius fortasse fuerit adscribere. Diocles ergo in primo ad Plisarchum de sanitate libro, in quo ciborum facultates percurrit, sic inquit: Hordeo triticoq; ante alia in primis olyra, typha, zeia, panicum, milium, uirtute proxima sunt. In quibusdam exemplaribus zeiae nomen non ponitur. Quin in quibusdam non uirtute, sed usu legitur, hoc modo: Hordeo triticoq; ante alia in primis usu proxima sunt olyra, typha, panicum, & milium: tanquam aliud quiddam olyrae semen, aliud typhae uideatur. Mnesitheus autem uni semini binomina indita esse uoluit, scribens ad hunc modum: Ex seminibus cum primis ad nutritionem apposita sunt triticum & hordeum: quod haec euestigio sequitur, duplici quidem uocabulo nuncupatur, sed res una est: nam alijs typha, alijs olyra uocatur. Deinceps ista adiungit: Post haec zeia, milium, & panicum. Diocli igitur ea quae modo recitauimus, de typha & olyra scribere satis uisum fuit. At Mnesitheus particulatim quoq; de ipsis exinde sermonem fecit, primum de tritico & hordeo, mox de typha scribens, his uerbis: Inter alia uero semina typha principatum obtinet: nam & satis nutrit, & non magno negotio conficitur. Panem ex zeia nemo affatim citra sanitatis iniuriam ingerere queat. Quod si quis insolens eo uescatur, etiam a minima portione damnum sentiet: est enim grauis, & concoctioni rebellis. Qui autem tem sub gelido ac hyemali coelo degunt, pasci zeia, ac eam ferere, ut quae frigoribus perstrenue resistat, compelluntur. Atque hi principio non multum edere assuescunt, tum quia ingrati odoris cibis, tum quia rarus est illis in locis meliorum frugum proventus. Post autem quum iam familiare fuerit edulium, facillime in corporibus conficitur. In summa, grauis, concoctu pertinax, ualens, ac membranosa est zeia. Ex his quale semen Mnesitheus zeiam, quae in frigidis regionibus terrae mandatur, dici uoluerit, liquet aperissime. Equidem nec ipse ego omnes hyernas regiones peragraui, nec ab ipsis tamen qui eas perlustraui, audiui unquam aliquod esse frumentaceum semen, quod incolae zeiam aut zeam appellarent: utrunq; enim scriptum inuenitur, in alijs priore syllaba e & i habente, in alijs e tantum. Existimare tamen licet fieri potuisse, ut indito illi proprio a barbaris alio nomine, Graeci uernacula lingua semen hoc zeiam appellarent. Quum ipse aliquando in Thracia & Macedonia segetem multis in aruis non spica solum, sed toto culmo nostrae in Asia typhae simillimam conspicerem: quodnam illi apud eos nomen esset, sciscitabar: aiebant omnes & stirpem totam & semen βριζαν uocari, priore syllaba tribus his literis scripta, β ρ ι: sequente s & α, in recto casu: in accusatiuo autem cum accessione u literae. Ex hoc semine panis fit grauis odoris, ater, & quodammodo membranosa, ut Mnesitheus loquitur, substantia. Quod si nigrum quoque panem qui ex zeia formatur, esse adscripsisset, libentius crederem id esse semen quod ab eo zeia nominatur. Est item in frigidissimis

C mis locis Bithyniæ semen quoddam zeopyrum nominatū, prima syllaba i non habente, ut apud Homerum quum ait: Et zeia & triticum cum fecundo hordeo & albo. Ex eo panis præstantior fit, quam qui in Macedonia aut Thracia ex briza conficitur. Ac fere quemadmodum nomen ipsum zeopyrum ex utroque nomine, zeia & pyrum, componitur, sic & substantia eius inter utrumque media, & quasi ex ambobus conflata est: proinde quanto tritico deterius, tanto thracia briza præstantius habetur. Nomina autem urbium in quibus hoc semen provenit, sunt Nicea, Prusa, Crassopolis, Claudiopolis, Heliopolis. Quin & Dorylis nascitur, quod extremum est Phrygiæ Asiaticæ oppidum: adeoque in ipsa Phrygia, sicut & in urbibus illi finitimis. Qui porro ex hoc semine conficitur panis, tanto eo qui fit ex briza in Thracia & Macedonia proveniente, melior est, quanto triticeo deterior. Meminit zeia & Theophrastus in octavo libro de plantis, sic scribens: Inter ea quæ tritico hordeoque similia sunt, ut olyra, typha, bromos, auena, firmissima est zeia: terramque defrugat ac extenuat, multiplici altaque radice nixa, & culmo cum denso, tum numerofo assurgens: semen uero & levissimum profert, & cunctis animalibus mire gratum. Nec longe post rursum: Omnis uero levissima est typha: nam unico culmo, eoque tenui, constat: quæ ob rem gracilior solum, nec uti zeia, pingue fertileque exposcit. Post quæ continuo hæc subdit: Duo hæc, zeia & typha, tritico potissimum similia sunt. Hæc quidem de zeia Theophrastus. Herodotus autem in secundo libro hæc scripta reliquit: Tritico hordeoque multo mortales uiuunt. Apud Aegyptios uero ipsi in uictu uti, summum dedecus putatur: ipsi namque olyram in cibo usurpant, quam alij zeam cum z nominant. Dioscorides quoque in secundo de medica materia hæc scribit: Zea duplex est genus: unum simpliciter grano, alterum duplici constat: quod inde *διπλοκάρπυ* uocatur: nam binis utriculis semine conuestitum gerit. Zea hæc hordeo ualentius nutrit: ori gratior, stomachoque utilior: in panificio tamen minoris quam triticum est nutrimenti. Crimnon est crassior farina in confectione pars: fit ex zeia, fit item ex tritico. Puls ex crimnon coqui potest: abunde alit, & facile conficitur. Ventrem uero sistit efficacius puls ex zeia, eaque maximè torrefacta. Præterea olyra ex eodem zeia genere est, sed minus aliquanto nutrit: est & hæc panificio apta, & similiter crimnon seu puls ex ea paratur. Athara fit ex zeia in pollinem tenuissimum molita: hæc sorbetur non secus ac liquidior pulculla, pueris accommodata: est & in cataplasmatibus eius usus. Tragi semen alicæ ad simile est, multo uero alit imbecillius quam zeia, ob glutinosam, qua dense uestitur, substantiam: eaque ex parte ægre in uentriculo peruenitur, & aluum magis emollit. Et de zeia quia dem hæc sufficiant. Mnesitheum profecto iure quis demiretur, quod discrimen inter olyram ac typham non agnouerit. Vtrumque enim in Asia terra abundat, & potissimum in regione quæ supra Pergamum iacet: adeo ut ipsi agricolæ eis ad panificum utantur, quoniam triticum omne in oppida conuehi solet. Prima laus olyrinis panibus debetur: nam triticeis proximi sunt, si quidem ex nobilissima olyra fiant. Secundi ab his typhini. Quod si olyrini uitioso semine consent, hi illis non erunt inferiores. Cæteri uero ac recentes panes ex laudatissima typha facti, olyrinis etiam longè præstant, sed aliquantisper asseruati semetipsis deteriores euadunt. Quum namque in longum tractilis ac tenax sit illorum massa, tempore maiorem in modum contrahuntur ac densescunt, maximeque quum non accurate parati fuerint: adeo ut si quis hesternum, aut duorum dierum, aut hoc magis pristinum hunc panem comederit, putaturus sit lectum se in uentre gestare. At calidus etiam ab ipsis urbanis expetitur, cum caseo quodam sumptus, qui uernaculo uocabulo oxygalactinus, quasi lactacidum dicas, appellatur. Hunc porro & mollem esse, & ipsum panem furni calorem adhuc retinere oportet. Nam qui in hunc modum coctus est, non rusticis tantum, sed urbanis quoque hominibus in delicijs habetur. At qui trium quatuorue dierum fuerit, uel ipsis rusticis insuauis apparet. Concoctus est hic quoque difficilior, & tardius per aluum transit: quæ incommoda calido minimè accidunt. Quanquam enim hordeaceo, quod ad deiectionem pertinet, longè posterior est, non tamen de eo ceu de miliaceo queri

licet. Quinetiam corpus egregie dum calidus est nutrit, ut penè triticeo, qui farina fit non succreta, syncomistus Græcè dictus, par sit. Habet autem typhæ semen forinsecus glutinam, ueluti olyra, & hordeum: nihilominus pinsit in panes congeritur, totumque usui accommodatur. Nam ex aqua estur elixum, haud aliter ac uocatus à rusticis apothecamus: sapa, quam alij *σίροπος*, nos *ἐξήλα* uocamus, adiecta: nonnunquam etiam cum sale, uti me ipsum triticum retuli comeditse. Ex nobilissima olyra, quum ut decet perpurgeta fuerit, tragus nominatum conficiunt: quo utuntur plerique, primum in aqua decoquentes, deinde ea effusa sapam, aut uinum dulce, aut mulsum infundentes: superiniungunt & pineas nuces præmaceratas aqua, donec amplissime intumuerint. Quidam autem non forma nec aspectu tantum simile, sed idem genere hoc semen cum olyra esse dicunt. Sunt & alia permulta semina consimilia quidè prædictis, sed non eadem penitus specie aut figura: quæ partim in hordei ac typhæ, partim in typhæ olyraque, aut olyra & tritici medio collocantur. Quædam simillima cum olyra sunt natura, quædam cum hordeo aut typha, aut tritico, ceu alia panico, alia milio. Atque hæc alibi simplices habent nomenclaturas, ut in Italia id ex quo alicam illi conficiunt: alibi compositas, ut quod in Cappadocia gymnocrithon uocatur, & in Bithynia zeopyron. Verum satius fuerit missa hac tam nominum quam seminum commentatione, de seminibus omnibus communem quandam rationem exponere. Ergo quæ parua mole multum substantia continent, eamque crassam ac glutinosam, probissimi succi sunt, & nutrimenti: haud tamen facile per aluum descendunt. Contra, quæ mollem minimeque densam substantiam habent, eamque magna ex parte furfuream, commodius deiciuntur, sed tenuius alunt. In his ipsis uero quæ graueolentia, & gustu nescio quid insuauia sunt, manifeste omnia & prauis succi, & difficilis sunt concoctionis. Quæ porro exigua mole permultum substantia cludent, tum ex pondere quum in libra appenduntur, tum ex farinae multitudine cognoscunt: ea namque in his quæ compacta densaque substantia sunt, ab exiguo semine aceruo perampla proficiunt. Caliditatis autem & frigiditatis discrimen ante quidem quam intro sumantur, cum ex colore & gustu facile erit colligere, tum uero etiam ex eorum quem præstant usu foris applicata. Intus uero sumpta, exactam sui notionem ac sensum uentriculis uescentium imprimunt, aut calfaciendo, aut refrigerando, aut neutrum horum manifeste agendo. Est præterea hordei ac olyra naturalis color albus, tritici fuscauius, typha tritico flauior. Quin & huius corpus in arctum cluditur, ac densatur: quod fortassis ad seminis paruitatem non nihil adfert momenti: est enim id tritico longè exilius: quanquam inueniuntur qui typham in tritici numero habere non dubitent: eamque id seminis esse uolunt, cuius Homerus meminit quum Hectorem equos suos alloquentem facit, his uerbis: Triticum enim uobis primum prædulce ferebam. Aiunt enim typham paruū triticum esse, ex eaque equos pastum innoxium capessere, quum à uero tritico offendantur. Nec sanè absurde typham quis exile triticum uocauerit, quum & colore, & densitate, & calfacto ut illi persimilis uideatur.

De auena, quæ bromus dicitur.

Hoc semen in Asia perfrequens est, & potissimum in Mysia quæ Pergamo superiacet, ubi & typhæ & olyra uberrimus est proventus, iumentorum magis pabulum, quam hominum: nisi utique aliquando extrema fames hoc quoque seminis in panes corrogare compellat. At extra annonæ penuriam coctum ex aqua estur cum uino dulci aut sapa, aut mulso, similiter typhæ. Egregie calfacit, non secus ac illa: quanquam non eadem duritie est: ex quo minus quoque corpus enutrit. Est & insuauis alioqui qui ex eo fingitur panis: cæterum alui statum non immutat, in retinendi ac impellendi munere medium locum sortitus.

C

M Is item in panes nonnunquam abutuntur urgente dictarum frugum penuria. Panis eorū exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum & friabilem instar arenæ aut cineris esse: caret enim penitus glui nolo pingui. Iure ergo aluum humentem desiccet. Agricola horum farina cocta admixto adipe suillo & oleo uestuntur. Miliū ad omnia panico præstantius, suauius editur, facilius concoquitur, uentrem minus coërcet, magis nutrit. Horum insuper farinam lacti incoctam esitant, ueluti triticeam rustici. Clarumque est, id edulij tanto quā illa per se sola assumpta melius esse, quāto lac utriusque seminis natura ad boni succi procreationē, aliāque omnia eminentius habetur. Dico autem alia omnia, concoctionem, uentris subductionem, in totum corpus digestionem, adeoque ipsam in edendo suauitatem ac uoluptatem. Hæc namque semina nulla gratia aut iucunditate commendantur, & minime panicum, quod quidem nostra in Asia nascitur: nam apud alias gentes, sicut in Italia quoque, melius inuenitur.

De leguminibus.

L Egumina appellant ea cerealium seminum, quæ panificio non accommodantur, ut puta fabæ, pisa, ciceres, lentes, lupinum, oryza, eruum, cicercula, aracus, eruilia, phaselus, foenumgræcum, aphace, & si qua sunt similia. Ergo deinceps de singulorum facultate tractabimus, ut ijs notis quamminimo licet damno utare.

De oryza.

S Emine hoc omnes in sistenda aluo utuntur, eodem modo quo alicam de coquentes: difficilius tamen quā alica conficitur, & tenuius alit, ceu utique & in edendi suauitate longè illa inferius sentitur.

De lente.

D

N Ex lente quidem panē quis tentauerit. Præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementē adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porro lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale garo oleoque conditū bibatur, aluum deijciat. At quod ex his decocta lente ad eum modum quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniūt fluxiones desiccet, os uentriculi, intestina, & totum denique uentrem corroborans. Quam ob rem coeliacis & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uero decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumque hac alia uidelicet omnia quæ consequuntur, amittit: ita alibilior quā integra illa efficitur, crassum prauumque succum gignens, tarde commeans: alui tamen fluores haud desiccet, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa siccaque cibaria facile in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob quam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur, ceu aridis & squalentibus admodum damnose. Eandem ob causam uisum integrum & inculpatum hebetat, immoderate exiccans. Ei uero qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inidonea est: crassum enim & tardissimum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuiō convenientissima. Quum porro lens & pisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia Phacoptisanā nuncupamus. Verum non aqua utriusque portio esse debet: minus enim pisana adijciendum, ut quæ per decoctionē in cremorem late diffunditur, & in magnam attollitur molem: lente contra minimū intumescens. Sedenim huius edulij eadem ac pisana est confectio, præterque quod satureia & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: pisana illis minime

A minime gaudente, sed solo anetho porroque contenta. Deterrima est lentis conditio, quā diuitum coci sapa inficiunt: minime enim in crassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui uero sapa commiscetur, iccoris obstructions gignere nata est, & ipsius uisceris atque unā lienis inflammationes in augere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurū, durescentes uisceris utriusque affectus, quos scirros uocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, pitisanā recentem, lenti sale asseruatā congruere deprehendes: ceu utique quæ inter has media est, à Græcis neales dicta, hoc est recens salita, phacoptisanā percommode & ad suauitatem & concoctionē immititur. Magis tamen lens cum falsis carnibus esitata crassos humores augebit. Nam hæc quoque pariunt crassum & melancholicum sanguinē. Quapropter neque istis affatim sapeque uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis & siccis escis abstinentum, hyeme uero eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus & refrigerantibus, in uere medijs temperamenti, mediisque facultatis epulas offerendum. Est porro mediorum non una, nec simplex species. Quædam enim huiusmodi sunt, quoniā cum extremis nihil habent comune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt medioeritatem assecuta: ut si quis iuxta id quod paulo antè dixi, pitisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, uerum etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositū edulium: quamobrem etiam tardius quā beta, citius uero quā lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet ac betæ, esse permixtum.

De fabis.

F Abarū multiplex est usus: quippe ex ijs conficitur & liquida in ollis puls, & spissa in patinis. Tertius confectionis modus cum pitisana instituitur. Plurimum hoc edulio gladiatores quotidie apud nos utuntur, carne non densa nec solida, qualis à suilla acquiritur, corporis habitum saginantes, sed nescio quo modo magis fungosa. Inflat is cibus, quocunque modo appareatur: nec per quamuis longam decoctionem id uitij potest amittere: quod pitisanæ minime negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porro affectus, singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeque qui ad huiusmodi esculentū non fuerit assuefactus, aut ipsum minus recte coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam leuemque substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil absterforiæ possidet facultatis, similiter pitisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur: quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro pariter ac aphronitro, & in uniuersum ijs quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum pitisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine ulla abstergendi facultate, qualia alicam, tragus, similaginem, & amyllum esse perhibemus. Quum porro ferculum ex fresa faba paratum, quod etnos Græci nuncupant, flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus: quanquam fricta (nam hoc modo aliquādo pro bellarijs sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu perdifficilis, tardoque descensu incommodior redditur, & crassi succi alimentū in corpus diffundit. Quod si uiridis immatura nondumque arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori hu-

C midiozem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantum in uis intestinorum, sed etiam per uniuersum corporis habitum producet. Merito igitur minus quoque nutrit, sed promptius deijciatur. Plerique autem hominum non crudas solas fabas comedentes, una eas cum suilla carne decoquunt, ueluti olera consueuerunt: ruri uero etiam cum caprina & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cepas admiscunt, quoniam in ollis pulmentum ex illis struunt. Sunt qui non simul elixatas, sed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus namque dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia & extenuantia corrigi comparatum est.

De faba Aegyptia.

Aegyptia faba sicuti nostram magnitudine longe precellit, ita & naturam humidiores, magisque excrementitiam sortita est. Quamobrem si memoria complecteris quae de eiusdem generis alimentis, duntaxat humidioribus, & excremento plenioribus, quantum ad illorum concoctionem, excrementum, distributionem, & nutritionem pertinet, exposita sunt, non est quod plura nunc de hac audire desideres: illinc enim ex ijs quae diximus, assumere potes quae ad hunc locum pertinere uidebuntur.

De pisce.

Simile quid tota substantia pisa cum fabis obtinent: nec alio quam illa modo comeduntur. Duo tantum sunt in quibus euariant. Non enim similiter ac fabae inflant, nec abstergent: ideoque segnius quam illae per aluum secedunt.

De ciceribus.

Non admodum consuetum est urbanis hominibus ex cicere pulmentum conficere: ruri nonnunquam id conspexi: quemadmodum & farinam eius cum lacte decoctam. Haud enim perinde ac fabae & pisa, comminutioni pareat, ut possit ex eo confectio pulmentum institui, quod Graeci inde eregnum appellant. Apud nonnullas gentes moris est, cicer in aqua elixum esitare, interdum ipsum solum, interdum sale modico conditum. Nostrates uero quiddam instar farinae a sicco & inueterato caseo defratum illi inspergunt. Cicer non minus quam faba inflationes excitat, sed ualentius nutrit. Venerem stimulat: creditumque est unam seminis genituram augere: cuius gratia admissarijs equis quidam obijciunt. Inest praeterea ciceribus abstergerendi uis potentior, quam ipsis fabis, adeo ut quaedam species contraactos in renibus calculos euidenter frangat, atque comminuat: atrum hoc, & exile est, in Bithynia praecipue nascens, arietinum nomine. Huius in aqua bulliti decoctum haurire praestiterit. Vescuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum fabis. Modò autem quoniam de fabis ageremus, commune edictum de omnibus immaturis fructibus protulimus. Quinetiam de his fructis haud alia quam quae de fabis dicta sunt, audisse te existimato. Siquidem cuncta quae friguntur, ut inflandi uitium deponant, concoctu certe sunt pertinaciora, magisque aluum adstringunt, & crassius corpori praebent alimentum.

De lupino.

Hoc quoque semen πολυχρηστον, id est multi usus esse nouimus, altera eius uocabuli acceptione: nam πολυχρηστον dicitur & de eo quod multis corporis affectibus accommodatur, & de eo quod omnibus aut plurimis hominibus utile est, etiam si una duntaxat constet utendi ratio. Hoc nimirum modo lupinus multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omni sibi ingentia exuat insuauitatem, comadefactus, ita editur, cum garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus, non uelut hordeum, & alia multifaria instructa. Lupini dura ac terrestres substantia est: quocirca necessario concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probe in uenis confecto, crudus proprie appellatus succus aceruat. Ceterum quum inter parandum quicquid habuit amaritudinis amiserit, τοῖς ἀποίοις, id est qualitatibus expertibus insipidis uel similis euadit. Sic autem edulia

Aedulia quaedam medici appellant nulla praepollenti qualitate, duntaxat quae sensu percipiatur, praedita, quae uel aluum ad excretionem irritare, uel ab excretionem coercere queant. Proinde consentaneum est, lupinum nec deiectioni, nec alui fluentis retentioni, ut adstringentia, appositum esse: haud tamen sine ratione tardus, & egestu transiit, quod difficilis efficitur. Illae quidem igitur facultates cibis non tanquam cibis, sed tanquam medicamentis inhaerent. Quaecumque uero omni illa euidenti qualitate caruerit, haud sane temere ἀπορία, ut diximus, appellantur. Veruntamen pro humiditatis [ac siccitatis], crassitudinis ac tenuitatis, lentoris [ac friabilitatis] differentia aut tarde, aut celeriter, aut medio modo comedere ijs contingit, nempe humidis, & unguine suo lubricis, celeriter: duris & siccis, ueluti lupino, contrario modo. At quae in dictarum differentiarum medio sunt constituta, nec celeritate insignem, nec tarditatem inferunt deiectionem. Haec ergo quemadmodum de omnibus communiter nouisse oportet, ita & ea quae iam insequuntur. Omnia quae humidioris sunt substantiae, exiguum corporibus alimentum largiuntur, quae ipsa ex facili euaporat ac discutitur: ut rursus alia haud multo post sit exhibenda. Contra dura & terrestria, perdurabile, copiosum, ac uix dissolubile alimentum ex se praebet. Quod si glutinis quoque non nihil habeat, multo haec omnia perficent efficacius. Constat item haec non expedite promptaque concoqui, ceu utique nec in sanguinem commutari, nec assimilari solidis animalis partibus: ideoque nec cito nutrire: dum uero perdomita confecta fuerint, corporibus haud parum nutrimenti contribuent.

De foenogracio.

Apuud Graecos hoc semen telis, & buceras, & agiceras appellatur. Inter manifestum calfacientia censetur, eundem hominibus in cibo usum praestans, quem lupinus. Praesumitur enim cum garo, alui subducenda gratia: estque huic muneri multo quam lupinus accommodatius, quoniam nihil ex sua natura quod transitum remoretur, possideat. Estur etiam cum aceto & garo, aliqui etiam cum pane: habentque id sufficientis obsonij loco: nam ut uentre minus subducatur, caput certe non pertentat, ceu nonnullis foenumgracum ex garo facere solet. Insuper stomachum non subuertit: nam hoc quoque foenumgracum affert incommodum. Ad eundem modum phaselis & ochris quidam in cibo utuntur. De quibus omnibus & consimilibus mox communem sermonem sum adscripturus. Edunt nonnulli etiam foenumgracum, ante seminis exortum plantam eius aceto intingentes ac garo: quidam affuso oleo cum pane obsonij uice assumunt: sunt qui cum aceto quoque & garo. Quod ipsum quoque sumptum liberalius, caput inuadit, & magis adhuc si absque pane. Aliquibus item os uentriculi subuertit. Liquor elixi foenigraci cum melle haustus, idoneus est ad extirbandum omnes prauos humores in uis intestinorum retentos: nam & lubrico suo glutine iucunditatem, & caliditate doloris lenimen inducit. Quoniam autem mellis causa absterforia facultatis particeps est, intestina etiam ad excretionem instigat, sed parcius mel admiscendum, ne exuperet mordacitas. In diuturnis uero thoracis citra febre affectibus, pingues una cum eo palmulas elixare expedit, atque expressum liquorem affatim melle saturatum, denique super prunas decoctum usque ad mediocrem crassamentum, longe ante cibum assumere.

De phaselo & ochro, quam eruillam dicunt.

Haec item semina donec radix pullulet, non secus ac foenumgracum homines exonerandi uentris gratia prima mensa esitant in aqua praemacerata, garo post intingentes. Succum habent alibilem quoniam in corpus digeritur, & facilius quam foenumgracum concoctionis. In Alexandria iuuenem quendam noui artis medicinae exercitio deditum, qui per quatuor annos singulis diebus his duntaxat fructibus, phaselis, foenogracio, ochris, & lupinis pro obsonio utebatur, degustas interdum & oliuas ex Memphide, & oluscula quaedam, fructusque perpauca, quos citra decoctionem esse licet. Nam illi decretum erat

C ne foco quidem uti. Omnibus ergo illis annis sanus permansit, nec ulla ex parte habitu corporis deteriore tum, quam ab initio, esse uisus est. Edebat autem huiuscemodi fructus cum garo scilicet, oleū aliquando solum adiciens, aliquando etiam uinū. Erat nonnunquam quum præter hæc adderet acetum, interdum uero salem tantum, sicut & lupinos sumere solebat. Ac salubris quidem uictus rationem fusa & explicata uerborū serie in libris de tuenda sanitate enarrauimus: quædam uero & in his rursus succincte ac summam referemus. Nunc ipsæ quæ de ochris ac phaselis dicta sunt, ista quoque addantur. Hæc edulia, inter ea quæ bonum succum, & ea quæ prauum gi gnunt, inter cōcoctū facilia & difficilia, tarde citoque transeuntia, flatulenta, & flatum leuantia, parū alentia & multum, medium quodammodo locum obtinuerunt. Nullam enim effectricem qualitatem gerunt, ueluti quædam acrem, austerū, acerbum, falsum, amarum, aut dulcem saporem habentia.

De lathyro, quam cicerculam uocant Latini.

Lathyri persimiles ochris & phaselis substantia sunt. Rura nostra in Asia, maximeque Mysia & Phrygia, his plurimū utuntur: nec eo tantū modo quo in Alexandria, aliisque multis urbibus, ochris & phaselis: sed instar phacopisanae quoque parat. Succū habent phaselo & ochro potentia cōsimilem, sed consistentia crassiorē: ideoque illis plus aliquanto nutriunt.

De araco.

Postrema araci syllabā per c in Aristophanis comœdia, quæ Holcades inscribitur, exaratam inuenimus, ubi inquit: Aracos, triticum, pisanā, alicam, zeiam, loliū, simlam. Semen hoc simile est cum lathyri semine. Quidam etiam ambo hæc unum esse genus existimant: quandoquidem & omnis utriusque usus & facultas in omnibus conueniunt, præterquam quod duriore, & minus coctui araci sunt, eoque etiam concoctu difficiliore. **D** Apud nos syluestre quiddam, durum, eruoque minus in cerealibus seminibus reperitur, quod arachum nominant, non per c, sed x ultimam syllabam proferentes. Scelctum id abijcitur, uti & securinus, quem Græci *πυλκρινος* appellant.

De dolichis.

Dolichorum nomen à Diocle post aliorum quoque seminū nos alentium nomina recensetur. Inuenitur etiam scriptum in libro Hippocratis de ratione uictus, cuius antè memini. Opinor autem satiuæ plantæ semen sic eos nominare, quod nunc à multis plurali numero dupliciter Græce appellatur: quidam enim lobos, id est siliquas, quidam phasiolos quatuor syllabis proferentes uocant: atque ita aliud nomen à phaselo faciunt, quod tribus syllabis pronunciatur. Sunt qui phaselum eundem cum lathyro esse dicant, alij eius speciem. Sed dolichos sanè semina ea quæ in hortis serunt, esse cōijciat quis ex ipsa ratione. Theophrastus in octauo de plantarum historia recitat, hunc in modum: Alia caulibus erecto, ut triticum, & hordeum, & omnino frumentacea, ac æstiuā. Alijs hic magis in latus uergit, ut ciceri, eruo, lenti: alijs humi serpit, ut ochro, pisa, lathyro. Dolichus adactō longo palo confurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiōsus fit, & rubigine tentatur. Quoniam enim ligna oblonga affigi iubet, neque id fiat, rubiginosum euadere ait, coniectura sumi potest, de nunc uocitatis phasiolis & lobis sermonem eum facere. Lobi autem ab eo appellantur ea quibus semen huiuscemodi leguminum, qualia sunt lens, eruum, faba, pisa, lupinus, concluditur. Quæ admodum enim frumentacea semina suis spicis, ita iam dicta lobis, id est siliquis continentur: qui ipsi lobi dolichos quoque continent: atque ex eo totum fructum à nostris tempestatis hominibus lobos appellari crediderim, ueluti astachyas, id est spicas, integros frumentaceos fructus. Scimus namque alia multa quæ in frequenti hominum usu sunt, totius generis nomen usurpare, ut calamus quo pingimus, & atramentum. In libro

In libro autem Hippocratis de uictus ratione ita scriptum habetur: Pisas minus inflant, & magis per aluū descendunt: ochri & dolichi his promptius subeunt, & uberiorius nutriunt. Siquidem quum in hac dictione pisas fabis comparet, quas prius flatulentas esse dixerat, deinde subnectat ochros & dolichos: indicat dolichon eiusdem esse generis cum prædictis seminibus, & potissimum ochris. Verum quoniam nullam prorsus mentionem lathyri aut phaseli fecit, suspicetur forte quis fieri potuisse, ut alterum illorum seminum dolichi nomine intellexerit. Quod si quis phaselum in lathyri genere comprehendere uelit, non idcirco obtinebit, lathyrū in dicta oratione dolichum dici nō posse, sed in eodem adhuc hærebit luto. Quinetiam Diocles in leguminum censu primo fabas ponens, mox pisas, hæc deinceps his scribit uerbis: Dolichi non minus quam pisa nutriunt: similiter etiam flatu carent: sed quod ad suauitatem pertinet & deiectionem, uincuntur. Verum hic quoque deinceps ochri, lentis, ciceris, & erui mentionem faciens, omisso lathyri nomine, in eisdem nos salebris relinquit. Et possit quis dicere, omnia hæc, ochrum, lathyrū, phaselum, unum genus esse, pluribus nominibus usurpata, forte nihil discrepantibus, ut ensis & gladius apud Latinos, apud Græcos *κίον* & *σύνθη*: forte uero aliqua existente in illis differentia. Cæterum ex quo dolichi non minus pisis nutriunt, & similiter illis flatu uacant, indicium est Dioclem nunc passim nominatos phaseolos sic nuncupasse. Siquidem lathyrus pisis non minus inflat, nec ochrus, nec phaselus: siue hæc unum, ut dixi, genus, siue unius generis differentia dicenda sint. Philotimus autem & Praxagoras nullius huiuscemodi esculentorum commemorauerunt, nisi fabarum & pisorum. Quamobrem nihil ab illis iuari possumus, ut sciamus cui tandem rei dolichorum nomen impositum sit. Itaque uocet unusquisque quocunque libet nomine fructum illum, qui à permultis hodie plurali numero phasioli & lobi appellatur, dum sciat talem obtinere uirtutem qualem dolichis Diocles attribuit. Ad cuius propemodum sententiam accedit is qui librum de ratione uictus Hippocratis titulo conscripsit, quum inquit ochros & dolichos facilius deijci quam pisas, parciusque inflare: quin & alibiles esse testatur: atque ita res habet, nisi quando integros & etiamnum uirides unā cum suis ualuulis ex oleo & garo in uniuersum ingerunt: aliqui uinum etiam adijciunt. Sed horum in repositione, ut pisarum, nullus est usus: quum nempe natura sint humidiores, corrumpi cito consueuerunt. Attamen si quis hos tuto cupiat reponere, sicuti meos pater facitabat, siccare prius diligenter & exacte oportebit. Quippe eo modo & à putrefactione, & à corruptione tota hyeme uindicantur, eundem nobis usum, quem pisa, exhibentes. Quidam meorum amicorum Romæ agens, narrauit in Caria iuxta Ceramum patriam suam seri in aruis dolichos haud aliter quam alia legumina, figuramque lathyris longiorem obtinere.

De Eruo.

Eruo apud nos, ut apud alias plerasque gentes, eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibus prorsus hoc semen damnatur. Est enim & insuauissimum, & prauis succi. Cæterum ingenti grassante fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, ob inexpugnabilem necessitatem homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini preparato ex melle utimur, ut medicamento crassos pulmonis thoracisque humores expurgante. Candidum minus est melleum, quam id quod ad flauum aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcescitur, insuauitate certe deponit, sed unā cum ea & abstergerendi & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia: itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum.

De sesamo & erysimo.

Sesami semen pingue est, ideoque repositum citissime fit oleosum: quamobrem & uescentes satietate oculus implet, stomachum euerit, tarde concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quod uentris partes

C nec fulcire ualeat, nec corroborare, quemadmodum quoduis aliud pinguium edulio-
rum. Est item crassi succi, ideoque nec celeriter deorsum potest penetrare. Raro admo-
dum hoc solo uescuntur. Cum melle autem crudo sesamides uulgo nominata fieri so-
lent. Panibus etiam pro dulciario inspergitur. Vt porro milio panicū assimilē est quo-
dammodo, sed ad omnia deterius: ita & sesamo erysimū corporis substantia nonnihil
affine: sed manditur insuauius, & tenuioris est nutrimentū, adeoque in omnibus illo dete-
rius existit. Ambo hæc semina calidi sunt temperamenti, eaque ob causam etiā siticulosa.

De papaueris semine.

S Atiui papaueris semen panibus utiliter ceti dulciarium inspergitur, non se-
cus ac sesamum. Candidum nigro præstat: refrigerandi uim habet, ideoque
somniaferum est: siquē liberalius sumatur, non somnum tantum, sed soporem
etiam inducet: aegreque concoquetur. Tussim præterea ex thorace ac pul-
mone compescit. Confert aduersus acutas ex capite fluxiones. Corpori nullum no-
tabile dat nutrimentum.

De lini semine, quod composita etiam dictione lino spermum dicitur.

Vidam hoc tosto instar obsonij non secus ac factitio sale cum garo utuntur.
In usu est & melle conspersum. Inferunt nonnulli panibus quoque. Stoma-
cho & concoctioni repugnat: tenuiter corpus alit. Quod spectat ad deie-
ctionem, nec laudandum, nec uituperandum: perexiguam tamen uim mo-
uendæ urinæ tenet, quæ in tosto extat efficacior. Idem aluum quoque magis sistit. Ru-
fici homines eo utuntur sæpenumero, fricto tusoque mel admiscētes.

De ormino.

E St & hoc frictum, instarque farinae detritum in usu, admisto itidem melle. Parum
in se habet quod alendo sit: mediæ inter erysimum & cuminum naturæ.

De cannabis semine.

Ameti cannabis ac uiticis planta plantæ, ac semen semini quodammodo
similia sunt, uirtute tamen permultum distant. Etenim cannabinū semen
difficulter concoquitur, stomacho capitique aduersatur, & prauos humores
gignit. Sunt tamen qui hoc quoque frictum tustumque usurpent unā cum alijs
bellarijs. Bellaria autem uoco ea, quæ secunda mensa, ut cum maiore uoluptate biba-
tur, inferri consueuere. Admodum calfacit, ideoque caput æstuant & medicamento-
so halitu sursum misso inuadit.

De uiticis semine.

Rictum estur & huius semen, non secus ac cannabinum, creditum uene-
rios stimulos inhibere: exiguum corpori dat nutrimentum, idque siccum &
frigidum, flatum egregie leuans. Ob quæ omnia ijs peridoneum est, qui
castitatem custodire decreuerunt: unde & nomen illi *εὑρο* impositū tra-
dunt. Caput non perinde ac cannabis tentat.

De aphaca & uicia.

Orum seminum figura non rotunda est, ueluti fabarum, sed aliquanto sa-
tiuscula, similiter lenti. Hæc quoque cum sua planta & ualulis integra rufi-
ci reponunt, ut brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam
noui qui hæc quoque deuorarent, potissimoque in uere, quum etiamnum ui-
rent, quemadmodum fabæ & ciceres solent esitari. Semina autem hæc non solum in-
suauia sunt, sed concoctu etiā difficilia, & aluum reuinentia. Perspicuum ergo est, quum
huiusmodi naturam obtineant, alimoniam quoque quæ ex ipsis in corpus permanat,
improbi crassique succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationē, ceti prius
de lente retulimus. Verum hæc multis præclaris dotibus prædita est, quarum nulla
illis concessa est. Ceterum nomen hoc bicium, id est uicia, apud nos & usitatissimum est. &
solum

A solum id noscitur: Attici uero saracum aut cyamum id seminis appellant.
De seminibus alienigenis, quæ in unoquoque genere permixta reperiuntur.

Ensum in tritico lolium frequensque inuenitur, ceti in hordeo quoque, sed
parcius: festuca uero agilops dicta, minime in eo rara, si quando imbecil-
lum semen terra diutius retentum, infelicem exortum progressum ue ha-
buerit. At meus pater, ætate iam inclinata factus agriculturæ studiosior, tri-
ticum atque hordeum summotis diligenter omnibus diuersæ naturæ semi-
nibus aliquando conseruit, ut certò posset cognoscere, an per illorum degeneratio-
nem hæc frugum uitia producantur, an propriam & ipsa naturā sortita sint. Quumque
permultum lolij in tritico, in hordeo parum, sed agilops plurimum enatum conspi-
ceret, in alijs quoque seminibus idem facere periculum tentauit. Reperit ergo len-
ti quoque per degenerationem durum rotundumque aracum innasci, & securinum, ci-
bo damnata semina: præterea apparinam, quæ cibo non modò aliena est, sed in her-
ba quoque lentem strangulat, humique detrahens enecat, sicut eruum eruagina. Sunt
igitur sanè perquam perniciofa hæc semina. Quod porro melampyron dicitur, gene-
ratur & ipsum ex tritico per degenerationē: sed nequaquam tantæ est prauitatis. De-
prehendit insuper alia semina consimiliter mutari. Proinde uisus solitus est præcipe-
re, ut noxie omnia, quæ ad salubrem usum semina uellent adhibere, prius seligerent,
neue illa negligenter, ut mos est publicis pistoribus. Etenim quum aliquando mali-
gnus esset annuus frugum proventus, lolium affatim tritico innasci contigit: quod
& agricolæ, & pistores non satis diligenter expurgabant, factis idoneis in hoc incer-
niculis, quò scilicet uel hoc pacto rem frumentariā auctiorem facerent: nam ea ad-
modum tenuiter prouenerat. Extemplo ergo multi capitis dolore uexari cœperunt:
ineunte uero æstate ulcera etiam in uescientium cute prodire, aut alia quæpiam sym-
ptomata, quæ succorum prauitatem declararent. Quamobrem præceptum illud de
reputandis seminibus, quæ cibo aptamus, minime est contemnendum: quamuis
enim noxâ, quæ singulis diebus succedit, præ exiguitate non sentimus, haud tamen
longa dierum serie collectam atque exaggeratam effugiemus impune: quin erumpet
tandem aliquando, atque manifeste non sine nostro se magno malo est proditura.

PRIMI LIBRI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE ALIMENTORVM FACULTATIBVS

LIBER SECVNDVS.

Ioachino Martinio Gandaui interprete.

QUANDO QUIDEM ante me omnes qui de alimentis tractauerunt,
non à plantis & animalibus, etiam si ijs maxime alantur, sed à cerea-
libus uocatis seminibus sermonem exorsi sunt: quoniam uidelicet
panis, quo nihil in uita utilius, illis constat: idcirco nos quoque pri-
mum uolumen tritico, hordeo olyraque, ac denique leguminibus dica-
uimus. Iam uero ad alia quæ ex plantis sunt alimenta, transire opor-
tet: ac deinde ad ea quæ ab animalibus, ex quibus præcipuè homines utilitatē per-
cipiunt, uenire. Nam id sanè non in postremis esse putatum est: adeoque nonnullis cu-
ra fuit, ut non seriatim omnes congeneres cibos, neque cuncta plantarum genera post
cereales fruges simul recensere, sed ut quidque mortalium uitæ utilissimum esset, ita pri-
mum ei locum in enarrationis serie dare uoluerint. Videmus porro suillam carnem,
hædinam, caprillam, uitulinam, bubulam, ouillam, præterea uenationem omnem,
cetum utique & uolatilium ac aquatiliū plerumque, magno hominibus usui esse. Verum-
enim uero ego quum singula eduliorum genera uideam uno uolumine comprehen-
di

C di non posse, haud ita multū referre existimans, quid prius, quid ue posterius sit, nō dum dicta alimenta deinceps sum persecutus: & in hoc quidem secundo quā nō bis terra suppeditat, in tertio quā ab animalibus usurpamus, enarrabo. Licebit enim unicuique codicem hunc de alimentis ad manū habentū, quotiescunque libuerit, nunc ad primū, nunc ad secundum tertium ue uolumē, prout quoque maximē statuit uti, transcurrere. Vt igitur omnis de plantis sermo primis duobus uoluminibus absoluitur, uenio ad ea quā dictis supersunt, hinc sumpturus initiū. Quā primo libro dicta sunt edulia, ea omnia plantarū semina sunt. Nunc à fructibus ordiemur, si prius à seminibus eos distinxerimus: praesertim quū plerisque siue semen, siue fructū dicas, nihil interesse uideatur. Ergo quā modō retulimus, paululum quid à fructibus discrepāt: ab ijs uero quā iam trademus, non mediocriter. Etenim fici fructus, ipsae sunt fici: mī ijs uero quā iam trademus, non mediocriter. Etenim fici fructus, ipsae sunt fici: mī nutum uero illud quod interiore farto cluditur granū, fici est semen, sicut & acinus, totius uitis fructus: nucleus, eius tantum semen: ipsum itidem pirum, ac mālum, arborum suarum, māli inquam pirique, sunt fructus: tria autē quatuorue in medio ipso rum contenta grana, seminis nomen gerunt. Quid amplius de cucurbitis & cucumeribus attinet dicere? Quid item de peponibus, & melopeponibus, & quaecumque con similia sunt? Vniuersus enim fructus permultū à semine differt. Ceterū in fabis, lupi nis, dolichis, lente, ac alijs quibusuis seminibus quē ualuulis uestiuntur, totū id quod ex tegmine semineque constat, dicitur sanē fructus: at maior substantia pars in solis le minibus consistit. Aliorū porro omniū ferme quā in primo libro commemorauimus, estur solum semen: solius dolichi, dum adhuc uirescit scilicet, integer fructus: quippe arescentes siliquae inutiles hominibus fiunt: fabarum autē ualuuli uel uiridium edenda non sunt, quemadmodū neque ciceris, neque aliorū quā elloba, id est siliquata Theo phrastus uocare solet: quare nō iniuria uulgo lobos, id est siliquas, quos quidam phasios nuncupant, uocitari diximus: quandoquidem horū duntaxat siliquae edendo sunt. De ipsorum autem facultate supra relatū est, ueluti etiam quod à ueterum nonnullis dolichi ijsdem fuerint appellati. Plantarū fructus ab arboribus hortensisque hor leribus decerpuntur: inter quā quidam medicorū pepones, melopepones, & cucur bitas connumerant: à quibus ipsis praesentis quoque libri doctrinam auspicabimur.

De fugacibus fructibus, quos Graeci Horaeos uocant.

Horam, anni id tempus appellant Graeci, in cuius medio canicula exoritur, durans per quadraginta dierū spatium: quo tempore omnes horae rii quos uocant fructus proueniunt: alij florere tum incipientes, alij iam de florere seu cōsenescere, alij in suo uigore, aut ultra paulum, aut citra consistentes. Vocant porro horaeos, nō quod id solum temporis nascantur, sed (ut mea fert opinio) quod à conditaneis eo nomine discernantur: quandoquidem & triticum, & hordeū, adeoque omnia quā primo sunt uolumine enarrata, & singulis annis, & aetate proueniunt, sed non cito corrumpi possunt, ut cucurbita, mora, pepo nes, melopepones, persica, aliaque id genus. Quanquā enim haec afflicta nonnulli con dantes in hyemem usque seruant, attamen ne sic quidem priorem suam naturam tueri queunt, quin totam immutent. Quidam ergo cucurbitas in hyemem cibis seruant, exempto prius semine, ac deinde siccatō eo quod in illis quasi caro est, quo omnes magis quam [ipsis cucurbitis utuntur: fiunt enim aridae, exuccae, lignosae, & salgae marijs uasculis similes] supra quā alius quispiam esculentorū fructuum. In tritico autem, hordeo, & quibuscumque cerealibus seminibus non euenit huiusmodi in con trarium naturae degeneratio. Siquidem haec omnia talem substantiā asseruant, quā lem in aetate maturata iam obtinebant. Illud porro nequaquam arbitror obscurum, nempe quā sicco sunt corporis coagmēto, ut perennantem habitū, ita solidum quō que & terreum, eoque alibilem eundem obtinere. At quā humidā consistentiae sunt, corrumpuntur ocyus, & exiguum, & quod facile ē toto corpore excernatur, alimen tum

A tum praebent: quamobrem etiam huiusmodi promptius quā solida per aluū deij ciuntur: praecipueque quum adest eis nitrosum quippiam aut absterforium: cuius fa cultatis, quemadmodum ostendimus, quidam fugaces fructus nō contemnendam portionem sunt adepti: quā & prauioris succi esse perhibuimus ijs quā nullam exi miam qualitatem gustabilem gerunt, sicut optima aqua. Ergo huiusmodi omnia, multoque magis quotquot ante exactam maturitatem esitantur, flatulenta sunt, sed ce lerius deorsum commeant: ceu ea quā tenuem seruant humorem, citius per mem bra diuidunt. Sunt porro id genus omnia uitioso succo notata. Adeoque longo itinere defatigatis duntaxat, ingenti que aestu squalentibus ex usu sint. Tum namque hominē re focillant ac iuuant, partim squalorē irrigantia, partim mediocriter frigerantia, si qui dem frigida assumantur. Etenim calida ita ut retuli affectis oblata, ut per omnia hu mecent, refrigerandi certe nō retinent potestatem. Neque enim eo frigiditatis propria illorum natura peruenit, ut ualeat, etiam si calida offerantur, uentri refrigerium praestare. Quare extraneo adscitioque frigore opus ijs erit, quod partium calori, quā circa uentriculum & iecur sunt sitae, quibus primis etiam occurrunt, queant resistere. Ita que habita horū notitia, quā cōmuniter ad omnia eiusmodi esculenta spectant, iam ad proprias cuique facultates accingemur.

De cucurbita.

Cucurbita cibo insuauis est, stomacho perniciofa, & concoctu pla ne inexpugnabilis: adeo ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam cō pellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore uentriculo in cumbere sit sensurus, euersoque stomacho ad uomitionem concitandus: quā una eum ab urgentibus illis tentationibus potis est liberare. Hanc igitur, aliaque ex fugacibus complura, aut mox quā elixata est, aut frictam insuper in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Atque hunc cōmunem de omnibus quā alterari ac corrigi per ignem postulant, sermonē perpetuō te in memo ria uelim habere. Cucurbita uero, de qua dicere cōepimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoque saporem nominare uelit, qui neque acris, neque salus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiā manifeste repraesentat, ueluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta cōmuni nomine omnes Graeci & uocant, id est qualitatis expertia uocitare solent, Latini fatua, aut insipida: quo modo nos quoque clarioris doctrinae gratia appellabimus. Talis ergo quā sit cucurbita, non immerito uarias apparandi formas admittit, utpote in medio omnis excessus cōstitu ta, eoque potis promiscue & ex a quo quolibet duci, & aptari. At eorum quā congeni tum quempiam excessum seruant, nullum in contrariam facili parandi rationē per trahi comparatum est. Proinde cucurbita, quantum equidem in se est, humidum frigidumque corpori alimentum praebet, ac id ipsum ea de causa exiguum, uti paulo ante de omnibus quā aqueo tenuique humore constant, perhibuimus: sed leuiter per aluū subit, cum ob suae substantiae lubricitatem, tum ob communem omnium humido rum ciborum rationem, qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanē infeliciter concoquitur, modō non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam ac cidere, quum aut uitiose fuerit preparata, aut prauos humores in uentriculo acerua tos offenderit. Est quando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fuga cibus fructibus humidā temperaturae ferē usuenit. Nam in uentriculo corrumpun tur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pu ra, & ut in seipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum expertem quali tatis gustabilis obtinet: ita quum alicui uehementem habentū facultatē fuerit iuncta, facile illi cōsimilescit, ut si cum sinapi sumatur, succus ex utroque in membra diffu sus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione si cum salso quopiam est etur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porro sic apparata cibus longē suauissimus, si salsamentū ex ponticis

c illis sit quæ myla appellantur. Eadem cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita, austero sapore in distributione præpollet. Asfa autem, uel in sartagine fricta, ut propria permultum humiditatis deponit, ita reliqua eius pars nullam sibi ualentem uim adsciscit, ut nec quum in iure simplici paratur. Cæterum ob aqueam qualitatem sibi innatam non immerito origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acris aut acidis, austeris uel aut salis permisceri saporibus postulant, si quis & cum uoluptate ea capere, & nauseam cupiat euitare.

De peponibus.

Niuersa peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergerendi uim: ideoq; urinam cient, & deorsum expeditius quam cucurbita & melopepones rapiuntur. Quod porro abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quam ob rem etiam maculas, seu solares, *ἐφελος* uocatas, & lentes facie occupantes, atq; summam uisiginem extergere possunt. Sed semen quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeo ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Cignit pepo in corpore uitiosum humorem, præcipueq; si quando rectam concoctionem non assequatur. Tum uero morbum etiam qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquam ad corruptionem peruenit, uomitioni quoque idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum quæ prohi sunt succi, supermandat, omnino uomitum concitabit. Illud porro perspicuum est, Græcos in hoc quoque fructu totius generis nomenclaturam posuisse, sicut in eo liquore quo literas pingimus, quod *μελαυ* ipsi, Latini atramentum appellant. Hoc enim uocabulum *πέπων* illis ueluti *πέπωνος* sonat, hoc est maturum: quod alijs quoq; competit quæ maturescunt. Nam & racemus quum exacte maturus est, dici potest pepo: quemadmodum quum nondum maturuit, perperam sic uocetur, utpote crudus & immaturus. Eadem ratione omnibus autumnales fructus, & cucurbitam, piraq; *πέπερα*, id est matura nuncupare mos est, sicut & quem melopeponem nominamus, qui pepoem uoce complexitur: unde medici quidam non simpliciter pepoem fructum hunc de quo nunc agimus, sed sicyopeponem uocandum censuerunt. Nos uero in præsentia super eiusmodi nolumus esse solliciti, ut quæ ad medicinam nihil conducant: siquidem longè præstat dilucide explicare res, quam huiusmodi anxia disquisitione doctrinæ perspicuitati tenebras offundere. Tum porro dices perspicue, quum uocabulis uulgo maxime usitatis, seruata illorum propria significatione, uteris.

De melopeponibus.

Melopepones & minus humidi quam pepones sunt, nec adeo prauis succis: segnius item prouocant urinam, tardiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uero excitandum non eandem uim obtinent, sicut nec celeriter in uentriculo prauis humoris collectione, aut alia corruptionis causa obfeso corrumpuntur. Cæterum tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei ceu pepones officiant: quin nec uomitum, ut dixi, perinde ac illi possunt commouere: pars porro intima carni semen inclusum tangens, quum in peponibus edendo non sit, in melopeponibus passim ab hominibus manditur, deiectioni non inutilis. Qui uero eorum quasi carne tantum uescuntur, non tam cito eam ac peponum excernunt.

De cucumeribus.

Rinalis quædam his quoq; facultas concessa est, ut peponibus, sed imbecillior, minus nempe substantia humidis: ideoq; non facile, ut illi, in uentriculo uiuantur. Inuenias qui hos quoq; ceu alia pleraq; bonæ hominum parti inuincibilia, conficiant, ob totius scilicet naturæ cum eis proprietatem: quam in commentarijs de temperamentis, multoq; maxime in libris medicamentorum exposuimus, demonstrantes suum cuiq; animanti cibum tota

A tota substantia proprietate familiarè à natura comparatum esse: utpote asinis equisq; paleam, scœnũ, hordeum, aliaq; id genus similia: leoni crudas animalium carnes: hominibus eas ipsas coctas, unaq; panes ex frumentaceis seminibus, ut diximus, elaboratos. Quin & helleboro conturnices, & cicuta sturni citra noxam uescuntur, ceu utiq; eruo boues. Quare quæ facilis cuiq; aut difficilis concoctionis sint alimenta, aut ex proprietate substantiæ, aut aliquo symptomate, experiundo discere ac iudicare oportet. Quid porro id sibi uelit, quod ex aliquo symptomate dixi, in primo libro declaratum est. Etenim sunt quibus biliosus humor, aut quaecunq; omnino excrementum identidem in uentriculo congeritur: in ijsq; cibi leuis concoctionis cito corrumpuntur: ceu alij nonnulli reperiuntur, qui natiuũ calorem non humidum, neq; bene temperatum, sed squalidum igneumq; obtinent: nam in istis quoq; quæ alij facillime omnium concoquunt, ex facili ea uiuantur, ructantq; in totum humidum quid, seu nidorosum. Cæterum illud perpetuo memoriæ mandandum erit, quod pertinacis cuiuscunq; edulij, quamuis feliciter à quopiā perficiatur, succus tamen ipse in corpus digestus, antiquam naturam mordicus sit retenturus. Siquidem fieri non potest, ut aquosus peponis iucus uel optimè concoctus, crassus terreusq; euadat: quemadmodum nec is qui ex lente, aut bubula carne prouenit, aquosus, humidusq; quem tenuem consistentiam appellant: in quo potissimum tuendæ sanitatis, & morbi præcauendi cardo utilitasq; uersat, ut alibi demonstratũ à nobis est, & nunc rursus paucis summamq; in progressu seramonis docebimus. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datũ est, dum in hoc fissi intrepidè assatimq; ijs se explent, longi temporis tractu gelidũ, & utcunq; crassum humorem in uenis aceruari cõtingit, qui per eam qua uenæ funguntur concoctionem haud facile in probum sanguinem potest conuertere. Proinde omnibus prauis succis edulij, quantum uis probè à nonnullis cõficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; longa dierum serie prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur atq; accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas & mire contumaces excitabit.

De arborum fructibus.

Ira, mæla, ficus, persica, punica, omnesq; cõsimiles arborei fructus hominum adiuuant cibos. Sunt & præter hos alij, sed cibo damnati: de quibus in præsentia dicere non est institutum. In uniuersum autem cõmuni edicto de fructibus quibus homines uescuntur, scire oportet, humidos tenuem humidamq; ex se alimoniam corpori asferre. Quæ ipsa talis quum sit, necessariò & commeabilis erit, inq; omnis corporis partes penetrando, uelociter tum per urinas, tum per cuticularia spiramenta excernetur: ex quo non absurde omnibus huiusmodi escas Græcorum medici oligotrophas, id est exigui nutrimenti uocitarunt. Contra ex solidæ consistentiæ fructibus amplior corpori, quod ad alimoniam pertinet, fit accessio, sed non eadem in transeundo est celeritas, maxime ubi crassum, glutinosum, aut adstringentem succum obtinuerint.

De ficibus.

Ommune omnium autumnalium fructuum, neq; eorum solum, sed & fugacium, qui à Græcis horæi uocantur, uitium ne ficus quidem effugere potuerunt: quanquam enim cæteris omnibus tam fugacibus, quam autumnalibus minus prauis humoris adgenerant, haud tamen penitus huius uitij immunes iudicantur. Cæterum hæc eis insunt bona, nempe quod comeabiles sint, & facile in totum corpus peruadant penetrentq;. Nam & abstergerendi ui pollent haud obscura: cuius gratia commansæ, & calculosis renibus arenularum uim propellunt. Quum porro omnes autumnales escæ exiguum corpori alimentum præbeant, minime omnium ficibus id usuuenit: haud tamen cõpactam firmamq; carnem efficiunt, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam & subinanem, ueluti fabæ. Quin uentre flatibus implent

C & ipsæ: & non mediocrem hinc profectio molestiam intulissent, ni celer descensus anticipando occurrisset: quo dotata, quum non multum temporis in uentre trahant, haudquaquam diu inflare sinuntur: ideoq; alijs autumnii fructibus innocentiores eas se consueuerunt. Cæterum maturæ ficus immaturas haud paruo intervallo antecelant: quod & in alijs omnibus cernitur fructibus: quanquam non tam ingens in illis discrimen existat. Siquidem ad plenum maturatæ ficus paulò minus omni prorsus noxa uacant, iam uel caricis exequandæ: quæ licet ipsæ multiplici utilitate commendentur, si quis tamen crebro largiterq; esitauerit, sentiet non esse innoxias. Non admodum enim probum sanguinem gignunt: quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur. Incidendi extenuandiq; uim habent: quo nomine aluum stimulant ad excretionem, renesq; expurgant. Iecori autem lieniq; inflammatione obsessis oficiunt, uelut ficus quoq; communi ratione omnium dulcium epularum, non peculiari quapiam eximia uirtute. Obstructis autem illis, aut sciro duritia ue tentatis, ipsæ ex sese proprijs uiribus nil profunt, nec obsunt: sed incidentibus, extenuantibus, & abstergentibus iunctæ, nō mediocriter auxiliantur: ideoq; medici nonnulli in diæta lienis iecorisq; affectibus eas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamentho, aut origano, aut hyssopo dare soliti sunt. Ad eundem modum cum alio quouis acrem qualitatem, aut omnino incidendi extenuandiq; uim gerente caricis assumere, non solum ita affectis, sed sanis quoq; ex usu fuerit. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, patentes apertosq; seruari non solis laborantibus, sed bene ualentibus etiam tutissimū est. Proinde hoc pacto ficus extenuante sale, aceto, garoq; conditas uulgo comedunt, experimento id utile esse compertū habentes. Verisimile autem est & a medico quopiam, qui ita alia quando sumere præceperit, notitiā eius in uulgus dimanasse. Qui quum aliquo in crassantium eduliorum caricis ficus ue esitant, non mediocriter offenduntur.

De uuis.

Ficus, ut autumnalium fructuum, quæ oporæ nominantur, caput honosq; sunt, atq; fugacibus omnibus præclarius nutriunt, ita quammini me prauis sunt succi, præsertim exactam maturitatem adeptæ. Nutritionis certe maximo argumento sunt uinearum custodes. Siquidem hos toto hiemestri, quo custodiā agunt, nihil esitantes præter ficus & uuas, nisi interim aliquando panis modicum admetiantur, obesos tamen ac pingues uidemus. Cæterum minime firma densaq; est caro, quæ ex ijs generatur, sed fungosa, & cum uuiditate quadam flaccescens: ideoq; haud longè post cessante esu cōtrahitur ac corrugatur. Uuæ ficibus minus alunt, bonumq; ijs hoc maximum est, quod uelociter per aluum subeant. Etenim si aliquando retineantur, grauiter nocent: id quod maturis ficibus minime usuuenit. Hæ nanque etiam si non, ut par est, deorsum concedant, dummodo probè in uentriculo concoquantur, innoxium corpori alimentum tribuunt: quorum neutrum uuis concessum est: nec enim retentæ probè nutrire possunt: & dum per iecur uenasq; distribuuntur, crudum humorem procreant, qui non facile in probum sanguinē natus est cōverti. Acini namq; corpus ex quatuor componitur: ex eo scilicet quod eius ceu caro est: exq; humiditate per eam dispersa, unde uinū: præterea ex nucleo, atque eo quod omnia hæc foris circunccludit membranoso tegumento. Nucleorum porro substantia sicca est & substringēs, atque per omnes intestinorum anfractus transit citra ullam sensibilem immutationē, non secus ac ficaria granula: sunt enim hæc in utroq; fructu proportionē inter se similia, quum & in sua utrunq; planta seminis rationē obtineat, & inalterabile, illiquefactum, & non mutatum transmittatur. Est & portio quadam in exteriorē tegmine, quo uterq; fructus uestitur, eandem illis utilitatem præstante, quam cutis aut corium animalibus. Obscura uero & huius in uentre sit immutatio, ac nonnulli ceu inutile expuunt, exucto omni eius ac nucleorum interiore succo:

A succo: quos ipsos aliqui expuere tentant, maximeq; quū grandes fuerint uuæ: nam in exilibus id factu permolestū est. Liqueet porro uentrem magis laxari sola acinorum carne cum succo hausta, nucleis ac membrana foris ambiente exclusis. Adhuc uero fustus, quū solus ipse expressus succus, quē mustū uulgo appellant, sorbetur: qui uentrem flauibus nō nihil distendit, ni uelociter pertransseat. Ergo hic quoq; corpus utcumque nutrit, sed quā carne substantia imbecillius: eoq; accidit uuas quasdā magis nutrire, quā deorsum concedere: contra alias promptius concedere q̄ nutrire. Ergo quibus exiguus succus, uberior etiā alimonia: quibus copiosus, cū minore alendi facultate maior laxandi uis inest. Vocantur autē uuæ illæ, quibus exigua humidatē substantiæ portio est, solidæ uero permulta, quā ceu carnē acini esse diximus, generosæ. Atq; ijs utuntur autumnii tempore, non uno eas modo reponentes. Etenim in mustū conijciunt, impletasq; ijs nouas ollas in uinaceis condunt: sic porro appello duras solidasq; uuarū in torculari penitus expressarū reliquias, quas ipsas homines in dolijs cōponunt stipatas admodum & cōstrictas: Græci stemphyla eas uocant, uulgus eorum tryga. Nam stemphylī nomine congeriem illam ceu radicularum ex sarmento prodeuntem hij significat: unde uidelicet acini cum pediculis dependent: quam alij *Βότρυξ*, Latini scopium nomināt. In his igitur uinaceis ollas nouas uuis refertas cōdunt, operculo diligenter obfirmantes, ne ulla fiat perspiratio, spatium inter ollam & operculum oppicando, omniaq; spiracula obturando. Ipsas item fidelias ex luto bene olido, & plene cocto fictas esse oportet. Huiusmodi uua uentriculum dissolutum confirmans, cibi auaritiā fastidiosam inducit: sed per aluū non facile delabitur: mansaq; largius, capitis arcem inuadit. Quæ in musto conditur, magis etiam quā hæc caput infestat. Pensilis nihil ei prorsus infert noxæ, uentrem nec reprimere, nec concitare in deiectionem nata. Similiter & appetitum nec torpentē expergefaceret, nec constantem prosternere ualet. Uuarum omnium illæ cōcoctu optimæ sunt, quas homines in uinaceis & musto per totum annum conditas seruare usque ad alteram uindemiā retulimus. Pensiles uuæ dum inaruerint, inutiles fiunt, idq; quibusdam statim in ipso uere, nullis certe non in æstate contingit. Haud porro exigua uuarum in sapore est differentia, dum aut dulces, aut acidæ, aut austere sentiunt, aut nulla uehementi qualitate præditæ, quas ipsas uinosas nominant. Proinde dulces calidioris sunt succi, ideoq; siticulosæ. Austere pariter ac acidæ, frigidioris. Vinosæ, in caloris frigorisq; medio. Dulces item aluū subducunt, maxime humentes. Acidæ austereq; non huic solum munerī inidoneæ aduersæq; sunt, uerumetiā concoctioni, distributioni, ac nutritioni. Equidem acidæ quamuis exactā maturitatē in ipsa uite assēcutæ, suspendantur, ne sic quidem mitescūt. Austeraq; quædam ad dulciore naturam transiunt quamdiutissime suspensæ. Acerbæ, similiter acidis, quantumuis longa suspensione in dulcem saporē nequeunt transmutari: quocirca esum earū cauere perpetuo oportet. Omniū ergo tutissime illis utare, quarū natura carneo liquore cōstat, cumq; hoc maturitatē sunt adeptæ: sed has ipsas intra modum esse oportet, siue in uite summa maturitatē obtinuerint, siue quod deerat, suspensio perfecit. Secundū pensiles, eas quæ austere acidæq; qualitatē sunt expertes, assatim uentris deijciendi gratia ingerere licet. Quidam in hunc usum mustū, idq; in primis dulcissimū, bibunt. Hoc enim, si quod aliud, maxime mouet. Quod ab austeris aut acidis profluxit, ad omnia ineptissimum. Verumenimvero ego me ita nominibus usum fateor, ut passim nunc dendo, quā ueterem atticismum anxie affectando. Qui uero id perspicuo docendi genere præstantius ducunt, uuarum solidas partes ab expresso musto relictas, brytia malunt appellare, ceu stemphyla oliuarum, quæ expresso supersunt oleo. Quod uero crassum in uino subsidit, plerique atticī sermonis studiosi *τρύγα*, id est secem uocant: eoq; nec ulla apud eos in uocibus ambiguitas cernitur, ceu apud alios homines quicunque uinacea etiā tryga nuncupant. Quin tertium quiddam hoc

C nomine *τρύγας* Græci nunc solent significare. Siquidem uinaceorū madesactorum dilutum *tryga* uocitant. Quod rursus à nostris Atticis *δευτερίαν*, apud nos *σεμφυλίτις*, à Latinis lora uocatur. Coniectis namque in parua dolia uinaceis aquā superaffundunt, usque dum undique omnia permadescant. Quod ubi satis factum uidetur, in doli fundo foramen aperiunt, ut possit effluere dilutum; idē pro uino bibunt. Illud porro non arbitror obscurum, quod pro modo racemorum aquam affundant, ita experientia docti: quod uidelicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde uero rursus aquam uinaceis, parcius tamen quam prius, infundunt, sic ut hoc quoque portioni sit temperatum: quod quidam atticæ proprietatis curiosi proprie *δευτερίαν* dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem affert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis ferit. Dos una huic portioni concessa est, nempe quod ocyus per urinam reddatur: sed non pauca subest diuersitas ex uaria uuarum specie, e quibus uinacei sunt relictī. Etenim si dulces fuerint, suauior longē erit potus, citiusque per uesicam excernetur. Ab acerbis acidisque multo inamcenior, & minus urinalis. Dilutum huiusmodi seu lora ualentius uinosiusque efficitur, quum in uer usque aut æstatē seruatur. Hyemis tempore usibus aptatum, ut caput minus tentat, ita & segnius emeijtur.

De uuis passis.

E Andem passæ cum uuis rationem, quam carica cum ficubus, obtinent. Euadunt enim dulces complures, acerbæ omnino perpaucae. Plurimæ mistæ ex dulci austerisque sunt qualitate: quanquam dulcibus quoque portio quædam subobscura inest austeritatis, ipsisque austeris dulcedinis. Austera temperamento frigidiorē sunt, ceu dulces calidiorē. Stomachum item austera corroborant, & uentrem cōstringunt: acerbæ his etiam fortius. Dulces medium quodammodo inter ipsas locum tenent, nec stomachum dissoluentes, nec aluum subducentes. Adest tamen dulcibus semper uis quædam correctrix temperamenti, quam Græci *ἐπιπεραντικὴν* uocant, ceu etiam mediocriter abstergentia, ita ut ex utriusque facultatis ope leues oris uentriculi (quod & stomachus Græci dicunt) morsunculas retundere seu hebetare possint. Nam grauiorē mordicationes constat præstantiora sibi auxilia exposcere. Passarum optimæ, pingues, & suo ueluti cortice tenues. Nonnulli, & bene profectō, e dulcibus grandibusque, quales sunt scybellicæ, prius quam ingerant, nucleos eximunt. Quæ & ipsæ inueteratæ duram crassamque membranam acquirunt: ideoque in aqua præmacerare oportet: nam & nucleus hoc pacto extrahit expeditus. Contra diuersæ ab his aliæ quædam sunt solidæ, crassæque, nullo prorsus nucleo. Crescunt hæ in Cilicia, subflauo colore. In Pamphylia scybellicæ colore nigro: quæ, ut dixi, grandissimæ sunt. Minimæ in Cilicia, uermiculæ. Aliæ præter has in Cilicia nascuntur, colore nigro, mediæ magnitudinis: quemadmodum & apud alias plerasque gentes, potissimum in Libya. In Asia uaria passarū species mediocri magnitudine prouenit. Etenim subflauæ, nigrae, dulces, subausterae quædam apparent. Cæterum in frigidis regionibus ne ipsæ quidem uuæ permaturari omnino queunt: nedum passarum quæpiam. Quapropter resinam uinis superinijciunt, ne celeriter acefiant. Quemadmodum igitur coloris discrimen nihil ad passarum uirtutem facit, ita nec magnitudo. Sola gustabilis qualitas omnem facultatem potest discernere: cui uni intentus, quibus, & quando exhibere eas oporteat, inuenies: ut prius dictum est. Alimentum ex passis tale in corpus distribuitur, qualis eorum fuerit natura, dulce ex dulcibus, austerum ab austeris, mistum ex ijs quæ utriusque qualitatis participes sunt. Quantitatis hæc est ratio. Ex pinguibus dulcibusque amplior, ab austeris & macris parciore alimonia. Quod si passarum pinguium, dulcium ac enucleatarum modum parem cum uuarum modo componas, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanē ut minus quam carica subducant abstergentque, illis ipsis tamen stomacho sunt utiliores.

De sycaminis

De sycaminis, quæ & mora uocantur.

Non hæc attici sermonis affectatoribus scribimus: fortassis enim ne lectio ne quidem ea dignabitur ipsorum quispiam, corporis pariter animique sanitatem fortiter contempta: Cuiusmodi cum medicis, potissimum de atticis moris non admodum sollicitis, tum uero ijs etiam qui non uti pecora, sed pro rationis imperio uitam transigunt, quibusque corporis & animi cura ac cultus, ambitione, gloria, opibus, luxu, ciuilique potentia potior antiquiorque habetur. Hi enim, probe scio, atticam linguam nihilo pluris quam aliorum hominum æstimant: at sanitatem ipsam præstantius quiddam digniusque ducunt homini, qui naturæ conuenienter studeat uiuere. Quum igitur planissimum maximeque perspicuum sermonem magis ijs ex usu esse cognoscam, familiaria usitataque ipsis nomina sum proposurus, quamuis priscis illis Græcorum minimè in usu fuisse arguentur. Mora ergo uocem esse puto uulgo utique notam, si non alia de causa, at saltem ob stomaticum illud medicamentum, quod diu morum appellatur, ex illorum succo compositum. Cæterum quidam autumnalium fructuum, quos deinceps referemus, quo nomine ante annos sexcentos ab Atheniensibus fuerint appellati, bona pars hominum hodie ignorant: quandoquidem hac tempestate uident eos nihilo secius ac alij Græci unumquemque fructum nominare, moraque ipsa tam sycamina, quam mora dicere. Item, persica, carya, præcocia, cæteraque poma pro aliorum Græcorum consuetudine. Siquidem nihil illis, modò rerum uirtutes calleant, etiam si priscas earum nomenclaturas ignorent, hinc damni incommodi ue queat accidere. Quanto hac nominum peritia præstantius est illud nouisse, eduliorum scilicet deiectionem procurantium quæ tarde comedeant, postremo sumenda esse ordine: quæ uero celeriter subsidunt, & in uentriculo morata corrumpuntur, primo ante omnia loco. Quanquam sanè non omnino mihi homines quo quæque ordine sumenda sint, ignorare uidentur. Nam in plerisque edulij eum etiamnum seruant, dum uidelicet radiculam, oliuas, fœnumgræcum ex garo prægustantes, deinde maluas, betam, aliæque id genus olera ex garo & oleo assumentes cernimus. Ciborum enim qui quotidie esantur uires, longa eos experientia facile potuit docere, nisi qui planè mente sint capti. Rarius & longiore tempore in experientiam uenientes, diligenti duntaxat uiro obseruare datum est ac commemorasse. Itaque mora ubi & in purum uentriculum, & prima fuerint ingesta, citissime transeunt, & alijs cibis suo ueluti ductu uiam struunt. Verum secundo loco assumpta, aut prauo in uentre humori occurrentia, celerrime alijs una cum cibus corrumpuntur, alieno quodam atque indicibili corruptelæ modo, similiter cucurbitis. Tameñ enim fugacibus hæc sunt esculentis innocentiora, corruptione tamen, eaque noua ac perniciofa uitiuntur, nisi uelociter deorsum concedant, non secus ac pepones. Verum & hi cito subeuntes, haud ita multum officiunt. Quum porro uentriculi os squallens calidumque erit, tum sicut peponibus, ita & moris peropportune uteris. Tale namque iecur etiam tunc esse necesse est. Cæterum cucurbita & cucumis siue maturus, siue immaturus, cumque ijs melopepon, adstringentis qualitatis participes non sunt. At in moris, maximeque non admodum maturis, manifeste hæc facultas cernitur. Immaturioribus uero adest & acida. Hæc nonnulli ab arbore decerpta, siccataque in hyemem reponunt, ut sibi medicamen ex ijs parēt utile ad dysenteriam, aluique diuturnum fluorem persanandum. Verum nunc minimè medicaminum facultates recēlere nobis est institutum. Rursus ergo quæ mora ut alimenta præstare possint, doceamus. Quod quidem facile descendunt, dictum iam est. Forte autē id eis usuuenit sola substantiæ humiditate & lubricitate, forte uero etiā admistione acrioris facultatis, quæ stimulanda ad excretionem alui sit satis. Nam adstringens qualitas adeo nihil ad deiectionem opitulari, ut etiam reprimere stipareque sit nata. Haud paucas porro res contrariarum facultatum participes esse, in libris de simplicium medicamentorum facultate declarauimus. Proinde moris exiguum quandam eius uirtutis portunculam inesse conijcio, cuius

C permagna in purgantibus medicamentis, quæ aluiduca quidam uocant, habetur: quæ facit non solum ut facile deiciantur, uerum etiam ut diutius in uentre morata corrumpantur. Quod si corruptionem effugiant, omnino quidem, ut dixi, humectant, sed non plane refrigerant, nisi frigida accipiantur. Parcissime corpus alunt, similiter ut pepones; haud tamen uomitum cient: nec stomacho, ut illi, aduersantur.

De cerasijs.

 Erasiorum quædam moris similia sunt, minimum adstringentia: quædam rubi fructibus manifestius adstringentia. Sunt quæ his etiam uehementius adstringant. Ergo cuiusque iam dictorum facultates ex ijs quæ de moris & rubi fructu referuntur, consicere licebit.

De rubi fructu.

Rubi fructum nostrates homines à bato batinum uocant, quemadmodum mora, & sycamina, [eum quæ morus aut sycaminus profert:] nam utroque uis modo appellantur. Fructus hic magis quam mora adstringit: siquæ liberiorius ingeratur, capitis affert dolorem. Est in hoc genere qui stomachum quoque lacescat. Quapropter eluere pulchre hunc fructum prius quam assumatur oportet: quod in moris sane non minus faciendum censeo. Alui excrementa non expellit, sed potius retinet: siquæ immaturorem eum desiccans quis reponat, longè uehementius coërcet. Omnia porro quæ ex mori succo medicamenta componuntur, ex huius liquore parata efficaciorum uirtutem acquirunt.

De fructu canis sentis.

 Anis sentis fructus longè adstringentior rubi fructu existit: ideoque uentri superprimendo accommodatior. Rustici frequenter hunc esitant, tenui alimonia: uocantque cynosbaton, id est canis sentem.

De iuniperi fructu.

Iuniperi fructum Græci arceuthidas nominant. Acris abunde est cum leuicula dulcedine, leuioreque etiamnum adstrictione. Edit & odoratum quiddam, ideoque calfaciendi uim habere non est obscurum, cum ob acrimoniam ostensum enim est acrimonia omnia calfacere) tum uero etiam quoniam gustu olfactuque odoratus sentitur: siquidem omne odoramentum calidum est. Iecur renesque expurgat, nimirum crassos ac glutinosos humores extenuando: eaque de causa salubribus medicamentis immiscetur. Perexiguum corpori humano alimentum ex eo apponitur. Astatim sumptus hic fructus stomachum arrodit, caputque excafcit: ex quo illud quandoque uaporibus implens, dolore diuexat. Aluum nec retinet, nec impellit: urinam cient mediocriter.

De cedri fructu.

 Edrinum fructum uocant Græci cedridas, iuniperino tam colore quam figura similem: nam & sufflauius, & rotundus est: differt duntaxat acrimoniam. Parum enim abest quin cibo damnatus, ad medicamentum relegetur. Nullam namque corpori alimonia præbet, nisi in aqua comadefactus sumatur. Etenim commune id habent acrimonia omnia, ut tenuiter corpus alere possint sua acredine exuta. Quinetiam durior sicciorque est cedri fructus, quam iuniperi, ceu utique & exilio eo rodi, caputque uexari, nisi perquam parce sumatur.

De pinea nuce.

Pinea nux bonum crassumque succum gignit, & alibilis est: haud facile tamen concoquitur. Græci hodie non conos, sed strobilos pineas nuces appellant.

De myrti

De myrti fructu.

Myrta fructum uocat Græci myrta: nullius est alimenti, ut iuniperinus: contrariæ tamen facultatis, abunde enim constringit, ideoque uentrem coërcet. Verum pro adstrictionis portione refrigeratrice uel nequaquam est præditus: quandoquidem non solum eam, sed cum acrimonia quadam permistam obtinuit. Illud porro omnium eduliorum quæ uehementem quampiam medicam gerunt uirtutem, commune est, ut ea elixando, assando, macerandoue deposita, paululum alere corpus queant, quum antea nihil omnino ualeret. Quod ipsum & cepis & porro usuuenit.

De persicis.

Persica mala fructum hunc, siue persica simpliciter, uti nunc Græci, siue alio quouis antiquo nomine uocare uelis, per me magno equidem id ocio facias licet. Iam uero quod uocabulorum disquisitione scitu utilius est, accipito, nempe horum quoque succum facile corrumpi, & penitus noxiū esse. Quapropter post alios cibos ultima minime edere, uti quibusdam mos est, oportet. Nam in summo natantia, cito corrumpuntur. Quin huius quoque communis edicti decet meminisse, uidelicet: Omnia cibaria prauum succum cum humiditate & lubricitate obtinentia, ex facili descendere, eoque prima mensa sumenda esse. Sic enim & ipsa celeriter pertranseunt, & alijs commode præeunt, ac quasi uiam muniunt. Postremo autem sumpta, una secum alia in corruptionem trahunt.

De malis quæ armeniaca & præcocia dicuntur.

Malorum genere hæc quoque numerantur, in hoc solum discrepantia, quod minus mala sint. Neque enim similiter in uentriculo corrumpuntur, neque acescunt. Plerisque etiam suauiora apparent, ideoque stomacho utiliora. Etenim omnibus cætera quidem paribus, uerum suauioribus, id solet esse proprium, quemadmodum insuauibus, ut uentriculum supinū reddant & euerant, stimulentque ad uomitionem, nimirum quam ciuissimè desiderantem quod molestum est à se abicere: quod utique pro molestantiū ductu agit ac procliuitate. Si namque deorsum illa uergant, pessum trudit ac expellit: si sursum, per uomitum reiecat. Idem in prauorum humorum ex uniuerso corpore confluxu facere consueuit. Etenim quicunque ex ijs in superiorem uentrem affluxere, per uomitum eiciuntur: qui uero inferius ora petunt, fluore quem Græci diarrhœan uocant, efficiunt. Cæterum antè diximus poma omnia exigui nutrimenti esse: appellata tamen præcocia armeniaca meliora censentur. Quibus præcocium nomen displicet, armeniaca mala utrunque hunc fructum noninant: quidam armeniaca, quatuor, non quinque, ut priores, syllabis.

De malis.

Non una horum est species, uti nec pirorum, nec punicorum. Alia namque austerum, alia acidum dulcem uel saporem gerunt: sunt quæ ex ijs mistum, nempe dulcem simul & austerum. Alia quædam cum dulcedine acida manifestò sunt. Alia præterea cum acore acerba. Inuenias nonnunquam quæ treis simul saporibus luculenter referant, acidum scilicet, & dulce, cum aliquantula acerbitate. His porro tribus uocabulis, adstringens, austerum, acerbum, unam qualitatē significari, & acerbum ab austero duntaxat quia fortius constringit, differre, ipso adstringente ad utrumque generis rationem obtinente, ex quarto libro de simplicium medicinarum facultate, in quo de saporum substantia ac uiribus disceptatur, potes didicisse. Itaque indidem dicta in memoriam reuocans, mala quæcunque adstringunt, gelidum terrestremque scito habere succum: acida uero frigidum quidem, sed eum ipsum tenuē. Mediæ temperaturæ dulcia sunt, ad calidius nonnihil proniora, ceu penitus qualitate carentia & insipida, ac ueluti aquosa ad frigidius inclinant. Ergo pro ratione ac uel præpollentis saporis quibusque uteris, nimirum austeris malis, quum uentriculus aut ob calidam intemperiem, aut ob copiosam humiditatem fuerit im-

Z z

C becillis: acerbis, quum ista admodum increuerint: acidis, quum de crasso humore in eo collecto non ita frigido inciderit suspicio; nam gelidus non acida, sed acria expulstat. Vtraque enim crassitudinem incidunt, tam acida, quam acria; eo duntaxat discrimine, quod illa cum frigiditate, hæc cum calore id præsent. Liquet autem ex his quæ sæpe iam diximus, quod adstringentia infernas deiectiones, quantum equidem in ipsis est, in uniuersum cohibeant. Acida uero crassum succum offendunt, hunc ipsum secant, & deorsum agunt: eaque ratione excrementa reddunt liquidiora: contra in purum purgatumque uentrem incidentia, magis sistunt. Dulcis succus citra acrimoniam & crassitudinem, hoc est, mere & exquisitè dulcis, quantum in se est, distributioni est accommodatior: cum acrimonia uero & crassitudine, magis in descensum propinclinat. Est præterea aliud saporis genus, non tantum in malis, uerum etiam alijs permulctis, quem aqueum & sequelem fatuumque nuncupant, ut supra quoque diximus: hic stomacho minime est utilis, in medio dictarum iam facultatum constitutus, ceu ipsa etiam aqua. Idem in malis, dum cibi causa sumuntur, aut ad oblectamentum, aut ad utilitatem, pro uitioso habetur. Ergo huiusmodi mala quum neque cibo iucunda sint, neque uentri robur addant, ueluti adstringentia, neque aluum fluentem reprimant, merito floccipenduntur, ceu apud nos quoque in Asia frequenter porcis obijciuntur *ωλατραβισια*, quasi platanina dicas, appellata, quoniam malis mollibus platani folijs quæ dantenus gustatu similia sunt. Cæterum & ab optimis in toto genere malis, quum nondum in arbore maturuerunt, abstinere expediat: sunt enim concoctu pertinacia, frigida, tardi transitus, & prauis succis: ad hæc gelidum simul crassumque sensum humorem pariunt. Quæ uero belle maturata, in hyemem, eique proximum uer asseruantur, morbis sæpenumero perquam utilia sunt, aut crusta pistoria circumoblita, aut in feruidis cineribus mediocriter assata, aut ad aquæ feruentis uaporem conuenienter elixata. Danda autem sunt statim à cibo, aliquando etiam cum pane, ad uentrem stomachumque corroborandum, cibum auersantibus, tarde concoquentibus, ad uomitum pronis, fluxu molestatis, & dysentericis. In hunc usum idonea sunt acerbiora: nam in eum quem iam dixi modum parata, ad constringendi mediocritatem rediguntur: quum austeriora in hac præparatione omnem ponant adstrictionem, ideoque his quæ natura sua aquea sunt similia euadant.

Qui fiat ut quibusdam aliis ab adstringentium malorum aut pirorum esu soluantur.

Quoniam uero nonnullos aliquando audiui, qui sibi aluum ab adstringentibus cibis molliri dicerent, operæ precium facturus uideor, si hoc loco semel quæ mihi cum ratione, tum experientia crebro hac de re compta sunt, fuscè pleneque explicauero. Principio igitur quum quidam ex nostra ciuitate orator ab austeris piris malisque uentrem laxari sibi prædiceret, re mecum diligenter perpensa, perque experientia examen prius comprobata, in alijs quoque maiore cum fiducia eius periculum facere non dubitauit. Itaque uirum oratu, ut mihi uel uno die conuiuia esset, quod uidelicet ipse intueri possem & quo tempore, & quo modo constringentibus illis uteretur. Ac in primis continuo illum id sum precatus, ut ne quid ex consueta uictus ratione immutaret. Hic ergo à balneo aquæ haud ita multa præbibita, mox scenumgræcum, ac radiculam, aliaque id genus quæ plerique solent alijs nondum gustatis sumere, similiter prælibans, dulcisque uini modicum super his bibens, malas deinde ex oleo & garo uinique momento comedit. Post hæc & de pisce non nihil, & suilla carne, ac aue. Ac denique quum secundo bibisset, paulum quid intermittens, austeris piris prandium inclusit. Tandem uero ad ambulationem prodimus: nec longè post aluus illi egregie soluta est. Quæ ubi conspexitsem, egi cum amico, ut postridie mihi conuiuia denuo esse ne grauaretur, utque penes me omne uictus arbitrium esse permetteret. Quo non agre impetrato, mox à balneo primæ mensæ pira induxi, cæteraque deinceps ordine quo erat assuetus. Quibus ita peractis non modo non abunde, sed ne mediocriter quidem desedit. Ipsi igitur obitu

A pefacto, rei que causam ex me scire gestienti, quæ nunc sequuntur, exposui. Quum ea, inquam, gari ac aliorum simul cum eo sumptorum sit natura, ut aluum subducant, huic iam ita ab illis preparata, adstringentia postremo iniecta, subductionis causa fiunt, maxime his qui stomacho sunt imbecilli. Nam hæc ipsa uentrem roborantia, concitantiaque, deorsum tridunt in eo contenta. Hæc autem ut ita habere credas, facilius adduceris, si cras inchoato ab adstringentibus prandio, proxime illis carnes, ultimo ex oleo garoque fercula sumseris. Minime gentium, inquit ille: nam si postremas cum oleo & garo malas essem, repente euomerem. Acu, inquam ego, rem tetigisti. Etenim hæc tum uentrem subuertunt, tum eius potissimum os, quod nunc ab omnibus trita uoce stomachus appellatur. Contra adstringentia ipsum firmant, atque corroborant. Ideoque si uentriculum alius quispiam humor percellat, ac labefactet, ut solet nonnullis flaua bilis copiosius acruata: aliquo adstringente degustato, qui ita affectus fuerit, illico instantem humorem deorsum expellet. Sub hæc iuuenem quendam illi commonstravi, qui paucis ante diebus purgationis gratia deuorato scammonia succo, quinque post summptionem horis nihil dum potuerat excernere, sed stomacho angere premique se, & uentris distentione pondereque torqueri dixerat: ac idcirco pallidus, anxius, inopsque animi, symptomata quibus obsidebatur, mihi indicare erat coactus. Proinde quæ illi ratione liberauerim, ex illo ipso, inquam, malum audias. Ac cum dicto coram illo iuuenem sistebam, quænam sibi euenissent relaturum: nempe ut postquam ego iussissem, aut mali, aut punici, aut piri frustulum mandare, ipse horum aliquo transglutito subito à molestijs omnibus fuisset persanatus, uentre coaceruatim & in uniuersum multa uariaque extrudente. Quocirca tibi quoque rhetori, aiebam, quum adstringentibus cibo finem imponis, quoniam & stomachum, & uentrem totum nactus es imbecillum, idem scito usuuenire. At ille, nihil, inquit, uerius dixisti: quippe talis prorsus natura mihi est stomachus: facile à quibuscumque eueritur: atque ego à cibo austerum quid assumere tum præcipue soleo, quum illum uehementer supinum, & nausæ iam ferè proximum perentisco. Hic itaque qui mihi cum rhetore sermo intercessit, satis docere te poterit, his qui infirmo sunt stomacho, si adstringentium quippiam supermandant, aluum laxari.

De cotoneis & struthis malis.

Ximum quid hæc præ alijs malis possident: nam & magis adstringunt, & durabilem succum habent, si cocta cum melle asseruare quis cupiat. Alia breui fugiunt, succusque eorum repositus acefcit, utpote frigidus, & humidis excrementis redundans. At nos medicamentum ex strutheorum malorum confectum succo, cibos auersantibus summopere expediens, non temere in propatulo expositum, sed diligenter custoditum, tandem aliquando exacto septennio inuenimus nulla prorsus qualitate immutatum. Circa autem os uasculi densa crustula concreuerat, qualis melli sæpenumero, & alijs quibusdam supernasci solet. Quæ nequaquam detrahenda erit, si aut mel, aut medicamentum citra immutationem quamdiutissime cupias seruare. Atque hoc quidem obiter & extrarem dictum sit. Cuius porro gratia in mentionem non corrupti longo tempore medicaminis incidimus, id repetamus. Strutheorum malorum succus perennare potest, ubi recte fuerit preparatus, quemadmodum & cotoneorum: uerum minus hic gulam oblectat, maximeque adstringit, ita ut huius quoque aliquando usus sit idoneus ad uentrem maiorem in modum dissolutum suo robori restituendum. In *† Iberia* placens tam componunt *μυλωπλανδντα* uocatam, edulium tam longæuum, ut nouæ patinæ illo refertæ Romam usque perferantur. Conficitur autem ex melle, & carne [malorum] ad leuiorem trita, atque una cum melle percocta. Nostrium uero medicamentum, quod cibi fastidio laborantibus dicatum est, non solo melle, & malorum succo constat, sed accipit præterea aliquantulum piperis albi, zingiberis, & aceti. Cæterum non est nunc huius enarrandi locus: nam alibi ad plenum de eo disseruimus.

Alias † Syria.

SI quæ de malis diximus, omnia ad pira punicaque transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoque alia austera tantum, alia acerba apparent, ceu quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum permissione conflata. Sunt quæ nullam huiusmodi qualitatem exasperantem habent: quamobrem quum aquatici soluti sint saporis, nulla roborandi uel pollebunt. Talis igitur omnino pirorum usus, qualis malorum. Punica, cætera illis consimilia sunt, nisi quod pistoria crusta oblita non assantur, nec in aqua aut uapore elixantur, succum ampliorē quam mala piræ continentia, gustuque gratiorem. Nonnunquam etiam magis iisdem fructibus comperiuntur prodesse cum ad alia quædam, tum ad eum affectum quem Hippocrates in secundo libro popularium morborum recitat, his uerbis: Mulier quædam est stomacho dolebat, nec consistere potuit, maloueleuari, prius quam punici succo polenta inspersa uteretur: quo solo semel duntaxat in die sumpto contenta mansit: nec uero similiter Charionis uxori euomuit. Liqueat ergo mulierem ex eo quod prauis humoribus os uentriculi permaderet, ac fluctuaret, nausea & stomachi mordicatione uexatam fuisse. Id porro symptoma Hippocrates, & ueteres Græci per καρδιαλγῆν & καρδιώσασθαι significabant: nam illis stomachus καρδιά quoque dicebatur. Illum ergo humorem siccauit polenta: succus uero unā sumptus uentriculum roborauit, ut posset humorem tunicis obhaerentem excutere atque exturbare. Punica parcissime omnino corpus nutriunt, adeo ut nunquam illis tanquam cibis, sed ut medicamentis tantum utamur. At piris, præsertimque grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde secta ea in tenues orbiculos siccataque reponunt. Quibus coctis per hyemem & uer famis tempore aliorum infirmorum ciborum uice uescuntur. Cæterum Græci punica φοῖβας nuncupant. Attici priorem huius nominis syllabam frequentius abscipiunt, Iones cum i proferunt: sed huiusmodi disceptatio uitæ mortalium nihil adfert commodi, quemadmodum nec illa de δὲν, idest sorborum nomine, ut Græci nunc omnes uocitant. Verum Attici nostri cum u proferre nobis non permittunt. Hos igitur cum suis nominum speculationibus ac contentionibus missos facientes, fructus facultatem enarrabimus.

De mespilis, & sorbis.

MORUM eadem quoque cum prædictis est ratio. Ambo enim adstringunt: sed multo fortius mespila quam sorba. Quam ob rem aluo fluenti in cibo ac commodatissime exhibentur. Sorba maiore cum uoluptate sumuntur. Proculus namque nihil acerbi uti mespila obtinent: sed succus eorum citra acerbitatem duntaxat austerus est. Illud porro neminem puto latere, hæc omnia parce, non affatim, ut ficus uuasque, esse comedenda. Nequaquam enim eis ut cibis, sed magis ut medicamentis egemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit utilius, quam si primam huius dictionis δὲν syllabam a priscis Atheniensibus per o solum prolata scriptaque fuisse cognoscas.

De palmæ fructu.

Nunc fructum siue balanum phœnicos, idest glandem palmæ, siue arboris suæ nomine φοῖνίκας, idest palmas appelles, ut omnes iam Græci, nihil in ea gente refert: nec sanè quocumque modo appelletur, ad facultatis notitiam id obesse quicquam aut prodesse potest. Est autem non exigua in palmulis differentia. Aliæ namque siccae sunt, & adstringentes, ut ægyptiæ: aliæ molles, humidæ, & dulces, ut caryotæ appellatæ. Huius generis laudatissima nascitur in Ierichunte, quod Syriæ Palæstinæ oppidum est. Inter has mediæ censentur reliquæ omnes palmulæ: uerum cōcoctu difficiles sunt, capitisque inferunt dolorem: aliæ alijs magis humidæ, & dulces, & siccae atque adstringentes. Sed definitis extremis, quæcumque in medio consistunt, faciles deprehensu erunt. Nulla ergo ex illis est quæ non dulce quiddam & adstringens respiciat. Nam & caryotæ leuiusculæ constringunt, & thebaicis obliqua quædam

Ara quædam inest dulcedo. Dulcem porro succum alendo esse, austerum uero stomacho conuenire, & aluum retinere monstrauiamus. Omnes palmulæ concoqui pertinentes, capitique infestæ sunt liberalius ingestæ. Quædam morisionis quoque sensum ori uentriculi, quod & stomachum uocant, inducunt. Succus ex ijs in corpus digestus, crassius omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Si autem huic succo dulcedo etiam commisceatur, celerrimè iecur ab eo obstruetur. Quin inflammatione, aut duritia, quæ scirrus dicitur, idem uiscus tentatum, summopere ab illorum esu offenditur. Secundum iecur lien iniuriæ ac obstructioni patet. At multo sanè maximè uirides palmulæ per omnia nocentiores sunt paulò largius manducatæ. Clarum autem est, dulces calidiores, adstringentes frigidiores succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus. Eadem namque harum ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterum in regionibus non admodum calidis hi fructus ad plenam maturitatem nequeunt peruenire, ideoque nec reponi commode possunt. Quapropter uirides eos coacti ingerere, crudis inde acruatis succis, contumacibus rigoribus, quosque ægre calor expugnet, corripuntur, & iecoris obstructionem incurrunt.

De oliuis.

PER quam infirmam alimoniam oliuæ corpori præbent, maximè drupæ. Mandunt has frequentius homines cum pane. Sine pane autem halmades & colymbades uocant, ante alias epulas alui subducendæ causâ cum garo sumuntur. Quemadmodum autem drupæ plurimum pinguis, ita hæc non parum adstringentis succi in se continent, ideoque stomachum corroborant, & cibi excitant cupidinem. In quem usum idoneæ etiam sunt quæ aceto reponuntur. Varie eas apparant qui condimentariam seu obsonaticam artem exercent: cuius ipsius non planè rudem aut inexpertum uelim esse medicum. Nam duorum ex æquo salubrium, quod suauitate præstat, minore item negotio concoquitur. Verum nunc tempus non est obsonaticis industriæ experimenta, aut artis præcepta tradere, proprius nanque ijs sermo dicatus est.

De nucibus.

IUGLANTES nuces Græcè carya nunc ab omnibus uocantur: sunt tamen qui non simpliciter sic uelint appellare, sed basilica carya, idest regias nuces. Sunt & auellane nuces multo his minores, quæ gens ea idcirco leptocarya nuncupat, pontica ab alijs uocitata. Vtræque multo in usu sunt, quamuis haud multum nutrant. Valentiores sunt auellane quam iuglandes: nam densior strictiorque his est substantia, ac minus oleosa: contra iuglandi laxior uaniorque, cum multa pinguitudine. Est hæc adstringentis quoque qualitatis haud obscure particeps, quæ temporis processu marcescit interitque, degenerante tota eius substantia in pinguem succum, ut penitus cibo tandem fiat inidonea, quod ueteri oleo, suo pingui liquore persimilis appareat. Viridis etiamnum atque humida, nec planè adstringentem qualitatem, nec oleosam repræsentat, sed est quodammodo qualitatis expers: quod aquosum, ut dixi, solemus appellare. Iuglans felicius quam auellana concoquitur, & stomacho utilior est, multoque magis si unâ cum ficibus edatur. Prodiderunt plerique medicorum, si ambo hæc cum ruta ante alias dapes sumantur, hominem non magis gnopere à letalibus uenenis lædi posse. Constat item humiditas deiectioni magis, aridas minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præmandunt, quod facilius uenter soluat. Ad hoc uirides aptiores sunt, utpote adstringentis minus qualitatis participes. Quin aridarum quoque, ubi in aqua fuerint præmaceratæ, ceu nonnulli faciunt, similis ac uiridum uis habetur.

De amygdalis.

Nihil hæc prorsus adstrictoriæ qualitatis sortita, sola extenuandi atque abstergendi uel pollent: cuius nomine uiscera expurgant, humorumque pulmone ac tho

C race excreatus moliantur ac promouent. Quædam ex ipsis tam exuperantem crassum ac glutinosum humorum incidendi vim habent, ut cibo prorsum propter amaritudinem sint ineptæ. Quin & pinguis ac oleosa qualitatibus participes sunt, ueluti iuglandes: propter quam ipsas quoque longa dies oleosas facit, uti illas. Minus tamen eis pinguitudinis inest, quam iuglandibus: quapropter non tam cito ac illas, oleosa apparent. Ex his liquidò constat, neque ad aluum soluendam eas idoneas esse, neque corpus ualde nutrire. Peramaras ad facilem saniei ex thorace & pulmone expuitionem, & crassorum humorum ac glutinosorum educationem mirifice conducunt. Est porro inutile quoddam genus hominum, tota uita uerborum aucupio, nec ulli præterea arti quæ humanæ uitæ ex usu sit, deditum, qui se Atticorum sectatores iactant: ex his alij fructum hunc amygdalas genere foeminino appellandum censent, alij neutro genere amygdala: id ipsum cuius tantopere studiosi sunt, nondum scientes, nempe utroque modo apud Atticos hæc nomina scripta inueniri.

De pistacijs.

N Ascuntur hæc quidem circa magnam Alexandriam: sed longè uberius in Berræa oppido Syriæ: pauci nutrimenti, sed iecori cõsumando, ac liberandis ab infarcto humore eius uis non inutilia: subausteram namque & amarum rusculam uim cum odorifera participant. Scimus porro alia item id genus multa esse iecinori perquam accommodata: ut in opere de simplicibus medicamentis ostendimus. Caterum an stomacho noxia hæc, an utilia sint, nullum habeo certum eius rei testimonium, quemadmodum nec an aluum ducant, an sistant.

De prunis.

Raro fructum hunc austum, aut acidum, aut omnino iniucundum inuenias, ubi exactam maturitatem fuerit assecutus. At prius quam eò perueniat, nullus est ferme qui non aut acorem, aut acerbiteriam præ se ferat: est qui & amaritudinem. Proinde ex hoc fructu minimum alimenti corpus capessit. Verum quum humectare & refrigerare mediocriter uentrem statuimus, accommodus erit: quem subducere etiam ualet; humiditatis ac lentoris sui gratia, ceu alia quædam ante à nobis tradita. Prunis porro æquæ ac ficibus concessum est, ut uel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione deferitur. Proxima his quæ in Iberia & Hispania proueniunt. Verum hæc nullam adstringendi uim representant, damascena quædam sanè quàm præclaram. Probatissima in his sunt quæ cum mediocri constrictione, ampla laxa sunt. At parua, dura, acerbiora, & in cibo permolesta, & uentri mouendo inidonea sunt: cui officio iberica maxime conueniunt. In melicrato mellitiore decocta, abunde molliunt, etiam si sola comedantur, & multò magis si melicratum ipsum subforbeatur. Perspicuum uero est, si uinum dulce post assumptionem superbibatur, siquæ prandium non statim, sed aliquanto post intervallo inchoetur, id ad alui solutionem profuturum. Quæ communia omnium laxantium præcepta meminisse oportet, ceu & alia quæ de pluribus speciebus communiter dicuntur, ne identidem quæque de hisdem repetenda sint.

De fructu quem serica Græci uocant.

Ne his quidem quid ad tuendam sanitatem morbos uel profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus & effrenatis pueris ac mulierculis cibo duntaxat appetuntur. Imbecillissima sunt, & difficillime concoquuntur: cumque hoc, stomacho inutilia sunt. Sed ipsa scilicet exigua etiam corporibus dant alimentum.

De ceratijs.

De ceratijs, id est siliquis.

Eratia per litteram scripta atque prolata tertia syllaba, nihil cum cerasijs per scriptis habent similitudinis. Lignosus namque est hic fructus, & in cibo praui succi, necessario etiam concoctu difficilis. Nullum namque lignosum facile conficitur. Præterea ob tardam secessionem non parum huic mali accedit: adeo satius fuerat ne transferre quidem ad nos ex orientalibus locis, in quibus nascitur.

De cappare.

Apparis ex fruticum genere stirps est. Plurima in Cipro nascitur: præ tenuibus constat partibus: proinde minimum ex ea alimoniam in uescendum corpora digerit, ut & ex alijs omnibus quæ tenuia consistunt. Medicinis quàm cibo familiarior est huius platur fructus. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum ergo est uiridem etiam num antequam sale conditur, plus habere nutrimenti: nam ex salitura permultum eius amittit: neque sal ablatur, prorsus haud quicquam nutrit: aluum tamen subducet. Verum ablutus & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium & medicamentum cum ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam deiciendamque pituitam uentri adhaerescens accommodatum erit, ac denique ad lienis iecorisque amolendas obstructions. Verum in hos usus cum oxymelite aut oxelao ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenelulis porro capparibus germinibus homines ut terebinthi turionibus uescuntur: quumque adhuc uiuent, in oxhalme & aceto non secus atque hos reponunt.

De sycomoro.

In Alexandria sycomori plantam unam cum fructu conspexi, qui paruæ candida:que sicui persimilis est. Nulla hic fructus acritudine constat, paruæ exigue dulcedinis particeps: facultate ad humidius frigidiusque non nihil declinat, ueluti mora: quinimo inter mora ac ficus hunc non temere mediū quis ponat: atque hinc mihi nomen inuenisse uidetur. Deridiculi namque sunt qui ex eo fructum hunc sycomorum appellatum dicunt, quod paruus ficubus assimiletur. Alia porro huic nascendi ratio data est, quàm cæteris arboreis fructibus: haud enim ex primoribus ramulis ac germinibus, sed à prægradibus ramis caudiceque produci.

De perseæ.

Inc quoque stirpem in Alexandria uidimus: quæ ipsa etiam magnis arboribus est annumeranda. Tradunt huius apud Persas fructum tantæ pernicietis esse, ut edentes interimat: in Aegyptum uero translatus, in esculentum miscere, & pirorum malorumque modo, cum quibus & magnitudine conuenit, esitari.

De citrio.

Thunc fructum Medicum malum appellant, qui id student, ut à nemi ne intelligantur: quanquam inter præcipuas orationis dotes numerant perspicuitatem. Caterum præstiterat quàm istiusmodi curiosè persequi, quas uires citri partes, quidque ad uitam humanam utile habeant, inquit: fuisse: id quod ego nunc sum facturus. Ergo tres huius fructus sunt partes, nempe acidus in medio succus: & quod hunc ambit quasi ipsius caro: te. tio tegmen forinsecus circumdatum. Quod utique odoris gratia ac suauitate commendatur, non olfactu tantum, uerum etiam gustu. Verum quum durum, callosum, coarctumque sit, merito difficulter quoque conficitur. Si quis tamen ut medicina utatur, concoctionem non nihil adiuuabit, ceu alia multa acri qualitate constantia. Eadem ratione stomachum fulciet modice sumptum: ideoque contusum expresso succo medicamentis misceri solet, quæ ad laxandam aluum, aut uniuersum corpus purgandum deuorantur. Aridam uero

c & cibo inutilem fructus partem, in qua semen continetur, quum ad alia quædam usurpant, tum frequenter in defectum, inersq; acetum, ut acius reddatur insciunt. Quod inter hæc duo medium est, corpori uidelicet alendo dicatum, citra acoris aut acrimoniæ intellectum, duritiæ sua concoctu peruicax est. Quare cum aceto & garo omnes id assumunt, saporis socordiam ac fatuitatem acuerere uolentes: fortasse uero ea quoq; de causa, quoniam ita mansum facilius perfici norunt, aut ipsa experientia edocti, aut à medicis prius commonefacti.

De agrestium plantarum fructibus, in quibus & robuste & glandes numerantur.

Syluestres plantas omnes homines uocare solent, quæ passim in aruis campisq; citra ullam agricolarum curam sponte sua proueniunt: ceu utiq; & syluestres uites nominantur, quæ nullam repastinantis, sarientis, aut pinantis, aliam uel uinitoris operam requirunt. Ex harum plantarum genere est fagus, quercus, ilex, cornus, arbutus, aliaq; huiusmodi arbores, quemadmodum & frutices nonnulli, ut puta rubus, sentis canis, acherdus, achras, & syluestris prunus: in Asia *περσικον* uocatur: atq; is qui fert epimelidas, quem unedonem Italiæ rura appellant. Huius fruticis fructus stomacho capitiq; infestus, & magnopere acerbus est, cum breui quadam dulcedine. Ergo corna, glandes, memecyla (is arbuti fructus est) rusticis in cibario usu sunt: aliarum arborum fruticumq; perraro fructus edunt. Veruntamen quum aliquando fame terra nostra obsideretur, apud Syros autem abunde glandes quernæ [ilignæq;] prouenissent, rustici eas recondentes, tota hyeme, ipsoq; ueris initio pro frumentaceis esculentis abutebantur: quas antea sanè porcis obicere soliti erant. At tum à consuetudine illa pascendorum hyemino tempore porcorum ob annonæ caritatem auersi, ineunte hyeme eos macabant, ut rem cibariam adiuuarent. Tandem uero ad glandes siccas uentum est: quas cortice detracto, alio aliâs modo apte in cibum præparabant, nunc in aqua decoquentes, nunc calidis cineribus obrutas tectasq; mediocriter assantes. Rursum aliquando ex fractis molitisq; pulmentum, etnos uocatum, instituentes: quod modò sola aqua cõspergebant, superiniectione aliquo condimento: modò melle perfundebant, aut cum lacte coquebant. Glandium porro nutrimentum copiosum est, nequaquam simile ijs quæ hæcenus secundo hoc libro enarrauimus. Siquidem hæc cum multis frumentaceis in alendo certare queant. Ac antiquitus profectò, ut aiunt, mortales ijs solis uterantur: Arcades uero ad multum etiam tempus, quum reliqui omnes Græci ad cereales fruges iam essent conuersi, Alimonia harum ægre permeat, & uitiosum succum parit: ad quæ consequitur, ipsi quoq; concoctioni rebellem esse. [Iligna glans] ad omnia deterior querna habetur, ceu ipsa quoq; uocatis castaneis. Istæ namq; inter omnes glandes principatum tenent: nonnulli lopimos nuncupant: solæq; agrestium fructuum alimentum memorabile corporibus præbent. Etenim corna, brabyla, memecyla, zizipha, diospyra, seu Iouis flamma, alycacaba, item rubi, canis sentis, terebinthi, acherdiq; fructus, & quæcunq; istiusmodi sunt, ut aliquantulam nutriendi uim habent, ita prauo quoq; humore plena sunt omnia. Quædam etiam ex ipsis stomacho inimica sunt, & ingrata gustui, suumq; escis, earumq; non domesticarum, sed in montibus degentium, dicata: ut quæ ex ijs ualentissimum capebant alimentum.

De alimonia ipsarum plantarum.

Plantarum non seminibus tantum fructibusq; uestimur, uerum & ipsas sæpenumero totas, sæpe etiam radices aut turiones, aut nouella germina, prout suadet singulorum usus, esitamus. Nostrates ergo homines, raparum, quas & bunias dicunt, caulem foliaq; soliti abicere, nonnunquam ijs quoq; in cibo meliorum inopia coacti abutuntur. Sic item & radiculis, & quæ uernacula lingua rapia uocamus. Est autem, ut ita dicam, syluestris radícula hæc planta. Quin & pyrethrum, & sium, & equapium, & fœniculum, & scandicem, cichoriū, chondrilam,

Achondrilam, gingidium, daucum, ac complurium arborum fruticumq; tenella germina decocta homines comedunt haud raro fame publica coacti. Quædam uel extra famem, ceu nonnulli palmæ summum, quod ipsius cerebrum uocatur. Quid insuper de teneris spinis attinet dicere? Nam ipse profectò extra famem etiam cum aceto garoq; sumptæ in cibo, non sunt aspernandæ. Superindunt aliqui & oleum, præsertim quum in aqua prius fuerint feruefactæ. Duplici namq; modo, sæpenumero crudæ, aliquando coctæ manduntur. Voco autem spinosas plantas carduum, colum rusticam, eryngium, cnicum, atragida, & appellatam leucacanthum, item chamæleontis alteram speciem. Quorum nonnulla agricolæ aceto aut muria insciantes recondunt, quemadmodum & rapas, & cepas, & quæ uocantur ampeloprasia, pyrethrumq;, & alia istiusmodi. Huius quodammodo generis sunt ciboria, colocasia, & quod abaton nominatur. Constat autem, hæc omnia, præterquam quod exiguum corpori alimoniam præbent, prauis quoque succi esse. Quædam præterea stomacho inuilia sunt, spinis, ut dixi, exceptis modò è terra prodeuntibus. Quæcunq; uero aut aceto, aut muria iniectione conduntur, ac in totum sequentem annum asservantur, ad sciscit ex ipsa præparatione incitandi appetitus facultatem, si modicè quis degustet, ceu ipsi uiticis terebinthiq; turiones. Hæc itaq; inter syluestres plantas connumerantur, ac id in commune de ipsis nouisse suffecerit, omnia uitioso succo constare. Sati uorum uero non communem aliquam rationem, sed propriam singulorum uirtutem pernouisse longè optimum fuerit, potissimumq; si qua in assiduo usu habentur, quæ ob id ipsum ab hominibus expetunt, longa experientia compertū habentibus, alijs ea esse præstantiora. Itaq; deinceps de his sum scripturus, sumpto ab oleribus initio.

De lactuca.

Lerique medicorum reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porro nonnulli uitio uertunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se reuera haberet, non modò nulli olerum, sed ne optimi quidem succi ac ualentissimi cibi edulsi esset secundum. Nempe sanguinem aiunt generare: quidam non simpliciter sanguinem, sed multum quoque sanguinem gignere lactucam clamant. Verum hi tamen si prudentius obiciant, longius tamen alijs à uero abest: quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quod merito quis damnet. Constat enim, huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum uero succorum nullum producere sit comparatum. Si uero quia permultum ex lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnam eam censeant, facillimè huic malo occurrere potest: quippe quum uescientibus & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum sit. Hæc ergo aduersus temerarios oleris huius insectatores dixisse sufficiat. Illud porro nouisse expediat, cum etis nimirum alijs oleribus paucissimum sanguinem & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimum cruda ipsa uescuntur. Aestate autem, quum in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijs uel, præsertim ijs quæ caseo constant. Plerique etiam antequam excalescat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse coeperunt. Nam amicus quidam meus, quum olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, uideretque post mandata me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduo os uentriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucas esitabam. Quum autem ad propectam ætatem peruenissem, olus hoc, contra quam in iuuentute, somnum iam studio accersenti mihi, auxilio fuit: Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me assuefecerā, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus

C quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca uespere cōmanducata semper fuit. Græcè porro hæc thridacine, & uulgo nunc ab omnibus thridax nominatur. Est & aliud quoddam sylvestre olus thridacines nomen gerens: nascitur id in uis passim, & sepulchrorum cacuminibus, amcenioribusq; locis, quæ Græcè libades appellantur: præterea non consiliis, incultisq;. Est item perpusillū, instar hortensis lactucæ modo exortæ. Quin & paululum quid amaritudinis præ se fert, eamq; in dies euidentiore pro incrementi ratione, ut emisso caule perquam manifestè eam liceat percipere. Est & aliud sylvestre olus lactucæ nō absimile, quod chondrila nuncupatur maturius procaulescens, illoq; amarius, glutinosum quendam liquorem albumq;, similem ei qui ex tithymalis manat, continens: haud tamen simili acrimonia constat: eo nōnunquā ad palpebrarum agglutinandos pilos utimur. Hæc itaq; olera ad hortensiu discrimen sylvestria sunt appellata. De hortensi uero lactuca, quæ trito nomine thridax Græcè uocatur, summam quæ dicta sunt repetā, quò memoria tenacius inhereant. Frigidum ergo humidumq; succum profert, haudquaquā tamen noxium. Itaq; sicut alia olera, iusta concoctione non excidit, neq; aluum cohibet, ut neq; impellit. Atq; hæc illi non immerito accidunt, quum nec austeria, nec acerbissima, quibus auxilijs in uniuersum aluus sistitur: quæadmodum à falsis, acris, & omnino abstergendi uim habentibus ad excretionē cōcitatur: quorū nihil lactucæ inheret.

De feri, hoc est intybo.

Nintybos à Romanis uocatos, feres tantummodo ueteres Attici appellarint, an & alias quasdam agrestes plantas, non planè ausim asserere. Seris cum lactuca consimilis est facultatis, suauitate inferior, alijsq; quæ de lactuca perhibuimus.

De malua.

D St & ab hac hortensi alia quædam sylvestris malua, ceu in lactuca thridacinem esse diximus. Inter uero has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint sylvestria, satia humidiora. Permissum quoq; est maluæ succo aliquid glutinis, quo lactuca caruit. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut ante sumptionem, etiamsi ex ambobus uicissim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas, cernere licet: id quod facitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquam diligenter tundentes, donec ad leuorem exactissimum redacta sint. Tum nanq; cognoscēs lactucā manifestò refrigerare, maluam uero modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facile hoc olus deorsum labitur, non tantum quia humidum est, sed etiam quia glutinosum, præcipue quum oleum garumq; affratum unā hauritur. Ad * concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, betæ inquam, maluæ, & lactucæ succos inter se compares, tenuis & absterforius betæ, maluæ crassior lentiorq;, lactucæ in utriusq; medio statuatur.

De betæ.

Quidem non satiuam solum maluam, sed agrestem quandam etiam inueniri perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agrestem betam nullam nouimus, nisi utique lapathum sic quispiam arbitretur nominandum. Betæ absterforius inesse succus conspicitur: adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim ijs quibus sensilioris obigit: eoq; largius commansa stomachum infestat. Huius ceu aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quàm maluam, aptius accomodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirificè iuuat. Adeò medicamentum iustius quàm cibus hoc modo sumpta censeatur. Videoque homines huiusmodi omnia pro obsonijs, non cibarijs esse, ceu aliquando porrum, pulegium, thymum, organum, cepe, allium, nasturtium, & alia quæcunque huius sunt generis.

De brassica.

De brassica.

Brassica quoque à multis ut obsonium estur: medici ut desiccante medicamento ea utuntur. Diximus de hac quædam quum de facultatibus medicamentorū ageremus, ut in præcedente item uolumine: quæ nunc summam perstringemus. Ergo brassicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contra solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis quàm incitare deiectionem potest. Proinde quum expellere alui excrementa propositum erit, alieno in quo elixa unā cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere cōfestim, uasculoq; in quo paratur, oleū cum garo iniungere oportebit. Si salem pro garo sumas, nihil re fert. At humentem alui siccare uolentes, quum mediocriter bullisse uidebitur, priore aqua effusa repente aliam calentē iniijcimus, ac ita rursus in ea discoquimus usq; dum tenera flaccidaq; euaserit: uentris subductione proposita, minimè discoquentes. Tum enim non omni proprio succo spoliare eam intendimus, sed quantum maxime licet, seruare: quandoquidem quicquid elixatur, proprium succum omnino quidem retinere non potest: quæ tamen amplius decoquantur, plus eius amittunt. Quinetiam lentem brassicæ modo parandam esse retulimus, & utrunque olus si mul uentrem ducere possit, ac sistere. Vocatur autem hoc modo parata siue brassica, siue lens, disepthos, id est recocta. Item cepa, porrum, multoq; magis ampelotas, hoc modo apparabis: illius ante omnia memor, quòd neque aëre, neq; frigida aqua tangi debet quod coquitur: haud enim unquā postea tenerescere poterit, etiam si diutissime percoquatur. Verum oportet, uelut modò diximus, feruentem aquā paratā habere, in eamq; ilico id quod priori exemisti, iniijcere. Ad hæc equo inter se modo brassica ac lens siccant: ideoq; uisum reddunt hebetiorē, nisi oculus totus præter naturam humidior sit. Caterum lens haud exiguū corpori alimentū præbet, idemq; crassum ac melancholicum. Brassica lente & infirmior est, & humidior: quippe quæ non solidæ substantiæ, sed fungosæ sit cibus: quanquam nec laudabilem succum uti lactuca ingenerat, quum eum noxium habeat & graue olentem. De ea porro an ad urinam prouocandam eximie cōferat, an officiat, nihil certi possum perhibere. Verum hoc olus peruerissimè fucataq; doctrinæ sectatores raphanum appellandum censent: quasi iam cum Atheniensibus qui sexcentis ante nos annis uixerunt, non cum nostræ tempestatis Gracis nobis sermo sit habendus, quibus omnibus consuetudo est, dictam iam plantam, cramben, id est brassicam nuncupare.

De atriplice & blito.

Quosiora sunt hæc inter olera, ac uti quis non absurde dixerit, qualitatis expertia, & insipida, magis etiam quàm cucurbita, aut omnino certe non minus, quum uidelicet elixa fuerint. Nam ex huiusmodi oleribus sola lactuca utriusq; modo estur. Qui porro atriplicis blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brassicæq; saporis commemorat, lactucam in brassicæ ac horum olerum medio esse nō diffitebitur. Siquidem illa egregiè desiccata, hæc contra planè humida aquosaq; sunt: quapropter nō ex solo oleo garoq;, sed addito aceto sæpius meliusq; assuntur. Alias nanq; stomacho infesta sunt. Diximus autē istiusmodi olera non nihil ad leuigandam aluum momēti asferre, maxime si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint. Verum id ipsum perquā exiguum est: quoniam nulla ipsis acris nitrosæ adest qualitas, quæ aluum ad excretionē possit irritare. Liqueat etiam quòd minima ab ipsis alimonia in corpus dimanet.

De portulaca.

Ac quidam in cibo utuntur, sed imbecillum præbet alimonia, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Ut medicamentum, dentium stupori cile parabilibus sumus locuti.

Rumicem, uti antè diximus, syluestrem betam possit quis appellare: quum non gustu solum, uerum etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta aliquanto iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines uescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice ſcribere oportet, quum in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus.

De oxylapatho.

Vel ex nomine ipſo huius herbæ tum qualitatē, tum uim conſicias: eſt namque rumex acutus. Et crudum ſanè rumicem, uti nec betam, edere nemo ſuſtineat: oxylapathum uero ruſticæ mulieres abſurdo quodam appetitu, quàm citam uocant, laborantes, ſicut & inſolentes quidam ac curioſi putant, eſt. Clarum quoque eſt, hoc olus magis quàm rumicem meritum eſſe, ut ceu nullius alimentum damnetur.

De ſtrychno, id eſt ſolano.

Inter olera quæ edendo ſunt, haud aliud noui quod adeò ut ſolanus adſtringat. Quamobrem non immerito crebro eo in medicinis, raro in cibis utimur. Ergo omnibus adſtringi ſimul ac refrigerari poſtulanſibus efficaciter adhibetur: ſed leuiſſimè corpus alit.

De aculeatis plantis.

Muiſmodi plantas è terra modò exortas prius quàm folia ſpinis aſperètur, plerique ruſtici mandunt, non tantum crudas, ſed etiam in aqua coctas: crudas garo acetoque immergentes, coctas oleo inſuper ungentes. Diximus iam antè, olera omnia leuiſſimum alimentum, & humidum ac tenue exhibere. Aculeata ſtomacho mediocriter proſunt. In hoc genere plantarum eſt carduus, colus ruſtica, & uocata leucacantha, labrum ueneris, cnicus, tragacantha, atragis, & quæ pluriſ quam pro merito penditur cinara.

De cinara.

Qui porro uſitata ac trita deſpiciunt, per y primam ſyllabam, non per i, cinaram proferunt. Præui ſucci eſca eſt, præcipue quum durior iam eualeſcit: tum enim bilioſi humoris copia abundat, totaque eius ſubſtantia ad ligni magis naturam degenerat, adeò ut ex ipſa melancholicus, ex ſucco tenuis & bilioſus humor producat. Proinde coctam edere præſtiterit unà cum coriandro, ſi ex oleo garo, uinoque ſumatur: ſi in patina aut ſartagine præparetur, coriandrum ne addito. Plerique enim ſic eius ueluti cacumina comedunt, ſpondylos ea nominantes.

De apio, equapio, ſio, ſmyrnio, quod Romani olus atrum uocant.

Mnia hæc urinae ciendæ poteſtatem habent. Apium inter cætera familiariffimum eſt, & ori ſtomachoque gratiffimum. Equapium & ſium inſuauiſſima ora. Nam ſmyrnium inſuauiſſime caret: ideoque Romæ plurimè uenditur: acrius longè calidiuſque quàm apium: quin & aliquam odoris uim habet: quapropter & apio ſioque efficacius urinam mouet. Ad hæc mulieribus meſes pro uocat. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt, haud aliter quàm ſolia: quæ ſola per hyemem citra caulem retinet, ſicut & apium. Tandem uero caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue cruda, ſiue cocta edatur, ſiue ex oleo & garo, ſiue uinum, ſiue acetum libeat adijcere. Nonnulli cum aceto & garo tantum edunt, ueluti apium: alij paululum affundunt olei. Sium & equapium non niſi cocta ſumuntur: utrumque enim inſuaue, ſi crudum edatur, apparet. Sunt uero etiam qui apium ſmyrniumque lactuca iungentes folijs, ita eſt. Etenim quum lactuca inſipida & fatua quæpiam res ſit, præterea frigidi ſucci, gratius commodiuſque cum acrimia aliquo aſſumitur. Hac ergo de cauſa quidam etiam eruca porriſque folia ipſi admixcent.

Admixcent. Sunt qui & ocymi. Quod porro nos ſmyrnium, Romæ nunc paſſim ab omnibus non hoc nomine, ſed olus atrum appellatur. Et fortaſſe quiſpiam omnino ne numerandum quidem inter alimenta ipſum cenſeat, uti nec ſium, nec equapium, quum ſint huiusmodi omnia ciborum obſonia duntaxat, quemadmodum & cepa, & allium, & porum, & ampelopraſum, & ſimpliciter omnia acrimia. Ad hoc genus pertinent ruta, hyſſopum, origanum, ſcœniculum, coriandrum: de quibus in commentarijs obſonatorijs tractatur, qui ad medicos quodammodo ac cocos cõmuniter quiſque ſint cibi in primis, non ut delectentur curamus: & uoluptatem ſi quando querimus, utilitati eam cogimus ſeruire. Nam in nonnullis magnum ad cruditatem momentum aſſert edendi inſuauiſſas: ideoque modice talia condire ſatius fuerit. Cocorum uero lauitias atque cupedias prauis apparatibus inſtructas, ut uulgo paſſim utuntur, cruditas magis quàm laudabilis concoctio excipere conſueuit.

De eruca.

Erucæ hoc perquam manifeſte excaſcit, adeò ut non facile ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita nimio feruori par frigus admixtum, temperamentum æquat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in uenerem ſtimulos addere. Caput magis, ſi ſolum edatur, inuadet.

De urtica, quæ & acalyphe, & cnide dicitur.

Ulueſtrium herbarum hæc quoque una habetur, tenuibus partibus conſtans. Quapropter ut cibus à nemine ſumi meretur, niſi perquam immenſa fames eo compellat. Ut obſonium & medicamentum alium ducens conuenienter accipitur.

De gingidio & ſcandice.

Purimum in Syria gingidium naſcitur: eſtur ſcandicis apud nos modo. Stomacho mire utile, ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere. Longioris decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum ex oleo garoque eſt. Alij uinum etiam aut acetum adijciunt: ac multò ſic magis ſtomacho conducit. Cum aceto ſumptum, ſtudioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum uero eſt, hanc quoque herbam medicinae magis quàm cibo conuenire: quippe quæ & adſtrictionis, & amaritudinis non obſcura, nec exiguae particeps ſit.

De ocymo.

Perique hoc etiam ut obſonio utuntur, ex oleo garoque eſtantes. Succo minus commendatur. Admentuntur ob hoc quidam, ſi tritum ſictili nouo inditum operiatur, citiſſime intra paucos dies, præſertim ſoli expoſitum, ſcorpiones gignere. Sed hoc ſanè à uero abeſt. Id porro ueriffimè de eo dixeris, nempe & ſtomacho inimicum, & pertinax concoctu, prauique ſucci oluſculum eſſe.

De ſcœniculo.

Sua nonnunquam ſponte ſcœniculum prouenit, ceu & anethum. Seritur & in hortis. In condimentis aſſiduus anethi uſus, ſcœniculi uero & in obſonijs. Apud nos enim hoc reponunt, non ſecus ac pyrethrum & terebinthum condientes, ut in totum annum uſui ſit, quemadmodum & cepas & rapas, & alia huiusmodi quædam in ſolo aceto, alia in oxhalmæ aſſeruantes.

De aſparagi.

Aſparagi, an p, ſecunda aſparagi ſyllaba ſit proferenda, ut nunc Græcis omnibus mos eſt, minime iam nobis contèplandum propoſuimus. Haud enim atticarum uocularum captatoribus, ſed bonæ ualeitudinis curam habentibus hæc conſcribuntur. Et profecto quod ad hanc rem pertinet, hi Platonis neque libros, neque mentem noſſe aut intelligere uidentur. Quoniam quia

C dem igitur omnes ferme Græci teneros coliculos, quū ad fructus seminis eruptionem increuerunt, asparagos p litera sonant, illorum ego uirtutes prosequar, permittens unicuique utenti ut libuerit appellare. Sunt ergo in oleribus ac plantis permulta quæ huiusmodi coliculos seu germina producunt: attamen non omnia in cibo usantur: ideoque de his tantum quæ uisatiora sunt, sermonem sum habiturus, ceu habetis in ante dictis fecimus. Itaque brassicæ tenerior delicatiorque coliculus (cyma id quidam uocant, per contractionem, ut opinor, nominis trissyllabi cyma) ipsa minus brassica siccatur: quanquam aliorum olerum asparagi ut plurimum ipsa planta siccioris sunt temperaturæ, maximèque quū iam propè est ut in semen prorumpant. Aliarum porro olerum dico non quæuis, sed lactucam, atriplicem, blitum, betam, maluam: quum contra raphani, rapæ, sinapis, nasturtij, pyrethri, ac omnium ferè calidorum acrimiaque asparagus humidior esse comperiatur. Ad hæc autem bulbus quoque, apiū, sium, eruca, ocymū, oxylapathum, rumex, omnesque oleracei generis herbarum, huiusmodi coliculum ante seminis emissionem edunt: qui parto iam semine arescit, & cibo inutilis redditur. Id autem generis omnia in aqua feruēfacta, cum oleo & garo esitantur, adiecta exigua aceti portiuncula. Ita enim & suauiora, & stomacho gratiora fiunt. Cæterum corpori alimentum ista nec amplum, nec boni succi præstant.

De alio asparagorum genere.

St aliud asparagorum genus, quod in fruticosis plantis provenit, oxymyrsine, chamædaphne, & oxyacantha. Insuper asparagorum alius regius in hortis nascens, alius helios, id est palustris appellatur, ceu alius ab his qui à brionia oritur. Omnes stomacho accepti sunt, & urinales, paucique alimenti. Atque hi, si quidem probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt: nimirum quanto illis sunt sicciores. Cæterum inter fruticum arborumque germina similitudo quædam est: haud planè tamen eadem esse dicenda sunt. Quippe in arboribus magis ea lignosa conspiciuntur. Quare seorsum de his exinde dicendum est.

De turionibus, seu germinibus.

Arborum fruticumque turiones olerum asparagis proportionem respondent: sunt enim hi quoque progerminationes quædam totius stirpis ad seminis generationem prorumpentis. In hoc autem dissident, quod arborum caudex, qui cum olerum herbarumque caule proportionem gerit, perennet: horum caulis annuus existat. Cuncta porro arborum fruticumque germina in aqua decocta, edendo sunt, quibusdam exceptis, quæ aut ori ingrata, aut medicamentosa sentiuntur. Haud tamen prioribus illis homines uescuntur, ob aliorum esculentorum longè præstantiorum affluentiam. Quum uero famis publicæ dira uiget necessitas, ad horum cibos confugiunt. Quodam namque modo hæc etiam nutriunt si belle conficiantur. In hoc genere probatiora sunt quæ ex terebintho, uirgice, uirgite, lentisco, rubo, sentesque canina prodeunt. Apud nos in acetum aut oxhalmen terebinthi turiones coniecti, in domesticos usus asseruantur.

De differentia quæ in plantarum, quæ edendo sunt, partibus conspiciuntur.

Quidem uera esse in primis optarim quæ Mnesitheus in libro de alimentis scripta reliquit. Nam publici ac uniuersales sermones ut cum ueritate multa breuibus docere, ita citra hanc magnopere obesse consueuerunt. Quæ porro generatim de plantarum partibus Mnesitheus prodidit, habent in hunc modum. Primum ergo radices omnes concoctu difficiles, turbatricesque sunt, uelut raphanus, alliū, cepa, rapum, & reliqua id genus. Quorum cunque enim radix, quodque proxime terram nascitur, edendo est, omnia eiulmodi in eorum numerum quæ concoctioni resistunt, demigrant. Ita namque comparatum est, ut alimenta ex radicibus in omnes plantarum partes diffundantur. Ex quo fit ut radices multum in sese humiditatis colligant: quam magna ex parte crudam habere necesse

A necesse est. Siquidem fieri nequit ut omnis ea penitus in his concoquatur. Quod enim concoctum est, perfectum esse uidetur. At in radicibus contentus humor, alibi perfectam concoctionem assequatur oportet, per singulas nimirum plantarum partes digestus. Cuncta namque à radice alimentum trahunt: quare necesse est crudos indidem humores consistere. Illic enim collecti, finem concoctionis quæ in superioribus fit partibus, operiuntur. Itaque in radicibus consentaneum est permultum crudæ & inconfectæ humiditatis contineri. Merito ergo in nostris quoque corporibus humida ab his & turbatoria relinquuntur alimonia. Hæc est Mnesitheus oratio, uerbo quidem tenuis ueri speciem præ se ferens, sed experientia iudice falsitatis damnanda. Etenim raphani radix caule suo folijsque multo acrior est, ceu cepæ, ampeloprasij, porri, & alij. Quin si betæ, maluæ, rapique radicem unam cum folijs conferre libeat, fortior in ea uirtutem deprehendes: uelut in altheæ quoque radice, quæ agrestis quædam malua esse uidetur. Ipsius ergo radix, sicut & betæ, uim suam palam exerit, nempe complures inflammatos tumores discutiens: quod folia sanè præstare non queant. Quinetiam in medicamentosis plantis quæcunque radices iam dictis similes habent, ipsis radicibus folia sunt imbecilliora, ut in cyclamino, scylla, aro, dracontio, alijsque quamplurimis. Quemadmodum enim alijs in plantis maxima substantiæ pars ad caulem caudicemque conuertitur, ita in his ad radicem: hancque earum natura præcipue educat, auget, ac enutrit: quodque in ea minus probè fuerit elaboratum, in folia caulesque secernit. Proinde hæc in ipsa etiam hyeme magnam radicem seruant: uere autem in semen iam prorumpentia, caulem producant. Videtur porro & in animalibus natura nonnunquam totius corporis recrementis, ceu etiam Aristoteles perhibuit, ad partium quarundam non necessariarum generationem abuti: ut in ceruis ad cornua, in alijs animalibus ad copiam magnitudinem uel spinarum, setarum, aut crinium. Itaque tutius fuerit unamquamque plantarum particulam seorsum considerare: primum quidem gustando olfactandoque, deinde ipsa quoque cōmanducatione experiendo. Ipse namque olfactus ac gustus præterquam quod qualem saporem odoremque plantæ pars habeat docet, simul eius totam protinus temperiem cōdicat. Per experientiam uero, si quidem certis proprijsque finitionibus tentetur, exactè uirtus omnis explorata habebitur. Nonnunquam etiam stirpis consistentia unam cum suo succo simul innotescet. Aliæ enim humidum aqueumque, aliæ crassum & glutinosum habent succum: quos ipsos per se rursus gustare conueniet. Horum namque alij acres aut acidi, aut amari sunt, alij falsi, ceu quidam austeri aut acerbi, quidam insuper aquei aut dulces. Quare non oportet Mnesitheus autoritate inductos fidem nos eius uerbis tanquam perpetuo ueris adhibere, sed unamquamque plantæ partem ipsam seorsum ac per se experiri præstiterit.

De rapis.

Lanta hæc apud Græcos tam gongylis, quam bunias appellatur. Quod eius extra terram est, oleraceum censetur: radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena. In aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipsam multum utamur homines parant: nam & in muria & in aceto reponunt, quod in totum annum usui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoque si quis ultra modum esitauerit, & maximè si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimum quando bene fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimamque sit bis decoctione perpeffa, ad eum modum uidelicet quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctioni pertinacius resistet, pariet inflationes, & stomachum infestabit: nonnunquam etiam mordere illum non uerebitur.

Huius plantæ radix, rapī modo manditur. Quibusdam in locis acrior nā scitur, ut dracontio fere similis sit. Dum recte parare uoles, prioris decoctionis aqua effusa, repente alteram calidam inijcere cōueniet, uti in brasiā & lente præcepimus. Cyrenis contra quā in nostra regione arum se habet; nam illūc minimum medicinae, minimumq; acrimoniae præ se fert, adeo ut uel rapis utilior habeatur: idcirco radicem quoq; in Italiā comportant, ut quæ absq; ut putrescat aut regerminet, longo tempore perennare possit. Perspicuum quoque est, alendis corporibus hanc esse accommodatiorem. Si quis uero in thorace ac pulmone collectos crassos lentosq; humores extussire studeat, acrior ac medicamentoſior magis conueniet. In aqua elixa estur cum sinapi aut aceto, ex oleo & garo. Quinetiam cum obsonijs quæ hypotrimmata Græci uocant, & sale, & ijs quæ caseo constant, sumitur. Haud porro obscurum est, succū eius qui in iecur ac uniuersum corpus diffunditur, quo uno animal nutriū, crassiusculum esse, ceu de rapis diximus: idq; maxime quū radix medica ui caruerit, similis illis quæ Cyrenis aduehūtur. Apud nos namq; in Asia terra pleræq; arī radices aciores sunt, medicinae potestatem iam obtinentes.

De dracontio.

Racontij quoq; radicem bis ter ue elixam, quod omnē exuat medicinam, cibo interdum ari modo exhibemus, quum crassi ac glutinosi pectus pulmonemq; obsidentes humores fortiore ui expellendi ueniūt. Illud porro commune ac publicum de omnibus cibarijs edictum perpetuū in memoria habendum est, nempe acra amaraq; perexiguū corpori alimentū conferre, copiosum uero ac largum qualitatis expertia: ijsq; magis dulcia, tum uero etiam magis quæ solidæ cōstipataq; substantiæ sunt, ita ut neq; humida, neq; laxa cōstitutione distillant. Hæc ergo si iugiter memineris, atq; insuper si animaduertas, an unumquodq; eorum quæ per experientiam exploramus, elixatione aut assatione, aut frixura ualentem suam qualitatem deponat, nil erit opus ut speciatim de singulis nos audias distiteres. Verum, ut hactenus in alijs, ita nunc quoq; ea potissimum quæ in cibario usu assiduo usurpantur, enarrabimus.

De asphodelo, qui albucus & hastula regia dicitur.

Scyllæ radici, albuci radix, magnitudine, figura, amaritudine quadantenus similis est, duntaxat in hoc differens, quod lupini modo parata, suæ plurimum amaritudinis abijciat. Scyllæ namq; qualitas difficulter elui potest. Cæterum Hesiodus albucū celebrare uoluisse uidetur, quum inquit:

Nec quanta in malua atq; albucō sint bona norunt.

At ego compertum habeo, famis tempore rusticos uix crebris dulci in aqua macerationibus, multaque coctura radicem hanc cibo idoneam reddidisse. Inest tamen ei extenuandi facultas, atque obstructa demoliendi, ueluti & dracontio. Ideoq; ipsius coliculus arquatīs tanquam summum præsidium exhibetur.

De bulbis.

Vm prædictis bulbi genere conueniunt. Nam horū quoq; radix direptis folijs manditur, in uere ipse etiam coliculus. Amaram austeramq; uim euidenter bulbi in se habent: quam ob rem iacentis ac dissoluti stomachi alia quatenus excitant auerſitatē. At uero neq; ijs incommodant, quibus è thorace atq; pulmone pus conuenit exspuere: quanquam crassiore ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaror crassitudini reluctatur, lenta crassaq; natus incidere, ceu in cōmentarijs de medicamētis prodidimus. Quapropter bis elixi uberius quidem alent, sed excreare uolentibus aduersabunt, utpote omni amaritudine exuti. Tum uero ex aceto, oleo garoq; mistis esitare satius fuerit: nā ita magis profectō oblectabunt,

Actabunt, ac nutriend, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur. Quidam horum cibo abunde & immodice uſi, planē seminis auctam copiam, inq; uenerem se esse salaciores senserunt. Hos quoque homines non uno modo apparant. Non solum enim in aqua, ut retuli, elixam, uerumetiam patinas ex ipsis uarie conditas instruunt. Alij quidam in sartagine fringunt: plerique in craticula assant. Verum hī longam decoctionem oderunt, admodum pauca contenti. Sunt qui nihil prorsus præcoquant: delectat nanque eos ipsa illa integra bulborum amaritudo ac austeritas: quippe qui amplius ab ea ad cibum alliciantur: quanquam ad huiusmodi illecebram duo, aut ad summum tres plus satis facient. Si uero liberalius sic apparati sumantur, præsertim ubi, ut fere mos est, crudiores ingeruntur, amplius sua cruditate moleſtabunt. Quidam etiam non probē concocti inflationes & tormina pariunt. Qui ad hunc sanē modum esitantur, alimentum minime laudabilis succi suggerunt. At amplissimē decoctionum, aut bis etiam, uti diximus, succus crassior quidem ille erit, cætera uero melior ac alibilior reddetur.

De pastinaca, dauco, & caro.

Horum quoq; radices manducantur. Minus quā rapæ alunt: sicut cyrenaicis etiam aris infirmius. Manifeste excaſciunt: quin odoratum etiam quid adunt. Similiter item ac aliæ radices ægre conficiuntur. Vrinam mouent. Si quis immodice ijs utatur, prauum utcunq; succum generabunt. In hoc tamen minus noxia est cari radix quā pastinacæ. Sunt qui daucum pastinacæ agrestem nominent. Vrinam is sanē potentius ciet, sed ad medicinae naturā propius iam accedit, multaq; eget elixatione, ut in cibum recipiatur.

De tuberibus.

Vlboſis radicibus tubera annumerare oportet, nulla euidenti qualitate prædita. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia quæ *ἀρωμα*, id est qualitatis expertia uocantur, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans corpori præbeant: sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale erat ipsum quod ingerebatur: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio.

De fungis.

Inter fungos boleti quoq; rite cocti proximē ad cibos qualitatis exortes & fatuos accedunt. Verum nequaquam homines illis similiter solis utuntur: sed uarijs modis parant ac condiunt, ceu alia quæ nullam insignem gerunt qualitatem. Alimonia ex ijs procedens pituitosa est: clarum etiam, quod gelida, maliq; succi, si largius æquo quis utatur. Hī porro aliorum omnium fungorum innocentissimi sunt. Secundi ab his Amanitæ. Alios omnino non attingere fuerit tutius: multis namq; mortem attulerūt. Ego certe quendam noui, cui ob boletos, qui minime noxi uident, crudiſculos, maioreq; copia ingestos, os uentriculi angustia pondereq; afflictum constrictumq; fuerit, intantum ut spirandi difficultate, animiq; deliquio corripere, & frigidum exudaret, uixq; auxilijs crassos humores incidentibus seruari posset, cuius generis est oxymel tam ipsum per se, quā unā cum hyssopo origanocq; mediocriter incoctis. Nam hoc remedio esse à quodam acceperat, præterea & niri spumam illis superinspersam. Post quæ deuoratos fungos euomit, iam tum in pituitosum succum prægelidum crassumq; quadantenus commutatos.

De raphano, seu radícula.

Radiculam solam crudamq; urbani homines ut plurimum prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci acetū admiscunt. Rustici uero frequenter cum pane esitant, non secus ac alia quæ nobis natura, non ars parauit obſo-

Cnia, in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymū, satureia, pulegium, serpillum, menta, calamintha, pyrethrum, eruca: quippe hæc omnia uiridia, eduliorū sunt obsonia, unā cum illis sumpta: suntq; herbacei generis plantæ. Radiculae caulis quoque & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis quā sponte. Radix in eorum numero est, quæ obsonij potius quā nutrimenti nomine passim edimus. Vm extenuatoriam gerit, cum qua conspicue unā calfacit. Acris enim in ea qualitas exuperat. Verho tempore caulem in altum assurgentē producere solet, ceu alia quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo & aceto, ut rapæ caulis, napiq; & lactucæ: idemq; magis quā cruda radícula nutrit, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanē & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solum caulem, sed unā ipsas radículas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterum cum medicos illos, tum medicinæ rudes homines mirari subit, qui a cœna crudas eas, quod uent scilicet concoctionem, ingerūt. Aiunt nanq; id se ipsa experientia abunde comperit habere: nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

De cepis, allio, porro, & ampelopraso.

Arum quoque plantarum radicibus percrebro uestuntur homines, rarius caule folijsq; acri admodum facultate præditis, pro radicū portione. Corpus excafaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen aut ter in aqua decocta, acrimoniam spoliatur: quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi: uerum facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt: cuius antea quā decoqueretur, nihil prorsus obtinebant. Cæterum allium non modò ut obsonium, uerumetiam ut medicamentum sanitati accommodum, quod obstructa soluere & discutere possit, usurpat. Aliquantisper elixum, usquedum acritudinem abiiciat, ut uiribus suis imbecillius fiat, prauit certe succi notam deserit, quemadmodum & porrum, & cepe, quū bis fuerint decocta. Ampeloprasū autē a praso, hoc est porro, tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria & satia inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quā cepas: eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Acrum porro omnium assiduus usus est euitandus, præsertim ei qui naturæ est plus æquo biliosus: quoniam quidam solis pituitosum humorē, aut crudum & crassum, & glutinosum colligentibus, huiusmodi edulia sunt accommodata.

SECUNDI LIBRI FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENI

DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS

LIBER TERTIVS.

Ioachino Martinio Gandauo interprete.

Reliquum nunc est, ut de alimentis quæ animantia suppeditat, differamus: quæ multum inter se uiribus dissident, pro ipsarum partium ratione, ac eorum quæ in illis continentur, aut ex illis proueniunt: in quibus sunt oua, lac, caseus, butyrum, & sanguis.

De pedestrium animalium nutrimento.

Ingulæ animalū partes haud eadem facultate sunt præditæ. Siquidem caro quum probè fuerit concocta, optimum sanguinem gignit, præcipue animantium quæ bono constant succo: cuius generis sunt fues. At neruosa partes plus iusto sunt pituitosæ. Inter omnia ergo edulia ualentissima est suilla.

Asuilla. Argumento sunt euidentissimo ipsi athletæ: nam hi si de exercitijs consuetis nihil remittentes, alterius cuiuspiam escæ parem modum uel una die assumant, potestudine redduntur imbecilliores. Quod si plures exinde dies idem faciant, non tantum infirmiores, uerumetiam palam macilentiores euadent. Idem in pueris experiri licet, qui in palæstra exercitantur, aut quibusuis alijs qui graues admodum operas obeunt, ut fossiores, ac messorum. Bubula uero alimentum ipsa quoque nō exiguum, nec discussu leue præstat, sed sanguinem crassiorem quā par est progignit. Præterea si melancholicæ quispiam naturæ in eius cibo modum non seruet, affectu quopiam melancholico tandem corripitur, cuiusmodi sunt cancer, elephas, psora, lepra, quartana febris, & morbus qui speciali nomine melancholia uocatur. Ad hæc licet ab huiusmodi succo intumescit: quod uitium mala totius corporis habitudine, quam cachexiam uocant, & aqua intercus excipere sape consueuerunt. Quantum autem totius substantiæ crassitudine bubula caro suillam superat, tanto suilla bubulam leniore. Suilla porro ad concoctionem quā bubula accommodatior est: ac robustis quidem, florentibus atate, & labore se aliquo fatigantibus, ea quæ a suis in ætatis suæ uigore mactatis sumitur, cæteris nondum aduultorum, sed incrementum caro conuenit. Quemadmodum autem suum ætate uigentium caro bene habitis iuuenibus peridonea est, ita ipsi eorum nondum aduultorum. Longè nanque bos sue temperamento sicior, uti uir annis florens puero impubere. Merito igitur quibuscunq; animalibus a natura sicior temperies obtigit, ipsi tenella ætas, quo uidelicet humidior est, magis ad conueniens temperamentum confert. Contra quæ humidiora sunt, a consistentia ætatis, quod iustæ temperaturæ deest, tandem acquirunt. Quare non solis uitalis accidit ut peradulteris bubus melius concoquantur, uerum ipsi quoque hoedus ad capras collatis idem concessum est. Quanquam enim capra boue minus sicca est, homini tamen suisq; comparata, in hoc non mediocriter excellit. Similitudinem autē quæ suillæ carni cum humana est, uel ex hoc colligas, quod quidam humanis carnibus quasi porcinis uestentes, nullam eius neq; ex gustu, neq; olfactu suspicio nē habuerunt. Nam hoc sanē perditissimi hospites, ac alij quidam patrauisse aliquando sunt deprehensi. Merito ergo porcellorum alimentum tanto magis eo quod grandes præbent fues, excrementis abundabit, quanto illi ipsi sunt humidiores. Quin illud ipsum merito imbecillius quoque erit: quandoquidem humidior alimenta ut ocyus per corpus digeritur, ita citius etiam dissipatur. Agni porro carne & humidissima sunt, & pituitosa. Quin ouilla quoque excrementis prauoq; succo abundat. Caprinæ præter succi malitiam accessit & acrimoniam. Hircina tum ad succi probitatē, tum ad concoctionem omnium ineptissima est, mox arietina, deinde taurina. In his omnibus castratorum caro præstantior. Annosa autem & a concoctionis, & succi, & nutritionis laude sunt remotissima. Quare suum quoque, tamen propria temperie humidarum, quædam præ senio duram & concoctu pertinacem carnem acquirunt. Leporina quamuis crassiorem sanguinem facit, succum tamen meliorem quā bubula aut ouilla gignere potest. His non minus prauis succi ac difficilis concoctionis est ceruina. Ferorum asinorum optimè habitorum ac iuuenum caro proximū huic locum habet: quanquam mansuetorum quoque, quorum ætas inclinatur, nonnulli carnem ingerunt: ea tamen pessimæ concoctionis est, ac succi, præterea stomacho oriq; in cibo ingrata, ceu equina, & camelina. Nam ne ab harum quidem esu abhorrent homines quidam, mente pariter ac corpore in asinos camelosq; degenerantes. Sunt insuper qui urforū deuorent carnes: atque his abominabiliores, leonum, ac pardorum, semel aut iterum decoctas. Supra uero quid sit bis decoquere, exposuimus. De canibus porro quid attinet dicere, ut apud quasdam gentes, qui in ipsis iuuenes pinguesq; sunt, frequenter esitentur, potissimòque quum castrati fuerint: Non pauci quoque pantherarum carnibus uestuntur, ceu asinorum etiam habitorum, quales

C sunt syluestres. Hæc nanque non modò eduntur, uerum à quibusdam etiam mediis summopere commendantur. Vulpinam pulpam esitant apud nos uenatores autumnis tempore: tum nanque uuarum sagina pinguescunt. Alia item animalia, quibus conuenientium & familiarum alimentorum suppetit copia, multò ipsa se ipsis cibo utiliora euadunt, ceu alia deteriora, quibus ea negata est. Quinetiam quæcunque prodeuntes è terra herbas depascuntur, aut arborum primores ramusculos seu turiones: quo hæc tempore ubertim largiterque proueniunt, eo semetipsis habitiora redduntur, magisque obesa, atque ad nostri corporis alimoniam comodiora. Eaque ex parte quæ procerioris herbe pastu gaudent, gracilia in hyeme adusque ueris initium mediumque fiunt, & prauum colligunt succum, ueluti boues. At isdem progrediunt tempore inausa iam herba ac densata, inque seminis fertilitatem late se diffundente, mani festo & crassiores, & bono succo pleniores fieri cernuntur. Contra quæ ex humili herba pastum carpere possunt, primo medioque uere melius agunt, ut oues: ineunte uero æstate, ac circa eius medium, caprae: quoniam tum fruticum germina copiose proueniunt, quæ ipsi in cibo gratissima esse solent. Quum ergo animantium me audis inter se comparantem species, tu quoque adhibita experientia rem inquirito, excutito, ac prudenter iudicato, non approbe nutritum ac pingue, gracili macroque componens, neque quod etiamnum adolescit, uetulo. Vitiosum enim & iniquum fuerit huiusmodi iudicium. Verum in unaquaque seu specie, seu genere, seu quocunque modo libeat appellare, quod optimè constitutum est, ad aliud simile comparato. Itaque nequaquam posthac erit necessarium, ut prolixum de uernaculis cuique genti animalibus sermonem contexamus. Nam in Iberia animalculum inueniè lepori ad simile, quod cuniculum nominant. In Lucania, Italiae ora, aliud medium quodammodo inter suem & ursum: ceu aliud quod in eadem Italiae regione, aliisque permultis locis estur, inter sorices & domesticos mures ac glires medium. Quæcunque igitur ex his animalibus bene pasta obesaque sunt, per experientiam ea probato, commodos præparandi modos, quos quilibet que incolarum experimento didicit, ab isdem percontans atque accipiens. Singulorum uero facultatem iam uel à nobis discas licet. Quæ nanque assantur, aut in sarragine friguntur, corpori siccior dant alimentum: contra in aqua feruefacta, humidius. Quæ in patinis condiuntur, inter hæc media sunt: quanquam in illis ipsis haud medio cre pro modo conditura est discrimen. Nam assatum uino garoque saturata, alijs sicciora sunt eo liquamine carentibus. Rursus quæ exiguum illorum portionem, aut saporem, quam Græce etiam hepsēma quidam nuncupant, ampliore habent, aut in simplici & tenui alboque iure elixa sunt, multò iam dictis sunt humidiora. Quæ denique ex sola aqua sumuntur, ipsi ipsis magis humectant. Maximum præterea præparationi discrimen accidere potest ex his quæ superinijciuntur, omnibus quidem illis siccantibus, sed alio minus, alio magis. Sunt porro ista, semina quidem, anethi, apij, cari, lygustici, cumini, & alia quædam id genus. Ex plantis uero porrum, cepa, anethum, thymum, satureia, pulegium, menta odorata, origanum, & quæcunque sunt huiusmodi, ad obsonaticam seu condimentariam commentationem, non ad præsens institutum pertinentia. Quemadmodum autem modò præcepimus, quum animalium differentia inquiritur, optima cum optimis esse conferenda, ita nunc in apparatus diuersitate non nisi de optimis utrinque erit considerandum. Hæc itaque de pedestrium animalium carne audiuisse sufficiat. De eorundem uero partibus deinceps, quum sermonem de limacibus absoluerimus, sumus tractaturi.

De limacibus.

Ecce ergo animal neque inter uolatilia, neque inter aquatilia adscribi posse liquet, quòd si ne inter pedestria quidem eius mentionem faciamus, nunquam omnino de limacium cibo differendi dabitur locus. Atqui silentio omnino præterire non fuerit æquum, ceu lignorum uermes, uiperas, aliasque serpentes,

A serpentes, quibus Aegyptus ac alia quædam gentes uescuntur. Neque enim illorum quispiam hæc nostra lecturus est: neque nos quæ apud illos edendo sunt, unquam commedemus. At limaces ab omnibus Græcis quotidiano cibo usurpantur. Dura est harum caro, eoque concoqui pertinax: eadem tamen si conficiatur, ualentissime nutrit. Inest ipsis, ueluti his quibus testa pro cute data est, Græci ostracoderma uocant, succus uentri ducendo idoneus. Quapropter nonnulli limacium oleo garo uinoque conditarum iusculo ad deicienda alui excrementa utuntur. Si autem ex harum carne cibum duntaxat qui nutriat petas, in aqua prius feruefacto: eaque post effusa rursus in altera elixato: deinde decenter condiens, tertium decoquito, usque dum caro tota præterititudine intabescat. Nam hunc in modum præparata ut alui retinet, ita alimentum non contemnendum corpori præstat.

De excarnibus pedestrium animalium partibus seu trunculis.

Edestrium animalium excarnes partem homines mandunt, pedes, rostra, ac aures: easque ut plurimum in aqua decoctas ex aceto & garo assunt, addito nonnunquam sinapi. Quidam ex oleo & garo, uinum affundentes. Sunt qui cum oleribus aut in aqua elixis, aut in patinis apparatus. Suillius peroli omnium conuenientissimi sunt pisanæ incocti: nam & illam meliorem efficiunt, ipsique molliusculi redduntur: ideoque tam in ore, quam in stomacho expeditius confici poterunt. Ergo haud exigua in præparationis modo differentia existit: neque ea tantum in partibus quæ carnis expertes sunt, uerum alijs etiam omnibus: quam fusius in condimentarijs libris explicabimus. In præsentia uero ipsas in se tantum animalium partes consideramus, earum uniuersales differentias enarrando, ita semper temperata adinuicem comparatione, quasi ad eundem modum paratae sint, ut prius retulimus: nam ea demum aqua fuerit comparatio. Itaque excarnes seu extrema corporis partes, ut minimum pinguedinis, ita carneæ quoque substantiæ perexiguum obtinent. Neruorum item ac cutis natura in illis præpoller. Haud porro tales hi nerui cutis uel sunt, quales qui per uniuersum corpus disperguntur. Hæc nanque in his magis trita sunt ac exercitata, eoque etiam glutinosiora. Etenim neruacea omnia ac cutacea dum elixantur, ad huiusmodi deueniunt naturam. Quare merito & tenuiter corpus alunt, & expeditius per aluum, lentoris sui nomine, delabuntur. Pedes suilli magis quam rostrum probandi sunt, uti hoc magis quam aures: nam hæc sola cute ac cartilagine constant. Cartilago porro si ab adultis sit animalibus, omnino confici non potest. Quæ uero ab etiamnum incrementibus sumpta fuerit, si in ore dentibus bene comminuat, ac in uentriculo concoquatur, pusillum alimenti præbet. Idem de alijs animalibus ac partibus proportionem dictorum intelligito. Quanto enim eorum caro, alimonie bonitate suilla inferior est, tanto summa quoque seu excarnes partes suillis deteriores sunt aestimandæ. Cæterum illud nequaquam arbitror quenquam latere, quòd partes in pedibus appellem neruofas, ad eius qui proprie neruus uocatur, similitudinem, qui ex cerebro & spinali medulla originem ducit. At quæ in partibus carne nudatis neruosa apparent corpora, per similitudinem neruorum nomine appellari permittuntur: quum uere sint ossium ligamenta, sensus expertia, & tendones quidam ad ipsa pertinentes.

De animalium pedestrium lingua.

Ars hæc peculiarè quandam sibi substantiam ex carne fungosiore, ac magis sanguinea, sortita est. Nam pura ueracque caro musculi sunt, atque in his ipsis media potissimum pars. Siquidem multi circa fines in iustos tendones designant, quos plerique Græcorum medicorum aponeuroseis musculorum nominant. Nos abneruagines dicere tentabimus. Musculi ad artuum extrema pertinent, omnium maximas huiusmodi abneruagines emittunt. Quin nonnulli mus-

C sculi capita habent nervosa. Ipsius autem linguae propria substantia fungosa est, ut diximus, caro. Attamen coci, qui eam e suis solent extrahere, non solum illam edunt, neque solum decoquunt, sed simul cum adnatis musculis. Vt plurimum uero etiam cum epiglottide, seu ligula, & summa gutturis parte, quae Graece larynx nuncupatur, atque glandulis illis sitis, tam ipsae quae linguae ad generandam salivam proprie dicatae sunt, quam ipsae quae faucibus gutturique adherent. Nam arterias sane, uenas ac nervos lingua cum alia carne communes habet: tria enim illa conceptacula una cum carne eduntur, in lingua duntaxat magnitudinem ac numerum proportionem excedentia. Quae porro facultas sit alimenti a glandulosis corporibus sumpti, deinceps ex me audito.

De glandibus.

Quantum lingua a carnis substantia, tantum glandes a linguae natura recesserunt, haud tamen omnes pari ab ea distant intervallo. Quae namque illi adherent ac contingunt, ipsae quadantenus similes sunt quae in mammis habentur nondum lacte refertis. Nec enim perpetuo suo munere funguntur mamillares glandulae, seu aliae propemodum omnes, & haec quae linguae adherent: quippe huius glandulae ad salivae generationem natura sunt comparatae: mamillares uero, quum quidem foetus gestatur, laxae, turgidulae, & lacte plene sunt. At quo tempore lacte carent, in sese contractae densantur, tantum inter se differentes, quantum permadidae spongiae ab alijs, quae Graece sceleteuomenae uocantur: nam sic appellantur spongiae, quae expressa omni humiditate uinculis obductis constringuntur, ac in unum corpus coguntur. Sunt autem & circa guttur ac fauces huiusmodi quaedam glandulae, sicut & in mesenterio: uerum haec adeo sunt exiles, ut multorum oculos fugiant. At illae quas in faucibus & gutture esse diximus, grandes sunt, omniaque conspicuae. Praeter has aliae in multis corporis partibus glandulae paruae reperiuntur, quae uasorum diuisuris confirmandis datae sunt. At illa sane glandula, cui thyrimo nomen est, non parua, sed perquam grandis in nuper editis animantibus conspicitur: uerum illis incrementibus ipsa decrescit. Itaque cunctis glandulis illud commune est, ut dulces ac friabiles in ore sentiantur. In mamillaribus lacte refertis, ipsius quoque lactis dulcedo quaedam intelligitur. Quapropter haec glandulae quum sic lacte tumant, si quod aliud epulum, a ganeonibus summopere commendantur ac expectantur, praecipueque suillae. Alimenta ex ipsis probe quidem in uentriculo concoctis proueniens, tantum non cum carnis alimonia certat. Si uero plena concoctione frustrentur, crudum aut pituitosum humorem procreant: quae in ipsis humidiores sunt, pituitosum: quae sicciores seu duriores, crudum: de quo supra retulimus. Testes quamuis ad glandularum naturam spectare uidentur, non perinde tamen laudabiles sunt succi ut mamillares: quinimo uirosus nescio quid sapiunt, seminis, cuius sunt officina, naturam referentes, seu renes etiam ipsius urinae. Et difficilius utique concoctionis sunt pedestrium animalium testes. Nam gallorum gallinaceorum altilium testes & suauissimi sunt, & laudabile corpori afferunt alimentum. Glandulae item collo uesicae adherentes, ad testium naturam ferè accedunt. Sunt autem qui inter glandulas renes connumerant: hi namque ipsis etiam glandulosum quid habere uidentur. Verum praeterui admodum succi sunt, & concoctioni rebelles, uti adultorum animalium testes ubi execti eduntur. Nam iuniorum longè praestant. Taurorum, hircorum, & arietum testes insuaves, concoctioni & succo inutiles sunt.

De testibus.

In uenibus suis ac bubus apud nos testes execant, sed non eadem in utrisque spectata utilitate: nam sues cibi causa castrantur: quoniam & suauior, & alibilior, ac concoctu mansuetior talium caro redditur. Boes uero in hoc testibus orbantur, ut obeundis agriculturae munijs sint aptiores, quandoquidem tauri nimium feroces sunt, ac rebelles. In capris ouibusque castrantur haec

A dis haec simul ambae considerantur utilitates. Omnes dictorum animalium testes difficulter perficiuntur, & uitioso succo sunt obnoxij: at probe concocti, probe alibiles sunt. Maius uero & minus in his quoque pro portione eorum quae de animalium singulorum carnibus differuimus, inuenitur. Etenim quanto suum caro alijs praefertur, tanto harum quoque testes aliarum animantium testibus. Ceterum soli gallorum gallinaceorum ad omnia praecipue commendantur, potissimoque saginatorum.

De cerebro.

Cerebrum omne in cibo pituitosum est, crassi succi, tardi meatus, & operosae concoctionis, nec minus etiam stomacho inimicum. Quidam uero ipsius mollitudine decepti, laborantibus offerunt, quum praeter alia nauseam etiam concitet. Ergo potius quam a cibo quempiam uomere uolueris, huius partem pinguius conditam ultimo edendam exhibebis. Illis uero caue ne dederis, qui cibi fastidio laborant, quos Graeci *avogentros* appellant, ac ueteres eorum *avogitros*. Quamobrem nemo facile cerebrum in cibis ultimo loco sumere uelit, nimirum ipsa loquente experientia, nauseam post consecuturam. Neque iniuria plerique cum origano sumptant, uti nonnulli cum apparato uarijs modis sale: quippe quum crasso succo & superfluo constet, omnino uomitioni sit accommodatius, incidentibus & calfacientibus iunctum. Si uero recte confici possit, alimentum corpori non infimae notae praestabit.

De ossium medulla.

Medulla quae in ossibus continetur, cerebro dulcior, iucundior, pinguiorque censenda est: adeo ut si cerebrum cum ea comparando, degustes, putaturus sis austerum aliquid illud in se habere. Prouocat & medulla nauseam, si liberalius assumatur, ueluti cerebrum: attamen si probe concoquatur, ipsa quoque alibilis erit.

De medulla spinali.

Medulla spinalis eiusdem cum cerebro generis est, sed non recte medullam eam appellarunt: quum medulla humidior, mollior, & pinguior non solum spinali hac, uerum ipso etiam cerebro uideatur. Quoniam uero in spinæ ossibus continetur, colore medullae non absimili, ea ex parte medullam nominant, quo nomine quidam ipsum quoque cerebrum uocitarunt. Est porro spinalis medulla cerebro continua, ac eiusdem cum eo naturae, duntaxat durior, nec id sane mediocriter praefertim quod propius ad os sacrum, quod spinæ finis est, accedit. Quanto enim a cerebro longius abscedit, tanto magis durefcit. Proinde minimum pinguitudinis habet, eoque nauseam non aequè inducit: & si probe concoquatur, non exiguum secum alimentum in corpus deferit.

De pinguedine & adipe.

Adipem haec olei quidem naturam referunt, sed humiditate & siccitate a se inuicem distant. Pinguedo namque humida quaeque res est, oleo adsimilis longa uetustate incrassato. Adeps uero pinguedine multo siccior est: ideoque si ipsum incalfactum fundas, coit facile ac concrefcit. Pauci ambo sunt nutrimenti: potiusque ciborum nostrorum condimenta, quam cibaria ueniunt appellanda.

De pedestrium animalium uisceribus.

Mnium animalium iecur crasso succo constat, difficulter conficitur, & tarte comest. Primam in omnibus, nedum in edundi uoluptate, laudem meretur, quod Graeci sycotum, id est ficatum appellant: inde inuento nomine, quod in animante mactationi destinato multarum caricarum sagina iecur tale sit effectum. Potissimum uero suis ita pascendis operam impendunt: quia huius animalis uiscera natura sua longè suauiora sunt aliorum omnium uisceribus: quanquam haec quoque caricas multas uorante animali, delicatiora fieri nihil prohibet. Verum id minime rationi consentaneum hominibus uidetur, ut praeteritis quae natura

ceteris præstare uoluit, ad deteriora ueniant. Reliquorum uiscerum lien gustu non omnino iucundus uidetur: est namque in eo acerbum quiddam intelligere. Neque merito prauis succi esse creditus est, quum melancholici sanguinis fons sit, & officina. Pulmo quanto iecore lieneque mollior rariorque existit, tanto concoctioni quoque accommodatior, sed longe iocinere imbecillior est: atque id ipsum quod corpori præstat alimentum, magis pinguis habet. Cor, substantia sua, fibrosa duraque est caro: ideoque non sine magno negotio confici potest: tardeque comeat. Si tamen in uentriculo perfici possit, alimentum exhibebit corpori nec mole, nec succo contemnendum. De renibus, nam hos quoque nonnulli inter uiscera connumerant, superius retulimus.

De quadrupedum animalium uentriculo, utero, & intestinis.

Ae partes carne duriores sunt, eamque ob causam si rectam concoctionem assequantur, succum edent non plane sanguineæ naturæ, nec prorsus inculpatum, uerum & frigidior, & crudior. Proinde multum temporis requirunt prius quam satis peragi, & in sanguinem ualeant conuertere.

De ferorum & domesticorum animalium differentia.

Domestica animalia temperie humidiora sunt quam syluestria, tum ob aeris in quo degunt humiditatem, tum uero etiam ob uitæ totius ignauiam. At syluestria multis cursitationibus ac laboribus sese fatigant, in aëre etiam sicciore uersantur. Quapropter eorum caro & durior est, & nulla prorsus, aut pauca admodum pinguedine respersa: eoque pluribus diebus à putrefactione seruatur immunis, quam domesticorum, & inertem uitam agentium. Liqueat item horum cibum ab excrementis puriorem esse, ceu eum qui à domi natis sufficitur, magis abundare: ex quo necessarium est illum amplius quoque nutrire, & succi bonitate longe hoc esse superiorem.

De lacte.

Ac quoque inter cibos qui ab animalibus proficiuntur, numerandum est in quo haud parua ex anni temporibus differentia inuenitur: hacque maior etiam ex diuersa animalium natura. Siquidem crassissimum pinguisimumque est bubulum: liquidissimum, ac minime pingue, camelinum: mox equinum, deinde asininum. Mediæ constitutionis est caprillum: hoc crassius ouillum. Secundum anni tempora lac quod in uere statim à partu editur, liquidissimum est: temporis progressu magis semper ac magis in crassescens: circa medium autem ætatis in suæ naturæ medio consistit: ex quo sensim ad tantam crassitudinem peruenit, ut penitus deficiat. Vere ut humidissimum est, ita etiam copiosissimum. Quod porro lac, ut diximus, pro animalium specie uarietur, id uel intuenti protinus erit conspicuum. clarius tamen cognoscetur, si ex unoquoque lactis genere caseus singatur. Etenim lac humidissimum, sero: crassissimum, caseo abundat. Merito igitur humidum lac magis, crassum minus aluum mouet: contraque crassum ualentius nutrit, tenue imbecillius. Si quis uero lacti præferuefacto serum omne consumat, iam nihil prorsus subducet. At iniectis candentibus calculis tantisper dum omne serum dissipetur, adeo aluum hinc modo accuratum non subducet, ut contrarium etiam sit effectum: huiusmodi lac in uentriculo casei modo cogitur: qua de causa mel illi cum sale infundant. Neque mirum tibi uideatur, quod sero studiose dissipato, rursus aquam infundant. Non enim seri humiditas est quam fugiunt, sed acrimonia: cuius nomine lac omne aluum subducit, ex duabus diuersis permixtis substantiis, nempe sero, & caseo. Ad hæc pingui quoque succo constat: quo maxime, ut dictum iam est, abundat bubulum, ideoque butyrum ex eo conficiunt: quod gustu solo uisumque quantum in se pinguedinis

Atudinis habeat, facile cognoscas. Quod si & in ungenda quapiam corporis parte uti co libeat, pinguedine delibuta cutem haud secus ac si oleo fricuisse, uidebis. Præterea si mortui animalis aridam pellem eo inungas, eundem cernes effectum. Quinimo ple raque frigida inueniuntur regiones, quarum incolæ olei penuria butyro quum se lauerint, utuntur. Idem si candentibus prunis inspergas, flammam excitare instar pinguedinis conspicietur. Persæpe etiam pro adipe id usurpamus, cataplasmatibus aliisque medicamentis commiscetes. Ergo bubulum lac, ut testati sumus, pinguisimum est. Ouillum caprinumque habent & ipsa certe pinguedinem, sed longe paucior. Asininum quamminimum huius obtinet. Quocirca perraro cuiquam in uentriculo coagulatur, ubi calidum protinus ut mamillis excidit, haustum fuerit. Quod si sal cum melle adijciatur, fieri non potest ut in uentre concreseat. Eandem ob causam uehementius aluum deijcit, utpote seri copia affluens, à quo omne lac facultatem accipit delaxandi, uti à caseosa substantia sistendi. Quanto uero serum alia lactis natura ad succi bonitatem aluum retinente inferius est, tanto magis inter alia omnia uentrem mollientia excellit: ideoque ueteres ad aluum exonerandam creberrime hac potione uti fuisse uidentur. Tantum uero ei mellis optimi adijciendum est, ut citra stomachi euerisionem dulcesentiat. Similiter saltem ea mensura, quæ gustui ingrata non sit, admiscebis. At si copiosius subducere statuas, quamplurimum salis immittito. Hæc equidem diffusius quam præsens postulet institutum, exposita sunt. Quæcunque enim lacti ut alimento præclara insunt dotes, eas duntaxat referre propositum erat. Verum quum inter alias quoque subductio ei attribuitur, fecit rei affinitas, ut in hanc digressionem exspatiaremur. Ergo rursus à diuerticulo ad rem propositam reuertamur, eaque in medium afferamus quæ nondum de lactis uirtute sunt tradita. Quorum hoc uel inter præcipua habendum est, quod omnium rerum, quas cibi causa capimus, lac optimum optimi sit succi. Cæterum ne oscitanter hunc nostrum sermonem accipias caue. Haud enim simpliciter protulimus, lac omne optimi esse succi, sed insuper, optimum, adiunximus: quippe uisiosum lac tantum abest ut ad succi probitatem conducatur, ut malo etiam succo utentium corpora impleat. Ac illud sane liquidum uisum est, infantem priore nutrice extincta, alterius noxijs succis plene lac fugentem, multis in toto corpore ulceribus tandem scaturisse: quippe secunda hæc nutrix syluestribus herbis ac oleribus ruri ueris tempore, quum fames grassaretur, uisitauerat: quare & ipsa huiusmodi ulceribus obsessa est, cumque ea indidem alij nonnulli simili uictu uti. Vidimus & alijs permixtis lactantibus mulieribus id temporis idem accidere. Quinetiam si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis, scammoniam aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumat, omnino alui illi profluxura est. Itaque quemadmodum quæ de alijs omnibus, ita & quæ de lacte pronunciantur, non quasi simpliciter de quouis dicta sint, intelligere oportet, sed duntaxat tanquam de probatissimo. In quolibet autem genere quatenus quidque à primo præcipuoque recessit, eatenus ad nos iuuandos minoris erit efficaciae. Lac igitur plurimo abundans sero, etiam si iugiter eo utare, quamminimè periculi affert. Quod uero huiusce humiditatis minimam portionem, sed caseosæ crassitudinis permagnam obtinuit, omnibus usum eius frequentantibus infidum est. Etenim renes offendit, si quidem hi calculo ingenerando idonei sint. Iecur ite obstruit ijs qui ex facili huic inturbae patent, ut sunt qui fines uenularum, cibum ex cœca uisceris parte in gibbam tractant, angustos habent. Thoracis pulmonisque partibus omne lac utile est: capiti minime, nisi admodum ualenti: sicut nec hypochondrijs, si qua leui de causa inflare nata sint: quandoquidem uentre flatibus implere consuevit, ut paucissimos inuenias qui non ita ab eo afficiantur. Verum cum quopiam edulio crassi succi abunde feruefactum, flatuosam quidem naturam exiit, sed iecur magis hinc obstruit, & calculos in renibus promptius gignit. Huius autem modi edulia primo uolumine esse perhibuimus amyllum, similam, alicam, tragum, oryzam, lagana, rhyemata, panesque non bene in clibano coctos, nec multa trititione prælaboratos, saleque non abunde nec fermento saturatos. Cæterum ut hæc lacti immixta aliquam eius facultatem aut augere,

CLAVDII GALENI PERGAMENTI

C aut imminuere possunt, ita & alia quoque omnia, quaecunque nonnulli lacti admiscunt. At nos breui nunc formula ipsius proprias vires perstringamus. Ergo lac boni succi & alibile esse dicimus, ex contrariis substantiis ac facultatibus, nempe mouendi & sistendi, obstruendi & extenuandi, compositum. Quod namque eius serosum est, crassitiem humorum extenuat, & aluum subducit; quod caseosum est, aluum retinet, & crassos procreat succos, ex quibus, uti retulimus, iecoris obstructio, & in renibus calculi oriuntur. Assiduus lactis usus dentibus, unaque adnatis carnibus, quas gingiuas nominant, officit: has enim humentes & flaccidas, dentes vero putrefactioni & erosioni obnoxios facit. Ergo assumpto lacte, os uino diluto colluere expediet: ac si mel quoque adieceris, melius habebit. Ita namque si quid ex lacte caseosum dentium interstitiis, gingiuisque infarctum obhaesit, abstergetur. Quin si cuius tam robustum sit caput, ut uini meri collutione non offendatur, rectius is & dentibus, & gingiuis citra aquam consuluerit. Verum & admistum mel misturam ex utroque commodiorem facit. Illud uero dentium incolumitati tutissimum aduersus lactis iniurias fuerit praesidium, si quis post assumptionem primum melicrato, deinde adstringente uino os abluat.

De acido lacte.

 Vod Græci oxygala, Latini acidum lac nuncupant: dentes, qui quidem secundum naturam se habent, nihil offendit. At qui aut ob naturalem in-
temperiem, aut quempiam adscititum affectum iusto frigidiores sunt, hi soli ut ab aliorum frigidorum occursu, ita ab hoc quoq; offenduntur: ac-
ciditq; ijs nonnunquam symptoma quod stuporē nominant, quale à mo-
ris immaturis, alijsq; acerbis acidisq; euenire consuevit. Illud item liquidò constat,
uentriculum, qui quauis de causa frigidior sit, lac acidum non concoquere: at medio-
criter temperatus, quamuis agre, concoquere tamen potest. Contrà uentres iusto ca-
lidiores, siue ab initio tales, siue à causa quapiam post adueniente in eam temperiem
adducti, adeò nihil ab huiuscemodi edulij noxæ concipiunt, ut etiam commodi ali-
quid sentiant. Quin hi quoq; acidum lac niue præfrigeratum innoxie perferunt: ceu
alias plerasq; id genus escas, & ipsam adeò aquam niue sic accuratam. Ex quo medi-
cos plerosq; subit admirari, qui de singulis edulij statim sententiâ pronunciant, pro-
desse uidelicet ea, aut obesse: facile concoqui, aut difficulter: mali succi esse, aut boni:
alere, aut non alere: stomacho conuenire, aut aduersari: aluum ducere, aut sistere, aut
aliâ quamuis uirtutem uitium uel obtinere unum quodq; asserentes. Nam quame-
uis in quibusdam perpetuò uerum est dicere, hoc, uerbi gratia, prauî succi esse, aut dif-
ficilis concoctionis, aut stomacho expedire: in plurimis tamen fieri non potest, ut ue-
nico edicto citra ullam definitionem ueritas seruetur. Caterum quoniam in longum
necessariò excurrisset oratio, si per singula edulia tam naturaliu, quam acquisitionu
affectuum distinctiones adscripsissemus: satius fore existimauius, si ab initio uni-
uersali totius doctrinæ methodo, seu ratione commonstrata (id quod in primo hori-
commentariorum fecimus) post in particularibus nonnunquam eam ad memoriam
reuocaremus, præsertim in ijs quæ non simplicis sunt naturæ, quale utiq; lac, de quo
nunc agimus, existit, ex contrarijs substantijs & facultatibus, quæ similes duntaxat
ad sensum apparent, conflatum. Huic namq; uel optimo pro diuersa uentriculorum
natura accidit, ut modò acescat, modò fumosum ructum sursum mandet: quanquā
diuersi affectus sunt, per quos acidum aut fumosum euadit, quod crudum in uentri-
culo manet, Siquidem caloris inopia acorem, eiusdem excessus nidorem affert. Quo-
utraq; lacti eueniunt, quia serosam non solum in se naturam, uerum etiam pinguem
& caseosam comprehendit. Hac ergo de causa lac acidum si crudum in uentre more-
tur, nunquā nidorē excitat, etiam si in maximè biliosum ac feruentissimū uentriculum
incidat. Neq; enim amplius calidam acremq; qualitatē ac uim retinet, quam à sero lac
habet: neq; pingue & mediocriter calidam, quam tribuit pinguedo. Nam in huiusce-
modi præparatione sola relinquitur caseosa substantia, eaq; ipsa non eiusdem omnia
no naturæ

A non naturæ, cuius ab initio fuit: uerum ad frigidiorē statum deflexa. Itaq; de acido la-
 cte suffecerit dixisse, quod frigidum sit, ac crassi succi. Ex hoc enim colligitur, ipsum
 non facile in corpore mediæ temperaturæ elaborari: quippe ad hanc unā in omnibus
 libris à me conscriptis semper referendum esse sermonem, quum simpliciter quid asse-
 ritur, idēdem monui censuissq;. Cæterum crudum uocatum succum, cuius supra na-
 turam ostendi, ac alibi etiā in præcedente uolumine de eo differui, consentaneū est
 ab istiusmodi cibis abunde procreari. Quinetiam æstuantioribus uentriculis hoc escu-
 lentum congruere haud absurde quis dixerit, ueluti & frigidioribus summo opere ad-
 minisse suffecerit, succū uidelicet, qualis est is qui ex acido lacte, caseo, cunctisq; epu-
 lis crassi succi prouenit, calculos in renibus parere, quum hi & iusto calidiores fuerint,
 siue ob naturalem intemperiem, siue ob aliū affectum post superuenientē: quumq;
 pro caloris modo, meatuum in ipsis amplitudo non responderit. Nam maximè uale-
 tudinariæ corporis constitutiones sunt hæc, quæ ex partibus diuersi temperamenti cō-
 ponuntur: ut uerbi gratia, si uentre admodum calido cerebrum frigidum existat: ceu
 quandoq; pulmo ac totus thorax frigida sunt, uentre calidam temperiem obtinente;
 frequenter uero contrā euenit, ut alijs omnibus plus æquo calidis, solus uentriculus
 sit frigidior [nonnunquā item totum caput frigidius] iecur uero calidius. In alijs par-
 tibus eadem est ratio. Itaq; mox ab initio etiā perhibuimus, utilissimam esse facultatē
 quæ alimentis insunt, doctrinam, ubi simul differentiæ explicantur tam quæ ex humi-
 ditate, siccitate, caliditate & frigiditate, quā quæ ex substantiæ crassitudine aut len-
 tore proueniūt: quumq; ad hæc, an ipsa similarium sint partium, an dissimilariū, qua-
 le est lac, distinguitur. Ad horū porro dignotionē quum per olfactum gustumq;, tum
 per alia accidentia nos uelut manu duci sum testatus: de quibus in operis huius initio
 differui: uti nunc quoq; in hoc de lacte sermone, eius naturam ex accidentibus, quæ
 aut feruefactum, aut coagulo concretū, aut alio quouis modo in suas partes diuisum
 edere natum est, demonstrans: etenim citra coagulum scissio quoq;, quā uocant, eam
 diuisionem præstat, quum lacti abunde feruenti oxymel frigidum instillamus. Idem
 & mulsio efficimus. Interdum etiam citra ullam liquoris instillationem, uase gelidam
 aquam continente in lac demisso, ipsum scindimus. Absq; coagulo id etiā quod post
 editum foetum emulsum fuerit, mox concreuit, in calidis cineribus aliquantisper fer-
 uefactum. Veteres comici lac ita coactum pyraïsten uidentur appellasse. Nostri ho-
 mines in Asia pyriepthum, quasi igne coctum nominant. Hoc ergo purum lac cen-
 sendum est, ab omni aliena substantia semotū. Quum autem melle admisto per coa-
 gulum cogūt, separatur hoc opere quod in eo tenue est & aquosum, uarioq; tum mo-
 do ab hominibus sumitur. Alij nanq; densam ac concretam duntaxat partem, quæ ex
 caseali lactis substantia constat, & calida igneaq; coaguli uirtute, melleq; ipsis admi-
 sto: alij cum eo quod cōcreuit serum unā quoq; hauriunt, idq; aut simul utrunq;, neu-
 trius portione detracta, aut alterum altero largius. Proinde nunc amplius, nunc par-
 tē illinc aluum duci continger, pro serosæ substantiæ portione. Liqueat itē, si quan-
 do cōcreta pars sola sumatur, plus nutrimenti corpori accessurū: minus, si serosi quid-
 dam liquoris unā bibatur. Adhuc uero segnius ubi concreta substantiæ perexiguū,
 serosæ quamplurimū infunditur. Simili modo & in eo quod à partu, siue cum melle,
 siue absq; eo coist, discrimen non modicū inuenitur. Est enim cōcoctu pertinacius, &
 succi crassioris, deniq; tardioris descensus, quod mel nō accepit. Attamen utriusq; ali-
 monia minime est illiberalis. Hæc de lactis facultate nouisse, in præsentē tractatū fue-
 rit satis. Eius nāq; utilitates, qbus in morbis utimur, quū aut quauis causa intabescēti-
 bus, aut pulmonis uomica obsessis id exhibemus, pprie ad medendi rationē spectāt.

De caseo.

E cafei facultate diximus iam quā de lacte sermonē faceremus. Veruntamen
satiū fuerit, peculiare huic quoq; caput dicāsse. Dum namq; formatur, ab in-
iecto coagulo acrimoniam accipit, totamq; humiditatem relinquit. Maxime

C uero inueterato acrimonia crescit, & omnino quam antea calidior urentiorque is redditur, ideoque [& siticulosior] & concoctioni rebellior, & succo deterior tandem euadit. Qua de causa nec id ipsum quod crassis epulis, acris ac tenuioris facultatis nonnihil habentibus, inest commodi, iste circa noxam possidet. Quippe plus damni ex succi prauitate, & aestuanti feruore infert, quam crassorum extenuatio possit prodesse: quando ad calculi in renibus procreationem hic item succus [non] minus est appositus. Siquidem in illis eos corporibus contrahi ostendimus, in quibus cum crassitudine humorum igneus feruor simul conspirat. Quare istiusmodi caseus summopere erit fugiendus, ut qui neque ad concoctionem, neque digestionem in corpus, neque ad mouendam urinam, neque uentrem soluendum quicquam boni conferat, ceu utique nec ad succi probitatem. Ad hoc alius est neque uetus, neque acris, infestus quidem & ipse, sed minore noxa. Laudatissimus inter omnes caseos recens habetur, qualis is quem Pergamena rura, & superior Mysia mittit, ab indigenis oxygalactinus, quasi lactatodum dicas, appellatus, gratissimus ori, & stomacho minime noxius, alijque omnibus caseis concoctu facilius, & commediabilius, succo constans non uitioso, neque usque adeo crasso: quod omnium tamen caseorum commune uitium esse solet. Præstantissimus is quoque qui Romæ diuitibus in precio est, uatiscus nomine: alijque quidam alijs in locis præstant. Quoniam porro permagna in illis particulatim inuenitur differentia, cum pro animalium natura, tum pro uarijs præparandi modis, accedente ad hæc diuersa ipsorum caseorum ætate: conabimur hoc in loco quosdam ceu scopos bonitatis ipsorum describere: quibus intentus quis, ex facili meliorem à deteriore queat discernere. Itaque duplices in genere hi sunt scopi. Alter substantiæ consistentiam complectitur: penes quem, an mollis sit caseus, an durus: densus, an laxus: lentus, an friabilis, contemplamur. Alter in gustabili qualitate consistit, qui alium eximie acedum, alium acrem, aut pinguem, aut dulcem, aut alio id genus sapore prædium esse monstrat, aut omni ex parte æqualem. Si ab his generatim prolatis ad speciales differentias uenias, mollem duro, rarum ac laxum ualde pressio densiorque meliorem iudicabis. Denique quum & admodum glutinosus, admodumque friabilis ad asperitatem usque uterque noxius sit, medium inter hos locum fortius præstantior censetur. Gustu autem illum optimum iudicato, qui nullam uehementem qualitatem obtineat, duntaxat paulo dulcior. Suauis item insuauem præcellit, & mediocriter salis, permultum aut nihil omnino salis habentem. Quinetiam post assumptionem hunc ipsum, bonus ne an malus sit, poteris ex ructu cognoscere. Cuius namque qualitas paulatim emoritur, utilior: contra qui diu in stomacho uiuit, minime probandus. Palam enim hic difficulter cum qualitate, tum substantia sua immutatur, ideoque ægre etiam conficitur. Siquidem dum concoquitur cibus, omnes quas ante diximus qualitates immutantur necesse est.

De pedestrium animalium sanguine.

Anguis omnis concoctioni rebellis, præcipue crassus & melancholicus, qualis est bubulus. Leporinus ut suauissimus celebratur: apud plerisque mos obtinuit ut cum iecore elixetur: quidam alijs etiam uisceribus indunt. Sunt qui suum quoque iuniorum sanguinem edant, ceu alij etiam adultorum, quum fuerint castrati. Nam aprorum nemo ne gustare quidem tentauerit, propter nimiam insuauitatem, & concoctionis pertinaciam. Caprarum uero sanguinem in cibo gratum esse ipse etiam Homerus nouit.

De alimento quod à uolatilibus sumitur animalibus.

Risca Græcorum gens omnes uolatiles bipedesque animantes ornithas appellauit. Hac uero tempestate gallinæ, quas ueteres alektoridas, uti gallos alexetrias uocabant, eo nomine significant. Autem porro omnium genus leuissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferatur, in primis uero si ad suillam, qua

A qua non aliud facile inuenias, quod ualentioris sit nutrimenti. Veruntamen eorum quæ uolatu fidunt, caro, ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeque perdicis, atagenis, columbæ, gallorum gallinaceorum, & gallinarum. Turdorum, merularum, paruorumque passerum, quo numero turricula etiam uocati habentur, illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisque caro duritate etiam superat. Phasianæ gallinis concoctione pares sunt, & nutrimento, cibo etiam suauiores. Dictis omnibus durior, & concoqui contumacior, fibrosiorque pauonis pulpa. Illud porro & ijs quæ pedibus, & ijs quæ uolatu magis nituntur, commune nosse oportet, carnem etiamnum adolescentium longè præstantiorem quam iam ætate declinantium esse: florentium, in utriusque medio harere. Noxia uero est admodum nouellorum, diuersaque ratione admodum uetulorum. Etenim horum dura, sicca & nervosa est caro: ideoque & concoctu peruicax, & exigui nutrimenti. Contra nuperrime æditorum corpora, mucosa, eoque excrementis plena sunt: leuius tamen per aluum subeunt. Hæc in cunctis animalibus meminisse te uelim: communiter namque omnibus & ex æquo hæc differentia, quas ab ætate sumpsimus, inhaerent. Quin & præparationis ratio sanitati accommoda, quam antea exposuimus, his quoque communis existit. Rursum tamen breui formula repetetur, indicata tantum cuiusque modi facultate. Quippe assa, ac in sartagine fricta, sicciora sunt: in aqua dulci elixa, humidius corpori alimentum præbent. De ijs porro quæ ex albo iure, uariisque patinarum condimentis esitantur, satis superius relatum est, ceu de domesticis quoque, ac syluestribus. Haud mediocriter uero differentia est inter ea quæ in stagnis, aut paludibus, aut lacustribus degunt, & ea quæ in montibus aut siccis locis uagantur. Nam pro portione locorum, animalium carnes aut sicca, & excrementis uacua, ac concoctu faciles, aut humida & excrementitia, concoctuque difficiles redduntur.

De anseribus, & struthocamelis.

Pud Græcos anseres uisitato nomine chenes ab antiquis etiam appellabantur, sed struthocamelorum nomen ipsis insolens: eas namque *μεγάλας σπέρδος* nominabant. Ego uero etiamnum adolescentulus sophistam quendam ex eorum numero qui in utramuis partem disceptant, audiui utrumque de ijs ostendere conantem, nunc uidelicet hæc animalia uocanda sint, an non esse. At longè præstiterit, non in huiusmodi captiunculis otium terere, sed qualemnam habeat eorum alimonia uirtutem inuestigare. Ex me ergo istud ubi audieris, ab alijs, magno quidem ocio, an ues istiusmodi animalia uocanda sint, an non, condiscas licebit. Ipsorum igitur caro excrementis abundat, & multo amplius concoctioni repugnat, quam prædictorum uolatilium animalium: eorum tamen alæ aliorum alis non sunt deteriores. In multis namque uolatilibus, potissimum paruis, duraque carne præditis, aliarum natura fibrosa duraque est. In quibusdam etiam uniuersa caro talis est, ceu & in gruibus: quas ipsas tamen edunt, plurimis ante diebus aëre macerantes, quò tenerescant. Inter grues porro anseresque, tardarum, quæ Græcè *στρίδες* aut *στρίδες* uocant, caro quadantenus media est: utroque enim modo prima syllaba apud Græcos & profertur & scribitur, tam per *σ* diphthongum, quam per *ω* uocalem.

De differentia partium quæ in uolatilibus sunt animalibus.

In uolatilibus uiscera ad carnes eam proportionem obtinent, quam in pedestribus haberi retulimus. Intestina uero horum omnium prorsus cibo sunt aliena, exceptis uentriculis: nam hi & edendo, & alendo sunt. Nonnulli uero ex ipsis perquam etiam suauis, ceu anserum, ac deinde alulium gallinarum. Quemadmodum autem suum iecori, ipsis adhuc uiuentibus, gratia quædam & suauitas ex caricarum pastu comparatur: ita anserum quoque iecur pabulo lacte confuso saginari uideo: ut non modo iucundissimus sit cibus, sed etiam optimi alimentum ac succi, & deiectione minime difficilis, & probæ in uentriculo concoctionis. Anserinæ quoque alæ nutritioni & concoctioni idoneæ sunt: his uero magis ipsarum gallinarum. Ceterum quum in iunioribus & adultioribus animalibus magnum sit carnis discrimen,

in alarum quoque natura ex aetate euidetior differentia conspicietur. De obesis ac macris eadem est ratio. Ac iuniorum quidem probeque nutritorum caro praestantissima est, pessima macilentorum, & uetulorum. Pedes paulo minus omnium cibo inepti. Gallorum gallinaceorum cristas ac palearia non est quod laudes aut damnes. Testes horum maxime probantur, precipue altissimi: qui ipsi delicatesiores sunt, quum escis seroso lacte conspersis saginati galli fuerint: nam & bonum succum ac alimoniam praestant, & facillime concoquuntur: defectionem tamen nec iuuant, nec impediunt. Sunt praeterea uolatilium parua cerebella multo quam pedestrium meliora, quanto uidelicet duriora. Inter ea uero quae uolatu fidunt, motana praestantius quam palustria cerebrum habent. Eadem in alijs omnibus partibus est proportio. Falso quidam struthocamelum uentriculum praedicant, tanquam unum ex medicinis concoctionem adiuuantibus. Alij uero longe magis uentriculum mergi. Verum haec neque ipsa facile concoquuntur, neque alijs in hoc ceu medicamenta auxilium, ueluti zingiber, & piper, aliaque ratione uinum & acetum. Praeter haec autem si de uolatilium animalium lingua rostroque tentem dicere, quae nemo qualia sint ignorat, merito nugae me persequi quispiam sit obiecturus.

De ouis.

Va quoque inter alimenta quae ab animalibus sumuntur, numeranda sunt, in treis differentias partita. Harum una est a propria substantia: siquidem gallinarum ac phasianarum in his meliora sunt: anserum ac struthocamelorum deteriora. Secunda est, per quam, recentia an uetera sint, consideramus. Tertia penes cocturae rationem uersatur: nam quaedam assatim coquuntur, a Graecis ephtha, id est cocta uocata; alia ad mediocrem usque consistentiam: tremulaque dicuntur, Graecis trometa. Alia dumtaxat incallescunt, quae sorbilia uocamus. Tremula, molliaue, omnium bellissime nutriunt. Sorbilia minus id praestant, sed expeditius descendunt, ac gutturis scabritiem leuigant. Cocta seu dura difficilis sunt concoctionis, & tardi transitus, crassamque alimoniam corpori exhibent. Quae uero in feruentibus cineribus assantur, longe adhuc tardioris sunt meatus, & crassioris succi. Quae in sartagine ad crassitatem usque friguntur, eoque a Graecis tagenista appellantur, deterrimi omnino sunt alimentum. Dum namque concoquuntur, nidorem ac fimum addunt: succusque ex ijs prognatus, non solum crassus, uerum etiam prauus & excrementitius est. Duris assis praestant quae peculiari quodam cocturae modo suffocantur, pincta ob id a Graecis uocata. Ratio apparandi sic habet. Consperguntur oleo, garo, & momento uini: mox uas quo continentur, aheni aquae calidae imponitur, superne undique operculatum: deinde lento igne usque ad mediocre crassamentum coquuntur. Nam plus aequo conspissata, a duris & assis nihil differunt. Quae uero ad mediocre crassamentum perueniunt, & melius quam dura concoquuntur, & corpori praestantius alimentum praestant. Hanc consistentiam mediocritatem ex ijs quae sursum in ollae labra effunduntur, erit colligere: quae ut indurentur, non est committendum: sed quum adhuc succum suum seruant, olla ab igne remouenda erit. Recentium porro ouorum ad uetera non mediocris est differentia: quippe optima sunt recentissima: pessima perquam diu asseruata. Quae uero in horum excessuum medio statuuntur, pro portione recessus ab extremis, bonitate aut prauitate inter se differunt.

De uolatilium animalium sanguine.

Allinarum ac columbarum sanguine nonnulli uescuntur, maxime alutia. Nec enim suillo inferior est, siue suauitatem, siue concoctionis facilitatem spectes, longe tamen cedit leporino. Omnis porro sanguis concoctu peritinosus est, & excrementitius, quocumque paratur modo.

De nutrimento quod ab aquatilibus animalibus sumitur.

Nimalium in aquis degentium permulta sunt genera: in quibus ijs uariae differentiae ac species. Nunc uero quae in ipsis ad usum medicinale seu salubre utilia inueniantur, referemus. Ergo de omnibus quae assiduò in usu cibario sunt, sicut ante fecimus, nunc sumus tractaturi.

De mugile.

De mugile.

In squamatorum piscium genere mugil censetur, non tantum in mari, uerum etiam in stagnis ac fluuijs nascens. Ideoque magnum est mugilum inter se discrimen, adeo ut pelagius ab eo qui in fluminibus, stagnis, lacubus aut chloacis, urbium sordes ac latrinas expurgantibus, mansit, diuersi generis esse uideatur. Piscium namque in coenosis aquis sordidisque uersantium excrementa, ac mucosa admodum est caro. Optima eorum qui in puro natant mari, maxime quum uentorum aestu agitatae attolluntur. Nam in silente, nullisque agitato fluctibus, tanto piscium caro uilius est, quanto minus exercitata. In salis stagnis, quas limnothalassas Graeci appellant, hac etiam peior, atque hac magis in ipsis stagnis. Quae si exitu sint, nec ingentia flumina, ullosque fontes habeant, nec copiosum defluxum, multo profecto magis noxia erunt. Quod si nihil omnino affluat aquae, nec defluat, sed stagnum reses plane immortumque maneat, maiorem in modum id piscibus incommodabit. De ijs porro qui in paludibus lacubusque capiuntur, atque id genus locis, ab initio mentionem fecimus: nam qui indidem uersantur, carne longe pessima constant. Fluiuatilium meliores sunt qui in rapida ac multiflua aqua fatigantur: in stagnante nequaquam boni. Ipso praeterea pastu pisces meliores peiores uel euadunt. Nam quibusdam herbarum ac bonarum radicum copia suppetit: ijsque praestantiores eam ob causam sunt. Alij herbis pascuntur limosis, malisque succi radicibus. Sunt qui in fluminibus populosarum urbium, hominum stercorebus & prauis id genus escis uictitant: qui, ut dictum est, extremum prauitatis gradum tenent. Si namque mortuos aliquandiu asserues, ilico putrescent, & teterimum addent odorem. Sunt hi & cibo prorsus insuauis, & concoctu difficiles, parumque boni alimentum, excrementum plurimum reddunt. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus, qui quotidie illis uescuntur, coegerant. Hi ergo deterrimi. Sunt contra, ut diximus, optimi qui in purissimo mari natant, maxime ubi littus nec terrosum, nec leue aqua cingit, sed aut asperum, aut arenosum. Si uero uentum insuper spectet Aquilonarem, pisces longe erunt meliores. Nam quum ad succi probitatem unicuique animanti haud leuiter peculiaris exercitia conducant, amplius etiam flatuum qui aquis permiscetur, puritas, horum piscium augebit bonitatem. Ex quibus perspicuum est, in eo etiam mari praestare, quod aut omnino purum sit, aut magnis multisque fluminibus adulteratum, ueluti Pontus. Nam huius pisces quanto stagnales antecellunt, tanto alijs in puro mari degentibus sunt inferiores. Inueniuntur & stagna quaedam huiusmodi, quas limnothalassas uocant, ubi uidelicet fluuius ingens mari coniunctus stagnum efficit. Quinetiam absque hoc ut stagnet fluuius, quo primum loco is mari miscetur, mista quoque ex salsa & dulci aqua inuenitur. Caro autem piscium illic uersantium, inter fluiuatilium & marinorum piscium carnem media euadit. Hic porro sermo alijs piscibus qui in fluminibus, & stagnis, & mari degunt, communis esto: nam bona eorum pars non ambigit: quum marini fluuialem aquam perpetuo uident, fluuiatiles ac stagnales marinam. Mugilis uero inter omnes maxime utrisque aquis utitur, eaque natura est, ut possit aduersus fluminis impetum longo a mari intervallo ferri. Hic mugil numerosas ac paruulas spinas non habet, ut nec alius quispiam marinorum piscium. Contra qui est fluuijs aut stagnis mare ingreditur, non secus ac congeneres, plenus est huiusmodi spinarum. Quippe omnium piscium caro, qui in stagnis agunt aut fluminibus, exilibus spinis stipatur, marinis eas non habentibus. Quo namque loco ingentis fluminis ostia mari committuntur, contingit identidem ut fluuiatiles in mari, & marini in flumine capiantur, ex eo cogniti, quod illiusmodi spinas aut numerosas, aut omnino nullas haberent. Itaque fluuiatilium pauci in mare tranant: at marini omnes dulcibus gaudent aquis. Continuo autem & gustus mandenti tibi praestantior mugilem indicabit. Iucundior namque ipsius est caro, cum quadam acrimonia, citraque pinguedinem. Pingues contra & soluti saporis, tum ci-

BB 4

Cbo, tum concoctu deteriores sunt, præterea stomacho infesti, succoq; inutiles. Quapropter cum origano ipsos parant. Quidam uero nostrates quosdam in fluuijs natos pisces leuciscos nominant, diuersi à mugile generis eos esse opinantes; cetera tamen omnino mugili similes, candidiore duntaxat ac minore capite, gustuq; magis acuto. In alendo autem eandem obtinent facultatem, quam fluuiatili mugili inesse retuli: adeo ut de nomine duntaxat, non de re disceptatio esse uideatur. Dicam ergo quod nouisse magis sit ex usu. Hic piscis unus ex eorum est numero, qui sale asseruantur: multoq; ex hoc stagnalis præstantior quam antè erat redditur. Quicquid enim sorbidum aut uirosum gustu refert, id totum per falsuginē amittit. Verū recens salitus, inueterato gratiores est. Ceterum de salitis piscibus paulò post communis habebitur sermo, sicut & de ijs qui niue obruti macerantur.

De lupo, seu laurace.

Nunc piscem in dulcibus aquis natum non uidimus, sed è mari in flumina se aut stagna inuehentes conspeximus. Ideoq; prauus ac aliquantulum liosus aliquando inuenitur, ut frequenter mugil. Non uitat falsa stagna, nec fluminum ostia, quamuis ex pelagiorum numero sit. Sic porro eos pisces appellant Græci, qui in altum mare secedunt. Alimentum tam ex hoc, quam ex alijs omnibus proueniens piscibus, tenuiorem generat sanguinem, quam pedestrinum animalium caro, sic ut non admodum nutriat, & celerius per halitum digeratur. Ceterum quoniā uocabulum hoc, tenuius, nunc de duabus inter se collatis rebus dicimus, nunc citra comparisonem, scire licet, quum absque addito simpliciter proferimus, ad sanguinē mediæ inter extrema consistentiæ comparationē spectare. Extremæ porro prauitatis, quod ad consistentiam pertinet, sanguis est tum crassius uti pix liquida, tum adeo serosus, ut è uena effusus ubi concreuerit, plurimum contineat aquosæ humiditatis supernantis. Laudatissimus uero est qui in horū medio consistit, procreatus ex pane optime, ut primo libro præcepimus, preparato, & uolatilibus quæ diximus animalibus, perdicibus, alijsq; id genus. Quibus ex marinis piscibus pelagij proximi sunt.

De mullo, seu trigla.

Ic quoque pelagij annumeratur piscibus, præcipue apud homines nobilitatis: quoniam inter omnes summa cum uoluptate manditur. Omnium ferme aliorum durissimā habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde est ac si dicas, neq; glutinosam, neq; pinguem. Ea ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. Diximus porro antea quoq; duriores cibos partem magis crassas habere, & ut quispiam dixerit, terrestres, eoq; robustius alimentum corpori præstare, quam humida molliorque, si quidem ipsorum substantia alendo corpori propria sit, ac familiaris: id quod delectatio ipsa rectè iudicabit. Nam edulia quæ tota natura ab aliti animalis substantia dissident, ea aut omnino in cibum non ueniunt, aut insuauiter sanè eduntur. Ex familiaribus uero cibis humidor ut minus nutrit, ita & facilius concoquitur, & in uniuersum corpus digeritur. Ergo nulli caro iucundi saporis est, utpote homini natura sua familiaris. Quamquam autem alijs piscibus durior, quotidie tamen edi potest, quoniam friabilis, & sine pingui est, quadam cum acrimonia. Quippe pinguis & glutinosa cibaria primo esu protinus nos explent ac satiant, ciborumq; gustū deiciunt: & quod maius est, compluribus deinceps diebus ab illorum gustu abhorremus. Nulli iecur à gulæ proceribus mirabilem in modum uoluptatis nomine cōmendatur. Quidam uero ipsum ne per se quidem solum edendum censent, sed gareleo quod uocāt in uase preparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper distent, dum ex uniuersa eius substantia & preparato liquamine unus ac similis succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in hoc intincta nulli pulpa uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis esse uisum est, ut eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori utilitatem

Alitatem conferre, uti nec ipsum caput, quanquā hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas à iecore ferre prædicāt. Ceterū intelligere nequeo, cur permulti grādiffimos mullos empūent, quū nec adeo suauis sint carne, ut parui: nec concoctu facili, utpote prædura. Itaq; quū aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarē, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit iecoris in primis magnitudinem, capitisq; in illis quærī. Verum hæc de nullis dixisse nobis suffecerit, ut qui utilitatem in sermone proprie præcipueq; spectemus. Laudatissimi nulli in puro mari gignuntur, ceu alij omnes pisces. Verum alimenta quoq; si bona sint, multum illis ad bonitatem conferre poterunt. Nam qui cancellis uiscitant, & grauiter olent, & insuauis, ac cōcoctu difficiles sunt, improbiq; succi. Hos porro dignosces prius quidem quam uescare, uentre reuoluto apertoq; inter uescendum uero, ipso statim gustu ac olfactu.

De saxatilibus piscibus.

Scarum, merulam, turdum, iuliam, ficedulam, percam, saxatiles appellant pisces, à locis in quibus diuersantur. Haud enim in leuibus, aut arenosis, aut terreis littoribus mansitant, sed aut saxosis in locis, aut circa promontoria delitescunt ac parant. Inter hos scarus gulæ principatum obtinere creditur. Secundum hunc merula ac turdi, tertio loco iulia, ficedula, ac perca. Eorum porro alimonia non modò concoctu facilis est, uerum etiam hominum corporibus saluberrima, ut quæ mediæ constitutionis sanguinem procreet. Medium autem uocō qui neq; admodum tenuis est, neque aquosus, neq; impendit crassus. At quum non mediocris huius medijs sit latitudo, de ipsius differentijs suo loco differemus.

De gobione.

Gobio littoralis est piscis, ex eorū numero qui parui perpetuò manent. Suauissimus, ac concoctu facilissimus, simulq; ad distributionem & succi bonitatem optime cōparatus est, qui in arenosis littoribus aut saxosis promontorijs uiuit. At qui in fluminum ostijs, aut stagnis, aut salis stagnis natus, non perinde suauis est, nec probi succi, nec concoctu facilis. Quod si cœnosa quoq; sit aqua, aut fluuius totius oppidi sordibus infectus, deterrimus hinc gobio erit cēsen- dus, ceu alij omnes pisces qui in [huiusmodi] aquis uersantur. Merito igitur in saxatilibus piscibus nullum inter congeneres manifestum discrimen inuenitur, ut qui perpetuò in purissimo mari maneant, ac tam prædulcem aquam, quam eam quæ ex falsa dulciq; commista est, uident. Quod post istos pelagij quoq; cōcessum est. Neq; enim hi ipsi permultum à se inuicem distant, ut qui in utrisq; aquis ambigunt. In horum nanque genere optimi sunt qui in purissimo mari natant. Contra pessimi, qui in fluminibus urbes expurgantibus. Medijs medio ad hos se habent modo. Hæc porro supra etiā diximus, quū de mugile ageremus. Ceterū gobij caro ut carne saxatiliū durior est, ita mollior quam nulli. Ergo pro huius portione uescentiū corpus enutriet.

De piscibus molli carne præditis.

Rhilotimus in tertio de alimentis libro, de piscibus quos Græci à molli carne malacosarcos nominant, sic ad uerbum scripsit: Gobio, fycides, iulia, perca, muræna, turdus, merula, lacertus, ad hæc asinus, hamia, hepatus, ci- tharus, umbra, atq; uniuersum eorum genus quæ molli carne sunt prædita, facilius quam alij pisces cōficiuntur. Dignum ergo admiratione est, cur scarū præterierit, qui inter saxatiles pisces primas tenet, quibus omnibus mollior & friabilior adest caro quam reliquis piscibus. Quidam enim in his molli quidem carne cōstant, sed minime friabili, nempe inserto glutinoso quopiā ac pingui succo. [Alij nihil glutinosum ac pingue habentes] in hoc quidem cum saxatilibus conueniunt, sed quod ad carnis duritiem pertinet, differunt. Huiusmodi sunt omnes propemodum pelagij pisces, nisi qui sint noxijs alimentis propriam carnē corrumpentes, ut nulli cancellis pasti. Sunt porro hæc animalcula perexiguus cancris similia, colore flauo. Saxatiles

C nec ciborum, nec locorum uarietate capiuntur, nec dulces ingrediuntur aquas: ideoque perpetuo omnes integri & inculpati manent. A sinu autem, quos Philotimus nominauit, ab alijs dicti aselli, si quidem probo alimento, & puro utantur mari, cum saxatilibus de carnis bonitate certare queant. At qui corruptis implentur cibis, aut in aquis mistis, ipsi maxime uisiosis diuersantur, carnis quidem mollitiem non abijciunt, uerum praeferunt eam pinguitudinem quoque ac lentorem acquirunt. Quocirca & minoris in cibo sunt suauitatis, & alimoniam excrementitiam reddunt. De omnibus porro piscibus id communiter, ut diximus, memoria tenere oportet, pessimos scilicet gigni in fluuiorum ostijs, quando in eos latinarum, aut culinarum, aut balnearum, aut uestium, ac linteorum sordes corriuantur, aut si qua sunt in urbibus alia quae fluminis alluuium purgari postulant, & potissimum ubi populosa urbs fuerit. Quin ipsius quoque muranae, in id genus aquis educatae, caro deterrima inuenitur, & quamuis flumina ea subintrare non constat, aut usquam in stagnis gigni, summè tamen noxia in huiusmodi fluminum ostijs, qualis est Tyberis Romam praeterfluens, inuenitur: quamobrem omnium ferè marinorum piscium uilissimo uenit, ceu alij quoque pisces qui eodem in flumine nascuntur, quos nonnulli tyberinos appellant, quasi peculiarem sibi speciem habeant, quae nulli ex marinis similis sit. Sordium porro ex urbe confluentium colluuiem perquam uisiosos pisces efficere uel inde discas, quod ex eadem specie praestantiores sint, qui in eodem flumine antequam in urbem perueniat, sunt educati. Quin & alius fluuius Nar appellatus, in Tyberim se plus minus trecentis quinquaginta ab urbe stadijs uoluens, eodem pisces longè quam Tyberis fert meliores: quandoquidem & ab ipso statim fonte ingens oritur, & purus perpetuo decliu rapidoque fluxu in ipsum usque Tyberim procurrit, ut nusquam in stagnum ne minimam quidem degeneret. Itaque qui ex longa ac familiari consuetudine uernaculorum piscium naturam callent, nihil illi nouum dictis ad eos explorandos egent. At quibus nouus aut infrequens est eorum usus, siue aduenae, siue incolae sint, ipsi huiusmodi omnia protinus ab initio erunt inuestiganda, prius quam in seipsis de cuiusque natura periculum faciant. Quare Philotimum haud oportebat simpliciter de omnibus simul qui molli carne sunt piscibus mentionem facere, neque saxatiles una cum alijs indiscriminatim permiscere: hi namque perpetuo opus mi sunt: quod asellis minimè donatum est, nec muranis, uti ne gobiis quidem. Etenim quidam ex his in fluuijs & stagnis, quidam in mari producantur, alij in salis uocatis stagnis, aut omnino confusis aquis, ubi ingentis fluminis ostia mari committuntur. Hac ergo ratione particulatim longè lateque eiusdem generis pisces inter se distident, ut mugilis sanè & murana. Aselli his quidem minus, ueruntamen ipsi quoque non mediocriter inter se discrepant. Caterum gobi non perinde mollem ac lili & saxatiles pisces carnem habent, ueluti nec umbrae, quae Graeci tam scinides, quam scianae nuncupantur. De citharis quid Philotimo in mentem uenerit, uehementer demiror: Rombus enim illis persimilis, molliori constat carne, quamuis asello longè sit inferior. Et hos igitur, & piscem qui hepatus à Graecis uocatur, atque alios quoscumque Philotimus cum saxatilibus & asellis permiscuit, in medio piscium durae carnis ac mollis positos esse scito. Nondum enim duram omnino carnem obtinent, & ab ipsis qui eam exactè mollem habent, recedunt: quibus & lingulacam Philotimus antea numerare omisit, ceu saxatilibus scarum: nisi sanè psittae nomine lingulacam intellegat. Similes enim quodammodo inter se sunt psittae & lingulaca: non tamen eiusdem omnino generis. Haec namque mollior est, & cibo suauior, ac in totum praestantior quam psittae. Praeterea lacerti medij quadantenus sunt inter pisces molli carne ac durae carne praeditos. Veruntamen nullus est dictorum piscium qui acetum, aut sinapi, aut origanum poscat, ueluti pingues, leni, ac duri. Nonnulli praeterea frictis ipsis in sartagine uestuntur: alij assant, aut in patinis condiunt, ceu rombum, & citharum. Verum hi cocorum opipari ac praesauti in patinis apparatus, cruditatis in totum carum sunt. Summopere uero concoctionem iuuat albi iuris confectio, quae in hunc habet modum. Copiosa in aneum uas infusa aqua, olei quod satis sit inijcito, cum an-

A thi & porri pauillo: deinde quum haec ad dimidium cocta fuerint, salis tantum addito, quod totum ius falsum non efficiat. Haec praeparatio ipsi etiam qui se à morbo recolligunt, peridonea est. Quibus uero inculcata sanitate potiri contigit, in sartagine frictos pisces esse licet, aut etiam in craticula assos. Atque hi sanè oleum garumque cum uini momento exposcunt. Frictis plus uini garique addere conuenit, minus olei. Si qui uero sunt quibus hoc stomachum subuertat, paratum habeant acetum, modicum in se garum piperisque recipiens. Nam qui his in cibo utuntur, & rectius concoquunt, & deiectione nihil deterius procedit: cuius potissimum gratia ex uino & garo frictos pisces quidam sumunt, plerisque piper immittentibus, paucis oleum. Nonnulli autem ex memoratis piscibus, qui frictis puri salis callus inspersus fuerit, in cibo gratissimi sunt, & concocctu meliores, stomachoque utiliores ita instructi, quam quouis alio modo, redduntur. Dictorum porro omnium piscium alimoniam hominibus ociosis, senibus, infirmis, & qui à morbo recreantur, est accommodatissima. At exercitijs dediti, robustiores exposculant cibos: de quibus supra disseruimus. Iam porro saepenumero diximus, molles & friabiles cibos sanitati quammaximè congruere: quippe qui omnium optimos pariant succos. Nullum enim maius aptiusque ad tuendam sanitatem succorum probitate adminiculum inueniri possit.

De piscibus durae carnis.

E his quoque in secundo de alimentis libro ad uerbum sic scripsit Philotimus: Dracones, cuculi, musteli, scorpij, phagri, ad haec trachuri, & mulli; ac rursum orphi, glauci, scari, canes, cōgri, hamiae, libellae, omnesque durae carnis pisces difficulter conficiuntur, & crassos falsosque humores remittunt. Haec sanè sunt Philotimi uerba. Nos uero singula quae in his recensentur, ab ipso initio diligenter expendamus. Ergo dracones quidem ac cuculos quibus eua assumentium durae carnis pisces esse palam sit sensurus. Mustelorum uero non una est species. Nam galaxius à Romanis uocatus piscis, qui in summo apud eos precio habet, mustelini generis est: qui in Graeco mari nunquam nasci uisus est. Ideoque Philotimo ipsum incognitum fuisse apparet. In Graecis porro exemplaribus dupliciter musteli nomen scriptum inuenitur, modò galæus, per tres syllabas: modò galeonymus, per quinque. Et liquet sanè, celebrem illum apud Romanos galaxium in eorum numero qui molli carne constant, habendum esse. Reliqui musteli dura magis carne praediti sunt. Deinceps autem scorpium, trachurum, mullum, orphum, glaucum, inter durae carnis pisces Philotimus rectè connumerat. At simul cum illis scarum perperam recensuit, quum hic inter saxatiles ponendus sit. Post haec canem adscribit, qui cetacei potius est generis, dura atque excrementitia carne. Quapropter in partes sectus, ac salitus, ferè non nisi uulgarium hominum est cibus. Ingrati enim saporis est, & sordidus, ac multum cosus. Ideoque cum sinapi & oxelao, atque id genus acerbis condimentis sumitur. Ex hoc item genere sunt balenae, delphines, phocae. Ad quos proximè ingentes accedunt thunni: quanquam non eiusdem in cibo uoluptatis. Sunt enim insuauis hi, maximeque recentes: nam falsi sapidiore euadunt. Thunnorum caro, qui & aetate & corporis mole minores sunt, non perinde dura est, eoquod hi commodius quoque perficiuntur, hisque magis pelamides, quae sale conditae uix laudatissimis falsamentis cedunt. Plurimae haec ex Ponto aduehunt, sardicis duntaxat inferiores. Haec namque falsamenta in summo precio haud immerito habentur, quoniam carne & molliuscula sunt, & mirifice gustu delectant. Vocantur autem passim usitato nomine huiusmodi falsamenta, sardica. Post sardas ac pelamides myli ex Ponto aduecti praecipue commendantur. Proxima laus est coracinorum. Haec itaque extra rem obiterque de salitis piscibus sint dicta. Libellas porro haud perperam Philotimus inter pisces durae carnis commemorauit: uerum una earum quoque insuauitatis mentionem facere oportebat, ceu aliorum quoque piscium quos omnino praetermisit. Congrum uero, pagrum, hamiam, & aquilam rectè duram carnem habentibus annumerauit. Suntque alij quidam, ut ipse inquit, durae carnis pi-

C fces, quorum nomina dicere superfluit, quoniam non in frequenti hominum usu habentur. Quare satius est, nos quoque omnis nominibus ipsorum uirtutes contemplari. Haud ergo male censuit Philotimus, duræ carnis pisces difficilius quam mollis confici. Siquidem tum coctio quæ in uentriculo administratur, tum assimilatio quæ in qualibet corporis sit particula, in mollibus leuius succedit, contra in duris agrius. Illæ namque functiones citra alterationem non perficiuntur. Quo autem quidem mollius, eo promptius alteratur: quandoquidem ad patiendum est accommodatius. Nihil uero aliud est alteratio, quam rerum alterascentium affectio. Proinde uerè dictum est, pisces duræ carnis difficulter peragi: uerèque & illud, quod crassum succum gignant. Durior namque cibis crassioris itidem est substantiæ, ceu mollior tenuioris. An autem salsum quoque succum dura cibaria procreent, deinceps erit considerandum. Quippe Philotimus, sicut & eius præceptor Praxagoras, salsum succum ex ijs quæ supra modum exaltantur, generari tradit. Mihi uero non simpliciter, sed distinctius cautiusque id pronuncian dū uidetur. Quoniam uero quæstio hæc ad omnia dura cibaria communiter pertinet, prior illam capite seorsum deinceps discutiemus.

An dura omnia per decoctionem salfos succos gignant.

Non solum in piscibus duræ carnis, sed in quibusuis quoque duris edulibus Praxagoras ac Philotimus salsum humorem ex ampliore decoctione generari arbitrantur. Neque uero hunc salsum modò appellant, sed etiam nitrosum. Enim uero ego in permultis, aut si uis etiam in omnibus, usu uenire id uideo, quanto uidelicet diutius unumquodque elixatur, tanto eius decoctum salsius euadere, tandem uero aliquando & amarum, ut ipsis placet: solidum autem corpus in aqua elixatum, qualitates quas initio habuit, exuere, ita ut tandem sequale & aquosum reddatur citra ullum salitatis, amaritudinis, acrimoniæ, aut constrictionis intellectum. Clarius porro huiusce rei ueritatem cernes, si quippiam, quodcunque uideatur, in alteram aquam translatum, secundo decoxeris. Inuenies namque id quod decoquitur, propria amittere qualitatem, aquamque ipsam eam in se recipere. Quamobrem lupinum, quod inter cereales censetur cibos, aqua amaritudine inficitur: quandoquidem & ipsum congeneritum in se amaram qualitatem continet. Sic & eruum, absinthium, abrotonum, polium, & alia quæcunque amari sunt gustus. At solidum corpus quod decoquitur, minus amarum apparet. Quod si in alteram transferens aquam, rursus ipsum decoxeris uti modò retuli, magis etiam ac magis amarorem abijcere deprehendes. Tertiò uero proutue translatus, longè item magis quam prius spoliabitur, adeò ut tandem omni proutus amaritudine sit cariturus. Ad eundem modum quæcunque acria sunt, ut allium, cepa, porrum, aquam in qua bulliunt, manifeste acrem reddunt: at proprium illorum corpus minus acre efficitur. Iterum uero atque iterum in aliam aquam transmissa, omni proutus acrimonia priuantur. Quinetiam mala acerba, mespila, & pira syluestria quanto magis coquas, tanto efficias dulciora, ipsum uero decoctum acerbius. Cæterum si soli per se decoquantur succi, primum ipsi saliores, postea amari etiam fient. Quamobrem illa Praxagoræ ac Philotimi opinio nequaquam reiicienda erit, si de succis duntaxat intel ligatur. Nam de solidis corporibus contra est existimandum. Etenim si, ut paulò ante diximus, ex prima aqua in secundam ipsa transferas, mox rursus in tertiam, aut etiam quartam, comperies prorsus priorem saporem deponere, ut gustantibus sequalia, seu insipida aqueaque sint apparitura. Quod si aquam non mutes, primo decoctum necessario salsius apparebit, postea uero amarius. Verum si ipsum in primis Praxagoræ erroris occasione dedisse uidetur, ut quod coctionis tempore salsius reddatur: qui hoc intellexit, si sal aut garum in principio condituræ in aquam iniiciatur, necessario procedente coctione liquamen salsius euasurum, ceu etiam si nulla alia re immixta minimè salis puræ ac dulci aquæ commisceas. Nam ea quoque seruata salior reddetur. Quod uero hoc miramur, quum optima aqua longius decocta salsum & ipsa qualitate tempore accipiat.

De animalibus

De animalibus testatis.

Quoniam quidem id quo totum animalis cuiusque corpus ceu adnato quodpiam uestimento tegitur, cutis appellatur, eique buccinorum, purpuræ, ostreorum, hiatulæ, & quæcunque huiusmodi sunt, tegumentum proportionem respondet: idcirco hæc animalia ostracoderma à Græcis sunt appellata. Nam testæ omnino aut lapidi simile est operimentum illud quo foris obducuntur. Omnibus porro illis commune est, ut salsum in carne succum contineant, aluū ducentem: quod seorsum unicuique magis minus ue inest pro qualitatis ac quantitatis modo. Siquidem ostrea inter alia testacea mollissima constant carne. At parua chamulæ, uertibula, solenes, purpure, buccina, omniaque huiusmodi dura carne compacta sunt. Non ergo abs re ostrea aluum subducit efficacius, nostrum autem corpius imbecillius nutriunt. Dura uero difficilius quidem concoquuntur, sed firmioris sunt nutrimenti. Atque hæc sanè omnia elixantur: solas ostreas citra cocturam esse licet. Sunt qui in sartagine frigrant. Quemadmodum autem in testatis animalibus [quæ dura sunt] difficile concocctum carnem obtinent, ita etiam corruptu minime facilem. Qua de re consultò ijs sapenúmero ea exhibuimus, quibus cibi in uentriculo corarumpuntur, siue ob prauos succos ex iecore in eum confluentes, siue ipsius tunicis adhærescentes. Habent autem omnia, uti diximus, salsum in se succum, uentri mouendo idoneum: sed minus quæ dura carne sunt, quam ostrea: ideoque cibum corruptentibus ea offerimus, his aut ter in laudatissima aqua elixantes: nempe quum prior iam falsa apparuerit, in aliam puram transferentes. Cæterum ex his crudus appellatus succus maiorem in modum generatur, ut ex ijs quæ molli sunt carne, pituita. Quemadmodum igitur illorum falso succo spoliatorum caro ut corruptu quidem difficilis, ita aluo sistende idonea euasit: sic & liquamen ipsorum si sale aut garo conditum (quod in hiatulis consuetum est fieri) bibatur, uentrem abunde subducet, sed nullam corpori alimoniam est exhibiturum.

De crustatis.

Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gamari, ac id genus alia tenui testâ concluduntur, duritieque testaceis similia sunt: sed minus quam illa salsi humoris continent: quanquam illius non exiguum habent portionem. Dura in totum carne constant: ideoque & concoctu pertinacia sunt, & firmi alimentum, in dulci uidelicet aqua prædecocta. Aluum quoque horum caro, ceu ostreorum, continet, posteaquam in aqua saluginem abiecerit, & quo præcepimus modo fuerit discocta. Proinde & hæc corruptioni non secus ac testacea duræ carnis repugnant.

De mollibus.

Mollia uocantur quæ neque squamas, neque asperam aut testaceam habent cutem, sed mollem, instar humanæ: cuius generis sunt polypi, sepiæ, lolligianes, quæque his sunt consimilia. Hæc ergo quoniam neque squameum, neque asperum, neque testaceum tegmen gerunt, mollia tangenti apparent. Attamen duræ carnis sunt, & difficilis concoctionis, exiguum in se salsum succum continentia. Si uero concoquantur, alimentum non contemnendum corpori exhibebunt. Cæterum hæc quoque crudi humoris copiam gignunt.

De cartilagineis.

Aspera atque noctu splendicans horum animalium est cutis: ideoque nonnulli selachia Græcis nominata esse autumant, ἀπὸ τοῦ σέλας ἔχειν, hoc est quia splendorem adant. Molli intus carne constant torpedo & pastinaca, ceu utique & suauis, & mediocriter per uentrem subeunte, nec coctio difficili. Nutriunt item non in postremis, ceu alia quoque omnia quæ carne molli prædita sunt. Cunctis porro id commune est, ut mediæ partes illis quæ proxime pertinent ad caudam, carnosiores existant, id quod in torpedine præcipue est cernere. Huius namque animalis medium instar cartilaginis flaccidum tenerumque apparet. Raia autem, leu-

CC

C raia, squatina, omniaque huiusmodi duriora sunt & concoctu pertinaciora, cibique ualentioris quam torpedo aut pastinaca.

De cetaceis animalibus.

Iximus iam ante de cetaceis ex mari animalibus: in quo numero phoca, balena, delphines, libellaeque habentur, ac grandiores thynni: ad haec canes, quaeque his similia sunt: de quibus nunc breuiter dixerim, omnia ea duram, prauis succi, & excrementitiam carnem habere. Quapropter sale macerata ut plurimum eduntur, quod tenuior sit alimonia ex ijs per corpus digerenda, eoque concoctioni & in sanguinem permutationi accommodatior. Nam recens horum caro ni probe concoquatur, crudorum succorum copiam in uenis suggerit.

De marinis echinis.

X mulso & garo eduntur hi alui subducendae gratia. Parantur & in patinis, ouis, pipere melleque adiectis. Imbecillis sunt alimenti, in eorum quae humores extenuant ac incrassant, medio constituti.

De melle.

Alimentorum materia haecenus tradita, duobus in uniuersum generibus continetur: quorum uno plantas, altero animantes sumus complexi. Ab utroque uero mellis separata est natura. Fit enim in plantarum folijs: neque succus earum, neque fructus, neque pars ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non ita tamen assiduo, nec copiose provenit. Memini aliquando in aestate super arborum herbarumque folia mellis quamplurimum repertum fuisse, ut gaudio exultantes rustici cantarēt, Iupiter melle pluit. Praecesserat autem nix, ut per aestatem, satis frigida (nam tum anni aestiuū tempus erat) pridieque calida & sicca fuerat aeris constitutio. Quamobrem peritis naturae interpretibus halitus e terra atque aquis prodeuntes, solis calore exacte attenuati ac cocti, a frigore secutae noctis in unum coacti ac densati fuisse uidebantur. Sed apud nos raro id accidit, in monte autem Libano quotannis persape, adeo ut expansis super terram uelleribus mel a concussis arboribus decidens excipientes, ollas ac fictilia plena referant: uocantque id roscidum mel, aut aerium. Proinde liquet materiam ex qua mel generatur, rori congenerem esse. Videtur autem & ex plantis, in quarum folijs mel colligitur, boni maluerit quidpiam posse acquirere. Ideoque laudatissimum in locis thymo aliisque herbis sicci temperamenti predeunte consitis inuenitur: quia tenuioribus partibus constat mel in huiusmodi plantis collectum. Quapropter in bilem quoque facile in calidis corporibus id uertitur. Frigidis uero, siue per aetatem, siue morbum, siue naturam ita se habeant, accommodatissimum est: ideoque in sanguinem mutatum, nutrire ipsa potest. Contra in calidis prius quam in sanguinem uertatur, ad bilis naturam transit. Quoniam autem tenuium partium est, necessariō etiam acre sentitur: ideoque aluum ad excretionem proritat. Verum ad distributionem & concoctionem ablata acrimonia conuenientissimum efficitur: quae optimē auferetur, si primū multū illi aquae admisceas, ac deinde tantisper coquas, dum spumare cesset: oportet autem spumam assiduo mox quam emerferit, detergere. Nam hac parandi ratione acrimonia spoliatur, neque amplius aluum ad excretionem impellens, haud segniter in corpus digeritur. Melicratū uero paulisper, aut nihil omnino coctum, ad descensum properat ante quam concoqui, & in corpus distribui, & nutrire hoc possit. Praeterea in eo differunt, quod mel non plene coctum, uentrem ac intestina inflationibus impleat: contra quod in decoctione spumam omnem abiecit, flatus expers sit, ac urinam moueat. Si autem citra aquae admisionem mel purum per se quis delingat, nutrit quidem infirmius, sed alui excrementa promptius deiciet. Largius uero sumptū, os uentriculi ad uomitum concitare solet. At sine aqua decoctum, nec similiter uomitionem mouet, neque aluum subducit: uerum in corpus aptius diffunditur, & magis nutrit: urinam tamen segnius eo quod

A eo quod cum aqua coctū est, ciet: quanquam ne tum quidem quum nutrit, memoratu dignam alimonia corpori exhibet, adeo ut non defuerint qui nihil prorsus alere asserent: quos abunde confutauimus in tertio De uictus ratione in morbis acutis, qui Hippocratis est liber, a nonnullis quidem contra Cnidias sententias inscriptus, ab alijs De pituita: utrisque in hoc delinquentibus: uti in commentarijs in eum librum scriptis ostendimus. In praesentia quae haecenus de melle recensuimus, dixisse satis fuerit, nisi quis ea in summa cupiat audire. Senibus ergo, ac in uniuersum frigidi temperamenti corporibus mel perutile est. In uigenti autem aetate & calida temperie in bilem peruertitur. Inest praeterea ipsi aliquantula alendi corporis facultas, nisi in bilem transmutari antequat: quippe si hoc fiat, nihil prorsus nutrit. Clarum autē est quod pallidam & flauam bilem intelligamus ex eo gigni, non atram. Identidem enim multis in locis diximus, medicis ex more esse, simpliciter hanc citra coloris adiectionem nominare, ceu reliquas cum coloris sui nota. Nullam porro ex his omnibus, porracea excepta, nisi corpore admodum agrotante, excerni uidemus. Flaua uero, palida & porracea ualentibus etiam nobis euomuntur saepenumero, ac deijciuntur.

De uino.

Inum, omnium confessione ex eorum numero est, quae nostrum corpus alunt: si autem quicquid alit, alimentum esse fateamur, uinum item in alimentorum censu erit ponendum. Nonnulli tamen medici alimentum id appellandum esse negant. Nam alimentum, quod & cibum, & edulium, & etiam uocamus, potus seu potionis contrarium esse dicunt: eaque de causa uinum alimentum uocari nolunt: quanquam alere ipsum non diffiteantur: quod unum sane in praesentia requirimus. Ac si quidem aliae materiae inuenirentur, quae tamen si nutrirēt, non tamen recte alimēta essent appellandae, haud sane eas simul omnes uno seorsum uolumine perstringere grauaremur. Quoniam uero solum uinum huiusmodi habetur, I permittent nobis tractationi huius de alimentis breuem de uino sermonem adiungere. Quas namque uires Hippocrates in libro De uictus ratione in morbis acutis, enumerat, uerius ei ut medicamento quam ut cibo adscribas. Illas ergo & in eiusdem libri commentarijs, & in Medendi methodo, ac Sanitatis tuendae libris enarrauimus. In praesentia uero differentias quae penes alendi rationē uersantur, sumus tradituri, hinc sumpto initio. Ergo inter omnia uina, rubra crassaque sanguini generando accommodatissima sunt, ut quae minimo negotio in eius naturam transeant: mox nigra crassaque cum quadam dulcedine: deinde quae colore rubent, quaeque nigra sunt, ac crassa consistentia, cumque hoc adstringentia. His minus alunt candida simul crassaque & acerbissima. Minime omnium alunt candida, & tenuia, aquis hydromeliti accommodatis fere similia. Itaque crassa magis quam tenuia alendo esse, argumento est utriusque natura, & experientia id ipsum comprobant. In uentriculo dulcia magis quam austera concoquuntur, & in corpus digeruntur, utpote calidiora. Vina admodum crassa tardius quidem perficiuntur, ac distribuuntur: sed si in uentrem adeo robustum incidant, ut confici recte ab eo possint, ualentem alimonia corpori exhibebunt. Constat autē ista ut alendo corpori aptiora sunt, ita ad urinam ciendam minus ualere.

De sale asseruatis piscibus.

Piscibus sale asseruatis, medicisque edulibus sub finem operis scribere distulimus. Ne igitur haec saltem desiderantur, opportunum iam fuerit utrumque uires recensere. Animalium corpora quae excrementitia carne consistant, saliturae sunt peridonea. Excrementitiam autem uocamus, ut superioribus locis, quae pituitosam humiditatem in se respersam continet. Quanto autem ea copiosior aut crassior fuerit, tanto caro ad salendum erit accommodatior. Quae uero admodum mollem, aut ualde siccum, & minime excrementosum corporis habitum gerunt, saliturae non sunt accommodata. Salis namque facultas, uti in opere De sim

C plicibus medicamentis demonstrauimus, composita est, nimirū simul discutiens in-
cidensq; corporis cui applicatur, superfluas humiditates, & corpus ipsum in se colo-
ligens ac cogens: quū nītri spuma & laxum aphonitrum incidere quidem & discuti-
re possint, cogere & in unū stringere non possint. Quaecunq; igitur sicca natura sunt
corpora, salis conspersu exarefacta, cibo inidonea fiunt. Et quidam sanē leporem sale
tentans seruare, mustelis assiccatis similem reddidit. Obeforum uero suum in florenti
aetate carnes falsura appositae sunt, ab utriusq; aetatis incommodis liberæ, annosorum
uidelicet siccitate, & nouellorum porcellorum nimia humiditate. Quemadmodum
enim sicca corpora salita corij duritiem acquirunt: sic contrā, supra modum humida
diffiunt, & salis ui contabescunt. Hanc ob causam nec pisces mollis carnis, & excre-
mentis uacui, ut saxatiles, & puri maris aselli, ad salitūram sunt accommodi. Coracia
ni autem, pelamides, myli, sardæ, & sardenæ, quæq; sexitana uocant falsamenta, sale
aptissime asseruuntur. Cetacea insuper ex mari animalia si sale macerentur, meliora
euadunt: quoniam & ipsa excrementosam possident carnem. Mulli, quia duri sunt,
sineq; excrementis, haud cōmode saliantur. Ex his perspicuum est, quæcunq; dura,
neruosa, membranaq; aut corio similia ex falsura euadunt, cōcoctu magnopere per-
tinacia esse. Contrā quæ secus habent, & ipsa tenuia efficiunt, & in cibo sumpta cras-
sa ac glutinosos succos extenuant. Optima omnium, quæ quidem mihi experientia
cognoscere licuit, sunt quæ a ueteribus medicis sardica falsamenta nuncupantur, ho-
die sardas uocant, & qui ex Ponto aduehuntur myli. Proximus honos pelamidibus
debetur, & ijs quæ sexitana appellantur.

De medijs edulij.

D N unaquaq; differentia quam alimentis inesse dixim^{us}, media quædam
constitutio inuenitur. Etenim inter ea quæ molli sunt carne, & ea quæ du-
ra, medium quiddam reperias, quod nec molli, nec dura sit carne, similia
ter inter extenuantia & incrassantia, calfacientia & refrigerantia, siccantia
& humectantia. Ac animalibus quidem naturalem seruantibus tempe-
riem, similia suis naturis cibaria sumere expedit. Contrā quæ prauam temperiem aut
ab initio sortita sunt, aut post acquisuerunt, non similitum cibatu, sed contrariorum
sunt sustinenda. Quidquid enim natura sua sanum & integrum est, per similitum ob-
sationem conseruatur: quicquid uitiatum aut corruptum, per contraria ad propriam
temperiem debet reduci. Itaque singulæ animalium species suum sibi proprium
ac peculiare medium habebunt, ceu homo utiq; tale, & canis tale. Sic &
in omnibus alijs habet. Atq; particulatim in hominum natura
aliud huic aetati, aliud alij medium erit. Similiter
uitæ quoq; instituta, seu exercitia, con-
suetudo, & regiones, in
quibus a mul-
to tempore quisque uersatus
est, erunt perpen-
denda.

LIBRI TERTII ET VLTII
MI FINIS.

NOBILISSIMO

A NOBILISSIMO VIRO IOANNI FRAN-
CISCO ROCQVIO, DOMINO APVD RO-
berual, antesignano illustrijs. principis Roberti à Marca, Marscali Fran-
ciae, Ioan. Guinterius Andernacus S. D.

Vbitatum est haecenus inter multos, uir clarissime, armā ne, an literæ maiorem gloriam mor-
talibus pararent. Illa siquidem in patriæ defensionem suscepta, communē fructum adferunt:
hæ recte gesta cum legibus honestissimis, quibus uita regitur, ab iniuria obliuionis asserunt,
& quasi deos earum cultores reddunt. Verum illi maxima quaq; laude digni sunt uel omnium
calculis, qui ambo illa sic coniunxerunt, ut neutrum neglectum esse uelint. Hoc tu, Ioannes
ornatissime, a superis ita consecutus es, ut si gesta patriæ nomine etiamnum beneficijs rependerentur, cum ue-
teribus illis Romanis certare queas. Si uero literas respiciam, non tantum nobiles omnes, uerum plerosque
philologos etiam superas. Deum immortalem, quantum me recreat nomen illud Rocquij, quotiescunque
uel recordor, uel prædicari audio: Proderunt ex uestra progenie maximi uiri, non aliter quam ex equo Tro-
iano. Testimonio est uel unus Iacobus Rocquius, uir, ita mihi dijs faueant, omni præconio maior, uel
in literis, uel in militia, ex animo egregie mihi charus. Quæ quum ita sint, uir eximie, non
possum committere, quin animi ergate mei *μνηστωρ* aliquod ostendam
offeramq; hoc est, munus chartaceum, libellum uidelicet de ui-
tus ratione, qua in ocio ad sanitatem tuendam ute-
ris, quum in bello non liceat. Suscipe
quæso hilari animo
hoc quicquid est, dum maiora quandoq; pa-
rauerimus. Vale feliciter.

GALENI PRAEFATIO

Nus hic liber est, peculiari insignis titulo, quemadmodum prima totius
superioris libri portio, qua de hominis natura differit. Nam perfectum in
illo est quod titulus promittit, nihil uerborum etiamnum desiderans. In
hoc autem rursus, quæ proposuerat, toto commentario perdocet. Quam
ob rem ijs quæ duobus his libris interiacent sublati, commodam inscriptionem pe-
culiarem totum opus sortitur. Quam nonnulli de Natura humana, & Victus ratio-
ne indiderunt. Cæterum ut nullum planè uitium habet libellus de NATVRA
HVMANA, uitiosa autem omnia quæ duobus libris interposita sunt,
ita commentarius hic de Victus ratione salubri, in plurimis
culpa ac uitio caret, Hippocratis opinionem sem-
per repræsentans. In quibusdam ue-
ro, ijsq; paucissimis, men-
dosus est. Por-
rò statuamus esse P O
L Y B I, sicut plerisque uisum est.

CC 3

CLAVDII GALENI

IN HIPPOCRATIS, SIVE VT ALII, POLYBI LIB,
DE RATIONE VICTVS PRIVATO-
RVM COMMENTARIVS.

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

IDIOTAS hanc uiuendi rationē sequi oportet. Quosnam *ιδιώτας* Græcē nominet, cōmentarij interpretes omiserunt, quotquot mihi eius exemplaria uidere contigit. Imò neq; ego, quū opus apud præceptores relegerem, inquirere unquam cogitavi. Iam uero interpretandi prouinciam aggrediens, malè præceptores nostros, & expositores existimaui reliquisse coniiciendum, considerandumq; quos *ιδιώτας* uocitet. Liqueat enim infra positam uictus rationē non uniuersis hominibus, uerum solis priuatis Polybum consuluissē. Atqui si priuatis duntaxat cōmentarium conscripsit, minus rectē interpretes citra distinctionem inaudierunt, tanquam omnibus cōmuniter illa tradiderit. Nam inuenimus apud Græcos non simpliciter, sed relatione ad aliquid *ιδιώτας*, hoc est Latinorū lingua, priuatos appellatos fuisse. Quippe alium huius artis *ιδιώtam*, alium illius exercitiij nominant. Interim ad eos referunt, qui populum aut ciuitatem gubernant, uel omnino publicum aliquod munus obediunt; ediuerso partientes illos, qui uelut propria curant, *ιδιώτας* nuncuparunt. Ac ex his nonnullos *ιδιώτας*, dum penitus considero, dixisse mihi uidetur. Nam athletas ab alijs hominibus seiunctos esse perliquo dō constat: quoniam illi nullam uictus rationem in pane & carniū esu præfinitam habent, quemadmodum nec ijs, qui militiam sequuntur, uel iter faciunt, uel etiam pugnant, ciborum delectus præscribi potest. Quippe necessitas cogit assumere, quorum quisq; copiam habuerit. Forſan etiā quomodocunq; festinam profectiōnem subeuntibus, aut omnino in ciuilibus negocijs, aut circumforanea uita, Græci *πρῆσις* appellant, uersantibus, certus uiuendi modus, ut Polybus iubet, nullus potest institui. Solis igitur priuata administratibus, Græcis *ιδιώταις* dicuntur, sequens diætā conuenit.

Hyeme plurimum esse, minimum bibere conducit. Sed potioni uinū quammeracissimum, cibo panis exhibendus est; obsonia erunt assa omnia; oleribus paucissimis hoc anni tempore uti expedit: sic enim potissimum corpus & calidum, & siccum euadet. Recte nimirū fecit totius diætæ summā præfatus, quod in sermonis fine adscripserit, quamobrem unumquodque dictorum instituatur. Etenim calefaciendum corpus, siccandumq; propter immoderatā hyemis temperiem autumat. Quæ si mediocris ac symmetra, sicut Veris, esset, diætā quoq; mediocrē indubiē fieri iussisset. Quippe mediocriter temperateq; affecta, cōseruare conuenit: quæ à naturali modo recesserunt, transmutare. Sed mutatio haud aliter quā ex contrarijs excessibus, siue ametrijs fieri potest. Quo accidit, ut corpus impendio magis uel calfactū, uel incallescens, refrigerari desideret: refrigeratū rursus & refrigeratcēs, excalescere. Itidem in humidi siccq; intemperie per cōtraria morbidos excessus purgare est opportunū: uidelicet contrariā immoderationē offerendo, à medio temperatoq; tantū recedentē, quantum morbus inde declinauit. Hac igitur ratione per hyemem frigidam humidamq; temperamento, plurimū esse, pauxillum bibere cōducit. Verū, hoc plurimū, nō ceu ad uirtutem, sed tanquā ad alia anni tempora, sic de potu perexiguo sermonē ad alia tempora conferemus. Huc spectat nimirū quod dictum est, uinum meracissimū esse oportere, puta ipsius temperamētū collatione ad alias anni partes facta. Attamen si uinum quantitātē, præsentēq; cōmodo animum adhibueris, uinū semper ac cibum mediocrem appones: quemadmodum & somnū, exercitiā, simpliciter omnia animi studia, quæ Græcorum medici *ὑγιεινὰ* uocant, moderata permittes. Porro quod uinum

uinum meracius ac carnes assæ calefaciant, siccantq; si cum maza, hoc est panis offa & oleribus conferas, nemo est qui ignoret. Pari modo panē si eius offæ comparetur, calefacere dices & exiccare. Quæ omnia tanquam exempla ab Hippocrate dicta putandum est. Tu uero ex seminibus quoq; panificio ineptis, Græci *καρπια* nominant, calida & sicca, sicut lentem adieceris. Quin & olerū quædam hac uirtute prædita, uti brassicam. Ad hæc carnes, cuiusmodi sunt animantiū agrestium, & sale cōdita. Sed hæc omnia ego etiam exempli gratia produxi. Cæterum uniuersa alimentorum materia tribus nostris commentarijs est membratim tractata: hoc nempe titulo, De alimentorum facultatibus. Quæ ut pulchre de cibis deligendis ac uitandis secundum qualitates prodita, sic de ciborum quantitate nihil hic prætermisum est. Edere namq; plurimum, ut ad alias anni partes, per hyemem cōcedendum: haud ignaris probè in aphorismis esse dictum: Aestate & autumnno cibos difficillime ferūt: per hyemem facillime, mox uere. Quod si iam cōdiscere cupias, quare hæc fiant, docuit & hoc Hippocrates in aphorismis ad eum modum: Ventres hyeme & uere natura calidissimi, quoniam aer nos ambiens frigidus, constringendo cutem, ingenuum calorem repellit, & in alto corpore concludit: qui aestate perspiratu euaporat, respiratione uero calidus aer attrahitur. Nominamus autem respirationem, externam interioremq; spiritus per os tralationem. Perspiratum, qui per totum ex æquo corpus accidit.

Vere iam incunte, plus, sed dilutius & paulatim bibendum est: Cibo demēdum: eoq; molliore, panis offa uidelicet, ipsius panis loco, utendum est. Eadem lege transendum ab assis obsonijs ad elixa, donec in astatem uentū fuerit. Hac, cibo molli, & elixis pulmentarijs, & oleribus tum crudis, tum coctis: potione plurima ac dilutissima corpus eget. Cauendum tamen, ne magna subito dictorum fiat mutatio.

Vere (inquit) plus & dilutius bibendum est: non plurimum, neq; dilutissimum. Nam aestate hoc conuenit, ut quæ contrariam cum hyeme temperiem obtineat. Verum autem ut in summorum medio temperaturam habet, ita quoq; mediam uictus rationem requirit: Frigidiores sanè & humidiores, ut ad hyemem: calidiores & sicciores tanquam ad astatē. Hinc igitur liquet, quomodo astatis & autumnū uictus ab eo præscriptus inaudiri debeat. Quare id mihi præterire uisum est. Illis qui sæpius commentarium relegunt, mentemq; diligenter adhibent, omnia manifestò dicta cōperio, ut nullam hæcenus deducta series interpretationē desideret.

Aestate nutritioni aptissima sunt, panis offa mollis, potio tum multa, tū diluta, obsonia omnia elixa. Atq; hæc ita sunt obseruanda, ut corpus sit molle & frigidum. Nam calido anni tēpore & sicco exurit, squallidumq; euadit. Quare his rationibus tueri oportet. Pari modo ex uere in astatē, sicut ex hyeme in uer traducere expedit: cibis demendo, adijciendoq; potioni. Rursus qui annū absoluit, ex astate in hyemem constituetur. Per autumnum cibo paulò pleniore & siccior: obsonijs similibus uti licet, minus, sed meracius bibere cōmodum est. Ut quū hyems bona cōtigerit, meraca etiā magis, & exigua potione, cibo copiosissimo & uehementer sicco uti. Ita enim hoc frigidum admodum & humido tempore optima uale tudine frueris, minusq; rigebis.

Præfens institutio clara est, nec interprete opus habet (quū Polybus manifesta omnibus reddiderit) neq; obscuræ cuiusdam methodi inuestigatore. Verum ut uerba iacent, ita quoq; per se satis innotescunt.

Plenis, mollioribus, rubicundulis ob temperaturæ humiditatē siccior uictus maiore anni parte ex usu est. Quemadmodum ætatum differentia diuersam uictus rationem ostendunt, sic etiam corporum habitus, ad quorum enarrationē descendit, sermone de ætatibus absoluto. Porro sicut in ætatibus cōuenientē uiuendi modum, ita in corporū speciebus ostendit. Etenim pleni, molles, rubicundi ex temperamenti humiditate tales euaserunt. Secus affecti, de quibus mox dicturus est, siccitatis occasione. Conuenit igitur humidus siccior diætā uti, siccos humidior. Atq; si hæc uera pronuntiata sunt, nimirum temperati uictu temperato utentur. Voco autē temperatos, neq; graciles, neque obesos, sed quadratos, quos Græci *εὐσχηνοὺς* appellant.

- c " Gracilibus, duris, ruffis & nigris, humidior. Nam huiusmodi corpora sicca sunt.]
 Temperamentorum notas perfecte in cōmentario de temperaturis executi sumus: ubi duos & graciles siccioris esse temperiei, sicut nigros quoque docuimus. Atqui siccis temperatura nō ruffos, sed his colore uicinos, quos flauos nominant, esse diximus: quoniam & flaua bilis temperamento sicca est. Verum scriptores nonnulli interim uocabulis parum exacte utentes, rerū disciplinam cōfundunt. Sic enim nonnulli Germanos uocant flauos, etsi tales non sint, modō uelis accurate nuncupare, sed ruffi. Reliqua in sermone prapōsito uerē iuxta ac manifestō dicta sunt.
- " Iuuenibus mollior & humidior uictus conducit: quorum aetas sicca est, & corpora magis induruerunt. Senibus magna ex parte siccior aptus est. Siquidem humidi, molles & frigidi sunt.] Ad aetates digressus, parū integre ipsas distinxit, qui nō quatuor, sed duas tantum differentes statuerit. Nam si uictus modi indicationem ab aetatum temperamentis accepturus erat, certe conueniebat, uti quatuor sunt temperamenta, sic aetates quoque quatuor constituere: Nempe humidam & calidam, puerorum: Siccā & calidam, florentium: Siccā & frigidam, declinantium: Humidam & frigidam, senum. Puerorum uero humidam esse aetatem conuenit: quod in alio temperamento corpora increscere nequeant. Florenti, quoniam impendiō calida, & sicca est, contrarijs confert uictus rationibus uti: quemadmodum & ijs qui hac aetate sunt maiores. At de senum aetate non mediocris quaestio est, ab omnibus propemodum neglecta: de qua post paululum dicturi sumus, ubi sermonem de alijs institutum expedierimus. Nam si in confesso est, pueros plus humiditatis habere, quam integre sanis conferat: plus item caloris (haud enim simpliciter calidi sunt ut iuuenes, sed innata caliditate, quae temperata est, ex probo sanguine profecta) media inter pueros & iuuenes, quae est puberum & adolescentium aetas, in optimo nimirum temperamento consistet. Quod quū ita se habeat, etiam uictum temperamento mediū adhibere conuenit, qui nec humidius, nec siccus, uel calidius, uel frigidus ipsorum corpus efficiat. Puerorum sanē corpus etiam humidius, quam salubris habitus exigit, non tamen exiccatum oportuit. Hoc enim modo, ne crescerent prohiberemus. Verum de senibus, quoniam nonnulli ipsos humidos, aliqui siccis, utriusque indefinitē dixerunt, distinguendum nobis uenit, quatenus sint siccis, quatenus humidis. Ostensum id est in opere de Temperamentis. Ipsi enim solidis corporis particulis siccis esse declarauimus. Quia uero multis ob temperamentū frigiditatem recrementis abundans, humidus nominantur. Ratio igitur est, contrariam ac duplicem ab hac aetate indicationem medicis fieri, tum propter temperamentū partium solidarum, quae humectari cupiunt, siccitatem, tum ob humorum superfluitatem, quae exiccare postulant. Quae utraque quoniam modo obserues, absolute traditū est in libro de Tuenda ualitudine. Quod huc attinet, satis est summam eorum, quae isthic descripsimus, paucis indicare. Cibi quidem & potus, aliaque uniuersa eō spectant, ut humectent, calefaciant, quantū scilicet humectare, & calefacere senum corporis solidas partes decet, quae solae etiam propriē nominantibus partes existunt. Porro de pituitosis superfluitatibus euacuandis prius considerandum est. Proinde si ex cōmentario de Temperamentis reperas, discasque artificio ac sciētia peculiarem senum temperaturam, frigidam esse & siccā: humiditatem uero adscititiā propter pituitae recrementorum prouentus, ipsos habere: digressus etiā inde ad sanitatis tuendae libros, unā condiscas, quis diatae modus senibus conducat, luculenter intelliges, quā nihil in praescripta serie definitum distinctumque sit. Neque enim bifariam hominum uita diuidenda erat: neque senum corpora, mollia & humida dicere oportebat, neque quod siccis ipsos temperie alimentis uti conueniret. Quum enim iuuenes dixit compacta corpora habere, & temperamento esse siccis, satis constat de florentibus solum uerba fecisse, & hos nominasse iuuenes. Omisit ergo & puerorum aetatem & declinantium: utque ego arbitror, & temperatissimā, quae inter pueros & florentes media consistit. Atqui obscurum nō est, uel ipsummet orationē suam suspectā habere: non enim simpliciter ait, seniores uictu sicciorē adhibere, sed

- A dos, sed adiecit, magna ex parte. Idem namque id erat ac si dixisset, non perpetuo: quod certe neque habitui corporis, neque aetati alij appositum. Quoniam suam cuique corpori diatam semper oportet instituire.
- " Proinde habitus, & aetatis & temporis anni ratione, uite modum instituere oportet, qui praesentibus & calori, & frigori contrarius existat. Sic enim potius sani degemus.]
- " Totus hic sermo & uerē, & clarē ab eo dictus est: iam saepe in pluribus cōmentarijs nobis absolutus.
- " Per hyemem celeriter ambulandum, aestate conquiescendum est, aut non in sole ambulandum.] Quomodo ambulandum sit in quaque anni parte, docet. Hyeme quidem exiccans calefaciensque ambulatio deligenda: Aestate contrarius scopus cōuenit: uel non per solem, ait, ambulare. Tunc enim siccitatem, caloremque qui inde corpori accidit, euitare ocyus conabimur.
- " Obesitas cita ambulatio, gracilibus lenta conuenit. Per aetatem multo balneo: Hyeme rariore utendum est: idque magis tenuibus quam obesitis.] Celer motus calorem plus satis inagens, corpus colliquat. Ex modico calor mediocris tum sanguinem felicius generat, tum nutrit plenius. Eoque animantibus in *εὐτροφία*, hoc est probam alimoniam simul uertitur.
- " Hyeme corpus ueste pura, per aestum oleo infecta uelandum est.] Quid sanē scriptor doctius considerauit eo quod ab omnibus dictum est interpretibus, ipse nouerit. Nam si puras uestes hyeme censet gestandas, quod magis calefaciant, uel etiam perspiratum non impediant: oleo autem infectas per aestatē, aut quod refrigerent, aut quod perspiratum obturent, sermonem non probo. Etenim ex puris uestimentis, quaedam ac frequentem filorum texturam habent: maxime uero si fuerint detrita uelamina, quae Graeci *πριβανὰ* nominant, refrigerant. His igitur uti cōmodius est. Quippe oleo infecta, sordida planē sunt: nemo autem elegantiorum hominum sordidas uestes sustinet, praesertim aestate. Quinetiam infecta puris temporis spatium magis calefaciunt: licet primo occurso fuerint frigidissima.
- " Obesitas qui graciles fieri cupiunt, labores uniuersos ieiuni subibunt, & suspirantes adhuc, necdum refrigerati cibum assument. Vino prius temperato, & nō perfrigido usi: obsonia sesamidis, uel dulciarijs, alijsque id genus conficiantur. Atque haec copiosa: sic enim uel paucissimis saturantur, nonnulli de omnibus cōmemoratis dictum esse confirmant: quidam de solis obsonijs, quae ex sesamidis, & similibus, alijsque multis quibusdam praeparari iubet. Praedicta sunt, ieiunium exerceri: hoc enim manifestō uacuat: sicut a cibo labor implet. Huc accedit illud, adhuc suspirantes ab exercitijs cibū assumere: calore nondū in eis discusso, neque corpore refrigerato. Quod, ut quis plenior euadat ocyus, efficere nemo nō uidet. Si uero alia quadam ratione autor corpus attenuare conatur, id nobis obscurum est. Quod tamen plerisque hoc obstructions in uisceribus produxit, exacte nouimus: quemadmodum & acria secundum cibum exercitamenta. Adde etiam quod balnea arctos in iocinore transitus alimenti habentibus, obstructions procreant. Dictum est mihi de his omnibus simul cum distinctionū notis in cōmentario De sanitate tuenda, restat ut de ipsa uerborum serie disceptemus, ubi ait, & uino non perfrigido prius usi: ut enim frigidum esse iubet, non autem insigniter frigidum, ita sermonem deduxit. Atqui non prius copiosum uinum ab exercitijs statim bibendum censet, sed aquam prius: quemadmodum athletae faciunt, id experientia edocti. Caput enim uinū conscendit, & si post balineum statim ante alios omnes cibos & potus adsumatur. Non tamen frigidae potio ab exercitijs, nisi calidum praebitas, tuta est. Nam & ipsa uentrem, tum iecur manifestō offendit: quorundam quoque soluere. Forsitan alio modo quid scriptū erat: uerum peccauit, qui idem postea apposerit. Multa siquidem eiusmodi etiamnum accidere uidentur, quū pro eo quod est, neque ex toto calidum, non perfrigidum scribere ipsum cōueniat. Nam qui cibū respici-

C rantibus adhuc offerendum iudicat; corpori uidelicet multis uaporibus pleno, uolet etiam uini calidi potione magis ipsos implere. Quum autē percalidum frigidum similiter contrahere uentrem & corroborare possit, idem efficere obseruatur.

” Semel die cibus assumptus, balnei abstinentia, durū cubile, sine uestibus obambulationis quantā maximē fieri potest conducit.] Melius dixisset, cibus modicē sumptus, non semel. Quidam enim semel die cibo utentiū multo plura assument, quā qui bis eo utuntur. Quemadmodum lauacrum corpus excalfaciens, praesertim extrinsecus, ad alimenti digestionem, & digestorū appositionē conducit: ita lotionis penuria contraria perficit. Durū cubile corpus molestat, contrahit & adstringit: ideoq; in omnem partem incrementum ipsius impedit. Eadem ratione & nudum obambulare, omnes summas partes refrigerat: cogit in altū & uiscera, & calorē, quo cibi probe quidem concoquantur: uerum in omnem corporis locum ferri prohibeantur.

” Qui tenues se implere uolunt praeter quā plenīs contraria facient, nullum ieiunium laborem subibunt.] Contraria superioribus crassius sunt: neq; anhelantes ex labore epulas assumere, sed ubi iam secundum naturam respirauerint: neq; semel, uerū bis aut etiam ter cibum capere. Sic bis lauabit tenuis: semper autem ab epulis alterū la-uacrum ingrediens, nonnunquam & primū. Pari modo exercitia modica, lenta, eaq; post cibum accedet. Haud secus lectum mollem, non sine uestibus ambulationē in aēre, cōmodam sentiet. Propterea gymnastae nonnulla exercitia, quā in contrectatione & corporum pugna contingunt, ipsi iubent, quos implere conantur: obseruantes ut corpore nudo exercendi incedant: neq; cum cōplexu. Econtrario quos extenuare uolunt, celerī exercitio, & citra primum complexum mouent.

” Vomitu uero & alui cataclysmatis sic utendum est: Sex hibernis mensibus uome-re utile est. Nam & pituita plus, & capitis grauitas subest. Adhuc praecordia do-lor exercet. Cataclysmatū aestate usus est. Tum enim aestus biliosum corpus reddit, grauitates lumbos fatigant, & genua calore infestantur, uentris oriuntur tormina & distortionēs. Iam uero superiores corporis partes per inferiores purgandae sunt.]

D Quā cataclysmata, id est ablutiones uocet, sequentibus indicauit: nempe quā ex lacte conficiuntur, & eruorū decoctionis aquam: tum mariā & marinā. Diuersa namq; ab his pharmaca sunt purgatiua, quā uniuersum corpus euacuat. Quemadmo-dum igitur mediastini balnea dicuntur abluere, quā lapidum in eis lutū & sordes abstergent: ita uentris intestinorūq; ablutiones, pituita & bilem ipsorū detergent. Quo-niam itaq; pituita per hyemē in uentriculo generatur, euacuari ipsam uomitu cōsulit. Aestate bilem sursum cōscendentē, deorsum reuelli. Attamē ubi totū corpus purga-re uolueris, aestate per superiorē, hyeme per inferiorē uentrē medicandum est: sicut in Aphorismis dictū inuenimus. Etenim iam abundantibus purgatio illac quā uergūt adhibita medetur. Quippe ducenda quō uergūt per loca idonea. Quā uero ab incre-

” mento phibere uelis p. opposita reuellere cōducit. Cataclysmata plenioribus & hu-midioribus magis salia, & tenuiora: siccioribus autē & gracilioribus, & imbecillis pin-guiora crassioraq; profunt. Pingue igitur & crassum est lac, aqua ex cicere cocta, atq; hoc genus alia: Tenue & salsum olus, aqua marina, reliquaq; huiusmodi.] Incisoria magis cataclysmata pinguioribus adhibenda existimat: ut qui natura sint pituitosio-res. Leniora gracilibus: utpote biliosioribus. Porro quales amborum sint materiae, ex uerbis illius manifestis adeo cōstat. Quamobrē ipsi relictis ad sequētia me cōuertam.

” Vomitus prouocandi hoc pacto sunt: Crassi, ieiuni, cursu, aut cita ambulatione exercitati, medio die uomere debent.] Excalfactū esse corpus obesius, qui uomitu-ri sunt praecipit: ut humores pituitosi, quos crassi copiosos habēt, diffundantur. Quin & uasorum adaperitio, omniumq; angustorū meatū raritas sic potissimū queat acci-dere. Caterū haec omnia ad uomitū faciem, citraq; molestiā excitandum cōducunt.

” Potui sumant sesquicyathū hyssopi, aqua congio intritū, eumq; totū bibant, accito saleq; adiecto, quo plurimū edulcescat.] Quod potū incidentē esse cupit, quāq; ob causam, nemo non habet perspicuum. Quoniam enim crassi homines, crassos etiam

A etiam humores, & frigidos, tum quosdam eorum uiscosos plerūq; habent: ideo po-tionem ipsorum incisoria esse iubet. Quantam uero copiā illius, unde conficit potū, exhibeat, non exactē possum interpretari: quod mensura interim quam congruum no-minant, non eandem apud omnes habet magnitudinē. Si uero Atticū bibere prae-ci-pit, non admodum consuetudini consentit. Multū namq; esse mihi uidetur: & si apud ueteres moris erat, siue lactis sero, siue huiusmodi quodam cataclysmate malebant uti, permultum id exhibere.

” Primum lentē, mox citius potandum est.] Si igitur initio bibat ocysus, mox euo-met, prius quā totū expediat: proicietq; humores in uentriculo contentos. Qui-bus cum & in primis uenis recepti euacuantur: quod si primū lentius, dein ocysus bi-bat, ita & tempore mediocri continere poterit, & tempestiue ad uomitum incitabitur: quod postea confertim magis biberit.

” Tenuiores, magisq; imbecilli, a cibo uomitū ita mouebunt: Loti calida meri cya-thos tres bibent: dein epulas uarias assumēt: uerum sine potione: neq; post has biben-dum est, nisi tanto interuallo, quanto stadia quatuor expedias. Post uinis tribus com-mistis utendum est: austero, dulci, & acri. Primo meracius & modicē, paulatimq; bi-berē: postea dilutius, liberalius & citius conuenit.] Iubet hic calida lotum, mera-cius praebere: hac (ut conijcere possum) ratione usus: quod ex calida lotionē totū corpus incalescat, & succi diffundantur, uasaq; laxiora fiāt. Eadem uero haec & uinū meracius efficit: praeter, quod uirtutem corroborat: cuius rationem in gracilibus ha-bere oportet. Postea cibum uariū assumant, cuius causam omnes expositores non eandem tradiderunt. Quibusdam enim illorum uaria exhiberi uidentur, quod inui-cem lucantia facilius uomitum cōcitent, alijs ut plus ingeratur. Nam simplicia eius-demq; speciei celerius implent. Verū ipsi statim bibere non permitti, ne cibi mox su-pernarent: quod fieri nequaquam uelit. Atq; ideo tempus aliquod interea, quod ad nutritionē sufficiat, cōsumendum praestituit: nempe quo stadia quatuor perficias. His ita praemissis, potū adiicit, terna uina, qualitate inuicē differentia. Iubet enim aliquod ipsorum esse austerū, aliud dulce, aliud acre: nō relata ne hic quidem causa, cur ita in-iunxerit. Qui uero diuinant ipsius sententiā, aiunt austerū instrumentis corroboran-dis, per quā uomitus accidet, exhiberi. Dulce ut uomitum incitet, & humores diffun-dat. Acre demū, ut quā uentriculo sunt illita, detergat. Fieri igitur potest, ut cibos o-mnium qualitatum genere ipsos assumere iusserit, ut uentriculum aliq; cōfirmet, aliq; ad uomitum prouocet, aliq; succos infartos abstergant. Quod autem saepius dicere so-leo in sociorum amicorumq; consortio, id nunc quoq; dicam: Non parū mihi uiden-tur errare homines, qui sectam dogmaticam profitentur, eo quod citra rationem pro-latam, quā consulunt, haud aliter ac regalia quaedam decreta pronunciant. Praestite-rat enim cuiusq; rei uim, operis autorem explicasse, sicut Hippocrates in libro De ra-tione uictus in morbis acutis faciūtauit, ubi ptyfanā meminit. Nam uiscositas eius lenis, continua, iucunda, lubrica, & modicē laxa est, sitim arcet, & ubi ablutione opus est, facile descendit: non adstringit, non uellicat grauiter, neq; in uentre tumescit. Sic idem de aqua mulsa, de uino, oxymelite: item de lauacris cōscripsit. Itaq; uia iam nos principium habemus, quā post autorem nonnulla ab ipso praetermissa adiciemus. Atqui dicta sunt omnia praeter causā rationem. Siquidem quod uinum bibere meracius pri-mum, sed modicē & paulatim retulerit: postea dilutius, celerius, & copiose, explora-re nos oportet, quā id sententiā ille scripserit. Verum aliās exploratio tota, res est ambi-gua: maxime uero quā hominis sententiā adhuc sit incognita. Dilutius igitur uinū bi-berē, & ocysus, tum copiose, meritō dictum uidebitur de his qui uomitum expetunt. Siquidem contraria, cohibere ipsum uolentibus, & alimentum concoquere, sunt ido-neā: puta, meracius, modicē & paulatim bibere. Cur autem omnino ad cōercendum accommoda primum in eo qui paulo post uomiturus est, usurpauit, probabile nihil dicere possumus: forsan auctori probabile uidebatur, quod etiam interpretum nonnul-lis placet. Quia uirtutem tenuium hominū, de quibus haec scribit, dissolui noluit, ideo

C primū illum corroborat: mox ita ad uomitum ciētia proficiscitur. Sed ad vires fir-
mandas tempus à cibis oblati suffecerat. Porro aliud aliq̃ probabile (ut dixi) est, non
abfectum, ceu unum quoddam, sicut necessarium, quod scientificis demonstrationi-
bus confirmatur.

Qui uomere bis in mense uult, melius sibi consulet, si bīduo continuari, quā si
post quadragesimū diē uomuerit. Alij prorsus contraria faciunt. Et horū ra-
tionem ipsum scriptorem maximē adieciſſe oportebat: quoniā de ijs qui bis in men-
se uno uomunt, nulla distinctione sententiā protulit. Quosdam enim uacuandī gra-
tia uomentes conspicio: sicut & uno mensis diē à cibis abstinere. Nonnullos horum
succum uentriculo infixum, uel uiscosum, uel crassum expurgare. Nihil autem prohi-
bet utraque ex interuallo, non duobus continuis diebus facere.

Qui post epulas uomere uolunt, uel quibus aluus adstricta est, ijs omnibus diē
sapius, uariosq̃ cibos esse, tum duplicia uina aut terna bibere expedit. Quibus uo-
mitus non est utilis, uenter autem sanus est, his contraria superioribus conueniunt.

Conuenit quidem ijs cibos reuomere, qui uel aluum deijcere, uel mediocrem to-
tius corporis euacuationem moluntur. Consulit autem ipsis frequenter & uaria co-
messe, uina plura bibere. Contra illis qui neq̃ uomitum expetunt, & aluū humidiorē
iusto habēt, ut cohiberi desideret, neq̃ sapius esse, neq̃ uarij generis tum cibos,
tum uina assumere. Etenim semel, idē simplex aliquod edulium, unumq̃ uinū usur-
pare, uentriculo ipsis continendis coquendisq̃ conducit. Contraria faciunt, ut diffi-
cilius cibi coquantur, maneantq̃ in uentriculo. Ceterum præter assumptorum quali-
tatem, & exhibitionis ordinem, uel in summo natate, uel subsidere ipsa contingit.

Pueris calida lauatio, longo tempore apta est: uinum dilutius, neq̃ omnino frigi-
dum. Hoc autem exhibendum, quod uentrem minime attollit, perturbatq̃, & infla-
tiones parit. Quæ omnia conducunt, ne conuulsionibus confliscerentur, sed maiores,
coloratioresq̃ fiant. Ipse superioris diætæ scopos explicuit: nempe ut conuulsio-
nibus minus infestentur, maioresq̃ fiant & coloratiores. Nam in calida merſi pueri,
diutius molles permanent: quod, ne conuellantur, prodest. Quoniam Hippocrates
ipse corporibus intensis potius, quā remissis & laxis, conuulsiones accidere prodit.
Porro augescunt facilius corpora mollia: quia in omnem quoq̃ dimensionem prom-
ptius sequuntur. Illa uero, quæ nec conuulsionibus corripiuntur, probeq̃ incalescunt,
totum habitū salubrem obtinere, quis ignorat? Hoc igitur nota una haud mediocri,
nempe boni coloris, autor indicauit. Sed etiam uinum ipsos dilutum bibere præcipit,
ne plus æquo calſiant: maximē quia conuulsionibus sæpe exercentur: quod rursus
ex neruorum imbecillitate, & uoracitate accidit. Atq̃ ideo non frigidum pueros bi-
bere iubet: uerum tale uinum, quod minime flatulentum est, omnibus ex æquo ho-
minibus, non modò pueris conducit.

Mulieribus siccior uictus ex usu est. Etenim cibus siccus, portio meracior, carne
mollibus idonea est. Ad hæc secundis, & foetui nutriendo potior est. Mulieres sic-
ciore uiuendi modo uti iubens, qualisnam is sit, ipse subscripsit. Habet autem uiri opi-
nio controuersiam. Si namq̃ præter naturam erat, mulieribus humidis esse: sicut in na-
turis intemperatis & morboſis, humidus morbus, recte eas exiccaret: Verum quia
hoc à natura illis adest, conseruare conuenit: nisi quum salubrem symmetriā exceſſe-
rit. At hoc quoq̃ in uiris considerabamus. Etenim & his siccioribus quidem esse ac
mulieribus, secundum naturā est: quando uero conuenientem siccitatē latius egreſſa
si fuerint, tunc ipsorum intemperiem contrarijs emendamus.

Qui corpus exercent, per hyemē currere, & colluctari debēt: Aestate luctandum
modice, currendum non est. In frigore multa ambulatio conuenit. Exercitiorum
differentias anni temporibus peculiariū docet: quæ hyeme calſacere & siccare poſſe
sint, per æstatem facere contraria.

Qui cursu fatigantur, luctari debent: qui ex luctu fatigationem sentiunt, his cura
rendum est. Si ita dogmatici medici omnia scripsissent, nulla eſſet loquacitatis
occafio

A occasio interpretibus relicta. Dico autem, ita, ut causam adieciſſent, cur sic nos agere
iussiſſet, quod nunc Polybus faciitauit.

Quibus exercitatus uentris profluuiā oboriūtur, & cruda deijciuntur, ijs exercitio
rum pars tertia, ciborum dimidia prorsus demenda est. Quippe uenter eorū copiam
continendo non est: Ad hoc panem quammaximē assum ex uino esse oportet: bibere
uero nimisquam modice, sed meracius: Semper autem post cibum cōquiescere, qui
semel diē tunc assumendus est. Hac enim ratione uentriculus sibi cōmissa fouet, mu-
tatq̃. Accidunt huiusmodi profluuiā potissimū densa carne præditis, quum carnē uo-
rare cogantur. Nam uenæ densiores alimenta nō recipiunt. Atqui tales in eodem ha-
bitu subsistere diu nō possunt: sed in alterutram partem declinant. Non de ijs qui
sanitatis gratia exercētur, hunc sermonē instituere uidetur, sed illis qui studiū aliquod
gymnasticum subeunt: nec inde prorsus abstinere possunt, nec temperare. Ideo tertiā
am exercitij partem eis adimit: ciborū uero dimidiam. Tantillam enim sperat cōtine-
ri posse, ut nec cruditate, nec uentris profluuiō laborent. Recte autē fecit & hic, qui ra-
tionem ipsorum adscripserit: qua utens, tum hæc ipsa, tum his explicata cōsuluir. Si
quidem hic profluuij modus, inquit, densa carne præditis accidit, quū carnes esse co-
guntur. Innuir hic gymnasticos, quibus carnis esum præcipiūt: Deinde subneſcit: ue-
næ densæ cibos ingredientibus non excipiunt. Obscurē hoc protulit: ideoq̃ suspicari
interpretes coacti sunt, densas pro duras, minusq̃ exporrectas, ut alimentū non reci-
pianr, ipsum intelligere. Atq̃ hoc significari aiunt inde, quia cibos nō excipiūt: quod
digestionem magis quā concoctionē offendere consueuit. Quare humida, non ta-
men incocta ipsi deijciunt: etsi autor prædixerit, esculenta crudaq̃ tales per aluū red-
dere. Porro quū ratione addita, cui fidens ille, uisa sibi consuluit, dubitatio adhuc ali-
qua relinquatur, quid putandum est in illis fieri sermonibus, ubi causam eorum, quæ
nobis facere iniungit, omisit? Ego sanē nisi densorū meminisset, faterer me planē hæsi-
tare, ut in multis alijs: in quibus quū nihil eiusmodi scriptor adiecerit, audacissimi in-
terpretes, quicquid ipsis in mentē uenit, effutunt. At quia Polybus ipse densa carne
præditorū mentionem facit, occasione & ipsis scribendi præbuit, quid huiusmodi na-
turis conueniat. Nam tales celerimē copiam colligūt, parū perfectē perspirantes: eoq̃
digestione retenta, humidæ omnino defectiones euadunt. Interdum nō modò humi-
dæ, sed etiā tenues: præsertim in edacibus. Quū enim quippā ex absorptis digeritur,
promptius uenter reliqua cōcoquit. Quod si in eo maneat ciborū copia, quū interim
ab eis grauetur, omnia ante concoctionē excutuntur. Forſan ob uenarū duritiem, ali-
menti digestio impediēbatur: ut quæ magis extendi nequeant. Verū talium natura-
rum curationē, ex contrarijs appoſuisse ipsum oportebat. Raritas namq̃ & mollities to-
tius habitudinis scopi exiſtunt, molli frictione & pinguedine copiosa in solijs compa-
rata. Hic quidem aduersus symptōma tantū pugnat: ceterū ipsius ueluti radicē ex-
cindere negligit. Dictū est hoc quoq̃ ab eo, serie præposita. Liqueſcit quidem, uentri-
culum fouere cibos non posse. Et profectò, si uerē habitus densitatem, & uenas non
excipientes alimentum accusat, falsò de uentre conqueritur. Siquidem hic ei tanquā
uera dicenti cōceſſeris, indubie etiam infra positam uictus rationē rectē institutā esse
concedes: Assum panem, potionē meracam, minus autē, semel diē cibum capere, nō
secundum epulas obambulare, probabis. Hæc autē natura celeriter in utrāq̃ par-
tem uertitur, & huiusmodi corporū bonus habitus exiguo tempore uiget. Bonū
habitū uocauit naturā eorum qui densam carnē obtinēt, ut quæ æquali celeritate mu-
tetur. Nam subiungit, utrobique uertitur: hoc est, in bonā, malamq̃ habitudinem. Post
hæc in super adiungit, & bonus huiusmodi corporum habitus exiguo tempore uiget.
Ostenſum namq̃ est cōmentarijs in Aphorismos, quod gymnastarum habitus pro-
bus cum sanguinis & carniū repletionē naturalium facultatē custodit. Sed quemad-
modum illic habitudinem in summo bonā, indicauimus esse periculosa, quæ non
citò raris corporibus aduenit: ita quoque in densioribus quamcelerrimē, quod haud
DD

- C ex facili feratur, accidit. Quippe quum relabi cogatur, repente tum oritur, tum perit.
- Qui rariores cute sunt, & hirsuti magis, carnis esum ex facili admittunt, labores magis sustinent, diuq; bono corporis statu fruuntur.] Hirsuta corpora cutem magis raram, & carnosum genus habere in opere De temperamētis didicimus. Hec itaq; merito ait carnis esum magis ferre, ut quæ perspirent: tum labores, quoniā minus lassitudinem percipiunt. Hoc quoq; in libro De sanitate tuenda intelleximus. Si hæc ita tolerant, etiā *evēfias* diuturniores habebūt: ut quæ nō promptē ad summū perueniant.
- Qui cibos postero die eructant, & præcordijs dolent, ijs ueluti crudis adhuc cibis diutius dormiendum: nouū genus laboris subeundum est. Vinū meracius largiusq; bibere oportet: cibis uti paucissimis. Quippe constat, uentriculum imbecillitatis, frigorisq; uitio, ciborū copiam concoquere non posse.] Probē ad sermonis calcē adiecit: constat uentriculum ciborū copiam, imbecillitatis ac frigiditatis uitio cōcoquere non posse: Quippe huc respiciens excalfacere ipsum conatur: ac ob id diuturniorē somnū ipsis consulit, tū exercitia: uinū meracius & copiosius, cibos pauciores tunc, quum cruditatem contraxerint. Nam si reliquo tempore exercentur, mouentur uinumq; bibunt (ut diximus) nihil à mediocri ciborum copia demendum erit.
- Qui sibi premuntur, parcius edent, minusq; laborabunt: uinū dilutum simul, & perfrigidum bibent.] Nunc quidem calidæ naturæ notas sic prodidit. At in sexto Epidemiorum in hunc modum scriptū est: In calida natura, frigida potio, & quies. Ipse namq; quū corporis temperaturā nominasset, mox diætā subiicit, qua sic affecti utuntur. Summam autem refrigerationē habet, ad quam consequendam uictus ratione, efficaciora sunt, aquæ potio, & ocium. In præposita serie quiescere aliud appellauit, quum diceret, laboribus demendum: pro aquæ potione scribens, uinum bibant dilutum, & perfrigidum. Atq; mihi uidetur hic rectius laudari. Siquidem diluta potio & frigida, nihil minus refrigerare potest: sumitq; ex uino præsidia.
- D Quos dolores uiscerum infestāt: uel ex labore, uel alia quadam ambulatione, sine cibis recreandi sunt: modica potio conuenit, præsertim ea quæ urinā cieat: quo uenæ ex uisceribus prodeuntes repletæ non distendantur. Nam hinc inflationes febresq; oriuntur.] De omnibus his præceptis abunde in libro De tuenda ualitudine distulerimus: quanquam hic quoq; cōmentationis gratia, illic tradita silentio non præteribimus. Multis enim uel integris ab omni febre, dolores oriuntur in uisceribus: maxime iocinorī, quum à cibo nos exercitauerimus, uel lauerimus: idq; propter uisceris meatuum angustiam, & humorū quī transmittūtur crassitudinē. Dum enim infarcuntur, retinenturq; arcūs uenarum terminis, per quos sanguinis fit transumptio ex iocinoris caua parte in gibbam, transitus impediuntur. Atqui distendant in cauitate uidelicet iecoris uenas: quibus ita affectis, dolorē sine febre etiā persentiscunt. Quiescere hos conuenit, quo tempore dolent: item bibere quod urinam moueat, & iecur referet. Nisi enim reddant urinā, tubera & febris ex huiusmodi causis, proueniunt.
- Quibus morbi à cerebro nascuntur, stupor caput primū occupat, urina sæpe redditur, idem affectus qui in stillicidio. Diebus nouē ita laborant: & si aqua uel muccus ex naribus, uel auribus fluxerit, morbo liberantur, & à stillicidio quiescunt. Vrinam uero sine molestia copiosam, & albam reddunt. Ad uiginti dies etiam capitis dolor abīt. Intuētibus splendor ipsis obscuratur. Porro qui colligere potest, sanitatē hominibus quouis precio aestimari, sciet ex sua ipsius sententia in morbis ferre præsidium.]
- Non iniuria multis hæc oratio suspecta fuit: nōnulli etiā damnauerunt in uniuersum, ceu quam ne Polybus quidem, nedum Hippocrates scripserit. Nam orationis exordium planē indistinctū est: quippe quod à cerebro stuporē & urinæ stillicidium fieri inferat. Neq; si putes ipsum nō omnes morbos quæ à cerebro sunt pronuntiare tales existere, sed eos solum in quibus circa aures naresq; aquæ, aut muccus effluunt: tibus morbū sedarit, uerū esse poterit quod tradidit. Neq; enim id fieri perpetuū, imō nec sæpe uidemus.

F I N I S.

ORNATISSIMO

ORNATISSIMO ET CLARISSIMO

MO VIRO, D. IOANNI LOCERO, ILLVSTRISS. PRINCIPIS LVDOVICI PALATINI Rheni, &c. Medico celeberrimo, Domino & patrono suo,
Ioannes Fichardus Francofordianus S. D.

V M multa essent, præstantissime uir Locere, quibus ab æditione harum uersionum medicarum non difficulter retinebar, tum ætas mea, nostrumq; hoc ut doctum, ita nasutissimum seculum, diu multumq; me absterrebant. Videbam enim, quā ægre cauillis & calumnijs cariturum esset, adolescentem me, longēque infra omnem doctum mediocritatem, autogratiū manu admoliri ausum fuisse. Quod ualidius etiam hac tempestate mihi pertimescendum erat, qua uel doctissima quæque non satis à diuersis hominum iudicijs tuta sunt. Nam & ipsum hoc præterea scripti genus, quod linguarum translatione constat, animaduertam ut nullum aliud, maxime cauillis eiusmodi expositum esse: quum quidem & imperitis illarum proclue sit, quædam ut obscura, quædam ut suspecta maleq; tralata arrodere: & peritis, alia ut negligenter, alia uel ut non propriè, uel satis eleganter reddita (quemadmodum semper το μωυνοσ αδαζ & μωυνοσ αδαζ multo promptius fuit) reprehendere. Et alioqui nullus est fere, mediocri saltem rerum earum cognitione præditus, qui non idem se melius, aut certe par præstare potuisse sibi uideatur. Hæc igitur quando mecum reputabam, quum possibile non esset, omnium animis inseruire in eo, quod omnium tamen iudicia subiturum erat, optimum sanè uidebatur, ea apud unum me tantum latere. Neque enim tam impotentis ipse ambitiosi q; sum animi, ut gloriolam undecunq; quomodocunq; petitam, nulla mei habitatione, uenari studeam. Verum quum Andreas Cratander, uir ad omnis generis studia promouenda natus, (ad quem metu pestis huc nuper è Friburgo profugeram) postquam & is mihi primus autor ad hunc laborem exiisset, inq; hoc libros necessarios ipse suppeditasset, ut emittere instaret, non poterā citra magnā ingratitudinis notam, illi, de studiosis optime semper mereri cupienti, nō parere. Exeunt igitur nunc isti libelli, his diebus utcunq; à nobis latinitate donati: ad reliquam Galeni lectionē, ipsius etiam sententia, non parū collaturi. Etenim quo quiq; librorū tempore, quibusq; de rebus, & contra quos scripti sunt, tum quibus ut *γυναικας* absq; suppositi metu stari possit, quum in primis ad solidam omnium cognitionem, tenere lectorem necesse sit, hæc q; in scriptis suis ipse quoq; Galenus obseruari uelit, haud scio an aliunde istud quā ex hoc priore, De libris proprijs libello, qui talia ex professo tractat, peti facile possit. Sanè quidem hunc Galenus ipse tanquā non obiter necessariū, cum alibi, tum in Arte Medica, & libello De ordine librorum, promittit. Eius enim is scopus est, ut sciatur, qua sint quiq; librorum suorum occasione scripti, & qui ad institutionem propriè, qui uerūsum ad aliorum consutationem compositi: quod luculenter ille inibi monet. Neque uero alicunde diuinam huius uiri, tum in disciplinis omnibus, tum hac Medicinali theoria doctrinam, & quam sumus incomparabilem in unius hominis scriptis iacturam passi, certius, quā ex hoc uno libello cognoscemus. Nam uir ille quid in Philosophia Medicinaq; potuerit, ex istis, si cum uniuersa librorum summa conferantur, paucis ita manifestum est, ut nihil his docti sublimius, nihil consummatius elaborari posse fateantur. Et quid in reliquis eius uoluminibus, præstantioribus quidem illis, quantum apparet, nominatim uero isto quindecim librorum De demonstrationibus opere, quod haud dubie quantum ab humano ingenio maximum potuit diuinissimumq; proficisci, fuit, expectandum erat? Certe profecto quanti literarum thesauri in huius unius monumentis perierint (nisi tamen non latent illi, apud inuidios quosdam defossi) nemo quisquam facile uerbis consequetur. Quod si hunc suorum librorum catalogum percenseamus, apparebit nec mediam quidem eius operum partem esse supersutem. Etenim is quum in Anatomicis ad quadraginta quatuor librorum (ut eos quorum magna illa lacuna nomina perierunt, omittamus) conscripserit: Therapeuticos porro ad uigintiocto, Prognosticos uero ad triginta sex, Hippocraticorum Commentariorum ultra septuaginta, Erasistraticos sedecim, Asclepiadeos nouem, contra Empiricos amplius quadraginta: in Mathematicis denique & Philosophia ad ducentos quinquaginta libros: præter eos tamen, quos propter imperfectum librum ignoramus: hoc est in summa, longē plures quingentis libris reliquerit, ad nos ducenti uiginti q; plus minus, tantum peruenire: qui tamen ipsi quā mendosi, quā mutili sunt? Videtur autem Galenus natura polygraphus extitisse, ut qui puer etiam sub præceptore patre dialectica discens, in Chrysippi libros, ab illo sibi propostos cœperit commentari. Porro autem & ex altero libello, qui De ordine librorum suorum est inscriptus, quemadmodum & necessarius ille magis fuerat, ita maior etiam utilitas, eaq; planē incomparabilis, ferri potest.

DD 2

C rat, si uel paulo integrior is, neque totui partibus, ut alia pleraque, mancus esset. Nam inter tot & tanta uolumina, quum merito necessarioq; dubitaretur, quid prius, quid ue posterius legendum esset: operæ precium putauit, se, qua methodo sua legi posse sibi uiderentur: tum quid in unoquoq; tractasset, indicare. Verum is, ut dixi, cum priore, quos uel in primis extitisse saluos integrosq; referebat, ita lacunis est mendisq; passim reuertus, ut Delio serè natatore sit opus in his interpretaturo: qualis mihi quidem hic auspicio uidetur obtigisse. SIMON GRYNÆVS, acerrimi uir doctissimiq; iudicij: cuius frequenter in his uertendis consilio sumus usi. Quanquā pleraq; etiā mihi talia esse uideantur, ut restitui non ita difficulter magna ex parte, diligenti autoris huius lectione possint: quod quidem neque ocij, neque conditionis erat mea. Qualescunque sunt tamen, spes est sic etiam studiosis, quotquot apud ipsum autorem illos cognoscere nequeunt, minime simplicem commoditatem allaturos, ad iudicium operum reliquorum. Ego uero tametsi me, quantum licuit, fideliter eos reddidisse mihi conscius sum: si nihil aliud, hoc saltem effecero, ut si quis alius eosdem aut rectius uertere, aut elegantius aggrediatur, nostris admoneri, & alicubi forte iuuari quoque possit. De reliquis hic libellis, ne longior sim, nihil dissero. Eos autem omnes nomini tuo, clarissime Locere, dedico: partim quod optimum Medicus non nisi optimo nuncupandus esset: partim quod gratitudinis meæ specimen aliquod æditum tibi cupiebam, qui tam prolixè me anno superiore, quum Edelbergæ apud te agerem, demeruisse. Neque uero hic iam locus est, uel te, uel beneficia in me tua, multa quidem illa, prædicandi: quod tamen utrumque merito maximo poteram: quando non admodum eorum mihi mos probatur, qui huiusmodi τοὺς προλόγους immodicis laudibus infarciunt. Est enim uirtus ipsa sui pulcherrima prædicatrix: & tuis, mihi crede, factis digni præcones non deerunt. Accipe igitur hos interim Galeni libellos, ornatisime Locere, δώσω δὲ λῶ τῷ φίλῳ τε: dum maior aliquando te demerendi occasio nobis offeratur. Bene uale, præstantissime uir, & me tibi commendatum habe.

Basilæ, ex ædibus Cratandri, 1111.
Idus Decembris. Anno Christiano
M. D. XXX.

CLAVDII

CLAVDII GALENI

PERGAMENI, DE LIBRIS PROPRIIS, LIBER.

166

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

VOD MIHI DE CONSCRIBENDO LIBROrum à me æditorum commentariolo consilium, optime Basse, dederas, re ipsa nuper quàm cōmodum esset comperi. Nam quum forte in Sandalario (multa sunt enim Romæ bibliopolia) essemus, disceptantes aliquos de libello quodam tum uendito, meus ne esset ille, an alterius cuiusdam, ipsi uidimus: erat enim inscriptus, GALENVS MEDICVS. E mente igitur, tanquam meū, aliquo, commotus insolenti eius inscriptione uir quidam literatus, cupiebat libelli argumentum cognoscere. Priores autem duos uersus percurrens, abiicit statim: unum istud addens, hanc dictionem non esse Galeni. Et sanè falsò liber ille inscriptus erat. Is uero qui tum hæc dicebat, primas illas disciplinas, quibus Græcorum pueri ab initio apud Grammaticos & Rhetores instituuntur, probè doctus erat. Verum plerique nostro hoc seculo, qui Medicinam aut Philosophiam ambiunt, antequam rectè legere etiam possunt, eos doctores frequentant, qui maxima illa pulcherrimaq; rerum humanarū theoremata, quæ docet Philosophia & Medicina, profitentur. Et hæc quidem negligētia iam multis retro annis, me dum adolescente, inceperat: uerū eò nondum euaserat tum temporis, neq; tantum, quantū nunc, inualuerat. Quæ quum ita se habeant: librosq; meos muluariam à multis hinc inde deprauatos uideam: nonnullos uero etiam pro suis mea, posteaquam quedam sustulerint, quedam autem insulerint, nonnulla quoq; ipsi immutarint, uenditare, consultum mihi uisum est, eam prius causam, quam propter illi hæcenus corrupti sunt: & deinceps qui mei reuera sint libri, & quæ cuiusq; materia, exponere. Primum igitur quæ causa sit, quod mea pro suis nonnulli agnoscant, ipse iam antè, optime Basse, nosti. Illa etenim quum nō adendi gratia, uerum propter amicos aut discipulos, eorum quæ à me audierant alia quod commentariolum efflagitantes, scripta essent, absque titulis data sunt. Hi uero quum partim morerentur, ipsorum familiares ea surripientes, sibi deinceps uendicauerunt. Alij autem in patriam suam profecturi, quum ab ijs qui forte habebant, nostra acceperant, isthic deinde commorantes, alij aliter illa uenditauere. Sic igitur omnibus temporis successu distractis, postquam ad multos hi forte rediissent, meum illi nomen inscripserunt: & quoniam inueniebant cum ijs quæ etiam apud alios extabant, exemplaribus discordare, ad me, quod ipse emendarem, miserunt. Quum igitur ea non ad æditionem publicam, uerum eorum, à quibus rogabar, & captum & usum à me scripta essent: liquere potest, quedam mihi extendenda, quedam uero cōtrahenda (pro ut ipsa etiam theorematum interpretatio & doctrina poscebat) fuisse: sicq; aut perfecta, aut mutila ea existere. Quapropter manifestum est, in his (quæ iam attigi) scriptis meis, neq; absolutā, neq; exactam institutionē contineri: quandoquidem illi quibus ea destinabantur, neq; opus habebant, neq; poterant exactè omnia percipere, antequam habitum in istis essent necessarijs adepti. Eorum autem quidam illos libellos meos Informationes: quemadmodum alij Summulas, alij Introductoria, alij Compendia, alij deniq; Enarrationes, inscripserunt. Ego uero quum eos discipulis tantum darem, nihil istorum inscripseram. Quamobrem quum ad plures deinceps compluresq; peruenissent, alius alium his titulum indidit. Eos igitur libros qui corrigendi gratia mihi transmissi à quibusdam fuerant, uisum est Introducendis inscribere. Quare de ijs prius dicere instituiam.

Desiderat in le
toribus pleris
que iudicium.
Estq; id prima
huius libelli
causa.

Altera causa.

Ego igitur omnium eorum commentariorum, quos quidem uel iuuentibus, hac primū studia ingredientibus, uel amicis quibusdam eos exigentibus, dicaueram, nullum prorsus apud me exemplar retinuerā. Postea uero quum secundo Romam uenissem, istis ad me, ut dixi, emendandi causa missis, eos forte recuperaui: titulumq; his INTRODVENDIS, imposui. Inscripti igitur librum, De optima Heresi Introducendis: qui quidem ijs, quotquot ad huius artis Medicæ cognitionem contendunt, primus est omnium perlegendus. Illo etenim ea, quæ secundum genera sunt sectarum inter se differentia traduntur. Secundum genera dixi, quod sunt priuata etiam suæ ipsis differentia, ad quas deinceps iam introducti plenius instituuntur. Trium uero Sectarū nomina nemo nunc fere ignorat: unam uidelicet Dogmaticam, siue Logicam: alteram autem Empiricā: tertiam Methodicam nominari. Quæ igitur propria cuiusq; sint, quæq; earum inter se differentia, libro à me isto tractatum est. Similiter autem & liber De ossibus, liberq; De pulsibus, Introducendis à me est inscriptus. Amico præterea cuidam Platonico, sub hanc professionem libellos Isagogicos duos: alterum De arteriarum & uenarū: alterum De neruorum dissectione, dedimus. Et alij cuidam Institutionis Empiricæ informationem. Quorum ego quidem nullum apud me seruaueram: sed posteaq; Romam rediissem, ab ijs qui forte habebant, accepi. Ex alijs tamen quibusdam, quæ amicis ipse scripseram, nonnulla apud me exemplaria remanserunt: quod diligenter aliquando illa absoluerē statuissem. Quo ex numero sunt, De causis respirationis, libri duo. Et libri De uoce, quatuor: dedicati consulari cuidam uiro, Boëtho nomine, Aristotelicam Philosophiam sectanti. Eidem quoque libros De Anatomia Hippocratis: & deinde etiam illos De Anatomia Erasistrati nuncupauimus: quos propter Martialium (cuius in Anatomicis duo libri etiā nunc apud plerosq; extant, sed quos tum temporis ipse non magni faciebam) iuuenilius aliquanto scripseramus. Erat autem uir ille sanè inuidus, contentiosusq; in primis: quanquā annos iam ultra septuaginta natus esset. Quare quum audiuissem ea quæ in Anatomicis docebam, profitebarq; publicè, magna ab omnibus sectatoribus laude cōmendari: coepit homo meorum amicorum quendam interrogare, cuiusnam ipse Sectæ essem. Audiens uero seruos me istos, quicunq; uel Hippocraticos, uel Praxagorios, uel ex alio quocunq; tandem uiro se nominarent, appellare solitum: eligere autem ex singulis quæ præstantissima essent consueuisse, quarebat deinceps, quem igitur ueterum potissimum cōmenderem.

Hic desunt quedam.

Erasistratum uero & in his, & in alijs artis Medicæ locis, uirum admirandum iudicabat. Propter eum igitur ardentius aliquanto sex illos De Hippocratis, & alios De Erasistrati Anatomia tres libros, conscripsi. Quum porro etiam perorarem aliquando in ueterum Medicorum libros publicè: proposuissemq; mihi librum Erasistrati De missione sanguinis: Graephio tum, ut moris est, in eam quæstionem incumbente, citanteq; eam eius libri partem, qua phlebotomiam rejicit, uehementius adhuc in illum dixi: quod magis urerebatur Martialis, Erasistraticus esse uolens. Ea autē oratio mea quum satis tum placuisset, rogabat amicus me quidam, (& is Martialio inensus) quo illam, sicut dixeram, ei quem ipse missurus ad me esset, notulis ad celeritatem scribere exercitatum, recitarem: ut si quando ex Vrbe domum proficisceretur, obijcere ea Martialio in morborū inspectionibus posset. Post hæc uero, quum ipse Romam ab Imperatoribus aduocatus, rediissem, ille nescio quo pacto mortuus est. Libellus autem, iuxta ambitionē ætatis illius, qua etiā publicè tum alios arguere audebam, (etenim iuuenis eram quū hæc facerem: annum agens tricesimum quartū) scriptus, apud quamplures erat. Ex eo tamen tēpore & docere publicè, & uenditare mea desij: postq; Medicina mihi longè felicius quàm sperassem successisset. Quum enim tot amulos uiderem, qui si quis

Isagogica
Galen.

Martialius.

A Medicus alius laudaretur, mox illum Logiatron exclamarent: ut inuidiam istorū linguam declinarē, deinceps nec apud eos quos curabam, plus quàm erat necesse pro-fabar: nec in congressu, uelut antea, docebam, aut quicq; ostentabam: ipsis de cetero factis, qualem in hac disciplina facultatem consecutus essem, declaraturus. Tribus uero præterea annis Romæ quum essem uersatus, ingruente magna illa peste, confestim Vrbe excedens in patriam profectus sum.

Desunt hic pauca.

In eo autem tempore libros, De Hippocratis Platonisq; placitis sex, adhortante Boëtho, scripsi. Et De usu præterea partium, unum, qui prior est. Quibus Boëthus accipis, & ipse ex Vrbe profectus est: uerum prior me, Syriam Palæstinam tum prouinciam obiturus, in qua postea & mortuus est. Verum longo post tempore (subinde enim multa negocia intercurrerant) opus utrunq; post reditum meum ex patria, sicut mox commemorabo, absolui.

LIBRI QUIDAM A ME CONSRIPTI, POSTEAQVE
mihi ad patriam à Roma proficiscenti, ab amicis traditi.

Refectus itaq; sum à Roma in patriam: completo iam mihi septimo & trigesimo ætatis anno. Tres autem libelli à me scripti, anteq; Smirnā ex Pergamo, Pelopis Medici, & Albini Platonici gratia proficiscerer, à quibusdā mihi redditū sunt. Erat uero unus, De matricis dissectione: perparatus quidem ille. Alter De cognoscendis oculorum morbis: & is paruius. Tertius autem iustæ magnitudinis, De experientia medica. Quorum primus destinatus erat Obstetrici cuidam. Secundus adolefcenti Ophthalmico. Postremus autem ex ea disputatione, quam Pelops cum Philippo Empirico habuerat: illo quidem asserente, Medicinam per solam experientiam consistere non posse: hoc autem cōtendente posse, desumptus erat. Eorum igitur ultro citroq; habitas orationes quum in ordinem redegissem, mei tantū exercitandi gratia conscripseram: uerū nescio quomodo & ille, ignorante planè me, ad alios deuenit. Præterea tres etiā alios libellos, interim dum Smirnae agerem, cōposui: De pulmonis uidelicet & thoracis motu: condiscipulo his, qui secundum illos anatomicā facere quandam demonstrationē, paulo post in patriam abiturus, cupiebat, gratificaturus. Demortuo autem postea adolefcente, libelli apud quosdam, sed qui meos tamen suspicarentur eos esse, fuerunt: & deprehensus est qui illos sibi, postquā procemio lulum his quoddam præfixisset, adscripserat. In prædicto autē libellorū Tertio, mea quoq; nonnulla quæ ipse adinuenerā, ad finem adscripti: nam quæ tribus istis tractaueram, præceptoris mei Pelops (apud quem Smirnae uersans, eos conscriberebam) dogmata erant.

Desunt pauca.

Post eam igitur à Roma professionē quum tandem in patriam peruenissem, isthic cōsidens, cū amicis uersabar. Verū breui post tempore, ex Aquilia mihi literæ ab Imperatoribus missæ perferuntur: quibus illi me reuocabant: statuerant enim ex hibernis expeditionem contra Germanos facere. Hac igitur ego necessitate compulsus, redibam: sperans tamen interea posse excusationem me aliquam nancisci. Alterum namque qui senior erat, uirum modestum, æquum, facilem, & humanum esse perceperam. Is autem primo quidem Verus uocabatur: sed postquam Antoninus (ille qui proximè post Adrianum imperauit) successorem sibi eum in principatu constituisset, socium hic sibi propinquum suum, antea Lucium dictum, asciiuit, & eum quidem Verum, se autem Antoninum transnominauit. Cæterum ipse Aquiliam quum peruenissem, mox pestis, quantum antea nunquam, ingruere coepit. Vnde Imperatores statim Romam, cum paucis militibus fugere coacti: nos uero cum multis longo uix tempore euasimus: absumptis plerisque, non tam ob pestis uehementiā, quàm quod media hyeme malum id seuiret. In itinere autem è uiuis quum excessisset Lucius, Romanam deportatus ab Antonino, funeratusq; est. Et post hæc susceptam aduersus Germanos militiam urgens, omnibus modis me secum abducere laborabat. Persuasus

C autem à me, diuersa deum patrium Aesculapium (cuius me esse Medicum uouissem, ex quo is mortali me apostemate laborantē, seruauerat) iubere: reueritus ille deū, exspectare me reditū suum iussit: sperās breui post tempore bellum se istud confecturū. Et sic ipse profectus est, relicto filio Commodō, etate tum admodum puero: omni cura illius salutem nutritoribus tuendam mandans: siq̃ forte in aduersam ualitudinē incideret, ut me ad eius curam accerferent. Interea autem temporis, quæ uel à præceptoribus meis didiceram, uel ipse inueneram, ampliori tum ea inuestigatione exposciliendo collegi, & in formam disciplinæ constantiorē redacta conscripsi: studiose me ipsum in uarijs tum Medicinæ, tum Philosophiæ quaestionibus exercens: quæ pleuraq̃ in magno illo Templi Pacis incendio, cum alijs multis perierunt & confragrarunt. Quum uero præter omnem spem isti expeditioni diutius immoraretur Antoninus, omne illud tempus ad pulcherrimam mihi exercitationem cessit. Vnde & tractatum De usu partiū, septemdecim libris compleui. Et reliqua libris De Hippocratis & Platonis dogmatibus adiunxi. Quædam etiam Anatomicorū theorematum, quæ olim Boëthio dederam, De usu uidelicet partium librum primum, amplius inquirens, in Secundo insuper musculos, cuiusq̃ digiti articulos mouentes, à me inuentos exposui: quos omnes qui nunc sunt, similiter & qui ante me fuerunt, ignorauerant. Adiunxi autem illi tum operi & tractatum motuum superciliorum: in quo illud tantum dicturum me iterum atq̃ iterum monui, Falsò eos motus à quibusdam hactenus esse traditos. Quare quum mihi ipsi primū, & deinde alijs, quibus hæc communicabam, & hos motus, & alia quæcunq̃ in Anatomicis aut perperam à prioribus asserta, aut omnino fuerant ommissa, inuenisse uisus essem, ea tum executus sum. Hactenus igitur Anatomica scribebam. Quum uero libri De usu partium, priusquā hactenus ad plurimos iam peruenissent: diligenterq̃ Medicis ferè omnibus, quotquot ueteri Medicinæ studebant, tum Philosophis Aristotelicis legerentur: posteaq̃ & illius talis quidam tractatus extabat: coeperunt mox maleuoli quidam, inuidia simulantē, inimicissimos spargere rumores: me esse qui quum studeam uideri quam plurimum ueteres exuperasse, multa quæ omnino non appareant, inuexerim, inq̃ Anatomicis meis scripserim: neque enim latere ea omnes posse. Ego uero ridebam quidem illos, contemnebamq̃: ceterum amici rei indignitate commoti, me adhortari, ut in aliquo magno auditorio ueritatem meorū, in Anatomicis theorematibus scriptorum, publice assererem. Postq̃ autem persuaderi me non posse amulī sensissent, (iam enim eius gloriæ contemptum præ me ferebam) spem illi concipiebant uelut inuidum me reprehendendi: qui quanquam eorum nugis non parui facerē, magnanimi tamen quandam similitudinem, nec secommatū finis erat. Iam uero & quotidie in Templum Pacis, quæadmodum & ante incendiū congregari solebant, quicunq̃ artibus logicis erant dediti, conueniebāt. Tandem igitur, ab amicis compulsus, publice multis diebus demonstrare coepi, me quidem nusquam falsa tradidisse: prioribus uero multa non satis comperta fuisse. Eorundem porro hortatu commentarios tum scripsi demonstratorum & dictorum: titulum habentes, De ignorantis Lyci in Anatomicis. Hanc igitur ob causam, quum demonstraturus nihil tradidisse me in commentarijs meis Anatomicis falsi, processissem: in mediū omniū Anatomicorū libros proposui, liberū unicuiq̃ præsentū faciens, quā uellet partē dissecandam proponere, meq̃ mox ostensurū, quantum reuera cum priorū scriptis mea pugnarent. Proposito igitur thorace, quū ipse à uetustissimis facerē exordium, eorumq̃ libros in manus sumere, rogauerunt me insigniū Medicorum quidam, inq̃ isto confesso præcipui, ne inaniter tempus consumerem. Ceterum quoniam quidam Lycus Macedo, Quinti in Anatomicis omnium expertissimi, quondam discipulus, ea quæ ad suam usque ætatem inuenta fuissent, omnia conscripserat: uolebant ut alijs dimissis, illorum tantum scripta meis conferrem. Eorum igitur petitioni morem gerens, ita in singulis, quoquo die propositis, feci. Hæc autem omnia propterea necesse habui commemorare, ut cognos-

Libros Aristotelis de partibus animalium intelligere uideatur.

A ut cognoscant illi, qui sunt aliquando libros meos lecturi, quæ ætate quæque scripserim, & quam ob causam. Inde enim intelligere poterunt, quæ sint tanquam imperfecta, ab ijs quæ elaboratē absoluta sunt, discernenda: & quæ in aliorum confutationem, quæq̃ rursus ad institutionem sunt scripta, dignoscere. Quod porro in sequentibus etiam, sicubi res postulabit, indicabo. Nunc uero ad libros à me aditos recensendos pergā: initium ab Anatomicis sumens.

DE ANATOMICIS LIBRIS.

Hoc primum numero iste libellus est, quem De ossibus Introducendis scripsimus. Post eū uero alij libelli, itidem Introducendis inscripti: ut est ille De uenarum & arteriarum sectione: & alter De neruorum anatomia. Est præterea liber alius De musculorum sectione, qui quidem compendio tradit omnia quæ in Anatomicis tractatibus unquā de musculis scripta sunt. Quod si quis perfectō De ossibus libro, deinceps quamcelerrime Anatomicas aggrederi commentationes cupiat, poterit quidem illos De uasorum neruorumq̃ dissectione, libros euoluere: quemadmodum & eū, qui De musculis est scriptus. Perinde enim omnes de anatomicis tractant. In horum autem librorum Primo, De manū musculis & ligamentis: Altero, De pedum musculis & ligamentis: Tertio, De intestinorū neruis & uasis: Quarto, De musculis, genas & labra mouētibz, & ijs qui mento subiacent: Præterea etiā de his qui caput, collū & scapulas mouēt: Quinto De musculis thoracis, quibz sub uentre, lūbis, & femoribus sunt: Sexto, De organis nutritiis, qualia sunt intestina, uēter, epar, lien, renes, uesica, & quæ sunt huiusmodi alia: Septimo & Octauo, De partiū spiritaliū anatomia: illo quidem de ijs partibus quæ cordi, pulmōi, & arterijs, tam mortuorū quā uiuorū adiacent: hoc autē quæ circa uniuersum pectus sunt, tractatur. Nono porro libro, cerebri & spinalis medullæ: Decimo oculorū, linguæ, orificij stomachi, & confinitū partium: Undecimo, gutturis, ossisq̃ hyosidis: Duodecimo, arteriarū & uenarū: Tredecimo, neruorum ex cerebro descendētiū: Quartodecimo, neruorum à medulla spinæ deuenientū: Quintodecimo tandem genitalium partium, anatomia continetur. Et hæc quidem sunt, quæ ad Anatomicam theoriam sunt necessaria. Præter autem hæc, alia quoq̃ non minus utilia sunt: quæ quidem Marinus uiginti Anatomicorū libris, nos autem postea Epitomate quatuor librorum (quemadmodum & Lyci duobus) complexi sumus. Subijciam uero hic utriusq̃ tractationis, ex primo nostrorum Epitomatū libro summā: & prius librorum Marini, quos uir ille in Anatomia reliquit. Eorū igitur sex priorum Primo, totius theoriæ præfatio: inde De cute, De crinibus, De unguitibus & carnibus, De adipē & pinguedine, continetur. In Secundo, De glandulis, pelliculis, ex mēbrana tunicis, omento, & succingēte diaphragmate cōmentat. In Tertio porro, De monstrabilibus sermone uasis, uenis, arterijs, earumq̃ anatomia: & Num naturaliter in arterijs sanguis contineat. In Quarto, quæ sit arteriarū operatio, quis usus, unde proueniāt: & quæ alia circa eas quæri solent, exequi. Deinceps autē tractat De uenis ureteribus, earūdemq̃ meatibus, & urachō [hoc est eo, ex quo heret pēdetq̃ fœtus ad umbilicū] & uasis seminarijs. De humorū biliosorū uasis, meatibus. De glandulis. De eo quod à glandulis est uase. De gutture, De uasis mammarū, quibus lac continetur. De ijs quæ fusa sunt per corpus uasisq̃ contenta, & qui humorū atq̃ chymorum quibus uasis cōtineantur. De alimentis. In Quinto, De capitis aliarūq̃ partiū futuris. De faciei futuris & iuncturis, ac omnibus capitis ossibus. De faciei cauernulis. De inferiore mandibula, & eius foraminibus, & Num habeat iuncturam. De dentibus. De intermedio inter guttur caputq̃ ossē, quæq̃ iuxta sunt, & locū circa tonsillas occupāt. In Sexto scribit, De testiculis, De ossē sacro, De uertebro coxarū. De latere. De pectore. De humeris. De scapulis, iugulis, brachijs, cubitis, radijs. De ossibus palmæ & digitorū. De femore, De cartilaginosis ossibus, ab una

Scopus huius libri.

c que genu parte. In Secundo autem nostro de Anatomica Marini cōmentatione Epitomatum libro, Septimum, Octauum, Nonum, & Decimū sumus cōplexi. Capita uero libri Septimi hæc sunt, De caluæ cū pelliculis alijsq; membranis cerebri cōiunctione. De totius faciei neruis. De temporum & mandibularum musculis. Item de ijs quæ supra maxillas & labia existunt. Item de cauernarum in quibus dentes infixi sunt, malarumq; musculis. Item de interioribus inferioris maxillæ musculis. Item de maxillæ inferioris musculis seorsim. De musculis nasi. De musculis iuxta linguam. De lingua eiusq; musculis. De oculorum musculis. In Octauo autem Marini libro, hæc capita continent. De ore. De labris & dentibus. De gingiuis. De Vuula. De gula. De ligula. De tonsillis. De glandulis. De naso, naribus, auribus, collo eorūq; musculis. De musculo sub latere, qui * De colli natura. In Nono libro, De musculis, qui circa septum pectorale, illa, mesopleuria, & partem quæ est supra umbilicum, sunt. Præterea de musculis brachiorum, humerorū, cubitorum, extremitatumq; manū, tractat. In Decimo uero, De cubitis, pedibusq; & eorū musculis. De articulis genicularibus. In Tertio porro Epitomatum meorum libro, Vndecimus, Duodecimus, Tredecimus Marini liber includit. Quæ igitur in Vndecimo scribit hæc sunt. Num feratur ex dorso humiditas aliqua ad pulmonē. An uentus per aspirationem & respirationem in uentrem attrahatur. Deinde De stomacho. De gutture. De pulmone & corde. De ea affectione, quam Græci *λεπροειδὴς θυμὸς* uocant. In Duodecimo autem operis sui libro, Marinus tractat De epate & eius bile. De splene & uentre, & medijs intestinis. In Decimotertio, De primis intestinis. De renibus, & uenis urinalibus, uesica, uracho, itinere urinali. Inde De uirga uirili, pudēdoq; maris & foeminae. De matrice, uasisq; conceptionis. De testiculis, quos Dydimos appellat: Deniq; de glandulosis tractat. In Decimo quarto anatomia omnium quæ supra Epitome sunt uenarum aperit. In Quintodecimo uenā quæ à corde ad reliqua defertur; & eas omnes quæ subter diaphragma: & quæ in uniuersum per totum corpus sunt, arterias indicat. Quarta deniq; & postrema Epitomatum pars reliquos Marini quinque libros, à quindecim uidelicet ad uiginti cōtinet. In Decimo sexto igitur De cerebro quaestiones, & apparentia (quales sunt pulsui eius motus,) & Num spiritus quē trahimus ad id perueniat, exequitur. Et deinceps De spinali medulla, & pelliculis cerebri. In Decimo septimo, De dominatrice cerebri ui differit. In Decimo octauo, De motu animalis: Tum singulorum neruorum differentijs: & unde quidam eorum emanent, docet. In Decimo nono libro, De neruis, distillationibusq; ex cerebro prouenientibus: & unde incipiat sensibilitas eius: & De oculorū neruis, quos Herophilus & Eudemus poros uocant, scribit.

Hic in Græco exemplari multa desiderantur.

Præterea libri De morborum & Symptomatum differentia sunt. Sequitur autem liber De morborū differentia, liber alter, De causis morborum: quemadmodum & alterū De Symptomatum differentia. Tres De Symptomatum causis libri sequunt. Post hos libri sunt De locis affectis. Et liber De temporibus morborū: qui ex illis est, qui Therapeuticam materiā præcedunt. Et liber De febrium differentia. Liber item De plenitudine, Et ille De præter naturam tumoribus. Præterea liber De causis morborū præcedentibus: & liber De causis morborū cōtinentibus. Et liber De tremore, rigore, palpitatione, & conuulsione. Et tandem ille qui inscribitur Ars Medica.

LIBRI THERAPEVTICI.

 Vatuordecim porro libri De Methodo curandi mihi scripti sunt. Duos præterea eiusdem generis ad Glauconem, & tres De phlebothomia composui. Primum quidem cōtra Erasistratum. Alterum contra eos qui Romæ sunt Erasistraticos. Tertium uero quo meam de curandi ratione sententiam superintuli. Extat etiam libellus quidam meus Therapeuticus & ipse, De tabe inscriptus

A scriptus. Conscripti quoq; amico cuidam meo libellum, cuius nuper postquam ad multorum manus peruenisset, antigraphum recepi: titulum autem habeat, Consilium puero comitiali morbo laboranti datum: quare Therapeuticis adscribo. In quorum quidem numerum & tres illos De alimentorum facultatibus libros: Et librum De extenuante diæta: Et alium De boni maliq; succi cibis, non ineptè quis referet. In hoc autem Therapeutico negotio nihil recensitis inferiores etiā isti sunt: quos De curandi ratione secundum Erasistratum scripsimus. Et duo illi quos Glauconi Philo sopho dicauimus. In hunc ordinem ponere quis & eum libellum potest, quem De Hippocratis in morbis acutis diæta, ædidi. Et sanè idem in omnibus reliquis in Hippocratem cōmentarijs nostris, rectè fecerit: his enim quamplurima curationū theoremata continentur. Qualia sunt etiam diagnostica & prognostica.

LIBRI PROGNOSTICI.

 Rimum quidem in hoc genere tres libri De iudicialibus diebus extat. Et rursus tres De Crisibus. Deinde tractatus De Pulsibus: in quo Primum quidem De eorum differentijs libri quatuor sunt: quos Secundo sequuntur, De pulsuum dignotione libri totidem: & Tertio libri De causis eorum, numero suo pares: & Quarto De præfagijs ex his sumendis. Qui sunt in uniuersum sedecim. Præter uero hos seorsim introducēdis scriptus, De usu pulsuum libellus habetur. In quo quum nonnulli quaesiuissent, quæ nam esset causa, quod febri tantum pulsus, nō proprio notaretur nomine: respondeamus ijs, maiorem esse hanc, altiorisq; inuestigationis quaestionem, quàm quæ isthuc ad introducendos faceret. Et hæc quidem in libelli initio nobis dicta sunt. Duas uero medicis esse opiniones ibidem ostendimus. Alteram nempe quorundam talem, ut arbitrentur, etiam arteriarum systolen sentiri posse: Alterā uero eorum qui insensibilem illam asserant. Nobis autem consultius uisum est, eos qui introducuntur, facilioribus primum exerceri: quare ad priorem tum partem nos accessimus, & insensibilem esse huiusmodi systolen asseruimus, febriq; nullum esse in pulsibus proprium indicium. Iuxta alteram uero sectam, in magno illo sedecim librorū opere, ostensum nobis est indicium febri proprium. Sed has quaestiones illi mouent, qui absq; præceptoribus discunt, similes, iuxta parcemiā, ex libro gubernatoribus. Mihi uero alibi satis est expositum, aliam esse eorum qui introducuntur primum: & aliam rursus omnino diuersam, eorum qui iam sunt aliquod iudicium consecuti, institutionem. Porro quoq; Libellum, sedecim supradictorum librorum compendium, scripsi. Et præter hos omnes, octo libros, De pulsuum tractatione Archigenis: unumq; eorum usus complectentē, ædidi. In hunc ordinem, & tres illos De difficili respiratione, non absurde quis retulerit.

Liber De pulsibus ad introducendos.

DE LIBRIS COMMENTARIORVM IN HIPPOCRATEM.

 Vemadmodum nec aliorum meorum, quos amicis dederam, librorum, quenquam facile ad plures peruenturū opinabar: ita enarrationes quoque has meas in Hippocratem, mihi tantum scriptas speraueram. Nam à principio quidem eas, ipsum me solum exercēs, in ista quondam cōmentaria conscripseram. Quod idem & in uniuersa adeo medicinæ contemplatione, circa unamquamq; eius partem feci: mihi tantum libellos quosdam parans, qui omnia Hippocratis in arte Medica, dogmata complecterentur: dilucidamq; & unde quaq; absolutam institutionem continerent. Sic enim priuata mihi commentariola, De Crisim diebus secundum Hippocratis sententiam, & similiter De Crisibus, De difficili respiratione, & sic in alijs singulis, composui. Item & curationum Methodum uniuersam eodem consilio, libris quatuordecim (quantum ad omnia therapeutica pertinebat) complexus sum: atq; id quidem iuxta uiri illius sententiam. Extabant autem aliorum ante me complurium in singula Hippocratis dicta, non spernenda cōmentaria. In quibus quæ perperā scripta mihi uideantur, ociosum arbitror hic arguere. Ostendi

C uero nonnulla in ijs quæ nuper adhortantibus quibusdam scripsi: in quibus breuiter contra interpretes eius quadam disserui. Ego etenim à principio nullos eorum commentarios Romæ habebam: quum libri mei in Asia essent omnes. Sicubi igitur meminissim periculosi alicuius dicti, assertionis ue magnopere circa hanc artē exercendam nocitura illi, qui ei confidisset, indicaui. Cætera autem omnia non ex aliorum cōmentarijs, sed mei ipsius iudicio adiunxi. Et hoc modo cōmentaria à me in Aphorismos: in librum De fracturis: & librum De articulis: & in Prognostica: & librum De ratione uictus in morbis acutis: & librum De ulceribus: & libros De capitis uulneribus: prioremq; librum Epidemiarum, [hoc est, morborum passim grassantium] scripta sunt. Postea uero quum forte commendantem quandam reprobam Aphorismi interpretationem audiuissem, cepi consilium, reliqua etiam mea omnia quibusdam communicare: quæ tamen ita conscripseram, ut publicam magis additionem, quam eorum tantum qui ea accipiebant, captum respiceret. Sunt autem hæc. Commentaria in Secundum, Tertium, & Sextum Epidemiarum librum scripta. Præterea in librum De chymis, De nutritione, De prædictione, De natura hominis, De Medico uulnerario: & in librum De locis, aëre, aquis: quem ego De habitationibus & aquis, & temporibus, & regionibus assero inscribendum esse. Feci igitur in Aphorismos cōmentariorū libros septem. In libros De fracturis, tres. In libros De articulis, quatuor. In Prognostica, tres. In librum De in morbis acutis diæta, tres quidem in eam partem quæ citra controuersiam huius est: duos uero, in eam quæ illi attribuitur. In librum De ulceribus: & illum De uulneribus: in utruq; libros singulos. Interpretationum porro in Primū Epidemiarum libros tres scripsi: & totidem in Tertium. In Secundum autem sex. In Sextum octo. In librum uero De chymis, commentarios tres: quemadmodum in Prognostica: & Medicum uulnerariū: & librum De locis, aëre, aquis: quæ ego De habitationibus, & aquis, & temporibus, & regionibus inscribendum dixi. In librum autē De nutritione, libros quatuor composui. Tum in libros De natura hominis, duos. Quibus iam absolutis, quū audiuissem calumniari quosdam hunc librum, tanquam adulterinum, commotus sum alios adhuc tres libros conscribere: qui huiusmodi habent inscriptionem. Quod Hippocratem in alijs suis scriptis concordem habere sententiā, cum eo De hominis natura libro, appareat. Deniq; ad Hippocratem & illi pertinent, De uiuendi ratione in morbis acutis, secundum Hippocratem. Similiter & Expositio antiquarum apud eum dictionum. Et liber contra Lycum, super Aphorif. 14. lib. 1. Aphorismo, cuius initium est: Crescentia multum habent natui caloris. Item liber contra Iulianum Methodicum, de ijs in quibus Hippocraticos Aphorismos reprehenderat. Ad Hippocratem & ille libellus faciet, in quo dissero, Optimum Medicum eundem esse & Philosophum: qui libellus ob breuiorem titulum iisdem uerbis inscriptus est.

DE LIBRIS CONTRA ERASISTRATVM SCRIPTIS.

In primū quidem Erasistrati De febribus, cōmentarios tres scripsi. Quorum Tertio De febribus, præcipuæ commentationum therapeuticarum Erasistrati continentur. Ipse uero therapeuticus tractatus, De Erasistrati uero medendi rationationibus inscribitur. Quinque autem cōmentarijs ille constat. Sunt præterea & De anatomia Erasistrati, libri tres. Et De phlebotomia duo. Ad hos unus contra ipsum Erasistratum, & eos qui Romæ sunt Erasistraticos scriptus. Ad Erasistratū & ille libellus pertinet, in quo quaerimus, Num secundum naturam in arterijs sanguis contineatur. Similiter & ille De usu respirationis. Et tres De naturalibus potentijs: qui iudicium omnium eorum, quæ ab Erasistrato in uniuersum de naturalibus operationibus scripta sunt, continent.

DE LIBRIS

DE LIBRIS QVI AD ASCLEPIADEM SPECTANT.

DE Asclepiadis quoq; dogmatibus libros octo scripsimus. Et alium adhuc libellum De essentia animæ secundum Asclepiadem, inscriptum.

DE LIBRIS CONTRA EMPIRICOS SCRIPTIS.

E Isagoga Theodæ cōmentarij quinque. De libris Menodoti Seueri, undecim. De libris Serapionis cōtra Sectas, duo. Informationes Empiricæ, De Medicinali experientia. De Empiricorum cōtrouersijs, tres. Contra obiectiones ad cōtrouersias Empiricorū: Et Theodæ * Contra Menodoti Seueri adhortationem ad Medicinale cōpendium Heraclidarum, tres. De Empirica secta, libri septem. De differentijs illorū à Methodicis. Methodicæ sectæ, sex. Contra obiectiones Iuliani in Hippocratis Aphorismos.

DE LIBRIS QVI AD APODIXES CONDVCVNT.

Ostea quam omnes mortales in quacunq; disceptatione, & sua se demonstraturos, & alios confuturos, promittere solere, animaduertissem: nihil prius, neq; studiosius discendum mihi Demonstratiua theoria duxi. Quare mox philosophos (nam illos docere eam audiebam: & si ulla alia Logica philosophiæ pars, hanc Demonstrationum, quarum desiderium alijs se implere posse profitebantur, esse iterum atq; iterū obseruandam, tradere) rogabam, quamnam esset Methodus, quā doctus aliquis, tum alterius disputationes Apodicticas exactè dignoscere, utrū uera sint illæ, uel in speciem quidem, instar adulterinorum nummorum, apparentes, sed ad ueritatem collatæ prauæ: Tum ipse uia quadam insistent, circa quodq; eorum quæ inuestigari solent, ad inuentionem eius peruenire possit. Ob hæc autem quum deinceps me & Stoicorum & Peripateticorū, illis temporibus celeberrimis mancipassem, discebam quidem Logicorum theorematū alia multa, sed quæ postea considerans inutilia prorsus ad Apodixes inueni. Videbam enim inter illas, paucissimas eas esse quæstiones, quæ utilitatem aliquam continerent: & ad potius propositum scopo conferre possent. Quinimo & controuersa ab illis pleraq; nonnulla etiam naturali rationi pugnantia reperiēbā. Quare profectō ad Pyrrhoniōrum ferè per præceptores, hæsitantia ipse recidissem, nisi Arithmetica, Geometria, Dialecticæq; cognitione, quibus (ab auo etiam proauoq; desumptis) à patre iam ab initio institutus fueram, retentus essem. Quum uero mecum reputarem manifestè ueras esse Eclipsū prædictiones, Horologiorum, Clepsydramq; instrumenta, quæq; alia iuxta Architectonicen inueniuntur: satius arbitrabar typorū Geometricorum demonstratione uti: maxime quū eos etiam philosophos qui Dialectices callentissimi habebantur, non inter se solum, uerum etiā sibi ipsis discordare uiderem: quanquā ex æquo omnes Geometricas has apodixes commendarent. Vnde plenius etiam cognoui abstinendum esse ab illorum dictis, sequendos uero characteres illos & lineares demonstrationes. Quod autem in hac logica theoria discrepare dixi inter sese philosophos, in Peripateticis & Stoicis, & Platonis manifestum est: quod sibi ipsis, ex proprijs in unoquoq; scriptis liquet. Et parua quidem inter Peripateticos discordia est, magna uero apud Stoicos & Platonicos. Qui igitur uolent in linearibus istis Demonstrationibus exerceri, consulo, ut in ijs ipsi primum se instituunt, postea uero nostrum legant De Demonstrationibus opus, quindecim libris expeditum. Scripsi autem & alia multa meipsum exercitandi gratia: quorum alia quidem in incendio illo, quo & Templum Pacis conflagrauit, perierunt: alia autem amicis data, apud multos adhuc integra, quemadmodum & reliqua nostra, extant. Eorum autem cōmentariorum quadam ipse amicis dederam: quedam uero à domesticis furtim surrepta, & euulgata sunt, quæ deinceps ab alijs qui habebant, accepi. Quo quidem in numero sunt, Tres illi, in Aristotelis De Enunciatione librum, cōmentariorum libri: & quatuor item in Priores De syllogismis, similiter & in Posteriores, pari numero. Inscr

C bunt autem hos omnes fere hodie Resolutionum priorum: quemadmodum illos de demonstrationibus, Resolutionum posteriorum. Ipse sane Aristoteles illorum tanquam de Syllogismis, horum autem tanquam de Demonstrationibus sibi scriptorum meminit. In quos quidem utrosque & nostra extant commentaria: sex in priores, quinque in posteriores. Horum igitur commentariorum nullum ad additionem scripseram: quemadmodum neque sex illos in Theophrasti librum, quod De affirmatione & negatione inscripsit. Commentaria quoque in primum Eudemi De dictionibus, antea alijs me rogitationibus, scripseram. In decem uero cathedras ipse quidem commentationes nullas feci: neque mihi, neque alijs unquam tale aliquod commentariolum paravi. Vnde quum post aliquando rogaret a me amicus quispiam in eum librum ad earum disputationum solutionem, Commentationes, uti tantum ipsi iussi quae a praecceptore fuerant istum in librum praelecta: aut omnino similibus, ex aliorum commentarijs, sicuti Adraști & Aspasi erant. Caterum & puer adhuc quum sub patre instituerer, isque mihi post Logicam theoriā Chrysippi celeberrimi Stoici libros proposuisset, illius tum syllogisticos libros commentaria conscripsi. Quae ipsa quoque postmodum apud multos fuere, in Pergamo cum alijs quibusdam lucubrationibus, quae iuuenis scripseram, relicta: atque per familiarem postea rogationibus quibusdam communicata.

Quae uero ipse accuratius paulo in Demonstrationum materia elaboravi, nominatim haec sunt. De requisitis ad Demonstrationes, liber unus. De ijs propositionibus quae in demonstratione omittuntur. De aequipollentibus propositionibus, liber unus. De demonstrationibus propter quid, unus. De numero syllogismorum, unus. De Exemplis, libri duo. De Inductione, liber unus. De Imagine, unus. De Similitudine, libri tres. De ex hypotesi principijs. De generis, speciei, eorumque contrarietate, libri tres. De ex hypotesi principijs. De generis, speciei, eorumque contrarietate, libri tres. De communibus & proprijs artium, unus. De implicatibus se ipsis orationibus, unus. De contingentibus propositionibus, unus. De syllogismis qui ex mixtis propositionibus constituuntur. Quomodo discernenda sit negatio, quaestio a nominis & significati quaestione, liber unus. De Clitomacho, eiusque apodixion solutionibus. De communi oratione, libri duo. De optimo docendi genere, contra Phaurinum. Super Epictetum contra Phaurinum, unus. De usu syllogismorum. De usu contemplationis syllogisticae, libri duo. De optima secta, liber unus. De nominum rectitudine, libri tres. Item unumquodque & unum esse & multa. Quod ad appositum idem consequi impossibile sit, unus. De demonstratiua secta, unus. De ui & contemplatione Logicae, unus. Dialogi ad philosophum: liber alius ab eo qui est de communibus notitijs. Contra eos qui omnem calumniandi occasionem ex uerbis aucupantur, liber unus. De communibus, & proprijs artium principijs. De artium constitutione, libri tres. De significatis generis, speciei, & his adiacentijs. Compendium Demonstratiuae theoriae. De discernendis dogmatum contrarijs. Quod separari a prima substantia quantitas non possit. De priore. De impossibilis demonstratione, unus. De ijs quae sui causa fiunt, unus. De multipliciter dictis, duo. De nominis & significatorum quaestione. Quaestiones autem Moralis philosophiae, quantum mihi uidebatur, infra scriptis libris exposui. De suis cuique passionibus & uitijs dignoscendis, libri duo. De moribus, quatuor. Contra Phaurinum pro Socrate. De indolentia, unus. De fine philosophiae, unus. * De submissis legentibus, unus. De poenis & peccatis exaquantis, unus. De consolatione, unus. De Diatriba in aula Menarci, contra Bachidem & Cyrum, unus. Quale genus congressionis obseruari debeat in Dialogis, unus. Contra forenses rhetores, unus. De uoluptate & labore, unus. † De ijs quae unumquodque uitae propositum consequuntur, unus. Concionum contra sectas, unus. De concordia, unus. De pudore, duo libri. Concionum contra adulatorem, duo. De Calumnia: in quo & de priuata uita tractatur. Chronici septem, in uno uolumine. Concionum contra sectas habitatum sub Perinace, unus. Quatenus

† vide Galeni
notas in
libris
de
pudore
p. 178. b. 21.

A Quatenus sit honor & gloria persequenda. De Testamento condendis. De pertinentibus ad Platoniam philosophiam. De secta Platonica, liber unus. De medicis dictis in Platonis Timaeo, libri quatuor. Ad amicos, siue Plato. De ijs qui suis tribuunt, libri tres. De Logica theoria secundum Platonem. Compendij dialogorum Platonis, libri octo. De egressionibus quibus in Philebo Plato usus est, unus. De animae partibus & potentijs, libri tres. Quod animi mores temperaturas corporis sequantur, libri duo. Et alius quidam, qui aliter editus est. De Hippocratis & Platonis dogmatibus. De spectantibus ad Aristotelicam philosophiam. Commentariorum in librum de Enunciatione, libri quatuor. In priora Analytica, libri sex: in posteriora quinque. In decem praedicamenta, commentaria quatuor. In librum Theophrasti, De affirmationibus commentaria sex. In librum quod quidque modis dicatur, commentaria tria. De primo mouente immobili. In librum De dictione Eudemi, libri tres. De Demonstrationibus propter quid, unus. De contingentibus propositionibus, & syllogismis, unus. De Syllogismis ex mixtis propositionibus. De fallacijs quae in dictione consistunt. De differentijs Stoicorum philosophorum. De Logica theoria secundum Chrysippum, libri tres. In priora Chrysippi Syllogistica, libri tres. In posteriora, unus. De Logica facultate & theoria, septem. Quod Geometricae resolutiones praestantiores Stoicorum, liber unus. De usu & contemplatione Syllogisticorum theorematum, unus. De spectantibus ad Epicuream philosophiam. De felici & beata uita secundum Epicurum, libri duo. De uoluptatis * secundum Epicurum, duo. Quod effectus uoluptatis imperfecte ab Epicuro sint expressi, unus. De uoluptatibus secta. Num Philologia morum studio conferat, unus. De illis qui Sophistis conuersantur, unus. Metodori epistola ad Celsum Epicureum. Epistola Pudentiani Epicurei. Quae communia Grammaticis & Rhetoricis. De uocabulis Atticorum scriptorum, libri XLVIII. Forensium apud Eupolidem uocabulorum, libri tres. De forensibus uocabulis apud Aristophanem, libri quinque. Forensium uocabulorum apud Cratinum, libri duo. De exemplis uocabulorum Comicis priorum, unus. Num utilis sit eruditis cognitio ueteris Comediae. Contra illos qui incessunt Solocifantes uoce, libri sex. In alijs septem. Electus Atticorum, in uno. De perspicuitate & obscuritate. Num idem possit esse Criticus & Grammaticus.

FINIS.

CLAVDII GALENI PERGAMENTI DE

ORDINE LIBRORVM SVORVM LIB. AD EVGENIANVM,

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

RECTE tu quidem, mi Eugéniane, facis, qui Libellum à me, ordinem ceterorum, qui scripti sunt mihi librorum exponentem, toties efflagitas. Illorum namque omnium neque scopus idem, neque uis, neque tractatio eadem est. Etenim quosdam, ut nosti, amicis me id rogantibus scripseram, ad eorum modum captum facientes: quosdam uero tantum Introducendis in hanc artem adolescentibus, destinaueram. Mihi autem neutrobi fuit interim propositum, uelle istos nostri seculi hominibus addere: quod uidebam nec eos admodum, quos iam ante emisseram, curae multis esse. Admirantur enim nunc alij alios & Medicorum, & Philosophorum: licet illi nec suam ipsorum professionem, ullam uel demonstrandi scientiam satis teneant: aut falsos à ueris discernere sermonibus nouerint: admirantur tamen, uel quod patres ipsis fuerint Empirici, aut Dogmatici, aut Methodici: uel quod praecceptores, uel quod amicos habeant: uel denique, quod maioris eos in urbe gloriae & existimationis, sectae suae nomine esse uideant. Sicuti in Philosophia quoque, alius aliam ob causam sibi aliquam sectam eligit: Platonis, aut Peripateticis, aut Stoicis,

Argumentum
libri de optima
secta.

C aut Epicureis sese adiungens. Et hoc tempore, ex quo hæreditaria etiam esse coeperunt Sectæ, eam plerique profitentur, in qua fuerunt à pueris enutriti: maxime quum iam uitæ formam, quam sequantur, habeant nullam. Quare quum ipse sic mihi persuasisset, ne si ipsas quidem nunc Musas librum scribere contingeret, accipio rem multo futurum illum, uel indoctissimi alicuius hominis scriptis: cupiebam sanè mearum lucubrationū nihil in uulgus æditum. Quando uero apud multos iam illæ extabant, me inuito adeo, (quod quidem scis) si quid erat reliquum Cōmentariū mearum, grauatim profectō amicis impertiebam. Compulsus itaq̃ sum ab his, ut librum De optima Secta, conscriberem. Non quidem qualem iam antea Medicorum Philosophorumq̃ multi scripserant, suam nominatim Sectam extollentes, laudibusq̃ uehentes: sed quo eam solam demonstrarem uiam, qua quis insitens, optimam Sectam uel ad Medicinam, uel ad Philosophiā, aut aliam quamcunq̃ artē, constitueret. In eo uero libro demonstratum est mihi, id cuius paulo antē mentionem feci, Demonstrationum primum esse peritum illum debere, quicumque Sectarum uerus esse iudex cupiat. Neque tamen hoc unum sufficit, sed & affectiones præterea aduersus amantes odientesq̃ Sectas eū exuere cōuenit: ne ueluti multi, ijs circa illas excæcet. Qui enim sepositis his, uel iuxta demonstratiuā Methodum inuestigabit ueritatem, uel de aliorum scriptis iudicabit, is demum solus eam, quæ est optima, Sectam inueniet. Nosti uero & tu, quā ex Medicis Philosophisq̃ multi, quum hanc demonstratiuam Methodum cauillarentur, eamq̃ negligerent, diuersis uis errarent: quibusdam ex his Apodixim omnino negantibus, quibusdam uero adeo cōcedentibus, quod etiam natura eam omnibus usque eō notam dicerent, ut neque disciplina ad hanc, neq̃ exercitatione opus habeamus. Quibus quis tandem respondere dignetur, eō stuporis deuenientibus? Sed hic aliquis forte illorum (ut sunt pleriq̃ confidentissimi, præsertim in ijs quæ maxime ignorant) mecum pugnabit, meq̃ maioris arguet confidentiæ: quod ne audiam, apudq̃ alios defendere me necesse habeam, cogito iam dudum nihil uelle librorum addere. Verum quum illi, quos amicis destinaueram, ad plures iam peruenissent, cogebar sanè necessitas, propter eosdem de optima quoque Secta commentari. Eius autem tractationis causa, in eo tum mihi libro satis dicta est: quem si quis omnium primum legere uoluerit, recte prudenterq̃ fecerit. Quod si persuasus his ille, antequam disciplinam iudiciumq̃ Sectarum omnium consecutus sit, Demonstrationum etiam peritus esse cupiat, habet Apodoxeum materiam, à nobis descriptam. Ex qua ille si non methodos solas percipiat, sed secundum eas etiam se in tota illa rerū sylua exerceat, ueritatem facile inueniet. Quod fiet, si & eius rei studiosus accedat, neque temeraria affectione sibi aliquam deligat eorum instar qui in Equestribus ludis diuersorum colorum studio, citra rationem educuntur. Ille uero noster, ubi forte alios quoque deinceps, quos supra commemorauimus, aggressus fuerit, absque negotio, quæ uel uerè illis cognita, uel falsò fuerint res cepta, discernet. Quare nostrorum quidem librorum, una hæc initium esse lectionis debet istis hominibus, qui & natura dociles, & alioqui ueritatis sunt studiosi. Porro autem si confidens mihi aliquis, uel ob uitam meam omnem, uel ob clara artis huius facta: puta quæ apud agrotos designarim: aut aliàs sit persuasus, uel ex animi mei moribus, quod neq̃ inuidia, neque contentione, neque temerario quodam amore erga Sectam aliquam sim affectus: aut ex operibus denique meis (quæ sola uerorum dogmatum testes sunt) circa hanc artem mihi elaboratis, nobis sese crediderit, ut præter Apodicticam illam contemplationem, quod optimum sit capestat: poterit sanè & is libris nostris iuari. Et quanquam id non per exactam rerū cognitionem, (ista enim solis illis demonstrationibus paratur) per opinionem tamen rectam consequetur: qua de ueteribus bene dictum est, nihil illam ad operationem esse ipsa scientia inferiorem, licet ei legitimum illud, solidumq̃ absit. Leget igitur is illa primum, quæ sunt INTRODUCENDIS scripta. Librū uidelicet hunc De Sectis, qui eo enī

Colorum genera in Equestribus ludis: uide apud Politianum in Paenepistole.

titulo est inscriptus, De sectis pro Introducendis. Et illud, De pulsibus pro Introducendis. Tertio, De ossibus librum, & ipsum Introducendis inscriptum: qui inter Anatomicos primus est. Eum igitur ante alios aggrediatur, qui ad omnium Anatomiae cognitionem studet peruenire. Tradit enim is omnes in Anatomia apparentes particulas: cuiusq̃ magnitudinis, situs, formæ, coherentiæ, coloris, & societatis ad inuicem sint, ostendit. Quod si Anatomiarum inspectionibus nondum etiam exercitatus ille fuerit, earum deinceps Operationes discat: alias quidem Naturales, tribus à me libris expositas, & De potentijs naturalibus inscriptas: alias uero Animales dictas, in alijs pluribus à me tractatas. Quas præcedit liber De Anatomia mortuorum. Hunc autem duo sequuntur, De sectione uiuorum. Et eos rursus alij duo, De sectionis controuersia. Post hos sunt tres illi De thorace & pulmone. Duo item De causis respirationis. Vnus etiam De uoce. Ex hoc genere sunt libri quoque De motu musculorum. Et quæ De uocabulis tradidi. In libro autem De demonstratione elementorum, non omnia sum executus, sed quatenus ipse Hippocrates usus fuerat. Quod si quis absolutam elementorum corporis nostri cognitionem requirat, legenda sunt illi, quæ in Decimotertio Demonstrationū libro, & in quinto & sexto De Asclepiadis dogmatibus, à nobis exposita sunt. Præterea quæ De purgantū medicaminum potentijs scripsimus. Disseruimus etiam quædam in eo, quem De elementis, secundum Hippocratem inscripsimus, commentario. Seorsim denique in alio quodam libello, ea de re tractauimus. Post librū uero De elementis secundum Hippocratem, sequuntur De temperaturis, libri tres. Et eos rursus tractatus De simplicium medicaminum facultatibus. Hunc autem alter ille De compositione medicamentorum tractatus. In prioribus igitur, de proprio cuiuslibet indicio, in posterioribus autem de pharmacorum compositione disseritur. Si porro quis post duos illos, aut tres, uoluerit uel cum De optima constitutione corporis, uel De bona habitudine, uel De inæquali temperatura libellum legere, conuenienter, nec sine ordine id fecerit. Parui quidem sunt illi, & amicis tantum sic exigentibus conscripti, ab illis uero in plures deinceps euulgati. Nam eorum materiam (quæ differentiam constitutionū corporis complectitur) in tractatu sanitatis expedieram.

Hic desiderantur multa.

Habebis præterea & nostros, in quædam Hippocratis, Cōmentarios. Qui quando iam partim scripti sunt, etiam reliquos adijcere tentabo. Quod omnino quidem si uixerimus, fiet. Sin autem morte præuentus, antequam utilissima uiri illius scripta exposuerim, uita excedam, habebunt tamen studiosi eius sententiam, meaq̃ ut dictum est, opera: una cum ijs quæ nunc extant, commentarijs. Atque utinam Pelopis mei præceptoris, & Numisiani (pauca enim illorum ab interitu adseruata sunt) & præterea Sabini, Rufiq̃ Ephesij, in Hippocratem interpretationes omnes haberentur. Quintus enim, eiusq̃ discipuli, uiri illius sententiā non planè sunt assēcuti: unde factum, ut in suis exegesis multoties aberrarint. Lycus autem reprehendit quoq̃ nonnunquam Hippocratem, mendacijsq̃ illum (quem tamen non intelligit) arguit: nota enim passim eius Cōmentaria sunt. Noster uero præceptor Satyrus, (nam huic primo conuersati sumus, postea uero Pelopem audiui) in exegesis Hippocraticorum librorum, Lycum minime sequebatur. Confessum est namq̃, Satyrum diligentissime Quinti dogmata obseruasse, adeo ut nec addere quid illis, nec demere uellet. Nam Ephicianus horridior est etiam. Nos autem quum postea audissemus, primo Satyrum Quinti interpretationes recitantem: deinde quædam etiam Lyci legissemus, deprehendimus utrosq̃ non probè Hippocratis sententiā percepisse: mehisq̃ hunc ab ijs intellectu qui Sabinum, Rufumq̃ sequebantur. Quod facile quidem iudicare poterit, qui in nostris fuerit commentarijs præexercitatus: ex quibus & quæ bene recteq̃ dixerint, & ubi lapsi fuerint cognoscet. Sed de exegesis in Hippocratem iam satis dictum: quare ad reliqua nostra uolumina, quæ ad rem Logicam

Nam & commentaria in Aphorismos post hunc libellum scripta sunt. Eius enim meminit in Interpretatione Aphorismi. 30. libri 3.

C pertinent, pergamus. Ex illis autē, tibi quidem, mi Eugeniāne, & quotquot uni Me-
dicinā student, ea quā De Apodixibus scripsimus, sufficere possunt: alijs autem qui
cunque Philosophiā se addixerunt, cātera quoq; legenda sunt. Nisi si quis fortasse,
utraq; & Medicinā, & Philosophiā theorias, commode benēque possit perdiscere.
Eum uero & ingeniosum, & memorē, & laboriosum esse oportet: prāterea eam for-
titum felicitatē, quā nobis contigit. Qui sub patre docti, Arithmetica, Logica, Gram-
matica sumus instituti: in hisq; humanioribus disciplinis, usq; ad aetatis annū decimū
quintum enutriti, ad dialecticāq; ab illo contemplationem, ut soli deinceps
Philosophiā uacaremus, perducti sumus. Annum postea decimumseptimū agens,
claris insomnijs monitus Medicinā sum aggressus, cum Philosophiā illam coniu-
gens. Talem uero ego meam felicitatē, quanquam maiorem etiam redderem, quod
citius meliusq; reliquis omnibus, quācūq; docebar, discerem: nisi tamen per uniuersam
adeo uitam, in illis Medicinā Philosophiāq; theorematibus me diligenter exercu-
cuissem, nihil prāclarum, excellensq; eram consecuturus. Quapropter mirum non
est, in tanta eorum, qui in Medica & Philosophica exercitatione, studioq; uersan-
tur, inueniri tam paucos, qui recte in illis profecerunt. Aut enim natura parū ad eas
sunt appositū: aut non, ut conueniebat, sunt instituti: aut studijs non fideliter seduloq;
insisterunt: aut ob Rempublicam deniq; capeffendam, ab his discesserunt. Et hāc
quidem obiter nobis dicta sint: quanquam nō omnino parerga. Post eos igitur De
Demonstrationibus libros, nostras Philosophicas theorias legat. Quā enim illarum
subiecta, & quot sint, circa quasq; earū scripsimus. Sed hāc latius in eo libello, quem
De omnium librorum meorum conscriptione conficiam, exequar. Quod autem
me de tractatu, in quo usurpata apud Atticos nomina, secundum ordinem prima-
rum in ipsis literarum, ex eorum scriptoribus collecta sunt, rogasti: quā iam antea tibi
 respondi, opere precium arbitror hic etiam commemorare. Nam cōpertum habeo,
alios quoq; multos, quodnam eius libri sit argumentū querere. Et quidem in eo tra-
ctatu non hoc agimus, quod hoc nostro seculo multi: qui omnibus Atticē loquendi
sinceritatem imponunt: siue illi Medici, siue Philosophi, siue Geometrici, siue Musi-
ci, siue Iurisperiti, aut nihil etiam horum, sed alioqui uel opulenti, uel diuites sint:
uerum contrarium intendo, neminē prorsus, ob orationis solocismos, esse reprehen-
dendum incessendum uē. Prāstat etenim lingua, quā uita, solocismos, barbaris-
mosq; committere. Quin & libellus aliquando mihi scriptus est contra eos, qui in
solocisantes uoce, inuehantur: tantum abest ut eruditionis esse partem aliquā Atti-
cismos asseram. Prāterea quoque propter multos & Medicorum, & Philosopho-
rum, quorum alij noua nobis Græcorum uocabulorum significata prāscribunt, alij
aliud: Commentaria uocabulorum, octo ac quadraginta libris conscripsi: ex Atticis
illa scriptoribus, partim & Comicis, congerens. Quod opus mihi, sicut recensui, scri-
ptum est propter significationes. Illud autem qui legent, simul & Atticorum no-
minum noticiam adipiscantur: quā ipsa per se quidem nihil magno stu-
dio dignum habet. Sed & alijs a me tractatus, De uocabulo-
rum rectitudine aditus est: propter illis perperam
utentes: quem sanē uel primum omni-
um, diligentius euoluere
fuerit consultū.

FINIS.

CLAVDII

CLAVDII GALENI PERGAMENI DE

PRAESAGIIS EX INSOMNIIS SVMEN-
DIS LIBELLVS.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

IST etiam ex insomnijs, corporis dispositionē coniecturis quibusdam
deprehendere. Si igitur incendium quis per somnū uideat, eum qui-
dem flaua infestari bile significatur. Si uero fumum, aut caliginem, aut
profundas tenebras, atra bile grauatur. Rursus si imbres somniat, in eo
frigidam abundare humiditatem indicatur. Sic qui niuē, qui glaciem,
qui grandinem, phlegmatis humidi plenus est. In his uero & tempus, & consueta ui-
uendi ratio, dietāe obseruari debet. Etenim si niue aliquis conspergi sibi uideatur: si-
quidem id post inuasionem paroxysmi cum rigore, horrore, frigoreq; uenientis, so-
mniet, tum plus est tēpori quā corporis affectioni tribuendum. Sin uero remittente
iam paroxysmo huiusmodi somnium sese offerat, firmiorē nobis prābet significatio-
nē, frigidus in eo humores prāualere. Quā certior fuerit, si prāterea cibus phlegma-
ticis usus non fuerit: quibus sumptis eiusmodi solent phantasiā obuenire, quanquā
per corpus uniuersum non planē erat huiusmodi dispositio. Quū uero insomnia no-
bis non ex corporis modo dispositione, uerum & ex ijs quā agimus quotidie, uel in-
terdum etiam cogitamus tantum, uaria consueuerint uideri: nōnulla quoq; talia sint
quā diuinatores, (ueluti saepe uidemus usu uenire) requirāt: difficile sanē fuerit ex istis
somnijs ē corpore prouenientibus, de corpore iudicare. Et quidem si ex illis quā quo-
tidie aut agimus, aut cogitamus, diiudicare nos ea solum oporteat, iam faciliē fuerit,
quā nec acta, nec sint cogitata nobis, illa ex corpore prouenisse, putare. Quando ue-
ro & diuinatorijs facimus locum, difficile erit profectō dictū, quomodo illa ab his,
quā ex corpore originem duxerunt, sint discernenda. Viderat igitur in somnijs qui-
dam crux sibi alterum factum lapideum, quod multi magna rerum istarum pollentes
peritia, sic interpretabantur, tanq; ad seruos id solum spectaret: ast ille prāter omnīū
nostrorum opinionē, isto crure paralyticus siebat. Palāstritam autem, qui in cisterna
quadam sanguinis plena stare sibi uisus erat, adeo immerso ut āgre posset extare: in-
de nos coniecturabamus abundare sanguine, uacuationeq; indigere. Quidam por-
rō crisi instante sudaturi, lauare calidarumq; aquarū lacus innatare se somniabāt. Sic
inexplebiliter bibere, uisio est sitibundorum hominū frequens: quemadmodum in-
satiabiliter edere famelicorum: & ueneri indulgere eorū quibus semen abundat. Vi-
detur nāq; in somnijs anima profundum corporis ingressa, externis relictis sensibus,
ea quā corporis sunt dispositionis sentire, & omnium quā cupit, tanquā iam prāsen-
tium per istam imaginationē frui. Et hāc quidem ita se habere mirum non est: quan-
do quidem humorum multitudinem animalis illa uirtus grauatur: unde sit ut uix mo-
uere se posse, aut grauiā quadam ferre onera sibi uideantur. Econtra quoq; accidit, q;
adeo sit leuis temperataq; corporis complexio, ut nunc uolare, nunc uelocissimē cur-
rere per insomnium se putent: usq; eō phantasmatis istis animā, corporis dispositioni
accedentibus, ut ad odorem etiam, & suauitatem, & graueolentium ferē sensum deue-
nire uideatur. Ita nanque in coeno stercoreq; agere quidam se somniant: quod eos
nimirum corruptos, foetidos, putridosq; humores habere, aut intestina stercore op-
pleta, indicium est. E regione uero in odoratis alijs locis uersari se putant, quod uide-
licet propter diuersam corporum istorum dispositionē euenire, censerī debet. Quā-
propter quā in insomnijs uel uident, uel se facere putant aegrotantes, quam saepissi-
mē nobis & ad defectus, & ad excessus, & qualitates deniq; humorum cognoscen-
das conducunt.

Incendium.
Fumus.
Caligo.
Tenebrae.
Imbres.
Nix.
Glacies.
Grando.
In insomnijs
obseruandum,
tempus.
Cibus.

Lapidea so-
mnia.
Sanguinea
somnia.

Lauare.
Natare.
Bibere.
Edere.
Veneris uti.

Grauari.
Volare.
Currere.

versari in ster-
core.
In locis odo-
ratis.

FINIS.

EE 4

CLAVDII GALENI PERGAMENI QVO-

MODO MORBVM SIMVLANTES SINT

DEPREHENDENDI LIBELLVS.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

Ad hunc faciet
liber Prognos-
ticorum eius-
dem.

QUVM multa saepe sint causa, quas propter agrotare se homines si-
mulant, uidetur & in istiusmodi omnibus ueritatis inuentio Medicu
cōuenire: quandoquidem Idiotæ etiā opera precii ducant, a uero sa-
les simulationes dignoscere. Etenim phlegmones, erysipelates, &
tumores per pharmaca extrinsecus apposita excitatos, Medicus ab
ijs qui ex ipso proficiunt corpore, facile discernet, deprehenditq;
sicuti & sanguine ex oris partibus profluente, ab eo qui ex stomacho, uentre, orga-
nis ue spiritualibus prouenit. Nam deprehensi iam quidam sunt, qui sub finem tullis
quoties uellent, sanguine excrearent, uenula quadā in hoc prius circa gingiuas aper-
ta, sicq; cōparata, ut quando uidere, lingua illam fugentes, statimq; post tussientes,
sanguine quasi ex inferioribus redditū expuerent. Sic & delirare nonnulli, desipereq;
se & alios, simulauerūt. Illa uero omnia & deprehendere, & inter se discernere, Medici
corum sanè scientiæ uulgo quoq; tribuunt. Fit autē saepe quod dolor quispian ita ita
muletur, ut ingens fereq; intolerabilis uideatur. Equidem ipse quendā noui in con-
cionem a ciuibz uocatu, qui postq; id parum sibi cōmodum uidisset, propterea q; in-
teresse nollet, colica se passionē torqueri fingeat. Ego quidem primo statim tem-
pore istuc hominē agere, quod & postmodum ipse mihi confessus est, suspicabar. Fo-
menta igitur tum illi adhiberi iussi. Verum ille quantq; aliās uel in minimis supra mo-
dum esset meticulosus, hic non magnopere opem meā precabatur, expetebatq; quā-
tamen omnibus modis erat imploraturus, (nam & paucis ante diebus eodem in mor-
bo fuerat a me, hausto pharmaco Philonio, curatus) si uerē tum laborasset. Sed & ex-
tus istud declarabat, Quoniā dimissa cōcione, extemplo cōqueri, tanq; extra omne
mox dolorē constitutus, desijt. Quin & ipsa præterea uiuendi ratio quē precesserat, in-
lis erat, ut colicā in eo dispositionē non posset generasse: quando ex indigestione in-
frigidationeq; proficiat solent huiusmodi passionē: quorū in hoc neutrum præcēse-
rat. Hoc igitur quod antea cōcione morbus ipse discreparet, potuisse cognoscere,
Medicæ erat experientiæ opus. Alterū uero istud, q; ob concionē simulare hanc illum
suspiciatus eram, Medicinæ proprium non fuerat, sed captus & rationis eius, quæ cō-
munis dicitur: quā, licet omnibus cōmunis sit, pauci tamen exactam perfectamq; ha-
bent, ut inuenire in quoque negocio possint, quid faciendum dicendum ue sit. Te-
nendum ergo memoria, quod diximus: experientiā Medicæ si coniungatur externa
hæc facultas, alia quoq; similia fingentes, ualidosq; dolores simulantes deprehende-
re licere. Quemadmodum ipse nuper, quum utroq; genu uehementissime dolere se
quidam diceret. Seruus autem is erat, ex eorū ordine, qui dominos iter facientes cur-
su comitantur. Vnde statim doloris eius fictionē deprehendi: ex eo partim suspicio-
nem sumens, quod ad illam forte diem Dominus ex Vrbe profecturus erat: partim
ex adolescentis moribus, qnī talis esset, ut facile in huiusmodi mentiretur. Cæterum
& conseruum insuper quendam ei familiarē rogabam, num adolescens ille muliercū
lā alicuius amore teneretur, quam propter esset uerisimile, longiorē professionē Do-
mino adornante, hoc illum studere ut relinqueretur. Erit res habebat. Hæc igitur
extrinsecus adinueneram. Circa uero genu eius maximus quidam tumor exstebat,
qui facile Idiotam perterere potuisset, sed rei perito manifestē per Thapsiam excita-
tus apparebat. Hæc autē cognitio Medicinæ propria erat, non ab extrinsecus assu-
ptis proueniens. Eiusdem quoq; erat experientiæ, sciuisse, nihil eorū quæ antecesser-
rant tale fuisse, quod eum excitare tumore tam repente potuisset. Neque enim plus
quā conueniebat cucurrerat, neque uapularat ab aliquo, neque saltauerat, neque
fossam transiliens id incōmodum passus erat: tum redundantis humoris indicium quide-

DE EXERCITATIONE PARVAE PILAE LIB.

168

Adem nullum erat, q; antea neq; splendidius, neq; abundantius uixisset. Ad hæc autē
& doloris speciē me, qualisnā esset, percontante, neq; statim, neq; promptē, neq; ea-
dem respondebat. Quare profecto domino, quū pharmacū imposuissē, quod do-
lorē quidem nihil leniebat, uerū thapsiā solum qualitātē in frigidare posset, post ho-
ram unā illum consentiē habui, nihil amplius se doloris sentire. Quod si ē phlegmo-
ne dolor is natus fuisset, non solum per istud in frigidatiū nō resedisset, sed etiā uehe-
mentior redditus esset. Liquere igitur nunc arbitror, q; si Medicinalis experientiā, ex-
ternis istis ratiocinationibus, id est, coniectationibus, coniungat, sufficiens sit ad uerū
fortisq; doloris dignotionē. Potest uero quis & ex eo q; lenius morbum ferant, in-
dicium ficti doloris sumere. Accidit enim istud omnino saepe, (non animaduertenti-
bus ijs, qui morbi uehementiam simulant) q; in alium se aliumq; habitum illi qui ue-
rē laborāt, magnitudine uidelicet doloris agitati, transiunt. Præterea si reuera mor-
bo uehementi premantur, quoduis perpeti auxiliū parati sunt: accersuntq; ipsi ultro
Medicos, & quid acturi sint, quamq; morbo medelam adhibitori, consulunt. Sin ue-
ro leuiter, aut saltē mediocriter infirmantur, huiusmodi auxilia refugit: neq; longio-
ra ieiunia, neq; mordaciū pharmacorum oblationem perferentes. Quæ sola quidem,
quū grauitē se laborare dicunt, huiusmodi dispositionibus conferre, nos illis affirma-
re oportet: quæadmodū & sectiones, & uisiones, & omnis cibi potusq; cui uidemus
eos esse obnoxios, abstinentiā. Morbū igitur simulantes doloris magnitudos arguet,
deprehendemusq; cū ex alijs multis, itū medicinalis experientiæ notionibus: in qui-
bus sunt languere, extrema in frigidari, pallere; interdum quoq; frigidum sudare, pul-
sus inæquales, (quod quidem ijs etiā qui mediocriter laborant, accidit) pluresq; mino-
rum q; magnorum, obscurorū q; uehementiū, habere: præterea interrogatū de morbi
specie, peculiare affecti membri passionē indicare posse. Quædā namq; dolores lon-
ge lateq; se diffundentes habent: quædam uero tanq; fixos, unq; tantū parti inheren-
tes. Sic alię pungūt pulsantq; alię quasi diuellūt, aliæ quodammodo obstupefacere,
aliæ grauari uidentur: nonnullæ deniq; uomitus, quædam uentris perturbationes,
quædam caliginem inferunt.

F I N I S.

CLAVDII GALENI DE EXERCITA

TIONE PARVAE PILAE LIBELLVS.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

QUANTVM ad ualitudinē tuendam exercitationes conferāt, quibusq;
illas cibis moderari cōueniat, quū ueterū multi, & Philosophorū et Me-
dicorū optimi, diligenter sint executi, nullus tamen, o Epigenes, hæc
nus quantū hæc parua pila reliquis præstet, satis exposuit. Quare nunc
licere nobis arbitror, ea de, quatenus eius cognitionem habemus, disse-
rere: sub te præsertim, omnī in hac arte exercitatissimo, iudice. Quæ porro & in aliorū
dicta erūt utilitatē, quoscunq; huius tu libelli participes esse uolueris. Ego igitur sic sen-
tio, eas omnīū esse utilissimas exercitationes, quæ nō corpus solum exercere, uerum
etiā animū oblectare possunt. Vnde sapientes mihi, humanæq; naturæ probē periti
fuisse uident illi, quicunq; uenationes, & alias animalū capturas, laborē uoluptate,
oblectatione, recreationeq; temperantes, primū inuenerūt. A deo enim potentes sunt
isti motus animi, ut multi morbis saepe ex delectatione liberati: multi rursus ex nimia
cōturbatione, mente capti sint. Nullus est autē corporis morbus tantus, ut uehemen-
tior animæ aegritudinibus esse possit. Quapropter minime sunt eæ affectiones negli-
genda, qualescunq; tandē fuerint: sed tanto diligentior istarū q; corporis passionū ha-
benda ratio, quāto anima corpore præstantior est. Quū autē delectatio cōmunis omnīū
exercitationū sit, multa in hac parua sphaera alia sunt, lōgē reliquis excellētiōra, quæ
deinceps ordine persequemur. Primū igitur omnīū, pila nihil facilius paratu est. Nā

C si animo tecum reputes, quanto apparatu, quantoque ocio cetera omnes consent, ut ferarum indagaciones, & uenationes: iam tibi liquido apparebit, quod neque publicis negocijs, neque priuatis operibus occupatis, huiusmodi se exercitationibus adiungere liceat. Illa namque cum alia permulta, tum hominem ociosae admodum uitae requirunt. Hec autem adeo hominum uisibus est accommodata, ut ne pauperrimo quidem eius copia denegetur. Neque enim uel retijs, uel armis, uel equis, uel canibus denique uenaticis, sed una tantum pila, eaque perexigua, opus est. Adeo porro ad res alias omnes appositae, ut huius gratia nullam reliquarum omittit & negligere necesse sit. Et quid eo possit esse commodius, quod omni fortunae, omni item negotio conuenit? Venaticarum uero exercitationum usus, nobis quidem nulla facultas est: quando eum deposcunt, qui multipliciter illum instrumentorum omnium apparatum facile suppeditare, tum uero per se pinum ocium temporis diuersas opportunitates obseruare possit. Quum has interim comparare pilas tenuissimis etiam, ut dixi, sit expeditum: ususque earum tempus tale, quod etiam satis occupatos accipiat. Tanta igitur huius est exercitationis comoditas. Iam uero quod praeterea sit aliarum quoque absolutissima, sufficientissimaque, inde facile intelliges, si in unaquaque & quarum sit uirtutum, & cuius rationis, consideraueris. Alias namque uehementes, alias econtra molles: alias autem superiora, alias inferiora tantum: praeter reliquis partem, ueluti lumbos, aut caput, aut manus, aut pectus exercentes, reperiunt. Quae uero ex aequo partes corporis omnes exercere, seque nunc in summam uehementiam intendere, nunc summam facilitatem remittere possit, aliarum, praeter hanc paruam pilam, nullam quidem inuenies: quae modo celerissima, modo tardissima, iam uehementissima, rursusque leuissima, utcumque sane uolueris, corpusque dispositus fueris, fieri assolet. Hac membra simul omnia, si commodum tibi uideatur, aut alia praeter alia, si id magis placet, studiosius exercere potes. Vbi enim in aduersum constituti, inuicemque se prohibentes, alter alteri pilam praeripiunt: in ea interim contentione maximam potentissimumque exercitium existit: frequentibus adeo colliprehensionibus, palaeatricisque complexibus incidentibus. Vnde caput quidem ceruicisque trachelis illis exercetur: latera autem, pectus & uenter, corporum subleuationibus, positionibus, repulsionibus, obnixibus, & ceteris id genus palaeatricis prehensionibus firmanantur. Hoc labore & lumbi tendunt, & crura robustiora reddunt: ipsae denique praeruersiones, saltusque transuersi, pedum non mediocriter exercitium constituunt. Et profecto, si uerum fateri uelimus, haec una est, quae in uniuersum omnes corporis partes quamfidelissimè exercet. Si quidem congradientibus alij nerui musculique, alij item subeuntibus agitantur: quemadmodum etiam alij illis qui transuersi consistunt: & quotquot uno modo crura mouent. Insuper autem impariter currentium, inaequaliter eorum qui transuersi stant membra exercent. Est uero illa utilissima exercendi ratio, quae cum pedibus & manus agitantur eorum, qui sphaeram omni specie student excipere. Accidit enim ut dum necesse habent, uarijs subinde modis se transmutare, alijs musculis alij fortius intendant: hijs in uices omnes laborant, aequaliter quiete partita, alijs requiescentibus, dum fatigantur reliqui: sicque utilesim & laborant cuncti, & requiescant: nec sint ociosi omnes, nec lassent omnes. Quod porro etiam uisum exerceat, patebit si reputemus, quod diligenter pila sit oculis obseruanda, ut statim quod dilapsura sit, praesentiat: ne praeterea illius apprehensione aberrare necesse sit. Redditur autem & animus hac interim sollicitus ac intentus, dum ne parum recte excutias ueris, aut arcere mediū, eum uero antequam conaris. Et licet si sola sit sollicitudo, macerare nos extenuareque soleat: exercitationi tamen alacriori coniuncta, in uoluptate abit, plurimumque et ad corporis sanitatem, et ad animi exercitationem confert. Quae eadem non leue commodum est, utrumque, hoc consequi exercitio licere, uidelicet cum corpus, tum animus ad propria utriusque uirtutem exercitare. Et quod ea ad res maximas, adeoque eas quas subire praestareque imperatores, urbium reginae leges praecipunt, utrumque nos exerceat, demonstratum non est difficile. Quandoquidem & subsidere in tempore, & insidiantem eludere, & occasionem ab aduersario praebitam momento arripere, & aut uti, aut impro-

A uiso astu, quae hostium sunt occupare, occupataque tueri, bonorum sunt imperatorum opera: & breuiter, egregie cautum, subdolumque ducem esse oporteat: quod huius quidem artis est caput. Ad ea uero, mirum si ullum quis exercitium magis appositum esse dicere possit, siue de partis tuendis, siue erroribus corrigendis, siue praesentendis aduersariorum consilijs loquamur. Sunt autem aliorum exercitiorum multa, quae adeo contrarios his efficiunt eos quos exercent, inertes forte, aut somnolentos, aut hebetis animi reddentes. Equidem quotquot in palestris dimicant, corporis obesitate magis, quam uirtutis exercitationem consequuntur: unde quidam usque eo sunt incrassati, ut uix etiam respirare possent. Isti hinc sane, qui uel ad bella gerenda, uel ad regia politica ueobeunda munera (quae subibus propemodum potius, quam his committi poterant) essent idonei, nullidum prodierunt. Sed cursum fortasse, & cetera quaecumque gratiae reddunt corpus, exercitia, me laudaturum suspicaberis. Ego uero nihil minus. Nimirum enim quod est, reprehendo semper: omnemque quae exerceri uelimus, artem esse moderatam uolo: quae si modum excedat, iam bona esse desinit. Qua ratione neque cursus ipse commendo, ut qui nimium extenuent habitum corporis, & ne tantillum quidem uirtutis habeant exercitationis. Non enim celeriter fugiendo, sed fortiter stando pugnandoque paratur uictoria. Neque superiores erant reliquis Lacedaemonij, quod uelocissimè fugerent, sed quod consistere ausos aduersarios submouerent. Iam si ad sanitatem respicias, quatenus quidem inaequaliter corporis exercentur membra, eam tenus ualitudo laeditur: necessarium namque sit, ut alia quidem defatigentur, alia autem sint omnino ociosa. Horum uero neutrum bonum: sed utrumque & morborum seminarium est, & uires in primis debilitat. Quapropter eam potissimum exercitationem laudo & probo, quae & corpus conseruare ualidum, & membra retinere integra compositaque, & animum praeterea uegetum alacremque reddere, potest est. Quae profecto paruam huic sphaeram facultas adest. Illa enim cum omnes animi partes permultum mouet, tum etiam corpus ex aequo una maximè exercet: ad sanitatem plurimum confert: temperatam reddit complexionem: nec nimiam corpulentiam, nec exilitatem nimiam afferens: ad eas res quae uiribus egent sufficiens: ad eas quae celeritatem requirunt, utilis est. Et haec quidem sunt quae ad eius spectant uehementiam, quae nulli prorsus aliarum haec est inferior. Insuper autem quod & placidissima sit, age deinceps uideamus. Quod inde cognoscemus commodissime, si diuersas consideremus aetates. Siue enim teneriores adhuc sint ad laborem, siue propter aetatem grauiore imbecilliores, aut ex morbis etiam dum infirmiores, pila illis licebit exercitari. Quare hoc etiam nomine alijs mihi omnibus esse praestantior uidetur. Certe facilius nullum est exercitium, si leuiter eo utaris. Istud uero tum fiet, ubi mediocritatem in eo seruaueris, hactenusque fueris usus, ut ne modum excedas: partim, si progrediaris paulatim: partim, si in loco consistas, nec nimium te defatiges. Praeterea uero & molli frictione cum oleo, & lotionibus calidis utaris. Istud namque omnium lenissimum est: quod lassatis requieturisque utile in primis, & ad debilitatas uires reuocandas potentissimum existit: iunioribus iuxta senioribusque maximè conducibile. Iam quae in hoc pilae exercitio sint laboriosiora, quaeque rursus leuiora, ea quidem probe sunt isti cognoscenda, qui recte conuenienterque uelit illa exerceri. Etenim si forte necessarijs quibusdam operis (quales quidem saepe nobis multae contingunt) immodice te defatigaris, siue in superioribus id fuerit partibus, siue inferioribus, uel manibus solis, uel pedibus: licet tibi in hoc exercitamento, istis quae iam defessae sunt, partibus quiescere, motum uero omnem in ceteras quae iam ante prorsus ociosae manserunt, transferre. Nam quum ex conuenienti distantia rite pilam iacularis: & nihil pedibus, aut saltu parum uteris: inferiora quidem conquiescunt, laborant autem superiora. Sapius autem intercurrere, celerique ex longiori distantia, & rariore uti iaculatione, magis inferiora lassat. Sicuti concitatum in illo ueloxque, sine fortiore contentione, spiritum potius exercet: alterum uero quod complexibus, iactationibus, prehensionibus constat: quantum uelox & ipsum, corpus potissimum intendit,

c firmatq. Quod si intensius fuerit hoc & cōcitatus, corpus & spiritū fortiter exercita-
bit, & in omniū euadet exercitationū laboriosissimā, uehementissimāq. Ceterū quā-
tenus iuxta quodq. huius exercitamentū genus, se uel intēdere, uel remittere cōueniat,
scribi sanē nō potest. Quantitas namq. in unoquoq. exponi quidē nequit: in ipso autē
opere & inueniri, & ostendi potest: in quo profectō uis omnis consistit. Neq. utilis est
qualitas quā in quātitate corrūpitur. Istud ergo pædotribæ, qui his exercitationibus
iuuenes instruit, relinquendum est. Atq. ut sermonē tandem absoluā, inter alia eius
quæ recensui commoda, neq. hoc esse prætereundum uidetur, quod maximē omniū
extra pericula sit, quæ frequenter adeo in reliquas cadunt exercitationes. Celeres es-
nim cursus iam multos rupto uase Epicæro, perdiderunt. Quemadmodum & uo-
ces magnæ uehementesq. uno tempore confertim emissæ, maximorum non paucis
malōrum causa fuerunt. Sic equitationes etiam concitatae, sæpe renes ruperunt, &
peccatori frequenter nocuerunt: poris quoq. nonnunq. spermaticis: ut ea tamen inte-
rim incommoda præteream, quæ ab ipsis equis existere solent: ita ut multi equitum
fellis excussi subito sunt exanimati. Similes ipsi, saltus, discus, & quæcunq. nimis cor-
pus inflectunt, exercitia sunt. Nam de illis qui ex palæstra nobis profisciscuntur, quid
attinet dicere? qui pleriq. nihil minus Homericis illis Litis manci passim sunt. Quod
enim dicit poeta ille: Et claudas, & rugofas, & lumina lasas:
Sic ē palæstra eos uideas aut claudos, aut distortos, aut fractos, aut aliqua omnino par-
te mutilatos, redire. Quamobrē quum hanc quoque securitatē ad reliquas commo-
ditates parua huic pilæ adesse cernamus: nimirum aliarum utilissima hæc exercitatio
merito censenda est.

F I N I S.

OPTIMAE FRUGIS IUVENI IOAN. LOCERO

filio, amico sincerissimo suo, Ioan. Fichardus S. D.

D **Q**uoties egregia in me beneficia tua, propensamq. semper erga me animi tui beneuolentiā mecum reputo
(frequenter autē reputo) magnopere mihi studendum uideo. Locere mi charissime, ut illis aliqua salū ex
parte respondeā. Id uero quā hactenus & Edelbergæ, & Friburgi, quando mihi familiariter conuiui-
lo conmitterer, sperabam aliquando futurū, ut nihil his amplius deberem. Nunc uero quod sic inopinata tuorū
reuocatione sis a me distractus, ut dubium sit, an unquam etiam post simus conuenturi, uehementer equidem
doleo, uarias te demerendi occasiones mihi simul ademptas esse: maximus quippe amicitiae nostrae usus est
cibus: & mihi reliquum ferē nihil, quo erga te porro gratus esse possim. Vt tamen beneuolentiæ gratitudinē
mea documentū apud te & monumentū aliquod extet, hoc interim Galeni Consilium, te etiamdum hic præ-
sente, per me cum libellis prioribus tralatum, tibi suauissime Locere, nuncupo: quando iam non est comodius
aliud quo profectum nuper te prosequar, mnemosynon. Quod si ille locis aliquot tibi minus satisfecerit, quod
idem de prioribus quoq. libellis tibi cum patre cōmunibus, dico) id uel infantiae meae, uel qui candor est tuus
huic tempori, non auctori, qui consummatissimus est, adscribas. Scis uero tu, optime Locere, in quo strepitū
quanta temporis angustia, quā crebro aliorum negotiorum inter cursu, illos transfulerim: ut nihil mirum sit
ipsam uersionem nonnunquam turbidiorē fluere. Hæc itaq. ipse quum noris & uideris, eris tanto æquior
mihi: qui si domi illos per iustum ociū publico adornassem, effecturus eram fortasse, ut sui similior auctor hic
legeretur. Interea uero tu munusculum hoc nostrū chartaceū, animo benigno suscipe: & in Galeni lectione
perpetua diligentiq. sic perseuera, ut, quā de te spem omnes concepimus, præstantissimū Medicum patre
tuum non aques solum, uerum etiam superes. Quod ipsum, quanquam insigniter magnum,
tamen efficies, si earum commoditatum, quæ tibi plurimæ obtigerunt, temere nul-
lam neglexeris. Bene uale chariss. Locere. Et me amare perge.

Basileæ Idibus Decembris. Anno Domini

M. D. XXX.

CLAVDII

CLAVDII GALENI

170

PERGAMENI CONSILIVM PVERO COMITALI
MORBO LABORANTI SCRIPTVM.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.

EG O uero, Ceciliane, consilijs nostris te nihil opus habiturum, ad filiū
tui morbum opinabar: quando quidem Dionysius, qui iam antea ui-
derat illum, eratq. tecum Athenas rursum abnauigaturus, sufficiens
esset, & præsens quæ conueniret agere, & item abiens consiliū quod
ad eius morbi ingenium pertineret, relinquere. Nam & me præte-
rea quamfacile erat, in hoc non leuiter falli: qui quidem neque ui-
dilem unquam puerum, neq. a principio morbi eius naturam, uel etiam nunc quo-
modo ille se habeat, (nisi quantum a uobis audio comitalibus puerum paroxysmis
corripi) cognouissem. Verum quando negligentiam ista magis, quā iustam excu-
sationem arbitraris, eamq. propter hanc modō me operā refugere (quod nunquam
tamen consueui) censes, suscipiam sanē tuam in gratiam, quicquid istud est laboris:
rationēq. tibi filium tuū, hoc in comitali morbo curandi, conscribā: in qua profectō
necesse est Idiotā & circa modum eius, & utendi tempus, nō nihil errare. Nam in alijs
abunde nobis demonstratum est, quā non possibile sit citra curatiuæ Methodi no-
titiā, quenquam morbis, uel etiā minimis, uel etiam maximis istis, cuiusmodi Epi-
leptia est, recte mederi. Ceterum & Dionysius ipse, antequam tu cōsiliū istud a me
exigeres, de uniuerſa pueri cura prior mecum contulit, & in communi ea de consul-
tauit: cui quidem perfacile tum meam exponebam sententiam, ut qui statim omniā
quæ afferebantur, intelligeret, inq. nullo falleretur: probē uidelicet hanc circa meden-
di Methodū exercitatus. Apud te uero quonam modo orationem instituiam, nō sa-
tis inuenio. Etenim si hoc agam, ut in ea exacte nunc omnia exequar, multis quippe
distinctionibus opus erit: atqui reddetur hæc, quantum ad hominem Idiotam, hoc
interim modo obscurior. Rursus uero, si distincta sit ista perspicuaq. iam exactum
illud, absolutumq. amittit. Et hæc quidem sunt, quæ ab hoc me conscribendo consi-
lio dehortantur: quanquam alioqui uel imprimis tibi cupiam gratificari. Videor au-
tem eō mihi propemodum adigi, quō aliquando Phydias, qui post illud Mineruæ si-
mulachrum, sculpere coactus est seorsum, nunc quidem digitum, nunc uero brachi-
um & pedem, nunc nares, nunc aures, & hoc pacto reliquorū membrorū singulatim
quodq. Nam mihi tanquā expressa quædam imago, absoluta uidetur compluribus
libris Therapeutica Methodus: parū illa quidem, aut nihil Idiotis unquam, sed neq.
Medico cuius profutura. Nunc uero quando me cogis, ut de una artis huius parte,
absq. aliarum complexu differā, concedam sanē tibi, & parebo: qualesq. præsens ex-
poscit negociū, Consiliū diligenter cōscribam. Satis est enim homini, rem medicā
nō prorsus pdocto, sed alioqui tamē nō illiberaliter instituto, talibus cōmentarijs uti,
ut ne enormiter in rebus medicinalibus committat. Medicis igitur opus De meden-
di methodo, cōscriptum est: tibi uero & alijs, quotquot Logicis quidem artibus estis
imbuti, uerū Medicinæ imperiti, ex hoc libello parem, arbitror, utilitatē ferre licebit.
Studebo autem, quantū in me est, ut exequar clarissimē, qua puer ille uiuendi ratione
usus, iuari, & minus deinceps minusq. ab ijs quæ accidunt ex inopinato quotidie,
lædi possit. Inter alia igit quoad fieri potest, diligenter erit obseruandum: quandoqui-
dem necesse est illum incidere nonnunquam frigus, ardorem uehementem, uentos
ualidos, lotiones nociuas, alimenta stupefacientia, cursus uertiginosos, fulgura, toni-
trua, uigilias, indigestiones, tristitiā, iram, laborem, & alia huiusmodi, quibus maximē
corpus cōmouetur & concutit, morbiq. memoria renouatur, & deniq. paroxysmus
FF

Friccio.

FF 2

C uesci poterit quicunque acerbatis quiddam & acrimonia, citra notabilem cacochymiam odoremque capiti grauem, habent. Ex hoc uero numero sunt omnia quae calore caput opplent, sicuti uinum, napy, petroselinum, staphylinus, crocyum, smyrnium: haec enim supra modum aestuantia, humorumque perniciosorum sunt. Napy, quanquam apertissimum alioqui ad crassos humores dissipandos, hic tamen ut caput impetens uitandum est. Oxymelle autem confidenter, uel etiam si quotidie uelit, uti licebit. In eo quoque Capparis sumi potest, & condimenta quaedam leuia: oleo uidelicet pauco admixto, quatenus ad edulcandum obsonium necesse est. Et hoc quidem instar etiam remedij cuiusdam erit huic morbo, praesertim si acrimonia eius per Scillas sit praeparata: quod omnes nunc Scilliticum nominare solent. Illud autem ego, si quod aliud, cum horum altero, cum quotidie sumere iubeo: capparim dico, aut condimentum quod Oxymel respiciat, habens. Quod si praeterea bibere quoque Oxymel puer uelit, conuenienter praeparatum esse debet: non extemporaneum, aut ex brodijs utrisque compositum. Verum quo pacto sit illud apparandum, paulo post praescribam. Aqua autem multa temperandum est: nam & dulcius ita fiet, & hyeme calorem quoque assumet. Caterum aestatis tempore, frigido saepius eo uti nihil obfuerit, si & calor sit maior, et si uel uementior, ipse praeterea bibens frigida potionis non sit insuetus. Praeter autem alia, sitis in primis expers istud est Oxymel, quod non dulce nimis, sed aqua frigida largius sit temperatum. Equidem mihi saepenumero ad curandos eodem hoc morbo laborantes pueros, sufficiens fuit, post primam illam purgationem, quum de solita uiuenditatione nihil immutarem, Oxymel hoc praebuisse, & pharmacum istud ministrasse. Verumenimvero quando neque naturam filij tui coeptam habeo, neque quantum morbus inualuerit, noui: neque etiam praesens ipse futurus sum: diuinare sane non possum, quibus ille auxilijs minus opus habeat. Quare satius arbitror de singulis hic praecipere. Post exercitationes igitur, in prandio Oxymelle, ut iam dictum est, & holeribus quibusdam, oleis, castaneis, ficis, caricis, utatur. Non tamen omnibus simul quoquo die, sed unum & simplex esse debet quod sumit. Quomodo uero in his singulis quotidie dieta sit uarianda, breuiter percurrā. Secundum hoc ergo tempus, quemadmodum diximus, reliquis etiam fructibus puer, si eos concupiscat uescatur: quanquam alioqui praesentit illis abstinere, non tam morbi eius curandi gratia, quam ad uniuersam adeo ualitudinem tuendam: sicuti nos quoque uidemus omnibus ferme huiusmodi fructuum cibis abstinere. Verum nos hic non philosophis uiuendi modum praescribimus: nihilominus tamen optabilissimum erat futurum, his puerum non ob huiusmodi passionibus curam, sed omnem etiam uitam reliquam, parere. Mandandum igitur, illi & manifeste & in tempore huiusmodi edulia, quae non magnum adferunt incommodum, offerri: ne forte clanculum is intempestiveque illa sumens magis etiam laedatur. Solent enim auidius & copiosius sese desideratis explere illi, qui his palam uti prohibentur. Et hac quidem ratione multa pueris edulia uel non salubria, dum tamen non multum etiam noceant, concedo: satius esse ratus ea & palam, & tempestiue, modoque debito praebere, quam committere ut hi uehementi cupiditate compulsi, importune illa, confertim, immoderateque ingerant. Et haec quidem circa alimenta sic obseruentur. Deinceps uero, quod reliqui superest temporis, tranquillae deambulationi dari iubeo, antequam ad disciplinas reuertatur. A quibus ubi redierit, iterum deambulare cum ante coenam uolo. Et sic postea panis ei reliquae duae partes ponantur, cum alijs singulis, sicut dictum est. Carnibus quidem omnium ferè uolucrum, praeterquam aquaticarum. Quadrupedum uero omnium, in primis abstinendum. Quod si necesse sit his etiam ali quando uti, domestici quidem suis ijs quae carnosae non sunt, & uentre: syluestris autem carnibus quoque uescatur. Haedos etiam gustare potest: nonnunquam & lepores: omnes tamen bene conditos, aut citra nidorem assatos. Licet autem & simpliciter aqua parare, anethi dulcorē, porrum, oleum, salemque habente. Citra uero nidore quomodo recte

recte assari possint, ut scias, furnos nostrates contemplato. Iam quod ad Aquatilia pertinet, Ostrea cuncta nocua sunt: omnium autem piscium optimi Saxatiles. Ex marinis, quae & ipsa degustanda sunt, sola ferè Torpedo ualitudinarijs est idonea. Leguminum praeterea pissana primum, inde lentes, alica, pisa salubria: reliqua uero deinceps noxia sunt. Et breuiter, ea omnia quaecumque uiscosi crassique humoris, flatuosa, multarum superfluitatum, & coactu difficilia sunt. Vnde & supra cauenda esse illa singula monuimus. Et Ostrea quidem, charitaginea, bulbi, cochleae, casei, fungi, carnes bouillae, oua elixa, digestu sunt difficilia: at crassos tamen eorum qui ijs uescuntur, humores reddunt. Alica uero, & suillae carnes, bonum quidem sanguinem, sed interim uiscosum generant. Omnia autem aquatica, superfluitatis nimiae sunt. Sic legumina, praesertim fabae & ciceres, infantia sunt. Pissana autem si non bene decoquatur & ipsa inflat: quare aut recte coquenda, aut ab usu remouenda est. Lenticula quoque si diligenter coquatur omnem flatum concitandi uim amittit. Ea tamen non est nimis utendum, crassum namque humorem parit. Quantum igitur ad quotidianam uiuentiationem fuerit necesse, iam satis praecceptum est. Pharmaco autem praeterea Scillae, a me tibi ministrato, post purgationem, quam appetente Vere siendam arbitratus sum, quoquo die filius tuus antequam in palaestram eat, utetur. Et sane nisi uehementer grauis induratusque sit morbus ille, spero me quadraginta illum dierum spatio, perfecte hoc pharmaco pristinae sanitati restitutum. Sic etenim innumeros ipse pueros curauimus, nullo usus uerato. Post purgationem uero priusquam hoc pharmaco utatur, bibere semel atque iterum absinthium debet. Oxymel autem si sit acutissimum, quartam habet acrimoniae partem, ad mel collatum: si dulcissimum, octauam obtinet. Reliquae uero interim mensurae quanto magis in utroque ad summum accedunt, tanto quoque acoris uel dulcedinis plus accipiunt. Illud autem omnino decoquendum est, sic etenim utrumque commixtum pulchre coibit, & acerbatis uehementia tollitur: uis praeterea inflatua mellis coercetur, & spuma eius hac coctione adimetur. Caterum & ex fauis paratum oxymel per Graciam haberi, & Insulas plerasque noui. Quare & hoc tu intrepide uti potes. Athenis aestate praesertim puero uersante. Quando uero uel dulcius illud, uel acerbius: dulcius aut meracius dari oporteat, meum non est hic exequi: quemadmodum neque alia multa particulatim: sed eius relinquendum industriae est, qui praesens curandi corpus contemplatur, & de humorum eius dispositione coiectare potest. Siquidem in crassis & glutinosis, acriori & meraciori: in alijs aut diuersis, dilutius & dulcius utendum est. Eodem uero modo & cetera quae haecenus recessimus, omnia, pro cuiusque dici corporis constitutione uel immutare, uel uariare conuenit: ueluti in reliquis etiam morbis singulis. Quare si uel sexcenta quis ei praeccepta conscribat, qui in Therapeutica nondum methodo est exercitatus, & inde animus satis instructus: nunquam sane sufficienter eum ad curam instituet, non magnorum modum morborum, uerum ne minimorum quidem ullius. Equidem illud quam sapissime est a me manifeste demonstratum: quum uetera ulcera, & oculorum affectiones, ipsis illorum pharmacis sanarentur, quibus priores uisi Medici nihil profecerant. Tempus enim medicinae cuiusque, sicut Hippocrates dicebat, ubi quantum praesenti morbo conuenire uidetur, pro uirili administrauimus, alterum iam utilitatis locum habet. Pharmaca uero curationum potius materiae, quam curationes sunt: quemadmodum id optimis quibusque medicis confessum est. Et quidem absoluta iam mihi haec esset oratio, nisi, id quod a principio diximus, tante difficultatis esset, demonstrare homini harum rerum imperito posse, quomodo sint ea tractanda: & non praesentem quoque requirerent artificem. Posteaquam autem multi perperam Scillae succum excipiunt, & tu a me discere desideras, quoniam id modo ipse conficiam, huic tractatui eius praeparationem adiiciam. Melitera uasa (sic enim uocant Graeci ea quae melle sunt euacuata) apparans, Scillam in iccio, manibus antea tenuiter contritam: deinde angusto cooperiens operculo, & extrinsecus

De Scilla uis
de Diosco. lib.
2, 6, 162.

CLAVD. GAL. CONSILIUM IN MORBO COMITALI.

C toti pellem uasi circundans, diligenterq; obturans, in locū uersus meridiem spectan-
tem repono: bene tamen à septentrionalibus uentis munito tectoq; , ne prorsus illis
perflatur. Illud autem circa id anni tempus facio, circa quod Canem oriri à Græcis
omnibus est receptū. Ipsa uero dies quadraginta sunt, ante eius quidem occasum
uiginti, & alia numero totidem post illum. His igitur diebus aliquot paulatim stru-
uarians, alia aliaq; parte uas soli obuerto, ut undiquaque similiter incalescat. Post id
uero tempus aperiens, in uase Scillæ substantiam coctæ similem inuenio: effluens
tem præterea quendam ex ea humorem, quem excipiens optimo melle edulco.

Eius autem deinde cocleare unum plenū quotidie indigentibus præbeo:
pueris quidem paruum, adultis uero magnum. Præterea super-

stitem quoque Scillæ materiam diligenter tondens, hanc
etiam melle subigo: illiusq; similiter cocleare unū,
ut dictum est, trado. Habet autē hæc,

ut noris, alterum à priore uirtu-
tis gradum. Qui uero

Scillam aqua

coquentes subigunt,

omne eius uim dissoluunt:

quemadmodum qui aceto tan-

tum preparant, forte quidem efficiunt

pharmacum, sed neruis non

innocuum.

F I N I S.

BASILEAE IN OFFICINA AND.

CRATANDRI, MENSE MAR

TIO, ANNO

M. D. XXXI.